T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

KENTSEL KORUMA PROJELERİNDE AKTÖRLERİN ÖRGÜTLENMESİ

Gaziantep, Kuşadası ve Mudurnu Örnekleri Üzerinden Türkiye'nin Tarihi Kent Dokularında Uygulanabilir Örgütlenme Modellerine Yönelik bir Araştırma

Doktora Tezi

Ayşe Ege YILDIRIM

Ankara 2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

KENTSEL KORUMA PROJELERİNDE AKTÖRLERİN ÖRGÜTLENMESİ

Gaziantep, Kuşadası ve Mudurnu Örnekleri Üzerinden Türkiye'nin Tarihi Kent Dokularında Uygulanabilir Örgütlenme Modellerine Yönelik bir Araştırma

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Emre Madran

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Doç. Dr. Emre Madran	.....
Prof. Dr. Ruşen Keleş	.....
Prof. Dr. Mehmet Tunçer	.....
Prof. Dr. Zekai Görgülü	.....
Prof. Dr. Nuran Zeren Gülersoy	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

KENTSEL KORUMA PROJELERİNDE AKTÖRLERİN ÖRGÜTLENMESİ:
Gaziantep, Kuşadası ve Mudurnu Örnekleri Üzerinden Türkiye'nin Tarihi Kent Dokularında Uygulanabilir Örgütlenme Modellerine Yönelik bir Araştırma

Doktora Tezi

T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bu tezde yer alan bilgiler yazarının adı belirtilmeden kullanılamaz.

© Ayşe Ege YILDIRIM, 2011

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (17/10/2011)

Ayşe Ege YILDIRIM

……

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
KISALTMALAR VE NOTASYONA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR ..... **viii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ii**
1: GİRİŞ **1**
1.1: Tezin Amacı ve Kapsamı 1
1.2: Araştırma Soruları ve Hipotezler/ Varsayımlar 4
1.2.1: Araştırma Soruları 4
1.2.2: Hipotez/ Varsayımlar 6
1.3: Araştırma Yöntemi 9
1.3.1: Araştırma Evreni ve Örneklem 9
1.3.1.1: Örneklem Grupları ve Büyüklükleri *9*
1.3.1.2: Örnek Seçim Ölçütleri ve Örneklerin Saptanması *12*
1.3.2: Veri Toplama Teknikleri 18
2: KENTSEL KORUMA SÜREÇLERİNE KAVRAMSAL BAKIŞ **22**
2.1: Koruma ve Planlamaya ilişkin Kuramsal Çerçeve 22
2.1.1: Dünyada Kültür Mirası ve Koruma Kavramının Gelişimi 22
2.1.2: Koruma ve Kentsel Planlama/ Politika İlişkisi 23
2.1.2.1: Modern kent planlamanın gelişimi *23*
2.1.2.2: Koruma alanına yansımalar *25*
2.1.2.3: Korumada örgütlenme, politika ve değerler *27*
2.2: Türkiye'de Kentsel Koruma Süreçleri, Politikalar ve Uygulamalar 30
2.2.1: Tarihçe 30
2.2.2: Son Dönem Gelişmeleri ve Güncel Çerçeve 32
2.3.: 'Kentsel Koruma Projesi' Kavramı ve Uygulamaları 40

2.3.: 'Kentsel Koruma Projesi' Kavramı ve Uygulamaları 40

2.3.1: Planlama Sürecinde Plan-Proje İlişkisi ve Proje Türleri 40

2.3.2: Proje Süreci 44

2.3.2.1. Sürecin Aşamaları 44

2.3.2.2: Sürecin Yönetimi 47

2.3.3: Örgütlenme Biçimleri 50

2.3.3.1: Giriş 50

2.3.3.2: Aktörler, Sektörler ve Roller 51

2.3.3.3: Stratejiler ve Araçlar 61

2.3.3.4: Aktörler Arası İlişkiler 70

2.3.4: Bir Kentsel Koruma Projesinde Başarılı Süreç ve Sonuçlar 75

3: TÜRKİYE'DE KENTSEL KORUMA PROJELERİ 1: GENEL ÖRNEKLER 78

3.1: Giriş 78

3.2: Projelerin Yer Aldığı Kent ve Tarihi Dokular 80

3.3: Projelerin Kapsamları ve Süreçleri 87

3.4: Projelerin Örgütlenme Biçimleri 98

3.4.1: Genel Örgütlenme Durumları 98

3.4.2: Aktörlerin Özellikleri: 102

3.5: Projelerin Sonuçları 119

4: TÜRKİYE'DE KENTSEL KORUMA PROJELERİ 2: ODAK ÖRNEKLER 134

4.1: Giriş 134

4.2: Örnek 1: Büyük Ölçekli Kent: Gaziantep- Kültür Yolu Projesi 135

4.2.1: Gaziantep Kentinin ve Tarihi Dokusunun Tanıtımı 135

4.2.1.1: Kentin Genel Tanıtımı 135

4.2.1.2: Kentin Kısa Tarihçesi ve Tarihi Dokuları 136

4.2.1.3: Kültür Yolu Projesi Alanı 138

4.2.1.4: Proje Alanına Etki Eden Dinamikler ve Proje Öncesi Durumu 139

4.2.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları 141

4.2.2: Kültür Yolu Projesi'nin Kapsamı 144

4.2.2.1: Proje Özeti *144*

4.2.2.2: Projenin Stratejik Konumu ve Projenin Bütününe Ait Strateji *145*

4.2.2.3: Projenin Kentin Mekansal Planlaması ve Koruma Planı ile İlişkisi *148*

4.2.2.4: Etkinlik Türleri *150*

4.2.3: Kültür Yolu Projesi Süreci ve Ana Aşamalar 151

4.2.4: Örgütlenme 160

4.2.4.1. Genel Örgütlenme Durumu *160*

4.2.4.2. Aktörlerin Özellikleri *168*

4.2.5: Projenin sonuçları 188

4.2.6: Projenin Genel Değerlendirmesi 195

4.2.6.1: Proje Başarısı ve Başarıyı Etkileyen Unsurlar *195*

4.2.6.2: Projenin Geleceği ve Sürdürülebilirliği *200*

4.3: Örnek 2: Orta Ölçekli Kent: Kuşadası- Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi 208

4.3.1: Kuşadası Kentinin ve Tarihi Dokusunun Tanıtımı 208

4.3.1.1: Kentin Genel Tanıtımı *208*

4.3.1.2: Kentin Kısa Tarihçesi ve Tarihi Dokuları *208*

4.3.1.3: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi alanı *211*

4.3.1.4: Proje Alanına Etki Eden Dinamikler ve Proje Öncesi Durumu *211*

4.3.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları *212*

4.3.2: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin Kapsamı 214

4.3.2.1: Proje Özeti *214*

4.3.2.2: Projenin Stratejik Konumu ve Projenin Bütününe Ait Strateji *214*

4.3.2.3: Projenin Kentin Mekansal Planlaması ve Koruma Planı ile İlişkisi *217*

4.3.2.4: Etkinlik Türleri *218*

4.3.3: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi Süreci ve Ana Aşamalar 221

4.3.4: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nde Örgütlenme 229

4.3.4.1. Genel Örgütlenme Durumu *229*

4.3.4.2. Aktörlerin Özellikleri *233*

4.3.5: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin sonuçları 248

4.3.6: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin Genel Değerlendirmesi 251

4.3.6.1: Proje Başarısı ve Başarıyı Etkileyen Unsurlar 251

4.3.6.2: Projenin Geleceği ve Sürdürülebilirliği 253

4.4: Örnek 3: Küçük Ölçekli Kent: Mudurnu- Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi 255

4.4.1: Mudurnu Kentinin ve Tarihi Dokusunun Tanıtımı 255

4.4.1.1: Kentin Genel Tanıtımı 255

4.4.1.2: Kentin Kısa Tarihçesi ve Tarihi Dokuları 256

4.4.1.3: Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi Alanı 259

4.4.1.4: Proje Alanına Etki Eden Dinamikler ve Proje Öncesi Durumu 259

4.4.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları 261

4.4.2: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Kapsamı 266

4.4.2.1: Proje Özeti 266

4.4.2.2: Projenin Stratejik Konumu ve Projenin Bütününe Ait Strateji 266

4.4.2.3: Projenin Kentin Planlaması ve Koruma Planı ile İlişkisi 267

4.4.2.4: Etkinlik Türleri 268

4.4.3: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi Süreci ve Ana Aşamalar 270

4.4.4: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nde Örgütlenme 277

4.4.4.1. Genel Örgütlenme Durumu 277

4.4.4.2. Aktörlerin Özellikleri 281

4.4.5: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Sonuçları 296

4.4.6: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Genel Değerlendirmesi 298

4.4.6.1: Proje Başarısı ve Başarıyı Etkileyen Unsurlar 298

4.4.6.2: Projenin Geleceği ve Sürdürülebilirliği 301

5: ÖRNEKLERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 306

5.1: Giriş 306

5.2: Proje Süreç ve Sonuçlarına ilişkin Gözlemler 306

5.3: Örgütlenme Biçimlerinin Proje Süreç ve Sonuçları ile İlişkisi 311

5.4: Kentsel Dinamiklerin ve Kentsel Ölçeğin Etkileri 323

5.5: Sürece ve Örgütlenmeye İlişkin Genel Sonuç ve Öneriler 325

KAYNAKÇA 335

Yapılan Kişisel Görüşmeler ve Gönderilen Anket Yanıtları 335

Yararlanılan Kitap, Makale, Rapor ve Sunuşlar 341

Yararlanılan Gazete Haberleri, Internet Siteleri ve Broşürler 359

Konu ile ilgili Ek Kaynaklar 367

ÖZET/ ABSTRACT 372

Özet 372

Abstract 374

EKLER 376

Ek 1: Koruma, Planlama ve Kentsel Korumaya İlişkin Tanımlar 377

Ek 2: İngilizce Terimler Kılavuzu 386

Ek 3: Anket Formları 389

Ek 4: Örneklem Belirleme ve Veri Toplama Çalışmaları Özet Tablosu 405

Ek 5: Genel Örnekler için Anket Sonuçlarının Diğer Döküm Tabloları 414

Ek 6: Odak Örnekler için Proje Süreçlerinin Aşamalarının Ayrıntılı Dökümü 437

Ek 6.1: Gaziantep Kültür Yolu Projesi Süreç Aşamaları 437

Ek 6.2: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi Süreç Aşamaları 463

Ek 6.3: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi Süreç Aşamaları 479

Ek 7: Görseller 498

Ek 7.1: Tüm Örneklere İlişkin Genel Görseller 498

Ek 7.2: Genel Örneklere Görseller 500

Ek 7.3: Odak Örneklerden Gaziantep ile ilgili Görseller 506

Ek 7.4: Odak Örneklerden Kuşadası ile ilgili Görseller 518

Ek 7.5: Odak Örneklerden Mudurnu ile ilgili Görseller 525

TEŞEKKÜR

Bu doktora tezinin odağında yer alan 'aktörler' terimi, çeşitli zamanlarda ve çeşitli nedenlerle yadırganmıştır. Doğru çağrışımları yaratan, aynı zamanda Öz Türkçe'ye uygun bir terim yazına yerleşene kadar 'aktör' terimini kullanmak için kendime izin verdim. Öz Türkçe'deki 'oyuncu' terimi, kentsel koruma projeleri için en doğru çağrışımı yapmasa da, yazar Shakespeare'in ünlü sözü, bu doktora tezinin gerek konusu, gerek yazım süreci açısından anlamlıdır:

'Bütün dünya bir sahnedir, ve bütün erkekler ve kadınlar sadece birer oyuncu:
Sahneye girerler, çıkarlar; ve bir kişi ömründe birçok rolü birden oynar.'[1]

Doktora yazım süreçleri için, her ne kadar 'uzun mesafe koşucusunun yalnızlığı' analojisi kurulsa da, bu tezin ortaya çıkmasında içten bir teşekküre layık birçok 'yardımcı aktör' rol oynamıştır:

- Gösterdiği rehberlik, anlayış ve her türlü destek için, danışmanım Doç. Dr. Emre Madran;
- Olumlu ve bilge katkıları için, Tez İzleme Komitesi hocalarım, Prof. Dr. Ruşen Keleş ve Prof. Dr. Mehmet Tunçer;
- Doktora programı sayesinde tanıdığım ve desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Nesrin Çobanoğlu, Prof. Dr. Erol Demir, Dr. Güler Yalçın ve Dr. Elif Çolakoğlu;
- Görüşme metinlerinin dökümünü sabırlı ve istikrarlı şekilde yapan Umut Aktaylı;
- Araştırma bursuyla gittiğim New York- Pratt Institute'taki hocalarım, Dr. Laura Wolf-Powers, Vicki Weiner, Dr. Eric Allison, Erica Avrami ve Dr. Ayşe Yönder;

[1] *'All the world's a stage, and all the men and women merely players: They have their exits and their entrances; and one man in his time plays many parts'- As You Like It* (Size Nasıl Geliyorsa), 2/7*)*

- Görüşme yaptığım, zamanlarını gönüllü olarak veren tüm katılımcılar, anket dönüşü yapan belediye ve diğer kurumların yetkilileri ve görevlileri ve meslektaşlar;
- Bilgi ve destekleri için Tarihi Kentler Birliği, ÇEKÜL, Prof. Dr. Metin Sözen, Prof. Dr. Zekai Görgülü ve Yonca Moralı;
- Öneri ve destekleriyle beni yalnız bırakmayan dostlarım ve meslektaşlarım, Nilgün Öz, Doç. Dr. Bahar Gedikli, Doç. Dr. Ela Babalık, Dr. Didem Kılıçkıran, Dr. Aylin Orbaşlı, Mehmet Saner, İpek Baga, Lejla Somun, Nayla Naufal, Dr. Ebru Günister, Didem Süzer, Ingrid Olivo, Dr. Aygün Keser, Joost van Faassen, Dr. Müge Bahçeci, Gamze Ege, Colin Sutcliffe, Selin Özgüzer, Dr. İdil Gaziulusoy, Camille Heaton, Oytun Deliktaş, Dr. Bilge Arslan Çakır;
- Doktoramı, 2005-06 yıllarında KA.BA Eski Eserler Koruma ve Değerlendirme – Mimarlık Ltd.'deki işim ile eş zamanlı yürütmemde beni destekleyen Cengiz Kabaoğlu; ve 2008-11 yıllarında Abu Dhabi Kültür ve Kültür Mirası Başkanlığı' ndaki işim ile eş zamanlı yürütmemde beni destekleyen Dr. Sami El-Masri;
- Desteklerini hissettiren, sayamadığım nice başka dost ve meslektaş;
- Ailem: en başta, yurtdışından doktoranın çeşitli işlemlerini yürütmekte bana teknik ve lojistik destek veren, sonsuz sevgi ve moral güç kaynağı Annem Şahika Yıldırım ve Babam Nuri Yıldırım; Kızkardeşim Emine Yıldırım, Teyzem Tuna İncesulu, ve Halam Sevin Dalyan;
- Bana uzun yazma günlerinde sevecenlikleriyle eşlik eden ve geniş anlamda yorumlandığında 'ailemden saydığım' kedilerim Havuç ve Üzüm.

İncelenen örneklerden Kuşadası bölümünü, Kuşadası Akşam Kız Sanat Okulu'nda öğretmenlik yapmış olan Anneannem Naciye İncesulu'na, 4 Haziran 2011 tarihinde vefat eden Dedem Dr. Kemal İncesulu'na, ve Kurtuluş Savaşı'ndan önceki ve savaşın ilk yıllarında Kuşadası'ndaki hastanede görev yapmış olan rahmetli Dedem Mehmet Nedim Yıldırım'a (1893-1980) adamak isterim.

Ayşe Ege Yıldırım, Abu Dhabi, Ağustos 2011

KISALTMALAR VE NOTASYONA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
Ar-ge	Araştırma- Geliştirme
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GEAAYK	Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
GHF	*Global Heritage Fund* (Küresel Miras Fonu)
hk.	hakkında
ICOMOS	*International Council on Monuments and Sites* (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
IULA-EMME	*International Union of Local Authorities- Section for the Eastern Mediterranean and Middle East* (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı)
km	kilometre
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KTV	Kültür ve Tabiat Varlıkları
KUDEB	Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu
md.	madde
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
RG	Resmi Gazete
STK	Sivil toplum kuruluşu
tb.	Tarihi belirsiz
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEK	Türkiye Elektrik Kurumu

TKB	Tarihi Kentler Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TURSAB	Türkiye Turizm ve Seyahat Acentaları Birliği
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜROFED	Türkiye Otelciler Federasyonu
TYD	Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği
UNESCO	*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
WMF	*World Monuments Fund* (Dünya Anıtlar Fonu)

Notlar:

- Yukarıdaki kısaltmaların yanısıra, tezde incelenen Odak Örnek projelerde yer alan kişi ve kurumların isimleri için kısaltmalar kullanılmıştır; bunlar her projeye ait 'aktörler' tablosunda verilmiştir.
- Proje bedellerine ilişkin parasal tutarlar, 2010 yılında kullanılmaya başlanan sisteme uyarlanarak verilmiş, başka deyişle 'TL' birimi kullanılarak herhangi bir yıla ait tutarın 2010 sonra TL birimi cinsinden karşılığı yazılmıştır. Örneğin, 2005 öncesindeki bir tutarın 'milyar' birimi bu tezde 'bin' olarak yazılmıştır.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Tezin Hipotezleri
Şekil 2. Bütünleşik Koruma Anlayışıyla Ele Alınan Kentsel Korumanın Disipliner Konumu
Şekil 3. Kentsel Süreçlerin Sosyo-Mekansal Özelliğini Görselleştirme Girişimi
Şekil 4. Kentsel Dönüşüm Süreci için İlişkisel Model Denemesi
Şekil 5. Gaziantep Kültür Yolu Projesi'nin Stratejik Konumu ve İlişkileri
Şekil 6. Gaziantep Kültür Yolu Projesi- Aktörler Arası İlişkiler Şeması
Şekil 7. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin Stratejik Konumu ve İlişkileri
Şekil 8. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Stratejik Konumu ve İlişkileri
Şekil 9. Projelerin Stratejik ve Mekansal Koruma Planlaması ile İlişkisine ilişkin Model Denemesi
Şekil 10. Aktör Tipolojisi ve En Önemli 10 Aktör ile Örgütlenme Modeli Denemesi
Şekil 11. Bakanlık Destekli Yapı Restorasyonları (Projelendirme) - Aktörler Arası İlişkiler Şeması
Şekil 12. Bakanlık Destekli Yapı Restorasyonları (Uygulama) - Aktörler Arası İlişkiler Şeması

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2003'ten itibaren Tarihi Çevre Koruma Alanında Oluşturulan Yeni Yasa ve Yönetmelikler
Tablo 2. Proje Sürecindeki Rollere Göre Aktörler (1)
Tablo 3. Sektörler ve Aktör Tipolojisi
Tablo 4. Hipotezdeki aktör tiplerine göre aktörler arası ilişki türlerine örnekler
Tablo 5. Hipotezdeki aktör tiplerine göre aktörler arası ilişki türlerine örnekler
Tablo 6. Genel Örnekler- Kentlerin Nüfusları ve Başlıca Ekonomik Faaliyet Sektörleri
Tablo 7. Genel Örnekler- Kent Genelindeki ve Proje Alanındaki İmar Hareketliliği
Tablo 8. Genel Örnekler- Belediyede Tarihi Çevre Korumadan Sorumlu Birimler
Tablo 9. Genel Örnekler- Proje Alanının Özellikleri
Tablo 10. Genel Örnekler- Projelerin Özet İçeriği
Tablo 11. Genel Örnekler- Projelerin Daha Geniş Çerçeve ile İlişkisi
Tablo 12. Genel Örnekler- Etkinlik Türleri Özeti
Tablo 13. Genel Örnekler- Projeye ilişkin Örgütlenme Yapılanması
Tablo 14. Genel Örnekler- Aktörlerin Projedeki Önemi- Özet
Tablo 15. Genel Örnekler- Olumlu İlişkiler
Tablo 16. Genel Örnekler- Aktörlerin Rolleri
Tablo 17. Genel Örnekler- Projeler Sonucunda Dokularda Ortalama Değişim- Özet
Tablo 18. Genel Örnekler- Projelerin Gerçekleşme ve Başarı Durumu ile Geleceğe ilişkin Öngörüler
Tablo 19. Genel Örnekler- Çeşitli Anket Verilerinin Birlikte İncelenmesi
Tablo 20. Gaziantep Stratejik Planı'nda Koruma ile İlgili Amaç, Hedef ve Faaliyetler
Tablo 21. Gaziantep Kültür Yolu Projesi- Etkinlik Türleri
Tablo 22. Gaziantep Kültür Yolu Projesinin ve İlgili Süreçlerin Aşamaları
Tablo 23. Gaziantep Kültür Yolu Projesi- Aktörler
Tablo 24. Gaziantep Kültür Yolu Projesi- Proje Sonucunda Dokuda Değişim

Tablo 25. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi- Etkinlik Türleri
Tablo 26. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi ve İlgili Süreçlerin Aşamaları
Tablo 27. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi- Aktörler
Tablo 28. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi - Proje Sonucunda Dokuda Değişim
Tablo 29. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi - Etkinlik Türleri
Tablo 30. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi ve İlgili Süreçlerin Aşamaları
Tablo 31. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi- Aktörler
Tablo 32. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi- Proje Sonucunda Dokuda Değişim
Tablo 33. Proje Sürecindeki Rollere Göre Aktörler (2): Bir Kentin Kentsel Koruma Kapasitesinin Gelişim Süreci- Model Denemesi
Tablo 34. Örneklem Belirleme ve Veri Toplama Çalışmaları Özet Tablosu
Tablo 35. Genel Örnekler- Büyük Kentler- Etkinlik Türleri
Tablo 36. Genel Örnekler- Orta Ölçekli Kentler- Etkinlik Türleri
Tablo 37. Genel Örnekler- Küçük Kentler- Etkinlik Türleri
Tablo 38. Genel Örnekler- Büyük Kentler- Aktörlerin Projedeki Önemi
Tablo 39. Genel Örnekler- Orta Ölçekli Kentler- Aktörlerin Projedeki Önemi
Tablo 40. Genel Örnekler- Küçük Kentler- Aktörlerin Projedeki Önemi
Tablo 41. Genel Örnekler- Büyük Kentler- Projeler Sonucunda Dokularda Değişim
Tablo 42. Genel Örnekler- Orta Ölçekli Kentler- Projeler Sonucunda Dokularda Değişim
Tablo 43. Genel Örnekler- Küçük Kentler- Projeler Sonucunda Dokularda Değişim
Tablo 44. Gaziantep Kültür Yolu İçindeki Vakıf Eser Restorasyon İhaleleri
Tablo 45. Gaziantep Kültür Yolu Yakınındaki Vakıf Eser Restorasyon İhaleleri
Tablo 46. Mudurnu'da Bakanlık 'Yardım Yönetmeliği' Destekli Yapı Restorasyonları

1: GİRİŞ

1.1: Tezin Amacı ve Kapsamı

Türkiye'nin çoğu yerleşim merkezinde kültür mirası niteliğinde ve korunması gerekli kentsel dokular bulunmasına ve bu dokuları korumak için gerekli mevzuatın ve kurumların mevcut olmasına rağmen, **kentsel koruma uygulamalarında yaygın sorunlar** varolagelmiştir. Son yıllarda kültür ve tabiat varlıklarını koruma alanında yapılan önemli yasal düzenlemeler, sorunların çözümünde yeni fırsatlar getirmekle birlikte, bu düzenlemelerin uygulamaya yansıma süreci ve bu süreçteki çeşitli etkenler anlaşılmadan, tek başına yeterli olmayacağı düşünülmektedir.

Kentlerimizdeki tarihi dokuların etkin bir biçimde korunması sorununun özünde, kentsel yaşamın çok boyutluluğuna koşut, **çok boyutlu bir yaklaşımın** gerekliliği, başka deyişle, teknik, akademik ve yasal boyutların yanısıra, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve yönetsel nitelikli birçok farklı etkenin anlaşılarak çözümlenmesi gereği yatmaktadır.[2] Bu etkenler arasında kurumlararası **örgütlenme** göze çarpan önemli bir sorun alanıdır. Bu tezde, bu çeşitli etkenlerin birlikte ele alınabileceği ortak bir çerçeve olarak, **kentsel koruma süreci içinde yer alan aktörlerin örgütlenmesine** odaklanılmış, örgütlenmenin aktörler arasındaki **eşgüdüm ve işbirliği** kapasitesi ve gelişim imkanları araştırılmak istenmiştir. Örgütlenme sürecinin bu açıdan başarısını etkileyen temel unsurlardan biri olarak ise, **aktörlerin süreç içinde oynadıkları rollerin** incelenmesine karar verilmiştir. Sık sık karmaşık bir nitelik taşıyan kentsel koruma sürecinde, görev, yetki, sorumluluk ve işlevlerin (başka deyişle rollerin)

[2] Korumanın kentsel düzeydeki çokboyutluluğunu ifade etmek için türetilmiş terimlerden biri de Türkçe'ye 'kentbilimsel koruma' olarak çevrilebilecek **'*urbanistic preservation*'** olarak belirmektedir (Page & Mason 2004: 142).

paylaşımı, aktörler arası ilişkileri de belirlemektedir. Bu paylaşımda her aktörün kendine özgü özellikleri ve kapasitesi doğrultusunda uygun rolleri oynayarak, tüm proje genelinde birbiriyle uyumlu bir denge sağlanması, koruma sürecinin başarısında kilit bir noktadır.

Yapı ölçeğinden kent ve çevre ölçeğine genişledikçe, tarihi çevre koruma sürecinin karmaşıklığı da artmaktadır. Yukarıda değinilen çokboyutluluk, kendini tam olarak **kentsel ölçekte** göstermektedir. Bu ölçekte korumayı etkin kılmak için ise, görece ayrı ayrı gelişmiş olan **tarihi çevre koruma ve kentsel politika** disiplinlerinin birbirine yaklaştırılarak kaynaştırılması, kentsel koruma konusunda daha ileri bir anlayış düzeyine ulaşılmasında önem taşımaktadır[3].

Bu saptamalardan hareketle, tarihi dokular üzerinde etkili olan kentbilimsel dinamikler ve özellikle ülkemizde son dönemde yaşanan yasal ve toplumsal gelişmeler ışığında, kentsel koruma süreçleri, tarihi dokularda gerçekleştirilen kentsel ölçekli **'proje'** birimleri üzerinden incelenmiştir. **Kentsel koruma projelerinde yer alan aktörlerin süreç içinde oynadıkları roller ve aktörler arası ilişkiler irdenelerek ne tür rol dağılımlarının korumada olumlu sonuçlar vereceği araştırılmıştır.** Bu araştırmalara dayanarak, gerçekçi ve başarılı örgütlenme biçimlerine ve rol dağılımlarına ilişkin **yönlendirici ilkeler** geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Tezin odaklandığı iki anahtar kavram olan 'kentsel koruma projeleri' ve 'aktörler' üzerinde daha ayrıntılı olarak durulacak olursa:

- Kentsel koruma süreçleri, tarihi kentsel dokularda, doku ölçeğinde gerçekleştirilen- başka deyişle, çok sayıda kültür varlığı nitelikli yapı ve çevresel öğeyi ve çok sayıda kullanıcıyı konu alan – koruma amaçlı kentsel tasarım projesi ve benzer nitelikteki proje birimleri üzerinden ele alınmıştır. Bu tez kapsamında **'kentsel koruma**

[3] Bu konuda Mehmet Tunçer tarafından kullanılan 'Tarihi Çevre Koruma Politikaları' teriminin aynı yaklaşım ile benimsendiği düşünülmektedir.

projesi'[4] olarak adlandırılan bu tür projelerin 'planlama' (özellikle koruma amaçlı planların varlığı ve durumu) ve 'uygulama' eylemleri ile ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Günümüzde uygulama alanı yaygınlaşan ve yeni terimlerle tanımı genişleyen bu tür projeler, içerdikleri risk ve potansiyeller açısından ilgiye ve incelemeye değer bulunmuştur. Seçilen 'kentsel koruma projesi' terimi, hem kavramsal çeşitliliği toparlayıcı, hem de esnek niteliğiyle tezin amacı açısından uygun görülmüştür.

- Koruma süreci içinde yer alan **aktörlerin örgütlenmesine** yönelik olarak, bu aktörleri oluşturan kurumsal ve bireysel taraflar tanımlanmıştır. Hangi tarafların hangi koşullarda ve süreçlerde projeye katıldığı, hangi sektörlere ait olduğu, projede hangi rolleri oynadığı, bu özelliklere dayanarak birbirleriyle ne tür olumlu (işbirliği) ve olumsuz (çatışma) ilişkiler kurduğu, birbirleri arasında eşgüdümün nasıl sağlandığı, bu örgütlenme biçimlerinin ne tür sonuçlar doğurduğu incelenmiştir. Konunun 'proje yönetimi', 'alan yönetimi' ve 'stratejik planlama' kavramları ile ilişkisi de kurulmaya çalışılmıştır. Örgütlenme dinamiklerini çözümlerken, koruma, rant, kamu yararı, imar hakkı, planlamanın rolü gibi konulara ilişkin farklı değerlere ve görüşlere sahip tarafların farklı davranışlarının nedenleriyle birlikte anlaşılmasına, ve bu farklı görüşler aynı projede buluştuğunda nasıl bir etkileşim ve uzlaşma süreci yaşandığının izlenmesine çalışılmıştır. Bu şekilde, aktörler arasındaki **eşgüdüm ve işbirliği kabiliyetinin** gelişmesi ve örgütlenme sürecinin daha sağlıklı çalışması için olası yöntemler geliştirilebileceği düşünülmüştür.

Tez kapsamında, ülkemizde kentsel gelişme dinamikleri ve ölçekleri bakımından çeşitlilik gösteren tarihi kentsel çevreler bir tipoloji çerçevesinde değerlendirilmiş, bunlar arasından genel geçerliliği olan **ortak ilkeler** çıkarılmaya çalışılmıştır. Tez çalışması sonucunda elde edilen sonuçların, ülkemizdeki kentsel koruma uygulamalarında başvurulabilecek **kentsel politika araçları** dağarcığına katkıda bulunması hedeflenmiştir. Farlı koşullara sahip kentsel ortamlarda, yerel yönetimlerin,

[4] Bkz. Ek 1: 'Proje' ve 'Kentsel Koruma Projesi' tanımları.

sivil toplum kuruluşlarının ve diğer ilgili aktörlerin, sahibi ve sorumlusu oldukları tarihi kent dokularını en iyi yöntemle değerlendirmek için kullanabilecekleri veriler oluşması ve araştırmacıların yararlanabileceği bilimsel bilgi kaynaklarına katkıda bulunulması, bu kapsamdaki alt-hedefler olarak sıralanabilir.

1.2: Araştırma Soruları ve Hipotezler/ Varsayımlar

1.2.1: Araştırma Soruları

Tez araştırmasının yaklaşımını belirleyen ve birbirini tamamlayan ana araştırma soruları ve soruların alt-açılımları aşağıda verilmiştir. Bu soruların alan araştırması kapsamında nasıl ele alınacağı ve gerektiğince nasıl daraltılıp belirli alt-sorulara odaklanılacağı, Hipotezler bölümünde belirlenmiştir:

Araştırma Soru Grubu 1: Örgütlenme Biçimi[5]

1. Türkiye'deki kentsel koruma projelerinde yer alan aktörler arasında ne tür örgütlenme biçimleri görülmektedir?

*1.a. Projelerde yer alan aktörler **kimlerdir**?*

*1.b. Projelerde yer alan aktörler projede hangi **rolleri** oynamaktadır?*

*1.c. Projelerde yer alan aktörler hangi yasal kaynaklardan **yetki ve görev** üstlenmiş ve projeyle ilişki kurmuştur?*

*1.d. Projelerde yer alan aktörler hangi **sektörlere** aittir?*

*1.e. Projelerde yer alan aktörler projeleri gerçekleştirmekte hangi **araç ve stratejileri** kullanmaktadır?*

*1.f. Projelerde yer alan aktörlerin **yeterlikleri** nedir?*

[5] 'Örgütlenme biçimi'nin tanımı için bakınız Ek 1: Koruma, Planlama ve Kentsel Korumaya İlişkin Tanımlar.

*1.g. Projelerde yer alan aktörler birbirleri ile ne tür **olumlu ilişkiler** (işbirliği) yaşamaktadır?*

*1.h. Projelerde yer alan aktörler birbirleri ile ne tür **olumsuz ilişkiler** (çatışma) yaşamaktadır?*

*1. i. Projelerde yer alan aktörler tüm proje düzeyindeki **eşgüdümü** nasıl sağlamaktadır?*

*1. j. Projelerde yer alan aktörler **proje süreci** boyunca bu özellikler açısından nasıl gelişim göstermektedir?*

Araştırma Soru Grubu 2: Proje Süreçlerinde ve Sonuçlarında Başarı

2. Örgütlenme biçimleri, proje süreçlerindeki ve sonuçlarındaki başarıyı nasıl etkilemektedir?

*2.a. Hangi aktör özellikleri ve rol dağılımı **proje sürecini olumlu** etkilemektedir?*

*2.b. Hangi aktör özellikleri ve rol dağılımı **proje sürecini olumsuz** etkilemektedir?*

*2.c. Hangi aktör özellikleri ve rol dağılımı **proje sonuçlarını olumlu** etkilemektedir?*

*2.d. Hangi aktör özellikleri ve rol dağılımı **proje sonuçlarını olumsuz** etkilemektedir?*

*2.e. Aktör sayısının çoğalması ve **çok-aktörlülük**, **proje süreç ve sonuçlarını nasıl** etkilemektedir?*

Araştırma Soru Grubu 3: Kentsel Dinamiklerinin Etkisi

3. Kentsel gelişim dinamikleri örgütlenme biçimlerini nasıl etkilemektedir?

*3.a. Proje süreçlerindeki aktör özellikleri ve rol dağılımı, tarihi dokuların ve içinde yer aldıkların kentlerin **sosyal dinamiklerine** (güçlü/ zayıf) bağlı olarak farklılaşmakta mıdır?*

*3.b. Proje süreçlerindeki aktör özellikleri ve rol dağılımı, tarihi dokuların ve içinde yer aldıkların kentlerin **ekonomik durumuna** (durgun/ dinamik) bağlı olarak farklılaşmakta mıdır?*

*3.c. Proje süreçlerindeki aktör özellikleri ve rol dağılımı **kent ölçeğine** (büyük kent – küçük kent) bağlı olarak farklılaşmakta mıdır?*

1.2.2: Hipotez/ Varsayımlar

Hipotez 1: Proje Örgütlenmesi

Örgütlenme yapısını oluşturan aktör özellikleri ve rol dağılımının koruma açısından önemi, başarılı projelerin gerektirdiği niteliklerle olan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Bu niteliklerin sağlanması, her birinin gerekliliklerini yerine getirecek aktörlerin varlığına ve aktörlerin projede oynadıkları roller ve davranış biçimleri ile projeye katkıda bulunmasına bağlıdır. Aşağıda başarılı projelerde gerekli nitelikleri ve bunları sağlayabilecek en uygun aktör tipleri, oynadıkları ana rollere göre kavramsallaştırılarak verilmiştir:

1. İyi Yönetim: Proje Sahibi
2. Yasal Geçerlilik: Yetkili
3. Parasal Kaynak: Yatırımcı
4. Toplumsal Katılım: Kullanıcı
5. Bilimsel Nitelik: Uzman

Bir kentsel koruma projesinin başarılı olması için projenin yönetsel, yasal, parasal, toplumsal ve bilimsel niteliklerini karşılayacak, Proje Sahibi, Yetkili, Yatırımcı, Kullanıcı ve Uzman aktörlerin tümünün etkin rol aldığı bir örgütlenme yapısı bulunmalıdır.

Bu aktörler, mutlaka farklı kurumlar tarafından temsil edilmek zorunda değildir. Birçok projede, aynı kurum birkaç rolü birden oynayabilmektedir. Önemli o rolleri oynayan aktörlerin projeye etkin şekilde katılmasıdır. Proje başarısı için '**Proje Sahibi'** rolünü oynayan bir öncü aktörün projenin başını çekmesi gereklidir. Öncü aktör, eşgüdümü sağlamakta, işbirliği için gerekli olan, yapıcı ve olumlu tutumlara dayalı bir 'iyi niyet' kültürünü korumakta kilit rol oynamaktadır. Diğer tüm aktörlerin de aynı işbirliği kültürünü benimsemesi gerekmektedir, ancak proje genelinde işbirliği ve eşgüdümü koruyan yine öncü aktör olacaktır.

Projedeki aktör sayısı ve çeşitliliğine gelince, bunun proje başarısına hem olumlu hem de olumsuz etkisi olabilir. Çok düşük sayı ve çeşitlilik, yukarıda gerekli olduğu belirtilen rolleri oynayan aktörlerin katılımının sağlanamaması ve projenin özellikle yerel halk tarafından toplumsal kabul düzeyinin düşük olduğu anlamına gelebilir. Çok yüksek sayı ve çeşitlilik ise, eşgüdümün sağlanamamasına, fazla çatışma yaşanmasına, ve proje sürecinin dağılıp yavaşlamasına veya hedeften sapmasına yol açabilir.

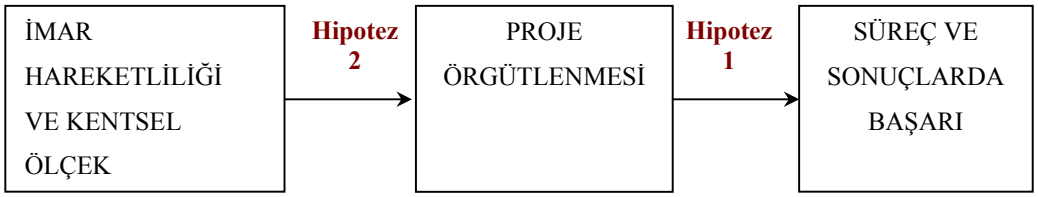
Hipotez 2: Kentsel Dinamikler ve Kentsel Ölçek

Kentsel koruma projelerinin örgütlenme biçimleri, projelerin yer aldığı kentsel ortamdaki imar hareketliliğine ve kent ölçeğine göre farklılaşmaktadır.

Tezin Giriş bölümünde temel varsayımlardan biri olarak belirtilen, korumanın sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve yönetsel etkenleri de içeren çok boyutluluğu uyarınca, kentsel koruma projelerinin pek çok farklı unsurdan etkilendiği kabul edilmektedir. Ancak bu etkenler arasından, araştırmanın kapsamına uygun ve gerçekçi olacak şekilde, araştırma kapsamında gözlemlenebilen ve önemli olduğuna inanılan seçilmiş ölçütlere odaklanılmıştır. Bunlar **proje alanının** ve alanın içinde bulunduğu **kentin** oluşturduğu kentsel ortamdaki **imar hareketliliği** ile **kentin ölçeği** olarak saptanmıştır. İmar hareketliliğini incelemek için kullanılan temel veri, anket sorularına verilen yanıtlar olmuştur. Ayrıca proje alanının işlevi (özellikle konut veya ticaret) ve projeler için belirtilen amaç, başlama koşulları ve sonuçları da kentsel dinamiklere dair fikir vermektedir. Hipotez 2'ye yansıyan bu ölçüt, ekonomik dinamiklerden biri olarak ele alınmıştır. Kentsel ölçek ise, örneklem belirlerken nüfusa göre kurulan tipoloji (büyük, orta ölçekli ve küçük) ile belirgin şekilde tanımlanan bir ölçüttür.

Bu unsurların proje örgütlenmesine etkilerinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin şu gibi tahminler yürütülebilir: **İmar hareketliliği** açısından durgun dokularda, koruma projesinin örgütlenme biçimini yönlendiren ana tema ekonomik dinamiğin yaratılması, dinamik dokularda ise mevcut ekonomik dinamiğin denetlenmesi ve yönlendirilmesi

olarak varsayılmaktadır. Her iki durumda da, ekonomik **dinamiğin tarihi dokuda optimal bir koruma- kullanma dengesine doğru yönlendirilmesi** istenmektedir. **Ölçek** açısından; büyük kentlerde, kentin imar dinamikleri tarihi dokununkinden farklı olabilmekte, kentin dinamizmi doku ölçeğine inemeyebilmektedir. Küçük kentlerde ise, kentin genel durumu tarihi dokuda da benzer bir duruma yol açmaktadır. Daha büyük kentlerin, genellikle tarihi dokular üzerindeki etkisinin dinamik kentlere benzer şekilde, küçük kentlerin etkisinin ise durgun kentlere benzer şekilde olması beklenebilir. Büyük kentlerde aktör sayı ve çeşitliliğinin küçük kentlere göre daha fazla olduğu varsayılmaktadır.

Şekil 1. Tezin Hipotezleri

Hipotez 2'nin kapsamı dışında bırakılan, ancak koruma sürecinde önemli etkisi bulunduğu düşünülen bazı sosyal ve ekonomik dinamiklere burada değinmekte yarar vardır. Proje ortamının **sosyal dinamikleri** arasında; proje alanının kullanıcısı olan ve proje sürecinde yer alan aktörlerin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ve demografik durum, yerel koruma kültürünün gelişmişlik düzeyi, yapı-kullanıcı ilişkisinin ne denli güçlü olduğu, kentte bulunan yönetimin ve yerel halkın yaklaşımları ve davranışları gibi unsurlar bulunmaktadır. Proje ortamının **ekonomik dinamikleri**; kentlerin ve tarihi dokuların sakinlerinin gelir ve istihdam durumu, kentteki maddi zenginliğin kaynağı, kaynakların kullanılma ve yönetim becerisi ve emlak piyasasının canlılığı, kültür varlıklarının çağdaş yaşam içinde etkin yer alabilme potansiyeli gibi unsurları içermektedir. **Kentsel ölçek**; kentin nüfusunun yanısıra, kentin yüzölçümü, ekonomik üretim ve istihdam hacmi ve kentsel koruma alanlarının büyüklüğü ve kent içindeki konumu gibi unsurları içermektedir.

1.3: Araştırma Yöntemi

1.3.1: Araştırma Evreni ve Örneklem

1.3.1.1: Örneklem Grupları ve Büyüklükleri

Tezin ampirik araştırma kısmını oluşturan, araştırma sorularının yanıtlanmasına katkıda bulunacak nitelikte bir örneklem çalışması, tez konusunun araştırma birimi olarak 'kentsel koruma projesi' örneklerini ele almıştır. Buna göre, belirli ölçütlere göre bir proje örneklemi seçilmiş, örneklem büyüklüğünün iki temel gerekliliği yerine getirmesi amaçlanarak bunlara karşılık gelen iki düzeyli bir yaklaşım geliştirilmiştir:

Grup 1: Genel Örnekler:

Birinci gereklilik olarak görülen, örgütlenme modeli arayışında **yeterli temsil gücü** olan, yasal- yönetsel- finansal kurguya yönelik geçerli gözlemler yapabilecek genişlikte bir örneklem olması gereği, örnek sayısını yeterince yüksek tutma çabasını getirmiştir. Bu doğrultuda, tüm ölçütler açısından yeterince geniş bir yelpazeyi temsil edecek **40 adet Genel Örnek** seçilmiştir:

- **Büyük kent örnekleri: (12 adet)**
  1. Ankara, Altındağ, İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklaştırma Projesi
  2. Antalya, Merkez, Tarihi Kültürel Merkez Projesi
  3. Bursa, Osmangazi, Bursa Kültür Yolu Canlandırma Projesi
  4. Bursa, Osmangazi, Tuz Hanı Restorasyon Projesi
  5. Diyarbakır, Merkez, Surlar Projesi
  6. İstanbul, Eyüp, Eyüp Sultan Camii Meydanı ve Çevre Düzenlemesi
  7. İstanbul, Fatih, Fener Balat Kentsel Rehabilitasyon Projesi

8. İstanbul, Kadıköy, Kadıköy Tarihi Çarşı Canlandırma Projesi
9. İzmir, Konak, Bakımlı Cepheler Projesi
10. İzmir, Konak, Kemeraltı Anafartalar Caddesi Cephe Düzenleme Projesi
11. İzmir, Konak, Oteller Sokağı 1296 Sokak Kentsel Yenileme Projesi
12. Kocaeli, İzmit, Seka Projesi

- **Orta ölçekli kent örnekleri: (14 adet)**

13. Afyon, Merkez, Ulu Cami Çevresi ve Afyonkarahisar Kalesi Giriş Mekanı Kentsel Tasarım Projesi
14. Antalya, Alanya, Çarşı Merkezi Projesi
15. Burdur, Merkez, Ulucami Çevresi Sokak Sağlıklaştırması
16. Çanakkale, Merkez, Çarşı Caddesi ve Yakın Çevresi Cephe İyileştirme ve Sağlıklaştırma Projesi
17. Eskişehir, Odunpazarı, Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi
18. İzmir, Ödemiş, Tarihi Arasta Bölgesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi
19. Kayseri, Talas, Kiçiköy Ali Saib Paşa Sokak Sağlıklaştırma Projesi
20. Kütahya, Merkez, Kütahya Sokak Sağlıklaştırma ve Kütahya Evlerini Yaşatma Projesi
21. Kütahya, Merkez, Büyük Bedesten Restorasyonu ile Sarachane ve Kavaflar Sokak Cephe İyileştirme Projesi
22. Mersin/ İçel, Tarsus, Tarsus Kentsel Sit Alanında Koruma Onarım ve Düzenleme Projesi
23. Muğla, Merkez, Muğla Arastası Projesi
24. Sivas, Merkez, Selçuk Parkı ve Kent Meydanı Projesi
25. Şanlıurfa, Merkez, Hanlar Bölgesi Sağlıklaştırması
26. Tokat, Merkez, Sulu Sokak Kentsel Tasarım Projesi

- **Küçük kent örnekleri: (14 adet)**

27. Ankara, Ayaş, Tarihi Dokunun Korunması ve Yaşatılması Projesi
28. Ankara, Beypazarı, 'Beypazarı'nda Tarih Korunacak' Çalışmaları
29. Bartın, Merkez, Hükümet Caddesi Revitalizasyon Projesi
30. Bolu, Göynük, Bolu-Göynu□k Sokak Sağlıklaştırma Projesi

31. Isparta, Yalvaç, Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi
32. İzmir, Ödemiş- Birgi, Sokak ve Meydan Cephe Sağlıklaştırmaları
33. İzmir, Ödemiş- Birgi, Şehit Gürol Madan Caddesi Sokak Sağlıklaştırma ve Cephe Restorasyonu
34. İzmir, Tire, Sarıca Yusuf (ve Çıra Pazarı) Kentsel Tasarım ve Sokak Sağlıklaştırma Projeleri
35. Kastamonu, Taşköprü, Emanetimiz Olan Tarihi Mirasımızı Gelecek Nesillere Aktarma Projesi
36. Muş, Malazgirt, Malazgirt Kale Parkı Düzenleme Projesi
37. Nevşehir, Ürgüp, Kayakapı Mahallesi Kültürel ve Doğal Çevre Koruma ve Canlandırma Projesi
38. Sakarya, Taraklı, Tarihi Ahşap Evlerin Restorasyonu- Orhangazi ve Yunuspaşa Çarşıları Sokak Sağlıklaştırması Projesi
39. Tokat, Niksar, Niksar Arasta Çarşısı ve Yılanlı Köprü Restorasyon Projesi
40. Tokat, Niksar, Niksar Kalesi Restorasyon Projesi

Tezde incelenen örnek projelerden, sayıca daha fazla ve inceleme ayrıntısı daha az olan Genel Örnekler grubunu incelemenin ana amacı, Türkiye'de güncel kentsel koruma projelerinin öne çıkan özelliklerinin ve eğilimlerinin yayıldığı yelpazeye ilişkin genel bir fikir edinilmesidir. Anket soruları, projelerin yer aldığı kentlerin ve tarihi dokuların özellikleri, projelerin kapsam ve süreçleri, projelerdeki genel örgütlenme durumları ve aktörlerin özellikleri (rolleri ve ilişkileri) ve projelerin getirdikleri değişim ve sonuçların değerlendirmesini kapsamaktadır. Anketlerden elde edilen bilgiler, gerekli görüldüğü durumlarda yazılı ikincil kaynaklarla da desteklenmiştir.

Grup 2: Odak Örnekler:

Geniş temsil gerekliliğini karşılayan bir yaklaşımın, kentsel koruma gibi karmaşık bir süreci incelemede tek başına yeterli olmayacağı, **sürecin ayrıntılarına ulaşabilen** daha derinlikli bir çalışmanın da gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle, Grup 2'de daha

az sayıda örneğe daha ayrıntılı çalışılmak üzere odaklanılmıştır. Bu doğrultuda, kentsel ölçek açısından farklılaşan ve kentsel dinamik açısından da çeşitlilik gösteren, **3 adet Odak Örnek** seçilmiştir:

- Büyük kent örneği: Gaziantep
- Orta ölçekli kent örneği: Kuşadası
- Küçük kent örneği: Mudurnu.

1.3.1.2: Örnek Seçim Ölçütleri ve Örneklerin Saptanması

Örneklemi oluşturan 'kentsel koruma projesi' örneklerinin seçiminde, aşağıda açıklanan ölçütler kullanılmıştır. Ölçüt 1-6 hem tüm örnekler için geçerli, Ölçüt 7-10 Odak Örnekler için geçerli olmuştur.

Ölçüt 1: Yurt çapında temsil:

Araştırmanın evreni **'yer'** açısından tanımlandığında, en geniş kapsamı ile Türkiye içindeki kentsel koruma projelerini içermesi, ülkenin her coğrafi bölgesine bakılarak geniş bir dağılım sağlanması kararlaştırılmıştır (bkz. Levha 1).

Ölçüt 2: Doku ölçeği:

Tezin araştırma evreninin sınırlarını belirleyen daha alt ölçekteki coğrafi ölçüt ise, **doku ölçeği** olarak belirlenmiştir. Kent bütünü ele alındığında koruma dışındaki planlama sorunlarının çoğalmasının tez konusuna uygun olmadığı, yapı ölçeğinde ise tezi ilgilendiren toplumsal unsurların ve aktör çeşitliliğinin yeterince bulunamayacağı, tarihi karakter başta olmak üzere belirli ortak nitelikleri tutarlı biçimde sergileyebilen, ancak kentsel dinamiklerin karmaşıklığını da yansıtabilen tarihi mahalle birimlerinin tez konusuna en uygun ölçek olduğu düşünülmektedir. Küçük kentlerde, bu alan genellikle tarihi kent merkezine karşılık gelmekte ve hem ticaret hem konut işlevi içerebilmekte, büyük kentlerde ise kentin eski yerleşim alanını oluşturan konut mahallelerinden veya

karma kullanımlı alt-merkez nitelikli bölgelerden birine denk gelmektedir[6]. Büyük kentlerin Merkezi İş Alanları (MİA) da özellikle 'çarşı' kimliği ile tarihi nitelikli olabilmekte, ancak bu karmaşık merkezlere ilişkin kolay bir genelleme yapılamamaktadır. Söz konusu kentsel alanın ağırlıklı işlevinin, orada gerçekleşecek bir koruma projesinin örgütlenme sürecini şu veya bu biçimde etkileyeceği (örneğin konut alanlarında yerleşik halkın, ticari alanlarda esnafın aktör olarak öneminin artacağı) düşünülmüştür. Araştırma sırasında karşılaşılan projeler, sokak ve meydan ölçeğinden tüm bir tarihi kent merkezine kadar değişen bir ölçek göstermektedir. Sokak ve meydan ölçeğindeki projelerin belirli bir örgütsel karmaşıklığı yansıtabildiği görüldüğü için, bunları örneklem kapsamına dahil etmekte sakınca olmayacağına karar verilmiştir. Bazı durumlarda, proje alanı bir çarşıdan veya han yapısından ibaret olmakta, bu durumda da esnafın söz konusu olması paydaşların çeşitliliğini sağladığı için bu tür projeler de dahil edilmiştir. Proje alanlarının belediye sınırları içinde, kentsel sit alanı olması uygun (tescillenmiş veya tescillenmemiş) niteliklere sahip, 'kentsel dokular' içermesi yeğlenmiş, kırsal alanlardaki sadece arkeolojik ve doğal sit nitelikli alanlar araştırma dışında bırakılmıştır.

Ölçüt 3: Yoğun ve nitelikli tarihi doku:

Örneklerin tümünde, ilginç karmaşıklık sunabilecek kentsel koruma projelerinin gerçekleşebileceği bir ortam, başka deyişle, **yeterince yoğun ve nitelikli tarihi** doku olması, ayrıca dokunun olabildiğince mekansal bütünlüğünü ve sürekliliğini korumuş olması koşulu aranmıştır.

Ölçüt 4: En fazla 10 yıllık proje geçmişi:

Araştırma evreninin zamansal sınırlamasında, projelerin yaklaşık son 10 yıl içinde gerçekleşmiş olmaları tercih edilmiştir.

[6] Bu konuda Kevin Lynch'in ve Kuzey Amerika'daki 'Yeni Şehircilik' (*New Urbanism*) akımının fikirleri de önemli katkılar sunmaktadır.

Ölçüt 5: Pro-aktif nitelikli proje girişimi:

Seçilecek kentsel koruma projelerinin, bakımsızlık nedeniyle fiziksel durumunun iyileştirilmesi ve fiziksel ömrünün uzatılması (onarım, restorasyon, iyileştirme/ sağlıklaştırma[7] yapılması), değişen koşullara göre yeniden işlevlendirilmesi ve donatılarının yenilenmesi gibi gereksinimleri olan tarihi dokularda, bu gereksinimleri karşılamak için yapılan, acil tepki verilmesini gerektiren bir durum oluşmadan önce inisiyatif kullanılarak yapılan, ileri görüşlü, , yapıcı, üretici, kısaca **'önleyici/ pro-aktif'** girişimlerinden oluşması kararlaştırılmıştır. Bu tür eylemler kadar önemli olan, fakat tez kapsamında incelenmeyen eylemler ise, bir tarihi alanın yıkılması veya değerlerine zarar verilmesi tehdidi oluşturan, kentsel yenileme, yıkım, imar vb. amaçlı pro-aktif proje ve kararların gündeme geldiği ve buna karşı alanı savunan kampanyaların yürütüldüğü, 'savunmacı/ re-aktif' durumlardır.

Ölçüt 6: Uygulama aşaması:

Seçilen projelerin uygulama aşamasının **gerçekleşmiş veya başlamış** olması aranmıştır. Uygulama tanımına, fiziki inşaat ve benzer saha uygulamalarının başlaması, bunun yanısıra halkın katılımına yönelik toplantı ve görüşmelerin yapılması da dahil edilmiştir.

Ölçüt 7: Kentsel dinamik tipolojisini temsil etmesi

Bu ölçüt, tez konusu açısından önemli bir noktayı temsil etmesi nedeniyle gerek araştırma soruları ve hipotezlerde, gerek örneklem araştırmasında yer almıştır. Ancak kentsel dinamik tipolojisinin örneklemle çakıştırılması tam olarak mümkün olmamıştır. Bu nedenle bu ölçüt örneklem belirlemesinde tam bir tipoloji şeklinde değil, fakat kent ölçeği tipolojisiyle ilgili olan ölçütü (Ölçüt 8) destekleyecek şekilde, dolaylı olarak kullanılmıştır. Örneklemdeki dolaylı kullanım tarzına karşın, araştırma sorusu ve hipotezde tartışılan kentsel dinamik konusunun bir ölçüt olarak nasıl tasavvur edildiğine

[7] 'Sağlıklaştırma' terimi yerine, Türkçe dil kurallarına daha uygun olan 'sağlıklılaştırma' veya 'sağlıklandırma' denmesi düşünülmüş olmakla beraber, bir 'galat-ı meşhur' (çok yaygın kullanım dolayısıyla toplumca doğru kabul edilir hale gelme) durumu oluştuğu anlaşılmıştır. Bu nedenle 'sağlıklaştırma' teriminin kullanılmasına karar verilmiştir.

değinmekte yarar vardır: Projenin içinde yer aldığı kentin, bugünkü gelişme dinamiklerine, özellikle ekonomik açıdan kentin **güçlü** (canlı ve büyümekte) veya **zayıf** (durgun ve gerilemekte) bir pazar barındırdığına[8] bakılması, kentin tarihi gelişim çizgisinin de incelenerek, mevcut durumun daha geniş tarihçe içindeki öneminin saptanması düşünülmüştür.

Kentsel dinamik ölçütünün, aktörlerin niteliğinde ve örgütlenme biçimlerinde etkili bir unsur olacağı düşünülmüştür. Bunun ana nedeni, ekonomik etkinlik düzeyinin tarihi doku üzerinde önemli sonuçlar yaratmasıdır. '2.3.2.2: Sürecin Yönetimi' bölümünde açıklanan 'yavaş ölüm' ve 'hızlı ölüm' senaryoları doğrultusunda, ekonomik etkinliğin yoğun olması, kentsel doku üzerinde imar baskısı ('hızlı ölüm' tehdidi) ve projeler için ekonomik olanaklar yaratırken, ekonomik durgunluk ise kentsel dokuyu bakımsızlık ve yatırım kıtlığıyla ('yavaş ölüm' tehdidiyle) karşı karşıya bırakmakta ancak radikal müdahalelerden korumaktadır. Bu senaryolar, daha geniş bölgesel bir sistemin birbiriyle bağlantılı parçaları olarak da yorumlanabilir. Bölgesel bir sistem içinde sermaye ve insan kaynaklarının dağılımı, bu kaynakları 'yakalayan' ve 'kaçıran' kentler doğurmaktadır. Ancak bu kadar üst ölçekteki dinamikler, genel olarak tez kapsamının dışında kalmıştır. Tezde, mahalle ve semt (doku) ölçeğindeki sorun ve fırsatlara odaklanmak daha mantıklı bulunmuş, ancak kentsel ve bölgesel düzeydeki yansımaları da tezin araştırma sorunu ölçüsünde sınırlı olarak inceleme fırsatları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

<u>Ölçüt 8: Kent ölçeği tipolojisi</u>

Kent ölçeği, kentteki ekonomik etkinlik düzeyinden ayrı fakat koşut bir ölçüt olarak ele alınmıştır. Ölçek, kent nüfusuna göre belirlenmiş ve mevzuatta tanımlanan yerleşim tipolojisinden yararlanılmıştır (bkz. Ek 1: 'Büyük kent', 'Orta ölçekli kent' ve 'Küçük kent' tanımları). Alan araştırması sürecine başlarken, kent ölçeğinin ekonomik dinamik

[8] ABD'de bu ikilinin karşılığı olarak kullanılan '*strong market/ weak market city*', planlama ve toplum geliştirme (*community development*) yazınında yaygın olarak kullanılan terimlerdir, örnek olarak bkz. Bratt 2006.

kadar önemli olmadığı varsayımı dolayısıyla kentsel dinamik ölçütüne göre daha az önem verilmesi, ona destek niteliğinde ele alınması planlanmıştır. Bunun nedeni olarak, kentlerin genel büyüklükleri, oradaki kentlilik kültürünün gelişkinliği, kentsel politikayla ilgilenen grupların sayısı ve gücü gibi özellikleri etkilemekle birlikte, tezde incelenecek mahalle ve semt birimlerinin bundan bağımsız olarak aynı ortalama ölçekte kaldığı düşünülmektedir. Ekonomik ölçütün, kent boyutu ölçütünden daha etkili olduğu, daha önceki araştırmalarda bir bulgu olarak belirmiştir (Yıldırım 2007). Ancak örneklem belirleme çalışmasına başlandığında, tipoloji oluşturmakta pratik zorluklar yaşandığı görülmüştür, ve bu duruma karşı strateji değiştirilerek daha kolay tanımlanabilen **kentsel ölçek ölçütü tipolojinin odağına yerleştirilmiş**, kentsel dinamikteki farklılaşmalar kesin bir tipolojiye oturmadan, daha serbest biçimde incelenmeye çalışılmıştır.

Ölçüt 9: Yoğun ve nitelikli koruma faaliyeti

Gerek kentsel koruma projesinin gerçekleştiği esas alanın, gerekse çevresindeki kentin, **belirli düzeyde koruma altyapısına ve etkinlik düzeyine sahip olmasına** dikkat edilmiştir. Ancak bu altyapı ve etkinliğin farklı örneklerde farklı biçim ve gelişmişlik derecesine sahip olmasının bir sakınca sunmayacağı düşünülmüştür; zira tezin hipotezinde, yerel duruma göre temel aktörler arasında farklı dengelerin ve ilişkilerin olacağının savunulması nedeniyle, karşılaştırma yapılabilecek farklı seçenekler bulunması gerekli görülmüştür. **Yerel yönetimin** aktörler arasındaki özel önemi dolayısıyla, her örnekte yerel yönetimin etkinlik düzeyine ve rolüne bakılmıştır. Yerel yönetimin özel sektör kuruluşları ile birlikte girdiği kamu- özel ortaklıkları, örneğin belediye- yatırımcı turizm şirketi, ve 'yap- işlet- devret' usulu projelerin de araştırma evreninde yer almasına çalışılmıştır. Koruma faaliyetinin nitelikli olması ve başarılı bir uygulamanın gerçekleştiğine ilişkin proje içinde ve dışında genel bir kabul olması da ölçütü oluşturan bir boyut olmuştur.

Ölçüt 10: Aktör çeşitliliği

Seçilen projelerde, olabildiğince belirgin ve birbirinden ayrıştırılabilen, hipotezde söz edilen aktör tipolojisine yakın aktörlerin var olması, olabildiğince bu aktörlerin büyük kısmının etkin olarak sistemin içinde yer alması gözetilmeye çalışılmıştır.

Seçim ölçütleri belirlendikten sonra, bu ölçütler kullanılarak örneklerin saptanmasına geçilmiştir. Bu çalışmada aşağıda genel bir sıralaması yapılan adımlar izlenmiştir:

- Güncel koruma literatürü incelenerek tarihi kentsel dokularda gerçekleştiği bilinen kentsel koruma projeleri hakkında kaynak araştırması yapılmış, taranan çok sayıda örneğin dökümü yapılarak bir Proje Veritabanı oluşturulmuştur.
- İncelenen literatür şu kaynaklardan oluşmaktadır:
    - Tarihi Kentler Birliği'nin yayınladığı (Geçmişten Geleceğe) Yerel Kimlik dergileri, proje ödül kitapları ve internet sitesi
    - ÇEKÜL Vakfı yayınları ve internet sitesi
    - Belediyelerin yayınları ve internet siteleri
    - Diğer kamu kuruluşlarının yayınları ve internet siteleri (Valilik, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, vb.) (özellikle kentsel sit alanı olan kentlerin taranması için)
    - Genel internet kaynakları (kısıtlı ve dikkatlice kullanmak koşuluyla Vikipedi, konu ile ilgili çeşitli basın haberleri ve yazıları, resmi kurum siteleri ve akademik yazılar, Arkitera haber bültenleri)
    - Ulaşılabilen diğer basılı kaynaklar
- Proje Veritabanı'nda dökümü yapılan örneklerin araştırma evrenine uygunluklarına bakılmış, belirlenen seçim ölçütlerine göre ve ağırlıklı puanlama yapılarak değerlendirilmişlerdir:
    - Doku yoğunluğu, bütünlüğü ve karakteri 5 puan üstünden değerlendirilmiş;
    - Aktör çeşitliliği 5 puan üstünden değerlendirilmiş;
    - TKB kurucu üyesi olması 1 puan kazandırmış; TKB üyesi olması 0.5 puan kazandırmış;

  - TKB başarı/ büyük ödülü almış olması 2 puan kazandırmış; TKB'nin diğer ödüllerinden almış olması 1 puan kazandırmış;
  - Koruma planı varlığı 1 puan kazandırmış; projenin koruma planıyla bağlantılı olması 2 puan kazandırmış;
  - Çalışmaların genel niteliği 5 puan üstünden değerlendirilmiştir.
- Projelerin puanlamasından sonra, dokuların ve içinde bulundukları kentlerin ekonomik dinamiklerine ve kentlerin ölçeğine bakılmıştır. Projelerin bağlı bulundukları (projeleri başlatan/ sahiplenen 'Proje Sahibi') belediyelerin ADNKS 2007 verilerine göre nüfus büyüklüğü incelenmiştir. Daha sonra, eldeki bilgilerden ekonomik dinamiklere ilişkin değerlendirmeler yapılarak kentlerin 'dinamik/ durgun' statüleri belirlenmeye çalışılmıştır.
- Kentsel ölçek tipolojisindeki her üç kent kategorisinden, en yüksek puan alan birer proje 'Odak Örnek' olarak belirlenmiş, bunları izleyen yüksek puanlı kentler arasından, her üç kent kategorisinden yaklaşık 13'er olmak üzere toplam 40 Genel Örnek seçilmiştir.

1.3.2: Veri Toplama Teknikleri

Tezin araştırma sorularını yanıtlama ve örneklem hakkında bilgi toplama amaçlı ikinci derece kaynak araştırmasına dayanan kuramsal araştırma ile, örneklem hakkında bilgi toplama amaçlı birinci derece kaynak araştırmasına, anketlere, görüşmelere ve gözleme dayanan ampirik veri toplama çalışması yapılmıştır. Tezde, Genel Örneklerde görece nicel/ kantitatif, Odak Örneklerde ise nitel/ kalitatif araştırma teknikleri görece daha ağırlıklı olmuştur.

Örneklem ile ilgili veri toplanmasında, Grup 1: Genel Örnekler ile Grup 2: Odak Örnekler için farklı yaklaşımların gereği düşünülerek, karma teknikler kullanılmıştır: Genel Örnekler için **anket**, Odak Örnekler için alanda gözlem, ayrıntılı görüşmeler ve anket yöntemlerinin dahil olduğu **örnek olay incelemesi** yapılmıştır. Tüm gruplar için

birinci ve ikinci derece **yazılı kaynaklardan** yararlanmak üzere arşiv ve literatür taraması yapılmıştır.

Gerek Genel Örnekler gerekse Odak Örnekler için girişilen veri toplama çalışmasının önemli bir kısmını oluşturan **anketler,** temel bir anket formunun çeşitlemeleri şeklinde hazırlanmış ve aşağıda açıklanan şekilde kullanılmıştır:

- **Genel Örnekler** için 'Bilgi' (1) ve 'Tutum' (2) olmak üzere iki tip anket hazırlanmış, bunlar 'Belediye' (A) ve 'Diğer Aktörler' (B) olmak üzere bir kez daha ayrılmıştır. 'Bilgi' anketi, 'objektif/ tarafsız' nitelikli, temel bilgi toplamaya yönelik sorular içerirken, 'Tutum' anketi, 'sübjektif' nitelikli, katılımcının kişisel görüşlerini öğrenmeye yönelik sorular içermektedir (bkz. Demir 2010). Proje Sahibi olup proje ve alan hakkında en fazla bilgiye sahip olacağı düşünülen kurumlara 'Bilgi' anketi, diğer aktörlere 'Tutum' anketi gönderilmiştir. (Bkz. Ek 2: Anket Formları.) Önce 40 Projenin yazılı kaynaklardan 'Proje Sahibi' olduğu anlaşılan kurumlara 'Bilgi' anketleri gönderilmiş, dönüş yapan kurumların en önemli aktör olarak niteledikleri kurumlara ikinci etap olarak 'Tutum' anketleri gönderilmiştir. 35 belediyeye 1A anketi, 2 belediye dışı kuruma (Kütahya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Ayaş Kaymakamlığı) 1B anketi ve 13 belediye dışı kuruma (Afyon, Ankara, Bursa, Eskişehir, Kayseri, Muğla ve Nevşehir Koruma Bölge Kurulları, Ankara-Altındağ için Önen Mimarlık, İstanbul-Fatih için AB Teknik Yardım Ekibi, Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ödemiş için İzmir İl Özel İdaresi, Isparta-Yalvaç için Antalya Mimarlar Odası, Nevşehir-Ürgüp için KA.BA Mimarlık) 2B anketi gönderilmiştir (2A anketi gönderilecek belediye durumu olmamış, Proje Sahibi olan belediye dışı kurumlara gönderilen 'Bilgi' anketlerine dönüş olmamış ve bir sonraki adım olan 'Tutum' anketi gönderimine sıra gelmemiştir). Böylece Genel Örnekler için toplam 50 adet anket gönderilmiştir. (Anket dönüşleri için bkz. 3. Bölüm; anket yanıtlayan kişi ve kurum adları için bkz. Kaynakça: Kişisel Görüşme ve Anket Yanıtları; ayrıca bkz. Ek 3: Örneklem Belirleme ve Veri Toplama Çalışmaları Özet Tablosu.)

- **Odak Örnekler** için de 'Belediye' ve 'Diğer Aktörler' anket tipleri kullanılmış, ancak bunlar öncelikli olarak yapılan görüşmelere destek olarak kullanılmıştır. Yapılan görüşmeler anket sorularından yola çıkılarak yürütülmüş ve bu sorulara ilişkin ayrıntılı yanıtlar alınmıştır. Ancak görüşmelerin kendine özgü akışkan bir dinamiği olduğu düşünülerek, eksik kalan yanıtlar diğer anketlerden ve yazılı kaynaklardan destek alınarak tamamlanmıştır. Ayrıca, Hipotez 1'deki aktör tipolojisi ve projede yer alan başlıca aktörlerin hepsi ile görüşme imkanı olmadığı durumlarda, bu aktörlere anket yoluyla ulaşılmaya çalışılmıştır. 1 belediye başkanına (Kuşadası eski başkanı) 1B anketi, 10 kişi ve kuruma (Gaziantep İlçe Belediyeleri- Şehitkamil ve Şahinbey; Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü; Gaziantep ve Aydın İl Özel İdareleri; Gaziantep ve Aydın Koruma Bölge Kurulları; Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi eski rektörü Atilla Kılıç ve Meslek Yüksekokulu Müdürü Mustafa Midilli) 2B anketi gönderilmiştir. (Anket yanıtlayan kişi ve kurum adları için bkz. Kaynakça: Kişisel Görüşme ve Anket Yanıtları.)

Genel Örneklerde, projelerden **tek seferlik bir 'kesit'** alınmış, uygulama sürecini tamamlamış olan projeler için 'proje-sonrası durum' ve sürecin hala devam etmekte olduğu projelerde 'anket tarihindeki durum' kaydedilmiştir. Projelerin devinimde olmaya devam ettiği Odak Örneklerde ise, **sürecin ilerleyişini izlemek** amacıyla, yaklaşık 2 yıla yayılan bir süre boyunca düzenli aralıklarla alana gidilerek, gözlem ve görüşmeler yapılmaya devam edilmiştir. Alan araştırmaları, 2009 ve 2010 boyunca üç turda yapılmıştır:

- İlk tur, 2009 Şubat ayında gerçekleştirilmiştir. O dönemde geçerli olan kesinleşmiş ve aday Odak Örnek kentlerindeki (Gaziantep, İzmit, İzmir, Kuşadası, Mudurnu) belediye yetkilileriyle ve belediye içindeki Tarihi Kentler Birliği bağlantı noktası kişilerle ve bazı durumlarda belediye dışındaki ÇEKÜL temsilcileriyle temas kurularak görüşme randevuları alınmış, kentlere seyahat edilerek görüşmeler yapılmış ve kentsel koruma projesi konusu tarihi dokular gezilmiştir. Görüşülen kişilerden çeşitli birinci el yazılı (basılı ve sayısal) kaynaklar da toplanmıştır.

- En önemli proje aktörü olarak kabul edilen yerel yönetimlerin çalışmalarını etkileyen önemli bir unsur olan yerel seçimler de araştırma kapsamına dahil edilmiştir. 29 Mart 2009 tarihindeki yerel seçimlerinin tez araştırma dönemine denk gelmesinden yararlanarak, alan araştırmalarına seçim öncesinde başlanmasına, seçim sürecinin izlenmesine, seçim sonrasında da belediyelerle temaslara devam edilerek karşılaştırma yapma fırsatı yaratılmasına dikkat edilmiştir.
- 2009 bahar döneminde ayrıca İstanbul'da Tarihi Kentler Birliği temsilcileri ile Genel Görüşmeler yapılmış, TKB Beşiktaş Buluşması'nda Odak Örnek belediyelerindeki eski ve seçim sonrası gelen yeni belediye temaslarıyla kısaca görüşülmüş, Ankara'da Gaziantep projesinde yer alan bazı taraflarla görüşülmüş ve belgeler alınmıştır.
- 2009 Eylül ayında ikinci bir kapsamlı tur yapılmış, Gaziantep, Kuşadası ve Mudurnu kentleri tekrar ziyaret edilmiş, eksik aktör gruplarıyla görüşmelerin ve toplanacak belgelerin tamamlanmasına devam edilmiştir.
- 2010 sonbahar döneminde, Genel Örnek anketleri için öncelikle 'Proje Sahibi' kurumlara 'Bilgi' anketleri gönderilmiş, daha sonra proje süreçlerinde yer aldığı saptanan diğer önemli aktörlerle temas kurulmuş ve 'Tutum' anketleri gönderilmiştir. (Burada bir istisna, Altındağ Belediyesi'nden 'bilgi' anketi gelmeden önce 'tutum' anketi gönderilen Önen Mimarlık olmuştur.) Anket dönüşleri 2011 Şubat ayına kadar gelmeye devam etmiştir.
- 2010 güz döneminde, Odak Örneklerden Kuşadası'na, özellikle belediye başkanı ile eksik kalan görüşmeleri yaparak her üç kentin başkan görüşmeleri setini tamamlamak amacıyla yeniden gidilmiştir.
- 2009 bahar döneminden itibaren, yapılan görüşmelerin kayıtlarının döküm çalışmasına devam edilmiştir. 2011 Nisan ayı itibariyle tüm ampirik veriler gözden geçirilerek nihai değerlendirmeler yapılmıştır.

2: KENTSEL KORUMA SÜREÇLERİNE KAVRAMSAL BAKIŞ

2.1: Koruma ve Planlamaya ilişkin Kuramsal Çerçeve

2.1.1: Dünyada Kültür Mirası ve Koruma Kavramının Gelişimi

Günümüzde kabul edilen kültür mirası kavramının ve modern koruma biliminin doğuşu, 19. yüzyılda Avrupa'daki **sanayileşme sonrası** toplumsal gelişmeler ve tarih boyunca yapılagelen eski eser onarımlarının bilimsel yöntemle yapılan bir uğraşa dönüşümü ile olmuştur. 17. ve 18. yüzyıllarda İngiliz eski eser meraklılarının başlattığı koruma çağrıları, zaman içinde eğitimle topluma yayılmıştır; Viktorya dönemindeki sanayileşmenin sonuçlarına ve moderniteye tepki olarak doğan romantizm hareketi, ulusal bilincin gelişmesi ile ulusal anıtlara artan ilgi, kitlesel rekreasyon kültürünün ve turizmin gelişmesi ve kültür mirası endüstrisinin ortaya çıkması gibi olaylar ile beslenmiştir. Özellikle İngiltere ve Amerika'da, *National Trust* gibi gönüllü kuruluşların etkisiyle, koruma daha 'tabandan yukarıya' doğru bir gelişim ağırlıklı olmuştur. Diğer birçok ülkede ise güçlü bir devlet etkinliği ve sıkı, merkezi mevzuat ile desteklenmiştir. Korumanın düşünsel gelişiminin ilk aşamasında, Viollet le Duc ile temsil edilen 'üslup birliği' yaklaşımı ile yapılan gelişigüzel, aşırı müdahaleci onarımlar tartışmalara yol açmış, buna tepki olarak, John Ruskin gibi düşünürlerin önderliğinde hiç restorasyon yapılmamasını öneren 'romantik' görüş gelişmiştir. Çağdaş restorasyon kuramları, daha sonra 1931 Atina Şartı, 1932 Carta del Restauro ve 1964 Venedik Tüzüğü gibi belgelerle olgunlaşmış, 1962 Fransız Malraux Yasası ve 1967 İngiliz Şehir Estetiği Yasası[9] gibi yasalarla, korunacak alanların müze olarak kalmasının ötesine geçilmesi için gerekli politikalar üzerinde durulmaya başlamıştır. Bu çabalar sonucunda, korunan kentsel

[9] Özgün adı 'Civic Amenities Act' olan bu yasanın çeşitli Türkçe karşılıklarına rastlanmaktadır; kullanılacabilecek diğer bir karşılık Kentsel Donatı Alanları Yasası'dır.

alanların sırf fiziksel ve tarihi değerleri ile değil, ekonomik ve sosyal nitelikleri ile de korunmasını ve güncel kentsel dinamikler içinde yaşatılmasını amaçlayan 'bütünleşik koruma' yaklaşımı doğmuştur. Günümüzde korumanın kapsamı ve ölçütleri, UNESCO ve ICOMOS gibi uluslararası kuruluşların rehberliğinde gelişmeye devam etmektedir (Ahunbay 1996: 8, 18-20; Hunter, 1996: 1-2; Okyay, 2001: 9-31; Yücel 2005: 226-28).

Tarihi çevre korumanın modern bir bilimsel disiplin olarak gelişimi, 20. yüzyıl boyu birbirini izleyen çeşitli kavramsal genişlemeler ile izlenebilir. Bunlar; arkeolojik ve taşınır eserden taşınmaz esere, anıtsaldan sivile, tek yapıdan çevre ölçeğine ve doğal çevre ile bütünleşik kültürel peyzajlara, somut mirastan somut olmayan mirasa doğru, **'korunacak değer'** kavramlarındaki genişlemelerin yanısıra, korumadaki **'müdahale'** kavramlarında da 'müzeci' ve elitist yaklaşımlardan, 'kentbilimsel' ve toplum odaklı yaklaşımlara doğru bir kaymayı kapsamaktadır. Bu temel tutum değişikliğine eşlik eden ve gittikçe daha sık sorulan, 'koruma kimin için?', 'korunacak değerleri kim, neden, nasıl belirliyor?' ve 'korumayı kim yapmalı?' gibi sorular, yeni, **'değer-temelli'** bir koruma anlayışını duyurmaktadır. Bu sorulara yanıt arayışları, belki de **'korumayı nasıl beraber yapabiliriz?'** sorusundan geçen uzlaşmacı yollara işaret etmektedir (Yıldırım 2009b).

2.1.2: Koruma ve Kentsel Planlama/ Politika İlişkisi

2.1.2.1: Modern kent planlamanın gelişimi

Koruma bilimi yukarıda ana hatları çizilmeye çalışılan şekilde gelişmekteyken, buna koşut olarak gerçekleşen **kent planlama mesleğinin** gelişimindeki çeşitli dönüm noktaları, bu iki meslek alanı arasındaki kesişimleri ve önemli ilişkileri açığa çıkarmaktadır. Kökeni antik çağlara uzanmakla birlikte, modern anlamdaki kent planlama bilimi, 19. yüzyılda, Avrupa ve ABD'nin sanayileşen kentlerindeki işçi mahallelerinin kötü yaşam koşullarını **sağlıklaştırmaya** ve kentsel gelişmenin

ekonomik verimliliğini artırmaya yönelik talepler sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun yanısıra, eskiyen ve değişen kentsel çevrelerin sorunlarına çözüm arayışlarından biri olarak **'kent güzelleştirme'** (*City Beautiful*) hareketi, şehirlerdeki anıtsal yapı, park, meydan gibi mekansal referans noktalarını, bir kentlilik bilinci oluşması için sosyal araçlar olarak kullanmıştır. Yine Batıda, 2. Dünya Savaşı sonrasındaki, karayolları ve otomobil ekseninde gelişen yoğun kentleşme ve imar hareketleri, banliyö yerleşimlerine doğru kayan nüfusun terketmesiyle sosyo-ekonomik ve fiziksel çöküntü alanlarına dönüşen kent merkezlerinin 'temizlenerek yenilenmesi' amacıyla girişilen ve **'kentsel yenileme'** olarak bilinen dev yıkım operasyonlarını beraberinde getirmiştir. 1. ve 2. Dünya Savaşları sonucunda Avrupa kentlerinde meydana gelen tahribatın ardından da, kent dokularının topyekun yeniden planlanma girişimleri de benzer şekilde yaygınlaşmıştır. Modernist, 'rasyonel geniş kapsamlı' planlamanın bu kendine güvenli, kentlere radikal müdahaleler içeren kararları, en sonunda toplumda belirli bir tepki doğurmuş, kentlerdeki **yıkım karşıtı sivil örgütlenmeler**, 20. yüzyılın ikinci yarısındaki 'modern' koruma hareketinin de somutlaşmasını sağlamıştır (Yıldırım 2009b).

20. yüzyılın ortalarından itibaren, planlamanın ilgisi uzun vadeden **orta vadeye** yönelmiş, teknik niteliğinin yanısıra **politik içeriği** ön plana çıkmaya başlamış, planlamanın hizmet, imar ölçütleri belirleme ve mülkiyet hakkını denetleme gibi temel işlevlerinin yanısıra farklı çıkar gruplarını harekete geçirici bir rol de üstlenmiştir. Kentsel mekana ilişkin politikaların belirlenmesinde yatırımcılar ve girişimciler söz hakkı elde etmiş, toplumsal ve kamusal faydaların elde edilmesi için etkin halk katılımının yöntemleri araştırılmaya başlanmıştır (Yücel 2005: 224-226). Bu gelişmeler, 1980'lerden itibaren totaliter sosyalizmin yıkılması ile dirilen neo-liberalizme, devletin işleyişinde etkinlik ve verimlilik arayışları içinde devletin küçülmesine bağlanmaktadır (Günday 2004: 26). Bu dönemde, kent planlama kuramlarını etkileyen çok önemli bir kavram, **stratejik planlama** olmuştur. 1980'li yıllarda, dünyanın hızla değişmekte olan sosyo-ekonomik düzeninin kentsel alanlarda ortaya çıkardığı yeni olgu ve sorunlar karşısında geleneksel planlama yöntemlerinin yetersiz kalışı, yeni, daha 'esnek' planlama yaklaşımları arayışına yol açmıştır. Bu bağlamda gündeme gelen 'stratejik

mekansal planlama', beraberinde **rekabet ve çevre** gibi yeni politika gündemlerini ve **yatay örgütlenme** biçimlerini getirmiştir. Yerel yönetimler bir yandan küresel ekonomik düzene eklemlenebilmek için birbirleriyle rekabet ederek yatırım çekmek isterken, diğer yandan da aynı küresel düzenin karmaşası içinde kaybolmamak için, yerele özgü çevresel ve kentsel değerlerin korunması ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi konularını temel politika olarak benimsemiştir. Mekansal politikanın amaçları ekonomik ve çevresel kutuplar arasında salınırken, bu noktada mekana ilişkin tüm ekonomik, çevresel ve sosyal alanları birleştiren strateji oluşturma potansiyelini ortaya koyan **sürdürülebilir kalkınma** kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Yeni, yatay örgütlenme biçimleri ise, rekabet ve çevre politikalarının kentsel, bölgesel, ulusal, uluslararası tüm ölçekleri buluşturmaya yönelik olarak gelişmiştir. Kapitalizmin ve teknolojinin gelişimi, sınırların önemini azaltmış, çeşitli ölçek ve sektörlerden pek çok kurum politika süreçlerinde yer almaya başlamış, yeni ağsal yapılanmalar ve ortaklıklar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, **post-modernist felsefenin** planlama alanına süzülmesi ile, bilgiye ulaşmanın tek yolunun positivist yöntemlerden geçmediği, ilgili herkesin görüşlerini ifade etmesi ve uzlaşı sağlanması, paydaşların bir araya gelerek yatay ilişkiler kurması savunulmaya başlanmıştır. Stratejik mekansal planlama, bu gelişmelere yanıt verebilen, küreselleşmenin kentler üzerindeki sonuçlarıyla başa çıkabilen, post-modernist felsefenin öne çıkardığı paydaşların etkileşimine olanak tanıyan bir yöntem olarak giderek yaygınlaşmaktadır (Gedikli 2007: 1-3).

2.1.2.2: Koruma alanına yansımalar

Stratejik planlamanın tarihi çevre koruma alanındaki bir yansıması sayılabilecek bir kavram olan **alan yönetimi** ve tarihi alanlar için **yönetim planları** hazırlanması da son yıllarda koruma pratiğine yerleşmiştir. UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin, Dünya Mirası Listesi'ndeki alanlar için, alanın değerlerinin ve bu değerlerin nasıl korunacağının kapsamlı olarak ortaya konduğu rehber belge olacak birer yönetim planı hazırlanması talebi ile bu alandaki çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. UNESCO'nun bu konudaki ilkelerini tanımlayan Feilden ve Jokilehto'ya (1993) göre, alanda bilinen bütün

değerlerin korunduğundan emin olunması, alanın mevcut durumunun belgelenerek ilgili tüm paydaşların katkılarının alınması, uygun nitelikteki uzmanlar tarafından düzenli denetimlerin yapılması ve raporlanması, yıllık çalışma programları içindeki öncelikli projelerin tanımlandığı stratejik koruma planı taslağı hazırlanması alan yönetiminin öncelikleri arasındadır. Yönetim planlaması süreci, koruma- gelişme dengesi sağlanarak alanın daha iyi yönetilmesi için alan yöneticilerine yardımcı olan, plan belgesinin üretimi ile sonlanmayıp uygulama sırasında denetim, geribildirim ve revizyonlarla devam eden bir süreçtir (Ayrancı 2007: 24-25).

20. yüzyıl sonlarına damgasını vuran ve koruma-planlama ilişkisinin odağında yer alan bir diğer olgu, **kentsel dönüşümdür**. Sanayi sonrası toplumlarda işlevini yitirmiş sanayi alanlarını yeniden değerlendirme girişimleri, kentsel dönüşüm kavramının yükselişinin temelini oluşturmaktadır. 1980'lerden itibaren, şehirlerde kamu – özel sektör ortaklığı eliyle (stratejik planlama mantığına uygun olarak) tasarlanan **'öncü projeler'**, kentsel ekonomik gelişmenin tetikleyicileri olarak görülmüş ve buna uygun olarak çizilen yeni kurumsal çerçevede kentsel dönüşüm projelerine özgü birlikler, ajanslar vb. yeni kurumlar oluşturulmuştur. Kentsel dönüşümün tanımlarından biri, 'değişime uğrayan kentsel bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel sorunlarına kalıcı bir çözüm sağlayamaya çalışan kapsamlı bir bakış (vizyon) ve eylem' olarak özetlenebilir. Bu kapsamda, kentsel bozulma süreçlerinin anlaşılması ve üzerinde uzlaşılması, toplum sağlığı için düşük yaşam koşullarının iyileştirilerek fiziksel ve sosyal altyapı eksikliklerinin giderilmesi, sorunların eşgüdümlü ve sürekli bir biçimde çözümlenmesi, yeni alanlar yerine varolan kentsel alanların planlanması ve yönetimi ve kentsel dokuda yitirilmiş sürekliliklerin yeniden sağlanması, dönüşümün vurgulanan diğer yönleri arasındadır. Kentsel dönüşüm, müdahale şekilleri ve derecelerine göre çeşitli isimler altında alt-türlere ayrılmaktadır: en eski ve radikal müdahale yöntemi olan (yukarıda da değinilmiş olan) kentsel **yenileme** ile mevcut dokuların yıkımı ve yeniden imarı; ilerleyen yıllarda, toplumsal sorunlara daha duyarlı, sorunların ekonomik kaynaklarına odaklı ve daha ılımlı müdahaleler içeren kentsel **iyileştirme** ve kentsel **sağlıklaştırma**; ve 1980'li yıllardaki yerel yönetim – özel sektör ortaklıklarına kayma sürecinde

benimsenen, kentsel **yeniden yapılandırma**/ **geliştirme** bunların başlıcalarıdır. Bunlar arasında tarihi çevre ile en yakından ilişkili olarak, girişimci ve rekabetçi yerel yönetimlerin sürdürülebilirlik, kültür, turizm, ve kent imajını yükseltme odaklı kentsel **canlandırma** projeleri de yaygınlaşmıştır. Her ne kadar kentsel dönüşümü bilinçli ve planlı bir müdahale olarak tanımlama gereği belirtilse de, kentteki bazı sivil grupların inisiyatifiyle ortaya çıkan ve kent yönetiminin de zamanla müdahil olduğu bir dönüşüm süreci de **soylulaştırma** / mutenalaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel dönüşümün gerek fiziksel gerek sosyal açıdan tarihi dokularda sebep olabildiği yıkıcı etkiler düşünüldüğünce, dönüşümün **mimari ölçekle** iç içe bir kentsel tasarım sürecinde gerçekleştirilmesi önem kazanmakta, duyarlı ve ayrıntılı çözümler bulma yolunda mimarların, plancıların, sosyal bilimcilerin ve diğer ilgili disiplinlerin birbirleriyle, toplumla ve siyasetle de buluşması önem kazanmaktadır (Yıldırım 2006).

Kültür mirasının kent ve çevre ölçeğindeki tanımları pekiştikçe, **kentsel sit alanlarının** ilan edilmesi, planlanması, kent geneli içindeki konumlarının ve etkileşimlerinin düzenlenmesi sorunları da kendi literatürünü yaratmıştır. Tarihi dokuların, kentlerin önemli ve merkezi birer parçası olması, onları doğrudan planlamanın konusu kılmaktadır, ancak koruma amaçlı literatürün **kent planlama biliminin geneli ile daha iyi eklemlenmesi**; tarihi alanların imar ve kent planlarında 'boş' veya 'dokunulmaz' alan veya 'kapalı sistem' yerine, kent ile sıkı etkileşim içinde olan 'açık' ve canlı alanlar şeklinde algılanması, koruma uzmanlığı ile kent plancılığını bünyesinde birleştiren meslek üyelerinin artması, halen birer gereksinim olarak gözlenmektedir.

2.1.2.3: Korumada örgütlenme, politika ve değerler

Bu tezin odağında duran, koruma sürecinin **örgütsel boyutu**, korumayı doğal olarak kent planlama ve kentsel politika bilimleri açısından ele alınmasını gerektirmektedir. Türkiye'de ve dünyanın birçok başka yerinde, tarihi çevre korumanın uygulama düzeyinde yaşadığı aksaklıklara kentbilimsel açıdan bakıldığında, öne çıkan sorun alanlarından birinin, tarihi çevre korumayı daha geniş toplumsal düzlemde **erişilebilir**

kılmak, başka deyişle kamuoyunca, politikacı ve yöneticilerce, müteahhit ve gayrimenkul geliştirilerince ve diğer taraflarca geçerli bir seçenek olarak benimsenmesini sağlamak olduğu anlaşılabilir. Daha koruma yanlısı bir toplum oluştukça, korumacı kesimler kentsel politika kararlarının verildiği masada daha ciddi, 'gerçek bir oyuncu'ya dönüşebilir. Bu amaca ulaşmak için, tarihi çevre koruma gündemine daha kapsayıcı, kentsel bir bakış açısı getirirken, aynı zamanda kent planlama gündemine tarihi ve kültürel değerlerin daha ağırlıklı olarak girmesini sağlamak biçiminde, **iki taraflı bir çaba** gerekmektedir. Planlamayı özellikle 'gelişme' ve 'imar' olarak ele aldığımızda ortaya çıkan daha çarpıcı ilişki bağlamında, koruma ve gelişme arasındaki geniş **'açığı kapatma'** yolundaki siyasal ve kurumsal engeller aşıldıkça, bu farklı gündemler, birbirine rakip seçenekler olmak yerine, dengeli ve karşılıklı yarar getiren 'sembiyotik' bir ilişkiye girebilir.

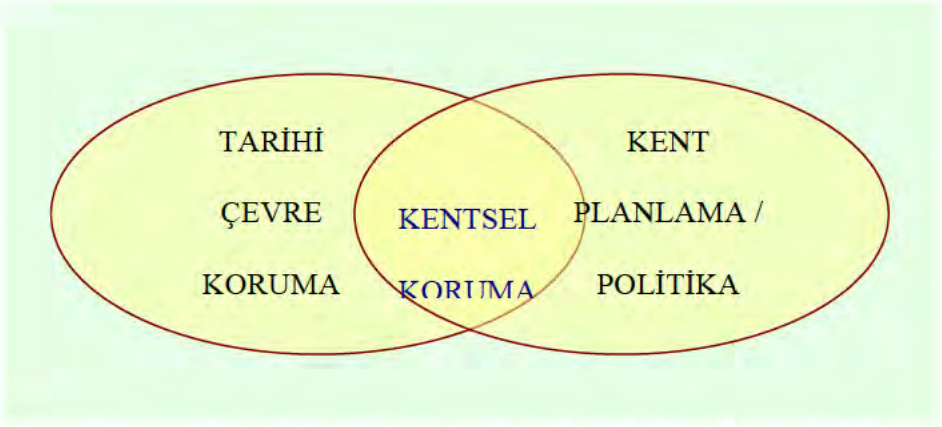
Koruma – planlama diyaloğunun önündeki **engellerin birçoğunun, koruma sektörünün kendisinden kaynaklandığı**, 'masada gerçek bir yeri' olmasını sağlayacak birtakım ödünleri vermekten çekinen korumacı kesimin, kendini daha yaratıcı ve ikna edici biçimlerde ortaya koyması gerektiği de yaygınlaşan bir kanıdır (Avrami 2007). Böyle bir hamle, bir yandan da hassas bir denge üstünde durmaktadır; buna kalkışan 'cesur' korumacılar daha tutucu meslektaşlarını kendilerinden uzaklaştırma pahasına hareket etmektedirler (Wallace 1986: 193-99). Ancak bu eleştiri, korumacı çevrelerin değerlerinden vazgeçmeleri anlamına da gelmemektedir; bu değerlerin özünü koruyabilmek için, daha esnek bir tutum benimsemelerine yönelik bir önermedir.

Günümüzün **'küreselleşen'** dünyasında gittikçe daha fazla sayıda toplum, ilerleyen iletişim teknolojilerinden, artan bilgi alışverişinden ve insanların hareketliliğinden etkilenmektedir. Küresel pazar ekonomilerinin yarattığı yeni rekabet ilişkileri, ticaret ve tüketim desenleri ve katılımcı demokrasilerin yayılması da bu süreci beslemektedir. Bu güçler tüm dünyadaki toplulukları etkiledikçe, planlama ve koruma alanlarında devlet müdahalesi politikaları da paradigma değişimlerine uğramaktadır. Bu değişimlerden biri olan **değer-temelli korumaya** doğru kayış sürecinde ise, post-modern çağa özgü bir

eğilim olarak değerler **öznelleşmekte**, bu da tarihi ve kültürel değerlerin tanımlanmasında yeni zorluklar yaratmaktadır. Değer- temelli koruma, koruma eyleminin dayanağını oluşturan, 'korunması gerekli değerlerin' tanımlanma yöntemini temelden sorgulamakta, bu değerlerin toplumun farklı kesimlerince de tanımlanabileceği ve tanımlanması gerektiğini savunmakta, böylece daha geniş toplumsal sahiplenmeyi mümkün kılan bir değerler kümesi yaratmayı amaçlamaktadır. Değerlerin bu şekilde sorgulanması, bağımsız meslek çevrelerini birbirleriyle ve toplum geneliyle yüzleştirerek daha **'kapsayıcı'** bir koruma anlayışı ihtiyacını oraya çıkarmaktadır. Bu noktada **uzmanlık** meselesine de değinmek gerekir; meslek uzmanlarının geleneksel anlamda taşıdığı yetki, toplumun diğer kesimlerinin korumaya getirdiği yorumlarla sorgulanmakta, örgütlenen çeşitli kesimler, 'insan eylemleri' aracılığıyla yeni tarih söylemleri üretmektedir.[10] Kültürel miras da benzer şekilde **toplumsal değerlerin evrilme ortamı** olarak işlemektedir; bir yandan değer algıları, korunan fiziksel çevreyi etkilerken, bir yandan da bu çevrelerin korunması, toplumların yaşamakta olduğu hızlı toplumsal değişimleri yönetmeye ve olumsuz etkilerini hafifletmeye yardımcı olmaktadır (Avrami vd. 2000: 3-4). Bu nedenle, korumanın **kültürel politikayla** daha etkin bir ilişki içine girmesi, toplumsal ve ekonomik değerleri, 'kullanım' ve 'kullanım-dışı' değerleri birlikte ele alıp 'hesaplaması' ve 'kültürel sermayenin' nitel özelliklerini nicelendirmesi beklenmelidir (Throsby 2002: 103). Koruma disiplini, **mekanın ekonomi-politiği** ile daha etkin bir ilişkiye girerek, mekanların değerlerinden soyutlanarak boş uzama dönüştürülmesi, daha sonra başka değerlerin yüklenmesiyle yeniden yatırım alanlarına dönüştürülme süreçlerini daha iyi kavrayacaktır.[11]

[10] Tarihi ve dolayısıyla tarihi yerleri yeniden yorumlama çalışmaları gerçekleştiren örgütlere örnek olarak, ABD'nin New York kentindeki 'Place Matters' ve 'City Lore' verilebilir (Avrami 2007).

[11] Bkz. David Harvey ve Neil Smith'in bu konudaki teorileri.

Şekil 2. Bütünleşik Koruma Anlayışıyla Ele Alınan Kentsel Korumanın Disipliner Konumu

Şekil 3. Kentsel Süreçlerin Sosyo-Mekansal Özelliğini Görselleştirme Girişimi

2.2: Türkiye'de Kentsel Koruma Süreçleri, Politikalar ve Uygulamalar

2.2.1: Tarihçe

Türkiye'de tarihi çevre koruma bilimi ve mesleği, Osmanlı'nın Tanzimat dönemine uzanan köklü bir geçmişe dayanmaktadır. 1869-1906 arasında çıkarılan Asar-ı Atika

Nizamnameleri, Türk koruma mevzuatının ilk yasalarını oluştururken, kurumsal altyapı Vakıflar ve Müzeler Örgütü ile başlamıştır. Erken Cumhuriyet döneminde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğundaki çeşitli ara dönem yasaları ve 1951 tarihli Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) kurulması ile yasal ve yönetsel altyapının olgunlaşmıştır. 1973'teki 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun getirdiği 'sit' tanımları ve tekil anıttan çevre ölçeğinde korumaya doğru genişleme, Cumhuriyet dönemindeki en önemli kavramsal sıçramayı oluşturmuştur. 1983 tarih ve 2863 sayılı (1987/ 3386 sayılı yasa ile değişik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ise, belirli kısıtlamalarla da olsa uluslararası yazına koşut biçimde 'kültür varlığı' terimini getirmiş, koruma konusundaki yetkileri Kültür Bakanlığı'nda toplayarak, korumanın bilimsel ilkelere göre yürütülmesini sağlamak üzere oluşturduğu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek ve Bölge Kurullarına (kısaca Koruma Yüksek ve Bölge Kurulları) ilke kararları alma, tespit ve tescil işlemleri yapma, sit alanlarında yapılaşma koşulları oluşturma ve koruma projelerinin onay ve denetimi gibi görevler vermiştir (Ahunbay 1996: 135-140).

Tarihi çevre koruma, Türkiye'deki hızlı ve çarpık kentleşmenin gücü karşısında daima tehdit altında olmuştur. Kentleşmede 20. yüzyıl ortasından itibaren gelen 'yıkıcı' eğilimler, bölgesel ve kırdan kente göç, sanayileşme ile gelen 'işgücü kalabalığı' ve popülist politikalara bağlı bir tür 'kentsel yenileme' akımı (en ünlü örnek olarak 1950'lerin İstanbul'unda Adnan Menderes döneminde gerçekleştirilen büyük çaplı imar uygulamaları) biçiminde yaşanmıştır. Bu tehditler karşısında, koruma çalışmaları, katı ve ayrıntılı nitelikteki, ancak yeterli yaptırım gücüyle desteklenmeyen yasalarla, doğrudan Bakanlığa bağlı çalışan koruma kurullarının ve il kültür müdürlüklerinin oluşturduğu merkeziyetçi teşkilatla, ve devletin kısıtlı maddi imkanları aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Belediyelere plan yapım ve uygulama yetkisi verilmekle birlikte, kültür varlıkları ile ilgili kararlar yine Bakanlık organlarının yakın denetimi altında tutulmuştur. Koruma daha çok bürokratik ve akademik çevrelerle kısıtlı kalarak siyasi irade ve karar süreçlerine tam olarak yerleşememiş, yasaların gerçekçi uygulama mekanizmaları geliştirilmemiş, toplum geneline de bir kültür olarak yayılamamıştır. Söz

konusu olan **'yukarıdan aşağıya'** yaklaşım, içinde oluştuğu dönemin ve ülkenin toplumsal ve siyasal koşulları bağlamında, başka deyişle Türkiye'nin devletçi/ karma ekonomik düzeni ve merkeziyetçi idari yapısı içinde uygun ve anlaşılır kabul edilmelidir (Yıldırım 2009b). Diğer yandan, ülkenin dinamik sosyo-ekonomik yapısının ve özellikle 1980'lerden sonra bu devletçi yapının değişmeye başlaması ile, koruma sisteminin de söz konusu baskı ve çelişkilere çözüm getirmeye yönelik, bir sonraki bölümde açıklanan gelişim aşamalarından geçmesi bir bakıma kaçınılmaz olmuştur.

2.2.2: Son Dönem Gelişmeleri ve Güncel Çerçeve

Dünyadaki genel eğilimleri yansıtan biçimde, son yıllarda Türkiye'de de tarihi çevre korumaya ilişkin toplumsal tutumlarda ve kültür ve tabiat varlıklarını koruma mevzuatında önemli gelişmeler olmuştur. Özellikle yasal çerçevedeki gelişmelerin büyük bir kısmını **Avrupa Birliği** (AB) katılım sürecinde müktesebata uyum yasaları olarak değerlendirmek mümkündür; yasalarda, merkezi yönetimin bazı yetkilerinin **yerel yönetimlere** doğru kaydırılması ve devletin koruma hizmetlerinin yerelleştirilmesi, yerel yönetimlere daha fazla rol, sorumluluk ve mali kaynaklar verilmesi, ve **özel kişi ve kuruluşlara** koruma etkinlikleri için verilen teşviklerin artırılması gibi yenilikler, AB süreci ile tutarlı görünmektedir. Söz konusu yasal değişikliklerin içeriği, 2003 yılından başlayarak TBMM'de onaylanan, koruma ve kent planlamayı ilgilendiren, ve ülkenin genel kamu yönetimi çerçevesine yönelik geniş bir mevzuat reform atılımının parçası olarak yorumlanabilecek olan yaklaşık **on yasa ve bunlara ait yönetmeliklerden** izlenebilir (bkz. Tablo 1). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasında değişiklikler getiren 2005 tarih ve 5226 sayılı yasa başta olmak üzere, ulusal koruma sisteminde birçok yenilik getiren bu yasa ve yönetmelikleri ile, il özel idarelerine ve belediyelere yeni mali kaynaklar ve yetkiler verilmiş, Belediye bünyelerinde Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (**KUDEB'ler**) ve İl Özel İdareleri bünyesinde ise proje büroları ve eğitim birimleri kurulması öngörülmüş, bürokratik işlemler sadeleştirilmiş ve süre tanımlamalarıyla hızlandırılmış, kültür varlığı sahiplerine imar hakkı transferi gibi

araçlar sunulmuş[12], **kültür ve turizm** kurumlarında ve coğrafi sorumluluk alanlarında birleşmeler olmuş ve kentsel dönüşüm/ yenileme ve turizm ile ilgili yatırımlara genişletilmiş teşvikler sağlanmıştır. (Yasaların öz bir döküm ve yorumu için bkz. Madran & Özgönül 2005b.)

Tablo 1. 2003'ten itibaren Tarihi Çevre Koruma Alanında Oluşturulan Yeni Yasa ve Yönetmelikler

Sayı/ kabul tarihi	**RG yay.sayı/tarihi**	**Yasa adı (ve açıklaması)**
4848/ 16.04.2003	25093/ 29.04.2003	Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri hk. Kanun
4957/ 24.07.2003	25186/ 01.08.2003	Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması hk. Kanun
5035/ 25.12.2003	25334/ 02.01.2004	Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (md. 14 ve md. 16: kültür varlıkları ile ilgili harcamaların gelirden düşülmesi, gidere eklenmesi)
5197/ 24.06.2004	25475/ 04.03.2005	İl Özel İdaresi Kanunu
5216/ 10.07.2004	25531/ 23.07.2004	Büyükşehir Belediyesi Kanunu
5217/ 14.07.2004	25531/ 23.07.2004	Özel Gelir ve Özel Ödeneklerin Düzenlenmesi ile Bazı Kanun ve KHKlerde Değişiklik Yapılması hk. Kanun (md. 8 ve 17: Kültür Bakanlığı bütçesinde ödenek)
5225/ 14.07.2004	25529/ 21.07.2004	Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu
5226/ 14.07.2004	25535/ 27.07.2004	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanun ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması hk. Kanun
5228/ 16.07.2004	25539/ 31.07.2004	Bazı Kanunlarda ve 178 sayılı KHKde Değişiklik Yapılması hk. Kanun (vergi indirimleri)
5366/ 16.06.2005	25866/ 05.07.2005	Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması hk. Kanun (kentsel dönüşüm)
5393/ 03.07.2005	25874/ 13.07.2005	Belediye Kanunu
-	**R.G. yayın tarihi**	**Yönetmelik adı (ve açıklaması)**
-	25698/ 12.01.2005	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek

[12] İmar hakkı transferinin uygulanmasına yönelik yönetmelik henüz çıkarılmamıştır.

		Kuruluna Yapılacak İtirazlara dair Yönetmelik
-	25785/ 13.04.2005	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına ait Katkı Payına dair Yönetmelik
-	25842/ 11.06.2005	Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine dair Yönetmelik
-	25842/ 11.06.2005	Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına dair Yönetmelik (KUDEBler)
-	25649/ 18.06.2005	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki KÜltür Varlıklarının Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına ilişkin Mal ve Hizmet Alımlarına dair Yönetmelik (ihaleler)
-	25876/ 15.07.2005	Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanmasına dair Yönetmelik
-	26023/ 14.12.2005	Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması hk. Kanunun Uygulama Yönetmeliği

Türkiye'de güncel yasal düzenlemeler, getirdikleri yeni kurumsal yapılanma ile, bir yandan ciddi bir **reform** olarak nitelendirilirken, bir yandan da bazı **soru işaretlerini** beraberinde getirmektedir. Getirilen yeni araçların, koruma çalışmaları veya demokratik süreçler açısından gerçekten başarılı sonuç verip vermeyeceği konusunda kuşkular duyulmaktadır.[13] Kurulan yeni yerel bürolar ve kurullar işledikçe, yeni proje ve uygulamalar tamamlandıkça, bu yeni dönemin ne doğrultuda ilerlediği daha iyi anlaşılacaktır.

Yasal düzenlemelere koşut olarak ilerleyen, korumanın kentbilimsel duruşunu etkileyen **sosyo-kültürel ve kurumsal eğilimler** de kendilerini göstermektedir. Toplumda kültürel

[13] Özellikle kentsel dönüşüm ile ilgili (5366 sayılı yasa) yasal düzenlemelerin koruma alanlarına etkisi yoğun tartışmalara konu olmuştur. Yasaların eleştirel değerlendirmesi için ayrıca bkz. Emel Göksu (2006).

mirası korumaya karşı artan, basın-yayın araçlarında yayınlanan haber ve yorumlarla da beslenen bir ilgi ve duyarlılık[14]; kültür mirasının en azından turizm kanalıyla bir ekonomik değer arzettiğinin halkın geniş kesimleri ile birlikte özellikle yerel yöneticiler tarafından anlaşılması; merkezi, modernist planlamadan **stratejik planlamaya** ve (özellikle UNESCO Dünya Miras Alanlarında yönetim planlarının hazırlanmasında olduğu gibi) **alan yönetimine** doğru geçiş[15]; Birleşmiş Milletler'in 1992 Rio (Çevre) ve 1996 İstanbul (Habitat II- İnsan Yerleşimleri) zirvelerinde olgunlaşan, sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik, yerinden yönetim, yönetişim gibi kavramlar ile pekişen **Yerel Gündem 21** ve uygulamaları; Avrupa Birliği programlarında ve (Dünya Bankası ve Dünya Anıtlar Fonu gibi) ABD kökenli kuruluşların sponsorluğundaki projelerde görülen, artan **uluslararası kurumsal destek[16]**; özel sektör kuruluşlarının arkeolojik örenyerlerine ve müzelere artan ilgi ve yatırımları; ve TMMOB altındaki ilgili meslek örgütlerinin, (Tarihi Kentler Birliği gibi bir yerel yönetim üst-birliğine öncülük eden ÇEKÜL Vakfı gibi) **sivil toplum kuruluşlarının** ve gönüllü vatandaş girişimlerinin artan etkinliği, bu eğilimlerin bazı önemli göstergeleridir. Öte yandan, **uluslararası büyük sermaye**, özellikle İstanbul'da yatırım alanları aramakta, geniş yankı uyandıran büyük proje ihaleleri (örneğin Haydarpaşa Garı, Galataport, Fener ve Balat Kentsel Dönüşüm

[14] Örneğin Osmanlı tarihi hakkında Murat Bardakçı'nın dizi yazıları, İlber Ortaylı'nın televizyon programı gibi yayınlar.

[15] Örneğin Türkiye'deki Dünya Miras Alanları için hazırlanan ilk yönetim planlarından, 1990'lı yılların başında çalışmalarına başlanan Pamukkale Yönetim Planı ile daha yakın zamanda çalışmalarına başlanan, İstanbul Tarihi Yarımada (2009), Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (2010) ve Selçuk- Efes (2011) alan yönetim planlama çalışmaları (Bademli 1997; İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı 2010).

[16] Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki kültür mirasını destekleme projelerinin başlıcaları, İstanbul- Fener ve Balat Semtleri ve GAP Bölgesi için yapılanlardır. Dünya Anıtlar Fonu'nun (WMF) Türkiye'de desteklediği alanlar arasında Demre- Aziz Nikolaos Kilisesi, Kars- Ani Harabeleri ve Kapadokya- Kızıl Kilise bulunmaktadır (Dünya Anıtlar Fonu 2011). Küresel Miras Fonu (GHF) ise Kars Kalesi ve çevresindeki Osmanlı konut dokusu için yapılan koruma projesini desteklemiştir (Küresel Miras Fonu 2011). Dünya Bankası'nın Türkiye'deki kültür mirası ile ilgili çalışmaları arasında, Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı'nın (BTC) çevresel etki değerlendirmesi ve Pamukkale AlanYönetim Planına maddi katkı bulunmaktadır (UNDP-WCMC 2005; The Corner House 2003).

projeleri), karşı kampanyalar ve mahkeme süreçleriyle de karşılaşsa gündeme gelmeye devam etmektedir.

Ortaya çıkan yeni manzarada, koruma alanındaki **aktörlerin sayısının artmakta** ve koruma alanına müdahale yöntemlerinin genişlemekte olduğu, bu aktörlerin ise gerek- kentsel projelere karşı koruma kampanyalarında olduğu gibi- **çatışan çıkarları** nedeniyle, gerekse- uluslararası programlar ve kamu-özel ortaklıklarında olduğu gibi- **işbirliği** amacıyla bir araya gelerek çeşitli etkileşim biçimlerini sergilediği görülmektedir.

Demokratikleşme, yerelleşme ve özelleşme akımlarının damgasını vurduğu bu yeni dönemde, tarihi çevre koruma açısından izlenmesi, yönetilmesi ve yönlendirilmesi gereken bazı önemli etkiler beklenebilir. Bunlardan ilki, otoriter devlet yaklaşımının hafifletilmesi ile, korumanın felsefi ve pratik meselelerine ilişkin **daha çeşitli ve çekişmeli görüşlerin** belirmesi ve koruma ilkelerinin **daha serbest uygulamalarının** görülmesidir. İkinci olarak, korumanın ekonomik gelir kaynağı olarak algılanmasına bağlı olarak, bir yandan tarihi dokunun korunması ve yeniden değerlendirilmesine yönelik proje ve uygulamalarda **niceliksel bir artış**, diğer yandan da bilimsel ve mesleki uzmanlığa yeterince saygı duymayan kesimlerin ve diğer ekonomik-politik çıkarların etkisiyle proje ve uygulamalarda **niteliksel bir düşüş** görülmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu iki eğilim arasında bir **dengenin kurulması**, ivmelenmekte olan dalganın yakalanarak üretkenliğin sürdürülmesi, ancak uygulamalarda gerekli hassasiyetin gösterilmesi bu noktada kritik ve zor bir görevdir.

Yücel'in belirttiği gibi (2005: 234), kentin vazgeçilmez bir parçası olarak, **koruma alanlarının** ait oldukları **kent bütünündeki ekonomik ilişkiler ağına katılması** ve korumanın **kent planlama eylemi** ile tam bir **bütünlük** içinde sürdürülmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Hızlı ekonomik döngülerin doğurduğu baskıların önüne geçmek için, gelişim ve koruma kavramlarının arasındaki dengenin sağlıklı biçimde kurulması,

topluma yayılan bir **işbirliğini ve örgütlenme kültürünün** yerleşmesini zorunlu kılmaktadır.

Kültürel ve doğal değerler, kimlik ve aidiyet göstergesi olmanın yanısıra, **kamu yararı** taşıyan çevresel kaynakların başında gelmekte, imar hukukunda bu kamu kaynaklarının özel mülkiyet hakları karşısında korunması yönünde alınan mahkeme kararları çoğunlukta olmaktadır[17]. Ancak gittikçe artan özelleştirme uygulamaları[18], bu değerlerin kamu yararı lehine korunmasını bazı açılardan zorlaştırmakta, bununla birlikte, özel çıkarların koruma hedefleriyle sağlıklı ve dengeli bir şekilde birleştirilmesinin potansiyelini de taşımaktadır. Türkiye'de devlet vesayeti ve müdahaleciliğinin yerini piyasa ekonomisinin kurallarının alması ve neo-liberal akımlara koşut sermayenin önünü açıcı girişimlerde bulunulması, kamu yararını gözeten tüm kesimler tarafından ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Bu gerçek karşısında, bir yandan tehdit altına girebilecek hakların savunulmasının mekanizmalarını güçlendirmek için yeni çözümler aramak, bir yandan da bu dinamiklerin toplam toplumsal refahın yükseltilmesi için yönlendirilmesini öngören olumlu tavırlar geliştirmek gereklidir.

---

[17] Örneğin, bir taşınmazın arkeolojik sit alanında kalmasının, iktisap edilmesine engel olmamasına, ancak sit alanı tesisinde güdülen temel amacın zedelenmemesi ve alan bütünlüğünün korunması gereğine ilişkin yargı kararı bulunmaktadır (HGK, 12.4.1995 gün ve 1995/7-211-318) (Madran 2000: 176). Ayrıca 1993 yılından bu yana süren, İstanbul Gümüşsuyu'ndaki Park Otel davası bu konuda iyi bilinen örneklerdendir. Benzer şekilde, İstanbul 5 no.lu Koruma Bölge Kurulu'nun 2007 yılında İstanbul- Haydarpaşa ve çevresi için aldığı sit alanı ilanı kararına, TCDD tarafından yapılan itiraz 2009 yılında Danıştay tarafından reddedilmiştir (Kent ve Demiryolu 2010).

[18] 2000'li yıllarda özelleştirilen kültür varlığı örnekleri arasında Sümerbank tesisleri (Nazilli) ve şeker fabrikaları (Eskişehir) ve Sosyal Güvenlik Kurumuna ait oteller (Bursa) gösterilebilir. (Dilek 2006; Banger 2006; Danıştay 2009). Ayrıca Türkiye'nin en çok gelir getiren 48 müze ve ören yerinin gişelerinin 2010'da özelleştirmesi yapılmıştır (KPSS Haber Portalı 2010). İstanbul- Haydarpaşa Garı'nın özelleştirilmesi 2007 yılında Danıştay 10. Dairesi kararı ile durdurulmuş, ancak 2010 yılında özelleştirilmesi tekrar gündeme gelmiştir. Özelleştirme İdaresinin alanda kruvaziyer limanı yapılması planları ilgili meslek çevrelerinde ve gönüllü kuruluşlar arasında tepki ve tartışmalara yol açmıştır (Arkitera Haber Portalı 2007; Emlak Haberleri 2010).

Korumayı etkileyen ekonomik ve politik dinamikler ve yeni çok-aktörlülük ortamında, mevcut fırsatları değerlendirecek çalışmalar ve tehditleri karşılamak için alınabilecek bazı **temel önlemler** belirmektedir. Bunlar, **yerel yönetimlere** koruma uygulamalarında yeterli yetkinlik düzeyine ulaşmaları için uzman kişi ve kuruluşlarca yapılacak yoğun **rehberlik, teknik yardım ve kadro desteği**; yeni yasalarca yetkileri ve hareket alanları genişletilen kamu kurumlarında ve özel sektörde görülecek spekülatif çıkarları denetlemek için **sivil toplum** sektörünün seferber olması; **özel yatırımcılar** arasında iyi uygulamaların özendirilmesi ve bu uygulamaların sonuca ulaşması için takipçisi olunması; ve koruma projelerinde dengeli ve verimli sonuçlar yaratabilecek **'doğru' ortaklıkların** oluşturulması olarak sıralanabilir. Bu önlemlerin ortak bir özelliği, tarihi çevre koruma alanındaki aktör ve tarafların, içinde yer aldıkları sektörlere ve koruma açısından sahip oldukları güçlü veya zayıf yönlere göre birbirleriyle doğru biçimde etkileşime girmelerini sağlamaya çalışma yaklaşımıdır. Bu tezin odak noktası olan **korumanın aktörleri arasındaki örgütlenme** konusu da, bu yaklaşımdan türemiştir.

Yukarıda açıklanan sorun alanları ve olası çözüm olarak önerilen yönelişler, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın önderliğinde toplanan ve ulusal düzeyde kayda değer bir ekip çalışmasının ürünü olan **2009 Kentleşme Şurasının Sonuç Bildirgesi'nde** de benzer şekilde ifade edilmiştir.[19] Bildirgeye göre, 'doğal ve kültürel varlıkların/ alanların korunmasında, yetki, sorumluluk, koordinasyon ve yaptırımların açıkça tariflendiği ve ilgili diğer mevzuatla da uyumlaştırıldığı bir temel "Koruma" yasal çerçevesi oluşturulmalı, bütüncül[20] bir ülke mekan ve kültür politikası hazırlanmalıdır. Koruma sürecinde yaşanan uygulama, denetim ve kaynak sorunlarını aşmak için; güçlü bir

[19] 2009 Kentleşme Şurası, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın önderliğinde, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlama Projesi (KENTGES) başta olmak üzere, ilgili kurum ve kuruluş□ların çalışmalarına temel teşkil etmesi amacıyla başlatılmıştır. 'Şura, 'ülkemizin kentsel gelişme dinamiklerini sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde değerlendirmek ve yaşanabilir yerleşmelere ulaşmak için akılcı stratejilerle somut eylemlerden oluşan bir program oluşturmayı' hedeflemiştir.

[20] 'Bütüncül' terimi, çok sık kullanılmaya başlamasına rağmen, asıl sözlük anlamının 'totaliter' olması dolayısıyla tez metninde kullanılmamaya çalışılmıştır, ve burada başka bir metinden alıntı yapıldığı için bırakılmıştır. Kastedilen anlam için, 'bütünleşik', 'bütünsel' veya 'bütünlükçü' terimleri önerilebilir.

koruma mevzuatının, etkin uygulama, denetim ve yaptırım mekanizmasının geliştirilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerin koruma konusunda, yetkin ve uzman kadroları artırılmalı, yerel yönetimlerce hazırlanıp uygulanacak koruma projeleri özendirilmeli ve koruma alanında çalışan sivil toplum kuruluşları desteklenmelidir' (T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 2009b).

Koruma konusunun güncel sorunlarını ve gelişme çizgisinin etkin bir şekilde özetlendiği yukarıdaki çerçeve içinde, gelişmekte olan çok-aktörlülük çizgisiyle birlikte gözden çıkarılmayacak, bilakis bu yeni ortamda önemli yer almaya devam edecek temel kurumlar bulunmaktadır. Bunların başında **Kültür ve Turizm Bakanlığı** ve **Vakıflar Genel Müdürlüğü** ve bu kurumların bölge, il ve ilçe örgütlenmeleri (koruma bölge kurulları, Vakıflar bölge müdürlükleri, il ve ilçe kültür müdürlükleri) gelmektedir. Bu temel kurumlar, kendi yapılanmalarını ve çalışma yöntemlerini daha çok-aktörlü bir ortama uyarlayarak güncelledikleri, valilikler, il özel idareleri, kaymakamlıklar ve belediyeler gibi yerel yetkililerle ve diğer yerel aktörlerle ilişkilerini geliştirdikleri sürece, korumanın bilimsel ilkelere göre uygulanmasını gözetmekte etkin ve güçlü kurumlar olrak kalabileceklerdir.

Kültürel mirası koruma sorumluluğunun yerele yayılması ve sektörler arası örgütlenme konularında ciddi çalışmalar yapan bir örgüt **Tarihi Kentler Birliği'dir**. Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nde Türkiye'nin de temsilini güçlü ve etkin şekilde sağlamak üzere, tarihi kentlerin bir araya getirilmesi ve bu kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın bir Ortak Miras anlayışıyla korunması ve yaşatılması için kurulan (TKB Tüzüğü, madde 5) Birliğin kuruluş hazırlıkları kapsamında, 2000 yılında yayınlanan Kastamonu Bildirgesi'yle, "tarihsel, kültürel, doğal ve kentsel değerleri korumak amacıyla inşa edilen kamu- yerel- sivil- özel birlikteliğinin temel yönlendirici ve harekete geçirici dinamiklerinin 'yerelde' var olduğunu" vurgulayan Tarihi Kentler Birliği, kuruluşundan bu yana bünyesinde topladığı 300'ü aşkın üye belediyeyi seminerler, buluşmalar, koruma projelerine özendirme ödülleriyle eğiten, motive eden ve örgütleyen önemli bir kuruluştur. TKB gibi belediyeler birliği düzeyindeki

çalışmaların yanısıra, İzmir gibi, büyük bir kentsel bölgeyi ve buna koşut maddi kaynakları yöneten ve yerel koruma kültürünün gelişkin olduğu gözlenen bir bölgede, Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği **Tarihe Saygı Koruma Ödülleri** de koruma için benzer bir özendirme ortamını sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin, son dönemdeki gelişmeler sonucunda en önemli yetki artışı yaşayan aktör olarak bu şekilde koruma konusunda yönlendirilmeleri, onları çok aktörlü bir düzenin sorumlu ve etkin katılımcıları haline getirmektedir (Yıldırım 2009b; Moralı 2009).

Son dönemde özellikle Avrupa Birliği fonları gibi mali kaynakların bütün bölgelerce etkin kullanımı amacıyla yaratılan yeni örgütsel oluşumlardan biri olan **Bölge Kalkınma Ajansları'nda** da, Belediyelerin, valiliklerin ve sivil toplum kuruluşlarının görev alması ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) aracılığıyla fonlardan yararlanması öngörülmektedir (Tarihi Kentler Birliği 2004). AB'nin Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Kültür Mirası fon programı ve bu programın geçirdiği yoğun katılımlı, çok aktörlü ve dinamik uygulama süreci, **yeni örgütsel mekanizmalar yoluyla sağlanabilecek, tarihi çevre korumaya yönelik kaynaklara** iyi bir örnek olmuştur.

2.3.: 'Kentsel Koruma Projesi' Kavramı ve Uygulamaları

2.3.1: Planlama Sürecinde Plan-Proje İlişkisi ve Proje Türleri

Günümüzde mekansal planlamanın içinde bulunduğu kuramsal ve pratik çerçeve, temel mesleki ilkelerden olan **planlama hiyerarşisini**, planlama- projelendirme- uygulama dizgesini ve plan- proje ilişkisini önemli derecede etkileyen değişimler getirmiştir. Bu durum, tarihi çevre koruma pratiğini, koruma planlaması ve kentsel koruma özelinde etkilemektedir. Plan uygulamaları, bir tarihi dokunun (altyapısı dahil) fiziki mevcudiyetinin kurtarılmasından sosyal, ekonomik, kültürel geliştirme programlarının uyarlanmasına dek uzun bir süreci kapsamaktadır (Okyay 2001: 29). Ancak son dönem

gelişmeleri sonucunda, mekansal planlama dizgesini ve plan uygulamalarını kapsayan bu uzun **süreçte parçalanma** belirtileri görülmektedir. Günümüzde birçok planlama etkinliğine yansıyan **post-modernite** anlayışının mekansal bir yansıması olarak, kentsel ortamda **'proje' birimi** 'plan' birimine göre ağırlığını artırmaya, birçok uygulama plandan bağımsız 'proje' düzeyinde gerçekleştirilmek istenmeye başlamıştır. Bu eğilimin, planlamanın 'teklik' ilkesini ve kamu yararını koruyan bütünselliğini zedelemesine odaklananan tartışmalı yönleri birçok tepki doğurmaktadır. Diğer yandan, bu tartışmalar, 'proje' kavramının kendisinin yanlış olduğu yanılgısına neden olmamalıdır. Kentsel tasarım ölçeğindeki 'projeler', üst kademeden gelen plan kararları için birer **'kentsel uygulama birimi'** olarak geçerliliğini korumaktadır (bkz. Ek 1: 'Proje' ve 'Kentsel Koruma Projesi' tanımları.) Burada hatırlanması gereken esas sorun, projelerin ait olduğu bütünle ilişkisini korumasıdır. Planlama hukuku da esneklik ve tutarlılık arasındaki dengeyi kurma amacını gütmüştür. Planlama süreci, soyut üst düzey planların somut uygulama planları ile değişen gerçek koşulların verilerine göre sınanmasına dayanan, geri beslemelerle dinamizm kazanan bir eylemdir. 'Kademeli birliktelik' ilkesine göre, üst ölçekli planlardaki ana ilke ve stratejilerle uyum içinde kalmak koşulu ile, alt ölçekli planlarda daha ayrıntılı verilere dayanan yeni kararlar alınabilir (Ersoy 2000: 36). Kentsel koruma projeleri, ölçekleri itibariyle genel olarak planlama mevzuatının dışında kalsalar bile, aynı kademeli birliktelik ilkesinin proje aşamasında da sürmesi doğal olsa gerektir. Bu konuya Tunçer (2007) de 'koruma amaçlı kentsel tasarım' kavramını geliştirdiği ve koruma amaçlı planlar ile özel proje alanları arasındaki ilişkini kurulmasını sağlayacak 'böl ve yönet' modelini öne sürdüğü makalesinde değinmektedir.

Yeni döneme damgasını vuran stratejik planlama anlayışında, hem planın içeriğinin 'ne' olacağı (**plan**), hem de plan paydaşlarının kentlerini ileriye götürmek için nasıl birlikte çalışacağını tanımlayan süreç (**planlama süreci**) kurgulanmaktadır. Planların gerçekleşebilmesi için, paydaşların işbirliği, planlamanın karar alma/ uygulama/ izleme-değerlendirme aşamalarının tümünü içermeli, karar alma sonrasındaki aşamaların uygulama mekanizmaları (**öncelikli projeler**, bu projelerde işbirliğine gidecek aktörler,

projelerin eylem planları, uygulamayı izleyen- denetleyen yapı vb.) tasarlanmalıdır (Gedikli 2007: 3). Bu süreç, koruma pratiğinde alan yönetim planlarında karşılığını bulmaktadır. Buna göre, tanımlanan öncelikli eylem alanları ve **Özel Proje Alanları** (ÖPA), mekansal planların bütününün uygulanması için stratejik olarak seçilmektedir. Öncelikli projelerin amacı, plan bütünlüğünü zedelemek değil, planın gerçek hayatta var olmasını sağlamak için etkin uygulama mekanizmalarının kurulmasıdır.

Öncelikli kentsel projeler, genellikle **kentsel tasarım ölçeğinde** tanımlanmaktadır. Kentsel tasarım ölçeğindeki projelerin doğru algılanması ve ilkelerinin tanımlanıp benimsenmesi, stratejik planlamanın planlama dizgesini koruyan sağlıklı bir biçimde işlemesi için önemlidir. 2009 Kentleşme Şurası sonuç raporlarında da bu yönde bir ilke yer almaktadır: 'Koruma Amaçlı İmar Planları kent bütününe ait üst kademe planlarla ilişkilendirilerek ele alınmalı, planlama ve projelendirme, ekonomik ve sosyal boyutları ile birlikte değerlendirilmelidir. Planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığını bütünleştiren "kentsel tasarım", ülke planlama sisteminde yerini almalıdır' (T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 2009b). Raporun değindiği, planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığı, sadece birer ölçek dizgesi değil, aynı zamanda meslek alanlarıdır. Kimi zaman bir yöntem ve felsefe farklılaşması, kimi zaman ise mesleki piyasadan pay alma yarışı ile ilgili olan, fakat vakit kaybına yol açan kısır bir tartışmaya dönüşebilen 'plancı- mimar çekişmesi', koruma planlaması ve kentsel koruma alanlarında özellikle sık görülmektedir. Mesleklerin kesişiminde yer alan bu tür konu alanlarının daha iyi tanımlanarak üzerinde daha derin uzlaşılması, daha sağlıklı ve korunmuş bir kentsel çevre amacına hizmet edecektir.

Yukarıda söz edilen ilkeler bağlamında, Türkiye'de koruma yazınında ve uygulamalarında görülen **'kentsel koruma projesi' türlerine** bakıldığında, mevzuattaki koruma eylemlerine ilişkin tanımlarının, 5226 sayılı yasa öncesi dönemde, imar planı ('koruma amaçlı imar planı') ve mimari proje (rölöve, restitüsyon, restorasyon) ölçekleriyle sınırlı olduğu, bunların arasındaki kentsel tasarım 'ara ölçeği'nde ve stratejik planlama anlayışına uygun çeşitli proje tanımlarının **5226 sayılı yasa**

sonrasında getirildiği (madde 3'ün 8. fıkrasında koruma amaçlı imar planları kapsamında tanımlanan alanlar için ***'sağlıklaştırma projesi'*** ve ***'yenileme projesi'***, 9. fıkrasında örenyerleri için 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli ***'çevre düzenleme projesi'***, 11. fıkrasında sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarında oluşturulan 'yönetim alanları' için ***'işletme projesi'*** ve ***'koruma ve gelişim** [/ geliştirme] **projesi'***) ve ayrıca yine 11. fıkrasında planlama düzeyinde de yeni bir tanım eklendiği ('yönetim alanları' için ***'yönetim planı'***) görülmektedir. Yasada doğrudan tanımlanmayan ***'kentsel tasarım projesi'*** ve ***'sokak sağlıklaştırma projesi'*** terimleri ise, Kültür Bakanlığı'nın bu tür projelerin yapımına ilişkin 2005 ve 2006 yıllarında yayınladığı ilgili **teknik şartnamelerinde** açıklanmıştır (T.C. Kültür Bakanlığı 2010b).

Yaklaşık son on yılda, kentsel koruma ölçeğinde girişilen projelere verilen adlardaki çeşitlilik artmış, özellikle **belediyelerin bünyesinde oluşturulan projeler** için **mevzuattaki tanımların ötesinde yeni terimler** kullanılmaya başlanmıştır. Burada mevcut terimlerin çeşitlemelerinin yanısıra, cephe iyileştirme/ yenileme veya toplu yapı restorasyonları gibi farklı uygulamaları tanımlamak için türetilen terimlere de rastlanmaktadır[21]. Bu terimler, belirli bir gruplama içinde ve 5226 sayılı yasa sonrası mevzuatta bulunan proje terimleri ile eşleştirilmeye çalışılarak (*[..]* içinde gösterilen) denklik önerileri ile birlikte sıralanmıştır:

- (*Tarihi dokunun adı*) + 'Projesi' *[Mevzuatta uygun bir denklik bulunamadı]*
- (*Tarihi dokunun adı*) + 'Kentsel Koruma Planı Uygulama' + 'Projesi' *[Mevzuatta 'Koruma ve Gelişim Projesi']*
- (*Tarihi dokunun adı*) + 'Koruma ve Geliştirme'/ 'Koruma ve Canlandırma'/ 'Revitalizasyon'/ 'Canlandırma'/ 'Geri Kazanım'/ 'Turizme Kazandırılması' / 'Koruma Amaçlı Kentsel Tasarım'/ 'Kentsel Yenileme' + 'Projesi' *[Mevzuatta 'Çevre Düzenleme Projesi', 'Yenileme Projesi', 'Koruma ve Gelişim Projesi']*

[21] Bu tanımlar Tarihi Kentler Birliği üyesi belediyelerin geliştirdiği ve TKB yayınlarında tanıtılan projelerden çıkarılmıştır.

- (Meydan/ Çevre/ Çarşı *adı*) + 'Düzenleme' + 'Projesi' *[Mevzuatta 'Çevre Düzenleme Projesi']*
- (Cadde/ Sokak *adı*) + 'Cephe İyileştirme'/ 'İyileştirme'/ 'Sağlıklaştırma' + 'Projesi' *[Mevzuatta 'Çevre Düzenleme Projesi', 'Sokak Sağlıklaştırma Projesi', 'Sağlıklaştırma Projesi']*

Bu geniş tanım yelpazesinin, duruma özel ve yaratıcı nitelikleri takdir edilmeli, diğer yandan bu tanımların korumanın mesleki projelendirme ölçütleri açısından bilinçli kullanıldığı varsayılmamalı ve mevzuatta tam karşılığı bulunmayışının doğurabileceği karışıklıklara karşı temkinli olunmalıdır. Örneğin, yukarıda verilen kalıplardan, mevzuatta tanımlanmış kategorilerden hangisine ait olduğu belli olmayan projelerin, kamu kurumlarınca ihale edilmesi esnasında nasıl kuruşlandırılacağı ve onaylanacağı hakkında soru işaretleri oluşmaktadır. Tanımlar aynı zamanda koruma eyleminin Belediyeler veya diğer aktörler nezdinde nasıl anlaşıldığına ilişkin ipuçları vermektedir. Projelerin kentsel tasarım yanısıra sosyal ve ekonomik etkinlikleri de kapsayacak şekilde geliştirilmesinin, bu tanımların oluşmasında etkisi olduğu tahmin edilmektedir. Bu noktalar göz önünde bulundurulmak suretiyle, imar planı- mimari proje düzeyleri arasında yakalanmak istenen, kentsel tasarım kavramı çevresinde toplanabilecek bu tanımlar grubu, tezin 'kentsel koruma projesi' kavramı kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

2.3.2: Proje Süreci

2.3.2.1. Sürecin Aşamaları

Yukarıda betimlenen güncel gelişmelerin işaret ettiği tablo ışığında, bugün gerçekleşmekte olan kentsel koruma projelerinin izlediği sürecin, anlamlı aşamalara ayırılmak suretiyle bir modeli çıkarılabilir. Bu modelin, süreçte yer alan etkinlikleri ve aktörlerin rol ve ilişkilerinin bu etkinliklerde nasıl gerçekleştiğini görmek açısından

yararlı olacağı düşünülmüştür. Sürecin aşamaları, **belirli tür etkinliklerin** hakim olduğu, belirli uzunluktaki süreler olarak betimlenebilir. Süreç içinde aktörlerce gerçekleştirilen kesin ve belirleyici **eylemler** veya gerçekleşen önemli **olaylar**, aşamalar arasındaki başlangıç/ son nitelikli ayrımı yaratır. Bir **kentsel koruma sürecinde olması beklenebilecek aşamalar** ve bu aşamalara ait eylem ve etkinlikler, planlama ve kültür varlıkları mevzuatından, mimarlık/ mühendislik projelerinden, proje yönetimi yöntemlerinden ve stratejik planlama yaklaşımından kavramlara da yer verilerek, aşağıda kurgulanmaya çalışılmıştır:

1. Projenin arka planı
    - Söz konusu kentin mekansal ve toplumsal koşullarını oluşturan olaylar geçmişi
    - Yasal çerçeve (ulusal ve yerel düzeyde kabul edilmiş yasa ve yönetmelikler)
    - Planlama çerçevesi (kent ve bölge için hazırlanmış ve onanmış koruma ve gelişme/ imar planları ve yönetmelikleri)
2. Proje girişimi
    - Proje girişim kararının alınması (Proje Sahibi ve proje ortaklarının projeyi başlatması, ekip kurulması), ana hedeflerin belirlenmesi
    - Tanıtım, destek ve finansman amaçlı ilişki ağlarının kurulması, proje sürecinde yer alacak diğer aktörlerle temaslar ve işbirliği anlaşmaların yapılması
    - Gerekli kamulaştırma/ kiralama/ alan kullanım haklarının elde edilmesi (bu etkinlik projelendirme sonrasında da gerçekleşebilir)
    - Finansmanın kesinleştirilmesi (projelendirme için, veya hem projelendirme hem uygulama için)
3. Proje tasarımı
    - Mevcut planlarla ilişkiler kurularak kavramsal düzeyde proje geliştirme, stratejik yol haritasının oluşturulması, proje aktörlerinin rol ve sorumluluklarının belirlenmesi
    - Kentsel/ mimari ölçekte belgeleme ve analizlerin yapılması
    - Proje karar/ önerilerinin geliştirilmesi

- Kamusal katılım ve danışma, alınan görüşler doğrultusunda proje kararlarının olgunlaştırılması
- Proje onaylarının alınması
- Tanıtım ve promosyon

4. Proje uygulaması
    - Yeni/ ek finansmanın bulunması/ kesinleştirilmesi
    - Alt ölçeklerde (örneğin tek yapı ölçeğinde) ayrıntılı uygulama projelendirmesi ve onaylarının alınması
    - Kamulaştırmaların yapılması (bkz. 2. aşama)
    - Altyapı, inşaat/ koruma ve çevre düzenleme uygulamalarının yapılması
    - Kullanım izinleri/ onaylarının alınması
5. Uygulama sonrası
    - İşletme modelinin kurulması, işletim ve kullanım faaliyetinin başlaması
    - Projenin değerlendirmesi, üst ölçeklere geri bildirim ve revizyonlar
    - Projenin yeni projeler doğurması

Bu aşamaların altında görece tanımlı, başı ve sonu belli eylem ve olaylar sıralanmıştır, ancak başı ve sonu daha az belirgin olan, **sürekli ve olağan nitelikli etkinlikler** de sürecin çok önemli birer parçasıdır. Bunlar arasında yönetim, izleme, denetim, eşgüdüm, düzenli toplantılar, yeni ve beklenmedik gelişmelere karşılık vermek üzere stratejilerin ayarlanması, projelerin güncellenmesi, bakım – onarım gibi etkinlikler bulunmaktadır. Bunların bir kısmı yukarıda uygun yerlere yerleştirilmiş olmakla birlikte, birçoğu tek bir aşamaya özgü olmayıp tüm sürece ait sayılmalıdır. Bahsi geçen yeni ve beklenmedik gelişmeler, veya dışsallıklar da sürecin ‘gizli’ ancak dikkate alınması gerekli eylem/ olaylarından sayılmalıdır. Bu sürekli ve tekrarlayan etkinlikler, tanımlı bir ‘kentsel koruma projesi’nden, gittikçe ‘alan yönetimi’ne doğru geçişi işaretlemektedir. Tanımlı bir proje girişimi ile sürekli yönetim işleri arasındaki ayrım çizgisinin nasıl çizileceği de önemli bir nokta olup, Bölüm 2.3.2.2: Sürecin Yönetimi’nde daha ayrıntılı olarak değinilmektedir.

Aşamalar sürecin tanımlanması ve değerlendirilmesi açısından önemli birer öğedir. Her aşama, kendine özgü farklı birer kimliğe ve koşullara, öne çıkan aktörlere ve aktör ilişkilere, ve hedeflenen/ gerçekleşen çeşitli ara çıktılara sahiptir. Bu farklı özelliklerine bağlı olarak proje sürecinin bütününü şekillendirmektedir.

2.3.2.2: Sürecin Yönetimi

Yukarıda yapılan, başı ve sonu tanımlı olan eylemler ile sürekli eylemler arasındaki ayrım üzerinde biraz daha durmaya değerdir. Bir açıdan, bir proje sürecini tek, bütün bir **'sürekli eylem'** olarak ele almak mümkündür, ve bu bizi 'süreç yönetimi' ve 'değişim yönetimi' gibi kavramlara getirmektedir. Süreci yönetmek, projeye ait örgütlenme mekanizmasının çeşitli öğelerinin zaman içindeki değişimini izlemek, koordine etmek ve projenin kabul edilmiş stratejilerini uygulayarak hedeflere ulaşmaktan ibaret olsa gerektir.[22]

Sürece önem veren stratejik planlamanın yanısıra, **'sürecin' 'sonuç' ile karşılaştırılmasına** çevresel sürdürülebilirlik ve 'mekan yaratma' gibi başka güncel kavramların yazınında da tanık olunmaktadır. Sürdürülebilirlik konusunda ortaya atılan yaklaşımlardan biri, **'son durumlar'a** ilişkin sorunlu tartışmadan kaçınmayı ve bunun yerine 'daha sağlıklı beşeri ve doğal topluluklara doğru **sürekli evrilme** süreci'ni vurgulamaktadır (Wheeler 2003: 438); bu yaklaşım tarihi çevre korumaya da uyarlanabilir. Ancak bu, **çıktıları ölçmekten** topyekun vazgeçmek anlamına gelmemektedir; örneğin, Avrupa Birliği destekli projelerin, başlangıçtaki mantıksal çerçevede belirlenen anahtar performans göstergeleri ve çıktılarla tutarlılık açısından görece sıkı değerlendirmelere tabi olması projelerin başarılarına olumlu katkıda bulunmaktadır. Ölçülen çıktılar tartışmasına getirilebilecek katkılar, beklenen çıktıların

[22] Süreç yönetimi, **profesyonel bir teknik** olarak da tanımlanmakta, 'müşteri'ye [kentsel koruma bağlamında bu belki 'kullanıcı' terimi ile ikame edilebilir] odaklanan, mühendislik, üretim, finans gibi birleşik fonksiyonları bütünleştiren, takım çalışmasını teşvik ederek dikey organizasyonları yataylaştıran yeni bir yönetim anlayışı' şeklinde betimlenmektedir (ENM Endüstri Mühendisliği 2011).

boyut olarak küçük ve mütevazı, ancak sayıca çok ve sık aralıklarla ölçülmesi gibi, süreç içindeki değişikliklerin daha iyi izlenebilmesi yönünde olabilir.

Son yıllarda Kuzey Amerika'da daha çok konuşulmaya başlanan **mekan yaratma** kavramı ise, sürece yaptığı vurguyu, proje kavramını eleştirmek üzerinden yapsa da, kentsel koruma projeleri açısından değerli bir açı sunmaktadır. Burada, 'Proje-güdümlü Planlama' yerine **'Süreç-/ Alan-güdümlü Planlama'** önerilmektedir (Myrick 2007), ve eleştirilen, 'proje' tasarımcılarının projelendirilen alanlara buraların yerel özelliklerine karşı yeterli duyarlılığı göstermeden projelerini empoze etmeleridir. Bu tür katı ve duyarsız tutumlar, 'bilinçli' müdahalelere karşı **'doğal evrim'i** savunan başka yazarlarca da eleştirilmektedir. Bunlar arasında, 'Proje Planlaması' ile daha doğal ve kendiliğinden ilerleyen küçük çaplı kentsel yenilenme diye betimlenebilecek **'Kentsel Rehberlik'** yaklaşımının savunucusu olan Roberta Brandes Gratz (1998: 2), ünlü plancı-aktivist Jane Jacobs'ın planlama mesleğinin iddialı tutumlarına yönelttiği itirazın ve şehirdeki küçük ve çeşitli ekonomik-mekansal birimlerin dağınık, organik dinamizmine inancının (1961) izinden gitmektedir.

Yukarıdaki tartışmaya benzer bir diğer konu, kentsel korumada **'tek seferli topyekun girişimler'** ile **'sürekli, dereceli olarak ilerleyen, artımlı süreçler'** arasındaki farklılıktır. Bir yandan, derece derece gelen ve mekan tarihinin sürekliliğine duyarlı olan değişim, tarihi çevre korumanın birçok kaygısını daha yakından gözetmektedir. Ancak dereceli ve daha köklü değişim arasındaki farkı 'iyi- kötü' olarak algılamak doğru görünmemektedir. Özellikle **'aşırı durumlar'**la (örneğin mail-i inhidam, sit alanında ciddi ekonomik ve fiziksel çöküntü) karşı karşıya kalan tarihi mekanların bu durumlardan kurtulması için güçlü müdahalelere gereksinimi olabildiği görülmektedir; böyle müdahale eylemlerinin, daha geniş çaplı ve sürekli süreçleri tetikleyeceği de bir yandan göz önünde tutulmalıdır. Önemli olan, süreçleri ve sonuçları ve bu iki kavramı destekleyen yaklaşımları yerel bağlamlara uygun biçimde birleştirmek gibi görünmektedir.

Türkiye'deki tarihi kent merkezlerinin bir çoğu uzun yıllar boyu süren olumsuz koşulların biriken etkisiyle, adı geçen 'aşırı durumlar'la karşı karşıya gelmiştir; kentsel dinamikler bu alanları ya çürüyerek derece derece yok olmaya (**'yavaş ölüm'**e) ya da yıkımlar ve uygunsuz müdahaleler yoluyla acımasız bir şekilde yok olmaya (**'hızlı ölüm'**e) götürmektedir. Bu nedenle, bu tezde ele alınan örnek alanların sıklıkla kapsamlı müdahalelere ihtiyaç duyar halde olacağı, gerçekleşmekte olan kentsel koruma proje girişimlerinin de sık sık, 'tarihi çevreyi kurtarmanın tek yolu' olarak gördükleri bu yaklaşımı tercih etmiş olacağı tahmin edilmiştir. Ancak her örnekte, görülebilecek kapsamlı/ topyekun girişimlerin ötesindeki daha geniş kentsel dinamikler ve bu girişimlerin yanısıra var olan küçük, dereceli gelişmeler de inceleme konusu olmuştur.

Süreç yönetimi ile ilgili olarak bu bölümde değinilecek son nokta, kentsel korumanın kentsel yenileme, dönüşüm ve canlandırma gibi **planlama gündemine ait diğer kavramlarla** ilişkisidir. Tarihi değerler içeren kentsel dokuların diğer alanlardan farklı olarak korunmaları ve gözetilmeleri gerektiği yadsınamaz, ancak koruma, **dönüşüm ve yenileme** ile de sık sık kesişmekte, korumacıların bu kapsamdaki tartışmalara dahil olması gerekmektedir. Kentsel korumaya tabi olabilecek, tarihi nitelikli alanlar, tarihi olmayan alanlarda uygulanan yenileme ve dönüşüm müdahalelerinin konusu da olabilmektedir; bunun açık bir örneği, ilk başta yıpranmış olarak tanımlanan tüm mevcut kentsel dokular için tasarlanıp daha sonra kapsamı sit alanlarına indirgenen, 5366 sayılı 'Koruma ve Yaşatma' Yasası'nda görülmektedir (bkz. Tablo 1). Kent gündemini takip edebilmenin yanısıra, tarihi bölgelerin çevreleriyle ve tüm kentin dinamikleriyle ilişkisini koparmamak adına da koruma alanının ötesindeki bu planlama kavramlarıyla bağlantılar kurmakta yarar vardır. Ayrıca, **'tarihi' çevrenin 'tarihi olmayan' çevreden nasıl ayrıldığı**, mutlak olarak sabitlenmiş bir konu olmayıp, göreceli, içinde sosyal inşa özellikleri barındıran, başka deyişle **'değer-temelli'** bir şeydir; bu nedenle yasal olarak tescillenmiş olmasa da bugünün gelişen anlayışına göre tarihi değer kazanabilecek

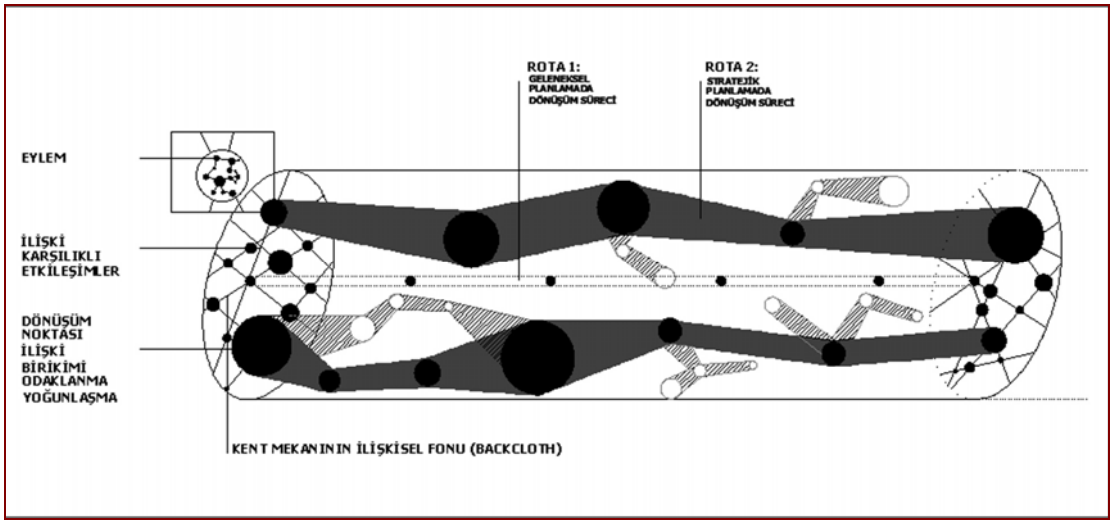
alanlarda gerçekleşen gelişmeleri de sürecin olası bir parçası olarak izlemek gerekmektedir[23].

2.3.3: Örgütlenme Biçimleri

2.3.3.1: Giriş

Tezde ele alınan bilgi kategorilerinin en önemlisi olan 'örgütlenme biçimi'nin kapsamını bir kentsel proje süreci açısından tanımlarken, Türkiye'nin planlama gündeminde önemli yer edinen kentsel dönüşüm kavramının bir süreç olarak ele alındığı aşağıdaki tanım, bu noktada yararlı olabilir: 'Kentsel dönüşüm, sürece katılan aktörlerin **eylemlerinin** belirli bir etkileşim/ ilişki yoğunluğuna ulaşması sonucunda gerçekleşen çok boyutlu bir **süreçtir**; bu süreç, kendiliğinden gelişen kentsel evrimden, daha hızlı ve farklı doğrultuda gelişmesiyle ayrılır. Süreci **tetikleyen** ve sürükleyen öğeler, bir yanda yerel yönetim, merkezi yönetim, özel ve sivil kuruluşlar ve kitle örgütleri gibi kentsel **aktörler**, diğer yandan sermaye birikimi, spekülatif beklentiler, söylemler ve toplumsal eğilimler ile şekillenen **dinamikler** olmaktadır. Bu aktörler ve dinamikler, taşıdıkları örgütlülük, potansiyel hareketlilik ve enerji yoğunluğu ile, bir başka deyişle **kentsel politikada sahip oldukları güç** oranında süreçte etkili olmaktadır' (Altay vd. 2006: 45-46).

[23] Örneğin, son dönemlerde 'Cumhuriyet'in Mimari Mirasının' da korunmasına yönelik çabalar bulunmaktadır.

Şekil 4. Kentsel Dönüşüm Süreci için İlişkisel Model Denemesi (Kaynak: Altay vd. 2006: 47)

Benzer bir yaklaşımla, bu tezde de kentsel koruma süreci, kentsel yenileme ve dönüşüm için tanımlanabileceği gibi, bir süreç içinde işleyen bir örgütlenme mekanizması olarak tanımlanmış, bu mekanizma ise birbirinden farklı fakat işlevsel olarak birbirine bağlanan öğelere ayrılmıştır: koruma süreciyle ilişkili **aktörler**; bu aktörlerin oynadığı **roller;** aktörlerin izledikleri **stratejiler** ve kullandıkları teknik, parasal, idari, siyasal ve diğer **araçlar**; ve aktörlerin ve birbirleriyle sürdürdüğü **ilişkiler**.

2.3.3.2: Aktörler, Sektörler ve Roller

Kentsel koruma süreçlerinde yer alan aktörleri çeşitli açılardan gruplamak mümkündür. Aşağıda, aktörlerin sektörlere, koruma sürecinde aldıkları temel rollere ve tezin hipotezlerinde tanımlı aktör tipolojisine göre gruplanışı, kuramsallaştırılmış biçimde verilmiştir.

Sektörlere göre yapılan gruplamada, bağlı oldukları hukuk alanı, finansal kaynakları, etkinliklerinde kar amacı güdüp gütmemeleri ve koruma sürecinde oynadıkları ağırlıklı

işlevlerinin niteliğine farklılaşan kamu, özel ve sivil sektörler kısaca aşağıdaki gibi tanımlanabilir[24]:

- **Kamu sektörü**: Kamu fonlarını kullanarak ve kamu hukukuna tabi işlem yapan, korumada geniş yetkileri ve başta yönetim olmak üzere geniş bir etkinlik yelpazesi olan kuruluşlar bu sektörü oluşturur. Kamu sektörü ***merkezi*** ve ***yerel*** yönetim olarak iki düzeyde yapılanmaktadır. 'Kamu' terimi, sadece merkezi yönetim anlamında da kullanılabilmektedir. Merkezi ve yerel yönetimin, ilkinde atanmış ve ikincisinde seçilmiş yöneticilerin ağırlıklı olması, yerel yönetimlerin ait oldukları 'yer'lerdeki halka ve diğer yerel aktörlerle daha yakın bağları bulunması gibi bazı önemli farklılıkları bulunmaktadır.
- **Özel sektör**: Ticari etkinliklerinden kaynaklanan fonları kullanan ve özel hukuka tabi hareket eden, korumada sponsorluk ve teknik hizmet gibi işlevler gören, etkinliklerinde kar amacı güden kuruluşlar bu sektörü oluşturur.
- **Sivil sektör**: Bu sektörü örgütlenmemiş ***bireyler*** ve örgütlenmiş ***topluluklar*** oluşturmaktadır. Bireysel düzeyde, 'sade vatandaş' olarak da adlandırılabilecek, özel hukuka tabi hareket eden, korumada öncelikle tarihi yapı sahibi ve kullanıcısı (malik veya kiracı; konut sakini veya ticari işletmeci/ esnaf) olarak rol alan kişiler bulunmaktadır. Örgütlenmiş topluluk düzeyinde, çeşitli kaynaklardan gelen fonları kullanarak ve kendi (dernekler/ vakıflar/ meslek odaları) mevzuatına tabi hareket eden, korumada kamuoyu yaratmak, bireysel vatandaşları temsil etmek ve diğer sektörleri izleyerek yönlendirmek gibi çeşitli işlevler gören, etkinliklerinde kar amacı gütmeyen kuruluşlar yer alır.

Kamu ve özel sektörlerin yorumlanışı, değişik ülkeler bağlamında farklılaşabilmektedir. Örneğin ABD'de özel sektör, kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarını da içine almakta, kamu sektörü ise büyük vakıfları ve danışma kurullarını içine alabilmektedir (Participation in the Global Community Panel 2006). Buna karşılık Türkiye ve Avrupa

[24] Bu üçlü kurguya çevrebilim alanındaki yazında rastlamak mümkündür; örneğin, AB 5. Çevre Eylem Programında, Rio Zirvesi kararlarına uygun olarak, temel toplumsal aktörler, **hükümet, girişimci ve kamuoyu** olarak saptanmıştır. (Bkz. Mengi ve Algan 2003, s. 208)

bağlamında bu son anılan kuruluşların sivil/ gönüllü sektör altında değerlendirilmesi olağandır.

Koruma ve planlama alanında, **kamu yararı** ile **özel kişi haklarını** savunan, birbiriyle denge ve gerilim ilişkileri içinde varolan iki ana aktör öne çıkmaktadır. Sektörler açısından bakıldığında, bunlar daha devletçi/ sosyal devlet anlayışıyla yönetilen ülkelerde, bu ikili **devlet** otoritesi ve **pazar** güçleri; daha serbest piyasacı/ kapitalist ülkelerde, pazar güçlerinin karşısındaki aktör olarak devletin yanında/ yerinde **sivil** sektör de belirmiştir. Türkiye gibi ülkelerde görülen küreselleşme eğilimleri ile de desteklenen bu temel kabul, tez konusuna yaklaşımı da etkilemiştir.

Aktörlerin, '2.3.2.1: Sürecin Aşamaları' bölümünde belirlenen aşamalardan hangisinde yer aldıkları açısından genel bir dökümü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Proje Sürecindeki Rollere Göre Aktörler (1)

Aşama/ etkinlik	**Kişi/ kurum** **(ana aktör, *yardımcı aktör*)**
1. Projenin arka planı	
1.1. Olaylar geçmişi	Tüm aktörler
1.2. Yasal çerçeve	Merkezi yönetim (Kültür ve Turizm Bakanlığı, diğer kamu kuruluşları)
1.3. Planlama çerçevesi	Merkezi ve yerel yönetim (planı yaptıran kurum) *Plan müellif(ler)i*
2. Proje girişimi	
2.1. Proje başlatma kararı, ekip kurulması, ana hedeflerin belirlenmesi	Proje sahibi (proje yürütücüsü, projeyi yapan/ yaptıran) kurum (ör. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Belediye, özel kurum)[25]

[25] Bu aktör için Göksu (2006: 41) tarafından 'stratejik lider' teriminin kullanımına da rastlanmıştır.

Aşama/ etkinlik	**Kişi/ kurum** **(ana aktör, *yardımcı aktör*)**
2.2. İlişki ağlarının kurulması, diğer aktörlerle temaslar	Proje sahibi kurum *Diğer ana aktörler (ör. diğer kamu kurumları, finansör adayları, proje müellif/ müşavirleri, danışmanlar)*
2.3. Alan haklarının edinilmesi (proje sahibi mal sahibi değilse)	Proje sahibi kurum *Mal sahipleri*
2.4. Finansmanın kesinleşmesi	Yatırımcı/ finansör kurum (ör. merkezi/ yerel yönetim, özel kurum, mal sahipleri, STK) *Proje sahibi kurum*
3. Proje tasarımı	
3.1. Kavramsal düzeyde proje geliştirme, stratejik yol haritasının oluşturulması, projede yer alan aktörlerin rol ve sorumluluklarının belirlenmesi	Proje sahibi kurum *Diğer ana aktörler (ör. diğer kamu kurumları, finansörler, proje müellif/ müşavirleri, danışmanlar)*
3.2. Belgeleme, analizler, projelendirme	Proje müellifi (proje sahibi kamu kurumundaki teknik kadrolar, veya ihale ile işi alan özel şirketler) *Proje sahibi kurum, önceki planların müellifleri, danışmanlar*
3.3. Kamusal katılım ve danışma	Yerel halk, alan kullanıcıları ve mal sahipleri *Proje sahibi kurum, proje müellifi, danışmanlar*
3.4. Proje onayları	Onay mercii (ör. Koruma Kurulu, Belediye) kurumlar *Alanın koruma/teşvik statüsüne göre görüş bildiren (ör. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre Bakanlığı) kurumlar*

Aşama/ etkinlik	**Kişi/ kurum** **(ana aktör, *yardımcı aktör*)**
3.5. Tanıtım ve promosyon	Proje sahibi kurum *Proje müellifi, basın-yayın kuruluşları*
4. Proje uygulaması	
4.1. Yeni/ ek finansman	Ek yatırımcı/ finansör kurum (ör. merkezi/ yerel yönetim, özel kurum, mal sahipleri, STK)
4.2. Alt ölçek (tek yapı) uygulama projelendirmesi	Alt ölçek proje müellif(ler)i *Proje sahibi kurum, danışmanlar*
4.3. Alt ölçek (tek yapı) uygulama proje onayları	Onay mercii kurumlar *Görüş bildiren kurumlar*
4.4. Altyapı, inşaat/ koruma ve çevre düzenleme	Proje yüklenicisi *Proje sahibi, proje müellifi, görüş bildiren kurumlar danışmanlar*
4.5. Kullanım izinleri/ onayları	Belediye
5. Uygulama sonrası	
5.1. İşletme modeli, işletim/ kullanımın başlaması	İşletmeci (mal sahibi, kiracı kişi/ kurumlar) *Proje sahibi kurum*
5.2. Projenin değerlendirmesi, geri bildirim ve revizyonlar	Proje sahibi kurum *Yerel halk ve alan kullanıcıları, proje müellifi, danışmanlar*
5.3. Projenin yeni projeler doğurması	Yeni proje sahipleri (ör. merkezi ve yerel yönetim kurumları, özel kişi ve kurumlar, STK'lar)

Dikkate değer bir nokta, aktörlerin tanımlanmasında kentsel koruma projesi süreci boyunca sahip oldukları **uzun solukluluk**tur. Aktörler, belirli projelere özgü olarak kurulmuş geçici nitelikli gruplardan, veya tek bir projeye değil, daha genel bir temaya (örneğin koruma, güzelleştirme, sosyal yardımlaşma, vb.) yönelik çalışan daha kalıcı nitelikli kuruluşlardan meydana gelebilmektedir.

Bu tezin **hipotezlerinde** öne sürüldüğü üzere, kentsel koruma projelerinde bulunması **gerekli nitelikleri sağlayacak aktör tipleri,** işlevleri ve genellikle bunlara karşılık gelen sektörler açısından tanımlandığında, kişisel veya kurumsal profilleri şöyle çizilebilir:

- **Proje sahibi (iyi yönetim):** Tüm aktörler arasında eşgüdümü sağlamakta, işbirliği için gerekli 'iyi niyet' kültürünü korumakta kilit rol oynayan, proje sürecinin ivmesinin ve proje vizyonunun esas bekçisi olan aktördür. Proje sahibi, projeyi yapan veya yaptıran bir kamu kurumu olarak kamu sektöründe, proje alanının mülkiyet/ kullanım haklarını eline alarak finansmanını sağlayan bir özel kurum olarak özel sektörde, proje vizyonunu yaratan ve kamu kurumlarını yanına alarak projeye yön veren bir sivil toplum kuruluşu olarak sivil sektörde yer alabilir.
- **Yetkili (yasal geçerlilik):** Kamu yararına, yasalara ve mülkiyet haklarına dayanan yetkisi ile projeye yasal geçerlilik sağlayan, proje kararlarının onanmasında kamu sektörü (merkezi devlet kurumları veya yerel yönetim) ve mülkiyet haklarının kullanılmasında kamu veya özel sektör tarafından temsil edilebilen aktördür;
- **Yatırımcı (parasal kaynak):** projeye parasal kaynak sağlayan, kamu ve sivil toplum kurumları olabildiği gibi gittikçe yaygınlaşan şekilde özel sektör tarafından temsil edilen aktördür;
- **Kullanıcı (toplumsal katılım):** korumanın ve kültür mirasının nihai faydalanıcısı olan, koruma projelerini kendileri geliştirmese bile sürece tabandan toplumsal destek sağlayan alan kullanıcıları (alanda yaşayan mal sahibi veya kiracılar, alanda çalışan esnaf vb. gruplar, alanı ziyaret eden müşteri, turist, yerel halk vb. gruplar) ile bu bireylerin oluşturduğu veya temsil edildiği gönüllü kuruluşlardan oluşan, ağırlıkla sivil toplum sektörü tarafından temsil edilen aktördür.
- **Uzman (bilimsel nitelik):** Projede bilimsel niteliği sağlayan ve bu niteliği diğer çıkarlar karşısında savunabilmek için belirli bir bağımsızlığa sahip olması gereken aktördür. Korumada eğitim ve uzmanlık bilgisi sağlama işlevi gören ve kamu veya özel sektör tarafından temsil edilen üniversiteler ve benzer eğitim ve araştırma kurumları; kamu sektörü altında tanımlanabilecek koruma kurulu üyesi öğretim

üyeleri; danışmanlık verdikleri kurumla ilişkilerine bağlı olarak kamu ve sivil sektör altında tanımlanabilecek bilimsel danışma kurulları; ve koruma etkinliğini profesyonel ve teknik bir hizmet olarak gerçekleştiren, kamu veya özel sektörde yer alabilen mimarlık, planlama vb. meslek üyeleri[26]; sivil sektör içinde yer alan, bu meslek üyelerini denetleyen meslek odaları, veya gerçekleştirilen etkinliği yönlendiren ve konuda uzmanlaşmış kişilerin oluşturduğu sivil toplum kuruluşları, uzman aktör kapsamına girmektedir. Türkiye'deki geleneksel pratiğe ve anlayışa göre, uzmanlık alanının kapsamı, mimar ve sanat tarihçilerinden oluşmakla birlikte, giderek plancıları, peyzaj mimarlarını, mühendisleri, çevre ve ulaşım uzmanlarını, sosyologları, ve ekonomi uzmanlarını de içerir hale gelmiştir (Yücel 2005: 227-29).

Aşağıda, koruma sürecinde yer alan farklı kişi ve kurumlar, ait oldukları sektörlerle birlikte oynadıkları rollere göre de, tezin hipotez grubunda tanımlanan aktör tipolojisi kullanılarak ve Türkiye'deki kimlikleri ile sıralanmıştır. Tablodan izlenebileceği üzere, bu kişi ve kurumların bazıları birden fazla sektöre ve aktör tipine birden aittir.

Tablo 3. Sektörler ve Aktör Tipolojisi

No.	Kişi/ kurum	Sektör				Aktör tipi				
	Not: Merkezi kamu kuruluşlarının başkentte yer alan kurumları X ile, taşra teşkilatı (x) işaretlenmiştir.	Kamu- merkez Kamu - yerel	Özel	Sivil -birey	Sivil - örgüt	Yetkili	Yatırımcı	Kullanıcı	Uzman	Proje sahibi
1	Kültür ve Turizm Bakanlığı	X				X	X	X	X	X
2	Koruma Yüksek Kurulu	X				X			X	
3	Koruma Bölge Kurulları	(x)				X			X	
4	Diğer bakanlık ve merkezi kamu kurumları	X				X	X			X

[26] Kamu sektöründe görevli olan, kentsel tasarım- mimari proje ölçeklerinde projelendirme yapan, veya dışarıya yaptırılan projelendirme ve uygulamaları denetleyen kadroların uzmanlık derecesi ve teknik kapasitesi, özellikle son dönemde yerel yönetimlere verilen artmış görevler bağlamında, özel bir önem kazanmıştır.

No.	Kişi/ kurum	Sektör					Aktör tipi				
	Not: Merkezi kamu kuruluşlarının başkentte yer alan kurumları X ile, taşra teşkilatı (x) işaretlenmiştir.	Kamu- merkez	Kamu - yerel	Özel	Sivil -birey	Sivil - örgüt	Yetkili	Yatırımcı	Kullanıcı	Uzman	Proje sahibi
5	Valilikler	X					X	X			X
6	Kaymakamlıklar	X					X	X			X
7	İl/ İlçe Kültür ve Turizm ve Müze Müdürlükleri	(x)					X			X	
8	Diğer bakanlık ve merkezi kamu kurumlarının il/ ilçe ve bölge müdürlükleri	(x)					X				
9	İl özel idareleri		X				X	X			X
10	Belediyeler		X				X	X	X	X	X
11	Muhtarlıklar		X				X				
12	Yatırımcı/ girişimci şirketler/ şahıslar			X			X	X	X		X
13	Yerel, ulusal ve uluslararası sponsorlar/ bağış veya kredi veren kurumlar			X	X	X	X	X			X
14	Proje alanında mülk sahibi (alanda yaşayan veya yaşamayan) kişi ve kurumlar	X	X	X	X	X	X	X	X		X
15	Proje alanında yaşayan ve alanı kullanan kişi ve kurumlar (mal sahibi, kiracı, esnaf, işletmeci)	X	X	X	X	X			X		
16	Yerel halk (kent geneli)				X				X		
17	Yerel, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları[27]				X			X	X		X
18	Turizm operatörleri			X					X		
19	Basın- yayın kuruluşları			X		X			X		
20	Koruma Kurullarında görevli öğretim üyeleri	X		X			X			X	
21	Kamu kurumlarının bilimsel danışma kurulları	X			X					X	
22	Özel planlama ve mimari proje büroları (serbest meslek sahipleri dahil) (müellifler)[28]			X						X	

[27] Odalar, dernekler, vakıflar, platformlar, belediye birlikleri.

[28] Bu aktörler, gerekli mesleki yeterliğe sahip oldukları sürece uzman kategorisinde yer alabilir. Projelerin gerekli yeterliğe sahip olmayan taraflarca yapılması koruma pratiğindeki temel sorunlardan biri olup, bu tablo bu gerçeği yansıtmaktan ziyade olması gereken doğru uygulamalara dayalı bir model olarak okunmalıdır.

No.	Kişi/ kurum	Sektör			Aktör tipi				
	Not: Merkezi kamu kuruluşlarının başkentte yer alan kurumları X ile, taşra teşkilatı (x) işaretlenmiştir.	Kamu- merkez Kamu - yerel	Özel	Sivil -birey Sivil - örgüt	Yetkili	Yatırımcı	Kullanıcı	Uzman	Proje sahibi
23	Özel inşaat firmaları (proje yüklenicileri)[29]		X					X	
24	Koruma eğitimi veren üniversiteler/ yüksekokullar ve ve araştırma kurumları	X	X					X	
25	Ulusal ve uluslararası uzman örgütler[30]							X	

Aktörlerin rollerinin ve sorumluluklarının belirlenmesi, kentsel politika ve stratejik planlama bağlamında gündeme gelmekle birlikte, özellikle inşaat mühendisliğin ve işletme alanlarında kullanılarak gelişmiş olan proje yönetimi alanında da önemsenen temel bir konudur. Proje yönetimi alanında rol ve sorumluluk dağılımını tanımlamak için geliştirilen **RACI modeli**, bu tezde ele alınan örgütlenme konusunda önemli rehber kavramlar sunması açısından yararlı bir kaynaktır. Bu modele göre, aşağıdaki taraflar tanımlanmaktadır:

- **Sorumlu (*Responsible*):** Projenin sahibidir. (Tez hipotezindeki 'Proje Sahibi'ne denk düşünülebilir.)
- **Hesap verilen (*Accountable*):** Sorumlu'nun hesap vermesi ve onay alması gereken taraftır. (Kentsel koruma projelerinde, bu onay mercii kuruluşlara ve tez hipotezindeki 'Yetkili' aktöre denktir.)
- **Danışılan (*Consulted*):** Projenin tamamlanması için gereken bilgilere veya becerilere sahip olan ve danışılması gereken taraflardır. (Kentsel koruma projelerinde, bu proje müelliflerini, yüklenicileri ve danışmanları, tez hipotezine göre ise, 'Uzman' aktörleri ve yerel halka danışıldığı durumda 'Kullanıcı' aktörleri kapsamaktadır.)

[29] Proje müellifleri ile aynı durum geçerlidir.

[30] UNESCO, ICOMOS, Europa Nostra, vb.

- **Bilgilendirilen (*Informed*):** Proje çıktıları hakkında danışılması gerekmeyen ancak bilgilendirilmesi gereken taraflardır. (Kentsel koruma projelerinde, bu alan kullanıcılarını, yerel halkı, basın-yayın kuruluşlarını ve proje taraflarının seçtiği herhangi bir başka tarafı kapsayabilir ve tez hipotezindeki 'Kullanıcı' aktöre denk sayılabilir.)

RACI modelinin uygulanmasında, proje sürecinin aşamaları/ iş kalemleri ve her iş kaleminde yer alacak taraflar tanımlanmakta, gerek proje genelinde gerekse aşamaların her birinde tek bir 'Sorumlu' olmasına dikkat edilmektedir (Value Based Management 2009). RACI modelinin özünde yer alan bu 'sağlıklı rol dağılımı' meselesi, kentsel korumadaki aktörlerin örgütlenmesinde de aynı şekilde geçerli olmalıdır. Tez hipotezinde gerekli nitelikler arasında sayılan **'iyi yönetim'**, **rollerin projenin başında iyi tanımlanmalarını**, aktörlerin olabildiğince rollerine uygun davranmalarını, ve proje süreci boyunca, proje sürecinin olumlu ilerleyişi için gerekli olabilecek sınırlı rol değişikliklerin yapılabilmesini sağlamakla da ilgilidir. Bu açıdan 'Proje Sahibi', **'rol dağılım modelinin bekçisi'** durumunda da sayılabilir.

Aktörlerin ele alınışında bir başka önemli unsur, bir kentsel koruma projesi sürecinde oynadıkları rol nedeniyle projeye **'taraf'** oluşlarıyla ilgilidir. 'Paydaş', 'ilgi grubu' veya 'çıkar grubu' gibi terimlerle de ifade edilen taraf olma durumu, bu tez kapsamında projede **etkin** rol oynayan ve sesi duyulan tarafların yanısıra, daha **edilgin** ve sessiz tarafları da içerecek şekilde algılanmaktadır. Bu içerik, proje süreçlerinde hakçalık açısından oynaması gereken rolün gerisinde kalan, veya potansiyel rolleri henüz ortaya çıkmamış tarafların önemsenmesi gereğine dayanmaktadır. Günümüzde stratejik planlama ile birlikte önem kazanan 'süreç yönetimi' alanı, **dikey organizasyonları yataylaştıran** yeni bir yönetim anlayışı olarak tanımlanmaktadır. Buna göre daha çok insan daha çok bilgi kullanır duruma geldikçe ve katı hiyerarşik yapılardan uzaklaştıkça daha iyi eğitilmiş, daha bağımsız karar alabilen ve yeniliklere daha açık bir işgücü profili ortaya çıkacaktır ki, bu da toplumun gelişimi ile paraleldir. Dolayısıyla eğitim ve insana yatırım özellikle bilgi yoğun alanlarda gittikçe ön plana çıkmaktadır (ENM

Endüstri Mühendisliği 2011). Bu açıdan bakıldığında, koruma sürecindeki daha fazla tarafın edilginlikten sıyrılarak daha etkin rol oynaması sağlıklı bir gelişme olarak görülmelidir.

Aktörlerin rollerini etkin oynaması, gerçekten de proje süreçlerini etkileyen önemli unsurlardandır. Bu konu, **'gönüllülük'** kavramı ile de örtüşmektedir. Tarihi çevre korumada gerçekleşen çok-aktörlülüğe geçiş eğilimi, yetki ve görevlerin resmi olarak verilmemesine rağmen toplumdaki gönüllü olarak çalışan diğer aktörleri belirginleştirmektedir. Yetki ve sorumlulukların resmi olarak verildiği aktörlerde dahi, gönüllülük, başka deyişle konuya özel bir ilgi ve özen gösterme niteliği, proje süreçlerindeki işbirliği ve iyi yönetimi etkilemektedir. Buna göre de üç türlü aktör tanımlanabilir:

- Yasa ile görevlendirilmiş, özel ilgi duymadan asgari zorunlu görevini yerine getirenler **(görevli)**
- Yasa ile görevlendirilmiş, ayrıca özel ilgi duyanlar ve görevlerini asgari zorunlunun üstünde yerine getirenler **(görevli- ilgili)**
- Yasa ile görevlendirilmemiş, ancak özel ilgi duyarak, zorunlu olmadan rol oynayanlar **(gönüllü).**

2.3.3.3: Stratejiler ve Araçlar

Kentsel koruma projelerinin ilk tasavvurlarından tasarımına ve uygulanmasına kadar her evrede gerek projenin bütününe egemen olan, gerekse farklı aktörlerin kullanabileceği genel stratejiler ve özgül araçlar söz konusudur.

Stratejiler

'Strateji' kavramı, ilk olarak orduların savaşta geniş çaplı hareketlerini denetleyen, savaş alanının sürekli değişen koşullarına rağmen, varılmak istenen hedefi asla gözden kaçırmamak için yapılan planlar anlamında ortaya çıkmıştır. Özel sektörün iş dünyasında geliştirilen modern stratejik eylem anlayışı da benzer şekilde, dış çevredeki

gelişmelere karşı tepki demektir. Arzulanan bir geleceğe (**vizyon**) varılabileceği varsayılmakta, bu geleceğe giden belirsizliklerle dolu yolda (süreç), bu belirsizliklere uyum gösterebilecek stratejiler içerecek bir **yol haritası** üretilmesi, ve 'yaşamsal' öneme sahip olan stratejik kararlar alınması gerekmektedir (Gedikli 2007). Kentsel koruma projelerinin amaçlarını gerçekleştirmek için de, üst düzey bir vizyon ve buna bağlı ana hedefler konmalıdır; süreç boyunca oluşturulacak stratejilerin, sürecin uzun vadeli olmasına da bağlı olarak, süreç boyunca olan gelişmelere göre değişebileceği göz önüne alınmalıdır.

Kentsel dönüşüm ve yenileme konusunu inceleyen Faruk Göksu (2006b), kamu, özel ve sivil sektörlerin stratejik aktörlerinin, kentsel yenileme stratejilerini birlikte geliştirmek zorunda olduğunu, stratejik işbirliğinin, ulusal düzeyden, mahalle düzeyine kadar, yatay ve dikey ilişkiler çerçevesinde ve farklı ölçeklerdeki yönetişim biçimi ile kurulması gerektiğini söylemektedir. Göksu, kentsel dönüşüm konusunda meydana gelen değişimlerden ve **yeni stratejilerden** bahsetmektedir. Parsel bazında üretim, mülkiyet ve imar hakları öngören klasik planlama yaklaşımı yerine **esnek ve dinamik** süreci içeren bir planlama ve proje geliştirme anlayışını; **kurumsal örgütlenme ve proje ortaklıklarına** açık yapılanmaları; ve planlamanın yanısıra, proje geliştirme anlayışının gelişerek **planlama ile proje geliştirme süreçlerinin ilişkisini sağlayacak ortamları** öngörmektedir. Göksu'nun önerdiği yaklaşım, **çok aktörlü ortaklıkları** (kamu-özel sektör ve sivil örgütler, yerel topluluklar), **aşağıdan- yukarı** örgütlenme anlayışını, proje temelli ve/veya toplum temelli program ve proje üretme biçimlerini içermektedir. **'Proje geliştirme' eylemini** ve bu kapsamda proje senaryosu yazılmasını, **ortaklıklar** kurulmasını, **uzlaşma** sağlanmasını ve **değer paylaşımı** aşamalarını önemsemektedir. Dönüşüm ve yenileme açısından irdelenen bu araçların, kentsel koruma için de uyarlanabilme olasılığı yüksek görünmektedir. Bu konuya aşağıda, Parasal Araçlar kısmında tekrar değinilmektedir.

Araçlar yelpazesi

Belirlenen stratejilerin uygulanması için kullanılacak özgül **araçlara** bakıldığında ise, büyük çeşitlilik gösteren geleneksel ve yenilikçi araçlar görülmekte, bunların her yerel duruma uygun, mekansal ve toplumsal koşullara göre özelleşmiş kombinasyonlarının kullanılması gerekmektedir. Koruma alanında kullanılagelmiş geleneksel araçların yanısıra, kentbilimsel ve değer-temelli koruma yaklaşımları geliştikçe, önemi artan aktörlerin niteliğine uygun yeni araçlar ortaya çıkmaktadır. Schuster ve diğerleri (1997: 9-10), gelişen araçlara ilişkin, en geleneksel ve tutucu olan ve devletin ana aktör olduğu türden, en yenilikçi ve tüm kentbilimsel aktörlerin katılımına açık olan ('çok-aktörlü') türe doğru ilerleyen **beş aşamalı araçlar yelpazesini** önermiştir: 1) mülkiyet ve işletme; 2) denetim; 3) teşvikler; 4) mülkiyet haklarının kullanımı; 5) bilgilendirme (özgün terimler için bkz. Ek 2: İngilizce Terimler Kılavuzu).

Kentsel korumada kullanılması mümkün olan çeşitli yasal, yönetsel, teknik ve parasal araçlar, aşağıda temel özellikleri, tartışılan yönleri, ve hangi aktörlerce kullanıldığı açılarından incelenmiştir.

Yasal ve yönetsel araçlar

Koruma alanındaki temel yasal ve yönetsel (idari) araçlar**,** anayasa, kültür ve tabiat varlıklarını koruma mevzuatı ile çevre, kentleşme ve kamu yönetimi gibi ilgili diğer alanlardaki mevzuattan oluşan **yasal belgeler bütününün** tasarlanması, yürürlüğe konması, uygulamaya konarak yaptırımının sağlanması ve zaman içinde değişen toplumsal koşullara ve ihtiyaçlara göre güncellenmesini kapsamaktadır. Türkiye'nin hukuk düzeninde, idare hukuku 'devlet idaresi'ni konu almakta, devletin **'idare' (yönetim)** faaliyeti kapsamında da **üç işlev (yasama, yürütme ve yargı)** tanımlamaktadır (Günday 2004: 3). Yönetsel araçlar, ve bu kapsamda sayılabilecek politik ve stratejik araçlar, son dönem gelişmelerinin etkisiyle, koruma pratiğinde teknik araçlara göre daha fazla önem kazanmış, veya teknik araçların kullanımında yönetsel ve politik unsurlar daha etkin hale gelmiştir.

Yasal ve yönetsel araçların **yasama işlevi** kapsamında, yaptırımcı nitelikteki yasaların yanısıra yönlendirici politika belgelerinin üretimi de sayılmalıdır. Kültür mirası alanındaki uluslararası sözleşmeler (örneğin UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi, Avrupa Kentsel Şartı) veya kültür mirasına da belirli bir yer veren kalkınma, çevre, turizm, kentleşme gibi konularda hazırlanan ulusal uzun erimli ve sosyo-ekonomik içerikli stratejik planlar (ör. 1998 Ulusal Çevre Eylem Planı, Ulusal Turizm Stratejisi 2023, beş yıllık kalkınma planları) gibi, üst düzeyde ve kavramsal nitelikleri ağır basan belgelerde **yönlendirici** niteliktedir; ancak Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uymasının bir prestij ve inandırıcılık meselesi olması ve ulusal stratejik plan ilkelerinin kurumların görüş ve eylemlerini desteklemede birer tartışma aracı olması, onlara önemli bir güç de atfetmektedir. Anayasanın, ulusal ölçekte yasaların, kanun hükmünde kararnamelerin, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararlarının, tüzüklerin, yönetmeliklerin, kurumlara ait şartnamelerin (ör. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın koruma hizmetlerine ilişkin teknik şartnameleri), yerel ölçekteki mekansal içerikli imar planlarının, imar yönetmeliklerinin ve sit alanlarına ait yapılaşma koşullarının oluşturduğu belgeler bütünü ise, **yaptırım** gücüne sahip niteliktedir. Plan ve projelerin hazırlanması ve içerdikleri müdahale kararlarının önerilmesi kadar önemli olan eylem, bu belgelerin **onanmasıdır**. Belediye sınırları içinde olmaları gerektiği varsayılan kentsel koruma projelerinin onayında, Belediyeler onay makamı olmakla birlikte, Koruma Bölge Kurullarından alınması gereken olumlu görüş kararı da en üst derece yaptırıma sahiptir. Alanların içerdikleri, Turizmi Teşvik, Milli Park veya Özel Çevre Koruma vb. içerikli özel statülere göre, başka kamu kurumlarının görüşlerinin de alınması zorunludur. Kentsel koruma sürecinin onama aşamalarında yer alan kurumların çokluğu, plan ve proje süreçlerinin tamamlanmasını uzatabilen, uygulamada iyi bilinen bir risktir. Burada, sıkça karşılaşılan deyimle 'yetki karmaşası'nın engellenmesi ve görüş ayrılıklarından doğan çıkmazların çözülmesi, süreç yönetiminin kritik noktalarından biridir.

İdarenin **yargı** eylemi ise, kendi savunmalarını yapabilme şansından yoksun olan çevre değerleri ve kültür varlıkları adına kamu yararını geçerli kılacak güvenceler

oluşturmanın (Keleş 2000: 1) aracıdır. Mekansal planlama alanında görevli olan mahkeme, idarenin yargısal denetiminden ve kişiler ile idare arasında çıkan uyuşmazlıkları çözümlemekle görevli olan **Danıştay**'dır (Günday 2004: 5-6). Üniversiteler ve meslek odalarınca görevlendirilmiş uzmanların yazdıkları **bilirkişi** raporları, Danıştay'ın kararlarında yararlandığı önemli bir dayanaktır. Yargı durumları, çatışma durumlarında devreye girmekte olup, kentsel koruma projelerinde sürecin beklenen doğal bir parçası değildir. Ancak plan ve projelerin onanması sürecinde itirazlara fırsat vermek, kamu yararı, toplumsal meşruiyet ve projenin gelecekteki gerçekleştirilebilirliği açısından gereklidir. Yargıya gerek kalmadan, erken aşamalarda taraflar arasında uzlaşma sağlanması, proje süreçlerinin daha akıcı ve verimli işlemesini sağlayacaktır. Ancak yargının güvencesini hissetmek, tarafların gerektiğinde kullanabileceklerini bildiği önemli bir araç ve emniyet sübabıdır.

Devletin yasama ve yargı dışında olup topluma karşı üstlendiği tüm faaliyet **yürütme** fonksiyonuna dahil sayılmaktadır. İdari fonksiyonun amacı, toplumun gündelik gereksinimlerini karşılamak, gündelik yaşamın sürmesini sağlamak ve **kamu yararını** gerçekleştirmektir. İdari faaliyetin büyük kısmı özel kesim tarafından yürütülemez veya karlı olmaması nedeniyle yürütülmez. Türkiye Anayasası, devlet idaresinin görevleri arasında, kamu hizmetleri, özendirme ve destekleme (teşvik), iç düzen (kamu teşkilatının yönetimi), ve 'toplum gereksinimleri önceden kestirme ve seçenekler belirleme' olarak tanımlanan planlama faaliyetini saymaktadır (Günday 2004: 14-16). Koruma açısından bakıldığında, devletin veya **merkezi** yönetimin ana işlevi, korumaya yönelik düzenlemelerde bütünlüğün sağlanması, çerçevenin belirlenmesi ve temel politika ve programların oluşturulmasında ana yönlendiricilik olmakta, **yerel** yönetimler ise daha çok uygulamaya ve mekansal düzenlemeye yönelik rolleri üstlenmektedir. Korumanın **uzmanlık** niteliği açısından, bütünde **yönlendirici ve denetleyici** merkezi bir mekanizma gerekmekle birlikte, uygulamada ekonomik aktörleri de içine alan bir işleyiş yerel düzeyde gerçekleşebilmektedir (Yücel 2005: 229-233).

Hukuk, bazı toplumsal amaçların gerçekleştirilmesine hizmet eden teknik bir araç, toplumsal yaşamın ve yapının bir ürünü olarak ortaya çıkan ve içinde yer aldığı toplumun özelliklerine göre değişen, toplumsal etkenlerce şekillenmeye açık bir düzen olarak tanımlanmaktadır (Keleş 2008). Aynı zamanda, toplumun her düzeydeki işleyişini, birey ve kurumlar arası ilişkileri kurallara bağlaması açısından diğer araçları da belirlemektedir. Böylelikle, iki yönde de işleyen karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Yönetimin hukuken bir devlet faaliyeti olarak tanımlanmasına bağlı olarak, yasal ve yönetsel araçların, kamu sektörü ile özdeşleştirilmesiyle birlikte, yasa tasarılarının kabul edilmesinin gittikçe sivil toplum ve ilgili taraflarca paylaşılan bir süreç haline gelmesi, ve uygulamalarının ancak birçok tarafın katkısı ile gerçekleşebilmesi ile, bu **araçlar diğer sektörlere de malolmaktadır**. Yukarıda tanımlanan yasal belgeler, herhangi bir kentsel koruma projesine özgü olmayıp, yapıları gereği ülke veya en fazla kent düzeyinde genel niteliktedir. Yasaların verdiği imkanların, her projenin farklı niteliklerine göre seçilerek kullanılması, tüm aktörlerin sorumluluğundadır. Bu bağlamda önem kazanan yerel ve toplumsal **katılım,** kent mekanında yaşayan toplumun, bir projede sadece yararlanıcılar olarak değil, projenin yönelimini ve uygulamasını, kendi gelirleri, gelir dağılımları ve değerleri açısından yönlendiren aktif bir ortak olarak sürece katılmalarını öngörmektedir. Katılım, alana ilişkin yerel bilgilerin edinilmesini kolaylaştıran, uzlaşmaya varan katılımcıların projedeki varlığını ve dolayısıyla uygulamaların başarısını sürekli kılan bir araçtır. Ancak katılımın zaman ve maliyet gerektirmesi ve sonuçlarının önceden kestirilememesi, kayıp olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Etkili bir şekilde yürütülmesi için, katılımın toplumun bir arada davranma ihtiyacına dayanması, grupların iyi tanımlanması ve projenin özellikleri konusunda bilgilendirilmesi, sağlıklı iletişim kurulması ve yönetim sürecinde eğitilmesi gerekmektedir (Yücel 2005: 232).

Teknik araçlar

Korumada teknik (planlama/ tasarım) araçları, yapı ve alan ölçeğinde belgeleme, tespit ve tescil, plan ve proje yapımı ve yapılaşma koşullarının belirlenmesi, bu esnada yoğunluk ve arazi kullanımı, özel alan statüleri kararları verilmesi, işlevlendirme,

mimari ölçekte müdahale kurallarının oluşturulması gibi etkinlikleri kapsamaktadır. Mekansal planlama ve tasarım, tarihi çevredeki müdahale ve kullanım biçimlerini yönlendirerek korumanın gerçekleşme sürecini derinden etkileme gücüne sahiptir. Burada teknik kararların niteliği, kararları oluşturanların uzmanlık ve yeterlik düzeyine bağlı olarak son derecede yararlı veya tam tersi sonuçlar da doğurabilir. Dolayısıyla teknik araçların **uzman** aktörlerin yönetiminde olması gereklidir.

Planlama ve tasarım araçlarının kullanımında hangi düzeydeki kurumların yasalarca yetkilendirilmiş olması, bir yönetsel yaklaşım meselesidir. Örneğin yapı ve sit alanı tescillemesinin merkezi veya yerel yönetim arasında paylaşılması, değişik düzeydeki tescillemenin sahip olduğu yaptırım gücü, ülkelerin sektörel yapısına bağlıdır. Planlama yetkilerinin yerel düzeyde güçlü olduğu ülkelerde (ör. ABD), federal düzeydeki tescilleme prestijli ancak görece simgesel nitelikli, yerel düzeydeki tescilleme ise kentlerin imar yönetmeliklerinden sayıldıkları için yaptırım gücüne sahiptir. Teknik araçlar, gerek merkez ve yerelde kamu sektörünün koruma planlaması-projelendirmesi ve denetimi yapan kurumlarınca, gerekse özel sektörün görevlendirilmiş mesleki kurumlarınca kullanılmaktadır. Saptama ve belgeleme, koruma ilke ve ölçütlerini belirleme gibi daha yüksek uzmanlık gerektiren konularda merkezi birimin yönlendiriciliği önemli olmuştur (Yücel 2005: 229), ancak 1990'larda Türkiye'de de yoğunlaşan yerinden yönetim ilkesine koşut olarak yerel yönetimin uzmanlık kapasitesinin artırılması, daha fazla teknik aracı kullanabilmelerini sağlayacaktır.

Parasal araçlar

Korumada parasal araçlar, kentsel koruma eylemleri için gerekli **maddi kaynakların** sağlanmasında ve bu eylemlerin **kentsel ekonomi ile bütünleşmesinde** kullanılabilecek, kamulaştırma, kamusal yatırımlar, teşvikler, bankaların ve kamu kurumlarının verdiği krediler, bağışlar, özel fon programları, vergi indirimleri/ bağışıklıkları, imar ve mülkiyet hakkı dağıtımı gibi işlemleri kapsamaktadır. Kentsel yatırımlar için gerekli **yeni finansal mekanizmaların**, iç ve dış kaynakların oluşturulabilmesi için özerk ve etkili yerel yönetim yapılarının kurulmasının, yatırımların koruma için bir kaynak

olmasının sağlanmasına yönelik uygulamaların gereği üzerinde durulmaktadır (Yücel 2005: 226). Türkiye'de gerek devlet bütçesinde kültür konusuna düşük öncelik verilmesi, gerekse ülkemizin olağanüstü zengin kentsel kültür mirasının karşılanması güç gereksinimleri dolayısıyla, kültür varlıklarının korunması için kamusal kaynaklardan ayrılan bütçelerin yetersiz kaldığı bilinmektedir; bu kaynaklara destek olabilecek, özel sektördeki potansiyel yatırımcıların koruma konusuna yöneltilmesi için, özellikle son dönem yasalarında, teşvik, katkı payı, İl Özel İdarelerinde emlak vergisinin bir kısmından toplanan fonlardan havuz oluşturulması gibi çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler uygulamaya konduklarından bu yana gözle görülür sonuçlar yaratmaya başlamıştır. Yerel yönetimlerin bütçeleri de koruma konusunda daha yoğun olarak harekete geçirilmeye başlamış olup, bunun ardında kültür mirasının bir yatırım aracı olarak kentsel ekonomiye eklemlenmesinin belediyeler için daha gerçek bir beklentiye dönüşmesi ve Tarihi Kentler Birliği gibi örgütlerin yarattığı prestij motivasyonu yattığı düşünülebilir.

Türkiye'de uygulamaları yaygınlaşmakta olan yöntemlerin yanısıra, dünyada özel sermayenin çok güçlü olduğu ülkelerde, doğrudan devlet desteğine ve müdahalesine alternatif olarak, **serbest piyasa süreçleri ile daha uyumlu araçlar** gelişmiştir. Bunlar arasında, arsa ve sahipleri arasında değiş tokuş edildiği vergi indirimi sendikaları; yatırım yapılan alanlarda beklenen değer artışlarından kazanılacak müstakbel vergiler karşılığında belediyelerin aldığı hisse senetleri; döner sermaye fonları; cephe irtifak haklarının kullanımı ve imar hakkı transferi gibi 'dolaylı' koruma araçlarıdır (Yıldırım 2009b).

Korumanın **kentsel ekonomi ile bütünleşmesi** konusu ise, temelinde, korunan alanlarda **parsel ederinin yapı ederi üzerinde** olmasından ve yeni yapılaşma istek ve gereksinimlerinden kaynaklanan ekonomik boyutta gerilimlerin çözülmesi ile ilgilidir. (Yücel 2005: 228). Koruma uygulamalarında yeterli kamusal kaynakların olmadığı durumlarda, kaynak olabilecek özel sektör açısından açık bir ekonomik fizibilite yoksa, beklentiler korumanın leyhine işlememektedir. Günümüzde inşaat sektörünün malzeme,

işçilik ve üretim sistemi gibi konularda koruma uygulamasını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmemiş olması, bu sorunun bir parçasıdır. Bir diğer kritik sorun, **özel mülkiyet hakkının** sahibine sağladığı faydaların kültür varlıkları söz konusu olunca büyük ölçüde kısıtlanmasıdır. Kültür mirası stütüsü, yapı sahibine toplum ve kamu yararı adına birtakım sorumluluklar getirmekte, malikle kültür varlığı arasındaki ilişkiye üçüncü bir taraf olarak toplumu da katmaktadır (Yücel 2005: 231). Bu durumların koruma için olumlu yönde çözümlenmesi, yapı sahibinin yalnız bırakılmaması, korumanın **sorumlulukların da, olası kazançların da** toplum genelinde daha fazla taraf arasında **paylaşılması** ile olabilir. Bu doğrultuda, kentsel arsaya bağlı **değerin paylaşımına** dayalı modeller geliştirilmiş olup, imar haklarının transferi, toplulaştırması, menkul değer haline getirilerek paydaşlar arasında uzlaşılan biçimde yeniden dağıtılması gibi yöntemlerle uygulamaya konmuştur (F. Göksu 2006b). Bu paylaşım modellerinin sakıncaları üzerinde de durulmaktadır. Özellikle kökeninde yasadışı toprak işgali yatan kentsel alanlar için, kaçak yapı sahipleriyle yapımcılar ve yükleniciler arasındaki özel ilişkilere dayanan kentsel dönüşüm pratiği, toplum yararına zarar verdiği ve gasp edilmiş kamusal değerlerin bir kez daha toplumdan esirgendiği için eleştirilmektedir. Dikkat çekilen başka noktalar, projelerde kullanıcının çevrim dışında bırakılmayıp, 'sesi yüksek çıkan' sermaye ve girişimci tarafların yanında kent adına söz söyleyebilecek STK'ların ve meslek kuruluşlarının da temsil edilmesi; alanda yaşayan kimselerin gelir getirici çalışma olanaklarına kavuşturulması ve yoksulluğun giderilmesidir (Keleş 2008). Değer paylaşımında imar hakkı gaspı sorunu, kültür varlıklarının meşru malikleri için geçerli olmasa da, **değer paylaşımının kültür mirasından toplumun ve gelecek kuşakların da faydalanabileceği şekilde gerçekleştirilmesi** gereği geçerliliğini korumaktadır. Bu nokta, **kentsel dönüşüm ile kentsel koruma** arasındaki temel ayrım olarak nitelenmektedir. Kentsel dönüşümün rant elde etme amaçlarına sık sık alet edilmesi, ona korumadan farklı bir imaj edindirmiştir; ancak kent geneline toplam fayda getirme yönündeki özgün amaçları ve içerdikleri alan koşullarını iyileştirme yönündeki birçok eylem türünün benzerliği, kentsel dönüşümü doğal olarak kentsel koruma süreci için bir referans kılmaktadır.

Sosyal araçlar

Değinilmesi gereken son bir önemli kategori olarak, **korumada sosyal araçlar**, toplum için eğitim, bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyeti, lobicilik, kamuoyu ve gönüllülük kültürünün geliştirilmesi, iyi uygulama örnekleri ile sektörün teşvik edilmesi, bireylere kredi olanaklarının kullanımı, tarihi yapı kiralanması ve satılması gibi konularda yol gösterici ve resmi kurumlarla ilişkilerde aracı olunması ve farklı tarafların birbirleriyle ilişkilerinin desteklenmesi gibi eylemleri kapsamaktadır. Bu konuda aktif olan taraflar arasında, STK'lar ve basın-yayın kuruluşları sayılabilir.

2.3.3.4: Aktörler Arası İlişkiler

Bir kentsel koruma projesindeki **tarafların rol dağılımı ve birbirleriyle ilişkileri**, örgütlenme mekanizmasının en kritik öğeleridir. Burada yasa ile tanımlanmış **görev ve yetkiler** çerçeveyi belirlemekle birlikte, **siyasal ve beşeri unsurlar** rol ve ilişkilerin uygulamada nasıl gerçekleştiğini etkilemektedir. Bu bağlamda, her bir tarafın ve bu tarafların çıkarlarının, proje alanıyla ve alanın değerleri ile ilişkisi özellikle önemlidir. Olabildiğince çok sayıda tarafın proje alanı ve değerleri ile olumlu ilişkiler kurması, tarafların çıkarlarının proje alanının değerlerini koruma yönünde birbirini desteklemesi veya bu yönde uzlaştırılması, tarafların birbirini daha iyi anlamasını sağlayacak iletişim kanallarının kurularak çalıştırılması gibi yollarla, **verimli ve etkili bir eşgüdüm ve işbirliği düzeni** yaratılabilir. Bir projenin ilerlemesi için yerine getirilmesi gereken temel rollerin (ör. onay verme, finansman, projelendirme, uygulama, izleme, denetim, danışmanlık, vb.) proje tarafları arasında dengeli, anlaşmalı ve birbiriyle tamamlayacak biçimde paylaşılması da proje sürecinin verimliliğini etkileyecektir.

Aktörlerin 'yetkili- yatırımcı- uzman- kullanıcı' şeklinde tezin hipotezlerinde tanımlanan **rollere göre belirlenen birçok ilişki** türü kurulmaktadır; bunlardan sık görülen başlıca ilişkiler aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 4. Hipotezdeki aktör tiplerine göre aktörler arası ilişki türlerine örnekler

Aktör 1 tipi	**Aktör 1**	**İlişki**	**Aktör 2**	**Aktör 2 tipi**
PS: Proje sahibi; PS; YE: Yetkili; YA: Yatırımcı; KU: Kullanıcı; UZ: Uzman				
PS YA	Projeyi onaya sunan (işveren)	***Onay***	Projeye onay veren (merci)	YE UZ
YE	Projeye onay/ görüş veren kurum X	***Yetki paylaşımı***	Projeye onay/ görüş veren kurum Y	YE
PS KU	Maddi yardım alan	***Maddi yardım***	Maddi yardım veren	YA
YA	Eş-finansör	***Maddi yükün paylaşımı***	Eş-finansör	YA
UZ	Uygulamanın yüklenicisi	***Uygulama denetimi***	Uygulamanın denetçisi	UZ
YE KU	Mal sahibi	***Kira***	Kiracı/ işletmeci	KU
UZ	Danışman	***Danışmanlık***	Müellif	UZ
UZ	Danışman	***Danışmanlık***	İşveren	PS YA
UZ	Müellif	***Teknik hizmet***	İşveren/ finansör	PS YA
PS	Proje Ortağı	***Ortaklık***	Proje Ortağı	PS

Aktörlerin 'kamu (merkez)- kamu (yerel)- sivil- özel' şeklinde ayrılan **sektörlere göre tanımlanan rolleri ve bundan ileri gelen farklılık ve ilişkiler**, daha önceki ilgili bölümlerde açıklanmış, özellikle 'kamusal-özel çıkarlar' veya 'kamu yararı- rant' ikililiklerinin belirlediği ilişkiler üzerinde durulmuştur. Aktörler arasında çok çeşitli çatışma ve işbirlik nitelikli ilişki bulunmaktadır; aşağıda bunlara birkaç somut örnek daha verilmiştir.

Tablo 5. Hipotezdeki aktör tiplerine göre aktörler arası ilişki türlerine örnekler

Sektör 1	**Aktör 1**	**İlişki**	**Aktör 2**	**Sektör 2**

Kamu	Kültür ve Turizm Bakanlığı	***Ödenek***	Belediye	Kamu
Kamu	Kültür ve Turizm Bakanlığı	***Onay***	Belediye	Kamu
Kamu	Kültür ve Turizm Bakanlığı/ Koruma Kurulu	***Onay/ görüş birlikleri/ farklılıkları***	Ulaştırma/ Bayındırlık Bakanlığı/ TOKİ vb.	Kamu
Kamu	Koruma Kurulu	***Onay ve itiraz***	Özel şirketler/ şahıslar/ vatandaşlar	Özel
Kamu	Altyapı/ imar projeleri yapan bakanlıklar	***İtiraz***	Projeye tiraz kampanyaları yürüten sivil platformlar/ dernekler	Sivil
Kamu	Belediye	***Ortaklık***	Mal sahipleri	Özel
Kamu	Belediye	***Maddi yükün paylaşımı***	Özel şirketler/ şahıslar	Özel

Aktörler arasında oluşan, ve süreci farklı yönlere doğru çeken çeşitli ilişkileri, projelerin olumlu sonuçlara varılması için düzenleme, veya **eşgüdüm** işi, iyi yönetim sanatının özünde yatmaktadır. ilişkilerin çatışma uzak, işbirliği içinde yürümesi için gerekli 'iyi niyet' kültürünü geliştirmek, tarafları paylaşabilecekleri bir proje vizyonu etrafında toplamak da bu işin diğer yönleridir. Tezin 1. hipotezine eşgüdüm, işbirliği ve ortak vizyon geliştirme gibi 'iyi yönetim' rolü kapsamındaki görevlerini yüklenen, Proje Sahibi konumundaki aktör olmalıdır. Yücel'in de açıkladığı üzere (2005: 229), kent mekanı içerisinde etkinlik gösteren aktörlerin artışı, koruma sürecinde yer alan farklı kesimler arasındaki koordinasyonu daha önemli hale getirmektedir. Bu koordinasyonun başarılı bir şekilde yapılması için, süreçte yer alacak kurumların belirlenmesi, yapılacak işlerin saptanması ve görev dağılımının oluşturulması, gerekli kaynakların kullanımını öngören düzenlemelerin yapılması, diğer kurumların katkı ve desteğinin belirlenmesi gibi konularda organizasyonu sağlayacak bir uzmanlar ekibinin kurulması da gereklidir.

Kentsel tasarım ölçeğindeki proje süreçlerinin örgütlenmesi konusunda, çıkarların **uzlaştırılması** işini, kentsel dönüşümün gayrımenkul dinamikleri açısından açıklayan Göksu'nun (2006b) önerilerinde kentsel koruma süreci için de yararlı olabilecek noktalar bulunmaktadır. Göksu'ya göre, kentsel dönüşüm projeleri, doğası gereği **uzlaşma** gerektirir. Uzlaşma, mülkiyetin ve değerin proje bazında, biraraya getirilmesi ve paylaşılması esasına dayanmaktadır. Dönüşümün gerçekleşmesi için çözülmesi gereken sorunlar arasında parçalı mülkiyet yapısı, klasik imar planı anlayışının ve imar mevzuatının karmaşık sorunları çözmeye yetmemesi, ve kurumsal yapı ve yatırımcıların eksikliği sayılmaktadır. Dönüşüm projesi geliştirme işinde, ortaklık (işbirliği, yerel katılım ve kurumsal yapı), uzlaşma, beklentilerin 'havuç' veya 'sopa' yöntemleriyle yönlendirilmesi ve güven unsurlarının önemine dikkat çekilmektedir. **Proje ortaklıkları**, projeden birinci derecede etkilenen grupların, birlikte yaratılan proje senaryosu kurgusu içinde bir araya geldikleri ortamlardır. Şirket örgütlenmesi, güvene dayalı taahhütler, değerlendirme komisyonları, dernekler veya ortak hareket platformları şeklinde gerçekleşebilmektedir. Göksu'nun bu tür ortaklıklara verdiği bazı örnekler, Ankara- Dikmen Vadisi Projesi (şirket ortaklığı, Belediye ve arsa sahiplerinin kurduğu kooperatif, Proje Karar Kurulu), Ankara- Portakal Çiçeği Vadisi Projesi (kamu-özel sektör ortaklığı, Belediye ve arsa sahiplerinin girişimi) ve Bursa- Zafer Plaza Projesidir (Belediye- arsa sahipleri- yatırımcı işbirliği, belediye başkanlığına yetki verilmesi).

Koruma amaçlı kentsel tasarım projelerinde de benzer şekilde ortaklıkların kurulması mümkündür. **Uzlaştırılması gerekli çıkar ve yaklaşımlara**, korunması gerekli **kültür mirasının kıstasları** da önemli bir girdi olarak eklenmektedir; bu durum ortaklık ve karşılıklı güven ilişkilerini daha karmaşık kılabilecekse de, bu ilişkilerin gerçekleşemeyeceği anlamına gelmez. Belediye- taşınmaz kültür varlığı sahipleri- yatırımcı işbirliğinin (örneğin Kuşadası'nda 1980'lerde denendiği gibi) **kooperatiflerle**, şirket ortaklıklarıyla ve ortak proje karar kurullarıyla başarılması mümkündür. Bu çok-aktörlü oluşumlar ve belediye başkanlıklarına yetki verilmesi şeklindeki yönetim biçimleri, örneklem araştırması sonuçlarında da görüleceği gibi koruma amacına yönelik olarak da uygulamaya konabilmektedir. (Bkz. Tablo 4, 5.)

Bu ortaklıklar, ayrı örgütlerin bir araya gelerek oluşturdukları birleşik/ 'üst-örgüt' (Avrami 2007) niteliğinde olup, bazen sadece tanımlı proje süreçleri boyunca varolan geçici bir yapıda, bazen de proje süreçlerince başladıktan sonra kalıcı bir hale gelerek kurumlaşabilmektedir.

Ortaklıkları yönetmek, her ortağı yeterince memnun kılmak ile ortaklığın bütünlüğünü ve birliğini korumak arasında oldukça zor bir denge de demektir. Bu yönetim işini, yapısı, varoluş amacı ve konumu en uygun aktörün üstlenmesi de önemlidir. Keleş'in (2008) belirttiği üzere, gerek kamu- özel, gerek devlet- belediye ortaklıklarında önemli eşgüdüm sorunları yaşanabilmekte, belli bir görevi yerine getirme sorumluluğunun birden çok kamu kurumuna verilmesi eşgüdümü ve verimliliği azaltabilmektedir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın da bir gereği olarak kentsel dönüşüm planlaması, sorumluluğun belediyelere bırakılması gereken yerel nitelikte bir kamu hizmetidir. Aynı durum, ölçeği ve bazı özellikleriyle kentsel dönüşüme benzer nitelikteki kentsel koruma planlaması için de varsayılabilir.

Aktörler arasındaki ilişkileri karmaşık kılan bir başka özellik, **aynı iki aktör arasında hem işbirliği hem çatışma** niteliğinde, farklı ilişkilerin olabilmesidir. İki aktör arasında, bir proje süreci boyunca zaman içinde gelişen, bir aşamadan diğerine değişen ilişkiler olabilmekte, veya projeden projeye, durumdan duruma göre değişen ve aynı anda yürüyen paralel ilişkiler olabilmektedir. Örneğin, Gaziantep Mimarlar Odası, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile hazırlanan bir imar planı ile ilgili bir konuda davacı olmuştur, ancak bu Odanın üyesi olan mimarlar için şahsi bir olay olmayıp, başka bir konua olan Kültür Yolu Projesi'nde, Belediye ile Mimarlar Odası çok yakın bir işbirliği kurabilmiştir (Okuducu 2009). Her ilişkiyi kendi bağlamı içinde ayrıştırabilmek ve değerlendirmek, aktörleri topyekun bir kategoride ele almaktan daha doğru ve sağlıklı görünmektedir. Ancak bir aktörün birbirine benzer durumlarda birbirinden farklı ve tutarsız ilişkiler kurması, o aktörün güvenilirliğini ve saygınlığını etkileyecektir. Burada

da her durumun kendine özgü nüanslarını anlamak, daha isabetli değerlendirmeler yapmakta yardımcı olacaktır.

2.3.4: Bir Kentsel Koruma Projesinde Başarılı Süreç ve Sonuçlar

'Başarı' kavramının, koşullara, ölçütlere ve onu tanımlayan tarafın bakış açısına göre değişkenlik göstermesine bağlı olarak, herhangi bir kentsel koruma projesinin 'başarı' düzeyini tanımlamakta kaçınılmaz olarak belirli bir öznellik unsuru olacaktır. Ancak, doğru tasarlanmış ve uygulanmış bir proje girişiminin, bu tezin başında ortaya konan yaygın koruma sorunlarının en azından bazılarına çözüm getirebilmesi, ona belirli bir başarı atfedilmesini sağlamalıdır.

Tez kapsamında kabul edilen **başarı kavramının ölçütleri** tanımlanırken, tarihi çevre koruma disiplininin ulusal/ uluslararası bilimsel ilkeleri ve sürdürülebilir, hakça kent planlama anlayışının genel kabul gören ilkeleriyle örtüşmesi öngörülmüş, bu doğrultuda aşağıda bazı temel ölçütler sıralanmıştır:

Sonuç odaklı göstergeler:

- Alanın **genel kimliğinde**, alanın ve değerlerinin görünürlüğünde iyileşme
- **Fiziksel doku** üzerindeki etkiler: Mimari ve kentsel karakterin iyileştirilmesi (özgün değerlerin ve doku bütünlüğünün korunması; korumanın bilimsel ilkelerine uyulması; yeni yapılaşma öğelerinin değerlere katkıları); fiziksel altyapının (teknik, ulaşım) geliştirilmesi; doğal ve açık alanların, doğal kaynakların gözetilmesi; fiziksel taşıma kapasitesinin gözetilmesi;
- **Sosyo-ekonomik doku** üzerindeki etkiler: Arazi/ mekan kullanımının uygun şekilde gerçekleşmesi (özgün işlevlerin korunması; yeni işlevlerin dokuya uygunluğu; toplumsal değişim sürecinde özgün özellikleri gözeten işlevsel adaptasyon); mülkiyet ve emlak durumunun korunması (özgün mülkiyet deseninin korunması; mülkiyet değişiminin dokudaki nüfusun demografik profilini gözetmesi; arsa

fiyatlarının artışının ve soylulaştırmanın kontrol altında olması); sosyal altyapının geliştirilmesi; ekonomik hareketlilik yaratılması (yerel halkın gelirinin artışı, turizm ve ticaret etkinliklerinin dengeli gelişimi); alanın kullanıcı/ ziyaretçilere tanıtım/ sunum düzeyi ve ziyaretçi oranlarının artması; koruma kültürünün gelişimi (koruma uygulamalarının niteliği; korumaya karşı toplumsal tutumun niteliği).

Süreç odaklı göstergeler:

- **Yönetim sürecinin niteliği:** Aktör/ paydaşların proje vizyonunu benimseme ve sürece katılım düzeyi; farklı aktörlerce alanın ve değerlerinin yorumlanmasında zenginlik ve uzlaşı; sürecin akışındaki ivme ve hız (bürokratik işlemlerin kolaylık düzeyi, karar alma/ uygulama/ sonuç alma hızı)
- **Örgütlenme ve uygulamaların sürdürülebilirliği:** Örgütlenme biçimlerinin kurumlaşma düzeyi; projenin seçim ve atamaya bağlı yönetici değişikliklerinden etkilenme düzeyi; sürekli finansman kaynaklarının yaratılabilme düzeyi; projenin etkilerinin ne derece uzun vadeli ve geniş çaplı olduğu
- **Geniş çerçeve ile ilişkiler:** Kent genelindeki politika ve planlama süreçleriyle uyum ve ilişki; alanın doğal ve coğrafi ortamla ilişkisi (afet riski yönetimi, iklime uyumlu yerleşim vb.); önceki planlama ve koruma çalışmalarını tanıma ve yararlanma düzeyi; sonraki planlama ve koruma çalışmalarını yönlendirme kapasitesi

Bu ölçütlerin bazıları birbirine karşıt olabilmekte, veya bazı aktörlere göre daha önemli olup bu ölçütlerin sağlanmasına göre başarı oranı farklı değerlendirilebilmektedir. Her şeye rağmen, başarıya ilişkin kaygıların birçok aktör tarafından paylaşılması dolayısıyla, geniş kabul gören bir başarı tanımı, veya tanımlar grubu üzerinde uzlaşmak ve çözüm üretmek mümkündür. Kentsel koruma süreçlerinin ve sonuçlarının tek bir ölçüte sığdırılmadan çoklu yorumlara açık olması, bir sorundan ziyade, farklı durumlara göre farklı modeller üretilebilmesini kolaylaştıran bir fırsat olarak görülmelidir.

Üretilmiş modellerden göze çarpan iki örnek aşağıda verilmektedir:

- **'Sürdürebilir mahalle dönüşüm sürecinin'** temel özelliklerini betimleyen Göksu'ya (2006b) göre, yukarıdan-aşağı ve aşağıdan-yukarı yaklaşımların uyumu, ulusal ölçekte kentsel dönüşüm stratejileri ile mahalli dönüşüm programlarının eşgüdümü, proje ortaklıkları (kamu, özel sektör ve sivil örgütler ile yerel bazlı örgütler), kaynakların eşgüdümlü kullanılması, önceliklerin doğru belirlenmesi ve yerel eylem planları (vizyon, proje programları, öncelikler) oluşturularak izlenmesi, sürdürülebilir bir projenin temelini oluşturmaktadır. Burada vurgulanan 'sürdürülebilirlik' kavramı, bir bakıma 'başarı' kavramı ile eşdeğerdir.
- Proje başarısına bir başka yaklaşım, **Tarihi Kentler Birliği** deneyimine dayanarak çizilen 'başarılı model' çerçevesidir (Moralı 2009). Buna göre, yerel güç kaynaklarını ortak bir devinimde buluşturabilme düzeyi, tarihi bir kentin doğal ve kültürel mirasını koruma misyonunda ne ölçüde başarılı olduğunun temel göstergesidir. Başarılı örneklerde öne çıktığı görülen ortak yaklaşımın öğeleri, dört başlık altında gruplanmıştır: 1) bütünsel yaklaşım ('Her Ölçekte Koruma': yapı, sokak- doku, kent-bölge ve havza ölçeklerini, kentlerde Kale- Çarşı – Mahalle öğelerini birleştiren proje ve doku bütünlüğü; somut ve somut olmayan mirasın bütünlüğü); 2) yerel katılım; 3) kurumlararası kaynak eşgüdümü ve 4) uzman ekip ve koordinasyonu.

'Proje başarısı', yoruma açık ve değişken olmasının yanısıra, birçok farklı unsurdan etkilenebilen bir olgudur. Kentteki büyüme dinamikleri (nüfus eğilimleri, kişi başına gelir, turizm ve diğer ekonomik sektörler, gayrimenkul ve imar piyasası, vb.), yerel yönetimin yapısı, yönetişim ve katılım düzeyi, kentte ve korumada etkin aktörler (belediye- meslek odaları ve STK'lar- Koruma Kurulu vb.arası ilişkiler), proje alanındaki ve kent genelindeki daha büyük planlama ve projelendirme çalışmaları gibi birçok etken, proje süreç ve sonuçlarının başarısını etkileyebilmektedir. Tezde incelenen örnek projelerde, başarıyı etkileyen bu tür etkenlere daha ayrıntılı olarak bakılmıştır.

3: TÜRKİYE'DE KENTSEL KORUMA PROJELERİ 1: GENEL ÖRNEKLER

3.1: Giriş

Türkiye'de güncel kentsel koruma projelerinin öne çıkan özellikleri ve eğilimleri saptama amacıyla incelenen Genel Örnekler için yapılan alan araştırması kapsamında, kent ölçeğine dayalı olarak yapılan üçlü örnek tipolojisine göre seçilen 40 örnek projeden 25 adedi için, 22 belediyeden, üç koruma bölge kurulundan, bir il özel idaresinden ve bir proje müellifinden olmak üzere toplam 27 anket dönüşü ve (ilk baştaki örnek seçim denemeleri sırasında yapılan) iki belediye görevlisi ve bir sivil toplum kuruluşu üyesi ile olmak üzere toplam üç kişisel görüşme yoluyla birinci el bilgiler elde edilmesi mümkün olmuştur (ayrıca bkz. Ek 3: Örneklem Belirleme ve Veri Toplama Çalışmaları Özet Tablosu).

Bu bölümde, projelerin yer aldığı kentlerin ve tarihi dokuların özellikleri, projelerin kapsam ve süreçleri, projelerdeki genel örgütlenme durumları, aktörlerin özellikleri (rolleri ve ilişkileri) ve projelerin getirdikleri değişime ilişkin **verilerin tablolaştırılması ve yorumlanması**, her bilgi kategorisi bazında, üç kent tipi için gruplanarak toplu olarak ve yüzde oranları verilerek yapılmıştır.[31] Bilgi kategorilerinin tümü arasında, kısıtlı derecede 'çapraz tablolama' (bkz. Tablo 19) yapılmış, bununla birlikte öne çıkan eğilimlere duyarlı olunmaya çalışılmış ve bazı dikkat çeken eğilimler not edilmiştir.

Değerlendirilen veriler, büyük çoğunlukla anket yanıtlarına dayanmaktadır. Bu durum, anket katılımcılarının soruları algılama ve yorumlama biçiminin yanıtlarda belirleyici

[31] Yüzdeler yanıt sayısının anket dönüşü olan proje sayısına (25) bölünmesiyle elde edilmiştir. Tek bir yanıt gerektiren ve/veya 'tutum' soran bir soruya iki ayrı aktörden farklı yanıtlar olduğunda, yanıtlar 1 puan yerine 0.5 puan kazandırmıştır.

olmasına neden olmuş, verilerin değerlendirmesi de doğruluğu tartışmasız bilgilerden ziyade aktörlerin yaklaşımlarının yansıtıldığı varsayımından hareketle yapılmıştır. Anket katılımcısı aktörlerin sergilediği yaklaşımlar, konu ile ilgili yazındaki ve geleneksel uygulamalardaki kabullerle çeliştiği durumlarda, bu dikkate alınarak değerlendme yapılmaya çalışılmıştır.

Tam listesi 1. Bölümde verilen Genel Örneklerden, hakkında birinci el bilgi toplanabilen projeler (ve tablolarda kullanılan kısaltmaları) aşağıdaki gibidir. (Anket yanıtlayan ve görüşme yapılan kişilerin adları için bkz. Kaynakça):

Büyük kent örnekleri: (9 proje)

1. Ankara, Altındağ, İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklaştırma Projesi (ANKA)
2. Antalya, Merkez, Tarihi Kültürel Merkez Projesi (ANTM)
3. Bursa, Osmangazi, Bursa Kültür Yolu Canlandırma Projesi (BOSK)
4. Bursa, Osmangazi, Tuz Hanı Restorasyon Projesi (BOST)
5. İstanbul, Fatih, Fener Balat Kentsel Rehabilitasyon Projesi (İSFA)
6. İstanbul, Kadıköy, Kadıköy Tarihi Çarşı Canlandırma Projesi (İSKA)
7. İzmir, Konak, Bakımlı Cepheler Projesi (İZKB)
8. İzmir, Konak, Oteller Sokağı (1296 Sokak) Kentsel Yenileme Projesi (İZKS)
9. Kocaeli, İzmit, SEKA Projesi (KİZS)

Orta ölçekli kent örnekleri: (10 proje)

10. Afyon, Merkez, Ulu Cami Çevresi ve Afyonkarahisar Kalesi Giriş Mekanı Kentsel Tasarım Projesi (AFYC)
11. Çanakkale, Merkez, Çarşı Caddesi ve Yakın Çevresi Cephe İyileştirme ve Sağlıklaştırma Projesi (ÇANÇ)
12. Eskişehir, Odunpazarı, Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi (EODE)
13. İzmir, Ödemiş, Tarihi Arasta Bölgesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi (İÖDA)
14. Kayseri, Talas, Kiçiköy Ali Saib Paşa Sokak Sağlıklaştırma Projesi (KTAL)

15. Kütahya, Merkez, Büyük Bedesten Restorasyonu ile Sarachane ve Kavaflar Sokak Cephe İyileştirme Projesi (KÜBS)
16. Muğla, Merkez, Muğla Arastası Projesi (MUAR)
17. Sivas, Merkez, Selçuk Parkı ve Kent Meydanı Projesi (SİVS)
18. Şanlıurfa, Merkez, Hanlar Bölgesi Sağlıklaştırması (ŞUHB)
19. Tokat, Merkez, Sulu Sokak Kentsel Tasarım Projesi (TOKS)

Küçük kent örnekleri: (6 proje)

20. Bartın, Merkez, Hükümet Caddesi Revitalizasyon Projesi (BART)
21. Isparta, Yalvaç, Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi (IYAL)
22. İzmir, Ödemiş- Birgi, Sokak ve Meydan Cephe Sağlıklaştırmaları (İZBS)
23. İzmir, Ödemiş- Birgi, Şehit Gürol Madan Caddesi Sokak Sağlıklaştırma ve Cephe Restorasyonu (İZBŞ)
24. Nevşehir, Ürgüp, Kayakapı Mahallesi Kültürel ve Doğal Çevre Koruma ve Canlandırma Projesi (NÜRK)
25. Sakarya, Taraklı, Tarihi ahşap evlerin restorasyonu ve Orhangazi ve Yunuspaşa Çarşıları Sokak Sağlıklaştırması Projesi (STAR)

3.2: Projelerin Yer Aldığı Kent ve Tarihi Dokular

Projelerin yer aldığı kentlere ve proje alanlarına ilişkin bazı temel bilgiler aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 6. Genel Örnekler- Kentlerin Nüfusları ve Başlıca Ekonomik Faaliyet Sektörleri[32]

Kent/ Proje	**Nüfus (2007 ADNKS)**	**Ekonomik sektörler**
Büyük kentler	**(x<750,000)**	
1. Ankara/ ANKA	4,127,051	Hizmetler, tarım, turizm*
2. Antalya/ ANTM	877,945	Hizmetler, turizm, tarım
3-4. Bursa/ BOSK, BOST	1,760,022	[Sanayi] (tekstil, otomobil), tarım, turizm
5-6. İstanbul/ İSFA, İSKA	12,460,170	Turizm, ticaret, hizmetler
7-8. İzmir/ İZKB, İZKS	3,139,745	Sanayi, tarım, ticaret ve turizm
Orta ölçekli kentler	**(50,000<x<750,000)**	
10. Afyon/ AFYC	159,967	Tarım, hayvancılık, termal turizm, sanayi (mermer)
11. Çanakkale/ ÇANC	86,544	Turizm, tarım, [hayvancılık] (balıkçılık) ve [ticaret] (küçük esnaf)
12. Eskişehir/ EODE	581,939	Sanayi (uçak), hava üssü, [hizmetler] (üniversite)
13. İzmir- Ödemiş/ İÖDA	71,219	Tarım, hayvancılık, [tarıma dayalı sanayi] (süt ve süt ürünleri)
14. Kayseri- Talas/ KTAL	57,939	[Hizmetler] (kültür, eğitim, spor), turizm
15. Kütahya/ KÜBS	212,934	Sanayi, tarım, hayvancılık
16. Muğla/ MUAR	52,918	Tarım, hayvancılık, [hizmetler] (üniversite)
17. Sivas/ SİVS	294,402	Tarım, hizmetler
18. Şanlıurfa/ ŞUHB	472,238	Tarım, hayvancılık, turizm, küçük çapta sanayi
19. Tokat/ TOKS	127,988	Tarıma dayalı sanayi, hizmetler
Küçük kentler	**x<50,000**	
20. Bartın/ BART	47,082	Sanayi, tarım, hizmetler
21. Isparta- Yalvaç/ IYAL	20,853	Sanayi (konfeksiyon, dericilik), turizm, tarım, hayvancılık, hizmetler
22-23. İzmir- Birgi/ İZBS, İZBŞ	2,393	Tarım, hayvancılık
24. Nevşehir- Ürgüp/ NÜRK	15,456	Turizm, tarım (üzüm, patates ve kabak çekirdeği üretimi)
25. Sakarya- Taraklı/	2,947	Tarım, hayvancılık, turizm, el sanatları

[32] *: İlgili anket sorusuna yanıt verilmemiş, bilgi yazılı kaynaklardan daha sonra elde edilmiştir.

Kent/ Proje	Nüfus (2007 ADNKS)	Ekonomik sektörler
STAR		(kaşıkçılık, dokuma)

Kentlerdeki başlıca ekonomik faaliyet sektörlerine bakıldığında, en yaygın olarak **tarım** sektörünün kentlerin %85'inde; daha sonra **turizm** sektörünün kentlerin %60'ında; **sanayi** sektörünün kentlerin %55'inde (bazı orta ölçekli kentlerde tarıma dayalı sanayi olarak belirtilerek); **hayvancılık** sektörünün kentlerin %45'inde; **hizmetler** sektörünün kentlerin %40'ında; ticaret sektörünün kentlerin %20'sinde yer aldığı ve tüm sektörlerin genel olarak ölçeklere göre dengeli biçimde yayıldığı görülmektedir. Ölçeklere göre daha ayrıntılı olarak bakıldığında, büyük ve orta ölçekli kentlerin çoğunda (%80'er) ve küçük ölçekli kentlerin tümünde tarım; büyük kentlerin tümünde, orta ölçekli kentlerin %40'ında ve küçük ölçekli kentlerin tümünde turizm; büyük kentlerin %40'ında, orta ölçekli kentlerin %60'ında ve küçük ölçekli kentlerin %40'ında sanayi; büyük kentlerin %60'ında, orta ölçekli kentlerin ve küçük ölçekli kentlerin yarısından azında (%40'ar) hizmetler sektörleri görülmektedir.

Tablo 7. Genel Örnekler- Kent Genelindeki ve Proje Alanındaki İmar Hareketliliği[33]

	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
Kent genelinde imar hareketliliği				
Aşırı hareketli (imar baskısı)	**4** (ANKA, ANTM, İSKA, İZKS)	**4** (ÇANC, EODE, ŞUHB, TOKS)	**1** (IYAL)	**9**
Yeterince hareketli (hafif imar baskısı)	**4** (BOSK, BOST, İSFA*, İZKB)	**6** (AFYC, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR-Bel, MUAR-Kurul, SİVS)	**5** (BART, İZBS, İZBŞ, NÜRK-Bel, STAR)	**14.5**
Yeterince hareketli değil (çöküntü/	-	-	**1** (NÜRK-Kurul)	**0.5**

[33] *: Anket yanıtında puanlamanın söz konusu olduğu durumlarda, anketi yanıtlayan kişi doğrudan puanlama yapmayıp yorum yazmıştır; yorumlara tahmini bir puan verilmiştir. Anket yanıtında yorumlama beklendiği durumlarda, anketi yanıtlayan kişi yorumlama yapmamış, bilgi ikincil yazılı kaynaklardan alınmıştır.

	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
terkedilme baskısı)				
Proje alanında imar hareketliliği				
Aşırı hareketli (imar baskısı)	**3** (ANKA, İSKA, İZKB)	**2** (ÇANC, KÜBS)	**1** (IYAL)	**6**
Yeterince hareketli (hafif imar baskısı) / iki dinamik de var	**5** (ANTM*, BOSK, BOST, İSFA, İZKS)	**6** (AFYC-Bel, AFYC-Kurul, EODE, İÖDA, KTAL, SİVS, ŞUHB)	**3** (BART, İZBS, İZBŞ)	**14**
Yeterince hareketli değil (çöküntü/ terkedilme baskısı)	-	**2** (MUAR-Bel, MUAR-Kurul, TOKS)	**2** (NÜRK-Bel, NÜRK-Kurul, STAR)	**4**

Kent genelinde **imar hareketliliği** için, örneklerin çoğunluğunda (%58) orta derece/ 'yeterince' hareketlilik, önemli bir kısmında (36%) da 'aşırı' hareketlilik olduğu; proje alanlarında imar hareketliliği için, yine çoğunluğu (%56) orta derece/ 'yeterince' hareketlilik, ve az oranda 'aşırı' (24%) ve 'yetersiz' (16%) hareketlilik olduğu belirtilmiştir. Proje alanlarının 'yetersiz' derecede hareketli olduğu örneklerde, kent geneli proje alanına oranla daha hareketlidir.

Tablo 8. Genel Örnekler- Belediyede Tarihi Çevre Korumadan Sorumlu Birimler

	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
Sorumlu birim				
İmar Müdürlüğü/ İmar ve Şehircilik Müdürlüğü	**2** (ANTM, İSKA)	**7** (AFYC, ÇANC, İÖDA, KTAL, KÜBS, SİVS, TOKS)	**1** (BART)	**10**
Plan ve Proje Müdürlüğü	**2** (BOSK/ BOST, İSKA)	**2** (KTAL, ŞUHB)	-	**4**
Fen İşleri Müdürlüğü	**2** (İSFA, İZKS)	**1** (İÖDA)	**1** (STAR)	**4**
İlgili Başkan Yardımcılığı (ör. Teknik İşler B.Y.)	-	**2** (EODE, KTAL)	-	**2**
Etüt Proje Müdürlüğü/ Planlama Müdürlüğü	**2** (İSFA, İZKS)	-	-	**2**
Yapı Kontrol Müdürlüğü	-	**2** (EODE, SİVS)	-	**2**

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
BŞB Genel Koordinatörlüğü	**1** (KİZS)	-	-	**1**
Ar-Ge Müdürlüğü	**1** (İZKS)	-	-	**1**
Kültür Şube Müdürlüğü	-	-	**1** (IYAL)	**1**
Park ve Bahçeler Müdürlüğü	-	**1** (SİVS)	-	**1**
Tarihi Mekanlar ve Kent Estetiği Şube Müdürlüğü	**1** (KİZS)	-	-	**1**
Tarihsel Çevre ve Kültür Varlıkları Müdürlüğü	**1** (İZKB)	-	-	**1**
Zabıta Amirliği	-	-	**1** (STAR)	**1**
'Tüm birimler sorumlu'	-	-	**1** (İZBS/ İZBŞ)	**1**
KUDEB durumu				
KUDEB var	**3** (ANTM, İSKA, KİZS)	**4** (ÇANC, KÜBS, MUAR, ŞUHB)	-	**7**
Özel bir birim/ KUDEB istenmiş fakat kurulamamış (kadro vb. sorunlar)	**1** (İZKS)	-	-	**1**
Diğer belediyelerle ilişki				
Tarihi Kentler Birliği aracılığıyla eşgüdüm		**3** (ÇANC, İÖDA, KTAL)	**1** (STAR)	**4**
Farklı yerlerdeki belediyeler arasında: Danışmanlık/ öncülük/ teknik yardım	**2** (BOSK/ BOST)	**2** (KÜBS, MUAR)		**4**
Mevzuat kapsamında/ gerekli ortak çalışmaların/ görüşmelerin yapılması	**2** (ANTM, İSKA)		**1** (BART)	**3**
Proje alanında büyükşehir-ilçe belediye(ler)i arasında: Plan-proje ve uygulama yardımı/ projeleri onaya sunma/ danışma	**3** (İSFA, İSKA, İZKB)			**3**
Proje alanında büyükşehir-ilçe belediye(ler)i arasında: Büyükşehir KUDEB'den izin talep edilmesi		**2** (EODE, KTAL)		**2**

Örnek projelerin belediyelerinde, tarihi çevre korumadan **sorumlu birim**, en sık olarak (%40) '**imar**' (veya 'imar ve şehircilik') müdürlüğü olup, 'fen işleri' (%16) ve 'plan ve proje' (%16) müdürlüklerinin de bu görevi yürüttüğüne görece sık rastlanmaktadır.

Örneklerin geri kalan %38'inde birimler çeşitlilik göstermektedir. Örneklerin **%32 kadarında tarihi çevre koruma işlerine adanmış bir birim** (çoğunlukla KUDEB olarak) bulunmaktadır. Belediyelerin yarıdan fazlası (%64), diğer belediyelerle belirli işbirliği ve yardımlaşma ilişkisi içinde olup, %16 kadarı ise Tarihi Kentler Birliği aracılığıyla bu ilişkiyi kurmaktadır.

Tablo 9. Genel Örnekler- Proje Alanının Özellikleri

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Alanın mevcut/ özgün ana işlev(ler)i				
Ticaret/ turistik ticaret/ konaklama	**6** (ANTM, BOSK, BOST, İSKA, İZKB, İZKS)	**5** (ÇANC, İÖDA, MUAR, ŞUHB, TOKS)	**3** (BART, IYAL, STAR)	**14**
Konut	**3** (ANKA, ANTM, İSFA)	**1** (EODE)	**5** (IYAL, İZBS, İZBŞ, NÜRK, STAR)	**9**
Açık alan/ meydan	**3** (ANTM, BOSK, KİZS)	**2** (AFYC, SİVS)	**1** (İZBS)	**6**
Kamu/ dini/ kültürel	**2** (ANTM, BOSK)	**2** (AFYC, SİVS)	**1** (IYAL)	**5**
Sanayi/ eski sanayi	**1** (KİZS)			**1**
Boş			**1** (NÜRK)	**1**
Alanın boyutu				
Küçük (1-2 sokak/ cadde/ çarşı/ meydan)	**3** (ANKA, BOST, İZKS)	**6** (ÇANC, İÖDA, KTAL, MUAR, SİVS, TOKS)	**2** (BART, İZBŞ)	**11**
Orta (Birkaç sokağı kapsayan, mahalle ölçeği)	**3** (İSFA, İSKA, KİZS)	**3** (AFYC, KÜBS, ŞUHB)	**3** (İZBS, NÜRK, STAR)	**9**
Büyük (Birkaç mahalleyi/ kasaba-larda tüm yerleşimi kapsayan ölçek)	**4** (ANTM, BOSK, İZKB, KİZB)	**1** (EODE)	**1** (IYAL)	**6**
Alanın kültür varlığı statüsü				

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Kentsel sit alanı (ve koruma alanı)	**7** (ANKA, ANTM, BOSK, BOSY, İSFA, İSKA, İZKS)	**9** (AFYC, ÇANC, EODE, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR, ŞUHB, TOKS)	**6** (BART, IYAL, İZBS, İZBŞ, NÜRK, STAR)	**22**
Tamamen veya kısmen, diğer tür (arkeolojik, doğal, tarihi) sit alanı (ve koruma alanı)	**6** (ANTM, BOSK, BOSY, İSFA, İZKB, KİZS)	**1** (SİVS)	**1** (IYAL)	**8**
Kısmen kentsel sit alanı			**1** (IYAL)	**1**
Stratejik nitelikte (en iyi korunmuş, değerli doku/ risk altında/ uygulama kolaylığı var)	**2** (ANKA, İZKS)	**2** (ÇANC, KTAL)		**4**

Örnek projelerin yer aldığı alanların çoğunluğunda (%56) **ticari** işlev, daha az miktarda (%36) **konut** işlevi hakimdir. Açık alan/ meydan (%24) ve kamu/ dini/ kültürel (%20) işlevlere de bir derece rastlanmaktadır. Alan boyutları en sık olarak (%44) **1-2 sokak/ çarşı** boyutunda, bu görece küçük alanlar orta ölçekli kentlerde yoğunlaşmaktadır. Büyük boyutlardaki proje alanları büyük ölçekli kentlerde yoğunlaşmaktadır, ancak Yalvaç'ta (ayrıca Odak Örneklerden Mudurnu'da) olduğu gibi, tüm yerleşim ölçeğinde koruma çalışmaları başlatan küçük kentlere de rastlanmaktadır. Alanların tümü kentsel sit içinde olup, %30'unda diğer türlü sitler de mevcuttur.

3.3: Projelerin Kapsamları ve Süreçleri

Tablo 10. Genel Örnekler- Projelerin Özet İçeriği[34]

Kent/ Proje	Proje özeti	Tarih	Başlama nedeni
Büyük kentler			
1. Ankara, Altındağ, İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklaştırma Projesi (ANKA)	Eski kent dokusunda yer alan İnci ve Dutlu Sokakların sağlıklaştırılması (altyapı, zemin düzenlemesi, 36 yapının cephe sağlıklaştırması) ile bölgenin turistik cazibe merkezi haline getirilmesi (Bkz. Levha 3)	2006-2007	Koruma planının uygulanması için planda tanımlı canlandırma bölgesinin ele alınması
2. Antalya, Merkez, Tarihi Kültürel Merkez Projesi (ANTM)	Geleneksel kent merkezinin 'Tarihi Kültürel Merkez'e dönüştürülme projesi kapsamında yayalaştırma, mahallelerin Kalekapısı ile bütünleştirilmesi, koruma planı yapımı, meydan, sokak, yapı ölçeğinde tasarım projeleri, yapılaşma ilke/kuralları/ yönergesi hazırlanması ve uygulanması	2004-…	Kent merkezinin Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilanı, 31.12.04
3. Bursa, Osmangazi, Bursa Kültür Yolu Canlandırma Projesi (BOSK)	Bursa'nın başlıca tarihi mekanlarını birleştirmek üzere tanımlanan 'Kültür Yolu' güzergahının canlandırılmasına yönelik olarak, anıtsal yapıları, sokakları ve bölgeleri içeren proje alanlarının belirlenmesi, yapı restorasyonları, çevre düzenleme, somut olmayan kültürel mirası destekleme, vb. çeşitli boyutlarda birçok proje geliştirilmesi	2005-…	-

[34] Köşeli ayraç ([..]) ile gösterilen maddeler, kesin olarak doğrulanmamış ancak mantıklı tahmine dayalı bilgileri belirtmektedir.

Kent/ Proje	Proje özeti	Tarih	Başlama nedeni
4. Bursa, Osmangazi, Tuz Hanı Restorasyon Projesi (BOST)	Tarihi Tuz Hanı'nın mal sahipleri ve esnaf ile müzakere içinde onarılması	2006	Kültür Yolu Canlandırma Projesi'nin başlaması
5. İstanbul, Fatih, Fener Balat Kentsel Rehabilitasyon Projesi (İSFA)	Fatih ilçesinin Fener ve Balat semtlerinde yer alan 120 yapının (konut ve dükkan) restorasyonu ve işlevlendirilmesi yapılarak ve sosyal merkez kurularak yaşam kalitesinin yükseltilmesi (Bkz. Levha 4)	2002*-[2007]	UNESCO- Avrupa Komisyonu için hazırlanan fizibilite raporu
6. İstanbul, Kadıköy, Kadıköy Tarihi Çarşı Canlandırma Projesi (İSKA)	Geleneksel Çarşı Bölgesi Kentsel Sit Alanı içinde yer alan tarihi çarşının yeni stratejiler ve model çerçevesinde canlandırılması amacıyla, canlandırma koridorları yaratılması, sokak imaj ve temalarının ve yapı stoğunun yeniden ele alınması (Bkz. Levha 5-8)	2004-	Halkın alana dair şikayetleri, alanın çöküntü sürecine girmesi, Belediyenin kültürel mirası koruma isteği
7. İzmir, Konak, Bakımlı Cepheler Projesi (İZKB)	Mimari ve tarihi değeri olan yapıları algılanabilir duruma getirmek ve Kemeraltı Çarşısı'nın tarihi atmosferini ve saygınlığını yeniden yakalamak amacıyla, Alsancak Mahallesi'nde, Mithatpaşa, Kemeraltı-Anafartalar ve İkiçeşmelik Caddelerinde, Cephe Düzenleme Projeleri hazırlanması ve uygulanması	2002 - … (Etaplar: 2004, 2007, 2008, 2009, 2010)	Belediyenin kentin kültürel değerlerini ortaya çıkarma isteği
8. İzmir, Konak, Oteller Sokağı (1296 Sokak) Kentsel Yenileme Projesi (İZKS)	Kemeraltı kentsel sit alanında yer alan Oteller Sokağı'nda, tarihi yapılarda özgün yapıya, uyumsuz yapılarda Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi ve Kemeraltı Plan Notları'na uygun olarak cephe yenileme projesi hazırlanması ve uygulanması (Bkz. Levha 9-11)	2003	Hazırlanan koruma planına koşut olarak uygulamalara başlanması amacıyla, Ali Paşa Meydanı ile başlayan koruma ve yenileme çalışmaları, Oteller Sokağı ile devam etmiştir.

Kent/ Proje	Proje özeti	Tarih	Başlama nedeni
9. Kocaeli, İzmit, SEKA Projesi (KİZS)	Eski SEKA fabrika binalarının, enerji tesislerinin ve bunların müştemilatının onarılarak alanın bilim muzesine dönüştürülmesi, çevresinde sahil düzenlemesiyle park alanları yaratılması, alanın kentle entegre edilmesi	[2008] -..	Tarihi Kentler Birliği'nin ve ÇEKÜL temsilciliğinin teşviki
Orta ölçekli kentler			
10. Afyon, Merkez, Ulu Cami Çevresi ve Afyonkarahisar Kalesi Giriş Mekanı Kentsel Tasarım Projesi (AFYC)	Ulu Cami Çevresi ve Afyonkarahisar Kalesi Çıkışını kapsayan alanda restorasyon ve çevre düzenlemesi yapılması (Bkz. Levha 12-13)	1998- …	1994 tarihli Koruma Planını uygulama isteği
11. Çanakkale, Merkez, Çarşı Caddesi ve Yakın Çevresi Cephe İyileştirme ve Sağlıklaştırma Projesi (ÇANÇ)	Çarşı Caddesi'nde cephe iyileştirme çalışmaları, 75 adet yapıda çeşitli koruma müdahaleleri yapılması (Bkz. Levha 14-15)	2003-	Tarihi kent komisyonunun kurulması
12. Eskişehir, Odunpazarı, Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi (EODE)	Odunpazarı kentsel sit alanında yer alan sokakların sağlıklaştırılarak bölgenin çağdaş şehircilik imkanlarına kavuşturulması, ticari ve turistik anlamda geliştirilmesi, tek yapı ölçeğinde restorasyon çalışmaları ile sosyal yaşamı ve geleneksel el sanatlarını destekleyen çalışmalar yapılması (Bkz. Levha 16)	2005- …	Önceki dönemdeki belediye başkanının bölgeyi yıkıp yenileme girişimine tepki olarak koruma bilinci oluşması, korumayı benimsemiş yeni belediye başkanının göreve gelmesi
13. İzmir, Ödemiş, Tarihi Arasta Bölgesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi (İÖDA)	Ödemiş Arastası'nda sokak sağlıklaştırma, cephe iyileştirme yapılması (Bkz. Levha 17)	2004-2007	Kültür Bakanlığı'nın proje yardımı

Kent/ Proje	Proje özeti	Tarih	Başlama nedeni
14. Kayseri, Talas, Kiçiköy Ali Saib Paşa Sokak Sağlıklaştırma Projesi (KTAL)	Kiçiköy Ali Saib Paşa Sokak'ta cephe sağlıklaştırması, ısı yalıtımı, cephe temizliği ve ahşap yenileme yapılması	2009-…	Caddenin turizme kazandırılma isteği
15. Kütahya, Merkez, Büyük Bedesten Restorasyonu ile Sarachane ve Kavaflar Sokak Cephe İyileştirme Projesi (KÜBS)	Büyük ve Küçük Bedesten'in restore edilerek işlevlendirilmesi, Takvacılar Camii, çeşitli taş yapılar ve dükkanların cephelerinde sağlıklaştırma yapılarak estetik görünüme kavuşturulması	2007-08	Belediyenin öncülüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın maddi katkısı, dükkan cephelerine zarar veren malzeme eklentilerinin vatandaş anketlerinin de sonucunda kaldırılması kararlaştırılması
16. Muğla, Merkez, Muğla Arastası Projesi (MUAR)	Muğla Arastası'nda çatı ve cephe yenileme yapılması	2010-…	Esnafın Arastayı terk etmeye başlaması
17. Sivas, Merkez, Selçuk Parkı ve Kent Meydanı Projesi (SİVS)	Tarihi kent meydanını rahatlatmak amacıyla peyzaj ve ulaşım düzenlemeleri ve mevcut binaların korunması (Bkz. Levha 18-22)	2007-2008	Ulaşım ağında yaşanan sıkıntılar
18. Şanlıurfa, Merkez, Hanlar Bölgesi Sağlıklaştırması (ŞUHB)	Hanlar Bölgesi'ndeki tarihi han ve çarşılar için cephe sağlıklaştırma, altyapı ve üst örtü iyileştirme çalışmaları	2005	Bölgenin altyapısının bozuk, görsel kirliliğin yoğun olması
19. Tokat, Merkez, Sulu Sokak Kentsel Tasarım Projesi (TOKS)	Kentin Suluhan, Deveci Hanı, Yağıbasan Medresesi, Bedesten ve Takyeciler Cami gibi anıtsal yapılarının yer aldığı Sulu Sokak ve çevresinin kent meydanı etrafında bütünlük sergileyerek sağlıklaştırılması (Bkz. Levha 23-25)	2008	-

Küçük kentler			
20. Bartın, Merkez, Hükümet Caddesi Revitalizasyon Projesi (BART)	Kentsel sit alanında yer alan Hükümet Caddesi'nde cephe boyama, yayalaştırma ve peyzaj düzenlemeleri yapılması	[2001] -02	-
21. Isparta, Yalvaç, Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi (IYAL)	Yalvaç'ın beş mahallesinde sokak sağlıklaştırma (300 evde cephe boyanması), yaklaşık 10 tescilli yapıda restorasyonu ve işlevlendirme, eğitim ve spor alanları, antik kentte kazılar, kültür aksı haritası, kent müzesi, mahalle fırınları, geleneksel el sanatlarına yönelik çalışmalar	2000- …	Belediyenin kentin kültürel değerlerini ortaya çıkarma isteği
22. İzmir, Ödemiş-Birgi, Sokak ve Meydan Cephe Sağlıklaştırmaları (İZBS)	Kentsel sit alanı içinde bulunan Aydınoğlu Meydanı ve A bölgesi sokaklarında sağlıklaştırma (cepheler ve sokak kaplamaları özgüne uygun hale getirilmesi, altyapının yer altına alınması)	2006	Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2005 tarihli Yardım Yönetmeliğinin çıkması
23. İzmir, Ödemiş-Birgi, Şehit Gürol Madan Caddesi Sokak Sağlıklaş-tırma ve Cephe Restorasyonu (İZBŞ)	Kentsel sit alanı içinde yer alan Şehit Gürol Madan Caddesi'nde sağlıklaştırma (cepheler ve sokak kaplamaları özgüne uygun hale getirilmesi, altyapının yer altına alınması)	2008-09	Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2005 tarihli Yardım Yönetmeliğinin çıkması
24. Nevşehir, Ürgüp, Kayakapı Mahallesi Kültürel ve Doğal Çevre Koruma ve Canlandırma Projesi (NÜRK)	Kent merkezindeki Esbelli Kayası'nı kuzey yamacına kurulu, terkedilmiş Kayakapı Mahallesi' nin dokusunun onarılması ve kültür ve turizm amaçlı işlevlendirilerek canlandırılması (Bkz. Levha 26-29)	2002- …	Yatırımcının alana ilgi göstermesi ve belediyenin kentin kültürel değerlerini ortaya çıkarma isteği

25. Sakarya, Taraklı, Tarihi ahşap evlerin restorasyonu ve Orhangazi ve Yunuspaşa Çarşıları Sokak Sağlıklaştırması Projesi (STAR)	Kentsel sit alanı içinde yer alan Ulucami Mahallesi'nde tarihi ahşap evlerin restorasyonu, Tarihi Çarşı alanında yer alan Orhangazi ve Yunuspaşa Çarşıları'nda sokak sağlıklaştırma (çatı, cephe iyileştirmesi)	2005 (yapı rest.), 2008 (sokak sağ.)	Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2005 tarihli Yardım Yönetmeliğinin çıkması

Projelerin içeriğine bakıldığında, projeye **ana kimliğini veya niteliğini veren etkinliklere** göre, yaygınlık sırasına göre aşağıdaki proje türleri sayılabilir (her proje tek bir tür altında sayılmıştır):

- **Sokak sağlıklaştırma** (cephe, çatı, zemin iyileştirme) ağırlıklı projeler (Ankara- Altındağ, İzmir- Bakımlı Cepheler, İzmir- Oteller Sokağı, Çanakkale, İzmir- Ödemiş, Kayseri- Talas, Muğla, Şanlıurfa, Tokat, Bartın, İzmir-Birgi projeleri), 3 adet büyük kent projesi, 6 adet orta ölçekli kent projesi ve 3 adet küçük kent projesi olmak üzere toplam 12 adet örnek ile projelerin %48'ini oluşturmakta,
- **Çok bileşenli** ve geniş kapsamlı (sokak sağlıklaştırma, yapı restorasyonları, çevre düzenleme, sosyal projeler, vb.) projeler (Antalya, Bursa- Kültür Yolu, İstanbul- Fatih, Eskişehir- Odunpazarı, Isparta- Yalvaç), 3 adet büyük kent projesi, 1 adet orta ölçekli kent projesi ve 1 adet küçük kent projesi olmak üzere toplam 5 adet örnek ile projelerin %20'sını oluşturmakta,
- **Yapı restorasyonu** ve **çevre düzenlemeyi** birleştiren projeler (Kocaeli- İzmit, Afyon, Sivas, Nevşehir- Ürgüp), 1 adet büyük kent projesi, 2 adet orta ölçekli kent projesi ve 1 adet küçük kent projesi olmak üzere toplam 4 adet örnek ile projelerin %16'sını oluşturmakta,
- **Sokak sağlıklaştırma** ve **çevre düzenlemeyi** birleştiren projeler (İstanbul- Kadıköy), 1 adet büyük kent projesi olmak üzere projelerin %4'ünü oluşturmakta,
- **Yapı restorasyonu** ağırlıklı projeler, (Bursa- Tuz Hanı), 1 adet büyük kent projesi olmak üzere projelerin %4'ünü oluşturmakta,

- **Sokak sağlıklaştırma** ve **yapı restorasyonunu** birleştiren projeler (Kütahya, Sakarya- Taraklı), 1 adet orta ölçekli kent projesi ve 1 adet küçük kent projesi olmak üzere toplam 2 adet örnek ile projelerin %2'sini oluşturmaktadır.

Sokak sağlıklaştırmanın mali ve projelendirme konularındaki uygulama kolaylığı açısından yaygınca tercih edildiği, ancak **çok bileşenli projelerin** de sayıca yüksek olmasının Proje Sahibi belediyelerin bu projelerin tanımlarken ve adlandırırken 'genel-geçer', kapsayıcı bir vizyonu ortaya koymayı tercih etmelerine bağlanabileceği düşünülmektedir.

Başlama nedenleri olarak, çok çeşitli yanıtlar verilmiş olup, bunlar hem bir aktörün inisiyatif göstermesi hem de olumlu veya olumsuz bir durum (fırsat veya tehdit) ile ilgili olabilmektedir. Yaygınlık sırasına göre aşağıdaki nedenler sayılabilir (her proje için birden fazla neden gösterilebilmektedir):

- **Belediyenin veya Belediye Başkanının** kültür mirasını koruma isteği (İstanbul- Kadıköy, İzmir- Bakımlı Cepheler, Eskişehir- Odunpazarı, Kütahya, Isparta- Yalvaç, Nevşehir- Ürgüp), 2 adet büyük kent projesi, 2 adet orta ölçekli kent projesi ve 2 adet küçük kent projesi olmak üzere toplam 6 adet örnek ile projelerin %24'ünü oluşturmakta,
- **Kültür ve Turizm Bakanlığı yardım yönetmeliği** (İzmir- Ödemiş, Kütahya, İzmir- Birgi projeleri, Sakarya- Taraklı), 2 adet orta ölçekli kent projesi ve 3 adet küçük kent projesi olmak üzere toplam 5 adet örnek ile projelerin %20'sini oluşturmakta,
- **Çevre kalitesinde bozulma (ör. görsel kirlilik, ulaşım) ve terkedilme sürecinin** durdurulması isteği (İstanbul- Kadıköy, Kütahya, İzmir- Ödemiş, Şanlıurfa), 1 adet büyük kent projesi ve 3 adet orta ölçekli kent projesi olmak üzere toplam 4 adet örnek ile projelerin %16'sını oluşturmakta,
- **Koruma planının uygulanması isteği** (Ankara- Altındağ, İzmir- Oteller Sokağı, Afyon), 2 adet büyük kent projesi ve 1 adet orta ölçekli kent projesi olmak üzere toplam 3 adet örnek ile projelerin %12'sini oluşturmakta,

- **Kent dışından bir kurumun teşviki** (Kocaeli- İzmit'te TKB, İstanbul- Fatih'te Avrupa Birliği), 2 adet büyük kent projesi olmak üzere projelerin %8'ini oluşturmakta,
- **Alanın Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi ilanı** (Antalya), 1 adet büyük kent projesi olmak üzere projelerin %4'ünü oluşturmakta,
- **Özel girişimcinin isteği** (Nevşehir- Ürgüp), 1 adet küçük kent projesi olmak üzere projelerin %4'ünü oluşturmakta,
- **Mevcut bir 'üst-projenin' 'alt-projesi'** olması (Bursa- Tuz Hanı Projesi, Bursa-Kültür Yolu Projesi'nin bir türevi ve parçası olarak başlatılmıştır) 1 adet büyük kent projesi olmak üzere projelerin %4'ünü oluşturmakta,
- **Turizme kazandırma** isteği (Kayseri- Talas), 1 adet küçük kent projesi olmak üzere projelerin %4'ünü oluşturmakta,
- **Tarihi Kent Komisyonu kurulması** (Çanakkale), 1 adet orta ölçekli kent projesi olmak üzere projelerin %4'ünü oluşturmakta,

Başlama nedenleri arasında kent ölçeklerine göre öne çıkan eğilimlere bakıldığında, **belediyenin ilgi ve isteğinin her ölçekte önemli** bir tetikleyici olduğu, Kültür ve **Turizm Bakanlığı yardım yönetmeliğinin orta ve küçük ölçeklerde** anlam kazandığı, çevre kalitesinde bozulma ve terkedilme sorunlarının büyük ve orta ölçekte dile getirildiği, **koruma planının uygulanmasına her ölçekte** önem verilerek bunun bir tetikleyici olabildiği görülmektedir.

Tablo 11. Genel Örnekler- Projelerin Daha Geniş Çerçeve ile İlişkisi

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Koruma planı durumu				
Koruma plan(lar)ı (ve revizyonları) var	**5** (ANKA, ANTM, İSKA, İZKS, KİZS)	**9** (AFYC, ÇANC, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR, SİVS, ŞUHB, TOKS)	**5** (BART, İZBS, İZBŞ, NÜRK, STAR)	**19**
Alanın tümü/ bir kısmı için yenileme alanı var	**3** (ANTM, İSFA, İZKB)			**3**

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Koruma planı alanın bir kısmı için var	**1** (İZKB)		**1** (IYAL)	**2**
Koruma planı var, ve projeden sonra revizyonu gündeme gelmiş	**1** (İZKS)	**1** (EODE)		**2**
Koruma planı yok	**1** (İSFA)			**1**
Koruma planı- proje ilişkisi				
Projenin imar/ koruma planı ile genel ilişkisi var	**3** (İSFA, İSKA, İZKS)	**4** (ÇANC, KTAL, KÜBS, TOKS)	**5** (BART, IYAL, İZBS, İZBŞ, STAR)	**12**
Projenin imar/ koruma planı ile yakın ilişkisi var (ör. planda tanımlı 'Canlandırma Bölgesi')	**3** (ANKA, ANTM, İZKB)	**1** (AFYC)	**1** (NÜRK)	**5**
Projenin revize koruma planı ile yakın ilişkisi var		**1** (EODE)		**1**
Diğer projelerle– proje ilişkisi				
Projenin başka projelerle stratejik/ eşgüdüm ilişkisi var/ mekansal olarak bağlanıyor	**4** (İSFA, İZKS, KİZB, KİZS)	**3** (EODE, KTAL, MUAR)	**3** (İZBS, İZBŞ, STAR)	**10**
Başka koruma çalışmalarını teşvik edici oldu	**2** (İZKS, KİZS)	**2** (AFYC, ÇANC)	**1** (BART)	**5**
Stratejik/ bütünsel belge				
Projeye ait belge var	**4** (ANTM, İSFA, İSKA, İZKB)	**6** (AFYC, ÇANC, İÖDA, KTAL, SİVS, ŞUHB)	**3** (IYAL, İZBS, NÜRK)	**13**

Örneklerin hemen hemen tümünde (%96) önceden yapılmış **koruma amaçlı imar planı varolup**, az sayıda örnekte (%8) proje sonrasında koruma planı revizyonu gündeme gelmiştir. Büyük kentlerin yarısı kadarında (%50), kentsel sit alanında **yenileme alanları** da belirlenmiştir. Örnek projelerin büyük çoğunluğunun (%72) eski veya yeni koruma planı ile bir tür **ilişkisi bulunmakta**, daha az bir kısmında (%24) (ağırlıklı olarak büyük kentlerde) ise bu ilişki daha tanımlı ve yakın niteliktedir. Örneklerin %60 kadarında, projelerin kentteki **başka benzer projelerle ilişkisi** bulunmakta, %30'unda

diğer projeler için teşvik edici etkisi olmuştur. Örneklerin yarısı kadarında (%52), projeye ait bütünsel bir belgenin var olduğu söylenmiştir; ancak bunun nasıl bir belge olduğunun yorumlanma biçimine bağlı olup çok da belirgin olmadığı, anket sorusu tasarımının daha net yanıtlar alacak şekilde olması gerektiği daha sonra farkedilmiştir.

Tablo 12. Genel Örnekler- Etkinlik Türleri Özeti (Kent ölçeklerine göre ayrıntılı döküm için bkz. Tablo 34-36.)

Etkinlik türü	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
1. Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklılaştırma projesi hazırlanması	6	6	6	**21**
2. Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular)	7	4	6	**20**
3. Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklılaştırma uygulaması	4	7	5	**19**
4. Kentsel tasarım projesi hazırlanması	5	6	5	**18**
5. Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması	4	6	5	**18**
6. Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması	4	7	5	**17**
7. Kentsel tasarım projesi uygulaması	5	8	6	**16**
8. Altyapı iyileştirme/ sağlıklılaştırma projesi hazırlanması	4	8	6	**16**
9. Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulanması	3	7	5	**16**
10. Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması	3	8	5	**15**
11. Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması	4	9	4	**15**
12. Altyapı iyileştirme/ sağlıklılaştırma uygulaması	3	6	4	**15**
13. Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması	3	4	4	**14**
14. Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması	2	4	4	**11**

Etkinlik türü	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
15. Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi uygulaması	1	3	4	**10**
16. Koruma, kültür ve turizm ile ilgili konularda eğitim	1	8	4	**8**
17. Diğer	1	3	0	**1**
Ortalama	**6.7**	**10.4**	**13.0**	***10.0***

Projeler kapsamında gerçekleşen etkinlik türleri arasında, tüm örnekler genelinde bakıldığında, (işlevlendirmeli, projelendirmeli ve uygulamalı halleri birlikte ele alındığında) **yapı ölçeğinde restorasyonlar** en sık görülen (toplam %21, tek yapı etkinlik türlerinin ortalaması %5) etkinlik olmaktadır. **Sokak sağlıklaştırma** projeleri kapsamında **çatı ve cephelere** yönelik iyileştirme/ sağlıklılaştırma projelendirmesi (%8), **kentsel tasarım** projelendirmesi (%7) ve proje **tanıtım çalışmaları** (%8) da benzer şekilde yüksek miktarda görülmektedir. Uygulamaların (%42) projelendirmeye (%46) göre az bir farkla daha az olduğu görülmektedir. Etkinlik türlerinin sıklığı arasında büyük dengesizlikler görülmemektedir. Etkinlik türleri dağılımının kent ölçeklerine göre farklılaşmasına bakıldığında, **orta ölçekli kentlerde yayalaştırma** (%14) **ve altyapı iyileştirme** (%12) etkinliğinin biraz daha ön planda olduğu, gözlenebilen en belirgin farktır. Herhangi bir proje kapsamında rastlanan etkinlik türü sayısı, küçük ölçekli kentlerde daha yüksek olarak belirmektedir. Bir diğer nokta, bu etkinliklerin birçok durumda kendi başlarına da var olabilen birer **'alt-proje'** olduğuna, aynı dönemde gerçekleşen belirli sayıdaki projenin bir araya gelerek, kritik bir eşiği aşınca ise tek bir **'üst-projeye'** dönüşmesine ilişkindir.

3.4: Projelerin Örgütlenme Biçimleri

3.4.1: Genel Örgütlenme Durumları

Tablo 13. Genel Örnekler- Projeye ilişkin Örgütlenme Yapılanması

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Proje Sahibi				
Alanda yetkili İl/ İlçe Belediyesi	**6** (ANKA, BOSK, BOST, İSFA, İSKA, İZKS*)	**10** (AFYC, ÇANC, EODE, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR, SİVS, ŞUHB, TOKS)	**5** (IYAL, İZBS, İZBŞ, NÜRK, STAR)	**21**
Büyükşehir Belediyesi/	**3** (ANTM, İZKB, KİZS*)			**3**
Kültür ve Turizm Bakanlığı	**1** (ANKA)			**1**
Vakıflar Müdürlüğü		**1** (TOKS)		**1**
Avrupa Birliği/ Komisyonu	**1** (İSFA)			**1**
Projeyi başlatan/ yöneten kişi/ kurumlar				
Alanda yetkili İl/ İlçe Belediyesi	**6** (ANKA, BOSK, BOST, İSFA, İSKA, İZKS*)	**10** (AFYC, ÇANC, EODE, İÖDA, KTAL*, KÜBS, MUAR*, SİVS, ŞUHB, TOKS*)	**5** (IYAL, İZBS, İZBŞ, NÜRK, STAR*)	**21**
Büyükşehir Belediyesi	**3** (ANTM, İZKB, KİZS*)			**3**
Rölöve Anıtlar Müdürlüğü		**1** (KTAL)	**2** (İZBS, STAR)	**3**
ÇEKÜL Vakfı	**1** (İSKA)		**2** (IYAL, STAR)	**3**
Kültür ve Turizm Bakanlığı	**2** (ANKA, ANTM)	**1** (KTAL)	**2** (IYAL, NÜRK)	**2**
Mimarlar Odası	**1** (ANTM)		**1** (IYAL)	**2**
Tarihi Kentler Birliği			**2** (IYAL, STAR)	**2**

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Özel planlama/ mimari proje büroları/ serbest mimarlar			**2** (NÜRK, STAR)	**2**
Belediye Başkanı			**1** (STAR)	**1**
Koruma Bölge Kurulu			**1** (NÜRK)	**1**
Valilik			**1** (IYAL)	**1**
İl Özel İdaresi		**1** (İÖDA)		**1**
Özel girişimci			**1** (NÜRK)	**1**
AB Teknik Destek Ekibi	**1** (İSFA)			**1**
Üniversite			**1** (IYAL)	**1**
Avrupa Birliği/ Komisyonu	**1** (İSFA)			**1**
Proje kurul(lar)ı	**1** (ANTM)			**1**
Proje finansörleri (yatırımcı)				
Belediye	**3** (ANTM, BOST, İZKB)	**7** (ÇANC, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR, ŞUHB, TOKS)	**1** (IYAL)	**11**
Valilik/ İl Özel İdaresi (Emlak katkı payı)	**2** (ANKA, İZKB)	**3** (EODE, İÖDA, MUAR)	**3** (İZBS, İZBŞ, STAR)	**8**
Kültür ve Turizm Bakanlığı	**1** (ANKA)	**3** (EODE, KTAL, KÜBS)	**1** (STAR)	**5**
Uluslararası fon kuruluşları (AB, IULA-EMME, UNESCO vb.)	**1** (İSFA)	**2** (AFYC, ŞUHB)	**1** (NÜRK)	**4**
Mülk sahipleri/ alan kullanıcıları (esnaf)	**1** (BOST)	**2** (ÇANC, KÜBS)		**3**
Vakıflar Genel Müdürlüğü		**2** (EODE, TOKS)		**2**
Sponsor kurumlar		**2** (ÇANC, EODE)		**2**
Özel girişimci			**1** (NÜRK)	**1**
Tarihi Kentler Birliği			**1** (STAR)	**1**
Diğer kamu kurumları Başbakanlık Tanıtma Fonu		**1** (EODE)		**1**
Proje müellifleri				

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Özel planlama/ mimari proje büroları/ serbest mimarlar	**3** (ANKA, ANTM, KİZS)	**6** (AFYC, İÖDA, KTAL, KÜBS, SİVS, TOKS)	**3** (İZBS, İZBŞ, STAR)	**12**
Belediye	**4** (ANTM, BOSK, BOST, İZKB)	**4** (ÇANC, EODE, MUAR, ŞUHB)		**8**
Proje kurulu	**1** (ANTM)			**1**
Mimarlar Odası			**1** (IYAL)	**1**
AB Teknik Destek Ekibi	**1** (İSFA)			**1**
Çok-aktörlülük / katılım				
Halk/ esnaf için bilgi-lendirme/ danışma toplantıları/ anket yapılmış	**6** (ANTM, BOST, İSFA, İSKA, İZKB, İZKS*)	**4** (AFYC, ÇANC, EODE, KÜBS)	**2** (IYAL, NÜRK)	**12**
Proje için resmi anlaş-ma (ör. protokol)/ çok aktörlü birim/ danışma kurulu var	**2** (ANTM, İSKA)		**2** (NÜRK, STAR)	**4**
Genel koruma faaliyeti için çok-aktörlü birim var (ör. Alan Yönetimi Başkanlığı, Halk Meclisi, Tarihi Kent Komisyonu, Eskişehir Sivil Yerel Oluşumu)	**1** (İSFA)	**2** (ÇANC, EODE)	**1** (IYAL)	**4**
Proje için çok-aktörlü gayrıresmi oluşum var	**1** (İZKS)			**1**

Anket yanıtlarında proje yöneticisi, başlatıcısı, onaylayanı, uygulayıcısı ve finansörü olarak anılan aktörlerden anlaşıldığı kadarıyla, incelenen örneklerin hemen tümünde (%96), alanda yetkili **büyükşehir, il veya ilçe belediyesi Proje Sahibi** konumundadır; sadece üç örnekte, Proje Sahibi rolünün başka kurumlarla (**Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar [Bölge] Müdürlüğü ve Avrupa Birliği**) ile paylaşıldığı, bu kurumların tamamen veya kısmen proje finansörü de olan olduğu anlaşılmaktadır. **Projelendirme ve uygulama safhalarında** birbirinden ayrı iki Proje Sahibinin

görüldüğü Ankara Altındağ örneğinde, proje müellifinin uygulama sürecine dahil olamamasının getirdiği sorunlara dikkat çekilmiştir.

Projeyi başlatan veya yöneten aktörlere verilen yanıtlar ise çok çeşitli bir yelpazeye yayılmaktadır. Yine belediyelerin ağırlıklı rolü (il ve ilçe belediyeleri %84, büyükşehir belediyeleri %12, belediyeler toplamı %96) açık olup, bunun yanısıra Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü (%12), ÇEKÜL Vakfı (%12), Kültür ve Turizm Bakanlığı (%8), Tarihi Kentler Birliği (%8), Mimarlar Odası (%8) ve özel sektördeki mimarlar (%8) da görece daha belirgin proje ortakları olarak ortaya çıkmıştır. 'Projeyi başlatan/ yöneten kişi ve kurumlar' için anket katılımcılarının verdikleri yanıtlar, bazı örneklerde yatırımcıyı ve Proje Sahibini hesaba katmadan, daha kısıtlı bir liste içermiştir. (*) ile işaretli örnekler, anket katılımcısının ilgili soruya doğrudan verdiği yanıtta olmayan, ancak Belediyenin kendi rolünü tanımladığı sorunun yanıtına dayanarak eklenen isimlerdir.

Proje finansmanı, örneklerin yarıya yakınında (%44) Belediye tarafından, yaklaşık üçte birinde (%32) Valiliğin İl Özel İdaresi kanalıyla yönettiği Emlak Katkı Payı fonlarından sağlanmıştır; bunlar kadar sık olmasa da, Kültür ve Turizm Bakanlığı (%20) ile Avrupa Birliği ve IULA-EMME gibi uluslarası fon kuruluşları (%16) ve diğer birçok başka kaynak da projelerde kullanılmıştır. Orta ölçekli kentler finansörlerde en fazla çeşitliliğe sahip ve Belediyenin finansmanı en sık olarak yüklendiği ölçek olarak görünmektedir. Vali ve İl Özel İdaresinin kullandırdığı emlak katkı payları, her ölçekte sıkça kullanılan bir kaynak olarak belirmektedir.

Proje müellifi rolü, en sık olarak (%48) ihale ile işin verildiği özel planlama ve mimari proje büroları tarafından yerine getirilmekte, ancak projelerin yaklaşık üçte birinde (%32) Belediye de projelendirmeyi üstlenmektedir.

Projelerin yürütülmesinde **çok-aktörlülük ve katılımcılık** konusunda ise, halk ve alandaki esnaf için bilgilendirme ve danışma toplantıları yapılması örneklerin %48'i gibi kayda değer bir oranda benimsenmiş bir yöntem olmakta, projelere özgü resmi

protokollere dayalı veya resmi isimlerle tanımlı çok-aktörlü birimler ise daha az (%20) oranda gözlenmektedir. Yine az sayıda (%16) örnekte, kentteki genel koruma işleri için kurulmuş çok-aktörlü birimlere rastlanmaktadır.

3.4.2: Aktörlerin Özellikleri:

Tablo 14. Genel Örnekler- Aktörlerin Projedeki Önemi- Özet (Kent ölçeklerine göre ayrıntılı döküm için bkz. Tablo 37-39.)

No.	Kişi/ kurum	Büyük kentler		Orta ölçekli kentler		Küçük kentler		Toplam	
		Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra
1	Belediye (genel)	4.9	***1***	5.0	***1***	4.3	*1*	**14.2**	*1*
2	Belediye Başkanı (kişi)	4.9	***2***	4.5	***2***	4.3	*2*	**13.7**	*2*
3	Kültür ve Turizm Bakanlığı:	2.1	*13*	2.4	***8***	4.0	*4*	**8.5**	*5*
4	Koruma Bölge Kurulu:	4.8	***3***	4.4	***3***	4.1	*3*	**13.3**	*3*
5	Valilik:	3.0	***6***	2.6	*7*	2.6	*5*	**8.2**	*4*
6	Vali (kişi):	2.4	*11*	2.2	***9***	2.6	*6*	**7.2**	*7*
7	İl Özel İdaresi:	2.0	*14*	1.8	*13*	2.3	*7*	**6.1**	*11*
8	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:	0.4	*27*	1.2	*17*	1.3	*15*	**2.9**	*18*
9	Rölöve Anıtlar Müdürlüğü:	-	-	0.6	*22*	-	-	**0.6**	*31*
10	Kaymakamlık:	0.8	*23*	0.6	*23*	1.4	*12*	**2.8**	*21*
11	Kaymakam (kişi):	0.2	*31*	1.8	*14*	1.1	*17*	**3.1**	*17*
12	Vakıflar Müdürlüğü:	1.4	*18*	0.3	*26*	1.1	*19*	**2.8**	*22*

No.	Kişi/ kurum	Büyük kentler		Orta ölçekli kentler		Küçük kentler		Toplam	
		Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra
13	Toplu Konut İdaresi:	0.4	*28*	0.5	*24*	0.7	*29*	**1.6**	*27*
14	Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:	0.4	*29*	0.9	*20*	1.3	*16*	**2.7**	*23*
15	Diğer belediyeler: Büyükşehir	0.9	*22*	-	-	-	-	**0.9**	*30*
16	Diğer belediyeler: İlçe belediyeleri	0.7	*24*	0.4	*25*	0.3	*27*	**1.3**	*29*
17	Diğer belediyeler: Komşu belediyeler	0.6	*25*	1.4	*15*	0.3	*28*	**2.2**	*25*
18	Özel şahıslar (girişimci):	1.3	*20*	3.2	***4***	1.7	*10*	**6.2**	*9*
19	Alan kullanıcıları:	2.8	***9***	2.8	***5***	2.3	*8*	**7.8**	*6*
20	Yerel halk:	3.2	***5***	3.0	*12*	2.0	*9*	**7.2**	*8*
21	Yerel sivil toplum kuruluşları:	2.6	***10***	2.2	***10***	0.7	*23*	**5.3**	*15*
22	ÇEKÜL Vakfı (merkez):	2.8	***8***	2.3	*16*	1.4	*13*	**5.6**	*14*
23	ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):	2.2	*12*	2.0	*6*	1.1	*18*	**6.1**	*10*
24	Tarihi Kentler Birliği:	2.9	*7*	2.1	*11*	0.7	*24*	**5.7**	*12*
25	Mimarlar Odası:	1.7	*17*	1.4	*19*	1.4	*14*	**4.2**	*16*
26	Şehir Plancıları Odası:	0.6	*26*	-	-	-	-	**0.6**	*33*
27	TMMOB'a bağlı diğer odalar:	1.0	*21*	0.3	*27*	0.9	*21*	**2.2**	*26*
28	Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:	0.3	*30*	1.2	*18*	0.9	*22*	**2.3**	*24*
29	Üniversite:	3.3	***4***	0.8	*21*	1.6	*11*	**5.8**	*13*
30	Uzman kuruluşlar:	1.9	*15*	0.3	*28*	0.7	*25*	**2.9**	*20*

No.	Kişi/ kurum	Büyük kentler		Orta ölçekli kentler		Küçük kentler		Toplam	
		Puan	**Sıra**	**Puan**	**Sıra**	**Puan**	**Sıra**	**Puan**	**Sıra**
31	Avrupa Birliği:	1.8	*16*	0.2	*29*	1.0	*20*	**2.9**	*19*
32	UNESCO:	-	*19*	0.0	*30*	0.6	*26*	**0.6**	*32*
33	Diğer:	1.4	*17*	0.0	*31*	0.0	*30*	**1.4**	*28*
	Toplam							***Ortalama***	
	(Aktör x rol) puan	**59.8**	**-**	**50.7**	**-**	**47.9**	**-**	**52.8**	**-**

Örneklem çalışması sonuçlarına göre, **projelerde en önemli rolü oynayan aktör** olarak hangi kişi ve kurumların önerildiğine bakıldığında, on 'en önemli aktör', sırasıyla Belediye (genel, kurum olarak), Belediye Başkanı (kişi olarak), Koruma Bölge Kurulu, Valilik (kurum), Kültür ve Turizm Bakanlığı, alan kullanıcıları, Vali (kişi), yerel halk, özel şahıslar (girişimciler) ve ÇEKÜL Vakfı (temsilcilik)'tir.

Bu sıralamanın farklı kent ölçeklerine göre değişkenliği açısından, **büyük kentlerde**, üniversite, Tarihi Kentler Birliği, ÇEKÜL Vakfı (merkez) ve yerel sivil toplum kuruluşları da ilk on içinde yer almakta, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vali (kişi), özel şahıslar ve ÇEKÜL Vakfı (temscilik) ise ilk ondan daha aşağıya düşmektedir. Büyük kentler, ortalama sıralamadan en fazla farklılık gösteren ölçek olmuştur. Bu sadece görece daha az sayıda örnek içermesin bağlanabilir, ancak üniversitelerin büyük kentlerde daha etkin olması genellikle büyük kentlerde kurulmuş olmalarına bağlı olarak doğal bulunabilir. **Orta ölçekli kentlerde**, yerel sivil toplum kuruluşları da ilk on içinde yer almakta, yerel halk ise ilk ondan daha aşağıya düşmektedir. **Küçük kentlerde**, İl Özel İdaresi de ilk on içinde yer almakta, ÇEKÜL Vakfı (temscilik) ise ilk ondan daha aşağıya düşmektedir. ÇEKÜL Vakfı temsilciliklerinin küçük kentler için daha önemli olması beklenebileceği için, bu sonuç şaşırtıcı bulunmuştur. İl Özel İdaresi'nin küçük kentler için önemi, il bazında toplanan emlak vergisi kaynaklarının bu kentler için önemli bir fırsat olmasına bağlı olarak doğal karşılanmıştır. İl Özel İdaresi'nin orta

ölçekli kentlerde de önemsenmesi beklenmiştir, ancak Vali'nin önemsenmesi, emlak vergisinin kullandırılması açısından İl Özel İdaresi'nin yerine geçmesi olarak yorumlanabilir, ve emlak vergilerinin tüm kent ölçeklerinde önemli bir kaynak olduğu varsayılabilir.

Tablo 15. Genel Örnekler- Olumlu İlişkiler

Kişi/ kurum	**Büyük kentler**	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Belediyenin en olumlu ilişki içinde olduğu				
1. Koruma Bölge Kurulu	**3** (ANTM, BOSK, BOST)	**5** (AFYC, KTAL, KÜBS, MUAR, SİVS)	**3** (İZBS, İZBŞ, NÜRK)	**11**
2. Valilik		**3** (EODE, İÖDA, MUAR)	**2** (İZBS, İZBŞ)	**5**
3. Kültür ve Turizm Bakanlığı	**1** (ANTM)	**3** (EODE, KTAL, KÜBS)	**1** (NÜRK)	**5**
4. Tarihi Kentler Birliği		**2** (EODE, İÖDA)	**2** (IYAL, STAR)	**4**
5. ÇEKÜL	**1** (İSKA)		**2** (IYAL, STAR)	**3**
6. Vakıflar Bölge Müdürlüğü		**3** (AFYC, KÜBS, SİVS)		**3**
7. İl Özel İdare		**1** (İÖDA)	**1** (STAR)	**2**
8. Mimarlar Odası	**1** (ANTM)		**1** (IYAL)	**2**
9. Vali (kişi)			**1** (STAR)	**1**
10. Kaymakam (kişi)			**1** (STAR)	**1**
11. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü			**1** (STAR)	**1**
12. Başbakanlık		**1** (EODE)		**1**
13. Altyapı kurumları (Elektrik, Telekom)		**1** (ŞUHB)		**1**
14. Diğer belediyeler: büyükşehir belediyesi	**1** (İSFA)			**1**
15. Diğer belediyeler: ilçe belediyeleri	**1** (ANTM)			**1**
16. Vatandaşlar		**1** (KÜBS)		**1**

Kişi/ kurum	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
17. Üniversite		**1** (EODE)		**1**
18. Proje müellifleri (özel planlama/ mimari proje büroları)		**1** (AFYC)		**1**
19. Bağımsız uzman kişiler			**1** (STAR)	**1**
20. Avrupa Birliği/ Komisyonu			**1** (STAR)	**1**
Koruma Kurulunun en olumlu ilişki içinde olduğu				
1. Belediye		**1** (MUAR)		**1**
2. Proje müellifleri (özel planlama/ mimari proje büroları)			**1** (NÜRK)	**1**
İl Özel İdaresinin en olumlu ilişki içinde olduğu				
1. Belediye		**1** (İÖDA)		**1**
2. Valilik		**1** (İÖDA)		**1**
Müellifin en olumlu ilişki içinde olduğu				
1. Koruma Kurulu (Prof. Gönül Tankut Başkanlığı'ndaki)	**1** (ANKA)			**1**

Projelerde Belediyelerin **en olumlu ilişki** yürüttüğü aktörler arasında, Koruma Bölge Kurulu (%44) açık farkla öne çıkmakta, bunu Valilik (%20), Kültür ve Turizm Bakanlığı (%20), Tarihi Kentler Birliği (%16) ve ÇEKÜL (%12)izlemekte, ayrıca birçok başka aktörün de bu kapsamda adı geçmektedir. Diğer aktörlerin en olumlu ilişki yürüttüğü aktörlere ilişkin herhangi bir eğilimi ortaya çıkarabilecek miktarda veri elde edilememiştir. **Koruma Bölge Kurullarının** Belediyeler tarafından çok olumlu ilişkiler kurulan bir aktör olarak nitelenmesi, Türkiye'de geleneksel olarak karşılaşılan 'imar yanlısı belediye'- 'imar karşıtı kurul' çatışmasından çok **farklı bir tabloya** işaret etmektedir. Burada, her iki aktörün yaklaşımlarını değiştirerek birbirlerine karşı daha

anlayışlı ve ortak noktada buluşabilir hale gelmeleri, aktörlerden birinin- özellikle Kurulun- diğerine göre daha fazla tutum değiştirdiği veya siyasal nedenlerden ötürü değiştirmek zorunda kaldığı veya bu olumlu ilişki nitelemesinin gerçek ve derin bir ilişkiyi betimlemediği gibi olasılıklara ilişkin sorgulama yapmak mümkündür. Ancak son dönemin yasal ve yönetsel boyutlu gelişmelerinin, bu iki önemli aktörün arasında gerçek bir yakınlaşmayı kolaylaştırmış olabileceği de aynı derece geçerli bir senaryo olarak varsayılabilir. Burada iyimser bir yöne işaret eden bulguların, ileride yapılacak ek araştırmalarla sınanması gerekeceği kabul edilmektedir.

Tablo 16. Genel Örnekler- Aktörlerin Rolleri

Kişi/ kurum	**Rol**	**Büyük kentler**	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
1. Belediye (genel)	Projenin sahibi/ organize eden/ koordine eden/ ortağı/ temsilcisi	**3** (İSFA, İSKA, İZKB)	**6** (ÇANC, EODE, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR)	**2** (IYAL, NÜRK)	**11**
	Proje finansmanı	**3** (ANTM, BOST, İZKB)	**7** (ÇANC, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR, ŞUHB, TOKS)	**1** (IYAL)	**11**
	Proje uygulaması	**2** (ANKA, ANTM)	**5** (EODE, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR)	**2** (IYAL, İZBS)	**9**
	Proje onayı/ denetimi	**2** (İSKA, İZKB)	**5** (MUAR, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR)		**8**
	Plan ve proje üretimi	**4** (ANTM, BOSK, İSKA, İZKB)	**2** (MUAR, TOKS)		**6**

Kişi/ kurum	Rol	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
	Mülk sahibi			**1** (NÜRK)	**1**
	Proje vizyonu/ strateji geliştirme		**1** (TOKS)		**1**
	Proje faydalanıcısı	**1** (İSFA)			**1**
	Restorasyon atölyesi kurulmasında ortak			**1** (STAR)	**1**
2. Belediye Başkanı (kişi)	[Projenin] lideri/ sahibi/ temsilcisi/ amir	**1** (İSKA)	**3** (ÇANC, EODE, İÖDA)	**2** (IYAL, NÜRK)	**6**
	Proje onayı/ denetimi	**1** (İSFA)	**2** (MUAR, ŞUHB)		**3**
	Proje vizyonu/ strateji geliştirme	**2** (ANTM, İZKB)			**2**
	Yatırım programı belirleme	**1** (ANTM)			**1**
	Yapım/ [proje uygulaması]		**1** (İÖDA)		**1**
3. Kültür ve Turizm Bakanlığı: Merkez (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü)	Projelendirmede işveren/ kontrolluk/ onama	**2** (ANKA, ANTM)	**2** (İÖDA, KÜBS)		**4**
	Finansman		**2** (EODE, KÜBS)	**1** (IYAL)	**3**
	Yasal altyapıyı hazırlayan		**1** (İÖDA)	**1** (NÜRK)	**2**
	Protokol ile yetkiyi Belediyeden devralan		**1** (KÜBS)		**1**
	Danışmanlık		**1** (KÜBS)		**1**
4. Koruma Kurulu:	Proje onayı/ uygun bulma kararı	**5** (ANKA, ANTM, BOST, İSFA, İSKA, İZKB)	**7** (ÇANC, EODE, İÖDA, KTAL, KÜBS, MUAR, TOKS)	**1** (IYAL)	**13**
	Destek/ danışmanlık		**2** (MUAR, SİVS)	**2** (İZBS, İZBŞ)	**4**
	Uygulama denetimi	**1** (ANKA)		**1** (IYAL)	**2**

5. Yenileme Alanı Kurulu	Alandaki yenileme projelerinin onay mercii	**1** (İSFA)			**1**
6. Valilik:	Proje finansmanı/ emlak katkı payının belediyeye aktarılması ve kullanımının denetlenmesi (kurum)[35]	**2** (ANTM, İZKB)	**2** (İÖDA, MUAR)	**1** (IYAL)	**4**
	Yapım/ [proje uygulamasına destek]		**1** (İÖDA)	**1** (IYAL)	**2**
	[Proje] onayı	**1** (İSKA)	**2** (İÖDA, MUAR)		**3**
	Restorasyon atölyesi kurulmasında ortak			**1** (STAR)	**1**
7. Vali (kişi):	Proje finansmanı/ emlak katkı payının belediyeye aktarılması ve kullanımının denetlenmesi (kurum yöneticisi)	**2** (ANTM, İZKB)	**1** (İÖDA)		**3**
	Yapım/ [proje uygulamasına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
	Manevi destek		**1** (MUAR)		**1**
8. İl Özel İdaresi:	Proje finansmanı/ emlak katkı payı başvuru değerlendirmesi (birim)	**3** (ANKA, İSKA, İZKB)	**2** (İÖDA, MUAR)	**2** (IYAL, İZBS)	**6**
	Yapım/ [proje uygulamasına destek]		**1** (İÖDA)		**1**

[35] 'Ankette 5216 sayılı yasadaki kapsamı' denmiştir, ancak bu yasada valinin koruma ile ilgili görevlerinden söz edilmemektedir. Anket yanıtlayıcısının 5226 sayılı yasayı kastettiği sanılmaktadır. Valiliğin ve valinin bu yasada söz edilen görev ve yetkilerinden proje alanı içinde geçerli olanları, rolüne ilişkin yukarıdaki kısma özetlenerek aktarılmıştır.

9. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:	Ortak çalışma/ görüş verme	**1** (ANTM)			**1**
	[Proje] danışma kurulunda/ Tarihi kent komisyonunda üye		**1** (ÇANC)		**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmaları		**1** (EODE)		**1**
	Proje[lendirme çalışmalarına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
10. Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Vergi istisnalarını onaylama Proje onayı Danışmanlık		**1** (İÖDA) **1** (İZBS) **1** (KÜBS)		**1** **1** **1**
11. Kaymakamlık:	Amir kurum/ bilgilenme/ genel destek	**2** (ANTM, İSKA)	**1** (EODE)	**1** (NÜRK)	**4**
	Proje[lendirme çalışmalarına destek]/ projenin izlenmesi		**1** (İÖDA)		**1**
	Restorasyon atölyesi kurulmasında ortak			**1** (STAR)	**1**
12. Kaymakam (kişi):	Amir kurum temsilcisi/ bilgilenme/ genel destek	**1** (ANTM)	**1** (EODE)	**1 (**NÜRK)	**3**
	Proje[lendirme çalışmalarına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
13. Vakıflar Müdürlüğü:	Mülk sahibi konumunda işbirliği/ yetki alanında uygulamalar	**2** (ANTM, İSKA)	**2** (EODE, TOKS)		**4**
	Yapım/ [proje uygulamasına destek]/ danışmanlık		**3** (KÜBS, TOKS, SİVS)		**3**
14. Toplu Konut İdaresi:	Bilgi/ görüş/ öneri verme	**1** (ANTM)			**1**
	Tescilli yapılar için kredi verme		**1** (EODE)		**1**

15. Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:	Bilgi/ görüş/ öneri verme (ör. yasal belirsizlikte)	**1** (ANTM)	**1** (İÖDA)		**2**
	Plan onayı (Milli Park)			**1** (NÜRK)	**1**
	Finansman		**1** (EODE)		**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmaları		**1** (EODE)		**1**
16. Diğer belediyeler: Büyükşehir Belediyesi	İlçe belediyesine altyapı konusunda yardımcı olmak	**2** (İSFA, İZKS)			**2**
	BŞB KUDEB'in tescilli olma-yan yapı onaylarını vermesi		**1** (EODE)		**1**
17. Diğer belediyeler: İlçe Belediyeleri:	Proje ortağı		**1** (İÖDA)		**1**
	Uygulamada işbirliği	**1** (ANTM)			**1**
	Projeden örnek olarak yararlanma		**1** (EODE)		**1**
18. Diğer belediyeler: Komşu belediyeler:	Proje ortağı	**1** (İSKA)	**1** (İÖDA)		**2**
19. Özel şahıslar/ firmalar (girişimci/ sponsor):	Proje girişimciliği/ finansman	**1** (İSKA)	**2** (ÇANC, EODE)	**1** (NÜRK)	**4**
	Yapıların işlevlendirilmesi	**1** (ANKA)	**1** (EODE)		**2**
	Talep/ öneri verme	**1** (ANTM)			**1**
	Projeden etkilenen/ faydalanan		**1** (İÖDA)		**1**
20. Alan kullanıcıları:	Proje ortağı/ ana aktörü	**3** (ANKA, ANTM, BOST, İZKB)	**1** (EODE)	**1** (IYAL)	**5**
	Mülk sahibi		**2** (MUAR, ŞUHB)		**2**
	Uygulama finansmanı	**2** (BOST, İSKA)			**2**

	Yapıların işlevlendirilmesi		**1** (ÇANC)		**1**
	Projeden etkilenen/ faydalanan/ nihai amacına ulaştıran	**1** (İZKS)			**1**
	Manevi destek		**1** (EODE)		**1**
21. Yerel halk:	Manevi destek		**3** (EODE, MUAR, ŞUHB)	**2** (NÜRK, STAR)	**5**
	[Proje] danışma kurulunda/ Tarihi kent komisyonunda üye/ danışmanlık		**2** (AFYC, ÇANC)	**2** (İZBS, İZBŞ)	**4**
	Projeden etkilenen/ faydalanan/ nihai amacına ulaştıran	**2** (ANKA, ANTM)	**1** (İÖDA)		**3**
	Projeden dolaylı faydalanan	**1** (İZKB)		**1** (IYAL)	**2**
	Yapım/ [proje uygulamasına destek]		**2** (İÖDA, KTAL)		**2**
	Proje ortağı	**1** (İSKA)			**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmalarına katkı		**1** (EODE)		**1**
	Alanda yapı satın alıp restore etmek	**1** (ANKA)			**1**
	Proje vizyonu/ strateji geliştirmeye katkı	**1** (ANTM)			**1**
	Projenin izlenmesi	**1** (İZKB)			**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmalarına katkı		**1** (EODE)		**1**
	Yapım/ [proje uygulamasına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
22. Yerel sivil toplum kuruluşları:	Proje ortağı/ koordinasyon	**1** (İSKA)	**1** (EODE)		**2**
	Görüş verme/ danışmanlık	**1** (İZKB)		**1** (IYAL)	**2**
	Manevi/ genel destek	**1** (İSFA)		**1** (NÜRK)	**2**

23.ÇEKÜL Vakfı (merkez):	[Proje] danışma kurulunda üye/ danışmanlık	**2** (İSFA, İSKA)	**2** (ÇANC, MUAR)	**1** (IYAL)	**5**
	Proje ortağı	**1** (İSKA)			**1**
	Proje vizyonu/ strateji geliştirmede öncü rol	**1** (KİZS)			**1**
	Proje vizyonu/ strateji geliştirmeye katkı	**1** (ANTM)			**1**
	Proje[lendirme çalışmalarına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmalarına katkı		**1** (EODE)		**1**
	Teşvik/ ödül/ akreditasyon		**1** (EODE)		**1**
24.ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):	Proje vizyonu/ strateji geliştirmede öncü rol	**1** (KİZS)			**1**
	Proje vizyonu/ strateji geliştirmeye katkı	**1** (ANTM)			**1**
	[Proje] danışma kurulunda üye	**1** (İSFA)			**1**
	Proje[lendirme çalışmalarına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
25.Tarihi Kentler Birliği:	Teşvik/ ödül/ akreditasyon	**3** (ANKA, İZKB, İZKS)	**2** (EODE, İÖDA)		**5**
	[Proje] danışma kurulunda üye/ danışmanlık	**1** (İSFA)	**2** (ÇANC, MUAR, İÖDA)		**4**
	Proje vizyonu/ strateji geliştirmeye katkı	**1** (ANTM)			**1**
	Kapasite geliştirme/ eğitim	**1** (İZKS)			**1**
	Proje[lendirme çalışmalarına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmalarına katkı		**1** (EODE)		**1**
26.Mimarlar Odası:	[Proje] danışma kurulunda/ Tarihi kent komisyonunda üye	**1** (İSFA)	**1** (ÇANC)	**1** (IYAL)	**3**

	Genel koordinasyon/ işbirliği/ destek	**1** (ANTM)			**1**
	Proje[lendirme çalışmalarına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmalarına katkı		**1** (EODE)		**1**
27. Şehir Plancıları Odası:	Proje[lendirme] desteği	**1** (İSKA)			**1**
28. TMMOB'a bağlı diğer odalar:	Proje vizyonu/ strateji geliştirmeye katkı	**1** (ANTM)			**1**
	[Proje] danışma kurulunda/ Tarihi kent komisyonunda üye		**1** (ÇANC)		**1**
	Proje[lendirme çalışmalarına destek]		**1** (İÖDA)		**1**
29. Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:	[Proje] danışma kuruluna davet edilmiş	**1** (İSFA)			**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmalarına katkı		**1** (EODE)		**1**
	Restorasyon atölyesi kurulmasında ortak			**1** (STAR)	**1**
30. Üniversite:	[Proje] danışma kurulunda/ Tarihi Kent Komisyonunda üye/ danışmanlık	**1** (İSKA)	**3** (ÇANC, İÖDA, ŞUHB)		**4**
	Teknik analiz/ araştırma/ akademik işbirliği	**1** (ANTM)	**2** (EODE, İÖDA)		**3**
	Bilgi/ görüş/ öneri verme	**2** (ANTM, İSFA)			**2**
	Plan müellifi	**1** (İZKS)			**1**
	Tanıtım/ farkındalık çalışmalarına katkı		**1** (EODE)		**1**
31. Uzman kuruluşlar:	Projelendirme ve planlamada işbirliği	**1** (ANTM)			**1**
	Finansman		**1** (EODE)		**1**

32. Bağımsız uzmanlar:	Danışmanlık	**2** (BOST, İSFA)	**1** (İÖDA)	**3** (IYAL, NÜRK, STAR)	**6**
33. Avrupa Birliği:	Proje başvurusu değerlendirme (henüz kabul edilmedi)	**2** (ANTM*, İSKA)			**2**
	Proje finansmanı ve onayı	**1** (İSFA)			**1**
34. Diğer uluslararası fon kuruluşları (UNESCO, IULA-EMME, vb.)	Genel destek			**1** (NÜRK)	**1**
	Finansman		**1** (AFYC)	**1** (NÜRK)	**2**

Aktörlerin rolleri konusunda ortaya çıkan tablo, çoğu aktörün birkaç rolü birden oynadığı, özellikle Koruma Bölge Kurulu, Valilik, İl Özel İdaresi, Belediye gibi resmi kurumlara mevzuatla yüklenmiş 'onay', 'finansman', 'projelendirme' gibi görev ve yetkilerin belirtilen rollere yansıtıldığı, bunun yanısıra her sektörden aktöre, 'destek', 'danışmanlık', 'vizyon geliştirme', 'vizyona katkıda bulunma', 'tanıtım' gibi tanımı daha esnek ve geniş olan rollerin atfedildiği görülmektedir.

En fazla çeşit ve sayıda rol oynayan aktörler, sırasıyla Belediye (10), yerel halk (10), ÇEKÜL Vakfı merkezi (7), alan kullanıcıları (6), Tarihi Kentler Birliği (6), belediye başkanı (5), Kültür ve Turizm Bakanlığı (5) ve üniversite (5) olarak belirmektedir.

Aktörlerin rollerinin genel bir sınıflandırması yapıldığında ve her rolü kaç aktörün ve hangi sıklıkta oynadığına bakıldığında, Tablo 16'nın verileri, benzer verileri ele alan Tablo 13 ile birlikte değerlendirilmiş ve aşağıdaki sonuçlar belirmiştir:

- **Proje sahibi, yöneticisi ve ortağı** (Tablo 16'ya göre 'projenin sahibi'/ 'lideri'/ 'organize eden'/ 'koordine eden'/ 'temsilcisi'/ 'projenin ana aktörü'/ 'protokol ile yetkiyi belediyeden devralan' + Tablo 13'e göre 'Proje Sahibi' ve 'projeyi başlatan/ yöneten kişi/ kurumlar') rolü, belediye (11+24), ÇEKÜL Vakfı merkezi (5+3),

belediye başkanı (6+1), alan kullanıcıları (5), Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü (3), yerel STK'lar (2), Kültür ve Turizm Bakanlığı (2), Mimarlar Odası (2), Tarihi Kentler Birliği (2), özel plan ve proje büroları (2), Avrupa Birliği (1+1), yerel halk (1), diğer belediyeler/ ilçe belediyeleri (1), Vakıflar Müdürlüğü (1), koruma bölge kurulu (1), valilik (1), il özel idaresi (1), özel girişimciler (1), AB Teknik Destek Ekibi (1), üniversite (1) ve proje kurulları (1) olmak üzere, toplam **21 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.

- **Proje vizyonu/ strateji geliştirme** ('proje vizyonu'/ 'strateji geliştirmede öncü rol'/ 'katkı') rolü, Tarihi Kentler Birliği (5), belediye başkanı (2), ÇEKÜL Vakfı merkezi (2), ÇEKÜL Vakfı temsilciliği (2), belediye (1), yerel halk (1), TMMOB'a bağlı diğer odalar (1) olmak üzere toplam **7 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.
- **Finansman** (Tablo 16'ya göre 'proje finansmanı'/ 'proje girişimciliği'/ 'alanda yapı satın alıp restore etmek'/ 'emlak katkı payının belediyeye aktarılması ve kullanımının denetlenmesi'/ 'emlak katkı payı başvuru değerlendirmesi'/ 'proje başvurusu değerlendirme'/ 'tescilli yapılar için kredi verme'/ 'uygulama finansmanı'/ 'yatırım programı belirleme' + Tablo 13'e göre 'Proje finansörleri') rolü, belediye (11+11), valilik ve il özel idaresi (emlak katkı payı) (6/4+ 8), Kültür ve Turizm Bakanlığı (3+5), özel şahıslar/ girişimciler (4+1), mülk sahipleri ve alan kullanıcıları (2+3), uluslararası fon kuruluşları (4), vali (3), Vakıflar Genel Müdürlüğü (2), sponsor kurumlar (2), Tarihi Kentler Birliği (1) ve diğer kamu kurumları (1) olmak üzere toplam **13 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.
- **Mülk sahibi** ('Mülk sahibi konumunda işbirliği') rolü, Vakıflar Müdürlüğü (4), alan kullanıcıları (2) ve belediye (1) olmak üzere toplam **3 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.
- **Araştırma, planlama ve projelendirme** (Tablo 16'ya göre 'plan ve proje üretimi'/ 'plan müellifi'/ 'proje[lendirme çalışmalarına destek]'/ 'teknik analiz'/ 'araştırma'/ 'akademik işbirliği' + Tablo 13'e göre 'Proje müellifleri') rolü, özel plan ve proje büroları (12), belediye (6+8), Mimarlar Odası (1+1), il kültür ve turizm müdürlüğü (1), kaymakamlık (1), kaymakam (1), ÇEKÜL Vakfı merkezi (1), Tarihi Kentler Birliği (1), Şehir Plancıları Odası (1), TMMOB'a bağlı diğer odalar (1), uzman

kuruluşlar (1), proje kurulu (1) ve AB Teknik Destek Ekibi (1) olmak üzere toplam **13 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.

- **Proje onayı** ('projelendirmede işveren'/ 'yetki alanında uygulamalar'/ 'BŞB KUDEB'in tescilli olmayan yapı onaylarını vermesi)' rolü, koruma kurulu (13), belediye (8), belediye başkanı (3), valilik (3), yenileme alanı kurulu (1), Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü (1), diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları (1) ve Avrupa Birliği (1) olmak üzere toplam **7 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.
- **Uygulama** ('proje uygulaması'/ 'yapım'/ '[proje uygulamasına destek]'/ 'uygulamada işbirliği'/ 'ilçe belediyesine altyapı konusunda yardımcı olmak') belediye (9), valilik (4), büyükşehir belediyesi (2), yerel halk (2), il özel idaresi (1), belediye başkanı (1), Vakıflar Müdürlüğü (1) ve diğer belediyeler/ ilçe belediyeleri (1) olmak üzere toplam 8 tür aktör tarafından oynanmaktadır. Tablo 16'nın ele aldığı anket sorusunda 'yüklenici özel firmaların' seçenek olarak sunulmaması dolayısıyla, bu aktörü de ayrıca belirtmekte ve aktör türünü **9 tür aktör** olarak saymakta fayda vardır.
- **Uygulama denetimi/ kontrolluk** rolü, belediye (8), belediye başkanı (3) ve koruma kurulu (2) olmak üzere toplam **3 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.
- **Destek ve danışmanlık** ('ortak çalışma'/ '[proje] danışma kurulunda'/ 'Tarihi Kent Komisyonunda üye'/ 'projenin izlenmesi'/ 'talep/ bilgi/ görüş/ öneri verme'/ 'manevi destek'/ 'bilgilenme'/ 'genel koordinasyon'/ 'işbirliği') rolü, bağımsız uzmanlar (6), ÇEKÜL Vakfı merkezi (5), koruma kurulu (4), kaymakamlık (4), yerel STK'lar (4), Tarihi Kentler Birliği (4), üniversite (4), kaymakam (3), Mimarlar Odası (3), diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları (2), Kültür ve Turizm Bakanlığı (1), vali (1), il kültür ve turizm müdürlüğü (1), rölöve ve anıtlar müdürlüğü (1), Toplu Konut İdaresi (1), özel şahıslar/ girişimciler (1), alan kullanıcıları (1), yerel halk (1), ÇEKÜL Vakfı temsilciliği (1), TMMOB'a bağlı diğer odalar (1), ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları (1) ve diğer uluslararası fon kuruluşları (1) olmak üzere toplam **22 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.
- **Tanıtım** ('farkındalık çalışmaları') rolü, il kültür ve turizm müdürlüğü (1), diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları (1), yerel halk (1), ÇEKÜL Vakfı Merkezi (1), Tarihi

Kentler Birliği (1), Mimarlar Odası (1), ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları (1) ve üniversite (1) olmak üzere toplam 8 tür aktör tarafından oynanmaktadır. Ancak anket yanıtlarında ele alınmamasına karşın belediyelerden gönderilen tanıtım malzemeleri göz önüne alındığında, belediyenin de tanıtımda önemli rol oynayan bir aktör olduğu kabul edilmeli ve aktör türünü **9 tür aktör** olarak saymakta fayda vardır.

- **Genel yasal yetki** ('amir'/ 'yasal altyapıyı hazırlayan'/ 'vergi istisnalarını onaylama') rolü, kaymakamlık (4), Kültür ve Turizm Bakanlığı (2) ve Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü (1) olmak üzere toplam **3 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.
- **Kapasite geliştirme** ('teşvik'/ 'ödül'/ 'akreditasyon'/ 'eğitim'/ 'restorasyon atölyesi kurulmasında ortak') rolü, Tarihi Kentler Birliği (6), belediye (1), valilik (1), kaymakamlık (1), ÇEKÜL Vakfı merkezi (1), ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları (1) olmak üzere toplam 6 tür aktör tarafından oynanmaktadır. Ancak anket yanıtlarında ele alınmamasına karşın üniversitelerin teknik koruma eğitimi veren temel kuruluşlar olduğu göz önüne alındığında, üniversitenin de kapasite geliştirmede önemli rol oynayan bir aktör olduğu kabul edilmeli ve aktör türünü **7 tür aktör** olarak saymakta fayda vardır.
- **Yararlanıcı** ('yapıların işlevlendirilmesi'/ 'projeden örnek olarak yararlanma'/ 'etkilenen/ faydalanan'/ 'dolaylı faydalanan'/ 'nihai amacına ulaştıran') rolü, yerel halk (5), özel şahıslar/ girişimciler (2), alan kullanıcıları (2), diğer belediyeler: ilçe belediyeleri (1) olmak üzere toplam **4 tür aktör** tarafından oynanmaktadır.

Roller arasında, 'proje yönetici ve ortağı', 'destek ve danışmanlık' gibi **çok sayıda aktörün dahil olduğu, tanımı daha esnek olan roller** ile, 'mülk sahibi', 'uygulama denetimi/ kontrolluk' ve 'yararlanıcı' gibi, **daha az sayıda aktörün dahil olduğu rollerin** ayrıştığı gözlenmektedir. Bunların yanında, 'proje vizyonu/ strateji geliştirme', 'finansman', 'araştırma, planlama ve projelendirme', 'proje onayı', 'tanıtım', 'kapasite geliştirme' gibi, dahil olan **aktör sayısının orta düzeyde** olduğu roller de görülmektedir. Daha fazla aktöre sahip rollerin, koruma sürecine/ projelere kapsayıcılık sağladığı, daha az aktörlü rollerin ise daha uzmanlaşmış veya teknik nitelikli olup

korumanın bilimsellik ve uzmanlık gereklerini sağladığı düşünülebilir. Ancak mülk sahibi olan aktörlerin az sayıda olması, mülkiyetin doğal yapısına bağlanabilir. Yararlanıcı aktörlerin ise anket yanıtlarında belirtilenden daha fazla sayıda olması beklenmiştir. Ayrıca, proje onayı, projelendirme ve uygulama rollerinde kayda değer sayıda aktör görülmesi, proje onayı konusunda geleneksel olarak tartışılagelen 'çok başlı yetki düzeni' noktasını doğrular görünmekte, projelendirme ve uygulama konularında ise proje müellifliği veya yükleniciliği ötesinde maddi destekçi ve onaylayıcı/ denetçi aktörlerin de rol dahilinde tanımlanmasına bağlanabilmektedir.

3.5: Projelerin Sonuçları

Tablo 17. Genel Örnekler- Projeler Sonucunda Dokularda Ortalama Değişim- Özet (Kent ölçeklerine göre ayrıntılı döküm için bkz. Tablo 40-42.)

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu.*			
	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Genel Ortalama**
Alanın kimliğinde değişim	***4.25***	***4.14***	***4.00***	***4.13***
Dokunun genel görünümünde iyileşme	4.25	4.14	4.00	4.13
Dokunun fiziksel durumunda değişim	***3.87***	***4.23***	***3.47***	***3.85***
Dokunun fiziksel durumunda iyileşme	4.44	4.27	3.40	4.04
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	4.06	4.44	3.60	4.04
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	2.75	3.40	3.40	3.18
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	4.57	4.50	3.80	4.29

Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim	***3.23***	***3.27***	***2.47***	***2.99***
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş	3.29	3.90	4.00	3.73
Dokudaki genel doluluk oranında artış	3.00	2.70	1.80	2.50
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	2.50	2.56	1.60	2.22
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma')	2.33	2.78	1.40	2.17
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç)	3.57	4.10	3.80	3.82
Dokudaki mal sahiplilik oranında artış	3.33	2.86	3.00	3.06
Dokudaki kiracılık oranında artış	3.60	3.56	1.60	2.92
Dokudaki özgün işlevlerin geri getirilmesi veya korunması	2.86	2.70	2.80	2.79
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	4.00	3.60	2.20	3.27
Koruma kültürünün gelişimi	***3.94***	***4.18***	***3.80***	***3.98***
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim	3.94	4.18	3.80	3.98
Ortalama değişim	**3.89**	**3.98**	**3.75**	**3.87**

Elde edilen verilere göre, proje çalışmalarının yarattığı en belirgin sonuçlar, **proje alanının kimliğindeki ve yerel koruma kültüründeki** gelişmelerde olmaktadır. Ayrıca, doğal karşılanacak bir bulgu olarak, proje alanının **fiziksel** durumundaki değişim, sosyal değişimin önünde gitmektedir. En fazla değişim **oranı orta ölçekli kentlerde**, daha sonra küçük ve en son büyük kentlerde görülmektedir.

Tablo 18. Genel Örnekler- Projelerin Gerçekleşme ve Başarı Durumu ile Geleceğe ilişkin Öngörüler

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Gerçekleşme/ tamamlanma durumu				
Proje tamamlandı	**5** (ANKA, BOST, İSFA, İSKA, İZKS)	**4** (ÇANC, İÖDA, KÜBS, SİVS)	**3** (BART, İZBS, İZBŞ)	**12**
Projenin belirli etapları tamamlandı/ yeni etaplar planlanıyor	**4** (ANTM, BOSK, İZKB, KİZS)	**6** (AFYC, EODE, KTAL, MUAR, ŞUHB, TOKS)	**2** (IYAL, STAR)	**12**
Proje sürecinde duraksama oldu			**1** (NÜRK)	**1**
Tarihi Kentler Birliği Ödülü				
Proje için büyük ödül/ başarı ödülü alındı	**3** (BOSK, İZKB, İZKS)	**3** (ÇANC, KÜBS, SİVS)	**1** (IYAL)	**7**
Proje için uygulama ödülü alındı	**3** (ANKA, ANTM, BOST)	**2** (EODE, İÖDA)	**1** (İZBŞ)	**6**
Proje için özendirme/ duyarlılık/ teşekkür ödülü alındı		**2** (AFYC, ŞUHB)	**3** (BART, İZBS, NÜRK)	**5**
Belediyenin başka projeleri için ödül alındı	**1** (İSKA)	**1** (MUAR)		**2**
Proje için proje ödülü alındı		**1** (TOKS)		**1**
Başarılı yönler				
Kent ve alan çevresindeki halkın bölgeyi yoğun olarak kullanmaya başlaması/ hareketliliğin artması/ cazibe merkezi olması	**2** (ANKA, İSKA)	**6** (AFYC, ÇANC, EODE, KÜBS, MUAR, ŞUHB)	**2** (İZBS, İZBŞ)	**11**
Alandaki kullanıcılarda projeye güvenin/ ilginin gelişmesi, halkın koruma bilincinin gelişmesine katkı/ önyargıların yıkılması	**1** (ANKA)	**5** (AFYC, ÇANC, İÖDA, KÜBS, ŞUHB)	**1** (IYAL)	**7**
Dokunun özgün görünümünün ortaya çıkarılması/ fiziksel iyileşmesi	**2** (ANKA, İZKB)	**3** (AFYC, ÇANC, EODE)	**1** (BART)	**6**

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Başka projelere öncülük etmesi/ ivme vermesi/ kentte 'ilk örnek'/ türüne örnek proje olması	**1** (İSFA)	**4** (AFYC, ÇANC, İÖDA, KTAL)	**1** (IYAL)	**6**
Çalışmanın Belediyeye ve halka maddi bedeli olmaması		**1** (EODE)	**2** (İZBS, İZBŞ)	**3**
Sosyal ve kültürel dönüşüm yaşanması	**1** (İSKA)	**1** (EODE)		**2**
Konakların pansiyon hizmeti vermesi/ çarşılarda yöresel ürünlerin satılmaya başlaması kültür turizmine katkı		**1** (KÜBS)	**1** (STAR)	**2**
Kent kalitesinin gelişimine katkıda bulunması	**1** (İSKA)			**1**
Alana planda biçilen rolün hayata geçirilmesi	**1** (ANKA)			**1**
Belediyenin tarihi eserleri korumadaki yetkinliğinin farkına varılması		**1** (İÖDA)		**1**
Terkedilmiş bir kent parçasının yeniden hayata geçmesi			**1** (NÜRK)	**1**
Restorasyon atölyesi kurularak yörenin yetiştirmiş olduğu ahşap ustalarından yararlanılması			**1** (STAR)	**1**
Başarıya olumlu etkenler				
Belediyenin dokuyu/ kültürel değerleri koruyarak kent yaşamına katılması/ yaşanabilirliği artırma yönünde kararlılığı ve sürekliliği/ devamlı kontrol ve takip	**1** (BOST)	**3** (AFYC, ÇANC, ŞUHB)		**4**
Tüm aktörlerin işbirliği/ projeye sahip çıkmaları/ halkın projeyi benimsemesi ve desteklemesi/ projenin her aşamasında halk katılımının sağlanması	**1** (İSKA)		**1** (STAR)	**2**
Katkı payı ödeneğinin olması		**1** (İÖDA)	**1** (STAR)	**2**
Koruma planı ve proje müellifinin aynı kurum olması	**1** (ANKA)	**1** (AFYC)		**2**
Belediye başkanının korumacılığa ve kültürel değerlere gösterdiği ilgi		**1** (EODE)		**1**
Devamlılığı olan, sistemi kurduktan sonra düzenli ve hızlı giden bir çalışma olması		**1** (ÇANC)		**1**

	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
Çalışmaların etaplandırılması ile, ortaya çıkan sorunların bir etapta irdelenip sonraki etapta revizyon yapılabilmesi		**1** (MUAR)		**1**
Detaylı çalışma yapılması		**1** (SİVS)		**1**
Kurumlar arası iletişim		**1** (İÖDA)		**1**
Kamu kaynaklarının etkin kullanılması			**1** (STAR)	**1**
Mülk sahibi-belediyenin uyumlu çalışması		**1** (İÖDA)		**1**
Ticari faaliyetlerin engellenmemesi amacıyla çalışmaların gece mesaisinde gerçekleştirilmesi	**1** (İZKB)			**1**
Başarısız yönler				
Başarısız durum söz konusu değildir		**3** (AFYC, ÇANC, KÜBS)	**1** (STAR)	**4**
Müdahalenin çatı/ cephelerde sınırlı kalması	**1** (İZKB)	**2** (İÖDA, MUAR)		**3**
Mimari uygulamada yapılan teknik hatalar/ detaylarda yetersiz kalınması/ kararların uygulanmasında denetimin sağlanamaması	**2** (ANKA, İSKA)	**1** (İÖDA)		**3**
Diğer benzer proje alanları ile veya proje alanının farklı kısımları arasında mimari dil tutarsızlığı	**1** (İZKS)			**1**
Analizlerin bütünlükçü olarak yapılmaması		**1** (MUAR)		**1**
Öngörülen bazı işlevlerin eksik kalması (ör. restorasyon atölyesi)	**1** (ANKA)			**1**
Yeterli tanıtım yapılmaması		**1** (EODE)		**1**
Başarıya olumsuz etkenler				
Maddi kaynak sorunu/ ekonomik kriz	**1** (İSFA)		**2** (IYAL, NÜRK)	**3**
Belediye ekibinde restorasyon uzmanı mimar eksikliği/ kalifiye eleman yetersizliği	**1** (İZKS)	**1** (İÖDA)		**2**
Sit alanı olması dolayısıyla her sorunun Koruma Kurulu'nda çözülmesi gereği			**2** (İZBS, İZBŞ)	**2**
Çok parçalı mülkiyet	**1** (İZKB)	**1** (SİVS)		**2**

	Büyük kentler	**Orta ölçekli kentler**	**Küçük kentler**	**Toplam**
Esnaf arasında koruma bilinci gelişmemiş olanların süreci uzatması/ halkın ilgisizliği	**1** (BOST)	**1** (KTAL)		**2**
Yapılan ilk proje olması/ tecrübesizlik		**1** (İÖDA)		**1**
Projenin devamının ya da gerçekleşme hızının kurumların başlarında bulunan kişilere bağlı olması			**1** (IYAL)	**1**
Uygulamaları yapan Belediye ile proje müellifinin ilişkisi olmaması, işlerin mesleki denetim yapılamadan gerçekleşmesi	**1** (ANKA)			**1**
Sokak sağlıklaştırma projelerinin cephelerle kısıtlı kalmasına neden olan mevzuat yetersizliği		**1** (MUAR)		**1**
İlk yatırımcının iflas etmesi, devralan yeni yatırımcının tavrının belli olmaması			**1** (NÜRK)	**1**
Proje sonrası/ gelecek öngörüleri				
Proje çalışmaları gelişerek devam edecektir (kamulaştırma, belirlenmiş/ ek alanlarda projelendirme ve uygulama çalışmaları, halkın kullanımının teşviki, tanıtım, kültür-sanat etkinlikleri, kültür turizmi, sosyal projeler)	**2** (ANTM, İZKB)	**4** (AFYC, ÇANC, EODE, KÜBS)	**3** (IYAL, İZBS, İZBŞ)	**9**
Proje ile alan ve çevresi yeniden cazibe merkezi haline gelecektir	**3** (BOST, İSKA, İZKB)	**2** (İÖDA, KTAL)		**5**
Proje kent kimliğinin gelişmesine/ bölge içinde kalkınmaya katkıda bulunacak, kenti örnek bir kenti kılacaktır.	**1** (İZKB)	**1** (EODE)	**3** (IYAL, NÜRK, STAR)	**5**
Diğer proje çalışmaları ile alanın/ çevresinin korunmasının sürekliliği sağlanacaktır	**2** (İSFA, İSKA)	**2** (İÖDA, SİVS)		**4**
Projenin beş yıl içinde tamamlanması hedeflenmektedir	**1** (ANKA)		**1** (IYAL)	**2**
Projenin/ güncel etabın 2012'de tamamlanması hedeflenmektedir			**2** (NÜRK, STAR)	**2**

	Büyük kentler	Orta ölçekli kentler	Küçük kentler	Toplam
Proje henüz tam anlamıyla dolaylı sonuçlarını göstermemiştir	**1** (ANKA)			**1**
Sosyo-ekonomik dönüşümde yol ayrımı (ev sahipleri ya geliri daha yüksek kişilere satacak, ya da konut/pansiyon olarak evleri bölmeden kullanacak)	**1** (ANKA)			**1**
Projenin geleceği belirsizdir.			**1** (NÜRK)	**1**

Projelerin **gerçekleşme durumuna** bakıldığında, projelerin yaklaşık yarısının (%48) tamamlanmış, aynı miktarda da (%48) belirli etapları tamamlamış ve yeni etaplarla sürmekte olduğu görülmektedir. Sadece Ürgüp'teki Kayakapı Projesi, Belediye ile yap-işlet-devret anlaşması imzalamış olan yatırımcının ekonomik iflası nedeniyle duraksama geçirmiştir, ancak bu projenin yeni yatırımcının eylemlerine bağlı olarak yeniden ivme kazanması mümkündür. Projelerin büyük kısmı (%72), **Tarihi Kentler Birliği'nden ödül** almıştır. Bu araştırmada örneklem belirlerken Tarihi Kentler Birliği yayınlarından çok yararlanılmış olması, bir bakıma doğal olarak bu birliğin desteklediği projelerin incelenmesine neden olmuştur. Bu ödüllerin yanısıra, örneklem belirlemesinde yazın taramasına dayanarak belirli bir başarıya ulaştığı tahmin edilen projeler seçilmiştir; tezin araştırma sorularının yanıtlarını belirli bir nitelik düzeyinin üstünde olduğu anlaşılan örnekler içinde arama beklentisi bulunmuştur.

Projelerin gerçekleşme ve ilerleme durumunun genel olarak iyi olmasının yanısıra, projenin yarattığı sonuç ve etkiler ile sürecin işleyişine ilişkin belirtilen **birçok olumlu nokta**, projelerin genel başarı düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Projelerde görülen **en belirgin kazanımlar**, alanda kullanım ve hareketliliğin (başka deyişle ekonomik dinamiğin) artması (%44), kullanıcılar ile halkın korumaya ilgisinin gelişmesi (%28) ve dokudaki fiziksel iyileşme (%24) olup, bunlar özellikle orta ölçekli kentlerde gözlenmektedir. Projelerin diğer projelere örnek olup ivme kazandırması da önemli bir olumlu yöndür (%22). Başarılardaki en önemli etken olarak, belediyenin korumadaki

kararlılığı (%16) belirtilmiştir. Tüm aktörlerin birlikte projeyi sahiplenmesi (%8), maddi imkanların bulunması (%8) ve alanda sürekli olarak çalışıp alanı tanıyan uzmanların plan-proje-uygulama devamlılığına katkıda bulunması (%8) da bu kapsamda belirtilebilir. Projelerde saptanan **başarısız yönler** ise, daha çok fiziksel müdahalelerin teknik ve bilimsel niteliği ile ilgilidir. Sokak sağlıklaştırmalarının sık sık dile getirilen sorunu olan, çatı ve cephe ile sınırlı kalınıp yapıların bütün birer sistem olarak çözülmemesi (%12), ayrıca uygulamaların detaylarındaki hataların denetlenememesi, bu kapsamda belirtilen özgül sorunlardır (%12). Maddi kaynak sorunu (%12), teknik kadro yetersizliği (%8) ve halkın koruma bilincinin gelişmemiş olması (%8), başarıyı olumsuz etkileyen nedenler arasında sayılmıştır. Olumlu ilişkiler ile ilgili kısımda, Belediye-Kurul ilişkisi tartışmasına katkıda bulunacak bir veri, Koruma Kurulu'nın denetim alanının fazla olmasının bir sorun olarak dile getirilmiş olmasıdır (%8). Bu şikayet, alışılmış çatışma ilişkini daha çok andıran bir göstergedir. Ancak bu sorunun sürmesi, ilişkilerin iyileşmekte olamayacağı anlamına gelmeyip, iki durumun aynı anda varolması mümkündür.

İncelenen projelerin **uygulanabilme, gerçekleşebilme konusunda başarılı olması, bu uygulamanın teknik düzeyini olumsuz etkiliyor** gibi görünmektedir. Ancak bu sorunların vurgulandığı örnek sayısı çok fazla değildir, ve özellikle süreçlerin **erken aşamalarında yapılan hatalardan öğrenilerek uygulamaların düzeyinin geliştirildiği** de bazı örneklerde (örneğin Muğla Arasta Projesi) belirtilmiştir.

Proje sonrası ve geleceğe ilişkin öngörülerde ise, çalışmalara devam edileceği yönünde **iyimser ve kararlı tavırlar** (%36) görülmektedir. Alanın ve kentin kimliğinin gelişmesi (%20) ve proje alanlarının birer 'cazibe merkezine' dönüşmesi (%20), öngörülen birer diğer gelişim çizgisi olarak, yerel yönetimin ve halkın projelerden sosyal ve ekonomik beklentilerinin olduğunu göstermektedir. Bu nokta ise bu kentsel koruma projelerinin en temel ve asıl başarısı olarak nitelenebilir.

Tablo 19. Genel Örnekler- Çeşitli Anket Verilerinin Birlikte İncelenmesi

Proje	**Kent genelinde - Proje alanında imar hareketliliği**	**Etkinlik Türü Sayısı**	**(Proje Sahibi)- (Projeyi 'Yöneten/ Başlatan') (Proje Finansörü)- (Proje Müellifi)**	**Halk/ Esnaf Toplantıları- Çok Aktörlü Oluşum**	**En Önemli Aktörler (5 puan alan)**	**(Belediyenin En Olumlu İlişkileri)- (Diğer ilişkiler)**	**Dokunun Değişimi: Kimlik- Fiziksel- Sosyal- Koruma- Genel- Tamamlanma**	**Başarılı Yönler**	**Başarısız Yönler**
AK: Alan kullanıcıları; AT: Avrupa Birliği Teknik Destek Ekibi; AY: Altyapı kurumları; BB: Belediye Başkanı; BE: Belediye; ÇK: ÇEKÜL Vakfı; ÇT: ÇEKÜL Vakfı temsilciliği; DA: Danışman; DB: Diğer belediyeler (büyükşehir ve komşu belediyeler dahil); DK: Diğer kamu kurumu (DPT, Başbakanlık dahil); EK: Emlak Katkı Payı; ES: Mülk sahipleri/ alan kullanıcıları (esnaf); İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; KA: Kaymakamlık; KB: Kültür ve Turizm Bakanlığı; KK: Kaymakam (kişi); KR: KTVK Bölge Kurulu; MO: Mimarlar Odası; MÜ: Proje RAmüellifi; ÖG: Özel girişimci; ÖP: Özel planlama/ mimari proje büroları; PK: Proje Kurulu; RA: Rölöve Anıtlar Müdürlüğü; SK: Sponsor kurumlar; ŞO: Şehir Plancıları Odası; TK: Tarihi Kentler Birliği; TO: TMMOB'a bağlı diğer odalar; UF: Uluslararası Fon Kuruluşu (AB dahil); UK: Uzman kuruluşlar; ÜN: Üniversite; VL: Valilik, VK: Vali (kişi); VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; YH: Yerel halk; YS: Yerel sivil toplum kuruluşu									
Büyük kentler									
1. Ankara/ ANKA	Aşırı- Aşırı	-	(BE, KB)- (BE, KB)- (EK, KB)- (ÖP)	(-)- (-)	BE, BB, KB, KR, ÖG	(-)- (-)	4- 3- 3- 4- 3.5- Tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, halkta güven/ ilgi, fiziksel doku, plandaki rol	Uygulamada teknik hata, işlevlerde eksik
2. Antalya/ ANTM	Aşırı- Yeterince	11	(BE)- (BE, KB, MO, PK)- (BE)- (ÖP, BE)	Var- Projeye özgü, resmi	BE, BB, KB, KR, AK, YH, MO	(KR, KB, MO)- (-)	5- 5- 3- 3- 4.0- Kısmen tamamlandı	-	-
3. Bursa/ BOSK	Yeterince- Yeterince	3	(BE)- (BE)- (-)- (BE)	(-)- (-)	BE, BB, KB, KR, VL, VK, AK, ÜN, UK, UF	(KR)- (-)	5- 3- 3- 3- 4.0- Kısmen tamamlandı	-	-

Proje	Kent genelinde - Proje alanında imar hareketliliği	Etkinlik Türü Sayısı	(Proje Sahibi)- (Projeyi 'Yöneten/ Başlatan') (Proje Finansörü)- (Proje Müellifi)	Halk/ Esnaf Toplantıları- Çok Aktörlü Oluşum	En Önemli Aktörler (5 puan alan)	(Belediyenin En Olumlu İlişkileri)- (Diğer ilişkiler)	Dokunun Değişimi: Kimlik- Fiziksel- Sosyal- Koruma- Genel- Tamamlanma	Başarılı Yönler	Başarısız Yönler
4. Bursa/ BOST	Yeterince- Yeterince	14	(BE)- (BE)- (BE, ES)- (BE)	Var- (-)	BE, BB, KB, KR, VL, VK, VM, YH, YS, ÇK, ÇT, TK, MO, ÜN, UK, UF	(KR)- (-)	5- 5- 5- 5- 5.0- Tamamlandı	-	(Esnaf/ halkta koruma bilinci/ ilgi eksikliği)
5. İstanbul/ İSFA	Yeterince- Yeterince	5	(BE, UF)- (BE, AT, UF)- (UF)- (AT)	Var- Genel koruma için, resmi	BE, BB, KR, DB, YH, YS, ÇK, ÇT, TK, MO, ÜN, UF	(-)- (-)	(-)- 5- (-)- 5- 5.0- Tamamlandı	Örnek/ öncü	(Maddi kaynak sorunu)
6. İstanbul/ İSKA	Aşırı- Aşırı	11	(BE)- (BE, ÇK)- (-)- (-)	Var- Projeye özgü, resmi	BL, BB, KR, VL, İÖ, DB, ÖG, AK, YH, YS, ÇK, ŞO, TO, ÜN	(ÇK)- (-)	5- 5-4- 5- 4.7- Tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, sosyo-kültürel dönüşüm, kent kalitesi	Uygulamada teknik hata
7. İzmir/ İZKB	Yeterince- Aşırı	5	(BE)- (BE)- (BE, EK)- (BE)	Var- (-)	BE, BB, KR, AK	()- (-)	4- 3- 2- 3- 2.9- Kısmen tamamlandı	Fiziksel dokunun korunması	Çatı/ cep- heyle sınırlı, uygulamada teknik hata

Proje	Kent genelinde - Proje alanında imar hareketliliği	Etkinlik Türü Sayısı	(Proje Sahibi)- (Projeyi 'Yöneten/ Başlatan') (Proje Finansörü)- (Proje Müellifi)	Halk/ Esnaf Toplantıları- Çok Aktörlü Oluşum	En Önemli Aktörler (5 puan alan)	(Belediyenin En Olumlu İlişkileri)- (Diğer ilişkiler)	Dokunun Değişimi: Kimlik- Fiziksel- Sosyal- Koruma- Genel- Tamamlanma	Başarılı Yönler	Başarısız Yönler
8. İzmir/ İZKS	Aşırı- Yeterince	5	(BE)- (BE)- (-)- (-)	Var- Projeye özgü, gayrıresmi	BE, BB	()- (-)	3- 3- 1- 3- 2.7- Tamamlandı	-	Mimari dil tutarsızlığı
9. Kocaeli- İzmit/ KİZS	-	6	(BE)- (BE)- (-)- (ÖP)	(-)- (-)	BE, BB, KR	()- (-)	3- 3- 4- 3- 3.1- Kısmen tamamlandı	-	-
Orta ölçekli kentler									
10. Afyon/ AFYC	Yeterince- Yeterince	17	(BE)- (BE)- (UF)- (ÖP)	Var- (-)	BE, BB, KB, KR,	(KR, VM)- (-)	3- 4- 3- 3- 3.1- Kısmen tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, halkta güven/ ilgi, fiziksel doku, örnek/ öncü proje	-
11. Çanakkale / ÇANC	Aşırı -Aşırı	9	(BE)- (BE)- (BE, ES, SK)- (BE)	Var- Genel koruma için, resmi	BE, BB, KR, İK, ÖG, AK, YS, ÇK, ÇT, TK,	(-)- (-)	5- 5- 5- 5- 4.9- Tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, halkta güven/ ilgi, fiziksel doku, örnek/ öncü	-

Proje	Kent genelinde - Proje alanında imar hareketliliği	Etkinlik Türü Sayısı	(Proje Sahibi)- (Projeyi 'Yöneten/ Başlatan') (Proje Finansörü)- (Proje Müellifi)	Halk/ Esnaf Toplantıları- Çok Aktörlü Oluşum	En Önemli Aktörler (5 puan alan)	(Belediyenin En Olumlu İlişkileri)- (Diğer ilişkiler)	Dokunun Değişimi: Kimlik- Fiziksel- Sosyal- Koruma- Genel- Tamamlanma	Başarılı Yönler	Başarısız Yönler
12. Eskişehir/ EODE	Aşırı- Yeterince	17	(BE)- (BE)- (EK, KB, VM, SK, DK)- (BE)	Var- Genel koruma için, resmi	BE, BB, KR, VL, VK, İÖ, ÖG, AK, YH, YS, ÇK, TK, ÜN, UK	(VL, KB, TK, DK)- (-)	5- 4- 5- 5- 4.7- Kısmen tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, fiziksel doku, Belediye/halka bedelsiz, sos.-kültürel dönüşüm	Yetersiz tanıtım
13. İzmir- Ödemiş/ İÖDA	Yeterince- Yeterince	17	(BE)- (BE, İÖ)- (BE, EK)- (ÖP)	(-)- (-)	BE, BB, KB, KR, VL, VK, İÖ, DB, TK	(VL, TK, İÖ)- (-)	3.5- 3.5- 2.5- 3.5- 3.2 Tamamlandı	Halkta güven/ ilgi, örnek/ öncü, Belediyeye özgüven	Çatı/ cepheyle sınırlı, uygulamada teknik hata
14. Kayseri- Talas/ KTAL	Yeterince- Yeterince	9	(BE)- (BE, RA, KB)- (BE, KB)- (ÖP)	(-)- (-)	BE, BB, KB, KR, AK	(KR, KB)- (-)	5- 5- 4- 5- 4.6- Kısmen tamamlandı	Örnek/ öncü proje	(Etken: Esnaf/ halkta koruma bilinci/ ilgi eksikliği)
15. Kütahya/ KÜBS	Yeterince- Aşırı	8	(BE)- (BE)- (BE, KB, ES)- (ÖP)	Var- (-)	BE, BB, KB, KR, VM, AK, YH, TK, MO	(KR, KB, VM)- (-)	5- 5- 4- 5- 4.9- Tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, halkta güven/ ilgi, kültür turizmi	-

Proje	Kent genelinde - Proje alanında imar hareketliliği	Etkinlik Türü Sayısı	(Proje Sahibi)- (Projeyi 'Yöneten/ Başlatan') (Proje Finansörü)- (Proje Müellifi)	Halk/ Esnaf Toplantıları- Çok Aktörlü Oluşum	En Önemli Aktörler (5 puan alan)	(Belediyenin En Olumlu İlişkileri)- (Diğer ilişkiler)	Dokunun Değişimi: Kimlik- Fiziksel- Sosyal- Koruma- Genel- Tamamlanma	Başarılı Yönler	Başarısız Yönler
16. Muğla/ MUAR	Yeterince-Yetersiz	4	(BE)- (BE)- (BE, EK)- (BE)	(-)-(-)	BE, BB, KR, VL, VK, İÖ, AK, YH, ÇK	(KR, VL)- (-)	2- 3- 0- 1- 1.1- Kısmen tamamlandı	Kullanım/hareketlilik	Çatı/ cepheyle sınırlı, bütünlükçü değil
17. Sivas/ SİVS	Yeterince-Yeterince	12	(BE)- (BE)- (-)- (ÖP)	(-)- (-)	BE, BB, KR, VL, VK, VM, AK, YH, YS, TK, MO, TO	(KR, VM)- (-)	5- 5- 4- 5- 4.8- Tamamlandı	(Detaylı çalışma yapılması)	(Etken: Çok parçalı mülkiyet)
18. Şanlıurfa/ ŞUHB	Aşırı-Yeterince	7	(BE)- (BE)- (BE, UF)- (BE)	(-)- (-)	BE, BB, AK, YH, YS, ÇK, ÇT, TK, MO	()- (-)	5- 5- 5- 5- 5.0- Kısmen tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, halkta güven/ ilgi	-
19. Tokat/ TOKS	Aşırı-Yetersiz	4	(BE, VM)- (BE)- (BE, VM) - (ÖP)	(-)- (-)	BE, BB, KR, VM	()- (-)	4- 5- 2- 5- 4.0- Kısmen tamamlandı	-	-
Küçük kentler									
20. Bartın/ BART	Yeterince-Yeterince	6	(-)- (-)- (-)- (-)	(-)- (-)	(-)	()- (-)	(-)- (-)- (-)- (-)- (-)- Tamamlandı	Fiziksel dokunun korunması	

Proje	Kent genelinde - Proje alanında imar hareketliliği	Etkinlik Türü Sayısı	(Proje Sahibi)- (Projeyi 'Yöneten/ Başlatan') (Proje Finansörü)- (Proje Müellifi)	Halk/ Esnaf Toplantıları- Çok Aktörlü Oluşum	En Önemli Aktörler (5 puan alan)	(Belediyenin En Olumlu İlişkileri)- (Diğer ilişkiler)	Dokunun Değişimi: Kimlik- Fiziksel- Sosyal- Koruma- Genel- Tamamlanma	Başarılı Yönler	Başarısız Yönler
21. Isparta-Yalvaç/ IYAL	Aşırı- Aşırı	16	(BE)- (BE, ÇK, KB, MO, TK, VL, ÜN)- (BE)- (MO)	Var- Genel koruma için, resmi	BE, BB, ÇK, ÇT, TK, MO	(TK, ÇK, MO)- (-)	5- 4- 4- 4- 4.3- Kısmen tamamlandı	Halkta güven/ ilgi, öncülük	(Etken: Maddi kaynak sorunu)
22. İzmir-Birgi/ İZBS	Yeterince-Yeterince	16	(BE)- (BE, RA)- (EK)- (ÖP)	(-)- (-)	BE, BB, KB, KR, VL, VK, İÖ	(KR, VL)- (-)	5- 4- 2- 5- 4.8- Tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, Belediye/halka bedelsiz	Her sorunun Koruma Kurulu'nda çözülmesi gereği
23. İzmir-Birgi/ İZBŞ	Yeterince-Yeterince	16	(BE)- (BE)- (EK)- (ÖP)	(-)- (-)	BE, BB, KB, KR, VL, VK, İÖ	(KR, VL)- (-)	5- 4- 2- 5- 4.8- Tamamlandı	Kullanım/hareketlilik, Belediye/halka bedelsiz	Her sorunun Koruma Kurulu'nda çözülmesi gereği
24. Nevşehir-Ürgüp/ NÜRK	Yeterince/ Yetersiz-Yetersiz	8	(BE)- (BE, KB, ÖP, KR, ÖG)- (UF, ÖG)- (-)	Var- Projeye özgü, resmi	BE, BB, KB, KR, ÖG, UF	(KR, KB)- (-)	0- 0- 0- 0- 0- Duraksama	Terkedilmiş alanın canlanması	(Etken: Maddi kaynak sorunu)
25. Sakarya-Taraklı/ STAR	Yeterince-Yetersiz	16	(BE)- (BE, RA, ÇK, TK, ÖP)- (EK, KB, TK)- (ÖP)	(-)- Projeye özgü, resmi	BE, BB, KB, KR, VL, VK, İÖ, İK, KK, ÇK, MO	(TK, ÇK, İÖ, VK, KK, İK)- (-)	5- 5- 5- 5- 5.0- Kısmen tamamlandı	Kültür turizmi, restorasyon atölyesi	-

Yukarıdaki tablo, örnek projelerin seçilmiş temel özelliklerini birlikte görerek karşılaştırmalar yapmayı kolaylaştırmak amacıyla verilmiştir. Bu karşılaştırmalı incelemede öne çıkan bazı eğilimler şöyle sıralanabilir:

- Örgütlenme yapılanması konusunda aktif olan (halk toplantıları ve çok-aktörlü oluşum) örnekler (Antalya, İstanbul- Fatih, İstanbul- Kadıköy, İzmir Bakımlı Cepheler, Çanakkale, Eskişehir- Odunpazarı, Isparta- Yalvaç, Sakarya- Taraklı, Nevşehir- Ürgüp), gerek kent ölçeği gerek imar hareketliliği açısından örneklem geneline yayılmakta ve bir ayrışma göstermemektedir.
- Projede etkin rol alan aktör sayısı fazla olan örneklerin (Antalya, Busta Tuz Hanı, İstanbul- Fatih, İstanbul- Kadıköy, Çanakkale, Eskişehir- Odunpazarı, Şanlıurfa, Isparta- Yalvaç, Sakarya- Taraklı, Nevşehir- Ürgüp) genel özellikleri, örgütlenme yapılanmasında da aktif olmaları, birbirinden farklı başarılı yönler göstermeleri, çoğunluğunda halkın ilgisinde ve kullanım ile hareketlilikte artış görmeleri, ancak bazen teknik eksik ve hatalarla ilgili sorunlar içerebilmeleri şeklinde sıralanabilir.
- Sık rastlanan başarılı yönler (kullanım ve hareketlilik, halkın ilgisi, öncü proje, dokunun korunması) ve başarısız yönler (teknik hata ve mimari tutarsızlık, maddi kaynak sorunu, cephe ve çatı ile sınırlı kalma) çeşitli kombinasyonlarda yan yana var olabilmektedir.
- Teknik hata ve mimari tutarsızlık sorunları, imar hareketliliği çok olan örneklerde görülmektedir. İmar hareketliliği yetersiz bulunan az sayıdaki örnekte, başarısız yönler olarak maddi kaynak bulunamaması ve cephe ve çatı ile sınırlı kalınması sorunlarına değinilmiştir, ancak bunlar genel eğilim gösterecek sayıda görülmemiştir.

Örneklem verilerinin daha kapsamlı ve ayrıntılı bir yorumu 5. Bölüm'de yapılmaktadır.

4: TÜRKİYE'DE KENTSEL KORUMA PROJELERİ 2: ODAK ÖRNEKLER

4.1: Giriş

Türkiye'deki kentsel ölçek tipolojisini yeterince iyi temsil ettiği düşünülen üç farklı kentten seçilen üç kentsel koruma projesi, tez konusu kapsamında örnek olay araştırması yaklaşımıyla derinlemesine incelenmiştir. Büyük kent tipi için proje örneği olarak seçilen **Gaziantep Kültür Yolu Projesi**, Türkiye'nin belli başlı sanayi kentlerinden birinde, canlı tarihi ticari merkezdeki fiziksel yıpranma sorunlarını çözmek ve alanın kentteki kimliğini canlandırmak amacıyla, 'Varlığını Berekete Dönüştüren Gaziantep' sloganı altında başlatılmıştır. Ağırlıklı olarak sokak sağlıklaştırma, cephe iyileştirme ve anıtsal yapı restorasyonları içeren proje, çok yönlü ve çok aktörlü niteliğiyle ve olgunlaşan kentsel koruma stratejisi ile ülkedeki diğer kentlere örnek olur hale gelmiştir. Orta ölçekli tipi için proje örneği olarak seçilen **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi**, Türkiye'nin turizm deneyimini yoğun biçimde yaşamış bir beldede, kent merkezinin özgün kentsel dokusunu yeniden kazanmak amacıyla, ağırlıklı olarak sokak sağlıklaştırmaları ve basit yapı onarımları içerecek şekilde geliştirilmiştir. Küçük ölçekli tipi için proje örneği olarak seçilen **Mudurnu'da Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi**, yoğun özgün dokusunu korumasına karşın, kente namını veren tavukçuluk sektörünün çöküşünden sonra kültür turizmi potansiyelini gerçekleştirerek tekrar kalkınma çabasına girmiş olan bir kasabada, ağırlıklı olarak geleneksel konut restorasyonları ve sokak sağlıklaştırma çalışmalarını içeren bir süreç içermektedir. Bu örneklerin her birinde Belediye başlıca rolü oynamakta, ancak proje sürecini birbirinden farklılaşan çeşitli aktörlerin desteği ve etkisi ile yürütmektedir.

4.2: Örnek 1: Büyük Ölçekli Kent: Gaziantep- Kültür Yolu Projesi

4.2.1: Gaziantep Kentinin ve Tarihi Dokusunun Tanıtımı

4.2.1.1: Kentin Genel Tanıtımı

Günümüzde Gaziantep Güneydoğu Anadolu'nun en büyük ve gelişmiş, Türkiye'nin ise altıncı büyük kentidir. 2000 yılı sayımına göre Büyükşehir nüfusu 853,513, il nüfusu 1,285,249 olan Gaziantep'te, ADNKS 2007 verilerine göre büyükşehir nüfusu 1,175,042'ye, ADNKS 2009 verilerine göre 1,295,050'ye ulaşmıştır. Yapılan projeksiyonlara göre, yıllık %3.47'lik bir artış ile, 2025 yılı büyükşehir nüfusunun 1,921,031 olacağı tahmin edilmektedir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006: 88-89, 153; Türkiye İstatistik Kurumu 2009). (Bkz. Levha 30.)

Sanayisi en gelişmiş illerimiz arasında yer alan ve organize sanayi bolgesi sayesinde komşu ülkelerle ticaretimizde de ön planda olan Gaziantep'in zengin bir **ticaret mirası** bulunmaktadır. Kent, özellikle 1980'lerden sonra yaşadığı endüstriyel gelişme ile başlayan ve halen devam etmekte olan hızlı büyüme nedeniyle bir kültürel değişim de yaşamakta, bunun kentleşme üzerindeki baskılarını hissetmektedir. 1990 yılında hazırlanan GAP Mastır Planına göre sanayi ve nüfus öncelikle Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır'ı birbirine bağlayan gelişme ekseni boyunca yoğunlaşacak, daha sonra bölge bütününe yayılacaktır; bu gelişme senaryosunda Gaziantep ihracata dönük imalat merkezi olarak tanımlanmaktadır. Tarım, imalat sanayinin ve ticaretin ağırlıklı üretim sektörleri olduğu Gaziantep ili, GAP Bölgesi'ndeki toplam imalat ve sanayi katma değerinin %40'ını üretmekte ve bölgenin tek ihracat kapısı olarak işlemektedir (Tarihi Kentler Birliği 2004). Gaziantep, sınır komşuları Suriye ve Irak'la varolan ticaret sayesinde son dönemdeki ekonomik krizden görece az etkilenmiştir (Güzelbey 2009a; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006).

Belediye teşkilatlanması 1855 yılında başlayan Gaziantep kentinde, 1987 yılında **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi** kuruluncaya kadar tek belediye bulunmuş, büyükşehir teşkilatı ile birlikte **Şehitkamil** ve **Şahinbey** isimleri ile iki ilçe belediyesi kurulmuştur. 2004 yılında, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası gereği, Valilik binası merkez olmak üzere 20 km yarıçaplı dairenin içindeki ve dokunduğu idari sınırların içindeki diğer yerleşmeler Gaziantep Büyükşehir sınırları içine alınmıştır. Sınırın genişletilmesi Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerine bağlı yakın köyler ve beldeler ile, Oğuzeli ilçe merkezi ve Oğuzeli ile Gaziantep Büyükşehir sınırlar arasında kalan köyler ve beldeler Büyükşehir e katılmıştır. Böylece Gaziantep merkez ilçe sayısı üçe çıkmıştır. 5216 sayılı kanun ile Büyükşehir Belediyesinin sorumlu olduğu alan 65,000 ha'dan 158,153 ha'ya, 2000 yılı rakamlarıyla nüfus ise 853,000'den 1,013,502'ye yükselmiştir. Bu durum belediyenin hizmet yükünü artırırken mali kaynaklarının aynı oranda artmamasına bağlı sorunlar doğurmuştur (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006: 88-104; Uyar 2009). (Bkz. Levha 31.)

Gaziantep, binlerce yıllık bir tarihi geçmişe sahip olmasına karşın, özellikle 1980'lerden bu yana sanayisiyle veya kebap, lahmacun, baklava gibi yemekleriyle tanınagelmiştir. Büyükşehir Belediyesi'nin son iki dönemdir edindiği önemli bir misyon, Gaziantep'in yakın zamana kadar **ilgilenilmeyen tarihi ve kültürel kimliğini su yüzüne çıkarmak** olmuştur (Güzelbey 2009b).

4.2.1.2: Kentin Kısa Tarihçesi ve Tarihi Dokuları

Tarihi bundan 7,500 yıl öncesine dayanan Gaziantep, Kalkolitik dönemden Tunç çağına, Hititlerden Perslere, Kommagene Krallığından Romaya, Bizanslılardan Beylikler ve Osmanlılara kadar geçen uzun zaman diliminde birçok medeniyete beşiklik etmiştir. **Mezopotamya** ile **Akdeniz'i** birbirine bağlayan stratejik bir noktada yer alan Gaziantep, güneyden kuzeye, doğuya ve batıya ulaşmak isteyen medeniyetlerin, tarih öncesi çağlardan beri yerleşme sahası ve uğrak yeri olmuştur. Gaziantep önemli **ticaret yolları** üzerinde bulunmuştur. **İpek Yolunun** da buradan geçmesi Gaziantep'in önemini

artırmış ve canlılığın sürekli olmasını sağlamıştır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008g). Fırat Nehrinin kollarından biri olan **Alleben** Deresinin aktığı vadide, bir höyük üzerine küçük bir yerleşim yeri olarak kurulan Gaziantep, Roma döneminde Piskoposluk merkezinin **Zeugma'ya** taşınması ve ticaret yolunun da güneye doğru kaymasıyla birlikte gelişmeye ve önem kazanmaya başlamıştır. M.S. 527-565 yıllarında Bizans İmparatoru **I. Justinyanus** tarafından **kalenin** de yapılmasıyla yaşam kale ve çevresinden başlayarak güneye, doğu ve batıya doğru yayılım göstermiş, Türklerin fetihleriyle birlikte bölgeye çeşitli Türk boylarının yerleştirilmesiyle yeni mahalleler kurulmuştur. Osmanlı döneminde siyasi açıdan huzurlu, sosyal ve ekonomik yönden canlı kalan '**Ayıntap'** şehrinde, 14. yüzyılda Bedreddin Ayni ve 17. yüzyılda Evliya Çelebi canlı bir alışveriş hayatından ve geniş çarşılardan söz etmişlerdir. 14. yüzyıldan itibaren ticari ve sosyal hayatın merkezi, kale ve çevresinden başlayan **hanlar bölgesi ve çarşıları** içine alan akstır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2008- Mart- Mayıs). Ticari canlılık 19. yüzyılda da sürmüş, 1860'lardan itibaren yapılmaya başlayan birçok yeni hanın yanısıra, 1870'te kurulan Belediye ve Ermeni cemaatinin de katkılarıyla hastane ve okul yapıları yapılmıştır (T.C. Gaziantep Valiliği 2005: 11). Cumhuriyet öncesinde Musevi, Ermeni ve Müslüman mahalleleri ayrı ayrı gruplaşarak gelişmiş, kentte tarımdan ziyade, imalat ve ticarete yönelik bir yapılanma olmuştur. 1920 yılında işgalci Fransız güçlerine karşı kent halkı tarafından yürütülen **Gaziantep Savunması**, Kurtuluş Savaşı'nın önemli direniş simgelerinden biri olmuş, kente 1921 yılında TBMM tarafından '**Gazi'** ünvanı verilmiştir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2009). (Bkz. Levha 40.)

Gaziantep kenti çevresinde önemli antik dönem kalıntıları bulunmaktadır; bunlar arasında **Zeugma**, **Karkamış** ve **Dülük** Antik Kentleri, **Yesemek** Açıkhava Heykel Atölyesi ve **Rumkale** sayılabilir. Gaziantep kentinin günümüze ulaşan tarihi kentsel dokuları ise, **Kale**, **çarşı ve** geleneksel **konut** mahallelerden oluşmaktadır. Tarihi merkez, şehrin bugünkü gelişimini yönlendiren, birbirine paralel E-24 karayolu (tarihi İpek Yolu), demiryolu ve Alleben Deresi'nin oluşturduğu doğu-batı doğrultulu eksenin güney kenarında yer almaktadır. Köklü ve zengin bir **mimari mirasa** sahip olan

Gaziantep'te, tipik bir **İslam kenti** ve **Kuzey Mezopotamya** geleneğine uygun yapılaşma özellikleri, dini yapılar etrafında organik olarak gelişen yapı toplulukları, karasal iklime ve sıcak yazlara bağlı olarak mimaride avlu anlayışı ve dar, gölgeli sokaklar gözlenmektedir. Sosyal amaçlı su yapıları olan '**kasteller'**, Antep mimarisinin önemli simgelerindendir. Gaziantep'in modern döneme ait anıtsal yapıları arasında ise Büyükşehir Belediyesi, Valilik, Açıkhava Tiyatrosu, Kamil Ocak Stadyumu, Gaziantep Üniversitesi gibi modern yapılar da göze çarpmaktadır. **Gaziantep Kentsel Sit alanında** 70 anıtsal, 497 sivil mimarlık örneği olmak üzere toplam 567 adet tescilli yapı bulunmaktadır (Gaziantep Ticaret Odası 2008; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006; Uyar 2009). (Bkz. Levha 38.)

4.2.1.3: Kültür Yolu Projesi Alanı

Türkiye'nin ayakta kalabilmiş önemli kalelerinden olan **Antep Kalesi** ve çevresi, şehrin çekirdeğini oluşturmaktadır ve yüzyıllar boyunca kentin gelişimini belirlemiş ana eksen olma özelliğine sahiptir. Kuzey, kuzeydoğu ve doğu yamaçları kısmen kayalık bir yapıdadır. Güney, güneybatı ve batı yamaçlarında (kazı çalışmaları sonucunda 7000 yıl öncesinde yerleşim görmüş olan) **höyük** üzerinde yer alır. 12 burcu ve surları ile 30 m yüksekliğinde, 200 m çapında, 1200 m çevre genişliği ile daire şeklinde bir yapı kompleksidir. Kalenin **Roma** döneminde ileri karakol olarak yapılmış olduğu düşünülmektedir. M.S. 4. yüzyılda Bizans imparatoru **I. Justinyanus** kaleyi büyük çapta onarımlarla geliştirmiştir. Geç Osmanlı döneminde askeri depo ve zindan olarak kullanılmış, Kurtuluş Savaşı'ndaki mücadelelerden yıkık halde çıkmış, yıkılan taşları yeni binaların yapımında kullanılmıştır. 1950'lerde ve 1960'ların sonu- 70'lerin başında olmak üzere Belediye tarafından iki **onarım** dönemi geçirmiş, bu esnada Kale içinde yaşayan halk bu alandan çıkarılmıştır. İlk **bilimsel kazı ve onarım** çalışması Gaziantep Müze Müdürlüğü tarafından yürütülmüş, bu çalışma 2000'li yıllarda Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün kazı-temizlik-restorasyon ve ziyarete açılmasını içeren uzun soluklu bir planlama çerçevesinde devam etmiş, bu esnada Kale hamamı ve mescidi ile geç Osmanlı dönemi yapı kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Kaleyi çepeçevre saran yöresel evler ise

Kale ile birlikte tarihsel süreçte gelişen şehrin izlerini taşımaktadır. (T.C. Gaziantep Valiliği 2005: 25-26; Görgülü ve Dedehayır 2008: 20). (Bkz. Levha 41.)

Gaziantep **Kültür Yolu Projesi**'ne konu olan alan ise, Gaziantep'in kimliğini en iyi anlatan yer ve Gaziantep Kalesi yapıldıktan sonra şehrin gelişimini doğrudan etkileyen ana arter olarak nitelendirilmektedir. Gaziantep İli'nin **geleneksel ticaret merkezi** konumundaki alan, başta **hanlar** olmak üzere **ticari yapılar, hamamlar, camiler** ve **çarşılar** bakımından zengindir. Gaziantep'in bugünkü ticari potansiyeli ve yaşam standardında en önemli pay kentsel sit alanının merkezinde bulunan hanlara aittir. Her dönem canlılığını koruyan bu merkez zaman içerisinde gelişmiş ve kendisine bağladığı diğer küçük merkezlerle **güçlü bir güzergah** haline gelmiştir. Gaziantep'in bakırcılık, sedef kakmacılığı, kutnuculuk, gümüş işlemeciliği, kuyumculuk, yemenicilik, köşkercilik, kilimcilik, çömlekçilik, aba dokumacılığı, zurnacılık ve semercilik gibi **yöresel el sanatları** da bu alanda tamamen kaybolmadan günümüze ulaşmıştır (Tarihi Kentler Birliği 2004; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008b; 2008g). Alan, çoğunlukla **Şahinbey** Belediyesi sınırları içinde kalmakta, kuzey tarafında dar bir kısım Şehitkamil Belediyesi alanına girmektedir. (Bkz. Levha 36, 39.)

Gaziantep'in ticari merkezini oluşturan Kale ve çevresi, Kültür Yolu olarak tanımlanmış olmakla birlikte, Kültür Yolu Projesi'nin kapsamı geliştikçe, şehirdeki diğer belirgin tarihi kentsel dokunun bulunduğu **Bey Mahallesi'ni** de içine alacak konuma gelmektedir. Bey Mahallesi de yoğun geleneksel konut dokusu açısından önemli değerlere sahip bir alandır.

4.2.1.4: Proje Alanına Etki Eden Dinamikler ve Proje Öncesi Durumu

Kültür Yolu ticaret aksı, proje öncesinde geleneksel **işlevini sürdürmekle** birlikte **bakımsız** duruma gelmiş ve gittikçe artan bir dönüşüm baskısını hissetmiştir.

Araştırmaya katılan birçok kurumun[36] hemfikir olduğu üzere, kent genelinde fazlasıyla dinamik ve imar baskısının söz konusu olduğu bir durum, kentin tarihi dokularında ise orta derecede bir imar hareketliliği ve **hafif imar baskısı** görülmektedir.

Alan, önceden beri şehrin eski çarşısını barındıran, yaşayan bir mekan olmakla birlikte, turistik ve kültürel amaçlardan ziyade, yalnızca alanı bilen Gazientepliler tarafından kullanılagelmiştir (Cihan 2009a). Alanın bu **yalın ticari işlevine** bağlı olarak, gece-gündüz arasında nüfus yoğunluğu farkı yaşanmıştır. Giderek artan ticari faaliyet ve alan içindeki sokakların dar olması nedeniyle alanın karşı karşıya kaldığı belki de en önemli **sorun taşıt trafiği** olmuştur. Özellikle proje öncesinde, kültür varlığı parsellerinde tarihi evlerin sahiplerince yıkılarak **otopark** yapılmasına yönelik, ekonomik beklentilere bağlanabilecek bir eğilim hakim olmuştur. Hanların avlularının otopark amacıyla kullanımı yapılan tahribatı hızlandırmıştır. Alandaki yapıların birçoğu özgün halini koruyabilmiştir, ancak bazı yapılarda geleneksel yapım malzemeleri dışında malzemeler kullanılarak yapılan onarımlar, boyamalar vb. **görsel açıdan kirlilik** yaratmıştır. Restorasyon çalışmaları tamamlanan ancak herhangi bir işlev yüklenmeyen ve **boş bırakılan yapılar** çevrede yaşayanlar için güvenlik sorunu yaratmıştır. Alanda madde bağımlılarının işgal ettiği bölgeler oluşmuştur. Harabeler de yıkılma risklerinden dolayı risk oluşturmuştur. Standardı bulunmayan tabelalar ve altyapı sistemlerinin yeraltında olmaması nedeniyle tarihi yapıların algılanamaması ve görüntü kirliliği sorunları oluşmuştur (Cihan 2009a; Güzelbey 2007; Tarihi Kentler Birliği 2004; Uyar 2009).

Kültür Yolu ile ilişkilendirilebilecek olan **Bey Mahallesinde** ise, mahalle yaşamı dönüşerek de olsa devam etmekte, alanda kırsaldan göçlerle gelen, ekonomik durumu zayıf kişiler yaşamaktadır. Burada, oda kiralayan, karın tokluğu ile meşgul alan sakinlerinin yapının değerinin farkında olamayacağı soruna dikkat çekilmiştir (Okuducu 2009).

[36] Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Gaziantep İl Özel İdaresi, Şehitkamil Belediyesi ve Gaziantep Koruma Bölge Kurulu

Büyükşehir Belediyesinin Kültür Yolu alanına yönelik bakışı, alana bir an önce bir müdahale yapılması, ilginin arttırılması ve hizmet götürülmesi gerektiği şeklinde olmuştur. **'Çarşının düşmesi'**, bakırcı ustalarının alanda bakır işlemez olması ve geleneksel zanaatlerin kaybolması, 'yemenisini Troya filmine göndermiş bir şehir' olan Gaziantep için ciddi bir tehlike olarak algılanmıştır. Ekonomik krizin tetiklemesi ile yavaş yavaş bazı sektörlerin ölmesine izin verildiği takdirde, 20-30 yıllık süre içerisinde geleneksel Bakırcılar Çarşısı ve diğer çarşıların işlev olarak kaybolacağı, ardından binaların da yıkılıp gitmesinin yolunu açacağı, **mevcut yapı kullanılmazsa imar haklarının devreye gireceği** bilinci ile harekete geçilmiştir (Cihan 2009a).

4.2.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları

Gaziantep'te kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında yetkili kurum, 2009 yılında **Gaziantep** Koruma Bölge Kurulu'nun kurulmasına kadar **Adana Koruma Bölge Kurulu** olmuştur. Belediye nezdinde ise tarihi çevre koruma işleri, 2004 öncesinde **Fen İşleri** Müdürlüğü'nün inşaat mühendisleri veya mimarları kanalıyla yürütülmüştür (Cihan 2009a). 2004 yılında, Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesine bağlı **Tarihi Çevre Koruma Şube Müdürlüğünde Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu** (**KUDEB**) kurulmuş, KUDEB yönetmeliği doğrultusunda[37] iki arkeolog, bir restoratör, bir mimar, bir iç mimar, bir sanat tarihçi, bir şehir plancısı ve iki inşaat mühendisi ile hizmet vermeye başlamıştır. Gaziantep'te birçok tescilli taşınmaz kültür varlığının rölöve- restitüsyon- restorasyon projeleri ve sokak sağlıklaştırma projeleri KUDEB tarafından hazırlanmış ve Adana Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanarak uygulaması yapılmıştır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008i).

Gaziantep'in **mekansal planlama** geçmişine bakıldığında, ilk çalışmaların 1891 yılında başladığı, 1933-35'te Hermann **Jansen** tarafından hazırlanan ilk imar planının, sonuçları

[37] Yönetmeliğe göre üyeler arasında mimarlık, şehir planlama, mühendislik, sanat tarihi ve (kentte arkeolojik alanlar söz konusu ise) arkeoloji meslek alanlarından en az birer uzman bulunması gerekmektedir.

günümüze kadar yansıyan koruma kararları getirdiği görülmektedir. Yoğun göç alan ve büyüyen kentte yeni plan yapımı ihtiyacı sürmüş, 1950-55 Kemal **Söylemezoğlu**- Kemal Ahmet Aru planı, İller Bankası tarafından yaptırılan 1974 Zühtü **Can** planı, ilave alanları içeren 1990 nazım imar planı, ve Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılan Oğuz **Aldan** planı ile planlama çalışmaları devam etmiştir. Günümüzde Gaziantep 37 bin hektarlık planlı alana sahiptir. Var olan imar planı kararlarının **tarihi doku üzerinde** bazı **olumsuz etkileri** görülmektedir; bunlar yapılaşma kararlarının geleneksel dokudaki doluluk-boşluk oranlarıyla çelişmesi, yapılaşma yoğunluğunu arttırması, dokuda bozulmaya neden olurken artan nüfusun ortaya çıkardığı trafik ve diğer sorunlara neden olmasını kapsamaktadır. (Gaziantep Kent Müzesi; Uyar 2009) (Bkz. Levha 33-34.)

Mekansal planlamanın yanısıra, stratejik planlama ile ilgili yeni yasal düzenlemelerin verdiği görev ve sorumluluklar doğrultusunda, Büyükşehir Belediyesi'nce 2007-11 dönemi için ilk defa **Gaziantep Stratejik Planı** hazırlanmıştır. Plan, yerel yönetim kaynaklarının daha verimli kullanılması, yönetimin etkinleştirilmesi ve kentsel kamu politikalarının daha geniş ve uzun vadeli bir perspektifle hazırlanması amaçlarını taşımaktadır. 27 amaç altında 77 hedef ve 300 faaliyetin yapılması öngörülen planlama çalışmasında, DPT'nin hazırlamış olduğu Stratejik Planlama Kılavuzundan yararlanılmış ve SEŞE Danışmanlık ve Eğitim Kuruluşunda danışmanlık hizmeti alınmıştır. Tarihi çevre koruma konusu, planda **11 no. lu Stratejik Alan: 'Tarihi Kültür Varlıklarımız'** ve **26 no.lu Stratejik Amaç** altında ele alınmıştır (ayrıca bkz. Bölüm 4.2.2.2) (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006). (Bkz. Tablo 20.)

Gaziantep kentinin tarihi dokusu, **iki ayrı bölgede** ilan edilen **kentsel sit alanı** ile koruma altına alınmıştır. Bu alanları, I. bölge diye adlandırılabilecek Gaziantep Kalesi ve çevresi, hanlar bölgesi (ticari alan) ve yoğun geleneksel konut dokusunu içeren alan, II. Bölge diye adlandırılabilecek Bey Mahallesi ve civarındaki sivil mimarlık örneklerinin yoğun olarak bulunduğu kentsel doku oluşturmaktadır (Uyar 2009). Kentte hazırlanan **ilk koruma amaçlı imar planı** yapımı **1976** yılında başlamış, plan GEEAYK'nun 13.11.1980 gün ve A–2508 sayılı kararı ile onaylanmıştır. 17.07.1987

gün ve 3579 sayılı Yüksek Kurul kararıyla sit alanının sınırlarını yeniden belirlemiş, koruma amaçlı imar planının **yeniden hazırlanmasına** karar verilmiş ve Gaziantep Geçici Dönem Uygulama Koşulları belirlenmiştir. Hazırlanan plan ve eki olan tescilli taşınmaz yapılar listesi Adana Koruma Kurulu'nun 10.03.**1997** tarih ve 2732 sayılı kararıyla onaylanmıştır[38]. Planlama alanının yaklaşık olarak % 34'ü konut alanı, % 33'ü yol ve % 16'sı ticaret alanı olarak planlanmış, mevcutta bulunan ilkokul, camiler, hanlar, hamamlar ve Gaziantep Kalesi plan kararları ile korunmuştur. Gaziantep Kalesi çevresinde yerel yönetimce, yarışma veya benzer yöntemlerle oluşturulacak projelerin uygulanabilmesi için ***Özel Proje Alanı*** ayrılmıştır. (Uyar 2009). (Bkz. Levha 35.)

Yapılan **koruma planları** kısmen uygulanmış, ancak bunun kentsel **doku üzerinde olumsuz etkileri** görülmüştür (Okuducu 2009). Plan kararların bir bölümü dokuda önemli bozulmalara neden olacak niteliklere sahiptir; örneğin, sokak dokusunu bozacak, avlu duvarlarını ve yapıları yıkıma zorlayan yol genişletme ve yeni yol önerileri, geleneksel yapılaşma özelliklerine aykırı bitişik nizam ve tescilli binaların bitişiği dahil olmak üzere 7 kata çıkan imar hakları verilmiştir (Uyar 2009, Kavak 2009). Yapı ölçeğinde koruma konusunda ise, 2004 yılına kadar Belediye nezdinde çok az çalışma yapılmış, **Hışva Han** ve **Yemiş Han** için **restorasyon projeleri** hazırlanmış ancak yapılara **uygun işlevler verilmemiş** ve projeler yapıları yaşatmakta başarılı olmamıştır. Büyükşehir Belediyesi yetkilileri, Gaziantep'te vatandaşın tarihi eserlerin korunduğuna dair bir şey görmemesinden kaynaklanan, Belediye yetkililerinin deyişiyle bir '**açlık'** gözlemlemiştir (Cihan 2009a; Güzelbey 2009a).

Gaziantep'te yine **2004 yılından sonra sayıları artan**, Kültür Bakanlığı, İl Özel İdaresi ve vatandaşların girişimleriyle açılmış çeşitli **müzeler** ve tarihi konaklardan dönüştürülen **butik oteller** mevcuttur. Başlıca müzeler arasında, Gaziantep Müzesi (Arkeoloji Müzesi/ Mozaik Müzesi) (1944) ve sonradan eklenen Zeugma Salonu (2005)

[38] Proje ile ilgili görüşülen kişilerin tümü son yapılan planı '92 planı' olarak anmaktadır; bunun nedeninin plan çalışmasının 1992'de başlaması olabileceği düşünülmüştür. Bu plandan söz edildiği yerlerde plana tırnak içinde '92 planı' denmesi tercih edilmiştir.

(bkz. Levha 89-90), Hasan Süzer Etnoğrafya Müzesi (1985), Yesemek Açık Hava Müzesi, Gaziantep Savaş Müzesi (2007), Emine Göğüş Mutfak Müzesi (2007), Mevlevihane Vakıf Müzesi (2007), Medusa Cam Eserler Müzesi (2008) ve Bayaz Han Kent Müzesi (2009) sayılabilir. Butik otellerin bazıları ise Dayı Ahmet Ağa Konağı, Anadolu Evleri, Asude Konak, Butik A ve Tudyalı Konak'tır (Gaziantep Butik Otelleri 2010; TAY Projesi Haber Portalı 2006a; Yılmaz 2007).

2004 yerel seçimlerinden sonra, Gaziantep'te gerek imar yatırımları, gerek tarihi çevre koruma konusunda hareketli bir dönem başlamıştır. Trafik konusunda yapılan yatırımlar kapsamında, yeni köprülü kavşaklar ve yollar yapılmış, yeni parklar, oyun alanları ve Planetaryum gibi özellikle çocuklara yönelik yatırımlar gerçekleştirilmiştir (Güzelbey 2009b). 2004 yılında Büyükşehir Belediyesi **Tarihi Kentler Birliği'ne** üye olmuş, ve Kültür Yolu Projesi ile ilgili ileride daha ayrıntılı olarak anlatılan proje planlamasına başlamıştır. Gaziantep Valiliği'nin, Büyükşehir Belediyesi ve Mimarlar Odası'yla birlikte yaptığı çalışmalarda mevcut **koruma planının**, **sit alanı** sınırlarının ve **tescil** fişlerinin eksiklikleri görülmüş ve bunların **revize edilmesi kararı** alınmıştır (Tarihi Kentler Birliği 2004). 2008 yılında başlatılan koruma planı revizyonu, mevcut plan kararı uygulamalarının kısmi olarak durdurulması, bazı bölgelerde yeni yapılaşmalara izin verilmemesi, sokak sağlıklaştırma çalışmalarına başlanmasına paralel olarak gündeme gelmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın tip teknik şartnamesi kullanılarak, planın revize edilmesi yerine, 'planın yeniden elde edilmesi' yöntemine dayanmıştır (Uyar 2009). (Bkz. Levha 37-38.)

4.2.2: Kültür Yolu Projesi'nin Kapsamı

4.2.2.1: Proje Özeti

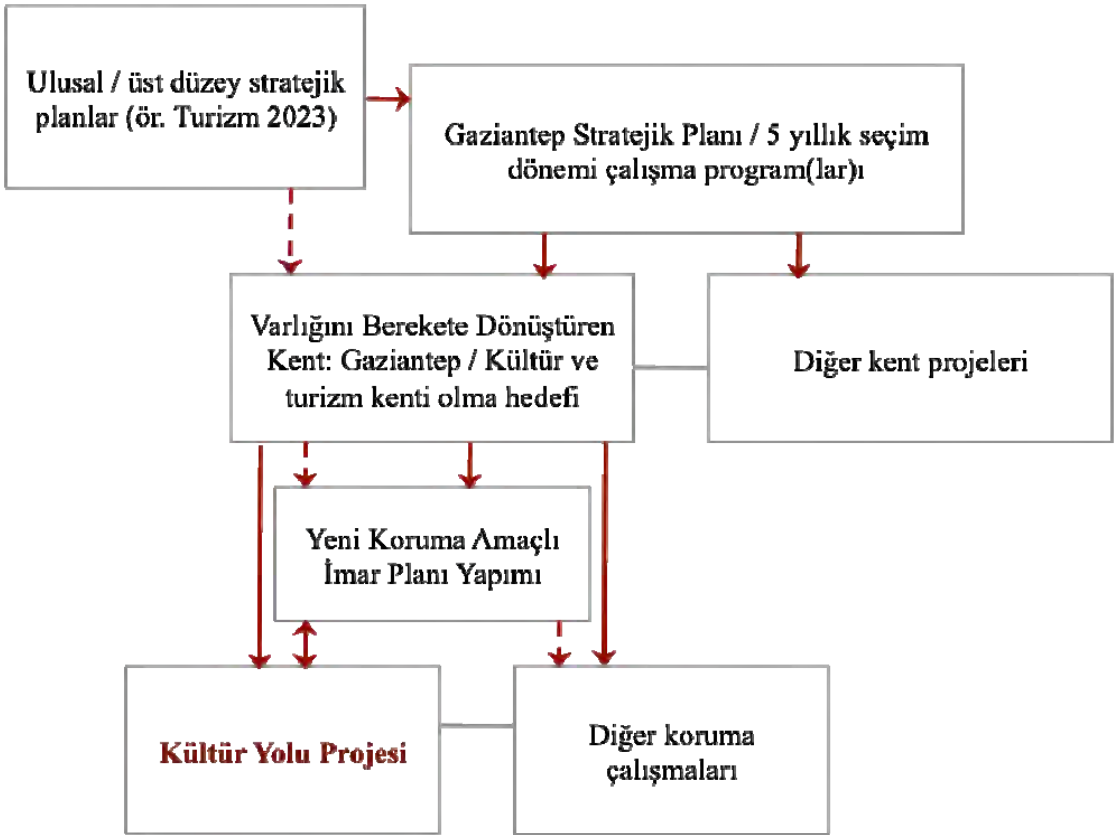
Kültür Yolu Projesi, **Gaziantep Kalesi'den** başlayarak geleneksel ticaret merkezine uzanan 5.5 km'lik bir aks boyunca, **sokak sağlıklaştırma**, **cephe** düzenleme, **altyapı** ve

peyzaj düzenlemeleri, otuzdan fazla tescilli kültür varlığının **restorasyonu** ve tarihi yapıların önünü kapatan niteliksiz dokuların kamulaştırılarak yıkılması ile tarihi kentin temel öğeleri olan '**kale', 'çarşı' ve 'mahalle' dokusunun** somut olmayan kültür mirası öğeleri ile de bütünleşerek yeniden ortaya çıkarılmasını kapsamaktadır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008g; Moralı 2009: 20). Projenin amacı, kentin tarihi ve kültürel mekanlarının korunup, eski kent dokusu içinde bulunan yapıların yeniden canlandırılarak sosyal yaşama katılması ve kültür turizminin geliştirilmesi olarak özetlenebilir (Büyükşehir Belediyesi 2008-Ocak, Mart).

4.2.2.2: Projenin Stratejik Konumu ve Projenin Bütününe Ait Strateji

Kültür Yolu Projesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin **Gaziantep'i bir kültür ve turizm şehri yapmaya** yönelik daha geniş bir hedef ve girişiminin parçası sayılmalıdır. Belediye Başkanı Asım Güzelbey'in açıkladığı üzere, 2004 ile başlayan beş yıllık seçim döneminde bu doğrultuda yapılan kapsamlı çalışmalar dizisi olmuştur. Bunlar kültür ve turizm altyapısını ve üstyapısını kurmak üzere girişilen çalışmalar, tarihi eserleri restore ettirmek, müzeler yapmak, Gaziantep'in dünyaca ünlü mozaikleri, Mutfak Kültürü ve Kent Kültürü gibi sergilenecek içeriği hazırlamak, modern bir şehir görüntüsünün gerekleri olarak trafik ve park yeri sorunlarını çözmek, gençler ve çocuklar için Planetaryum ve Bilim Merkezi gibi olanaklar sağlamak, şehrin sosyal yapısını iyileştirme kapsamında tarihi merkezi uyuşturucu ve fuhuş faaliyetinden arındırmak ve Türkiye'nin ilk Sokak Çocukları Rehabilitasyon Merkezini kurarak bağımlı çocukları kurtarmak ve onlara taş işçiliği mesleği öğretmek ve ekonomiye kazandırmak gibi geniş bir yelpazeye yayılmıştır (Güzelbey 2009b). Ayrıca, **Gaziantep sınırları ötesinde**, bölgedeki diğer iller ve Suriye'deki koruma çevreleri ile ilişkiler kurulmuş ve bölgenin bir '**kültür havzası'** olarak algılanması yolunda adımlar atılmıştır (Moralı 2009). Gaziantep'in bu kültür ve turizm projesi, **'Varlığını Berekete Dönüştüren Kent Gaziantep'** sloganı altında gelişmektedir. Stratejik çerçeveye sağlayan bir diğer önemli çalışma, Büyükşehir Belediyesinin 2006'da hazırladığı **Gaziantep 2007-2011 Stratejik Planı'nın** 'Gaziantep in tarihi ve kültürel dokusunu koruyarak çağdaş bir anlayış ve

gelecek öngörüsü ile kentsel planının yapılması' başlıklı 26. No.lu Stratejik Amacı altında sıralanan hedefler ve faaliyet alanlarıdır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006). (Bkz. Tablo 20.) Kişisel görüşmelerde bu stratejik plan belgesine doğrudan değinilmemiş, ve belgede 'Varlığını Berekete Dönüştüren Kent' başlığı kullanılmamış olmakla birlikte, Gaziantep'teki koruma çalışmalarının daha geniş stratejik çerçeveye oturtularak ayrıntılı bir dökümünün yapıldığı başlıca yazılı resmi belge bu plan olarak görünmektedir.

Şekil 5. Gaziantep Kültür Yolu Projesi'nin Stratejik Konumu ve İlişkileri

Kültür Yolu Projesinin kendisi için de benzer bir etkinlik yelpazesi söz konusudur. İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanı Sezer Cihan'ın anlatımıyla, bütçelendirme, para kaynakları kullanma, ekip kurma, esnafla ve projenin diğer paydaş ve ilgi gruplarıyla görüşmeyi de kapsayacak şekilde korumacılıkta konuşulan her kavramla ilgili iş yapılmıştır. Bütün

çalışmaları birleştiren programlama, beş yıllık dönem içerisinde Gaziantep'te koruma amacıyla yapılacakların bir yol haritası olarak ortaya çıkmış, belediyenin kendi yapacakları çalışmaları kapsayan bu programlama, **'Ortak Akıl Platformu'** olarak anılan bir paydaşlar platformunda konuşularak geliştirilmiştir (Cihan 2009a).

Tablo 20. Gaziantep Stratejik Planı'nda Koruma ile İlgili Amaç, Hedef ve Faaliyetler

No	Amaç/ Hedef/ Faaliyet Adı	Tahmini Süre
Stratejik Amaç 13	**Gaziantep in ulusal ve uluslararası ilgi merkezi haline gelmesini sağlamak için Gaziantep Vizyon ve Markasının oluşturulması**	
Stratejik Amaç 18	**Hemşerilerimizin Gaziantep'le ilgili karar ve uygulamalara etkin katılımını sağlamak için gerekli alt yapının oluşturulması**	
Hedef 18.2	***Kent Konseyinin etkinliğini artırmak***	
Stratejik Amaç 25	**Şehir içi ulaşım düzeninin çağdaş bir yapıya kavuşturulması**	
Stratejik Amaç 26	**Gaziantep in tarihi ve kültürel dokusunu koruyarak çağdaş bir anlayış ve gelecek öngörüsü ile kentsel planının yapılması**	
Hedef 26.1	***Kentin gelişme yönü ve çağdaş anlayışa uygun tasarım çalışmaları yapmak***	
Faaliyet 26.1.1	Gaziantep in 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planının hazırlanması	2007-2008
Faaliyet 26.1.2	Gaziantep in 1 / 25.000 ölçekli Nazım İmar Planının hazırlanması	2007-2008
Faaliyet 26.1.3	Kent bütününe yönelik imar planlarının revize edilmesi ve kentsel tasarım projelerinin yapılması	2007-2008
Faaliyet 26.1.4	Koruma amaçlı imar planlarının revize edilmesi	2007-2008
Faaliyet 26.1.5	Eski sokak ve caddelerin sağlıklaştırılması için tasarım planlarının hazırlanması	2007 ve her yıl
Faaliyet 26.1.10	Kent için önem arz eden projelerin yarışma yoluyla yapılması	2007 ve her yı
Faaliyet 26.1.11	Kentsel yaşam ihtiyaçlarının tespit edilmesi, bu ihtiyaçlara yönelik projeler oluşturulması ve uygulamalarının yapılması	2007 ve her yıl
Faaliyet 26.1.15	Mevcut mezarlıkların bakımı, korunması ve geliştirilmesi için çalışmalar yapılması	2007-2008

Hedef 26.2	***Şehir merkezindeki mevcut çarpık yapılaşmayı gidermek için Kentsel Dönüşüm Projeleri hazırlamak ve uygulamak***	
Faaliyet 26.2.3	Görüntü kirliliğine sebep olan bina cephe düzenlemesi ve reklam, ilan ve tanıtım elemanlarının standardize edilmesinin ve bina ön bahçe mesafelerinin aslına uygun olarak kullanılmasının sağlanması için projeler hazırlanması ve uygulanması	2007-2011
Hedef 26.3	***Tarihi ve kültürel mirasın korunması ve yeni nesillere aktarılmasını sağlamak***	
Faaliyet 26.3.1	Taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinin ve uygulamalarının yapılması	2007 ve her yıl
Faaliyet 26.3.2	Bayaz Han'ın TOKİ işbirliği ile restorasyonunun yapılması	2007-2011
Faaliyet 26.3.3	Kale çevresinin ve burada bulunan 3 adet tescilli yapının (Naip Hamam, Butik Otel ve Kır Kahvesi) Restorasyonunun yapılması	2007
Faaliyet 26.3.4	Fatih Sultan Mehmet İlköğretim Okulu ve Göğüş Konağının Restorasyonunun yapılması	2007-2008
Faaliyet 26.3.5	Kayacık ve Bey Mahallelerinin sokaklarının sağlıklaştırılması proje ve uygulamalarının yapılması	2007-2008
Faaliyet 26.3.6	Hışva Hanının Restorasyonunun yapılması	2007-2011
Faaliyet 26.3.7	Tescilli binaların çatı onarımının yapılması	2007 ve her yıl
Faaliyet 26.3.8	Tescilli binalara proje ve uygulama yardımı yapılması	2007 ve her yıl
Faaliyet 26.3.9	Antep evleri örneğini taşıyan bir komşuluk grubunun yapılması	2007-2008
Stratejik Amaç 27	**Hizmette süreklilik esastır prensibi çerçevesinde sürdürülmesinde yarar görülen projelerin devam ettirilmesi**	

Kaynak: T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006

4.2.2.3: Projenin Kentin Mekansal Planlaması ve Koruma Planı ile İlişkisi

Mevcut koruma amaçlı imar planının ('92 Planı'nın), dokuyu koruyan bir anlayışla yapılmamış olması nedeniyle, Büyükşehir Belediyesinin yürüttüğü restorasyonlar bu plana fazla bağlı kalmamış, daha ziyade **'dokuya bağlı kalmak'** esas kabul edilmiştir.

Bununla birlikte, bazı konularda plana da dikkat edilmiş, kamulaştırılması önerilmiş yerlerde, kamulaştırma mantıklı bulunduysa uygulanmıştır. Şu anda hazırlanan **yeni koruma planı** ise **kısmen Kültür Yolu projesini izleyerek** ortaya çıkmaktadır (Kavak 2009; Okuducu 2009).

Yeni planın hazırlanması öncesinde de, çalışmalarda parça parça imar planı revizyonuna gidilmiştir. Bu süreç zarfında yeni tescillenmiş yapıların, tescil kaydının kaldırılması gereken, şu anda varolmayan yapıların, ve 1990'lı yıllarda yapılan küçük çapta bir sokak sağlıklaştırma projesi çizimi sırasında, turizm işletmelerinin ruhsatlandırılmasını rahatlatmak amacıyla Belediyenin ilan ettiği turizm bölgesi gibi kararların, yeni koruma planına ve ekindeki listelere işlenmesi gerekmiştir (Ağar 2009).

Yeni koruma amaçlı imar planı yapımı, Kültür Yolu ile koşut olarak ve plan ile projenin birbirini destekledikleri **olumlu bir ilişkili** içinde ilerlemiştir. Plan müellifine göre, günümüzde Gaziantep kentsel sit alanlarında uygulamanın radikal kararları içerecek biçimde **uygulanmasına yönelik irade** bulunmaktadır. Yaşanan sorunlardan alınan dersler ve alana yönelik olumlu beklentiler çalışmayı kolaylaştırmaktadır. Belirli noktalarda (örneğin hanlara bitişik dükkan yapılaşmaları vb.) plan kararları ortaya çıkmadan, uygulamaya geçilmiş olmasından kaynaklı sorunlardan söz edilebilse de, genel olarak eş zamanlı ve hatta bir adım önde giden uygulama, koruma amaçlı imar planı kararlarının içeriğini daha da zenginleştirmektedir. Uygulamaya geçirilmiş olan kimi kararlar (örneğin beş katlı betonarme yapıların kamulaştırılarak yıkılması) koruma amaçlı plan kararlarında cesaretlendirici ve Koruma Kurulu açısından ikna edici etkiye sahiptir. Bunun yanında, proje ile yapılan kimi uygulamalar, koruma amaçlı imar planı kararlarının değiştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur (Uyar 2009).

4.2.2.4: Etkinlik Türleri

Kültür Yolu Projesi kapsamında gerçekleştirilen koruma etkinlikleri, türlerine göre aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Etkinliklere ait ayrıntılı bilgi, 4.2.3: Proje Süreci kısmında verilmiştir.

Tablo 21. Gaziantep Kültür Yolu Projesi- Etkinlik Türleri

Etkinlik türü	**Mevcut**	**Açıklama**
Çevre ölçeğinde mekansal müdahaleler		
Kentsel tasarım projesi hazırlanması	√	Kale Çevresi Düzenlemesi; 14 Şehit Anıtı ve Meydan Düzenlemesi; Kültür Yolu Yol ve Cephe Düzenlemesi; Bakırcılar Çarşısı Sokak Sağlıklaştırması; Eski Saray Caddesi Düzenlemesi; Buğday Arastası Çevre Düzenlemesi; Almacı Pazarı Düzenlemesi
Kentsel tasarım projesi uygulaması	√	
Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması	√	
Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması	√	
Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	√	
Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	√	
Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	√	
Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	√	
Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması	√	
Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulaması	√	
Yapı ölçeğinde mekansal müdahaleler		
Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması	√	Kale Restorasyonu (ve Gaziantep Kahramanlık Panoraması); Naib(oğlu) Hamamı- Tarihi Kır Kahvesi- Geleneksel Binanın (Butik Otel) Renovasyonu; Hışva Han Restorasyonu; Göğüş Konağı Restorasyonu
Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması	√	
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması	√	
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve yeniden işlevlendirme uygulaması	√	

Etkinlik türü	Mevcut	Açıklama
Sosyal/ destekleyici etkinlikler		
Koruma, kültür ve turizm ile ilgili konularda eğitim	√	Öğrenen Organizasyon-Menengiç Takımı Tanıtım Çalışmaları
Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular)	√	Belediye Bültenleri
Diğer (açıklayınız)	√	Somut olmayan kültürel miras (mutfak, el sanatları üretimi ve satışı)

4.2.3: Kültür Yolu Projesi Süreci ve Ana Aşamalar

Kültür Yolu Projesi süreci organik olarak, yavaş yavaş gelişmiş, Kale'de başlayan çalışmalar Bakırcılar Çarşısı'na bağlandıktan sonra daha büyük bir alan olarak **Kültür Yolu kendiliğinden ortaya çıkmıştır**. Kültür Yolu esasında bir bütün olmakla birlikte, projenin **etap etap** hayata geçirilmesi, önce gerçekleşebilecek projelere ilişkin **Gaziantep halkını inandırmak** suretiyle ilerlemesi gerekmiştir (Akkaya 2009; Okuducu 2009).

Kültür Yolu Projesinin, tüm Gaziantep için geliştirilen kentsel koruma stratejileri ve programları ile de **organik bir bağa** sahip olduğu gözlenmiştir. Projeler arasındaki sınırlar her zaman net olmamakta, projelerin kesişme ve iç içe geçtikleri noktalar olmaktadır. Bu gözlem ışığında, Kültür Yolu Projesinin aşamaları ile Gaziantep kentinin 'kültür ve turizm atağı'nın arkaplanını oluşturan daha geniş sürecin önemli aşamaları, ayrıca bu geniş sürecin içinde yer alan diğer projelere ilişkin aşamalar aşağıda bir arada gösterilerek sıralanmıştır. (Ayrıca bkz. Ek 5: Odak Örnekler için Proje Süreçlerinin Aşamalarının Ayrıntılı Dökümü.)

Tablo 22. Gaziantep Kültür Yolu Projesinin ve İlgili Süreçlerin Aşamaları (Aktörlere ait kısaltmaların açılımı için bkz. 4.2.4: Örgütlenme, Tablo 23; özel kısaltmalar: EKP: Emlak Katkı Payları, OAP: Ortak Akıl Platformu; PDK: Proje Danışma Kurulu).

Sıra no.	**Tarih**	**Genel sürece ait aşamalar**	**Kültür Yolu Projesine ait aşamalar**	**İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar**	**Aktörler**			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
1	2002-04	Proje öncesi görüşmeler			ÇKV, ÇKVT	GBŞB, GV, GİB	-	-
2	2003-05	Gaziantep İli Merkez Kültür Envanteri (bkz. Levha 91)			GVK	GİÖİ, ŞBK, ŞBB, GVB, GMO, GAMM, GBŞB, GKBK, GKTM, BUZK	GV	-
3	2004	Asım Güzelbey'in Büyükşehir Belediye Başkanlığına seçilmesi			GH	-	-	-
4	2004-05	GBŞB TÇK Şube Müd. ve KUDEB'in kurulması			GBŞB	KTB, ADKBK	-	-

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kültür Yolu Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projeleri müellifi
5	2004-05	'Varlığını Berekete Dönüştüren Kent Gaziantep' hedefinin programlanması			GBŞB, ÇKVB	OAP	-	-
6	2004-05	'Tarihi Evleri Koruyalım' kampanyası (bkz. Levha 93)			GBŞB	AKMS	GBŞB	GBŞK
7	2004-06		Bakırcılar Çarşısı Sokak Sağlıklaştırması (bkz. Levha 62)		GBŞB	AKÇE	GBŞB, EKP (İÖİ)	ÇKLV, GBŞK
8	2004-07		AB Destekli Üç Yapı Restorasyon Projesi: 'Naib Hamamı- Kır Kahvesi- Butik Otel' (bkz. Levha 48-53)		GBŞB	GKBK, ÖİF, KOB	AB, GBŞB	ÖMB, GBŞB
9	2004-…	Proje tanıtım çalışmaları			GBŞB	TKB, GKTM, BY, TKB, YSTK, TURF	GBŞİ	-

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kültür Yolu Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
10	[2004]-…			Gaziantep Mozaik Müzesi ve Kongre ve Kültür Merkezi	GBŞB, KTB	GV	KTB	
11	[2005-06]		14 Şehit Anıtı ve Meydan Düzenlemesi		GBŞB	[GKBK], [ÖİF]	[GBŞB]	[GBŞK]
12	[2005]-06			Şahinbey Belediyesi Koruma Projeleri	ŞBB	TKB, [GKBK]		
13	2005-07		Gaziantep Kalesi Çevre Düzenlemesi Projesi (bkz. Levha 45-46)		GBŞB	GKBK, ÖİF	GBŞB, KTB (GİÖİ)	GBŞK
14	[2005]-07		Buğday Arastası Çevre Düzenlemesi		GBŞB	GKBK, ÖİF	GBŞB	GBŞK
15	[2005]-07		Almacı Pazarı Düzenlemesi		GBŞB	GKBK, ÖİF	GBŞB	GBŞK
16	[2005]-07		Eski Saray Caddesi Düzenlemesi (bkz. Levha 54-55)		GBŞB	GKBK, ÖİF	GBŞB	GBŞK
17	[2005-09]		Kültür Yolu içinde diğer kurumlarca yapılan yapı restorasyonları		KOKB (ŞKB, ŞBB)	[OAP]	KOKB (ŞKB, ŞBB)	[ÖMPB]
18	[2005-09]			Kültür Yolu yakınında diğer kurumlarca yapı-lan yapı restorasyonları	GİÖİ	[OAP]	GİÖİ	[ÖMPB]

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kültür Yolu Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
19	[2005-08]		Kültür Yolu Yol ve Cephe Düzenlemesi (bkz. Levha 47, 56-57, 59-61, 63-64)		GBŞB	AKÇE, AYK, GKBK, [ÖİF]	GBŞB	[GBŞK]
20	2005-09			Bayaz Han Restorasyonu (Kent Müzesi) (bkz. Levha 78-85)	GBŞB	GKBK, ÖİF	GBŞB, TOKİ	[GBŞK]
21	2005-09		Göğüş Konağı Restorasyonu (Mutfak Müzesi) (bkz. Levha 72-77)		GBŞB	GKBK, ÖİF, AKMS, BUZK (PDK), GBŞD, AKÇE	GBŞB, EKP (İÖİ), KTB	GBŞK, KTB
22	[2005-09]		Kale Restorasyonu (ve Kahramanlık Panorama Müzesi) (bkz. Levha 42-44)		KTB	ÖİF, GBŞB	KTB (GİÖİ)	ÖMPB

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kültür Yolu Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
23	[2005]-09			Bey Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi	GBŞB	GKBK, AKMS, AKKİ, ÖİF	GBŞB, EKP (GİÖİ), TKB, KTB	GBŞK
24	2005-10		Kültür Yolu içindeki Vakıf eser restorasyonları (bkz. Levha 68-71)		VBG	GKBK, ÖİF, OAP	VBG	ÖMPB
25	2005-10			Kültür Yolu yakınındaki Vakıf eser restorasyonları	VBG	GKBK, ÖİF, OAP	VBG	ÖMPB
26	2006	Gaziantep 2007-11 Stratejik Planı			GBŞB	DPT, BUZK	GBŞB	
27	2006]-07	Türkiye Turizm Stratejisi 2023- 2007-13 Eylem Planı			KTB	STK, DĞRK		
28	[2006]-08			Medusa Cam Eserler Müzesi (bkz. Levha 86-87)	ÖG	[KTB], [ÖİF]	ÖG	[ÖMPB]
29	2006-08			KUDEB Binası restorasyonu (bkz. Levha 88)	GBŞB	GKBK, ÖİF		GBŞK

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kültür Yolu Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
30	2006-09			Belediye Ortaklık Ağları Projesi	GBŞB, KOKB (KUB)	YBYB	KAFK	
31	[2006]-09		Şıra Han (ve Yemiş Han) Restorasyonu (bkz. Levha 65-67)		GBŞB, ÖG	GKBK, ÖİF	ÖG	ÖMPB
32	[2006]-…		Hışva Han Restorasyonu (bkz. Levha 58)		GBŞB	GKBK, AKMS, ÖİF, ÖG	GBŞB	GBŞK
33	2007		TKB 2006 Başarı Ödülü (Bakırcılar Çarşısı)		TKB	GBŞB		
34	2007			TKB 2006 Özendirme Ödülü (Şahinbey Belediyesi Projeleri)	TKB	ŞBB		
35	[2007-09]			Gaziantep Sokak Sağlıklaştırma ve Çevre Düzenleme Projesi	GKTM	[ŞBB], [GKBK], [ÖİF]	[GKTM]	[ÖMPB]
36	[2007-10]	Yeni Koruma Planı yapımı			GBŞB	GKBK, [OAP]	GBŞB	ÖPLB
37	2008		TKB 2007 Büyük Ödülü		TKB	GBŞB		
38	2008			'Bana Kentimi Tanıt' etkinliği	ÇKLV	GBŞB, GMO	GİÖO, GH	

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kültür Yolu Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
39	2008	TKB 2008 Gaziantep Buluşması (bkz. Levha 97-98)			GBŞB, TKB	ÇKVT, [OAP]		
40	[2008]-09			Gaziantep-Halep Tanıtım Projesi (bkz. Levha 92)	GBŞB, KOKB (HLB)	DĞRK (HBK)	DĞRK (DPT)	
41	[2008-09]			Aziz Petros Kilisesi Restorasyonu (Ömer Ersoy Kültür Merkezi)	GBŞB	[GKBK], [ÖİF]	GBŞB	[GBŞK]
42	[2008-09]	Öğrenen Organizasyon-Menengiç Takımı Tanıtım Çalışmaları			GBŞB	GBŞD, TURF	-	
43	2009	Asım Güzelbey'in 2. kez Büyükşehir Belediye Başkanlığına seçilmesi			GH	-	-	-
44	2009	TKB 2008 Süreklilik Ödülü			TKB	GBŞB		
45	2009	TKB 2009 Gaziantep Semineri			GBŞB, TKB	ÇKVT, STK, GBŞD, OAP]	GBŞB	

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kültür Yolu Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
46	2009-13	Yeni dönem planlaması; Havra, Metin Sözen Kültür Evi, Gaziantep modeli kitabı, Kültür Yolu ve Bey Mahallesinde parallel sokakların canlandırılması, vb. (30 proje)			GBŞB	[OAP]		

4.2.4: Örgütlenme

4.2.4.1. Genel Örgütlenme Durumu

Gaziantep Kültür Yolu Projesi'nde geçerli olan örgütlenme durumu, tezin hipotezlerinde önerilen ölçütlere ve aktör tipolojisine göre aşağıdaki gibi incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda örgütlenmenin yasal, yönetsel ve parasal yönlerine de değinilmektedir.

<u>İyi Yönetim 1 (Liderlik ve Vizyon): Proje Sahibi</u>

Kültür Yolu Projesi'nin Proje Sahibi, Gaziantep'e bir kültür ve turizm kenti imajını kazandırmaya karar vermesi ve 'Varlığını Berekete Dönüştüren Kent Gaziantep' vizyonunu ortaya koyması açısından **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'dir**. Ancak vizyonun oluşmasında belediyeye önemli derecede rehberlik eden ve projenin ilk adımlarında önemli bir itici güç sağlayan **ÇEKÜL** Vakfı, uzman/ danışman rolü ötesinde, projenin bir ortağı olarak da anılmaktadır. Belediyenin tanıtım bültenleri, projeyi Büyükşehir Belediyesi ve ÇEKÜL Vakfı'nın birlikte hazırladığını belirtmektedir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008b).

<u>İyi Yönetim 2 (Eşgüdüm): Proje Sahibi</u>

Gaziantep'te, 'Varlığını Berekete Dönüştüren Kent' fikri ile birlikte, 'ortak akıl' diye tabir edilen bir oluşum ortaya çıkmış, proje taraflarını bir araya getiren bir **'Ortak Akıl Platformu'** işlemeye başlamıştır (Güzelbey 2009a; Okuducu 2009). **Gayrıresmi fakat düzenli** olarak toplanan bu platform, Büyükşehir Belediyesi (Belediye Başkanı Asım Güzelbey, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanı Sezer Cihan), Gaziantep Valiliği (Vali Lütfullah Bilgin ve daha sonra Süleyman Kamçı), Ticaret ve Sanayi Odaları, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, İl Özel İdaresi, İlçe Belediye Başkanları, (Kültür ve Turizm Bakanlığını temsilen) İl Kültür Müdürlüğü, ÇEKÜL Vakfı ve başkanı Prof. Dr. Metin Sözen, ÇEKÜL Gaziantep temsilcisi Zafer Okuducu, Mimarlar Odası temsilcisi, Büyükşehir Belediye Başkanı danışmanı (ve daha sonra Şehitkamil Belediye

Başkanlığına seçilen) Rıdvan Fadıloğlu, Büyükşehir Genel Sekreter Yardımcısı Hurşit Arslan gibi, **projede bir rolü olan tüm resmi kurumları ve sivil toplum kuruluşları** ile bu **kurumların aktif temsilcileri olan kişiler ve bazı ilgili vatandaşları** içermektedir (Cihan 2009a).

Ortak akıl platformunun kurallara bağlanmış resmi bir yapısı veya tüzel kişiliği yoktur. (Örneğin, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün anket yanıtlarında da herhangi bir ortaklık biçimi olmadığı belirtilmiştir.) Ancak proje yönetiminin başında **Asım Güzelbey** gibi uzlaşmaya ve **diyaloğa açık bir belediye başkanının** bulunması bunun bir sorun haline gelmesini engelleyen bir avantaj olarak nitelendirilmektedir. Asım Güzelbey'in yanısıra, **Metin Sözen** de süreçte itici bir güç olmuştur. Özellikle sürecin başlangıcında, Büyükşehir Belediyesi'nin de çağrısıyla, Metin Sözen önderliğinde toplantı zamanları, gündemleri ve katılacak aktörler saptanmış, Metin Hoca Gaziantep'e geldiği zamanlarda Ortak Akıl Platformu üyeleri toplantıya davet edilmiştir. **Toplantılarda**, o güne kadar gelinen nokta ve **yapılanlar** anlatılmakta, bundan sonra **neler yapılacağı** ve **hangi kuruma hangi tür görevlerin** düştüğü, ayrıca bölgesel ölçekte de neler yapılacağı görüşülmektedir. Ortak Akıl Platformu toplantıları teknik ekip tarafından (Vali ve Büyükşehir Belediye Başkanı katılamasa bile, Rıdvan, Hurşit, Sezer ve Zafer Beylerin katılımıyla) **haftalık** düzende sürdürülmekte, uygulamalar yerinde takip edilmektedir. Toplantı kararlarının dökümantasyonu yapılmaktadır (Cihan 2009a; Güzelbey 2009b).

Belediyenin tarihi çevre koruma işini benimsemesi ve **'elini taşın altına koyması'nın** çok önemli olduğu, ancak belediyelerin bunu **tek başına yapmasının mümkün olmadığı** belediye başkanınca da teyit edilmektedir. Kamuoyunda Belediyeye yöneltilen tenkitlerin heves kırıcı olacağı, bu açıdan diğer kuruluşların **manevi desteğinin** bile yeterli olduğu vurgulanmıştır (Güzelbey 2009a). Başlangıçtan itibaren bu bilinçle hareket edilmiş, koruma projeleri ve ilgili taraflarla **ilişkiler eş zamanlı** olarak geliştirilmiş, özellikle **kurum başkanları düzeyinde yoğun görüşme** trafiği gerçekleşmiştir. İlişkilerin olumlu seyretmesi ve Antep'te **ortak bir 'koruma mantığı'** oluşmakta olması, Kültür Yolu'nun ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir.

Büyükşehir Belediyesi, çalışmaları tek başına değil, Valiliğin, Vakıfların, TOKİ'nin, ÇEKÜL'ün, halkın, özel girişimcilerin desteğini hissederek yürütmüştür. Kültür Yolu Projesi, Büyükşehir Belediyesinin projesi olmakla birlikte bütün Antep'in projesi olarak sunulmuş ve geniş çapta benimsenmiştir. Tüm tarafların sorumluluk alanlarının belli olması ve herkesin üzerine düşeni yeterince yapması, örneğin altyapı kurumlarının proje ihale tarihlerine göre belediyeden gelen talimat üzerine kendi çalışmalarını doğru **zamanlama** ile yaparak, Türkiye'de yaygınca rastlanan altyapı çalışmalarının birbiriyle çelişmesi sorununu önlemesi, başarılı bir **eşgüdüm** sürecinin izlendiğini göstermektedir (Akkaya 2009; Gürsel 2009; Kavak 2009). Alınan iyi sonuçlarda, kamunun çıkardığı ilgili **kanun ve yönetmeliklerin** de çok destek olduğu düşünülmektedir (Okuducu 2009).

Büyükşehir Belediyesinin **öncü ve toparlayıcı** rolü, gerek aktörlerin bir araya getirilerek eşgüdümlerinin sağlanması açısından **yönetsel**, gerek proje alanının bütünlüğü sağlayan **fiziksel** düzenlemeler açısından mekansal düzeylerde etkili olmuştur. Belediye bu öncü rolü oynamasaydı, belki yine Vakıflar, Özel İdare ve Valiliğin kendi restorasyonunu yapacağı, ancak bunların istenilen etkiyi vermeyeceği tahmin edilmektedir. Belediye aynı zamanda, özellikle Bey Mahallesi'nde olduğu gibi konutlar söz konusu ise, arzla talebi birleştiren, satıcı ve alıcı adaylarını birbirlerine yönlendirme şeklinde bir eşgüdüm rolü da oynamaktdır. Belediye bir **ivme yakalamak** ve bu ivmeyi **korumak** adına başlangıçtan itibaren **hızlı hareket etmeyi** de önemsemiştir. Fiziksel düzenlemeler konusunda, restorasyonların, çarşı düzenlemelerinin, doğru bir ilişki içerisinde bir yaya aksı veya gezi düzeni içerisinde birbirine bağlanmadığı sürece etkili olmayacağı, bu yüzden çok ayaklı bir proje olarak Kültür Yolu Projesinin oluşturulduğu belirtilmektedir. **Yapılar arasında ilişkiyi** kuran bir mekanizma olmasının, ve bu **gezi aksı** üzerinde yeni bir yaklaşım getirmenin gereği görülmüştür. Alanın 24 saat çalışan ve yaşayan bir mekan olması için, alanın ileride trafiğe kapatılabileceği düşünülerek yol ile kaldırım arasındaki kot farkı çok az tutulmuş, araçları yaya alanından ayıran babalar, belirli bir disiplin altına alınan reklam tabelaları ve saçaklar ve doku içerisindeki tescilli olmayan,

niteliksiz yapılara dokuyla uyumlu hale gelmesi için müdahaleler, alanın bütünlüğünü sağlayan **tasarım dilini** yaratmıştır (Cihan 2009a; Gürsel 2009).

Belediyenin öncü rolünü etkili oynamasında, kendi **iç karar mekanizmasının** da sağlıklı işlemesi önemli bir unsurdur. İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanı Sezer Cihan'ın da doğruladığı üzere, örneğin Bakırcılar Çarşısı uygulamasına başlarken, farklı birimlerin yöneticilerinden çelişkili talimatlar alınıp işin kontrolden çıkmasını engellemek amacıyla, müteahhit ile görüşerek, üst yöneticiler de dahil her önerinin Cihan'ın ekibine getirildikten ve birlikte değerlendirildikten sonra uygulanması tembihlenmiştir. **Belediye Başkanının da Cihan'ın ekibine bu konuda güvenerek** yetki vermesi ve sadece başkanı bilgilendirilmekle yetinilebilmesi, çalışmaları kolaylaştırmıştır. Bununla birlikte, alternatifler arasından seçim gerektiren ve benzer önemli proje ve yatırım kararlarında önce Başkanın görüşü alınarak ilerlenmiştir (Cihan 2009b).

Projeye özgü daha resmi ve kurumlaşmış, yürütme kurulu benzeri **çok-aktörlü bir oluşum** kurulması konusunda, bunun görece erken aşamalarda olduğu, özellikle Tarihi Kentler Birliği ortamında, Gaziantep'teki çalışmaların Türkiye'ye veya bölge illerine örnek olabileceği bir **model arayışının** sürdüğü belirtilmektedir. Olası bir örnek olarak, Suriye'nin Halep kentinde, tarihi doku için kurulan bir birim dikkat çekmiştir. Temizlik, bakım onarım vb.işleri ayrı yürütülen bu birim, o bölgenin özel Belediyesi gibi işlemekte, çalışmalarının içine esnafını ve mahalle sakinlerini de katmış olup haftanın belli günü toplanmakta ve sorunlarına ortak çözümler geliştirmektedir (Okuducu 2009).

Yasal Geçerlilik: Yetkili

Kamu yararına ve yasalara dayanan yetkisi ile projeye yasal geçerlilik sağlaması gereken aktörler Kültür Yolu Projesi'nde kapsamlı olarak yer almıştır.[39] Hazırlanan planlara,

[39] Bu tür aktörler, tüm aktörlerin dökümünün verildiği Tablo 30'da 'Yetkili (1°)' olarak işaretlenmiştir. 'Yetkili (2°)' olarak işaretlenen aktörler ise, yatırımcı rolü ile, projenin gerçekleşmesi için gerekli kaynakların kullanımını onaylamaları ve Kültür Yolu Projesi'nde aktif bir yetki kullanmasalar da

çevre ve yapı ölçekli restorasyon ve tasarım projelerine ve bu projelerin uygulamasına, yasa ile **onay** yetkisi verilmiş olan ve görüşü alınması gerekli kurumlar, **Gaziantep Büyükşehir Belediyesi** ve **Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu** onayları alınmıştır. Yasa ile plan ve projelerde **müelliflik** görevi verilmiş kurumlar ise, kamu kurumları olarak Kale restorasyonunda ve müze teşhir-tanzim projelerinde **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Hışva Han araştırma kazısısında Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne bağlı **Gaziantep Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü** ve çevre ve yapı ölçekli projelerde **Belediye KUDEB Müdürlüğü**, ihale ile hizmet alınan kurumlar olarak ise özel planlama ve mimari proje büroları olmuştur. Restorasyon ve tasarım projelerinin **uygulamasında** ise, **yüklenici** olarak çeşitli inşaat firmalarına ihale edildiğini ve uygulama denetiminde Belediye **KUDEB** ekibinin çalıştığı görülmektedir. Çevre ölçekli proje uygulamalarının gerçekleşebilmesinde önemli rol oynayan bir başka yetkili aktör, sokak boyu altyapı hatlarındaki yenileme ve yeraltına alma çalışmalarını onaylayıp yürüten **altyapı kurumlarıdır**. GASKİ, TEK, TEDAŞ, Türk Telekom gibi kurumların, Kültür Yolu Projesi Ortak Akıl Platformunda yer alarak bu projelerin koordinasyonunda yer aldığı görülmektedir (bkz. İyi Yönetim 2: Proje Sahibi (Eşgüdüm) kısmı).

Proje hazırlama, onama ve yapım yetkilerinin yanısıra, bir diğer yasal hak olan **mülkiyet ve alan kullanımı haklarına** sahip aktörler de projede yer almıştır. Kültür Yolu Projesi alanında mülkleri olan kişi ve kurumlardan, **Vakıflar Bölge Müdürlüğü** onarım görmesi gereken önemli vakıf eserlerinin sahibi olarak bu onarımları gerçekleştirmeyi kabul etmiştir. **Özel şahıs** mülkiyeti söz konusu olduğunda, Göğüş Konağı'nda olduğu gibi **gönüllü tahsis**, veya Hışva Han'da olduğu gibi Belediyenin gerçekleştirdiği **kamulaştırma** işlemleri, restorasyonu yapılacak yapıların mülkiyet haklarının proje içinde çözümlenmesini sağlamıştır. Çevre ölçeğinde kapsamlı restorasyon olmasa da cephe ve yol müdahaleleri söz konusu olduğunda, Belediye'nin **Bakırcılar Çarşı esnafı** gibi hak sahipleri ile anlaşmaya varması uygulamaları kolaylaştırmıştır.

---

yasalarca başka konularda veya genel olarak yetkilendirilmiş olmaları bakımından bu kategoride sıralanmıştır.

Parasal Kaynak: Yatırımcı

2005-09 yılları arasında, Büyükşehir Belediyesi tarafından Kültür Yolu Projesi ve diğer tarihi çevre koruma çalışmaları için yapılan, yaklaşık **25 milyon TL'lik uygulama** maliyetlerinin çeşitli aktörler arasındaki paylaşımına bakıldığında, mali yükün %50'sinin **Büyükşehir Belediyesi** bütçesinden; %20'sinin **İl Özel İdaresi'nin** kullandırdığı emlak katkı paylarından; %15'inin **Toplu Konut** İdaresi'nden; %10'unun **Avrupa Birliği'nden**; ve %5'inin **Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın** gönderdiği ve İl Özel İdaresi vasıtasıyla kullanılan kaynaktan oluştuğu hesaplanmaktadır. Belediye dışındaki kurumların yaptırdığı uygulamalarda ise, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kale'nin restorasyonuna Valilik ve Özel İdare kanalıyla yüksek miktarda bir harcama yapmış, **Vakıflar Müdürlüğü** de Kültür Yolu üzerindeki han ve camilerin birçoğunun restorasyonunu tamamen kendi bütçelerinden finanse etmiştir (Cihan 2009a). Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarından, Kültür Yolu sınırları içinde 2005-2010 yılları arasında yapılan 20'ye yakın ihalede, projelendirme için yaklaşık 250,000 TL (yapı başına ortalama 50,000 TL) ve uygulama için yaklaşık 6,200,000 TL (yapı başına ortalama 540,000 TL) olmak üzere, **7 milyon TL'ye** yakın bir tutar harcandığı anlaşılmaktadır. Kültür Yolu sınırları içinde olmayıp da Gaziantep'in tarihi dokusu içinde yer alan diğer vakıf restorasyonları da toplam 5 milyon TL'yi aşkın bir bedele sahiptir (Vakıflar Genel Müdürlüğü 2010b). Bu rakamlar toplandığında **40 milyon TL'ye** yakın bir **toplam** proje maliyeti ortaya çıkmaktadır.

Büyükşehir Belediyesi, çalışmalara en fazla bütçe ayıran kurum olmakla birlikte, başka **kaynakların projeye akışının eşgüdümünü** sağlamış, bu konuda **Ortak Akıl Platformu** kanalından yararlanmıştır. Tarihi dokunun korunmasında Türkiye'de mevcut tüm finansman olanaklardan yararlanmıştır (Cihan 2009b). Birçok farklı kaynaktan yararlanma sürecinde, belediye, projelerin uygulamasına geçildiği anda **hızlı hareket etmek zorunluluğunun** ve kaynağın ne zaman hangi koşullarda geleceğini kesin olarak **öngörememenin** baskısını duymaktadır (Cihan 2009a). Belediye, şehirde bulunan **atıl kaynakları aktif hale getirmeye** çalışmış, arazi satın alarak bu arazilerde tadilatlar

yapmak ve imara açmak suretiyle elde edilen geliri köprü, yol, park vb. yatırımlar yaparak tekrar şehre aktarmıştır. Belediyelerin devletten aldığı gelirin kısıtlı olmasına bağlanan **kaynak sıkıntısı** Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nde de duyulmuş, bu durum belediyeyi **yeni çözümler** bulmaya itmiş ve 2004-09 döneminde bu konuda başarılı bir sonuç alınmıştır (Güzelbey 2009b).

İl Özel İdaresi aracılığıyla kullanılan **emlak katkı payları**, her sene emlak vergileri yattığı sürece **sürekli yenilenen** kaynaklar olmaları nedeniyle, belediye için birinci planda olmakta ve bu kaynağı sağlayan yasal düzenleme çok yerinde bulunmaktadır. Buna kıyasla Avrupa Birliği, korumacılıkta her zaman uygulamaya yönelik hibe fonu açmaması bakımından sürekliliğine güvenilemeyen, daha arka planda bir kaynak olarak görülmektedir (Cihan 2009a). Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Gaziantep'te gerek Kale ve çevresi için projelendirme ve uygulama maliyetlerinin çoğunu üstlenmesi, gerek Bey Mahallesi'ndeki bazı konutlar için proje yardımında bulunması ile yatırımcı görevini yerine getirmiştir. Toplu Konut İdaresi de, standart katkı yöntemi, yasası gereği yıllık kredilerinin %10'unu eski eserler için kullandırmak olmakla birlikte, Gaziantep'te Bayaz Han'daki katkısını hibe usulü yaparak önemli bir işbirliği sergilemiştir. **Tarihi Kentler Birliği** de '200 Ortak 200 Eser' programı ile Bey Mahallesi'nde bir sokak sağlıklaştırma yardımı yapmıştır.

Kültür Yolu Projesi'nin **mali örgütlenmesi, zengin ve çok-aktörlü** bir yapıdadır. Büyükşehir Belediyesi, finansman konusunu Kültür Yolu Projesi ile sınırlandırarak değil, tüm Gaziantep koruma çalışmaları açısından ele alan bir yaklaşım göstermektedir.

<u>Toplumsal Destek (Katılım): Kullanıcı</u>

Kültür Yolu Projesi'nde **katılımcı bir süreç** izlendiği görülmektedir. Bakırcılar Çarşısı ve Kültür Yolu'ndaki düzenlemelerde çalışmaların başında alandaki **esnafa davetiyeler** gönderilmiş, **toplantılar** ve **seminerler** yapılarak proje tanıtılmış, projenin vatandaşlara getirileri anlatılmış, vatandaşların fikirleri alınmıştır. Bu sayede alandaki kullanıcılarda bir sahiplenme duygusu gelişebilmiştir (Akkaya 2009). Büyükşehir Belediyesi, [**Ortak**

Akıl Platformu] toplantılarının bazılarına eski bir evi veya hanı olup bunu onarmış veya onarıp kullanmak isteyen vatandaşları da, onları teşvik etmek amacıyla davet etmiş, alanı gezerken onların yapılarını da gezmiş ve fikirlerini almıştır. Belediye genel yaklaşım olarak projelerini ilgilenen kesimlerle paylaşma ve tüm tarafların fikrini alma çabası içinde olmuştur (Cihan 2009a).

Belediye, katılımcı yaklaşımı, onarımların tamamlandığı **Bey Mahallesi** örneğinde geliştirerek uygulama girişimi içindedir. Tanıtım yönünde çalışmaların yanısıra, alanda başlamış olan işlev dönüşümlerinin doğru bir şekilde yönlendirilmesi amacıyla, alandaki konut sahibi vatandaşlarla, proje hedeflerini, onlardan ne beklediklerini, kendi yapılarında oturarak yapılarını nasıl koruyabileceklerini ve ziyaretçilere ne tür hizmetler sunabileceklerini, Belediyenin onlara vereceği destekler ve vatandaşların önerilerini görüşecekleri toplantılar planlamıştır. Bu çalışmanın, **alan yönetimi** tarzında bir gelişimi olacağı öngörülmektedir (Cihan 2009b).

Bilimsel Nitelik: Uzman

Kültür Yolu Projesi'nde bilimsel uzmanlık unsurunu sağlayan çeşitli aktörlerin süreçte oynaması beklenen rolleri genel olarak oynadığı gözlenmektedir. Proje vizyonunu, stratejilerini ve programını belirleme aşamasında, Büyükşehir Belediyesi **ÇEKÜL'ün uzman danışmanlığından** yararlanmıştır. Planlama ve çevre, yapı ve müze teşhir-tanzimi ölçeğini kapsayan projelendirme aşamasında, Egeplan veya Tures gibi **deneyimli müelliflerden** hizmet almak, **Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanlarının** katkısını almak veya **Adana Koruma Bölge Kurulu'nda staj** görerek temel koruma eğitimi almış ve restorasyon uzmanı mimar Pınar Ağar gibi üyelere sahip **KUDEB** ekibinden yararlanmak suretiyle çalışmış, ve Koruma Kurulu onaylarını, **Kurul ile sürdürülen yakın diyaloğa** dayanan akıcı bir süreç içinde almıştır. Bu projelerin hazırlanmasında projeye özgü **bilimsel danışma kurullarının** da katkıda bulunduğu, Göğüş Konağı örneğinde olduğu gibi görülmektedir. Uygulama aşamasında da çalışmalar KUDEB'in denetimi altında yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Sürecin herhangi bir aşamasında, Büyükşehir ekibinin ihtiyaç duyduğu belirli bir konuda akademisyenlere

veya konuyu bilen kişilere **danışma alışkanlığı** olmuştur (Cihan 2009b). Projenin kazandığı **Tarihi Kentler Birliği ödülleri** de, projenin niteliği konusunda referans oluşturmaktadır.

Bu bakımlardan, iyi yönetilen ve bilimsel standartlarını üst düzeyde tutmak için **samimi çabaların** harcandığı, bu konuda destek verebilecek aktörlerle birlikte çalışıldığı görülmektedir. Bu genel olumlu tabloda bir eleştiride bulunmak gerekirse, **üniversitenin görece zayıf** bir rolü olduğu söylenebilir. Bu eksiklik hissedilerek, bazı sempozyum ortamlarında üniversiteden destek ve daha aktif rol alması beklentisi, ÇEKÜL Vakfı gibi taraflarca dile getirilmiştir. Bu bağlamda Gaziantep Üniversitesi gibi yerel kurumların kurumsal desteğinden ziyade, yapı restorasyonu (örneğin Avrupa Birliği'nin hibe koşulu olarak öne sürdüğü üzere) ve müze kurulması çalışmalarında danışmanlık şeklinde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Doç. Dr. Emre Madran ve Dr. Nimet Özgönül, Esin Kuleli gibi **öğretim üyeleri ve araştırmacıların bireysel katkıları** vurgulanmıştır (Gürsel 2009; Ağar 2009; Okuducu 2009).

4.2.4.2. Aktörlerin Özellikleri

Kültür Yolu Projesi'nde ve kentteki ilgili diğer planlama ve koruma süreçlerinde yer alan aktörler, her birinin yer aldığı sektör, projedeki rolünün niteliği ve ağırlığı açısından aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 23. Gaziantep Kültür Yolu Projesi- Aktörler[40]

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*
1	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi- Genel (GBŞB)	Kamu-yerel	Lider (GVB) Projenin hazırlanması ve uygulanması (GKBK)	Proje Sahibi, Yetkili (1°), Yatırımcı, Kullanıcı, Uzman	**5** 5 (GVB) 5 (GİÖİ) 5 (GKBK)[41] 5 (ŞKB)
1a	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi- Başkan (GBŞA)	Kamu-yerel	Lider (GVB) Projenin oluşumunda etken rol (GKBK)	Proje Sahibi, Yetkili (1°)	**5** 5 (GVB) 5 (GİÖİ) 3 (GKBK) 5 (ŞKB)
1b	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi - İmar ve Şehircilik Dairesi- Başkan (GBŞİ)	Kamu-yerel	Projenin yürütülmesinden teknik olarak sorumlu olan yetkili	Yetkili (1°)	**5**
1c	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi- KUDEB Şube Müdürlüğü (GBŞK)	Kamu-yerel	Projenin yürütülmesinden teknik olarak sorumlu olan ekip	Yetkili (1°), Uzman	**5**
1d	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi- üst düzey yetkililer (GBŞY)	Kamu-yerel	Proje vizyonunun oluşturulmasında katkı, genel destek	Yetkili (2°)	**3.5**
1e	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi- diğer daire ve şubeler (GBŞD)	Kamu-yerel	Koruma çalışmalarına lojistik destek	Yetkili (2°)	**2**

[40] Projedeki Rolü ve Önemi kategorilerinde, anketleri yanıtlayan kurumların ilgili notları parantez içinde kurum kısaltması ile verilmiştir. Projedeki Rolü kategorisi, Kültür Yolu Projesi yanısıra diğer koruma çalışmalarındaki rolleri de içermektedir. Önemi kategorisi, yalnızca Kültür Yolu Projesi'ne özgü rolünün önemi ile ilgilidir.

[41] Gaziantep Koruma Bölge Kurulu'nun yanıtlarını değerlendirirken, bu kurulun projenin ilk dört yılından sonra kurulmuş olması ve anket yanıtlayan görevlinin de belirttiği üzere süreci yakında takip etmemiş olmaları dikkate alınmalıdır. Adana Koruma Kurulu ile görüşme fırsatı olmamıştır.

2a	İlçe belediyeleri (GİB)- Şahinbey (ŞBB) ve Şehitkamil (ŞKB) Belediyeleri	Kamu-yerel	Lider/ Destek (GVB) Uygulama sorumluluğu (GKBK)	Yetkili (2°)	**3.5** 4 (GVB) 3 (GİÖİ) 4 (GKBK) 3 (ŞKB)
2b	Komşu ve kardeş belediyeler: Halep ve Karlstadt Belediyeleri (KOKB, HLB, KSB)	Kamu-yerel	Tanıtım çalışmalarında işbirliği (HLB), genel teknik işbirliği (KSB)	Yetkili (2°)	**2.5** 3 (GİÖİ) 0 (GKBK) 5 (ŞKB)
3	Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB)	Kamu-merkez	Bazı yapı resto-rasyonlarında işveren/ sponsorluk, uzman görevlendirmek Destek (GVB)	Yetkili (2°), Yatırımcı, Uzman	**4** 4 (GVB) 3 (GİÖİ) 5 (GKBK) 5 (ŞKB)
4	Adana/ Gaziantep Koruma Bölge Kurulu (ADKBK, GKBK)	Kamu-merkez	Destek (GVB) Projelerin onaylanması (GKBK)	Yetkili (1°)	**5** 5 (GVB) 4 (GİÖİ) 5 (ŞKB)
5	Gaziantep Valiliği (GV)	Kamu-merkez	İl Özel İdaresi'nin kaynak kullandırma yetkisini yönetmek Destek (GVB)	Yetkili (2°), Yatırımcı	**4** 5 (GVB) 4 (GİÖİ) 1 (GKBK) 4 (ŞKB)
5a	Gaziantep Valisi (GVK)	Kamu-merkez	İl Özel İdaresi'nin kaynak kullandırma yetkisini yönetmek	Yetkili (2°), Yatırımcı	**4** 5 (GVB) 4 (GİÖİ) 1 (GKBK) 5 (ŞKB)
6	Gaziantep İl Özel İdaresi (GİÖİ)	Kamu-yerel	Emlak katkı paylarını ve KTB kaynaklarını projede kullandırmak; bazı yapı resto-rasyonlarında işveren	Yetkili (2°), Yatırımcı	**4** 5 (GVB) 4 (GİÖİ) 1 (GKBK) 4 (ŞKB)
7	Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (GKTM)	Kamu-merkez	Destek (GVB)	Yetkili (1°)	**3.5** 5 (GVB) 4 (GİÖİ) 2 (GKBK) 4 (ŞKB)
8	Gaziantep Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü	Kamu-merkez	Araştırma kazısında uzman	Yetkili (1°), Uzman	**3**

	(GAMM)		görevlendirmek, Mozaik Müzesinde ana aktör		
8a	Gaziantep Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü (GRAM)	Kamu-merkez	Kaledeki kazı-temiz-lik- restorasyon çalış-malarının planlanması ve denetimi	Yetkili (1°), Uzman	**0.5**
9	İlçe kaymakamlıkları (GİK, ŞBK, ŞKK)	Kamu-merkez	Gaziantep Kültür Envanterinde destek	Yetkili (2°), Uzman	**1** 0 (GVB) 3 (GİÖİ) 0 (GKBK) 0 (ŞKB)
10	Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü (GVBM)	Kamu-merkez	Destek (GVB) Vakıflar Bölge Müdürlüğüne ait taşınmazların projelerinin yapımı, uygulanması (GKBK)	Yetkili (1°), Yatırımcı, Kullanıcı	**4** 5 (GVB) 4 (GİÖİ) 0 (ŞKB)
11	Toplu Konut İdaresi (TOKİ)	Kamu-merkez	Bayaz Han restorasyonunda sponsorluk	Yetkili (2°), Yatırımcı	**2** 0 (GVB) 2 (GİÖİ) 0 (GKBK) 0 (ŞKB)
12	Altyapı kurumları (AYK)	Kamu-yerel	Proje uygulamalarının altyapı bileşeni	Yetkili (1°)	**3**
13	Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları: Gaziantep Tapu ve Kadastro Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Halep Başkonsolosluğu (DĞRK, GKM, DPT, HBK)	Kamu-merkez	Gaziantep Kültür Envanterinde destek (GTKM) Tanıtımda işbirliği (DPT, HBK)	Yetkili (2°), Uzman	**1.5** 0 (GVB) 3 (GİÖİ) 3 (GKBK) 0 (ŞKB)
14	Gaziantep İlköğretim okulları (GİÖO)	Kamu/ özel	‘Bana Kentimi Tanıt’ etkinliğinde işbirliği	Kullanıcı	**1**
15	Gaziantep halkı-Genel (GH)	Sivil	Destek (GVB)	Kullanıcı	**4** 4 (GVB) 3 (GİÖİ)

					4 (GKBK) 5 (ŞKB)
16	Alan kullanıcıları- Genel (AK)	Sivil	Çevre düzenlemelerinde işbirliği, genel destek	Kullanıcı	**4** 4 (GVB) 3 (GİÖİ) 4 (GKBK) 5 (ŞKB)
16a	Alan kullanıcıları- Çarşı esnafı (AKÇE)	Sivil/ özel	Çarşı düzenlemelerinde işbirliği Destek (GVB)	Kullanıcı	**4**
16b	Alan kullanıcıları- Mal sahipleri (AKMS)	Sivil/ özel	Mülklerini Belediyeye tahsis etmek veya bizzat onarıp işlevlendirmek Destek (GVB)	Yetkili (1°), Kullanıcı	**4**
16c	Alan kullanıcıları- Kiracılar (AKKİ)	Sivil	Destek (GVB)	Kullanıcı	**3**
16d	Alan kullanıcıları- müşteri, ziyaretçi (AKMZ)	Sivil	Destek (GVB)	Kullanıcı	**3**
17	Özel şahıs/ girişimciler (ÖG)	Özel	Mülklerini onarıp işlevlendirmek Destek (GVB)	Yatırımcı, Kullanıcı	**3** 3 (GVB) 3 (GİÖİ) 0 (GKBK) 3 (ŞKB)
18	Yerel sivil toplum kuruluşları- Genel: Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odaları, turizm örgütleri (YSTK, GTO, GSO, TÖ)	Sivil	Destek (GVB)	Kullanıcı	**2.5** 5 (GVB) 3 (GİÖİ) 1 (GKBK) 0 (ŞKB)
19	ÇEKÜL Vakfı- Genel/ Merkez (ÇKV)	Sivil	Destek (GVB)	Uzman	**4** 4 (GVB) 2 (GİÖİ) 4 (ŞKB)
19a	ÇEKÜL Vakfı- Başkan (ÇKVB)	Sivil	Proje vizyonu kurulmasında ve aktörlerin buluşturulmasında	Uzman	**4**

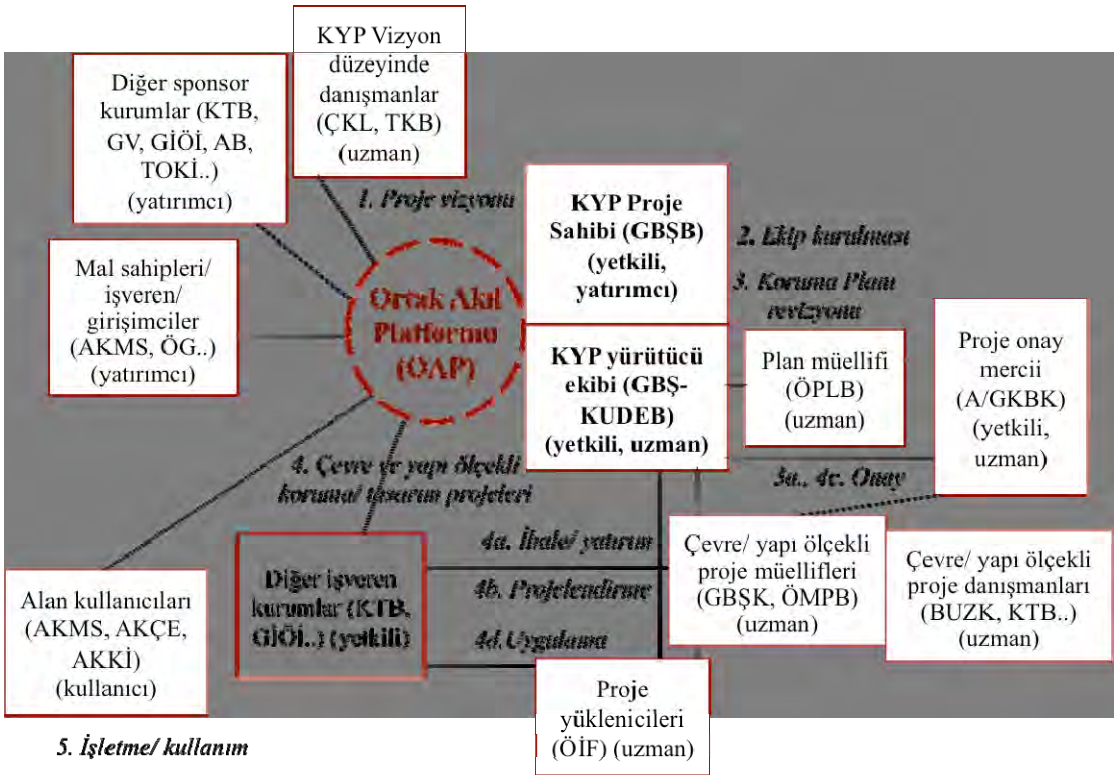
			katkı		
19b	ÇEKÜL Vakfı Gaziantep Temsilciliği (ÇKVG)	Sivil	Proje vizyonunda ve aktörlerin buluş-turulmasında katkı Destek (GVB)	Kullanıcı, Uzman	**3.5** 4 (GVB) 2 (GİÖİ) 3 (ŞKB)
20	Gaziantep Mimarlar Odası (GMO)	Sivil	Destek (GVB)	Uzman	**3** 4 (GVB) 3 (GİÖİ) 5 (ŞKB)
21	TMMOB'a bağlı diğer odalar (DĞO)	Sivil	Destek (GVB)	Uzman	**2** 2 (GVB) 2 (GİÖİ) 2 (ŞKB)
22	Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları (DSTK)	Sivil	Destek (GVB)	Kullanıcı, Uzman	**1** 2 (GVB) 2 (GİÖİ) 0 (ŞKB)
23	Tarihi Kentler Birliği (TKB)	Kamu/ sivil	Ödül ve toplantılar yoluyla teşvik, Bey Mahallesinde sponsor Destek (GVB)	Yatırımcı, Uzman	**3.5** 3 (GVB) 5 (ŞKB)
24	Havza Birliği (HVB)	Kamu/ sivil	Kurulma aşamasında, gelecekte önemi artabilir	Yetkili (2°)	**1**
25	Diğer ulusal ve uluslararası yerel ve bölgesel yönetimler birliği (YBYB)	Kamu/ sivil	Kapasite geliştirme projelerine destek	Yetkili (2°), Uzman	**1**
26	Üniversite (ÜNİ)	Kamu/ özel	Destek (GVB)	Uzman	**2** 4 (GVB) 3 (GİÖİ) 4 (ŞKB)
27	Bağımsız uzman kişi ve kuruluşlar (BUZK)	Sivil	Destek (GVB)	Uzman	**3** 3 (GVB) 3 (GİÖİ) 4 (ŞKB)
28	Özel planlama bürosu (ÖPLB)	Özel	Koruma Planı müellifi	Uzman	**2.5**
29	Özel mimari proje büroları (ÖMPB)	Özel	Mimari/ kentsel tasarım proje müellifi	Uzman	**3**

30	Özel inşaat firmaları (ÖİF)	Özel	Proje yüklenicisi	Uzman	**3**
31	Turizm firmaları/ operatörleri (TURF)	Özel	Tanıtım desteği	Kullanıcı	**3**
32	Avrupa Birliği (AB)	Kamu	Üç yapının restorasyonuna sponsor Destek (GVB)	Yetkili (2°), Yatırımcı	**2.5** 2 (GVB) 3 (GİÖİ) 0 (ŞKB)
33	GAP İdaresi	Kamu	AB fonlarının kullanımına destek	Yetkili (2°), Yatırımcı	**1.5**
34	Diğer kalkınma ajansları/ fon kuruluşları (KAFK)	Kamu	Kapasite geliştirme projelerine destek	Yetkili (2°), Yatırımcı	**1**
35	Basın- yayın kuruluşları (BY)	Özel	Tanıtım desteği	Kullanıcı	**2.5**
36	Diğer (DĞR)	-	-	-	2 (GİÖİ)

Gaziantep Kültür Yolu Projesi'ne katkıda bulunan en önemli aktörlerin kimler olduğuna ilişkin olarak, yukarıdaki tabloya bakıldığında, ön plandaki (**5 puan alan**) aktörlerin Gaziantep **Büyükşehir Belediyesi** (hem genel kurum olarak, hem Belediye Başkanı Asım Güzelbey, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanı Sezer Cihan ve KUDEB Müdürlüğü olarak) ve Adana **Koruma Bölge Kurulu** olduğu görülmektedir. Yine önemli derecede aktif olan (**4 puan alan**) aktörler, **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Gaziantep **Valiliği** (ve kişi olarak Valinin kendisi), Gaziantep **İl Özel İdaresi**, Gaziantep **Vakıflar** Bölge Müdürlüğü, **Gaziantep halkı, alan kullanıcıları** (hem genel anlamda, hem çarşı esnafı ve mal sahipleri olarak) ve **ÇEKÜL** Vakfı (hem genel kurum hem başkan Metin Sözen olarak) olmuştur. Görüşme yapılan Büyükşehir Belediyesi yetkililerinin değerlendirmesine bakıldığında ise, yukarıdaki tabloya benzer şekilde, Valilik (ve Vali), Özel İdare (ve Genel Sekreteri), Vakıflar Bölge Müdürlüğü (ve Müdürü) ve **sivil toplum** vurgulanmakta, ayrıca Büyükşehir Belediyesi'ndeki üst düzey yetkili ve danışmanlar (Rıdvan Fadıloğlu, Hurşit Arslan, Zafer Okuducu), İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, meslek odaları, ve özel girişimciler anılmaktadır (Cihan 2009b; Güzelbey 2009b). Bu bağlamda dikkate değer bir nokta, aktörlerin sık sık **kurumsal olduğu kadar bireysel** de olabildiği ile ilgilidir. Kişilere bağlı süreçler, kurumsal sürekliliğin gelişmesini

engelledikleri gerekçesiyle eleştirilebilmektedir, ancak Türkiye'nin geleneksel toplum yapısında **toplumsal saygı** gören ve **önder** kabul edilen figürlerin daha büyük hareketleri tetiklemeleri, yararlanılması gereken önemli bir imkandır. Daha önemli mesele, kısa vadeli **kişisel etkilerin orta ve uzun vadede kurumsal yapılara dönüştürülebilmesidir**.

Kültür Yolu Projesi sürecindeki aktörlerin arasındaki temel ilişkiler kavramsallaştırmaya çalışıldığında, ön plandaki aktörleri ve proje sürecinin kritik aşama veya etkinlik türlerini beraber gösteren aşağıdaki şema ortaya çıkmaktadır.

Şekil 6. Gaziantep Kültür Yolu Projesi- Aktörler Arası İlişkiler Şeması

Aşağıdaki bölümde, sürecin ince ayrıntılarına ışık tuttuğu düşünülen çeşitli bilgileri sunmak amacıyla, süreçte ağırlıklı role sahip bazı aktörler üzerinde ayrı ayrı durulmaktadır.

1: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi- Genel (GBŞB)

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin Kültür Yolu Projesi'ndeki yaşamsal rolü, yukarıdaki çeşitli bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Projenin vizyonunu ortaya koyan ve muhafaza eden, finansmanının da büyük kısmını karşılayan belediye, vatandaşları koruma konusunda bilinçlendirmenin yolunda bir kamu idaresi olarak kendisinin örnek olması ve eserlere sahip çıkması gereğini ilke edinmiştir (Cihan 2009a).

1a: Gaziantep Belediyesi- Başkan (GBŞA):

Gaziantep'in 1989-2004 gibi uzun bir dönem belediye başkanlığını yapmış ve adı kentin adı ile birlikte sık anılır olmuş Celal Doğan'ın ardından, 2004 seçimleri ile başlayan Asım Güzelbey dönemi de kendine özgü, başarılı çizgisiyle kente şimdiden damgasını vurmuştur. Asım beyin yaptığı hizmetlerde Gaziantep'te gözle görülen pek çok çalışması olmakla birlikte, en büyük çalışmayı tarihi dokuda gerçekleştirdiği, daha önce yapılmayan bir işi yaptığı, ve 'kültür'ün partiler arası çekişmelerin üstünde kalan, siyaset üstü bir konu olduğu için, geniş bir takdir topladığı düşünülmektedir (Okuducu 2009). Tarihe ve kültüre ilgili ve duyarlı bir belediye başkanı olarak, bütün ekibi teşvik etmiş, Gaziantep'in tarihi dokusunun bakımsızlık içindeki eski halinin fotoğraflarına bakıldığında böyle bir sonucu hayal edebilmesi, Başkanı yanındaki çalışanlarınca güçlü vizyon sahibi bir kişi olarak anılmaktadır. 2009 yerel seçimlerinin arifesindeki görüşmelerde de ekibi, Gaziantep halkının yapılan projelere gerekli hassasiyeti göstereceği ve Başkanın yeniden seçileceğine kesin gözüyle bakmıştır. Birlikte çalıştıkları başkanın karakterine önem veren Belediye çalışanları, Başkanın dürüst, çalışkan ve ekip çalışmasına önem veren (ve göreve geldiğinde, işini iyi yapan kadroları da eski-yeni ayırt etmeden muhafaza eden) bir insan olmasının kurumda kalmalarında etken olduğunu belirtmiştir (Cihan 2009a; Güzelbey 2009a; Özçörekçi 2009).

1b: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi- İmar ve Şehircilik Dairesi- Başkan (GBŞİ):

İmar ve Şehircilik Dairesi, 'ilgili kanun ve yönetmeliklerin verdiği yetkilere dayanarak, Gaziantep Büyükşehir Belediye sınırları genelinde, Belediye Başkanlığına bırakılmış görevleri, Belediye Başkanı adına yürütmek; Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu kapsamında koruma amaçlı plan, proje, uygulama ve programları yapmak, yaptırmak, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını değerlendirmek ve geliştirmek; ilgili tüm çalışmaların eşgüdümü ile ilgili görevli ve yetkilidir' (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008b). Bu kapasitede, Daire Başkanı Sezer Cihan, Kültür Yolu Projesi'nin projelendirme ve uygulama organizasyonunu takip etmekte, tüm ilişki ağının doğru şekilde kurulması ve ekip üyelerinin doğru bir şekilde yönlendirilmesi için çalışmaktadır. Cihan harita mühendisi olup, Denizli Belediyesinde imar müdürlüğü ve daha sonra belediye başkan yardımcısı olarak uzun yıllar idarecilik yapmıştır. Özellikle odaklandığı konu, projelerde sonuca nasıl ulaşılacağını ve hangi mekanizmaları izleyerek doğru şekilde hareket edileceğini belirlemek, kısaca, süreci doğru yönetmek olmuştur. Etkili sonuç alma yönteminin önemli bir unsuru olarak, Belediye başkanına konuları götürürken, başkanın yoğun olma ihtimalinin yüksek olduğu düşüncesiyle gerektiğinde önceden başkanla birlikte çalışan insanları bilgilendirmek ve ikna etmek, bir konuyu hazırlıklı biçimde, tüm detayları ile bilerek götürmektir (Cihan 2009a, 2009b).

1c: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi - KUDEB Şube Müdürlüğü (GBŞK):

Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB), ilgili kanun ve yönetmelikler çerçevesinde Gaziantep Büyükşehir Belediyesi sınırları genelinde, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili basit onarım kapsamındaki tadilat ve tamirat işlemlerine izin vermek ve her türlü uygulamaların denetimlerini yapmak ve belediye mülkiyetinde olan yapılar için rölöve, restitüsyon, restorasyon, yeni kullanım ve çevre düzenleme projelerini hazırlamak ile görevlidir. İlçe belediyelerinin projeleri ve restorasyon uygulamaları da belediyelerin Büyükşehir Belediyesine bağlı olmasından dolayı KUDEB denetiminden geçmektedir.

Gaziantep'teki KUDEB, Türkiye'de büyükşehir belediyesi altında kurulan ilk KUDEB olup, yasanın öngördüğü üzere belediyenin imar daire başkanlığı bünyesinde kurulmuştur. Başlangıçta Tarihi Çevre Koruma Şube Müdürlüğü olarak kurulan birimin, büro yerine KUDEB Şube Müdürlüğü olarak adlandırılması tercih edilmiş, aynı yapıyı kuran İstanbul Büyükşehir Belediyesi burada referans alınmıştır (Cihan 2009b).

Kültür Yolu Projesi'ni fiilen yöneten KUDEB ekibi, bünyesindeki restorasyon uzmanı yüksek mimar üye Pınar Ağar[42] aracılığıyla, Kültür Yolu Projesi kapsamındaki rölöve-restitüsyon- restorasyon ve kentsel tasarım/ çevre düzenleme projelerinin çoğunu hazırlamış ve uygulama kontrollüğünü yapmıştır (Ağar 2009). KUDEB ekibinin bu görevi yerine getirecek teknik donanıma sahip olması, bağımsız ve kurumsal niteliği, koruma konusunda deneyimli olmamalarına karşın, koruma işine karşı heyecan duyan, sorunlara karşı yapıcı ve çözümcü bir tavra sahip olmaları ve işi bilen uzmanlardan çabuk öğrenmeleri Belediye Başkanı tarafından önemsenmektedir (Güzelbey 2009a, 2009b; Okuducu 2009). (Ayrıca bkz. 4.2.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları.)

2a: İlçe belediyeleri (GİB)- Şahinbey (ŞBB) ve Şehitkamil (ŞKB) Belediyeleri:

Şahinbey ve Şehitkamil ilçe belediyeleri, kendi bütçelerini kullanarak belediye sınırları içinde kalan bazı yerlerin koruma- onarım çalışmalarını yapmış, Büyükşehir Belediyesi'nin projeleriyle eşgüdümlü olması amacıyla kendi projelerine hız vermişlerdir. Örneğin, Şahinbey Belediyesi, sınırları içinde Kültür Yolu aksı içerisinde, Büyükşehir'inki kadar geniş kapsamlı ve devamlı olmamakla birlikte cephe müdahaleleri ve yapı ölçekli restorasyon gibi uygulamalar yapmış, Gaziantep Savaş Müzesi'ni kurmuş, ayrıca yine sınırları içindeki Bey Mahallesi'nin sokak sağlıklaştırma projesi kapsamında, müdahale edilecek evlerde oturan vatandaşların rızasının alınmasında Büyükşehir Belediyesi'ne destek olmuştur. Şehitkamil Belediyesi ise kendi sınırları içerisinde kalan bazı sokak sağlıklaştırmaları yürütmüştür ve ilçesi sınırlarında

[42] Pınar Ağar 2010 yılında serbest meslek sahibi olarak çalışmak üzere belediyeden ayrılmıştır.

yer alan Dülük Antik Kentine kapsamlı bir yatırım yapmaktadır. İlçe belediye başkanları, emlak katkı paylarının Özel İdareye aktarılması konusunda da büyük çaba sarfetmişlerdir (Cihan 2009a; Gürsel 2009; Güzelbey 2009b; Kavak 2009).

Şehitkamil Belediyesinin anket yanıtlarına göre, belediyenin tarihi çevre korumadan sorumlu birimleri Fen İşleri Müdürlüğü ve İmar Müdürlüğüdür. Diğer belediyeleri ile ilişkileri, Koruma Kurulu ile yürütülen toplantıları, KUDEB ile işbirliğini ve ortak yürütülen sağlıklaştırma ve restorasyon projelerini kapsamakta, belediyenin en olumlu ilişki yürüttüğü aktörler, Koruma Kurulu, Mimarlar Odası, Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB olarak sıralanmaktadır (Özgüler 2011).

3: Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB):

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Yolu Projesi'de kendi tasarrufu altındaki alanlardaki restorasyonları yaptırarak aktif bir rol oynamıştır. Büyükşehir Belediyesi, projenin ilk aşamalarında Bakanlığın desteğine ihtiyaç duymuş ve 2005 yılında Bakanlıkla temaslarını başlatmıştır. O dönemde genel müdür yardımcısı olan Yalçın Kurt Gaziantep'e gelmiş, Bakanlık desteğine güvenmekte belirli bir tereddüt gösteren belediyeye, Bakanlıkta zihniyetin değiştiğini belirterek destek sözünün arkasında duracağının teminatını vermiştir. Bakanlık gerçekten de büyük destek vermiş, Kurt ile diğer genel müdür ve genel müdür yardımcıları da belediyeyi şaşırtan hızlı bir şekilde hareket etmiştir. Burada Kurt'un da yerel yönetim geçmişine sahip olup belediyenin ne istediğini anlıyor olmasının çok yardımı olduğu düşünülmektedir (Cihan 2009a).

Büyükşehir Belediyesi Bakanlığa müraacat ederken seçici davranmış, aldıkları kararların Bakanlığı gerçekten ilgilendiriyor olduğundan emin olarak, Bakanlığın neler verebileceğini bilerek ve yapılabilecek taleplerle yaklaşmıştır. Bazı belediyelerin yaptığı gibi, projelerine Bakanlıktan para gönderilmesi için yasal zemini olmayan taleplerde bulunmamaya dikkat etmişlerdir. Yasaya göre Bakanlık ancak İl Özel İdaresine, Vali veya onun temsilcisi olan Kültür Müdürlüğünün bütçesine para aktarabilmekte, Özel

İdare de bu kaynağı uygulamada kullanabilmektedir. Gaziantep'te Kale çevresinin düzenlenmesinde de bu yol kullanılmıştır (Cihan 2009a).

Bakanlığın ayrıca Gaziantep'te içinde bulunduğu önemli bir girişim, yeni Mozaik Müzesi'dir. Ancak bu sürecin bazı aşamalarında iletişimde tıkanıklıklar, Genel Müdürlük tarafında izinlerin çıkması ve beklenen protokolün imzalanması gibi konularda ağır bir işleyiş olmuş, bunlar bakanlıkta bürokratlık deneyimi olan danışmanların da yardımıyla, çeşitli toplantılarla çözülmüştür (Kuleli 2009).

4: Adana/ Gaziantep Koruma Bölge Kurulu (ADKBK, GKBK):

Gaziantep bölgesi, yakın zamana kadar Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na bağlı olmuş, Gaziantep Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 2009 yılında kurulmuş, ilgili dosyaların taşınması ile Haziran 2009 tarihinde ilk toplantısı Mergül Kotil başkanlığına yapılmıştır (Cihan 2009b; Okuducu 2009). Gaziantep Koruma Bölge Kurulu'nun, 2004'ten bu yana yapılan koruma çalışmalarının içinde bulunmamış olduğu için Adana Kurulu üyelerinin ve müdürlük ekibinin deneyimlerini bu yeni kurul ile paylaşılarak kurumsal birikimin aktarılmasının önemli olduğu tahmin edilmektedir.

Koruma Bölge Kurulu, ilgili mevzuat ile Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları doğrultusunda, Kültür Yolu dahilindeki, Büyükşehir Belediyesi ve diğer müelliflerce hazırlanan, tescilli yapılarda esas onarım içeren rölöve-restitüsyon- restorasyon projelerinin değerlendirilmesi, onaylanması ve uygulamasının denetimi görevlerini yürütmektedir. Belediye tarafından uygulanması gereken kararlarda Belediye Kurul Müdürlüğüne karşı sorumludur. Ayrıca, Kurula bağlı çalışan ve proje gerektirmeyen basit onarımların iznini veren ve denetleyen KUDEB ekibine teknik eğitim vermiştir. Kurul toplantılarına Belediye adına bir danışman düzenli olarak katılmakta, doğrudan belediyenin hazırladığı bir projenin görüşüldüğü toplantılara Sezer Cihan da bizzat katılmaktadır (Akkaya 2009; Cihan 2009a; Kavak 2009; Topaloğlu 2009).

Büyükşehir Belediyesinin, Koruma Bölge Kurulu ile KUDEB üzerinden yürütülen ve yasaların tanımladığı görevlerle şekillenen ilişkileri, gerek belediye gerek Kurul tarafından olumlu olarak nitelenmiştir. Koruma Bölge Kurulu en olumlu ilişki yürüttüğü aktörler olarak belediyelerin yanısıra Vakıflar Bölge Müdürlüğünü de anmıştır (Akkaya 2009; Topaloğlu 2009). Proje için en önemli meselelerden biri, Koruma Kurulunun da konuyu benimsemesi, yapılacak işlerde karşılıklı iyi niyetlerin anlaşılmasından sonra, birkaç Kurul toplantısı da Antep'te yapılarak ve alan yerinde incelenerek, sıcak ve sürekli diyalogların işlemeye başlaması, böylece Koruma Kurulunun da 'ilişki ağına' girmiş olması sayılmaktadır (Okuducu 2009; Topaloğlu 2011).

5: Gaziantep Valiliği:

Gaziantep'teki koruma çalışmalarında Valiliğin çok büyük ölçüde payı olduğu, bu konuya meraklı ve ilgili olduğu, emlak vergilerinden toplanan %10'luk kültür paylarının belediyeye aktarılması konusunda hiçbir engel çıkartmayıp bilakis çok gayretli ve özverili olduğu, Belediye Başkanı Asım Bey tarafından vurgulanmaktadır. Valilik ayrıca şehirdeki havranın restorasyonunu üstleneceğini de belirtmiştir (Güzelbey 2009a; 2009b).

5a: Gaziantep Valisi (GVK):

Gaziantep Valiliği görevini, Şubat 2003- Ocak 2006 arasında Lütfullah Bilgin, 2006 Ocak'tan itibaren Süleyman Kamçı yürütmüştür. Özellikle Vali Bilgin'in yapılan çalışmalardaki desteği, kültüre önem veren bir vali olmasına da bağlanarak minnetle vurgulanmaktadır (Güzelbey 2009a; Tarihi Kentler Birliği 2004).

6: Gaziantep İl Özel İdaresi (GİÖİ):

Özel İdarenin görev alanına giren konularda ve Büyükşehir Belediyesi ile ortak yaptığı projelerde önemli katkısı olmuştur. İlgili yasa gereği, il çapındaki emlak vergilerinin İl Özel İdaresi'nce yönetilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Fonuna aktarılan %10'luk miktarı ile oluşan kaynak ve İl Özel İdaresine geçtiğinde yerel yönetime

yakınlaşan Kültür ve Turizm Bakanlığı kaynakları, belediyenin birçok projesinde kullanabileceği önemli birer imkan haline gelmektedir (Cihan 2009a, Kavak 2009).

Valilikte olduğu gibi, belediye Özel İdareye başvurduğunda, Genel Sekreter Abdülkadir Demir'in de desteği ve yeri gelince takibi ile, gerekli katkı hızlı bir şekilde temin edilmiştir. Genel Sekreterin, Bakırcılar Çarşısının açılışında, kaynağın harcandığı yatırımın sonucundan etkilenerek, başka projelerde de destek olmaya hazır olduğunu belediyeye temin etmiştir (Cihan 2009a). Özel İdarenin Büyükşehir Belediyesi ve diğer belediyeler ile ilişkisi, KTV fon desteğinin yanısıra genel koordinasyon, izinler ve mekan takasları olarak açıklanmış, kurumun proje sürecinde en olumlu ilişki yürüttüğü aktör olarak Büyükşehir Belediyesi anılmıştır (Yılmaz 2011). İl Özel İdaresi'nin de belediye sınırları dışında çalışmak üzere KUDEB kurma yetkisi vardır, ancak idare belediye sınırları içerisinde de Kale Çevre Düzenlemesi projesinin uygulama kontrollüğü ve Dayı Ahmet Ağa Konağının restorasyonunun yaptırılması gibi çalışmalara dahil olmuştur (Akkaya 2009; Cihan 2009a; Kavak 2009).

7: Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (GKTM):

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünün, Kültür Yolu Projesi içinde belirli bir projenin sorumlusu olarak adı geçmemekle birlikte, Kültür Bakanlığı fonlarının aktarılarak yerelleşebildiği, ve koruma projelerinde doğrudan yatırım yapma yetkisine sahip bir kurum olarak Belediye tarafından önemsenmektedir (Cihan 2009b).

10: Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü (GVBM):

Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Müdür İsa Güven'in de desteğiyle, Kültür Yolu üzerinde mülkiyetlerinde olan eserlerin tamamına yakınının restorasyonunu, Büyükşehir Belediyesi'nin projesi ile uyumlu zamanlama ile ihale ederek önemli bir katkıda bulunmuş, restore edilen anıtsal vakıf eserleri ile Kültür Yolu Projesi kapsamındaki çalışmalar daha da belirginleşmiştir (Akkaya 2009; Cihan 2009b; Cihan Haber Ajansı 2009; Okuducu 2009).

Bölge Müdürlüğü ayrıca Valiliğin ihale edeceği havra restorasyonunu finanse etmeyi kabul etmiştir (Güzelbey 2009a). Vakıflar Genel Müdürlüğü de vakıf etkinliklerini içeren bir sergiyi Aralık 2009'da Gaziantep ve Halep Üniversiteleri'nde düzenleyerek bölgede faaliyet göstermektedir (T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2010a).

Vakıflar Müdürlüğünün, bütçe ayırma, proje ihale kararı alma, ihaleyi yapma gibi adımları atmakta Büyükşehir Belediyesi kadar hareketli olmadığı belediye başkanı Güzelbey tarafından belirtildiyse se, Müdürlük ile çok iyi ilişkiler sürdürdükleri, iki tarafça da teyit edilmektedir. Müdürlüğün proje sürecinde en olumlu ilişki yürüttüğü aktörler olarak Belediyeler, İl Özel İdaresi, Koruma Bölge Kurulu ve Mimarlar Odası sıralanmaktadır (Güzelbey 2009a; Sarı 2011).

15: Gaziantep halkı- Genel (GH):

2004 yılındaki tabloya bakıldığında, Gaziantep evlerine ya da hanlarına sahip olan insanların aklındaki esas düşüncenin, bu yapıyı nasıl yıkıp otoparka veya ticari alana dönüştüreceği şeklindedir; bunu gören belediye öncelikle vatandaşı bilinçlendirmesi gerektiğine karar vermiş ve bu amaçla halkla bazı toplantılar ve seminerler düzenlenmiştir. Kültür Yolu Projesi'nin olgunlaştığı aşamada ise, halk tarafından büyük bir destek sağlanmıştır (Akkaya 2009; Cihan 2009a). Gaziantep'in sosyal dokusunun da buna müsait olduğu, halkın dışa açık, ailesi, misafiri ile dolaşan ve bundan keyif alan bir kesim olduğu bunu kolaylaştırıcı bir unsur olarak önerilmektedir. Ancak koruma işlerine katılmak için halka daha fazla teşvik verilebileceği de düşünülmektedir (Okuducu 2009).

16a: Alan kullanıcıları- Çarşı esnafı (AKÇE):

Kültür Yolu Projesi tamamen ticari bir dokuda gerçekleştiği için, yerel halk içinde proje çalışmalarının en fazla ilgilendirdiği, ve uygulamalar sırasında etkilenen kesim çarşı esnafı olmuştur. Bakırcılar Çarşısı örneğinde, sokak sağlıklaştırması yapılmaya başlandığında belediye önce bir dirençle karşılaşmıştır; bunun nedenleri olarak esnafın kısa vadeli düşünmesi, ayrıca esnafın genelde kiracı olmasına bağlı olarak alan güzelleşirse mal sahibinin kiraya zam yapacağından endişelenmesi görülmektedir. Bu

direnci aşmak için, esnaf odaları, ticaret odası gibi kuruluşlardan destek alınmıştır. Esnafı ikna etmek için öncelikle belediye çabalamıştır, ancak ticaret odasının böyle bir projeyi desteklediğini ifade etmesi işlerini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır (Güzelbey 2009a).

Çarşıdaki uygulama aşamasında, esnafın en büyük korkuları hırsızlık olmuş, bu nedenle kepenkle kapalı duran cephelerin sökülmesini istememişlerdir. Belediye, uygulama etaplamasını ilk önce ikna ettikleri vatandaşların dükkanlarını yapacak şekilde bir derece değiştirmiş, yeni cepheni çok estetik olduğunu gören diğer esnaf da fikrini değiştirerek programa katılmaya karar vermiştir (Cihan 2009a).

Kendisiyle görüşülen, Tekke Camisi, Mutfak Müzesi gibi restorasyonlara babası ile birlikte malzeme temin ederek ve fikir vererek katılmış bir esnaf olan Kerem Duymaz'a göre, Bakırcılar Çarşısı'ndaki uygulamalar, plansız ve deneme-yanılma yöntemi ile ilerlemiştir. Duymaz'ın verdiği örnekler, döşemenin iki kez yapılması, önce döşenen engebeli arnavut kaldırımından vazgeçilip Gaziantep'e özgü düzayak taşın sonradan kaplanması, çam ağacından ahşap ile yapılan dükkan kapıları dayanıksız olduğu için hırsızlık olması ve arkasına ek destek yapmak zorunda kalmalarıdır. Bu eleştirilerine karşın, esnafta memnuniyetin arttığını da kabul eden Duymaz, görüntünün düzelmesi ötesinde şimdi de reklam ve esnafa yardım gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, esnaf ziyaretçi turlarının düzensizliğinden ve çok kısa sürmelerinden yakınmaktadır, ve 2010'da yapılacağı söylenen, tur operatörleriyle minimum iki gün kalma anlaşmalarının beklentisi içindedir (Duymaz 2009).

17: Özel şahıs/ girişimciler (ÖG):

Kültür Yolu Projesi kapsamında, belediyeden bağımsız olarak çeşitli yatırımlara girişen özel şahıslar, onarılarak kültür ve turizm amaçlı işlevlendirilen yapı sayısına katkıda bulunmuştur. Bunlar arasında, Şıra ve Yemiş Hanları alan ve değerlendiren İstanbullu bir yatırımcı, Cam Müzesi'nin açan Gaziantepli bir kolleksiyoner, Aziz Petros Kilisesi'ni kimseye satmayı kabul etmeyen ancak sonunda belediyenin kültür amaçlı

kullanacağına istinaden sonunda belediyeye satan tapu sahibi Ömer Ersoy, proje ekibinin ikna etmesiyle, yıkılmak üzere olan bir hanı alan ve onaran, İstanbul'da sanayicilik yapan bir Antepli, yine bir han satın alan ve onaran eski Sanayi ve Ticaret Odası meclis başkanı, ve aile konağını belediyeye bağışlayan Göğüş ailesi sayılabilir (Akkaya 2009; Gürsel 2009; Okuducu 2009).

İkinci seçim dönemi başı itibariyle, belediye artık özel sektörün de 'elinin taşın altında' olduğu kanaatindedir. Beş sene önce insanların gezmediği bir mekana, bugün ciddi bir yatırım yapan, emeğini ve parasını koyan ve projenin sinerjisine katılan girişimciler belediye tarafından takdir edilmektedir. Karşılığında, belediyenin de Cam Müzesi örneğinde olduğu gibi yapının önüne giden yolu bazalt taş döşemek gibi konularda yardımcı olmaya, girişimcinin ihtiyaçlarını, sıkıntılarını yetkileri çerçevesinde çözmeye çalışmaktadır. Bu girişimler, belediyenin de umduğu bir gelişme olarak projenin sürdürülebilirliği açısından olumlu işaretlerdir (Cihan 2009a; Güzelbey 2009a).

18: Yerel sivil toplum kuruluşları- Genel: Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odaları, turizm örgütleri (YSTK, GTO, GSO, TÖ):

Kültür Yolu Projesi'nde Bakırcılar ve Sedefçiler Odası gibi esnaf odaları, Sanayi ve Ticaret Odaları belediyeye manevi destek olmuş, kamuoyuna belediyeye yardımcı olmak gerektiğini dile getirmiştir. Ticaret Odası, GAP Bölgesi'nde Kültür Mirasını Geliştirme hibe programı kapsamında, ödül alan bir Güneydoğu Anadolu Rehberi hazırlayarak tanıtım çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Odalar projeye herhangi bir maddi katkı vermemiştir, ancak Başkan Güzelbey manevi desteğin dahi yeterli olduğunu, bir defalık bağıştan ziyade, sanayicilerin şehirlerinde eski bir yapıyı alarak bir ofislerini oraya taşımak gibi öncülük etmelerinin daha anlamlı olacağını belirtmiştir (Cihan 2009a; Güzelbey 2009b).

19a: ÇEKÜL Vakfı- Başkan (ÇKVB):

ÇEKÜL, ülkemizin doğal ve kültürel mirasını korumak amacıyla 1990 yılında vakıf statüsünde kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. ÇEKÜL Vakfının kurucusu ve

başkanı Prof. Dr. Metin Sözen, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin koruma çalışmalarında sürecin başından beri belediyeye rehberlik ve danışmanlık yapmıştır. Belediye, Gaziantep modelini Sözen'in önderliğinde oluşturduklarını, bunu doğru bir yöntem olarak benimsediklerini vurgulamaktadır (Akkaya 2009, Güzelbey 2009a). Sözen sık sık Gaziantep'i ziyaret etmekte veya belediye ekibi onu ziyarete gitmekte, gelişmeleri birer birer birlikte değerlendirmektedirler (Güzelbey 2009b).

19b: ÇEKÜL Vakfı Gaziantep Temsilciliği (ÇKVG):

ÇEKÜL Vakfı'nın Gaziantep ve havza (bölge) ölçeğindeki temsilcisi Zafer Okuducu'dur. ÇEKÜL'ün gönüllülük esasına dayalı bir çalışma sistemi olup, bu sisteme katılmak isteyen pek çok kişiyi kendine çekmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki diğer illerde de temsilcileri bulunmaktadır. ÇEKÜL'ün Gaziantep'te 'Kentler Çocuklarındır' programı için düzenlediği etkinlik büyük başarı sağlamış, birçok çocuk gönüllü yetiştirilmiştir. Çocuklar araziyi iyi rehberlik yapabilecek kadar bilmekte, kentlerini artık kendileri tanıtmakta, tiyatro tarzında, canlı ve sevimli bir şekilde Antep'i anlatmaktadır (Okuducu 2009).

Gaziantepli olan Okuducu, meslek hayatının tümü boyunca kendini tarihi dokunun korunması çalışmaların adamış biri olarak, Kültür Yolu Projesi ve ilgili projelerin, '85-86 yıllarındaki ütopyasını canlandırdığını' belirtmektedir. Kendisi hem ÇEKÜL'ü hem Mimarlar Odasını hayatında ayrılmaz birer parça olarak tanımlamakta, ayrıca Kültür Yolu Projesi döneminde bu iki kurumun yönetimindeki çoğu arkadaşının da ortak olduğu, çalışmaları birlikte yaptıklarını eklemektedir. 2008'de Okuducu Mimarlar Odası şubesindeki görevini bıraktıktan sonra ÇEKÜL daha ağırlıklı olmuş, ÇEKÜL'ün yerel gönüllüleri de çok aktif duruma geçmiştir (Okuducu 2009).

20: Gaziantep Mimarlar Odası (GMO):

ÇEKÜL Vakfı temsilciliği kısmında anlatıldığı üzere, Mimarlar Odası Gaziantep Şubesi ÇEKÜL ile iç içe çalışan ve kentin son dönem koruma çalışmalarına aktif destek veren

bir kurumdur. Şube, Gaziantep Koruma Amaçlı İmar Planı Öneri Gezi Yolu haritası hazırlanması, tarihi bir konağın satın alınarak restore edilmesi ve 'Hüseyin Enç Kültür Evi'ne dönüştürmesi, Mayıs 2007'de 'Kültürel Değişim ve Mimarlık' teması altında Gaziantep'te gerçekleştirilen ve Suriye Mimarlar Odası temsilcilerinin de katıldığı, 'Türkiye Mimarlık Politikası'na Doğru 5. Mimarlık ve Kent Buluşması' gibi geniş bir yelpazeye yayılan çalışmalarda bulunmaktadır. Şubede sürekli ve kurumsal bir yapı oturmaya başlamış olup, itici güç olan Zafer Okuducu'nun ayrılmasının ardından da tarihi doku ile ilgili işler aksamadan devam etmektedir (Ekinci 2009; İnan 2007; Okuducu 2009).

23: Tarihi Kentler Birliği (TKB):

Tarihi Kentler Birliği, bir belediyeler birliği olarak tarihi dokularını korumaya çabalayan kent yönetimlerini, bir sivil toplum kuruluşu ruhu ile örgütleme ve teşvik etme amacıyla çalışan kamusal bir kuruluştur. Teşvik çalışmalarının başında, on yılı aşkın süredir her yıl düzenlediği koruma proje ve uygulama yarışması ve ödülleridir. Gaziantep'te de, Tarihi Kentler Birliği'nin yapılan çalışmalara en önemli katkısı, çalışmaların özendirilmesi ve kararların cesaretlendirilmesidir (Uyar 2009). Üye belediyelerine 200 Ortak 200 Eser programı ile belirli bir miktar proje yardımı da yapmakta olan Birlik, 2006 yılında Gaziantep Büyükşehir Belediyesine tarihi merkezdeki Hıdır Sokak Sağlıklaştırma Projesi için maddi destek vermiştir.

Çalışmalarını ÇEKÜL Vakfı ile yakın ilişki içinde sürdüren Tarihi Kentler Birliği, şu anda Gaziantep'i başarılı bir model olarak merkezine yerleştirdiği, kapsamı ve vadesi çok daha geniş bir koruma hareketini kendisine dava edinmiştir. ÇEKÜL Vakfı Başkan Yardımcısı Mithat Kırayoğlu'nun sözleri bu konuyu daha iyi açıklamaktadır: 'Gaziantep'te çok kısa sürede elde edilen başarının arkadasında çok uzun bir emek sürecinin olduğunu hatırlamak gerekir. Tarihi Kentler Birliği'nin sekiz yıllık birikimi ve emeğini, ÇEKÜL'ün yıllar boyu sürüp gelen emeğini saygıyla anmak ve yerli yerine koymak, korumada model arayışı ve yeni açınımların başlangıç noktasıdır. 2000 yılında bir Avrupa Birliği Projesi olan 'Avrupa- Bir Ortak Miras' kampanyası Avrupa'nın tüm

tarihi kentlerinde bir yıl süren etkinliklerle kutlanırken Türkiye'de bir aday ülke olarak bu kampanyaya sayısı yüze yaklaşan proje ile katılmıştı. Kültür Bakanlığı önderliğinde ve zamanın Kültür Bakanlığı Müsteşarı Fikret Üçcan başkanlığında bu süreci örgütleyen sekretaryada ÇEKÜL Vakfı da sivil toplum örgütlerini temsilen yer almaktaydı. Önerilen büyük projelerden biriside bu vesileyle Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin kurulması ve Türkiye Tarihi Kentler Birliği'nin de buraya üye olması idi. Ne varki Türkiye'de Tarihi Kentler Birliği yoktu. ÇEKÜL Vakfı bu projeye talip oldu. Çok kısa bir süre içerisinde Bursa Büyükşehir Belediyesi ile birlikte kuruluş hazırlıklarını tamamladı. Birliğin mayası ÇEKÜL'ün 'Kendini Koruyan Kentler' projesi idi. ÇEKÜL'ün yıllar boyu emek verdiği 50 'kendini koruyan kent' Temmuz 2000'de Bursa'da düzenlenen kuruluş toplantısında buluştu. O günden bu güne sayıları 300'e yaklaşan tarihi kent belediyesi her defasında artan bir coşkuyla buluşuyor, kucaklaşıyor. Artık aralarında ortak akılda, ortak emekte, ortak hedefte mayalanan yeni bir akrabalık, Tarihi Kentler Birliği akrabalığı oluştur. Dolayısı ile Gaziantep'in başarısı hem yerel kahramanların başarısıdır, hem TKB'nin başarısıdır, hem de ÇEKÜL'ün başarısıdır. ÇEKÜL'ün ortaya attığı bu yeni koruma kavramı, katılımcı-çoğulcu, birlikçi-bütünlükçü, paylaşmacı- dayanışmacı bir koruma modelini tanımlamaktadır' (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008j).

4.2.5: Projenin sonuçları

Kültür Yolu Projesi sonucunda Gaziantep'in tarihi dokusunda görülen değişimler, anket gönderilen kurumların değerlendirmesi ve görüşme yapılan kişilerin yorumları doğrultusunda aşağıdaki tabloda dökülmüştür.

Tablo 24. Gaziantep Kültür Yolu Projesi- Proje Sonucunda Dokuda Değişim

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*
Alanın kimliğinde değişim	***4.5***
Dokunun genel görünümünde iyileşme	**4.5** 5 (GVB), 3 (GİÖİ), 5 (GKBK), 5 (ŞKB)
Dokunun fiziksel durumunda değişim	***4.2***
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	**4.5** 5 (GVB), 3 (GİÖİ), 5 (GKBK), 5 (ŞKB)
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	**3.5** 5 (GVB), 3 (GİÖİ), 3 (GKBK), 4 (ŞKB)
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	**4.5** 5 (GVB), 4 (GİÖİ), 5 (GKBK), 4 (ŞKB)
Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim	***3***
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş	**5** 5 (GVB), 4 (GİÖİ), 5 (GKBK), 5 (ŞKB)
Dokudaki genel doluluk oranında artış	**2.5** 4 (GVB), 3 (GİÖİ), 0 (GKBK), 2 (ŞKB)
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	**3** 1 (GVB), 4 (GİÖİ), 2 (GKBK), 5 (ŞKB)
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma')	**2.5** 3 (GVB), 3 (GİÖİ), 2 (GKBK), 2 (ŞKB)
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç)	**4** 3 (GVB), 3 (GİÖİ), 5 (GKBK), 5 (ŞKB)
Dokudaki mal sahiplilik oranında artış	**3** 3 (GVB), 3 (GİÖİ), 2 (GKBK), 3 (ŞKB)
Dokudaki kiracılık oranında artış	**1.5** 0 (GVB), 2 (GKBK), 3 (ŞKB)

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*
Dokudaki özgün işlevlere dönüş	**3** 4 (GVB), 3 (GİÖİ), 2 (GKBK), 3 (ŞKB)
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	**2.5** 1 (GVB), 3 (GİÖİ), 4 (GKBK), 2 (ŞKB)
Koruma kültürünün gelişimi	***5***
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim	**5** 5 (GVB), 4 (GİÖİ), 5 (GKBK), 5 (ŞKB)
Ortalama değişim	***4.2***

Alanın kimliğinde değişim:

Yapılan çalışmalar sonucu Gaziantep'in tarihi dokusunda olumlu yönde gözle görülür bir değişim yaşandığı konusunda tüm taraflar hemfikirdir. Zaman içinde farklı aralıklarla Antep'e gelenler, gerçekten çok şeyin değiştiğini görmekte ve bunun nasıl olduğunu sormaktadır (Okuducu 2009). Bunun örnekleri arasında, yapılanları '**mucize**', 'Antep'in üzerine sihirli bir asayla dokunulmuş', 'şehrin 90'lı yıllarda fark edilmeyecek kadar kötüleyen tarihi dokusu, el dokunmamış hiçbir tarihi yapı kalmamışcasına restore edilip ayağa kaldırılmış' şeklinde niteleyen Hürriyet gazetesi yazarı Zeynep Göğüş (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008j) ve 6-7 sene öncesinde Nemrut bahanesiyle geldiği zaman gördüğü Antep ile bu sefer gelişindeki Antep'in aynı şehir olduğuna inanamayan ve Gaziantep'in 'yeniden yaratılmış' olduğunu belirten gazeteci Betül Ağanoğlu (Ağanoğlu 2009) sayılabilir. Projenin meyveleri yavaş yavaş toplanmaya başladıkça, **şehrin havasının, görüntüsünün değiştiğini**, artık bir 'kebap- lahmacun şehrinden' bir 'kültür şehrine' doğru değişmeye başlandığı farkedilmektedir. Beş sene öncesinde kaderine terk edilmiş, 'pislik yuvası' olarak bilinen yerlerin kültürel yanı ortaya çıkmaya başladıktan sonra, ileriye yönelik olarak buraya gelen insan turist sayısında ciddi bir artış olacağı öngörülebilmektedir (Güzelbey 2009a).

Dokunun fiziksel durumunda değişim:

Fiziksel değişimler kapsamında, anket sonuçlarına göre Kültür Yolu Projesi alanındaki fiziksel dokunun **özgün karakterinin** önemli oranda ortaya çıkartıldığı ve tarihi dokunun çok daha **algılanabilir** kılındığı, ancak dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunun görece daha az iyileştiği düşünülmektedir. Süreçte **otopark probleminin** tam oturmadığına, üzerinde daha fazla çalışılması gerektiğine ilişkin Belediyede de farkındalık mevcuttur (Ağar 2009). Görüşülen kişilerin dikkat çektiği bazı önemli fiziksel iyileşmeler, alanın görünümü ve güvenliği düzeldikçe, daha önce kaçınılan mekanlarda belediye ve Gazianteplilerce artık misafirleri çok **rahat gezdirebilmeleri** (Akkaya 2009), Zincirli Bedesten'deki et halinde bulunan, hijyen ve çevreye yaydıkları koku açısından sorun teşkil eden kasapların Büyükşehir Belediyesinin onlara başka bir yer temin ederek alandan çıkartmasıyla ve Vakıfların restore etmesiyle temiz bir çarşıya dönüşmesidir (Okuducu 2009). Tarihi Kentler Birliği ziyaretçilerinden Hasan Özgen (2008), **'fiziksel olarak yeniden ortaya çıkarılmış bir kentsel bütünlük'** gördüklerini, 'geleneksel kentlerimizi var eden üç öğeye' el atılarak Kalenin onarılıp şehre hediye edildiğini, Çarşının büyük ölçüde yeniden var edildiğini, ve Mahalle dokusunun onarılıp yeniden kazanıldığını belirtmiştir.

Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim:

Kültür Yolu Projesi uygulamaları sonucunda, çarşılardaki **geleneksel zanaat** ve ticari faaliyette ve alana gelen **ziyaretçi/ turist oranında ciddi bir yükseliş** gözlenmiştir. 2008'den bu yana yaşanan global ekonomik krizin etkisi hissedilmiş olmakla birlikte, yine de bölgede gezen insan sayısının artmasıyla esnafta da memnuniyet artmıştır (Duymaz 2009). Bakırcılar Çarşısı'nda daha önce iki- üç, belki de hiç denilebilecek kadar az bakırcının çalıştığı, bakırcılık mesleğinin neredeyse hiç kalmadığı, kırsaldan gelenlerin tava, tencere alıp gittikleri bir durumdan, bugün tüm bakırcıların alana dönmüş olduğu, tekrar bakırcıların çekiç seslerinin duyulmaya başladığı, daha önce sayısı çok olan boş dükkanların da yeniden dolduğu bir duruma gelinmiştir (Okuducu 2009). Esnaf kendi dükkanlarını düzgün turistik hediyelik eşyaların satıldığı alanlara dönüştürmüş, Bakırcılar Çarşısı'na gelen yerli ve yabancı turistlerin çarşıda kalma

süreleri artmış, çarşı ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmış, film ve dizi seti olarak da kullanılan bir yer olmuştur (Cihan 2009a; Güzelbey 2009b). Bir gazetecinin heyecanlı anlatımıyla, Gaziantep kültür ve turizm odaklı ekonomik bir güç olarak ekonomik kriz tehdidine yepyeni bir cephede hazırlanmıştır (Ağanoğlu 2009).

Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik ve kullanıcıların **sosyo-ekonomik** düzeyinde artış ('soylulaşma') oranı, anketi yanıtlayan kuruluşlarca **vasat**, dokudaki mülklerden elde edilen **gelirde yükseliş** (ekonomik kazanç) oranı **daha yüksek** olarak nitelendirilmiştir. Gerek Kale çevresinde, gerekse Bey Mahallesindeki **emlak değerlerinde ciddi bir artış** olduğu ve soylulaşma sürecinin başlamış olduğu, çalışmalar esnasında alanda ev satın almak istiediğini belirten vatandaşlarla karşılaşan ve fiyatların da üç ila beş katına çıktığını duyan belediye elemanları ve danışmanlarca doğrulanmaktadır (Akkaya 2009; Gürsel 2009; Kuleli 2009). Anket yanıtlarında, dokudaki ev sahiplilik oranında, vasat derecede de olsa, kiracılık oranına göre daha fazla artış bildirilmiş olup, **ev satın almak isteyenlerin** artması bu eğilimi doğrular niteliktedir.

Dokudaki **özgün işlevlere** dönüş ile **yeni işlevlerin** oluşmasına ilişkin anketlerde kayda değer bir artış belirtilmemiştir; bunu doğrular şekilde, proje öncesinde de canlı olan **geleneksel ticaret merkezi işlevlerinin daha sağlıklaştırılmış koşullarda sürdüğü**, ancak belki bu işlevlere **turistik ve kültürel işlevlerin de katıldığı** söylenebilir. Gaziantep geleneksel ticaret merkezinde varolagelen **özgün ticaret işlevinin halen güçlü olması** ve yapılan koruma çalışmalarıyla da desteklenmesi (örneğin Bakırcılar Çarşısı ile diğer çarşı ve arastalar), turistik ve kültürel işlevlerin aşırı derecede ön plana çıkmasını öngörülebilir gelecek için önleyecek, en azından dengeleyebilecek görünmektedir. Bu sonucun sağlıklı ve doğal olduğu düşünülmektedir. Kültür Yolu Projesi dışında olmakla birlikte, görüşülen kişilerce sık sık değinilen Kale- Çarşı-Mahalle bütünlüğü açısından değerlendirilen **Bey Mahallesi'nde** ise, özgün **konut alanının** tamamen **turistik ticarete dönüştürülmesinin riski** Belediye tarafından kabul edilmektedir. Belediye bu riske karşılık, konut amaçlı kullanımın yanında dengeli bir

dönüşüm de olmasını hedeflediklerini, yapıların zaten büyük olmaması dolayısıyla konut olarak kullanmaktan başka fazla seçenek olmadığını, şu anda mahalleden ev satın almak ve onararak kullanmak isteyen Gaziantepli bazı ailelerin alana yerleşmesi durumunda alanda yaşayan çoğu kiracı veya dar gelirli insanların olası kira artışlarından etkilenmemesi için denetimde olacaklarını belirtmektedir. Belediye, mahallenin hareketlenmesine öncülük etmek, alandaki güvenlik hissine katkıda bulunup konutlarda rahatça oturulabileceğini göstermek için, kendi onardığı ilkokul yapısına **KUDEB bürosunu** taşımıştır (Cihan 2009a). Eğer Belediyenin hedeflediği bu denge sağlanabilirse, Hasan Özgen'in deyişiyle, 'geleneksel mahalle dokumuzda eşit olmayan insanların bir arada yaşamasıyla üretilen ortak kültür ve alışveriş dinamiği' (Tarihi Kentler Birliği 2008) de yeniden kazanılmış olacaktır, ancak bunun büyük ve zor bir hedef olduğu kabul edilmelidir.

Koruma kültürünün gelişimi:

Kültür Yolu Projesi'nin korumaya karşı kentteki tüm taraflarda **olumlu bir tavır değişikliği** yarattığı açıkça görülmektedir. Kale çevresinde yoğunlaşmasa da, Gaziantep genelinde bakıldığında insanlar tarihi yapılardan kurtulmaya çalışmakta, bir yerinden taş sökerek yıkılmasını hızlandırmakta, birkaç sene otopark olarak kullandıktan sonra yeni yapı yapılmasını beklemekte iken, şimdi bu bakışın yerine, 'bir tarihi yapımız olsa, hatta buralardan bir ev veya dükkan alabilsek' düşüncesi gelmiştir (Akkaya 2009). Tarihi doku **hem sanayicilerin hem yatırımcıların ilgisini çekmeye**, insanlar eserlerin doğru bir şekilde onarılıp kullanıldığında ciddi getirileri olacağını düşünmeye başlamıştır. Hanlar insanların daha çok ziyaret ettiği mekanlar haline geldikçe, handaki bir dükkan ile herhangi betonarme yapıdaki bir dükkan arasında bir **fark algılanmaya başlamıştır** (Cihan 2009a; Okuducu 2009).

Kültür Yolu Projesinin yarattığı, Kale çevresindeki dükkanlarda turizme, tarihe ve geleneksel el sanatlarına yönelme, **yapı onarımı ve müze açmaya yönelik özel girişimleri** kapsayan ivme, projenin uygulama safhası sırasında insanların akıllarında oluşan fikirlerle başlamış, Belediye uygulamaları bitmeden başlayan bağımsız

uygulamalarla görünür hale gelmiş, Belediyenin uygulamaları bittikten sonra ise iyice hızlanmıştır. Belediyenin kendi koruma yaklaşımında da bu süreçte bir gelişme yaşanmakta, **uygulamaları yaptıkça yeni ayrıntılar ve meseleler ekibin gözüne çarpmaktadır.** Bu bağlamda kentsel korumanın çok tartışılan bazı meseleleri Belediyeyi de meşgul etmiş, örneğin Kültür Yolundaki cephe düzenlemesinde Belediye mi **müdahale** ederse, yoksa alan **kendi dinamikleri** ile mi dönüşürse daha iyi sonuç alınacağı sorusu epey tartışılmış, sonunda da kendiliğinden dönüşümün nasıl başarılı şekilde ve ortak bir değer bulunarak dönüşeceğinin yeterince belli olmadığına karar vererek Belediye müdahale etmiştir (Cihan 2009a).

Projenin belediyenin mevcut yönetimi ve ekibi ötesinde, **daha geniş belediyecilik kesiminde yankı** yaptığı da gözlenmektedir. 2009 seçimi dönemindeki adayların **seçim beyannamelerinde** ve konuşmalarında, tarihi dokunun korunması da savunulmaya başlamış olup, bunun önceki seçim döneminde bahsedilmeyen bir konu olması dikkat çekicidir (Okuducu 2009). Tarihi çevre korumayı zaten önemseyen ve **Tarihi Kentler Birliği ortamına dahil** olmuş başka **belediyeler** de Gaziantep'in örneğini, bu kadar kısa sürede bu kadar fazla onarım ve düzenleme yapılmış olması açısından incelemeye ve izlemeye merak duymakta, Büyükşehir Belediyesi'nden seminerler beklemektedir (Akkaya 2009). Aynı doğrultuda Tarihi Kentler Birliği ve ÇEKÜL Vakfı'nda da, çalışmanın Türkiye'ye veya en azından bölgeye bir **örnek** olması istenmekte, kamu, sivil, yerel idarenin birlikteliğinin nasıl işlediğine ilişkin bir bir protokol veya yöntem olması gerektiği söylenmektedir (Okuducu 2009). Büyükşehir Belediyesi, ÇEKÜL'ün yol göstericiliğinde, ildeki kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve vatandaşların desteği ile oluştuğunu beyan ettiği örnek modeli, **Gaziantep Modeli** olarak bir anlamda tescillemektedir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a).

Bölgede 'Gaziantep Modeli'ni anlatma amaçlı **seminer etkinlikleri** başlamış, bir örneği Eylül 2009'da Şanlıurfa'da yapılmıştır. Büyükşehir Belediyesi KUDEB ekibi ve ÇEKÜL Vakfı gönüllülerinden oluşan teknik destek ekibi, Şanlıurfa'da hazırlanacak projelere katkı sunmak amacıyla Şanlıurfa Valiliği'nin düzenlediği ve Urfa

Belediyesi'nin yer aldığı toplantısına katılmıştır. Birkaç hafta öncesinde bir ÇEKÜL inceleme heyetinin yaptığı Mardin, Diyarbakır ve Urfa gezisi sırasında yapılması önerilen toplantıda, kültür envanterinin nasıl hazırlanacağı, gönüllü çalışma ekibinin nasıl kurulacağı, ekonomik imkânların nasıl bir araya getirileceği, hazırlanan projelerin nasıl tanıtılacağı konularında yöntemler tartışılmıştır. KUDEB'in kurulması ve koruma amaçlı imar planının yeniden incelenmesi ise öncelikli olarak yapılması gereken işler olarak saptanmıştır (ÇEKÜL Vakfı Haber Portali 2009a).

4.2.6: Projenin Genel Değerlendirmesi

4.2.6.1: Proje Başarısı ve Başarıyı Etkileyen Unsurlar

Kültür Yolu Projesi'nin **birçok açıdan başarılı** bir proje olduğuna ilişkin çok sayıda göstergeye ve tanıklığa rastlanmaktadır. Proje anket yanıtlayan kurumların tümü tarafından başarılı olarak değerlendirilmiş (Özgüler 2011; Sarı 2011), sonuçlarının zamanla daha da iyi anlaşılacağı (Yılmaz 2011), tarihi ve kültürel kent dokusunun fiziksel olarak algılanma oranını büyük ölçüde değiştirmesinin önemli, ancak **ulaşımın** hala sorun olduğu (Topaloğlu 2011) da belirtilmiştir. Anket yanıtlarında, projenin **güçlü/ başarılı yönleri** arasında, Büyükşehir Belediyesince yürütülmesi ve **tanıtımının** yapılması (Sarı 2011), **tarihi değerlere verilen önemi** artırmış olması (Yılmaz 2011), Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin koruma bilincinin çok gelişmiş olması, **KUDEB'in** bulunması ve o bölgedeki kent dokusunun çok fazla yitirilmemiş olması (Topaloğlu 2011), **iyi analizler** yapılmış olması, **yerel halkın ihtiyacını** karşılaması, tarihi **dokunun korunması** ve turist ve yerel halka kent tarihinin tanıtılmış olması (Özgüler 2011) sayılmıştır.

Yine anket yanıtlarında projenin **zayıf/ başarısız yönleri** arasında, özellikle tur otobüslerinin **ulaşım** ve park sorununun devam etmesi (Sarı 2011), bölgeye yalnızca yaya olarak ve araç yolu ile ulaşımın sağlanıyor olması ve alternatif ulaşım araçlarının

belirlenmemiş olması (Topaloğlu 2011), dokuya sonradan karışmış yapıların tam anlamıyla izole edilememesi (Yılmaz 2011) ve bazı restorasyonlarda **bilgisizce malzeme kullanılmış** olması (Özgüler 2011) sayılmıştır. **Üniversitenin** Gaziantep'te çok izlenemiyor oluşu da bir başka zayıf yön olarak belirtilmiştir (Y. Uçkan 2008).

Projede yaşanan **zorluklar** veya engellerden bazıları, **kamulaştırmalar** ve **yıkımlar** olmuş, Hışva Han'nda olduğu gibi mülkiyet probleminin çözülmesindeki uzamalar kamulaştırma sürecini etkilemiştir. Ancak burada Başkan Güzelbey'in ve ekibinin kararlı ve dik durması ile sorunlar çözülmüştür (Güzelbey 2009a; Tarihi Kentler Birliği 2008). Bir başka zorluk alanı, proje ekibinin **koruma bilincini yerel halka ne kadar iyi aktarılabilmiş** olduğu ile igilidir. Burada çözüm olarak konunun etkili şekilde anlatılmaya ve aktarılmaya devam etmesinin yanısıra vatandaşlara teşvikler, vergi indirimleri, su, elektrik vb. muafiyetleri önerilmektedir (Okuducu 2009). Bir başka zorlayıcı nokta, **Vakıflar** gibi farklı kurumların yapı restorasyonları yapmasından kaynaklı **parçalı sorumluluk dağılımı** olmuştur. Bunun çözümü için, bütünsel bakılarak yapılar arasında ilişki sağlayan akslar oluşturulması, bu akslardaki Vakıflar gibi sorumlu taraflarla oturulup Belediyenin kendi projesiyle Vakıfların projesini nasıl entegre edebileceklerinin görüşülmesi yöntemi izlenmiştir. **Maddi kaynak sıkıntısı**, belediye ve vatandaşlar için en büyük sıkıntılardan biri olarak belirmiş, bununla ilgili ise farklı kaynaklar keşfetmek üzere araştırmaya girişilmiştir. **'Modelin' sıkıntıları da çözümleri de, yaşanarak ve uygulanarak ortaya çıkmaktadır** (Cihan 2009b).

Onarılan **yapıların işlevlendirmesi** konusunda da bazı endişeler dile getirilmiştir. Kültür Yolu üzerinde birçok büyük han bulunması, bütün fonksiyonların bunların sadece küçük bir kısmında toplanması, bu yüzden diğer hanlara insanların gerek duymaması riskine karşı, farklı el sanatları gibi **işlevleri farklı yapılara dağıtmak** gerektiği, ancak bunu yapmak için özel mülkiyet haklarına müdahale edilemediği belirtilmiştir. Koruma amaçlı imar planlarında, yapılara verilecek işlevlerin plan kararıyla belirlenebilmesine karşın, bu kararların yeterince ayrıntılı tanımlar getirip mal sahiplerine dayatamayacağı, ihtiyacı analiz edip, gerekli program ve hesapları yapıp, ona göre yatırımcılarla müşterek

bir platformda buluşup iş kolları arasında dengeyi gözetecek şekilde yönlendirilmelerinin daha iyi bir yöntem olacağı düşünülmektedir (Okuducu 2009). Bu noktada mesele, aynı anda hem **yasal planlama araçlarını** kullanmak, hem **yatırımcıları diyalogla yönlendirmek**, hem de **serbest piyasanın doğal düzenleyici** eğilimlerine de imkan tanımak arasında, her duruma uygun bir **denge** bulmaktan ibaret görünmektedir.

Kültür Yolu Projesi'nin başarısının altında yatan en önemli nedenin, birbirinden farklı birçok aktörün, kültür mirasını koruma amacında buluşarak **'ortak akıl'** kavramı etrafında büyük bir sinerji yaratmaları olduğu söylenebilir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008j). **'Kamu, yerel, sivil, özel'** bütün **kurumların bir araya gelmesi** ve gerekli özveride bulunması ile, çok kısa zamanda çok iş yapılabildiği birçok defa vurgulanmıştır (Okuducu 2009; Tarihi Kentler Birliği 2008) Aynı bağlamda, sürecin başından itibaren yerel halk ve diğer **paydaşlarla bilgilendirme ve danışma** ilişkisi kurulması, **heyecanlı bir ekibin** çalışması, Metin Sözen gibi güvenilen ve deneyimli **danışmanlarla** beraber çalışma tercihi, süreci olumlu etkileyen unsurlardır (Güzelbey 2009a; Kuleli 2009; Kurt 2008; Özçörekçi 2009). Belediye yönetimi de, politik bir kurum olmasından kaynaklanabilecek, 'projeleri 31 Aralık'ta bitirme isteği', veya seçime yetiştirmek için **kaliteden ödün verme yoluna girmeden**, çalışmalarına tepki duyan vatandaşlara **dik duruşu** ve aldığı başarılı sonuçlarla kendini kabul ettirmiştir. **Gaziantep halkının** toplumsal olarak da açık, kültür ve sanatla ilgili yenilikleri ve günceli kabul eden ve çabuk benimseyen bir karaktere sahip olması bir başka kolaylaştırıcı unsur olmuştur (Kuleli 2009; Okuducu 2009; Y. Uçkan 2008). Ortak Akıl Platformu oluşumunun iyi ilişkiler içerisinde yürümesindeki etkenin, **konuşulanların yapılması** olduğu belirtilmiştir. Konuşulan her konunun hayata geçtiğini, kararların uygulandığını görmek, hem Belediyeyi ve halkı motive etmiş, hem takdir toplamış, bu birbirini olumlu olarak besleyen bir döngü yaratmıştır. Ortak Akıl Platformunun resmi veya gayriresmi olmasından ziyade, **samimi** olmak, inanmak ve söz verilenleri hayata geçirmek esas önemli noktalar olmuştur (Cihan 2009a).

Bu tür projelerde, devletin veya bir yerel idarenin tek başına bütün bir kentsel dokuyu koruma işinin altından kalkmasının mümkün olmayacağı, noktasal onarım çalışmalarının da bir aşamadan sonra kısır kalacağı, bu yüzden yardımına ihtiyaç duyulan **özel sektör yatırımcısını projeye çekmek için**, yerel idarelerin, kamunun, sivil toplum örgütlerinin ve meslek odalarının öncü projeler yapması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre, **misyon yüklenen kurumlar**, **bir ana aks ile birbirine bağlayacağı birkaç öncü proje** yaparak, somut bir şey görmediği sürece yatırım yapmayan yatırımcıları, bu aksın geri kalanın tamamlanması için teşvik etmiş olacak, proje böylelikle başarılı ve devamlı olacaktır (Okuducu 2009).

Proje başarısında maddi olanaklar unsurunu da gözardı etmek mümkün değildir. Gaziantep'te koruma çalışmaları için gerekli fonların sağlanmasında, yeni yasal düzenlemelerin getirdiği **emlak vergisi fonlarının** büyük etkisi olmuş, Gaziantep'in büyük bir sanayi kenti oluşunun sağladığı vergi birikiminin, tarihi dokuya kanalize edilmesini bu özel fon mekanizması sağlamıştır. Gaziantep'in, dışarıdan, başka belediyeler tarafından algılanışında, çok **devlet yardımı** almış görünüyor olması, ve sadece bu **işe adanmış ayrı birimleri** olması da başarılı olmalarını sağlayan etkenler olarak görünmektedir (Bayrak 2009).

Proje başarısının, yapılan işlerin niceliği kadar niteliği tarafından belirlendiğinden hareketle, projenin **bilimsel niteliğine** de değinmek gerekir. Büyükşehir Belediyesi'nin açıkladığı üzere, yapı restorasyonu ve sokak sağlıklaştırma uygulamaları müteahhitlere ihale edilirken, Belediye **ihalenin teknik şartlarını iyi tarif etmeye**, şartnamede müteahhitlik işlerinin hangi kalitede olacağını ayrıntısı ile belirtmeye dikkat etmiştir. Ancak daha önemlisi, **uygulamanın her aşamasında kendi ekipleri tarafından denetimini** yapmıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan doğru restorasyon uygulamaları ile, Koruma Kurulu'nda da bir güven unsuru oluşmuş, projelerin Kurul'da onaylanması hızlı ve akıcı bir şekilde gerçekleşmiştir. KUDEB ekibi de, koruma ilkelerini yeterince kavramış olup, Kurula gitmeden önce projelerin tüm detaylarını, uygulama paftalarını Kurulun istediği ölçekte hazırlamıştır (Cihan 2009a). Bununla birlikte, her zaman ekibin

bilmediği, öğreneceği bir şey olduğu, ve tarihi bir eserde yapılan yanlış uygulamanın geriye dönüşü olmadığı düşüncesiyle, proje yapım ve uygulama sürecinde ortaya çıkan **hassas konularda**, diğer aktörleri biraraya getirerek, gerekirse bir uzman hocaya **danışarak konu tartışılmış** ve ondan sonra karar verilmiştir. Tüm çalışmaların öncesinde, yapılara müdahale edecek **ekibin oluşturulması ve eğitilmesine** önem verilmiştir. Ekip üyeleri, kendi bilgilerini aşan konularda **başvuracakları uzman kişileri bilmekte**, Belediye bu konuda özellikle ÇEKÜL'ün desteğini anmaktadır (Cihan 2009b).

Sokak sağlıklaştırma projelerine yöneltilen, cephe giydirmelerinin yapının esas sorunlarını çözmüyor oluşu ile ilgili temel eleştiriye cevaben, sağlıklaştırma yapılan çarşılardaki yapıların durumunu ortaya koymak gerektiğine, ve esaslı onarım gerektirmeyen, tescilsiz ve proje öncesinde birçoğu **niteliksiz yapıların** söz konusu olduğuna dikkat çekilmiştir. Kültür Yolu Projesi alanının bir ticaret dokusu olduğu kesin olarak bilinmekte, Naip Hamamı'ndan Buğday Arastası ve Bakırcılar Çarşısı'nın çıkışına kadar olan aksın, kentin ilk ticari aksı olarak 15. yüzyılda şekillendiği düşünülmektedir, ancak yapılar **özgün ticari işlevlere** sahip olmakla birlikte **fiziksel yapı olarak tarihi değere sahip değillerdir.** Tescilli yapılar bu kapsamın haricinde tutulmaktadır; anıtsal ve Belediyenin ele aldığı sivil yapılarda kapsamlı onarımlar zaten yapılmıştır. Bey Mahallesinde ise, uygulama yapılan sokaklarda, çatısı onarılması gereken her yapıda, çatıyı taşıyacak duvarlarda bir sıkıntı varsa sokağa bakıp bakmadığına göre ayrım yapılmadan **her duvarın strüktürel sağlamlaştırması** yapılmış, sadece cephelerin temizliği ve kapı, pencere elemanlarının imalatları sokağa bakan tarafta yapılmıştır (Ağar 2009).

Proje uygulamalarının proje ekibinin tam istediği şekilde olmadığı durumlara da bir örnek verilmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından, önceki dönemde başlatılmış olan Kale çevre düzenlemesi kapsamında, Kale güneyinde bir kafeterya önerilmiştir. Belediyenin 2004 sonrası ekibi, bu projeyi revize etmiş, ancak orijinal projenin müellifi kafeterya önerisini tekrarlamıştır. Belediye ekibi, bu öneriyi kabul

etmekle beraber, Kalenin siluetini bozduğu düşüncesiyle karardan rahatsızlık duymuştur. Kararın kaynağında, yıllar önce alanda yapılan kamulaştırıma ve yapı yıkımları sırasında o noktada bir kahvenin varlığının bilinmesi, ilk proje yapımı sırasında bu bölgenin yeterince güvenli olmaması nedeniyle insanların rahatça gelebileceği bir mekan yapma düşünce yatmaktadır. Bu ilk düşünce ile silueti koruma isteği arasında yapılması gereken bir tercih söz konusu olmuş, sonuçta Kalenin silüeti daha baskın çıkmıştır. Bu bilginin verildiği tarihte Kalenin içinde devam eden restorasyonlar için şantiye binası olarak kullanılmakta, ancak Kaledeki uygulamalar tamamlanınca kaldırılacak bir yapı olarak görülmektedir (Cihan 2009b). Büyükşehir Belediyesi'nin, koruma sürecinde karşılaşılan bu gibi ikilemleri yaşaması, konunun hassasiyetlerinin farkında olan bir ekibe özgü 'sağlıklı sıkıntılar' olarak görülebilir.

Gerek **çok-aktörlü ve katılımcı** süreci, gerekse **somut sonuçları** açısından etkileyici olan Kültür Yolu Projesi'nin başarısını değerlendirme girişimini noktalarken, projenin Tarihi Kentler Birliği bakış açısıyla değerlendirmesine yer vermekte yarar vardır: 'Gaziantep deneyiminin belki de en önemli başarısı koruma ütopyasının ÇEKÜL ve TKB tarafından ortaya atılan kavramlarının hayata geçmesi olmuştur. Kavramsal çerçevesini özetlersek, '**Her Ölçekte Koruma'yı**, anıt eserlerin, sivil mimarlık örneği yapıların korunması, sokak ve doku koruma, kent-bölge ve havza koruma projelerinin bütünlüğünü görmekteyiz. Metin Hoca diyor ki: Kale düşerse kent düşer, çarşı düşerse yaşam biter, mahalle düşerse sevgi söner. Gaziantep'te, bu çok önemli mekan üçlemesine duyarlı yaklaşımın somut örneklerini ve başarılarını görmekteyiz' (Kırayoğlu 2008).

4.2.6.2: Projenin Geleceği ve Sürdürülebilirliği

Kültür Yolu Projesi'nin geleceğine ilişkin öngörüler arasında, anket yanıtlayan kurumların altını çizdiği noktalar, **Büyükşehir belediyesi projeyi sahiplendiği sürece devam edip gelişebileceği** ve Kültür Yoluna çıkış veren sokakların da projeye dahil edilmesi gerektiği (Sarı 2011); projenin **yeni projeleri tetikleyeceği** (Yılmaz 2011);

Kültür Yolu daha da genişler, hatta **İpek Yolu gibi daha geniş kapsamda** önemi ortaya çıkarsa ve yapılmış olan koruma çalışmalarının devamlılığı sağlanırsa sağlıklı olacağı (Özgüler 2011) yönündedir.

Yapılan birçok yorumu toparlayan, Mithat Kırayoğlu'nun aşağıdaki değerlendirmesi de projenin geleceğine dair iyi bir özet sayılır: 'Gaziantep şehri, kültür mirasını koruma hamlesini 'varlığını berekete dönüştüren kent' sloganı ile başlattı ve çok kısa sürede mucizevi başarılar elde etti. Bu kararlı yürüyüşte **gelinen nokta ise bir eşiktir**. Bundan sonra atılacak adımla ya başka bir dünyaya geçilir veya geri dönülür. Seçimlerde yerel siyasi kadroların değişmesinin sunduğu tehlikeyi bertaraf etmenin yolu ise elde edilen **başarı çizgisinin iyi tahlil edilmesi, koruma bilincinin yaygınlaştırılması ve kurumsallaştırılmasıdır**. Gaziantep deneyimini bu anlayışla analiz etmeli ve bu deneyimden bir **koruma modeli** çıkarabilmeliyiz. Bu mekanların nostaljik bir 'iç çekme'nin ötesinde yeni kentsel işlevlerle donatılıp, yaratılması veya yeni toplumsal dayanışma modelleri için referans olması bundan sonraki hedefimiz olmalıdır' (Kırayoğlu 2008).

Büyükşehir Belediyesi, gerek Kültür Yolu Projesi gerekse kent genelindeki çalışmalarına ilişkin beklentilerini, doğal olarak **seçim dönemlerine** göre yaptığı programlama açısından dile getirmektedir. 2009 seçimleri ile ilk dönemin bitip yeni dönemin başladığı aylarda yapılan görüşmelerde, gelecek beş yılda **yarım kalan işlerin tamamlanmasının** çok önemli olduğu belirtilmiştir. Belediye yetkililerince yapılan işlerin katlanarak büyümesi beklentisi taşıdıkları ve Kültür Yolu Projesi ile ilgili bitmiş gibi algılanan koruma işlerinin aslında gerçek anlamda yeni başlamış olduğu, Gaziantep'te **daha yapacak çok iş** olduğu dile getirilmiştir. Kent geneli için planlanan bazı diğer çalışmalara da değinilmiş, çağdaş, ucuz ve çevreci bir ulaşım aracı olan hafif raylı sistemi devreye sokma, eğitim, kültür ve bilim çalışmalarını sürdürerek yeni merkezlerin açılması da yeni dönem hedefleri arasında sayılmıştır. Ancak dünyada yaşanan **ekonomik krizin** de etkisiyle, özellikle vergiler düştüğü için belediyenin geliri

azalmış olup kaynak sıkıntısı devam etmekte, kaynak bulmak için yeni çalışmalar gerekmektedir (Güzelbey 2009b; Özçörekçi 2009).

Kültür Yolu Projesi ile ilgili çalışmalar:

Büyükşehir Belediyesi'nin planlarına göre, Kültür Yolu Projesi önümüzdeki yıllarda kapsamı genişletilerek devam edecektir; önceki dönem Kale çevresiyle sınırlanan alan, Bey Mahallesi'ndeki çalışmaların olgunlaşmasıyla artık Kültür Yolunun devamı gibi sayılmaya başlayan bu mahalleyi de kapsayacaktır. Daha sonra bir- iki aksı daha ana aksla birleştirecek çalışmalar yapılacak ve böylece şehrin bütün tarihi doku parçaları birbirine bağlanmış olacaktır (Güzelbey 2009b). Ticari fonksiyonla birlikte, konut yaşamının da ele alınması gereği görülmüştür. Kültür Yolu ana aksının hemen arkalarına girildiğinde de devam eden mahalle hayatının, yeni konut akslarıyla ve satın alınıp, onarılıp butik ve turistik olarak işlevlendirilen birkaç yapı ile birlikte ana aksa organik olarak bağlanması, bir bakıma dokuda 'iskeletin et kalınlıkların doldurulması' düşüncesi dile getirilmiştir.

Söz konusu 'arka akslarda' Antep evleri açısından zengin, Şekeroğlu ve Kozluca gibi mahalleler bulunmakta, bunlar Kültür Yolu ile sınırlı olmayan koruma amaçlı imar planı kapsamındaki diğer bazı alanları teşkil etmektedir (Okuducu 2009).

Çok kısa bir süre önce onarılmış yapılara ilişkin uzun vadeli ve sürekli bir bakım-onarım programı düşünülmesi için henüz erken gibi görünmekle birlikte, şimdiden bazı yapı kullanıcılarının, KUDEB ekibini endişelendiren, yapıların ahşap kepenklerini fazla sık sulamak gibi malzemenin ömrünü kısaltan kötü alışkanlıkları tespit edilmiştir. Kullanıcıların ve işletmecilerin yapılarına daha iyi bakmaları konusunda bilinçlendirilmesi, ve özenli restorasyon projeleri için harcanan çabaların boşa çıkarılmaması için, seminerler, yol gösterici kataloglar veya bakım- onarım kılavuzları gibi çeşitli önlemler alınabileceği düşünülmektedir (Ağar 2009; Kavak 2009).

Fiziksel bakım- onarımlara benzer şekilde, yapıların ve doku bütünlerinin uzun vadeli korunabilmelerini etkileyen önemli bir etken olarak, yapıların doğru ve sürekli işlevlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilerek, aksi takdirde yaşanmayan ve gelir getirmeyen mekanların tekrar deformasyona uğrayarak çöküntü haline geleceği konusunda uyarıda bulunulmaktadır. Bu doğrultuda Belediye işletmecilere elden geldiğince yardımcı olmaya, büyük emek ve para harcanarak restore edilen yapıların doğru fonksiyon verilip, sağlıklı bir şekilde işletilmesini sağlayarak yıpranmaktan korumaya çalışmaktadır (Cihan 2009; Okuducu 2009). Ancak yapılardaki işlevlerin sürmesi, gelir getiriciliğinin yanısıra belirli bir gider unsuru de içermektedir. Her yerde olduğu gibi Türkiye'de ve Gaziantep'te de ekonomik krizle birlikte ticaretin azalması esnafın motivasyonunu düşürmüştür. Bu olayın tam Kültür Yolu Projesi'ndeki düzenlemelere denk gelmesi talihsizlik olmuş, bazı esnafın bozulan ekonomik durumlarını haksız bir şekilde proje uygulamalarının etkisine bağladıkları gözlenmiştir. Bu noktada vatandaşları, korumanın turizm ötesinde bir gereklilik olduğu, tarihi dokunun sadece gelen turistler için bir yer olmayıp halkın kendi yaşantısı adına sahip çıkılması, turizmden gelen geliri yararlı bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiğine inandırmak önem kazanmaktadır. Zorlayıcı ekonomik koşullar altında da bu motivasyon ve ivmenin korunması için, tümü bir anda bitirilip işlevlendirilemeyecek olan dokuda etap etap ilerlenmesi, projenin yeni 'ara aksları'nda ve arka sokaklarında işlerin devam etmesi, bir yandan da esnafın daha geç saate kadar dükkanını açık tutarak günün daha uzun bir dilimi boyunca çarşıların faal kalmasına yönelik, az da olsa esnafın cirosunda destek sağlanması gibi yöntemler araştırılmaktadır. Şu anda tehlikeli bir eşik noktasında durulduğu, bir kere alan tekrar çöküntüye dönüşürse bir daha düzelmeyeceği ve insanların projeye inançlarını kaybedeceği hissedilmektedir. Bu nedenle, bölgeye karşı sorumluluklar da göz önünde bulundurularak ciddi kararlar vermek durumunda olunduğu, durumu çok iyi değerlendirip nerede durulmasını ve nerede tekrar başlamasını bilmek gerektiği, ve artık hızlı bir şeyler yapmanın çözüm olmayacağı düşünülmektedir (Okuducu 2009).

Kent genelindeki koruma çalışmaları:

Kültür Yolu Projesi'nin başarılarına karşın, koruma konusunda görece geç kalmış olan Gaziantep'te, henüz koruma müdahalesi yapılmayan birçok tescilli yapı bulunmaktadır. Kentte resmi kayıtlara göre tescilli 528 adet sivil mimarlık örneği eser bulunmakta, tescillenmeye değer olup henüz değerlendirilmemiş olan belki beş katı daha yapı olduğu tahmin edilmektedir. Önümüzdeki dönemde, Belediyenin bu bilinmeyenleri ortaya çıkartmak gibi bir çabası bulunmakta, bu kapsamda revize edilen koruma planı vesilesiyle tescilli yapıları yeniden belirlemek ve yeni tesciller yapmak istenmektedir (Gürsel 2009; Güzelbey 2009b). Bakanlık yetkilisi Yalçın Kurt'un değerlendirmesine göre, Gaziantep Kurulu'nun da kurulmuş olması ile, gelecek 5-10 yılda Gaziantep'in tamamının ayağa kalkması beklenmeli, bu doğrultuda Gaziantep ilinin kültür varlıkları ile ilgili stratejik eylem planı yapılması gerekmektedir (Kurt 2008).

Şimdiden yeni dönem için birçok ve çeşitli koruma faaliyetinin planlandığı bildirilmektedir. Buna göre, Gaziantep'in eski mahallelerinden Bostancı, Şekeroğlu, Türktepe, Alaybey, Kepenek, Suyabatmaz, Kozluca, Boyacı, Karagöz, Cabi, Yaprak, Tepebaşı ve Kozanlı mahallelerinde tespit edilen, tescilli- tescilsiz 40 evin onarım çalışmaları başlamaktadır; Kültür Yolunu kentin ana arterlerine bağlayan, toplam 450 metre uzunluğundaki Çamurcu ve Dereboyu sokaklarının, ayrıca Mehmet Tevfik Uygunlar, Abdullah Edip, Eyüboğlu, Prof. Dr. Metin Sözen, Bay ve Ali Özaldan Sokaklar, Eyüboğlu Cami Ara Sokak, Eblehan ve Turfan Hamamı Caddelerinin sokak sağlıklaştırma projeleri hazırlanmıştır (ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı 2010a).

Bey Mahallesi'nde de önemli yeni çalışmalar planlanmıştır. 1933 yılında Antep'i ziyaret eden Atatürk'e fahri hemşerilik beratı verilmesi ve Bey Mahallesi nüfusuna kaydedilmesi anısına, mahallede Sani Konukoğlu adlı vatandaş tarafından Büyükşehir Belediyesi'ne bağışlanan bir Antep evi 'Atatürk Müzesi' olarak restore edilmekte, evin bir yıl içinde açılması planlanmaktadır. Daha sosyal bir boyutta ise, mahalledeki soylulaşma tehdidine karşı bir önlem olarak umut verici görünen, İsveç- Karlstad kenti ile işbirliği içinde, mahalle sakinlerinin bir kooperatif kurması girişiminden söz

edilmektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı zorunlu göçün yaşanmaması ve mahallenin yaşamaya devam etmesi için yürütülen proje, Karlstad'ta başarıyla uygulanan kooperatif modelinin, Bey Mahallesinde de uygulanması için, mahalle sakinleriyle çeşitli eğitim ve atölye çalışmaları düzenlenmektedir (ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı 2010a).

Gaziantep'in kültür mirasının bölgesel ve uluslararası ölçeklerde tanıtılmasına yönelik olarak, mevcut bazı çalışmalar bulunmakta olup, henüz fikir aşamasında sayılabilecek potansiyel projeler de belirmektedir. Halihazırda birkaç yıldır devam eden, ve dünyanın en büyük mozaik müzelerinden biri olacak Mozaik Müzesi mevcut çalışmaların önemli bir tanesidir. Belediye ile yapılan görüşme sırasında, Dünya Kaleli Kentler Birliği'ne üyelik düşünüldüğü öğrenilmiş, görüşme sırasında önerilen Gaziantep'in Dünya Miras Listesi'ne aday gösterilmesi fikrine sıcak bakılmış ve esasen Gaziantep Mutfağı'nın dünya somut olmayan miras listesine dahil olması çalışmasının anlamlı olacağı belirtilmiştir (Cihan 2009b).

Kentte koruma kültürünün gelişimi:

Projenin geleceği, kentte bulunan her sınıf ya da düzeyden insanın projeye ve koruma konusuna sahip çıkması ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda, Gaziantep'te koruma kültürünün geliştirilmesi, büyükşehir belediyesinin koruma konusundaki başarılı tutum ve eylemlerinnin diğer yerel aktörlere de yayılması ve kalıcı bir şekilde benimsenmesi önem kazanmaktadır. Diğer ilçe belediyeleri ve Vakıflar Müdürlüğü gibi yetkili kuruluşlarda bunun belirtileri görülemektedir; müze kuran ve konak onarıp işletmeye girişen özel yatırımcıların varlığı da yine olumlu bir işarettir. Yerel halk genelinde de aynı gelişmelerin geçerli olması, beklenebilecek doğal bir sonuç sayılır; tarihi yapıları satın almaya ve yapılarda oturmaya ilgi duyan vatandaşların artışının bildirilmesi de nitekim olumludur, ancak her şeye karşın bu eğilimlerin ne derece köklü olduğunu anlamak için biraz daha zaman geçmesini beklemek daha sağlıklı olacaktır.

Turizm:

Kültür mirasına yapılan yatırımlarla, Gaziantep'in turizm hacminin artması da doğal olarak beklenmekte, yıllık gelen turist sayısının iki milyona çıkması hedeflenmektedir (Akkaya 2009). Yukarıda, sürecin aşamaları ile ilgili bölümde anlatılan 'Menengiç Takımı' tanıtım çalışmaları gibi çabaların meyve vermeye başladığı, ancak ildeki turistik değerlerin kültür, doğa ve inanç turizmine göre planlanarak sunulması için çalışılması gerekeceği anlaşılmaktadır. Yeni açılan müze ve kültür merkezleri ile canlandırılan tarihi mekanların yanısıra, geleneksel konaklarda açılmış olan belirli sayıda butik otelinin de iyi tanıtılması, mevcut olan çalışmaların temeli üzerine inşa edilmesi gerekmektedir (Cihan 2009b). Kültür turizmi çalışmalarının sadece Antep değil, havza ölçeğinde komşu kentlerle işbirliği içinde yapılması gereği açıkça ortaya çıkmış, Antakya'dan başlayıp Mardin'e kadar devam eden bir havzada bir havza birliği kurulması hedeflenmiştir. Bunun da ötesinde, Gaziantep ile yemek, yaşam, vb. kültürleri birbirlerine çok yakın olan, Suriye gibi komşu ülkelerle de işbirliğini ilerleterek, Halep, Şam, Adıyaman, Urfa, Kahta, Diyarbakır, Mardin, Midyat gibi farklı il ve şehirlerin katkıda bulunduğu turistik destinasyonlarla zenginleşen haftalık dolu dolu tur programları yaratılmasının önemi vurgulanmaktadır (Okuducu 2009).

Gaziantep modeli ve bölgesel ölçek:

2009-10 yılları için Kültür Yolu Projesi ekibinin en büyük hedefi, şu ana kadar gayrıresmi, birebir ilişkilerle yürüttükleri 'ortak akıl' ağını yasal bir zemine oturtmak ve kurumsallaştırmak, kurulacak oluşumun içine esnafı, alanda yaşayanları da katarak sürekliliğini sağlamak şeklinde ifade edilmektedir (Okuducu 2009). Böylece bölgeye örnek olabilecek 'Gaziantep Modeli' ortaya çıkmış olacaktır. Bu noktada, kentsel ölçekteki çalışmayı bölgesel ölçeğe çıkarma, ve Tarihi Kentler Birliği'nin üzerinde bir süredir önemle durduğu, havzalar oluşturma stratejisi gündeme gelmektedir; buna göre, her havzanın kendine özgü karakteristiği olup, her havzada bir kentin birikimi ve ekibiyle sürükleyici merkez işlevi görmesi gerekmektedir. Gaziantep Modelinin de, sosyolojik ve fiziksel olarak kendine benzeyen kentlerde kullanılması ve kendi havzasına önderlik etmesi önerilmektedir. Bu havzanın coğrafi niteliği ve sınırları

olarak, ortak noktası su olan, Adıyaman- Urfa- Gaziantep üçlüsünü içine alan, Atatürk ve Birecik Barajları arasında 99 km uzunluğundaki 'Suyla Gelen Kültür Havzası Projesi' veya 'Fırat Havza Projesi' önerilmektedir. Gaziantep'te bu birliğin örgütlenmesinin gerçekleşeceği yerin Metin Sözen Kültür Evi olabileceği, burada yeni bir proje ekibinin Gaziantep'teki mevcut ekip üyelerinin deneyimiyle de oluşturulabileceği, burada bürokratların, teknik uzmanların eğitimi, tüm maddi kaynakların toplanarak yönetilmesi, yerel ekip ÇEKÜL ekibi ile birlikte çalışarak, bu amaç için bir yol haritası çıkarılması gibi öneriler getirilmiştir (E. Uçkan 2008; F. Göksu 2008; Kırayoğlu 2008; Okuducu 2009) Bu öneriler doğrultusunda, Bey Mahallesinde Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilen 1892 tarihli bir Antep evinde açılmak üzere olan Metin Sözen Eğitim ve Kültür Evi, havza ve bölge ölçeğinde pek çok eğitimin verildiği bir merkez haline gelecektir (ÇEKÜL Vakfı Haberi Portali 2010).

Gelişen 'Gaziantep Modeli'nin öyküsünü yazmak ve bu sürecin hafızasını oluşturmak, Tarihi Kentler Birliği tarafından Gaziantep'e düşen bir görev olarak nitelenmiştir (Kırayoğlu 2008). Yine bu amaç doğrultusunda, ÇEKÜL Vakfı'nın proje ile ilgili bir kitap hazırlıkları sürmekte olup, burada Gaziantep'in hikayesi anlatılarak, bölge ve daha sonra ülke çapında korumacılık deneyimi aktarılacaktır. Şu anda Büyükşehir Belediyesi'ne ve ÇEKÜL'e bir çok belediyeden ve valilikten talepler gelmekte, koruma işi ile uğraşan kişiler kendi illerinde, öncelikle Gaziantep'in neler yaptığının sunumunu, daha sonra da kendi şehirlerinde neler yapılabileceği, korumacılık hususundaki hukuksal ve benzer sorunları nasıl aşabileceklerin şeklinde soruların yanıtlanmasını istemektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, hazırlanan kitabın da yardımıyla, bu talepleri karşılamak ve diğer illere yardımcı olmak çabasındadır (Cihan 2009b).

4.3: Örnek 2: Orta Ölçekli Kent: Kuşadası- Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi

4.3.1: Kuşadası Kentinin ve Tarihi Dokusunun Tanıtımı

4.3.1.1: Kentin Genel Tanıtımı

Aydın iline bağlı Kuşadası ilçe merkezi, Ege Bölgesi'nin başlıca turistik sahil beldelerindendir. Türkiye'nin doğal ve kültürel değerleriyle dünyaya açılan ilk ve en önemli turistik kıyı yerleşimlerinden biri olan Kuşadası, turizm kaynaklı hızlı büyümenin getirdiği kazanç ve sorunları bir arada yoğun olarak yaşamış bir şehir olarak, Türkiye'nin kıyı turizm deneyiminin tipik bir örneği sayılır. Turizm açısından avantajları arasında, Efes, Milet, Priene gibi önemli antik kentlere yakınlığı, 35 km.yi bulan sahil şeridi, ılımlı iklimi, zengin biyoçeşitliliğe sahip doğal alanları ve limanı sayılabilir (Şerifoğlu vd. 2006). (Bkz. Levha 99-100.)

ADNKS 2007 verilerine göre Kuşadası belediye sınırlarında kayıtlı 54,663 sabit (kışlık) nüfus bulunmakta iken, özellikle on günlük turlarla gelen yabancı turistlerden oluşan 'değişim turları'nın da etkisiyle yazlık nüfus 500,000'e kadar çıkabilmektedir. Kuşadası'nın ağırlıklı olarak büyük otellerden kaynaklanan arıtma tesisi sorunu bulunmakta, son yıllarda Belediye bu sorunun çözümüne yönelik yoğun çalışmalar gerçekleştirmektedir (Baturoluk 2009; Bayrak 2009).

4.3.1.2: Kentin Kısa Tarihçesi ve Tarihi Dokuları

Kuşadası, ilkçağlardan başlayarak her çağda, Ön Asya'dan Ege Adalarına ve Avrupa'ya açılan, Ege Denizi'nin stratejik ve ekonomik açıdan en önemli liman kentidir.
Romalılar döneminde Anaia, Ortaçağ'da Scala Nuova, Rumlar zamanında Nea Ephesos olarak anılan yerleşim, Türk döneminde Kuşadası adını almıştır. Kuşadası- Davutlar

yolu üzerindeki Kadıkalesi'nde yürütülen kazılarda elde edilen buluntular, bölge tarihinin dört bin yıl öncesine gittiğine işaret etmektedir. Yörede bilinen ilk yerleşim, M.Ö. 9. yüzyılda İyonya güçleriyle başlamış, Kuşadası Körfezi'nde bulunan İyonya antik kentleri arasında, ilçe merkezinin 3 km. kuzeyindeki Pygale, Güvercinada'nın batısında denize uzanan Yılancı Burnu üzerinde Efes'e bağlı kurulan Neopolis, ve Panionion kentleri bulunmaktadır. Efes ve Milet limanları, alüvyonlarla kapatılarak kullanılamaz hale geldikten sonra, tarih öncesi çağlardan beri topoğrafyası değişmeden kalan Kuşadası önem kazanmış, limanın hinterlandını oluşturan aşağı Büyük Menderes Havzası'nın vadi boylarınca uzanarak Kuşadası'na ulaşan birçok kervan yolu oluşmuştur.

Bölge daha sonra Venedikliler, Bizanslılar, Cenevizliler ve 14. yüzyıldan itibaren Türkler tarafından iskan edilmiştir. İlçede en önemli Bizans eserleri, güneydeki Dilek Yarımadası'nda bulunan Kurşunlu Manastırı ve bir ortaçağ kalesi olan Kadıkalesi'dir. Kuşadası şehrinin bulunduğu yerdeki ilk yerleşim, 16. yüzyılda kurulmuş, limanı denizden gelen saldırılara karşı korumak üzere Güvercinada üzerinde bir kale inşa edilmiştir. (Bkz. Levha 104.) Kale, büyük olasılıkla Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa tarafından 1534 yılında bir cephanelik ve iç kale olarak yapılmış, daha sonra 1826 Mora İsyanı sırasında, Kuşadası Muhafızı İlyas Ağa tarafından İç Kale'nin çevresine adanın çeperi boyunca surlar da yapılmıştır. Kuşadası bugünkü yapısına 17. yüzyılda sadrazam Öküz Mehmet Paşa zamanında kavuşmuş, şehir surlarla çevrilmiş, han, hamam ve camiden oluşan bir külliye yapılmıştır. Bu dönemde inşa edilen başlıca yapılar, ticaret ve savunma amaçlarıyla 1618'de yapılan Kurşunlu Han (Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı) (bkz. Levha 114), Osmanlı ağaç işçiliğinin önemli örneğini sergileyen Kaleiçi Camii (bkz. Levha 105) ve hala kullanılır durumdaki Kaleiçi Hamamı'dır.

19. yüzyılda, Osmanlı ekonomisinin dışa açılımı ile, Menderes Vadisi ve Batı Anadolu kıyıları sanayileşmiş Batı ülkeleri için verimli bir hammadde pazarı haline gelmiştir. Kuşadası da bu kapsamda büyük limanlara tarım ve maden ürünleri aktaran ikinci

derecede bir merkez olmuştur. 1. Dünya Savaşı ertesinde gayrımüslimlerin şehri terketmesiyle ticari yaşamında oluşan boşluk, mübadele sonrası gelen göçmenlerle yeni bir çehre kazanan kentte, Cumhuriyet dönemi merkezi ve yerel idarecilerince yeni sanayileşme çabalarıyla doldurulmaya çalışılmıştır. Kuşadası 1865 yılında ilçe olmuş, 1923-57 arasında İzmir'e, daha sonra Aydın'a bağlı kalmıştır. 1950'li yıllara kadar küçük bir balıkçı kasabası olarak kalan Kuşadası, bu tarihten sonra turizm temelli hızlı bir dönüşüm geçirmiştir. 1980'li yıllarda, özellikle Ege ve Akdeniz kıyı bölgelerinde turizmi teşvik yatırım ve uygulamalarından Kuşadası da payını almış, bu bölgelerde imar planı ve fiziksel yapılaşmayla ilgili kurallar gözardı edilerek kitle turizminin kontrolsüz bir şekilde gelişmesine izin verilmiştir. Bunun yanısıra Kuşadası'nda görülen, diğer tatil beldelerinden ayrı bir durum da, 1990'lı yıllardan sonra turizme odaklı kimliğini yitirerek, yoğun ve çok katlı yapılaşmış normal bir kent kimliğine bürünmesi olmuştur. Kentsel yaşam kalitesinin düşmesi, gevşek talep ve otel doluluk oranları, ucuz fiyatlar gibi faktörlerin oluşturduğu, yapısal turizm sorunlarının katkıda bulunduğu, genel mekansal çevre tahribatı, Kuşadası Belediyesi'nin son yıllarda çözmek için uğraştığı öncelikli bir sorun alanıdır (Bahtiyar Karatosun 2008; Boz 2008; Güneş & Güneş 2008; Kara & Deniz 2008; Şerifoğlu vd. 2006: 9-10). (Bkz. Levha 103.)

Kuşadası'nın bugüne gelebilen tarihi kentsel dokuları, Cami-i Atik, Cami-i Kebir, Hacı Feyzullah ve Dağ Mahalleleri'ni kapsamaktadır; bunlardan Cami-i Kebir ve Dağ Mahalleleri, kentin çekirdek yerleşimini ve kentsel sit alanını oluşturan, Öküz Mehmet Paşa tarafından yaptırılan surların çevrelediği Kaleiçi bölgesindedir. Ayrıca ilçe merkezinde 90 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Dağ Mahallesi'nde doku, denize dik inen eğimli sokaklar ve bunları kesen yatay sokaklardan oluşmaktadır; at arabasının geçeceği boyuttaki yollar kaldırımsız, konutlar sokak çizgisine hemyüzdür; sokak kavşaklarında çeşmeler ve köşe pahları bulunmaktadır. Geleneksel Akdeniz mimarisini yansıtan yapılarda zemin katlar taş ve kerpiç malzemeden yapılmış ve cepheleri sokağa sağır, üst katlar ise ahşap çatkı veya kagirden yapılmış ve dış cephelerde sokağa taşan ahşap çıkmalar ve çatı altı hizasında güvercin motifleri taşımaktadır. Tarihi dokunun özgün karakteri, bu sokak dokusu ile birlikte kale duvarları, Kervansaray, su kemerleri

ve sarnıçlar, cami ve türbeler, kütüphane, tabakhaneler, geleneksel evler ve sokak çeşmeleriyle tanımlanmaktadır (Altungün 2010; Bahtiyar Karatosun & Akyüz Levi 2008; KUTAV tb.; Kürüm 2008; Şerifoğlu vd. 2006: 9-10, 49). (Bkz. Levha 101, 133.)

4.3.1.3: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi alanı

Proje alanı, Kuşadası'nın çekirdek yerleşim alanını oluşturan ve kentsel sit alanının kuzeydoğu kısmını kaplayan Kaleiçi Bölgesinde, daha önceden yayalaştırılmış olan oniki adet sokaktan oluşmaktadır. Kaleiçinin çekirdek alanı, kentsel sitin eğimli güneybatı kısmına göre daha alt kotta ve düz alanda, sıkı bir ızgara düzenini izleyen dar sokaklar içermekte, bu sokaklar arasında Bozkurt, Cephane, Kışla, Tuna, Şafak ve Bahar Sokaklar bulunmaktadır. Bu çekirdek alanın çevresinde, güney ve batı yönlerinde uzanan, Sağlık, Kahramanlar ve Yıldırım Caddeleri, 'Orient Grand Bazaar' Çarşısı, Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı ve Aslanlar Sokak Girişi de proje alanının diğer kısmını oluşturmaktadır. Çoğunlukla iki katlı geleneksel yapıların bulunduğu bölgenin özgün işlevi konut iken, eğimli konut mahallelerinin içine uzanan Yıldırım Caddesi dışında, günümüzde turistik ticaret işlevlerinin en yoğun olduğu bölge konumuna gelmiştir. (Bkz. Levha 102.)

4.3.1.4: Proje Alanına Etki Eden Dinamikler ve Proje Öncesi Durumu

Anket yanıtlayan kurumların değerlendirmesine göre, Kuşadası şehri genelinde dinamik bir durum ve orta düzeyde bir imar baskısı, kentin tarihi dokularında ise orta derecede bir imar hareketliliği ve hafif imar baskısı görülmektedir (Akdoğan 2011; Arzay 2011; Gökçen 2011). Tarihi doku, yıllardır devam eden, turizme bağlı yaşantı değişimleri, bilinçsiz yapılaşma ve özensiz imar uygulamalarından, işlevsel ve fiziksel açıdan büyük ölçüde etkilenmiştir. Kullanıcı profilinin ve yapı işlevlerinin değişimi ile birlikte, dokunun özgün özellikleri tahrip olmuş, ancak özgünlüğünü koruyan doku parçaları da ayakta kalabilmiştir. Bugün surlar, temel kalıntıları üzerine yapılmış birçok konut ve işyeri arasından yer yer görülmektedir. Kuzey sur kapısı yıkılmış, güney sur kapısı ise

kısmen ayakta kalmış olup üst katı karakol olarak kullanılmaktadır. Aykırı cephe açıklıkları, uyumsuz malzeme kullanımları, görsel kirliliğie yol açan çok sayıda tabela, kablo ve gölgelikler eski kent dokusunu kaplamış, özellikle zemin katlardaki ticari etkinlikler cephe düzenini bozmuştur (Akıncıtürk & Perker 2008; Altungün 2010; Bahtiyar Karatosun & Akyüz Levi 2008; KUTAV tb.; Kürüm 2008; Şerifoğlu vd. 2006: 3, 9-10, 37; Tarihi Kentler Birliği 2005: 14). Dokuda aynı zamanda hem ihmal ve bakımsızlıktan çökme tehlikesi altında olan, hem de fazla müdahale geçirerek özgün nitelikleri bozulmuş olan yapı ve bölgeler bulunmaktadır. Cami-i Kebir Mahallesi, Dağ Mahallesi'ne oranla daha korunmuş durumdadır (Şerifoğlu 2009).

4.3.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları

Kuşadası Belediyesi'nde günümüzde tarihi çevre korumadan sorumlu resmi birim Fen İşleri Müdürlüğüdür (Akdoğan 2011). 2000 yılından sonra koruma çalışmalarının hareketlenmesiyle, Fen İşleri Müdürlüğü bünyesinde çalışmaların yürütülebileceği, 'Kültür Varlıkları ve Tarihi Çevre Birimi' veya 'sit bürosu' olarak anılan bir birim kurulmuş olup, belediye danışmanı, eski Koruma Kurulu görevlisi mimar Ümit Özkan bu birimin başlıca sorumlusu olarak çalışmaya başlamıştır. Bu birime destek olan, Tarihi Kentler Birliği ve ÇEKÜL ile temaslarda Belediyeyi temsil eden diğer önemli bir Belediye yetkilisi, KUŞ-ATAK Belediyeler Birliği Müdürü kimya mühendisi Dr. Ayşe G. Şerifoğlu'dur. (Şerifoğlu vd. 2006 : 5). (Ayrıca bkz. Bölüm 4.3.4.2: Aktörlerin Özellikleri, 1c ve 1d no.lu aktörler).

Kuşadası'nda planlama çalışmalarının geçmişine baktığımızda, bunların ağırlıklı olarak turizm planlaması şeklinde geliştiği görülmektedir. 1970'li yıllarda Turizm Bakanlığı'nca Kuşadası ve çevresi '**turizm bölgesi'** olarak ilan edilmiş, hazırlanan turizm gelişme planları 1981 yılında uygulama olanağı bulmuştur. Daha sonra da çeştli imar planlarıına konu olmuş olan belde, 1989 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla '**turizm merkezi'** ilan edilmiştir. (Altinörs Çırak vb.2008; Genç vd. 1008)

Koruma çalışmaları açısından ise, tek yapı ölçeğinde bazı çalışmalar, Kaleiçinde kentsel [ve Güvercinada'da arkeolojik] sit ilanları ile doku ölçeğinde çeşitli planlama ve projelendirme çalışmaları göze çarpmaktadır. 1934 yılında Güvercinada'daki kalenin içinde Etnoğrafya Müzesi kurulmuş (KUTAV, tb.), 1964'te Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı restore edilmiş, daha sonra otel olarak işlevlendirilmiştir (Şerifoğlu vd. 2006). 1987-88 yıllarında, Türkiye'deki ilk geleneksel doku sağlıklaştırma projesi olarak koruma literatüründe önemli bir yere sahip olan **'Kuşadası- Kaleiçi Sağlıklaştırma-Yenileme Projesi'** girişimi olmuştur. Kentsel dokuyu korumada küçük ve uygulanabilir ölçekte bir model ve 'prestij pilot projesi' olarak geliştirilen proje, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden bir grup öğretim üyesi tarafından yapılan sokak sağlıklaştırma etüdüne, ve dönemin Sosyal Demokrat Parti üyesi Murat Karayalçın ve Kuşadası Belediye Başkanı Engin Berberoğlu'nun bir kooperatif kurulmasına yönelik ortak girişimine dayanmıştır. Halkın hisse sahibi olarak katıldığı, evlerin turizme yönelik kullanılarak korunmalarını ve gelir getirmelerini öngören kooperatif kurulmuştur. Sermayesi yoksul halka destek olarak Belediye tarafından karşılanan bu girişime iki sokaktan 26 parsel sahibi de katılmıştır. Her ev için hazırlanan rölöve, restorasyon ve işlevlendirme projeleri ile Turizm Bakanlığı'na kredi için başvurulmuş ve kredi verilmiştir. Ancak Belediye Başkanının adının bir yolsuzluğa karışmasının ardından, kooperatif fesholmuş, projeye sahip çıkacak mekanizmanın çökmesi ile proje uygulama şansını yitirmiştir (Özgönül 1997). Bu proje, 1997 tarihli kültür ve tabiat varlıklarına yönelik hazırlanan Ulusal Eylem Planı'nda da, Kültür Bakanlığı'nın 'koruma kooperatifleri'ni destekleme yoluyla aktif koruma sorumluluğu aldığı tek örnek olarak gösterilerek özendirilmesi önerilmiştir (Bademli 1997: 20, 51).

Bu sıradışı çalışmanın yanısıra, kentsel sit alanı için koruma amaçlı imar planı yapımı, Kuşadası'nda 1992 yılında başlamış, müellifi Semra Kutluay olan plan, İzmir 2 Numaralı Koruma Bölge Kurulu'nun 19 Ocak 1994 ve 3779 sayılı kararı ile onaylanmıştır. (Bkz. Levha 102.) O günden bu yana çok büyük tadilat geçirmeyen plan, dokuyu çok iyi koruyan nitelikte olması nedeniyle Belediye tarafından yakından uygulanmakta, ancak bazı yerlerde daha da cesur olunabileceği eleştirisi getirilmektedir

(Özkan 2009; Şerifoğlu vd. 2006: 34). Kentsel sit ve koruma planı kararlarına ile doku bir derece koruma altına alınmasına karşın, ekonomik kaynak sıkıntısı ve turizm baskısı nedeniyle dokuda yıpranma ve bozulma süreci devam etmiştir (Bahtiyar Karatosun & Akyüz Levi 2008). 2000 yılından bu yana ise, koruma çalışmalarında hareketliliğin arttığı yeni bir döneme girildiği, Kuşadası'nın dokusunun daha fazla bozulmaması konusunda belediyenin yeni bir kararlılık ifade ettiği gözlenmektedir. 2002 yılında başlayan sokak sağlıklaştırmalarının yanısıra birçok anıtsal ve sivil yapı için projelendirme yapılmakta, Kadıkalesi'nde 2001'den itibaren kazı çalışmaları sürmektedir (Bayrak 2010; Şerifoğlu vd. 2006).

4.3.2: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin Kapsamı

4.3.2.1: Proje Özeti

Kuşadası Kaleiçi bölgesinde, çarşı dokusu içinde izinsiz ilave ve eklentilerle ve yapılan değişikliklerle oluşan olumsuz görüntülerin düzeltilmesi amacıyla, ticari fonksiyonlar korunmak suretiyle oniki adet sokakta cephe ve yol iyileştirmeleri ve peyzaj düzenlemelerinden oluşan sokak sağlıklaştırma projeleri hazırlanmıştır (T.C. Kuşadası Belediyesi 2008). (Sokak isimleri için bkz. Bölüm 4.3.1.3: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi alanı.) 2002 yılında başlayan, etap etap projelendirilerek uygulanan ve 2011 yılı itibariyle uygulamaları tamamlanmaya yaklaşan projede, Kuşadası Belediyesi, ÇEKÜL Vakfı, çeşitli üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile ortaklık içinde çalışmıştır (Akıncıtürk & Perker 2008). (Bkz. Levha 106-108, 112.)

4.3.2.2: Projenin Stratejik Konumu ve Projenin Bütününe Ait Strateji

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi, Kuşadası Belediyesi'nin 2000 yılından itibaren, 'Kuşadası Doğal ve Kültürel Kimliğini Yeniden Kazanıyor' sloganı altında geliştirmeye başladığı çalışmalar çerçevesi içinde, 'kentsel koruma/ yenileme' başlığı ile yerini almaktadır. Belirlenen slogan, çalışmaları izleyen basın tarafından ortaya

atılmakla birlikte, tüm çalışmaları bütünsel bir çatı altında toplamanın önemini anlayan Kuşadası Belediyesi ekibi tarafından da benimsenmiştir (Bayrak 2009). Yıllardır yaşanmış olan hızlı kentleşme ve tahribata karşın, Kuşadası'nın hala kültürel ve doğal değerler açısından zengin bir şehir olarak tanınmasındaki kararlılığını belirten Belediye, yaptığı çalışmaları üç bölüm altında açıklamaktadır (Şerifoğlu 2009):

Birinci çalışma alanı, '**kültürel miras ve kentsel çevre'** ile ilgili olup, tarihi dokuda yapılan sokak sağlıklaştırma çalışmaları da bu kısma aittir. 2000 yılından bu yana çeşitlenerek artan kültürel miras ve kentsel çevre çalışmaları kapsamında, Kadıkalesi kazılarının başlatılması, Güvercinada'nın ve surlarının onarılarak düzenlenmesi, Değirmendere Suyolu gibi arkeolojik değerlere yönelik projeler ilk akla gelenlerdir. Tüm şehirde 'Görsel Kirlilikle Mücadele' çalışmaları ve kentsel sit alanındaki yeni yapılaşmanın koruma amaçlı imar planı koşullarına uygun olmasına gösterilen özenin arttırılması gibi kent genelinde yapılaşma düzenlemeleri; Çalıkuşu Evi, Yedi Eylül İlkokulu, Mahmut Esat Bozkurt İlkokulu, Kütüphane, kent içinde kalan ayakta kalan sur duvarları, su kemerleri, sokak çeşmeleri ve diğer eserler için yapı ölçeğinde restorasyon çalışmaları; ve yerel halka kültür mirasını korumanın öneminin ve turizm açısından yararlarının aktarılması amacıyla düzenlenen çeşitli bilinçlendirme toplantıları diğer örnekler olarak gösterilebilir. Ortaya çıkan uygulamalar ve toplantıların da tahmin edilen olumlu etkisi ile, geleneksel yapı restorasyonlarına yönelik olarak, Belediye ve Kültür Bakanlığı'nın katkılarının yanısıra gittikçe daha fazla mal sahibi vatandaşlardan da talepler gelmeye başlamıştır (Akdoğan vd. 2008: 30; Bayrak 2009; Özkan 2009; Şerifoğlu 2009; Şerifoğlu vd. 2006: 5, 49).

'Doğal miras' ile ilgili ikinci çalışma alanı, kıyıların düzenlenmesi ve Mavi Bayrak ölçütlerine uygun hale getirilmesi ile KUŞ-ATAK projeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Kıyı düzenlemeleri kapsamında, şehir merkezindeki Palmiye ve Banyolar halk plajları, Pigale Plajları, Kadınlar Denizi, 'Long Beach' denilen Karaova mevkiindeki plajlar ve diğer birçok otel tesisinin kullanımındaki plajlarda kentsel çevre kalitesini artıran düzenlemeler yapılmıştır. Kuşadası, Söke, Davutlar ve Güzelçamlı Belediyeleri arasında

ortak hizmetlerin sağlanmasına yönelik olarak kurulmuş bir belediyeler birliği olan KUŞ-ATAK tarafından yürütülen, Kuşadası ve çevresinde oluşan çevre sorunlarının çözümüne yönelik entegre çevre yönetimi sistemi hayata geçirilmeye başlamıştır. Bu kapsamda, Kuşadası İçme ve Kullanma Suyu Temini Projesi, Kuşadası Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Tesisi Projesi, Kadınlar Denizi Terfi İstasyonu ve Kanalizasyon Projesi, Avrupa Birliği destekli Kuşadası Katı Atık Yönetim Sistemi Projesi (KATSİS) başlatılmıştır. Çalışmalar sonucunda deniz suyu kalitesinde elde edilen önemli iyileşme sayesinde, 2006 yılında Avrupa Çevre Eğitim Vakfı tarafından bölgedeki bir marina ve onbeş plaja Mavi Bayrak ödülü verilmiştir. Bunların yanısıra, 1998 yılında karaya vuran uzun balina iskeletinin koruma altına alınarak Güvercinada'da sergilenmesi gibi özel çalışmalar da mevcuttur (Şerifoğlu vd. 2006: 53, 70-76; Şerifoğlu vd. 2008).

'**Sosyal ve kültürel çalışmalar'** olarak tanımlanan üçüncü çalışma alanı ise, istenildiği kadar fiziksel çevre iyileştirilse de, insanları koruma anlayışını kabul etmedikten sonra bunların boşuna çabalar olduğu inancına dayanmaktadır. 2000 ve 2008 yıllarında iki sefer 'Geçmişten Geleceğe Kuşadası' sempozyumları yapılmış, Kuşadası'nın tarihi ve arkeolojik değerlerine yönelik daha önce topluca elde olmayan bilimsel veriler toparlanmış, çeşitli festivallere ve benzer etkinliklere artan bir önem verilmiştir. Sempozyumlar Kuşadalıların kendi değerlerini yeniden keşfetmeleri için önemli bir adım olmuştur. Yayın haline de getirilen sempozyum bildirilerinin ardından, yerel tarih araştırma grubu kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır. Bunların yanında, turizm çeşitlendirilmesi kapsamında, Adagöl mevkiinde Kongre Vadisi ve Kongre Merkezi Projesi başlatılmış, Almanya- Marl, Yunanistan- Samos Vathi, Romanya- Sinaia, Makedonya- Gorçe Petrov şehirleriyle kardeş şehir ilişkileri geliştirilmiş, Yerel Gündem 21, Kent Meclisi, Kadın ve Çocuk Meclisleri kurulmuştur (Şerifoğlu 2009; T.C. Kuşadası Belediyesi 2008).

Şekil 7. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin Stratejik Konumu ve ilişkileri

4.3.2.3: Projenin Kentin Mekansal Planlaması ve Koruma Planı ile İlişkisi

Projeyi yürüten Belediye ekibi, mimarlığın bir ön adımının plancılık olduğu, ve plan oturmadıkça sonraki yapılandırmalardaki hataların geri dönüşünün zor olduğu bilinci ve tecrübesine sahiptir. 1994 tarihli mevcut koruma amaçlı imar planı, sokak sağlıklaştırmalarında rehber alınmıştır. Yapılar eskiyse özgün halinin ortaya çıkarılması, değilse ve bozuk bir cepheyse, özgün dokuya uygun açıklıklar oluşturularak koruma planının öngördüğü oranlara getirilmesi, sokak döşemelerinin yöre taşı ve doğal taş malzeme ile yapılmasına ilişkin plan hükmünün uygulanması, pencere ve kapı açıklıkları ile gölgeliklerin, cephelerin geleneksel konut mimarisine uyumlu olmasını zorunlu kılan plan kararları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gibi yollarla plan kararları yansıtılmıştır. Ancak projenin uygulama aşamasında, plan kararlarının alanda ticaret yapan kullanıcıyı zorlayan yönleri de bazı proje müellifleri tarafından farkedilmiş ve sorun olarak belirtilmiştir. Bunun başlıca örneği, zemin kat açıklıklarının, üst kat

pencelerinin 1 veya 1.5 katı oranında olması, dükkanlarda satılan malların sergilenmesi için ihtiyaç duyulan vitrin genişlikleri için yeterli yer bırakmaması sorunudur.
Koruma planına göre, Kaleiçi bölgesinde Barbaros Hayrettin Paşa ana arterine cephe veren parseller ile Sağlık Caddesi'nin bir kısmında ticaret lekeleri konmakla birlikte, bölgenin çoğu 'tercihli kullanım' statülü konut alanı olarak gösterilmiştir. Bu statü, bu bölgelerde ticaret de yapılabileceği, ancak bu durumda binanın dış görünümünün konut mimarisinden uzaklaşamayacağı notunu içermektedir. Buna göre zemin açıklıklarının toplamı tüm cephe alanının %25'ini geçemeyecektedir. Uygulamalar sırasında, bu oranın esnafa yeterli gelmediği, zemin katta açıklığı olmayan dükkanın iş yapamadığı, ticarete yönelen bir yerde mutlaka zeminde teşhir gerektiği gerekçeleriyle, Belediye Koruma Kuruluna başvurarak izin verilen açıklık oranının %40'a çıkarılması ve tescilsiz yapılarda vitrin açılabilmesi kararını onaylatmıştır (Özkan 2009; Şerifoğlu vd. 2006: 34-36).

Cephe düzeninin yanısıra bir diğer önemli koruma planı kararı, kentsel sit alanının Kaleiçinden daha güney kısımlarında, Yıldırım Caddesi'nin güney yanında yer alan ve halen konut işlevli olan bazı sokakların 'öncelikli projelendirilecek alan' olarak gösterilmesidir. Bununla birlikte, Belediye sokak ölçekli uygulamalarına Kaleiçinden başlamış, bunun nedeni ticaret işlevli alanda çalışmalara finansal katkıda bulunabilecek esnafın bulunması olmuştur. Ticari alandaki çalışmalar belirli bir aşamaya ulaştıktan sonra, Kuşadası Belediyesi koruma planında öngörülen diğer öncelikli bölgeye yönelebilmiştir. Bu doğrultuda, Yıldırım Caddesi 'Sanat Sokağı' olarak belirlenmiştir, ve Çalıkuşu Evi'nin karşısındaki Gümüş Sokak ve çevredeki birkaç diğer sokağın da aynı kapsamda ele alınması planlanmaktadır (Özkan 2009). (Bkz. Levha 122-124.)

4.3.2.4: Etkinlik Türleri

Kaleiçi bölgesindeki sokak sağlıklaştırmaları, her sokak veya sokak grubu için farklı ekiplerce projelendirilmiş olmakla birlikte, tüm sokaklarda Kuşadası Belediyesi gözetimi altında aynı yöntem izlenmiştir. Öncelikle sokak cephelerinin rölöveleri

alınmış ve kullanım, değişmişlik vb. mevcut durum analizleri yapılmış, buna göre projeleri olmayan tescilsiz yapılar için, geleneksel dokuya özgü mimari düzenlemeler getiren cephe iyileştirme projeleri hazırlanmış, projeler İzmir 2 no.lu (veya 2006 yılından itibaren Aydın) Koruma Bölge Kurulu'na sunularak onaylanmıştır. Uygulama aşamasında, Belediyenin sıra ile seçtiği sokaklarda bölge sakinleri, mülk sahipleri ve esnaf ile toplantılar yapılarak, onaylı proje tanıtılmış ve proje uygulamalarını esnafın kendilerinin yapması istenmiştir. Esnaf toplantılar sonucunda bu isteği kabul ederek, onaylı projelere göre ve Belediye'de görevli (Ümit Özkan başkanlığındaki) ekibin kontrolünde kendi yapılarındaki uygulamayı yaptırmıştır. Sokak sokak ilerleyen uygulama düzeni ile, projelendirmesi yapılan oniki sokağın büyük kısmı tamamlanmış, kentsel sit alanı içindeki Kaleiçindeki sokaklar ve çevrelerindeki önemli arterler çözülmüştür (Özkan 2009; Şerifoğlu 2009).

Kuşadası'nın bir turizm beldesi olmasına da bağlı olarak, dükkanlar çok sık el değiştirmekte, dükkan sahipleri her sezon başında veya her el değiştirmede yeni bir amaca yönelik yeni tamirat yapmaktadır. Yıllar boyunca üst üste yapılagelen ilaveler (ikinci cephe giydirmeleri, gölgelikler, tanıtım levhaları, tabelalar, satış standları, klimalar, antenler, kablolar, vb.) sonucunda, yapı cephelerinin ruhsatlı projelerine uygunluğu kalmamış, dokunun görünümü önemli derecede bozulmuştur. Sokak sağlıklaştırma projelerinin cephelere getirdiği müdahaleler kapsamında, görsel kirliliğe neden olan tüm bu izinsiz değişiklik ve eklentiler kaldırılmış, izinsiz ilave katlar yıktırılmış, binaların ruhsat aldığı dönemdeki cephesine dönüşü sağlanmıştır. Yapı cephelerindeki pencere ve kapı açıklıkları ile gölgelikler, koruma amaçlı imar planı kararları doğrultusunda, ve tescilli yapıların özgün açıklıkları araştırılarak, dokuya uygun oran ve gabarilerde yeniden düzenlenmiştir. Geleneksel dokuya uymayan balkonların önleri kapatılarak cumbalı çıkma haline getirilmiş, çatısı olmayan yapılara çatı yapılarak alaturka kiremitle kaplanmış, tüm bina cephelerine proje doğrultusunda yeni gölgelikler yapılmış, binalar belediye tarafından belirlenen renklerde boyanmıştır. 1950'li yıllarda veya daha önce yapılmış olan birçok binanın, yapıldıkları dönemdeki cephe düzenlerine döndürüldüğü durumlar olmuş, sokaklardaki tescilli yapılar için ise

Koruma Kurulu'nca onaylanmış mevcut projelerin cepheleri aynen aktarılmıştır. Cepheler öncelikli olarak müdahale görmüş, sokakların zemin kaplamalarının yenilenmesi ve altyapı hatlarının yeraltına alınması çalışmaları da daha sonraki etaplarda yapılmıştır (Emek 2008; Özkan 2009; Şerifoğlu 2009; Tarihi Kentler Birliği 2005: 14).

Tablo 25. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi- Etkinlik Türleri

Etkinlik türü	**Mevcut**	**Açıklama**
Çevre ölçeğinde mekansal müdahaleler		
Kentsel tasarım projesi hazırlanması		Kahramanlar Caddesi Sağlıklaştırması; Sağlık Caddesi Sağlıklaştırması; 'Orient Grand Bazaar' Çarşısı Sağlıklaştırması; Yıldırım Caddesi Sağlıklaştırması; Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sağlıklaştırması; Aslanlar Sokak Girişi Sağlıklaştırması; Bozkurt Sokak Sağlıklaştırması; Cephane Sokak Sağlıklaştırması; Kışla Sokak Sağlıklaştırması; Tuna, Şafak ve Bahar Sokakların Sağlıklaştırması
Kentsel tasarım projesi uygulaması		
Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması		
Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması		
Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	√	
Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	√	
Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	√	
Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	√	
Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması	√	
Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulaması	√	
Yapı ölçeğinde mekansal müdahaleler		
Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması	(√)	(Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi kapsamı dışında ele alınmıştır.)
Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması	(√)	
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması	(√)	
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve yeniden işlevlendirme uygulaması	(√)	
Sosyal/ destekleyici etkinlikler		

Etkinlik türü	Mevcut	Açıklama
Koruma ve ilgili konularda eğitim	√	
Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular)	√	
Diğer (açıklayınız)		

4.3.3: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi Süreci ve Ana Aşamalar

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi, kendi kendine işleyen doğal bir süreç izlemiştir (Şerifoğlu 2009). Bu sürecin akışı, arka planı ve geniş çerçevesi içinde daha da anlam kazanmaktadır. Proje aşamaları, Kuşadası genelinde şehrin kültürel ve doğal kimliği geri kazanma çalışmaları ile iç içe gelişmesini gösterecek şekilde, daha geniş sürecin önemli aşamaları ve bu geniş sürecin içinde yer alan diğer projelere ilişkin aşamalar ile bir arada gösterilerek sıralanmıştır. (Ayrıca bkz. Ek 5: Odak Örnekler için Proje Süreçlerinin Aşamalarının Ayrıntılı Dökümü.)

Tablo 26. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi ve İlgili Süreçlerin Aşamaları (Aktörlere ait kısaltmaların açılımı için bkz. 4.3.4: Örgütlenme, Tablo 27)

Sıra no.	**Tarih**	**Genel sürece ait aşamalar**	**Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesine ait aşamalar**	**İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar**	**Aktörler**			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
1	1999	Fuat Akdoğan'ın belediye başkanlığına seçilmesi			KH	-	-	-
2	2000	Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu (I)			KUB	-	-	-
3	2000-…	Proje tanıtım çalışmaları (bkz. Levha 118)			KUB	ÇKV, TKB, YSTK, BY, ADV	-	-
4	2001	Kuşadası Belediyesi'nin Tarihi Kentler Birliği'ne üyeliği			KUB	TKB	-	-
5	2001	'Kuşadası Doğal ve Kültürel Kimliğini Yeniden Kazanıyor' sloganı (bkz. Levha 130)			KUB	BY	-	-
6	2000-…			Güvercinada düzenlemeleri	KUB	EAÜ, İMLM,	TKB, AİÖİ	ÖMPB

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
						İKBK, AMM, ÖİF		
7	2001-…			Kadı Kalesi kazıları	EÜ	-	EÜ, KUB, KTB,	-
8	2002	ÇEKÜL Vakfı Ege Bölgesi Koruma Toplantısı			KUB, ÇKV	-	-	-
9	2002-…	'Yerel Tarih, Çevre, Kültür Etkinlikleri'			KUB	KH	-	-
10	2002		Kahramanlar Caddesi Sağlıklaştırması (projelendirme ve uygulama) (bkz. Levha 109-111)		KUB	İKBK, AKÇE, ÖİF	AKÇE	KUB, BUZK
11	2002		Sağlık Caddesi Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama) (bkz. Levha 108)		KUB	İKBK, ÖİF	AKÇE	KUB, KMO
12	2002			Yedi Eylül İlkokulu restorasyonu (bkz.	MEB	İKBK, ÖİF	MEB	ÖMPB

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
				Levha 117)				
13	2003		TKB 2002 Teşekkür Belgesi (Sağlık Caddesi İyileştirme Projesi)		TKB	KUB	-	-
14	2003	TKB 2003 Kuşadası Buluşması (bkz. Levha 131)			TKB, KUB	YSTK	-	-
15	2004		TKB 2003 Özendirme Ödülü (Kentsel tahribatın aşılması ve eski sokakların kurtarılması)		TKB	KUB	-	-
16	[2003]-04		'Orient Grand Bazaar' Cephe Çarşısı Sağlıklaştırması (projelendirme ve üst örtü-cephe uygulaması)		KUB	İKBK, ÖİF	AKÇE	KUB, ÖMPB
17	[2003]-04		Yıldırım Caddesi Sağlıklaştırması (projelendirme) (bkz. Levha 134)		KUB	İKBK, ÖİF	AKÇE	KUB, DEÜ, KMO
18	[2003]-04		Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sağlıklaştırması		KUB	İKBK, ÖİF,	AKÇE	KUB, AAÜ,

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
			(projelendirme ve uygulama) (bkz. Levha 113-114, 135-136)			ADV, ÇKVA, ÇKVK		SDÜ, AMO
19	2004	Fuat Akdoğan'ın 2. kez Kuşadası Belediye Başkanlığına seçilmesi			KH	-	-	-
20	2005		TKB 2004 Övgüye Değer Ödülü (Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sokak Sağlıklaştırma Projesi)		TKB	KUB	-	-
21	2004-05		Bozkurt Sokak Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)		KUB	İKBK, ÖİF	AKÇE	İYTE
22	2004-05		Cephane Sokak Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)		KUB	İKBK, ÖİF	AKÇE	KUB, EAÜ, KMO
23	2004-05		Kışla Sokak Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)		KUB	İKBK, ÖİF	AKÇE	KUB, EAÜ, KMO

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
24	2004-05		Bahar, Şafak ve Tuna Sokakların Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)		KUB	İKBK, ÖİF	AKÇE	KUB, BUÜ, İTÜ, ÇKBU
25	[2006-07]		Aslanlar Sokak Girişi Sağlıklaştırması (cephe projelendirmesi ve uygulaması)		KUB	AYKBK, ÖİF, ÇKVA	AKÇE	KUB, AAÜ, SDÜ, AMO
26	2006			Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı çevresi	KUB	ÖİF	KUB	[KUB]
27	2006-08			Çalıkuşu Evi (ÇEKÜL İletişim Merkezi) restorasyonu (bkz. Levha 126-129)	KUB	AKMS, AYKBK, ÖİF, ÇKVK, AMO, İMO, JMO	AİÖİ, KUB	İYTE
28	[2006-09]			Efe Suphi Evi restorasyonu (bkz. Levha 125)	KUB	AKMS, AYKBK, ÖİF	AİÖİ, KUB	ÖMPB
29	2006-10		Kaleiçi Bölgesi- Cami-i Kebir Mahallesi Sokak		KUB	ÖİF	KUB	-

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
			Sağlıklaştırmaları (zemin ve peyzaj uygulamaları) (bkz. Levha 119-121)					
30	2007			Sakızdede Türbesi Restorasyon Projesi	KUB	AYKBK, AMM	[KUB]	
31	[2007]-09			Akşam Kız Sanat Okulu restorasyonu (bkz. Levha 116)	KUB	AYKBK, ÖİF	AİÖİ, KUB	ÖMPB, KUB
32	2008			ÇEKÜL Kültür Elçileri Kuşadası Etkinliği	KUB, ÇKVK	ÇKVM	-	-
33	2008	Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu (II)			KUB	ÇKVM, BUZK, AVK, KKK, YSTK, KH	-	-
34	[2008]-…			Değirmendere Suyolu	KUB	AYKBK	[KUB]	[ÖMPB]
35	[2008]-…			Su Kemerleri ve Çeşme restorasyonları	KUB	AYKBK	AİÖİ	[ÖMPB]
36	[2008]-…			Dağ Mahallesi yapı restorasyonları	KUB	AYKBK	[KUB]	ÖMPB

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
37	[2008]-…	Görsel Kirlilikle Mücadele çalışmaları			KUB	AKÇE	AKÇE, KUB	-
38	2009-…			Sanat Sokağı ve çevresindeki düzenlemeler	KUB	-	[KUB]	[ÖMPB]
39	2009	Esat Altıngün'ün belediye başkanlığına seçilmesi			KH	-	-	-
40	2009	TKB 2008 Uygulama Ödülü (Kaleiçi Bölgesi ve Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sokak Sağ-lıklaştırması ve Çalıkuşu Evi Restorasyonu)			TKB	KUB	-	-

4.3.4: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nde Örgütlenme

4.3.4.1. Genel Örgütlenme Durumu

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nde geçerli olan örgütlenme durumu, tezin hipotezlerinde önerilen ölçütlere ve aktör tipolojisine göre aşağıdaki gibi incelenmeye çalışılmıştır.

İyi Yönetim 1 (Liderlik ve Vizyon): Proje Sahibi

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin Proje Sahibi, Kuşadası'nın 'kentsel tahribat' imajını ve 'makus talihini' aşmaya karar veren ve 'Kuşadası Doğal ve Kültürel Kimliğini Yeniden Kazanıyor' vizyonunu benimseyen, bu çerçevede sokak sağlıklaştırmaları için gerçekçi bir projelendirme ve uygulama mekanizması geliştirip bu süreci yöneten Kuşadası Belediyesi'dir.

İyi Yönetim 2 (Eşgüdüm): Proje Sahibi

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin sahibi olarak, Kuşadası Belediyesi proje sürecinin çeşitli aşamalarında rol alması gereken aktörlerle olumlu işbirliği ilişkileri kurarak ilerleyebilmiştir. Belediye ekibi, oldukça heyecanlı ve katılımcı bir söylemle, 'Kuşadası kentine olan sevgisini ve umudunu yitirmeyen Kuşadası halkıyla elele vererek yürümeye başladığı yola, konunun önemine inanan ÇEKÜL Vakfı, çeşitli mimarlık fakülteleri, Mimarlar Odası temsilciliklerinin ve sivil toplum örgütlerinin desteklerini alarak devam' ettiğini belirtmektedir (Özkan & Şerifoğlu 2008). Etkili bir eşgüdümün sağlanmasında, hem 'Kuşadası Doğal ve Kültürel Kimliğini Yeniden Kazanıyor' sloganı ve vizyonunun birleştirici etkisi, hem de Belediyede ekibinde Ayşe Şerifoğlu'nun emeği önemli unsurlardır. Bununla birlikte, projedeki eşgüdüm düzeyinin, fiziksel müdahalelerin sokaktan sokağa değişkenlik göstermesi ve sokaklardaki tescilli yapıların restorasyonunun kapsama dahil edilmemesi gibi konularda sınırlı kaldığı söylenebilir.

Yasal Geçerlilik: Yetkili

Projede, kamu yararına ve yasalara dayanan yetkisi ile projeye yasal geçerlilik sağlaması gereken temel aktörler yer almıştır.[43] Hazırlanan sağlıklaştırma projelerine yasa ile onay yetkisi verilmiş olan ve görüşü alınması gerekli kurumlar olan Kuşadası Belediyesi ile İzmir 2 no.lu ve daha sonra Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu proje süreci boyunca gerekli yönetim ve denetimleri yapmıştır. Projelerde müelliflik rolünü, kendi bünyesindeki ilgili meslek üyeleri ile gönüllü olarak çalışan üniversite, özel bürolar ve sivil toplum kuruluşlarındaki meslektaşlar yerine getirmiştir. Projelerin uygulaması ise, Belediye ve Belediyenin görevlendirdiği çarşı mal sahipleri tarafından çeşitli inşaat firmalarına ihale edilmiş ve denetimi Belediye tarafından yapılmıştır. Sokak boyu altyapı hatlarındaki yenileme ve yeraltına alma çalışmalarını onaylayıp yürüten altyapı kurumları da, zemin uygulamalarının gerçekleşebilmesinde önemli rol oynayan bir yetkili aktördür.

Diğer temel yasal hak olan mülkiyet ve alan kullanımı haklarına sahip aktörler, büyük çoğunlukla çarşıda dükkan sahibi olan ve uygulamaların gerçekleşmesine katkıda bulunmayı kabul eden özel şahıslardan oluşmakta, ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkü olan ve Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı üzerinde yer alan mülkü olan Kaleiçi Camii çevresinde bir alanı kamulaştırarak, park yapılmasını sağladığı, böylelikle bu bulvar cephesine bir değer kattığı anlaşılmaktadır. Dağ Mahallesindeki konut alanlarına doğru genişleyeceği tahmin edilen sokak sağlıklaştırmalarında, Sanat Sokağı Projesi ile ilgili alanda Belediyenin yeni kamulaştırmalarının olması mümkündür.

[43] Bu tür aktörler, tüm aktörlerin dökümünün verildiği Tablo 34'te 'Yetkili (1°)' olarak işaretlenmiştir. 'Yetkili (2°)' olarak işaretlenen aktörler ise, yatırımcı rolü ile, projenin gerçekleşmesi için gerekli kaynakların kullanımını onaylamaları ve Kültür Yolu Projesi'nde aktif bir yetki kullanmasalar da yasalarca başka konularda veya genel olarak yetkilendirilmiş olmaları bakımından bu kategoride sıralanmıştır.

Parasal Kaynak: Yatırımcı

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi çalışmalarının maliyet sorununun çözümlenmesinde, Kuşadası Belediyesi elindeki imkanları yaratıcı biçimde kullanmıştır: bunlar projelendirme aşamasında üniversitelerin ve sivil meslek kuruluşlarının gönüllü ve uzman insan kaynakları, cephe uygulamaları aşamasında ise alanın ticari işlevine bağlı oluşmuş esnaf kaynaklarıdır (Bayrak 2009; Şerifoğlu 2009). Bu noktadan sonra, yer kaplamaları için Belediyenin öz kaynaklarının devreye girmesi gerekmiştir. Belediye, bu aşama için de esnafa başvurmuş, ancak katkı yapacak güçlerininin olmadığı yanıtını almıştır. Bir esnafın izlenimi, zemin uygulamalarında bir istisna olarak Kahramanlar Caddesi'nden Belediye'nin önüne kadar olan bir bölümde, Belediyenin esnaftan topladığı kaynakla yaptırdığı uygulamanın daha sağlam işçiliğe sahip olduğu yönündedir (Baturoluk 2009).

Sokak sağlıklaştırmaları dışında Kuşadası'ndaki tarihi çevre koruma çalışmalarında, Belediye'nin yararlandığı diğer kaynaklar arasında, İl Özel İdaresi aracılığıyla kullanılan emlak katkı payları ve Tarihi Kentler Birliği'nin 200 Ortak 200 Eser programı fonları bulunmakta (Şerifoğlu 2009), Belediye dışındaki aktörlerin sahibi olduğu uygulamalarda Milli Eğitim Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi kamu kurumlarının yatırımları görülmektedir.

Proje finansmanı konusunda yeni başkan Altungün'ün yaklaşımı, Kuşadası turizm kenti olsa bile borçlu bir belediye devralmış olmaları ve birçok konutun sahibinin fakir olması gibi etkenlere bağlı olarak, tasarruf stratejisi uygulanması olarak belirtilmiştir. Başkan Altungün, şu ana kadar yapı restorasyonlarında %49 oranında seyreden İl Özel İdaresi katkılarını, proje bütçelerinin %70-80 gibi oranlarına çıkarmak, böylece 'vatandaşın cebine dokunmamak', yöre halkını geleneksel ürünler üretip konut alanlarında bunların ticaretini yapmak suretiyle para kazanmaya yöneltmek, daha sonra ise projeleri indirimli veya bedelsiz olarak yapacak mimarları projelendirme işinde daha fazla çalıştıracak bir düzen kurmak şeklinde hedeflerden bahsetmiştir (Altungün 2010).

Toplumsal Destek (Katılım): Kullanıcı

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nde, proje alanında mal sahibi olan vatandaşları, esnafı, gönüllü meslek üyelerini, sivil toplum kuruluşlarını içine alan katılımcı bir süreç izlendiği söylenebilir. En önemli toplumsal katılım, hazırlanan sokak sağlıklaştırma projelerinin alandaki vatandaşlara tanıtılması ve uygulaması için mal sahipleriyle anlaşma yapılmasına yönelik yapılan toplantılar yoluyla olmuştur. Bu anlaşmaların sağlanmasında, elde edilecek kazanımların yeterince değerli olacağına dair ikna olunması esas olmuş, projede iyi sonuçlar aldıkça, katılmayanların üzerinde bir tür toplumsal baskı da oluşmuştur (Akdoğan vd. 2008: 30; Bayrak 2009; Şerifoğlu 2009).

Bilimsel Nitelik: Uzman

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi, tescilli yapı restorasyonu içermeyen, ancak kentsel sit alanında kamusal alanı oluşturan sokak dokusuna müdahaleye odaklanan bir projedir; bu kapsamda gerekli olan bilimsel uzmanlık unsurunu sağlayan çeşitli aktörler süreçte yer almıştır. Proje vizyonunu geliştirme aşamasında ÇEKÜL Vakfı'nın uzman bir kuruluş olarak danışmanlığı alınmış, projelendirme aşamasında ise üniversitelerin mimarlık bölümleri ve restorasyon anabilim dallarındaki uzmanlardan katkı alınmış, düzenlenen sempozyumlarla birçok farklı üniversiteden ve kurumdan katkılarla önemli bir bilgi birikimi oluşturulmuştur. Kuşadası Belediyesi'nde KUDEB kurulmamış olmakla birlikte, benzer şekilde işlev görebilen, uzun yıllara dayalı Koruma Kurulu deneyimine sahip danışman Ümit Özkan'ın uzmanlığına dayanan bir yapılanma ile bu ihtiyaç büyük oranda karşılanmaktadır. Belediyenin Koruma Kurulu ile iyi ilişkiler içinde çalışması, uygulama aşamasında da çalışmaların denetimini kendi bünyesindeki uzmanlarla yapması, ayrıca Tarihi Kentler Birliği'nden gittikçe daha büyük ödüller almaya devam etmesi, projenin bilimsel niteliğini desteklemektedir.

Özkan'ın Belediyede koruma ile ilgili kurulan birim ile ilgili görüşleri, Belediyenin yetki kullanımının bilimsel nitelik ile ilişkisi açısından önemli değerlendirmeler içermektedir. Koruma planlarının yapılmasıyla, birçok yetki belediyelere verilmekte, Kurulların yetkisinde kalan tescilli yapıların bitişikleri ve karşı parselleri dışında kentsel

sit alanındaki uygulamaların kontrolü belediyelerce yapılmaktadır. Özkan'a göre, bu yetkinin verilmesi yeterli olmayıp, Belediyelerde bu planı yorumlayacak ve planın belediyeye verdiği yetkiyi iyi kullanacak bilinçli elemanların yer alması, bu elemanların gerekiyorsa uzmanlık eğitimi alması çok önemlidir. Kuşadası örneğinde, uygulamada plandaki tüm tanımlara karşın, yöre mimarlarının bu kent dokusunu çok iyi algılayamamasından ve hazmetmemesinden kaynaklanan, kent dokusu ile alakasız mimari projeler üretildiği görülmektedir. Korumacılık bilgisiyle gelmiş bir insan olarak Özkan'ın Belediyeye getirdiği hizmeti Kuşadası'nın yerel yönetimi çok iyi değerlendirmiş, her iki Belediye Başkanı da Özkan'a büyük destek vermiştir (Özkan 2009).

4.3.4.2. Aktörlerin Özellikleri

Tablo 27. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi- Aktörler[44]

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*
1	Kuşadası Belediyesi- Genel (KUB)	Kamu-yerel	Projelerin yaptırılması (KUBB1) Uygulamanın yapılması, yaptırılması (AİÖİ)	Proje Sahibi, Yetkili (1°), Yatırımcı, Kullanıcı, Uzman	**5** 5 (KUBB1) 5 (AİÖİ) 5 (AYKBK)
1a	Kuşadası Belediyesi- Başkan (KUBB): eski (KUBB1) ve yeni (KUBB2)	Kamu-yerel	Uygulamanın yönlendirilmesi (AİÖİ)	Proje Sahibi, Yetkili (1°)	**5** 5 (KUBB1) 5 (AİÖİ) 5 (AYKBK)
1b	Kuşadası	Kamu-	Projenin teknik	Yetkili (1°)	**2**

[44] Projedeki Rolü ve Önemi kategorilerinde, anketleri yanıtlayan kurumların ilgili notları parantez içinde kurum kısaltması ile verilmiştir. Projedeki Rolü kategorisi, Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi yanısıra diğer koruma çalışmalarındaki rolleri de içermektedir. Önemi kategorisi, yalnızca Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'ne özgü rolünün önemi ile ilgilidir.

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
	Belediyesi- Fen İşleri Müdürlüğü (KUBF)	yerel	yönetimi		
1c	Kuşadası Belediyesi- Danışman (KUBD)	Kamu-yerel/ özel	Projenin teknik yönetimi, eşgüdümü	Yetkili (1°), Uzman	**5**
1d	Kuşadası Belediyesi - KUŞ-ATAK Müdürü (KŞTK)	Kamu-yerel	Projenin başlatılmasın-da, projenin teknik yönetimi ve eşgüdümünde destek	Yetkili (1°)	**5**
1e	Kuşadası Belediyesi- Kent Meclisi (KBKM)	Kamu-yerel/ sivil	Destek	Yetkili (2°)	**2**
1f	Kuşadası Belediyesi- Estetik Kurulu (KBEK)	Kamu-yerel	Kentsel yenileme uygulamalarını yönlendirme	Yetkili (2°)	**1**
2a	Komşu belediyeler (KOB)	Kamu-yerel	KUŞ-ATAK çerçevesinde işbirliği	Yetkili (2°)	**1** 1 (KUBB1) 0 (AYKBK)
2b	Kardeş belediyeler (KAB)	Kamu-yerel	Genel teknik ve kültürel işbirliği	Yetkili (2°)	**0.5**
3	Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB)	Kamu-merkez	Kazı desteği Uygulamanın denetlenmesi (AİÖİ)	Yetkili (2°), Yatırımcı	**3** 5 (KUBB1) 5 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
3a	İstanbul Restoras-yon ve Konservas-yon Merkez Labo-ratuvar Müdürlüğü (İMLM)	Kamu-merkez	Güvercinada harç analizi	Yetkili (2°), Uzman	**1**
4	İzmir/ Aydın Koruma Bölge Kurulu (İKBK, AYKBK)	Kamu-merkez	Projelerin onaylanması Uygulamanın mevzuata uygunluğunun denetlenmesi (AİÖİ)	Yetkili (1°)	**5** 4 (KUBB1) 5 (AİÖİ) 5 (AYKBK)

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
5	Aydın Valiliği (AV)	Kamu-merkez	Yapı restorasyonlarında İl Özel İdaresi'nin kaynak kullandırma yetkisini yönetmek	Yetkili (2°), Yatırımcı	**1.5** 4 (KUBB1) 1 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
5a	Aydın Valisi (AVK)	Kamu-merkez	Güvercinada ve yapı restorasyonlarında İl Özel İdaresi'nin kaynak kullandırma yetkisini yönetmek	Yetkili (2°), Yatırımcı	**1.5** 5 (KUBB1) 1 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
6	Aydın İl Özel İdaresi (AİÖİ)	Kamu-yerel	Yapı restorasyonlarında Emlak katkı paylarını projede kullandırmak	Yetkili (2°), Yatırımcı	**2** 4 (KUBB1) 1 (AİÖİ) 5 (AYKBK)
7	Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (AKTM)	Kamu-merkez	Müze Müdürlüğü dolayısıyla uygulamanın yönlendirilmesi (AİÖİ)	Yetkili (2°)	**2** 2 (KUBB1) 3 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
8	Aydın Müzesi Müdürlüğü (AMM)	Kamu-merkez	Araştırma kazılarının denetlenmesi	Yetkili (1°), Uzman	**2**
9	Kuşadası Kaymakamlığı (KK)	Kamu-merkez	Destek Uygulamanın yönlendirilmesi (AİÖİ)	Yetkili (2°)	**2** 2 (KUBB1) 3 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
9a	Kuşadası Kaymakamı (KKK)	Kamu-merkez	Destek, kültür envanteri girişimi Uygulamanın yönlendirilmesi (AİÖİ)	Yetkili (2°)	**2** 3 (KUBB1) 3 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
10	Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM)	Kamu-merkez	Vakıf taşınmazı ise uygulamanın yönlendirilmesi (AİÖİ)	Yetkili (2°), Yatırımcı, Kullanıcı	**2** 3 (KUBB1) 3 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
11	Toplu Konut İdaresi (TOKİ)	Kamu-merkez	Projede rol oynamamıştır, ancak projenin ilerideki safhalarında potansiyel	Yetkili (2°)	**0.5** 1 (KUBB1) 1 (AİÖİ) 0 (AYKBK)

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*
			yatırımcıdır.		
12	Altyapı kurumları (AYK)	Kamu-yerel	Proje uygulamalarının altyapı bileşeni	Yetkili (1°)	**3** 1 (KUBB1) 1 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
13	Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)	Kamu-merkez	Yedi Eylül İlkokulunun restorasyonunda işveren	Yetkili (2°)	**1.5**
13a	Kuşadası İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (KMEM)	Kamu-merkez	Yedi Eylül İlkokulununun kullanıcısı ve proje alanındaki okullarda yetkili	Yetkili (2°), Kullanıcı	**2**
14	Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları (DĞRK)	Kamu-merkez	Destek	Yetkili (2°)	**0.5** 1 (KUBB1) 0 (AYKBK)
15	Kuşadası halkı-Genel	Sivil	Dolaylı da olsa kullanıcı (AİÖİ)	Kullanıcı	**3.5** 3 (KUBB1) 3 (AİÖİ) 5 (AYKBK)
16	Alan kullanıcıları-Genel (AK)	Sivil	Alanı kullanan, yaşayan (AİÖİ)	Kullanıcı	**3.5** 4 (KUBB1) 5 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
16a	Alan kullanıcıları-Çarşı esnafı (AKÇE)	Sivil/ özel	Projeye destek, cephe uygulamalarını yaptıran	Yetkili (2°), Yatırımcı, Kullanıcı	**4.5**
16b	Alan kullanıcıları - Mal sahipleri (AKMS)	Sivil/ özel	Projeye destek, cephe uygulamalarını yaptıran	Yetkili (1°), Yatırımcı, Kullanıcı	**4.5**
16c	Alan kullanıcıları - kiracılar (AKKİ)	Sivil/ özel	Projeye destek	Kullanıcı	**4**
16d	Alan kullanıcıları-müşteri, ziyaretçi (AKMZ)	Sivil	Projeye destek, çarşı esnafına gelir kaynağı	Kullanıcı	**3**

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
17	Özel şahıs/ girişimciler (ÖG)	Özel	Çarşı esnafının uygulamalara katkısı dışında proje alanında proaktif yatırım yapan görülmemiştir, ancak ileriki aşamalarda bu mümkündür	Yatırımcı, Kullanıcı	**1.5** 5 (KUBB1) 0 (AYKBK)
18	Yerel sivil toplum kuruluşları- Genel (YSTK)	Sivil	Destek Uygulamanın yönlendirilmesi (AİÖİ)	Kullanıcı	**3** 3 (KUBB1) 5 (AİÖİ) 5 (AYKBK)
19	ÇEKÜL Vakfı- Genel/ Merkez (ÇKV)	Sivil	Proje vizyonunun oluşturulmasında katkı, genel destek	Uzman	**4** 5 (KUBB1) 0 (AYKBK)
19a	ÇEKÜL Vakfı- Başkan (ÇKVB)	Sivil	Proje vizyonunun oluşturulmasında ve sürmesinde katkı, genel destek	Uzman	**4**
19b	ÇEKÜL Vakfı Temsilcilikleri/ Koordinatörlükleri: Kuşadası, Akdeniz, Ege, Bursa (ÇKVT, ÇKVK, ÇKVA, ÇKVE, ÇKBU)	Sivil	Sokak sağlıklaştırma projelendirmesinde ortak, projeye genel destek	Kullanıcı, Uzman	**4** 4 (KUBB1) 0 (AYKBK)
20	Kuşadası Mimarlar Odası (KMO)	Sivil	Sokak sağlıklaştırma projelendirmesinde ortak, projeye genel destek	Kullanıcı, Uzman	**3.5** 3 (KUBB1) 5 (AYKBK)
21	TMMOB'a bağlı diğer odalar: Antalya Mimarlar Odası; Şehir Plancıları, İnşaat Mühendisleri ve Jeoloji Mühendisleri	Sivil	Sokak sağlıklaştırma projelendirmesinde ortak, Çalıkuşu Evi restorasyonunda bilirkişi raporu	Uzman	**3** 1 (KUBB1) 3 (AİÖİ)

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
	Odaları (DĞO: AMO, ŞPO, İMO, KMO)				
22	Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları: Aydın Doğan Vakfı (DSTK, ADV)	Sivil	Projenin tanıtımına destek	Kullanıcı	**2** 1 (KUBB1) 0 (AYKBK)
23	Tarihi Kentler Birliği	Kamu/ sivil	Ödül ve toplantılar yoluyla teşvik, Güvercinada'da sponsor	Yatırımcı, Uzman	**3.5** 4 (KUBB1) 3 (AİÖİ) 0 (AYKBK)
24	Havza Birliği (HVB)	Kamu/ sivil	Ege Bölgesindeki üç ÇEKÜL temsilciliğinin ortak çalışmalarından birliğin oluşma potansiyeli vardır	Yetkili (2°)	**1**
25	Üniversite (ÜNİ)	Kamu/ özel	Sokak sağlıklaştırma ve yapı restorasyonları projelendirmesinde ortak, Sempozyum ve tanıtım desteği Uzmanlığın kullanımı, uygulamanın yönlendirilmesi (AİÖİ)	Uzman	**4** 4 (KUBB1) 0 (AYKBK)
25a	Antalya- Akdeniz Üniversitesi (AAÜ)	Kamu	Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı, Aslanlar Sokak Girişi Sağlıklaştırmalarının projelendirmesi	Uzman	**4**
25b	Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü (BUÜ)	Kamu	Bahar, Şafak ve Tuna Sokakları Sağlıklaştırmalarının projelendirmesi, Sempozyum ve tanıtım	Uzman	**4**

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
			desteği		
25c	Eskişehir- Anadolu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi (EAÜ)	Kamu	Cephane, Kışla Sokak Sağlıklaştırmasının projelendirmesi, Güvercinada çalışmalarına katkı	Uzman	**4**
25d	Isparta- Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Fakültesi (SDÜ)	Kamu	Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı, Aslanlar Sokak Girişi Sağlıklaştırmalarının projelendirmesi	Uzman	**4**
25e	İzmir- Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi (DEÜ)	Kamu	Yıldırım Caddesi Sağlıklaştırmasının projelendirmesi, Sempozyum ve tanıtım desteği	Uzman	**3.5**
25f	İzmir- Ege Üniversitesi (EÜ)	Kamu	Kadıkalesi kazılarına katkı, Sempozyum ve tanıtım desteği	Uzman	**2**
25g	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE)	Kamu	Bozkurt Sokak Sağlıklaştırmasının ve Çalıkuşu Evi restorasyon projelendirmesi, Sempozyum ve tanıtım desteği	Uzman	**4**
26	Bağımsız uzman kişi ve kuruluşlar (BUZK)	Sivil	Kahramanlar Caddesi Sağlıklaştırmasının projelendirmesi, Sempozyum ve tanıtım desteği	Uzman	**3** 3 (KUBB1) 0 (AYKBK)
27	Özel planlama bürosu (ÖPLB)	Özel	Koruma Planı müellifi	Uzman	**2.5**
28	Özel mimari proje büroları (ÖMPB)	Özel	'Orient Grand Bazaar' Cephe Çarşısı sokak sağlıklaştırması ve	Uzman	**2**

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
			Yapı restorasyonlarında proje müellifi		
29	Özel inşaat firmaları (ÖİF)	Özel	Sokak sağlıklaştırma ve yapı restorasyonlarında proje yüklenicisi	Uzman	**3**
30	Turizm firmaları/ operatörleri (TURF)	Özel	Tanıtım desteği	Kullanıcı	**1.5**
31	Avrupa Birliği (AB)	Kamu	KUŞATAK çevre projelerinde sponsor	Yetkili (2°), Yatırımcı	**1** 1 (KUBB1) 0 (AYKBK)
32	Basın- yayın kuruluşları (BY)	Özel	Tanıtım desteği	Kullanıcı	**2.5**

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'ne katkıda bulunan en önemli aktörlerin kimler olduğuna ilişkin olarak, yukarıdaki tabloya bakıldığında, ön plandaki aktörlerin (5 puan alan) Kuşadası Belediyesi (hem genel kurum olarak, hem incelenen dönemin çoğunda görevde olan Belediye Başkanı Fuat Akdoğan, Danışman Ümit Özkan ve KUŞ-ATAK Müdürü Ayşe Şerifoğlu olarak) ve (İzmir 2 No.lu ve daha sonra Aydın) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olduğu görülmektedir. Yine önemli derecede aktif olan aktörler (4 ve 4.5 puan alan), alan kullanıcıları (kiracı ve mal sahibi olan çarşı esnafı olarak), ÇEKÜL Vakfı (hem genel kurum, hem başkan Metin Sözen hem de yerel temsilcilikler olarak) ve projelendirmede işbirliği yapılan üniversiteler olmuştur. Görüşme yapılan Kuşadası Belediyesi yetkililerinin değerlendirmesine bakıldığında ise, yukarıdaki tabloda önemli olan üniversitelerin rolüne benzer şekilde, özellikle İYTE olmak üzere üniversitelerin önemli rolü olduğu, bedelsiz proje çizecek restorasyon konusunda bilgili mimarlara ihtiyaç olduğu, ÇEKÜL Vakfı'nın ufuk açıcı ve vizyon oluşturucu kilit rol oynadığı vurgulanmakta, ayrıca emlak vergisi fonlarından daha fazla yararlanılması hedeflenen İl Özel İdaresi, Kuşadası Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Aydın Kurulu, Müze Müdürlüğü, sivil toplum kuruluşları,

kurumlar, halk ve özel sektör anılmaktadır (Altungün 2010; Bayrak 2009; Şerifoğlu 2009). Gaziantep örneğinde benzer şekilde, Kuşadası örneğinde de kurumsal olduğu kadar bireysel aktörler de öne çıkabilmektedir.

1: Kuşadası Belediyesi- Genel:

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin sahibi olan Kuşadası Belediyesi, projelendirme ve uygulamanın doğrudan içinde bulunmuş, kendi bünyesindeki elemanlar, cephe iyileştirme, zemin yenileme ve peyzaj projelerinin hazırlanmasında koordinatörlük ve uygulama kontrolörlüğü yapmıştır. Projelerin zemin döşeme bileşeninin maliyetini de Belediye kendisi karşılamıştır (Şerifoğlu 2009).

1a: Kuşadası Belediyesi- Başkan (KUBB): Eski Başkan (KUBB1), Yeni Başkan (KUBB2):

Projenin belirleyici olan ilk yedi yılı boyunca görevde olan Fuat Akdoğan, tarihe ve doğaya önem veren bir başkan olarak tanınmakta, elde edilen başarıda bunun önemli payı olduğu belirtilmektedir (Şerifoğlu 2009). Başkan Akdoğan'ın ifadesiyle, Belediyenin proje sürecinde en olumlu ilişki yürüttüğü taraflar ise, Prof. Dr. Metin Sözen, kendi ekibinin başlıca üyeleri olan Dr. Ayşe Şerifoğlu ve mimar Ümit Özkan, ÇEKÜL Vakfı, ÇEKÜL Antalya Bölge Koordinatörü, ÇEKÜL Kuşadası Temsilcisi, Tarihi Kentler Birliği, ve üniversiteler (EÜ, DEÜ, SDÜ, BUÜ, İYTE) olarak sıralanmıştır (Akdoğan 2011). Başkanlıkta 2009 yılında meydana gelen görev değişiminin ardından, yeni başkan Esat Altungün de, göreve geldiğinde belirli çalışmaların yapıldığını, bunların yeterli olmamakla birlikte başlanmasının önemli olduğunu, bir süreç olarak bakıldığında bunları verimli ve değerli gördüğünü ifade etmiştir (Altungün 2010).

1b: Kuşadası Belediyesi- Fen İşleri Müdürlüğü (KUBF):

Belediye'de tarihi çevre koruma işleri ve uygulamalar Fen İşleri Birimi altında yürütülmektedir (Şerifoğlu 2009). Belediyede bir KUDEB kurulması düşünülmüş, ancak

gerekli kadronun oluşturulmasında sorun yaşandığı için kurulamamıştır. Şu anda, tarihi çevre danışmanı Ümit Özkan ile bu boşluk önemli derecede doldurulmaktadır. Tarihi çevre ile ilgili özel bir birim olması gereği kuvvetle duyulmuş olup, mevcut birim yapılanmasının geliştirilmesi için, gönüllü anlaşmaya dayalı 'sokaklardan sorumlu mimar' gibi türlü alternatifler üzerinde durulmaktadır (Bayrak 2009). Diğer taraftan, KUDEB kurulduğu zaman istihdam edilmesi gereken kadroya yapılan yatırımın karşılığında, KUDEB'e verilen yetkilerin az kaldığı, buna değmeyebileceği düşünülmektedir (Özkan 2009).

1c: Kuşadası Belediyesi- Tarihi Çevre Danışmanı (KUBD):

Belediye'ye tarihi doku ile ilgili danışmanlık yapan mimar Ümit Özkan, İzmir 2 No.lu Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan emekli olduktan sonra, Başkan Akdoğan'ın çağrısı üzerine, 2001 yılından bu yana Belediyeye ihale ile özel danışmanlık hizmeti vermekte, koruma prosedürlerine hakim olmasına bağlı olarak bu konudaki çalışmaları yürütmektedir (Özkan 2009; Şerifoğlu 2009). Kuşadası Koruma Amaçlı İmar Planında da müellif Kutluay ile birlikte çalışmış olan Özkan, koruma planının uygulanmasını yürütmek, yeni yapılanmaların projelerini incelemek, sokak bazında sağlıklaştırma projelerini yönetmek, üniversitelerle bu projelerin yapımı yanısıra Kuşadası'nda yaz okulları düzenlemeye yönelik işbirlikleri kurmak gibi çalışmalar içinde yer almaktadır. Özkan'ın korumacılık bilgisiyle ve bakışıyla bu göreve geldikten sonra sürecin daha farklı geliştiği tüm ekipçe gözlemlenmiştir ve bir uzman olarak ekibe katılmasının Belediye için bir şans olduğu belirtilmektedir. Fen İşleri altında oluşturulan 'Kültür Varlıkları ve Tarihi Çevre Birimi'nin çekirdeğini oluşturan Özkan'a iş yükünde yardımcı olmak üzere, koruma uzmanı olmayan iki genç eleman sağlanmıştır (Bayrak 2009; Özkan 2009; Özlü 2010).

1d: Kuşadası Belediyesi- KUŞ-ATAK Müdürü (KŞTK):

1992 yılından bu yana Kuşadası Belediyesi'nde çalışan, esas görevleri, KUŞ-ATAK biriminin müdürlüğü ve aynı zamanda Temizlik İşleri Müdürlüğü olan, formasyonu kimya dalında olan Dr. Ayşe Günbey Şerifoğlu, doğal çevre koruma konusunda yoğun

çalışmalar yapmış ve belediyede bir çevre koruma birimi kurmuştur. Ancak Şerifoğlu 2000 yılında ÇEKÜL'le tanıştıktan ve 'çevre ve kültürün birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini anladıktan' sonra tarihi çevre koruma konusuna da yoğun bir ilgi göstermekte, bu bağlamda Tarihi Kentler Birliği'nin Belediyedeki temas noktası ve on yılı aşkın süredir ÇEKÜL Kuşadası temsilcisi olarak çalışmaktadır. Şerifoğlu'nun gerek 'Kuşadası Kültürel ve Doğal Kimliğini Yeniden Kazanıyor' başlığı kapsamındaki çalışmaların, gerekse Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin gelişiminde büyük emeği bulunmaktadır (ÇEKÜL Vakfı Haber Portali 2010b).

1e: Kuşadası Belediyesi- Kent Meclisi (KBKM):

1999 yılında Kuşadası Belediyesi'nde kurulan Kent Konseyi (veya Kent Meclisi), Yerel Gündem 21 programına 2003 yılında program ortağı alarak katılmıştır. Konseyi oluşturan komisyonlardan İmar Komisyonu içinde, tarihi çevre konuları da işlenmekte olup, sokak sağlıklaştırma projeleri bu kapsamda komisyona getirilmiştir. Ancak henüz Kent Konseyi yönetmeliğine uyarlama çalışmaları tamamlanamamıştır, ve Konsey 2008 yılından bu yana durağan haldedir (Şerifoğlu 2009).

1f: Kuşadası Belediyesi- Estetik Kurulu (KBEK):

Kus□adası Belediye Meclisi'nin Mart 2011 tarihli olağan toplantısında, kentsel dönüs□üm çalışmalarında izlenecek yol ve uyulması gereken kuralları belirlemek üzere Estetik Kurul oluşturulmasına ilişkin bir önerge kabul edilmiştir. Önergeye göre Estetik Kurul, Belediye Meclisi'nden bir üye, bir Belediye Başkan Yardımcısı, Fen İşleri Müdürü, Fen İşleri Müdürlüğünden bir teknik eleman, Mimarlar, Şehir Plancıları ve Peyzaj Mimarları Odalarından birer kişi, Güzel Sanatlar Fakültesinden bir öğretim üyesi ve Kent Konseyinden bir üyeden oluşacaktır. Kurul, altı ayda bir toplanarak belediye yönetimine rapor sunacaktır (Anadolu Ajansı 2011b). Estetik Kurulun, Kuşadası'ndaki sokak sağlıklaştırmalarının ileride olabilecek yeni aşamalarında ve devam eden diğer koruma çalışmalarında etkin bir rol alması beklenebilir.

4: İzmir/ Aydın Koruma Kurulu (İKBK, AYKBK):

Tüm sokak sağlıklaştırma projeleri, Koruma Bölge Kuruldan onaylanmıştır. 2006 yılına kadar İzmir 2 no.lu Koruma Kuruluna bağlı olan Kuşadası, bu tarihten sonra yeni kurulan Aydın Kuruluna bağlanmmıştır (Şerifoğlu 2009). Aydın Koruma Bölge Kuruluna gönderilen ankete yanıt olarak, Kurulun Kuşadası Belediyesi ile ilişkisi, ilgili mevzuat kapsamında taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik çalışmalar açısından bir işbirliği ilişkisi, kurumun projedeki rolü ise karar alma aşamalarında katkıda bulunmak olarak açıklanmış, Kurulun en olumlu ilişki yürüttüğü aktörün Belediye olduğu belirtilmiştir (Arzay 2011).

6: Aydın İl Özel İdaresi (AİÖİ):

Sokak sağlıklaştırmalarında İl Özel İdaresi'nin fon sağlama gibi aktif bir rolü olmamakla birlikte, yapı ölçekli restorasyonlar ve Güvercinada düzenlemeleri gibi diğer koruma çalışmalarda proje ve uygulama bedellerinin çeşitli oranlarını sağlamak konusunda, Belediye Özel İdare imkanlarından çok iyi faydalanmıştır (Özkan 2009). Aydın İl Özel İdaresi'ne gönderilen ankete yanıt olarak, kurumun Kuşadası Belediyesi ile ilişkisi, ilgili mevzuat kapsamında koruma amaçlı uygulamalara mali kaynak yardımı olarak açıklanmıştır (Gökçen 2011).

15: Kuşadası halkı- Genel (KH):

Kuşadası halkının Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi ile ilişkisi, ağırlıklı olarak çarşı esnafı açısından kurulmuş görünmektedir. Alanın daha ön plandaki kullanıcıları, turistler ve ziyaretçiler olmakta, ancak şehirde uzun süredir yerleşik olan halk kesiminin de son yıllardaki yerel tarih çalışmaları ve kültürel etkinlikler aracılığıyla koruma çalışmalarına destek verdiği düşünülmektedir. 2008 Sempozyumunda sunulan bir bildiriye göre, turizm getirileri Kuşadası halkının büyük bir bölümü tarafından bölüşülmemekte, halkın çoğunluğu düşük gelir grubunda kalmaktadır. Buna rağmen halkın turizme olumlu yaklaştığı, ekonomik beklentilerini turizm sayesinde karşılayabileceklerini düşündükleri gözlenmektedir (Çalışkan 2008).

16a: Alan kullanıcıları- Çarşı esnafı (AKÇE):

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nde alanda çalışan esnaf büyük bir rol oynamış, cephe uygulamalarını tamamen kendi kaynaklarından sağlamışlardır. Belediye, yaptırdığı projeleri sokağa cephe veren her parselin sahibine vermiş, sahibi kendisi mimarlarla ve inşaat firmalarıyla anlaşarak işi yaptırmış, Belediye ise kontrolörlüğünü yapmıştır (Şerifoğlu 2009). Bu işbirliği düzeninin kurulmasında temel yöntem, Belediyenin alandaki bütün esnafı ya da işyeri sahiplerini çağırarak vatandaşlarla yaptığı toplantılar olmuştur. Birkaç uygulamadan sonra, diğer sokaklardaki esnaf kendiliğinden Belediyeye yaklaşmış ve projeye katılım konusunda istek belirtmiştir (Şerifoğlu 2009).

Esnafla işbirliği sürecinde daha isteksiz veya 'işin basitine kaçan' kişilerden kaynaklanan zorluklar da yaşanmış, ancak Belediye ekibi bunları doğal karşılamıştır. Özellikle uygulamaların zemin yenileme aşaması daha karmaşık bir süreç içinde gerçekleşmiş görünmektedir. Kaleiçindeki zemin çalışmalarının uzamasından şikayet eden esnaf işin hızlanması, ayrıca döşenen taşların değiştirilmesi için Belediyeye dilekçe verilmiştir (Şerifoğlu 2009). Döşemede kullanılan bergama taşı üzerinde ziyaretçilerin topuklarla yürüyemedikleri ile ilgili şikayete karşılık, Belediye ekibinin duruşu, özgün taşa sadık olunması gereğini savunmak, esnafın istediği traverten gibi düz döşeme tiplerinin dokuya uymayacağı, ancak kesmede biraz daha düzgün işçilik olabileceği yönündedir (Özkan 2009). Bir diğer şikayet, döşemenin dayanıksız olup, uygulamadan sonra bir yıl içinde kırılmaya başladığı yönündedir (Baturoluk 2009). Kahramanlar ve Sağlık Caddelerinde, farklı bir uygulamaya gidilmiştir; kenarlarda alana sokulan motorlu araçlara dayanıklı olması için traverten, ortadaki trafiğe kapalı, yayaların yürüdüğü kısımda ise Işıklar marka tuğla döşenmiştir. Bu yollar geniş olduğu için bu döşeme şekli iyi sonuç vermiştir, fakat Kaleiçi'ndeki 4-5 metrelik dar yollarda bu mümkün olmamıştır. Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı uygulamasında ise, Belediye- esnaf arasında çıkan anlaşmazlık tam olarak çözülememiş, Belediye planladığı şekilde taş döşeme yapamayıp beton dökmek durumunda kalmıştır. Ancak bunun ileride düzeltileceği de Belediye ekibi tarafından belirtilmiştir (Baturoluk 2009; Özkan 2009).

Belediyenin bazı vatandaşlarla sorun yaşadığı bir diğer konu, çalıs□malar devam ederken araç ve motosikletiyle çalıs□ma alanlarına girenlerle ilgili olmuş, buna tepki gösteren Bas□kan Akdog□an, "tüm uyarılara rag□men, bunca tehlikeli durum varken, bu alanlara [nasıl] giriliyor, insanın aklı almıyor. Çalıs□malara büyük zarar veriyorlar. Her yere araç giris□inin yasak oldug□unu belirten tabelalar koyduk. Afis□ler astık. Her gün yüzlerce araca ceza kesiyoruz. Herkesin sorumlu davranmasını rica ediyorum" diyerek araç sahiplerini uyarmıştır (Haberler.com Haber Portalı 2008b).

Bu tartışmaların ötesinde, vatandaşların gerçekten çevrenin düzenlenmesini istediği ve desteklediği, Belediyenin zorlaması söz konusu olduğunda bundan rahatsız olsalar da Belediye'den çekindikleri, bunun ardında küçük bir belde olması ve insanların birbirini tanıması, daha sonra imar izni gerektiğinde sorun yaşayacaklarından korkmaları gibi nedenlerin yattığı ifade edilmiştir (Baturoluk 2009). Belediye tarafında ise, kentin yaşayanlarının öneminin büyük olduğu bilinci mevcuttur, fakat alanı nasıl kullandıklarının, örneğin esnafın işgaliye[45] uygulamalarının denetlenmesi gerektiği de vurgulanmaktadır (Bayrak 2009).

16b: Alan kullanıcıları- Mal sahipleri (AKMS):

Sokak sağlıklaştırmalarının cephe uygulamalarını finanse eden mal sahipleri, çarşı esnafının yukarıda anlatılan rolü açısından esas aktörlerden biri durumundadır.

16c: Alan kullanıcıları- Kiracılar (AKKİ):

Proje alanındaki esnafın büyük kısmı kiracı olup, dışarıdan gelmiş ve konuya bir 'Kuşadalı olarak' değil, daha ziyade ticari bakan 'ikinci el' kullanıcı olarak nitelenmektedir. Bu ticari bakışın, proje işbirliği mekanizmasını zorlaştıran temel bir unsur olduğu düşünülmektedir (Özkan 2009).

[45] İşgaliye, Belediyenin mallarıyla kamusal alanı kaplayan esnaftan metrekare başına aldığı ücrettir.

19a: ÇEKÜL Vakfı- Genel/ Merkez (ÇKV):

Kuşadası Belediyesi ekibi için ÇEKÜL ile tanışmaları önemli bir dönüm noktası olmuş, Tarihi Kentler Birliği üyeliği, sokak sağlıklaştırmalarında Koruma Kuruluyla ve üniversitelerin mimarlık bölümleriyle yapılan sıkı işbirlikleri ve diğer benzer koruma çalışmalarını kapsayan süreç bu tanışmanın ardından başlamıştır. Tarihi Kentler Birliği toplantıları ve ÇEKÜL'ün eğitim seminerleri insanların kendilerini geliştirmesi için önemli fırsatlar olarak görülmektedir (Şerifoğlu 2009).

19b: ÇEKÜL Vakfı Temsilcilikleri/ Koordinatörlükleri: Kuşadası, Akdeniz, Ege, Bursa (ÇKVT, ÇKVK, ÇKVA, ÇKVE, ÇKBU):

ÇEKÜL Vakfının sadece Kuşadası değil, Ege ve Akdeniz bölgeleri ile Bursa'daki temsilcilik ve koordinatörlüklerden de Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi için destek verilmiş, sağlıklaştırma projelerinin hazırlanmasında ortak ekipler kurulmuş, tanıtım ve eğitim seminerleri düzenlenmiştir.

23: Tarihi Kentler Birliği (TKB):

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin 2002, 2003, 2004, 2008 yıllarındaki çeşitli aşamalarında Kuşadası Belediyesi'ne teşvik edici ödüller veren Tarihi Kentler Birliği, aynı zamanda Güvercinada düzenlemeleri için mali yardımda bulunmuş ve proje tanıtım desteği sağlamıştır. Başkanlar Akdoğan ve Altungün, Ayşe Şerifoğlu, Ümit Özkan ve Fen İşleri Müdürü Müge Bayrak gibi Belediye ekibinin önde gelen isimleri TKB toplantılarına düzenli olarak katılmaktadır. TKB'ye yeni projeler ile başvurmak konusunda ise, yeni başkan Altungün, projeleri somutlaştırmadan TKB'nin 'kapısını çalmamak' yönünde bir tercih belirtmiştir (Altungün 2010; Bayrak 2009).

25: Üniversite (ÜNİ):

Kuşadası Belediyesi'nin gerek sokak sağlıklaştırmaları, gerekse yapı ölçeğindeki restorasyonlarında, ÇEKÜL Vakfı temsilciliklerine benzer şekilde Ege Bölgesi (İzmir), Akdeniz Bölgesi (Antalya ve Isparta) ve Bursa'daki üniversitelerden, öğretim üyeleri ve yönetimlerindeki üniversite öğrencilerinden gönüllü projelendirme yardımı alınmış,

üniversitelerin mimarlık bölümleriyle sıkı bir işbirliği yürütülmüştür. Bunda, Şerifoğlu'nun kendi akademik geçmişinden kaynaklanan üniversite bağlarını koparmamış olması, Ege Üniversitesi'nde kendi Kimya Bölümünün yanısıra Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümleri ile de iyi ilişkilerini sürdürmesi yararlı olmuştur (Bayrak 2009; ÇEKÜL Vakfı Haber Portali 2010b; Özkan 2009; Şerifoğlu 2009). Projelendirmenin yanısıra, üniversitelerin bünyesinde yayınlanan, Kuşadası ve Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi ile ilgili araştırma sonuçlarının ve proje çalışmalarına ilişkin makaleler, proje tanıtımı ve şehre ilişkin bilimsel bilgi dağarcığına katkıda bulunmaktadır.

4.3.5: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin sonuçları

Tablo 28. Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi- Proje Sonucunda Dokuda Değişim

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*
Alanın kimliğinde değişim	***4***
Dokunun genel görünümünde iyileşme	**4** 5 (KUBB1), 3 (AİÖİ), 3 (AYKBK)
Dokunun fiziksel durumunda değişim	***4***
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	**4.5** 5 (KUBB1), 3 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	**3.5** 5 (KUBB1), 2 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	**4** 4 (KUBB1), 2 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim	***2.7***

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş	**3.5** 3 (KUBB1), 3 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Dokudaki genel doluluk oranında artış	**3** 3 (KUBB1), 3 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	**1.5** 2 (KUBB1), 2.5 (AİÖİ), 0 (AYKBK)
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma')	**3** 2 (KUBB1), 2 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç)	**3.5** 3 (KUBB1), 3 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Dokudaki mal sahiplilik oranında artış	**2** 1 (KUBB1), 5 (AYKBK)
Dokudaki kiracılık oranında artış	**3** 3 (KUBB1), 5 (AYKBK)
Dokudaki özgün işlevlere dönüş	**1.5** 3 (KUBB1), 2 (AİÖİ), 0 (AYKBK)
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	**3.5** 3 (KUBB1), 3 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Koruma kültürünün gelişimi	***4***
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim	**4** 3 (KUBB1), 2 (AİÖİ), 5 (AYKBK)
Ortalama değişim	**3.7**

Alanın kimliğinde değişim:

Kuşadası'nın en canlı ve merkezi yaya alışveriş bölgesinde, sokakların büyük bölümünün görünümünde yaşanan ciddi görsel iyileşmenin, alanın ve şehrin kimliğine somut, olumlu bir katkısı olmuştur. Yapıların sokağa cephe veren, 'kamusal' yüzlerine

yapılan 'makyaj' çalışması ile, dokunun yılların getirdiği sapmalardan temizlenmiş, bir ferahlık ve uyum görüntüsü sağlanmıştır. Bu değişim, Kuşadası gibi turizmle gelişen, dışarıya ve yurtdışına yansıyan bir bölge için, iyi bir imaj sergilemek açısından çok önemli bulunmaktadır. Kuşadası deyince, hafızalarda kalanın şehrin özgün dokusu olması için verilen çabalar, gözle görülür bir sonuç verebilmiştir (Özkan 2009).

Dokunun fiziksel durumunda değişim:

Kaleiçi Bölgesindeki dokunun fiziksel durumunda önemli derecede bir iyileşme saptanmıştır. Yapı cephelerinin zemin katlarının ve sokak zeminlerinin özgün hallerine veya özgün dokuyla uyumlu hale getirilmesi, özgün dokunun algılanabilmesini sağlamıştır. Daha önceden yayalaştırılmış olan sokaklarda yapılan peyzaj düzenlemeleri yayalar için kullanımı daha rahat hale getirmiş, özgün taşların döşenmesi Kaleiçi sokaklarında yürümeyi biraz daha zorlaştırsa da, yapılan düzenlemelerin getirdiği estetik değer, ziyaretçilerin dokuda daha fazla dolaşmaları için bir teşvik unsuru sağlamıştır. Peyzaj düzenlemelerinin bazı esnaf tarafından çok yüksek kalitede olmadığı eleştirisi, altyapı ileriki zamanda sorun yaratmaya başlarsa esnafın mağdur olacağı endişesi dile getirilse de, daha fazla bilgi edinilmeden ve uygulamaların üzerinden daha fazla zaman geçmeden bu eleştiriyi genellemek doğru görünmemektedir.

Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim:

Sosyal ve ekonomik değişim, bekleneceği üzere fiziksel değişim kadar hızlı veya fazla olmamıştır. Kurumların anket yanıtlarına bakıldığında, alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş, dokudaki mülklerden elde edilen ekonomik gelirde artış ve dokuda yeni işlevlerin oluşması kategorilerinde bir derece değişim olduğu belirtilmiş, ayrıca görüşülen esnafın bildirdiğine göre dükkanının değeri artmıştır (Baturoluk 2009).

Koruma kültürünün gelişimi:

Fiziksel ve görsel değişimin yanısıra, Belediye ekibinin üzerinde çok durduğu, çok adım atıldığını düşündükleri bir konu, proje alanında ve de kent genelinde koruma kültürünün gelişimidir. Sokak sağlıklaştırma projelerinin çevreyle etkileri hemen görülmüş, ilk

sokak yapıldıktan sonra diğer sokaklardan talepler gelmiştir. Esnafla ve yöre halkıyla çok sık yapılan toplantıların da olumlu etkisi görülmüştür. 2001 yılında Belediyede korumacılık konusunda bir birim açılıncaya kadar herkes kendine göre çok bilinçli olmayan tamirat ve tadilatlar yapagelmişken, özellikle sokak sağlıklaştırmadan sonra alışkanlıklar değişmiş, artık her sezonda vatandaş bir değişiklik yapacağı zaman boya badana rengi dahil her konuda Belediyeye danışır olmuş, doku içerisinde plastik malzeme kullanmamayı, doğramalarda ahşap malzemeden başka kullanmanın yasak olduğunu öğrenmiştir. Kentsel sit alanında sağlıklaştırmalarla yerleştirilen yeni tabela düzeni Belediyenin belirlediği şekilde devam etmektedir. Gerek Belediyenin, gerek vatandaşın eskiden 'gözüne batmayan' noktalar şimdi batmaya başlamış, çevre güzelleştikçe standartlar yükselmiştir. Vatandaşlar kendi değerlerine artık daha farklı bakmaya, daha iyi sahip çıkmaya başlamış ve bunun dıştan gelen kişilerce ne kadar dikkat çektiğini de izlemiştir. Çok rağbet gören, turistlerce çok resmi çekilen sokaklar esnafça farkedilmiştir. Kendilerine hem bir sorumluluk yüklenmesi, hem bir şevk gelmesi, hem de kazançlarının artması açısında mutlu oldukları düşünülmektedir (Özkan 2009; Şerifoğlu 2009).

4.3.6: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin Genel Değerlendirmesi

4.3.6.1: Proje Başarısı ve Başarıyı Etkileyen Unsurlar

Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesinin başarı derecesi hakkında, anket yanıtlayan kurumlar arasında çeşitli değerlendirmeler yapılmış, uygulamaların genel anlamda başarılı olduğu belirten taraflar olduğu gibi (Akdoğan 2011; Arzay 2011); çok başarılı bulmayanlar da olmuştur (Gökçen 2011). Anket yanıtlarında, projenin güçlü/ başarılı yönleri arasında, fiziksel iyileştirmede başarılı uygulamalar olması (Akdoğan 2011), alanın kullanılır hale getirilerek geri kazanılması (Arzay 2011), ve özgün malzeme kullanımı ile beraber alana kimlik kazandırılması (Gökçen 2011) sayılmıştır. Proje ile ilgili Belediyenin yayınlarında araştırmacılarca yapılan bazı

yorumlar ise, projenin ortaklık yönünün vurgulanmaya değer ve mimari zenginliklerin yaşatılması anlamında olumlu bir çalışma olduğu (Akıncıtürk & Perker 2008), tüm zorluklara karşın Belediyenin projeyi uzman kadro ve yerel unsurların gönüllü katılımıyla ile yürütme çabalarının ülkemiz genelinde örnek oluşturduğu (Emek 2008) şeklinde olmuştur.

Projenin zayıf/ başarısız yönleri, kurumlardan gelen anket yanıtlarında, Kaleiçi sokaklarında mekanların dokuya uygun kullanımının başarılamadığı (Akdoğan 2011), ele alınması gereken fakat değerlendirilmeyen alanların kaybedilmesi (Arzay 2011), ve şekil olarak yüzeysel düzenlemelerle sınırlı kalınıp yapıların özüne yönelik düzenleme olmayışı (Gökçen 2011) olarak sayılmıştır. Ayrıca, her bir binanın uygulamasında ayrı ekibin çalışmasının, sokak bütününde gerek işçilik, gerekse malzeme olarak birliktelik sağlanmasını engellediği (Emek 2008), işgaliyelerin daha iyi düzenlenebileceği (Baturoluk 2009), müdahalelerin yapıların ön cepheleri ve çatılarıyla sınırlı kalarak, daha kapsamlı müdahalelerin maddi olarak mümkün olmadığı (Özkan 2009) görüşleri de yayınlarda ve görüşmelerde dile getirilmiştir. Sokak sağlıklaştırmalarının yönetim ve uygulama süreçlerinde de, Türkiye genelinde geçerli olan, kurumsal yapılanma, kentlilik kültürünün ve koruma bilincinin oluşmamış olması, rant kaygısı vb.sosyal yapı ile ilgili güçlüklerin ortaya çıktığı da yapılan gözlemler arasındadır (Genç vd. 2008).

Belediyenin projeni sürecinde en büyük avantajı, proje alanının ticari işleve sahip olmasıdır. Dükkanların veya işyerlerinin gelir getirici bir konumda olması, projenin uygulanabilirliğini kaynak sağlaması açısından kolaylaştırmıştır. Kaleiçi'nin yukarı tarafındaki Dağ Mahallesi'nin konut alanı olması, şu ana kadar orada fazla çalışma yapılamamasının ardındaki temel bir etkendir. Belediyenin proje sürecinde karşılaştığı en büyük sorun maddi kaynak olmuş, Kuşadası bu projede konuya bir çözüm bulabilmiş olsa da, belediyeler için her zaman kaynak sorunu gündemde kalmaktadır (Şerifoğlu 2009).

Projenin başarısını değerlendirmekte, belki Ayşe Şerifoğlu'nun şu yorumu yerinde bir özet sunmaktadır: 'Kırk yılda yiten değerleri dört yılda geri kazanamayacağımızın bilincinde ancak tüm kesimlerin desteği arttıkça başarının daha kolay olacağı inancındayız' (Şerifoğlu vd. 2006: 88).

4.3.6.2: Projenin Geleceği ve Sürdürülebilirliği

Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin gelecek yıllardaki gelişiminin, proje alanında, Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı'nın beton zemininin özgün dokuya daha uygun bir düzenleme ile çözümlenmesi, Cami-i Kebir Mahallesi'nden Dağ Mahallesi'ne doğru alan genişletilerek, konut bölgesinde Sanat Sokağı projesi ve Başkan Altungün'ün sözünü ettiği girişimler için bir yöntem geliştirilmesi, çeşitli tescilli eserlerde restorasyonların devam ederek sokak ölçekli çalışmalara derinlik kazandırılması, Kuşadası'nın genel görüntüsü ve kent estetiği ile ilgili sorunların çözülmesi ve Kent Müzesi ve Yemek Müzesi gibi müzeler kurulması gibi yönlerde olacağı öngörülebilir (Altungün 2010; Özkan 2009; Şerifoğlu 2009; Tarihi Kentler Birliği 2008c: 78).

Kuşadası'nın kültürel kimliğine yeniden kavuşması yolunda düzenli adımlarla ilerlenmekle birlikte, bu çalışmalar henüz yeterli görülmemektedir. Sivil mimarlık örneklerini kişi bazında hareketlendirilmesi için, otel sahiplerinin, yöredeki büyük varlıklı insanların seferber edilmesi de önerilmektedir. Kuşadalı olan bu tür kişilerin hepsinin kökünde, dokuda bir evi yattığı gerçeğinden hareketle, herkesin evini onararak ayağa kaldırması için ses getiren bir kampanya fikrinden söz edilmiştir (Özkan 2009).

Projenin geleceğine ilişkin öngörüler arasında, anket yanıtlayan kurumların değerlendirmeleri, mekanların dokuya uygun olarak işletilmesi ve sosyal- kültürel aktivitelerin düzenlenerek canladırılması gerektiği (Akdoğan 2011), daha çok bilinçlenmeye yönelik çalışmalar yapılarak çoğulcu katılım sağlanması (Arzay 2011), ve alanın zaman içinde tekrar eskimeye uğrayacağı ve sürekliliği sağlamanın bir yolu

bulunması gerektiği (Gökçen 2011) yönündedir. Yayınlarda dile getirilen bazı diğer görüşler, Kuşadası ve köylerindeki diğer eserlerin de yaşatılması için, devletin ve özel teşebbüsün desteği sağlanması ve koruma- kullanma dengesi gözetilerek kültür turizmi geliştirilmesi (Kürüm 2008), ve mimari mirasın yaşatılmasında çok ortaklı, çok boyutlu, gönüllü projelerin yaygınlaştırılması gereğidir (Akıncıtürk & Perker 2008).

Kuşadası'nın temel geçim kaynağı ve bugünkü kimliğini şekillendiren turizm olgusuna da bu kapsamda değinilebilir. Son zamanlarda Kültür ve Turizm Bakanlığı, yerel yönetimler, turizm otoriteleri, dernekler vb. işbirliği ile düzenlenen yeni turizm politikaları çerçevesinde Kuşadası'nın alternatif turizm potansiyeli araştırılmakta ve yeni turistik ürünler sunulmaya çalışılmaktadır. Kuşadası'nın değişen, daha aktif olarak katılabildikleri farklı deneyimler arayan tüketici profiline cevap verebilecek yatırım ve imaj çalışmaları yapması gerektiği araştırmacılarca vurgulanmıştır (Ege 2008). 2008 yılında Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) tarafından Kus□adası'nda düzenlenen Kültür Turizmi Sempozyumu gibi girişimler, konunun gittikçe daha yoğun olarak ele alındığını göstermektedir (Haberler.com Haber Portalı 2008a). Bu bağlamda, tarihi kentsel dokunun de uygun şekilde kültür turizmi programlarına entegre edilerek potansiyelinin değerlendirilmesi önemli olacaktır.

Kuşadası'nın zamanla edindiği olumsuz imajı değiştirmek zor bir iştir, ancak her ne kadar önemli sorunlarla başetmekte olsa da, sürdürülen ciddi çabalarla bazı kayda değer ilerleme kaydedilmiştir. Kuşadası iklimi, konumu, doğal zenginlikleri, yılda gemiyle gelen 700 bin turisti ile hala çok önemlidir. Konuyu yine Ayşe Şerifoğlu'nun anlamlı bir sözü ile bağlamak gerekirse, 'bundan sonra yine biz Kuşadası'nın kıymetini çok iyi anlarsak düzelmeyecek hiçbir şey yok; Kuşadası bence yine de çok güzel' (Şerifoğlu 2009).

4.4: Örnek 3: Küçük Ölçekli Kent: Mudurnu- Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi

4.4.1: Mudurnu Kentinin ve Tarihi Dokusunun Tanıtımı

4.4.1.1: Kentin Genel Tanıtımı

Mudurnu İlçesi, Batı Karadeniz bölgesinde, Bolu İli'ne bağlıdır. Bolu, Ankara- Nallıhan ve Adapazarı- Akyazı olmak üzere üç ayrı yönden gelen karayollarının birles□tig□i bir yerde konumlanan ilçe merkezi, Bolu'ya 52 km uzaklıktadır. İlçe merkezinin nüfusu 2007 ADNKS kayıtlarına göre 4,856'dır; ilçenin toplam nüfusu ise Mudurnu Kaymakamlığı 2009 bilgilerine göre 21,000'dir. Mudurnu, tarihi İpek Yolu üzerinde bulunmakta, ticaret yolu üzerindeki diğer beldeler ile birlikte bütün bir bölge oluşturmaktadır; bunlar Mudurnu ile birlikte 'Sakarya Çanağı'nı oluşturan Taraklı ve Nallıhan ile Göynük ve Beypazarı'dır (Barlas 1995; Öztürk 2009a). (Bkz. Levha 137-139.)

İlçe halkının başlıca gelir kaynağı tarım, hayvancılık ve ormancılıktır. İlçede yaylaya çıkma geleneği bulunmaktadır. Dağlık ve engebeli coğrafya, tarıma elverişli araziyi azaltmış ve hayvancılığın önemini artırmıştır. Mudurnu özellikle tavukçuluk sektörü ile adını duyurmuş, Bolu merkez ilçe ve Göynük ile birlikte Türkiye'nin beyaz et üretiminin %25-30'unu karşılayan bir düzeye ulaşmıştır. Mudurnu Tavukçuluk'un 2001 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz sonucunda faaliyetine ara vermesiyle ilçenin ekonomisi gerilemeye ve Mudurnu dışarıya göç vermeye başlamıştır. Mudurnu Tavukçuluk 2008 yılı itibariyle değişik bir marka adı altında tekrar üretime başlamıştır. İlçedeki başlıca sanayi kuruluşları, küçük sanayi sitesi, tavukçuluk sektörünün çöküşü öncesinde faal olan Mupi Tavukçuluk, Masstaş Sunta Sanayi, C.P. Yem ve Tavukçuluk, Arbil Saray Helvası Fabrikası ve Taşkesti Kereste Fabrikasıdır (Arkitera Haber Portalı 2004; Hoşcan 2008: 67; Kılıç Benzer 2006: 100; T.C. Mudurnu Kaymakamlığı 2009).

Mudurnu yerleşimi, Mudurnu Deresi'nin oluşturduğu vadi boyunca, kuzey- güney yönünde uzanan, güney kısımda biraz daha genişleyen lineer bir makroforma sahiptir. Bolu, Yıldırım Beyazıt ve Ankara Caddeleri isimlerini alan ana yol arteri yerleşimin ortasından boylu boyuna geçmekte, Mudurnu Deresi'nin yanısıra yerleşimin çevresinde Uluçay, Maymuncular, Musalla, ve Köşepınarı dereleri bulunmaktadır. Belediyesi 1893 tarihinde kurulmuş olan Mudurnu ilçe merkezi, Büyük Cami, Kaygana, Seyrancık, Musalla, Hızırfakı, Karacakaya ve Yıldırım Beyazıt Mahalleleri olmak üzere yedi mahalleden oluşmaktadır (Barlas 1995; Barlas 1997; Mudurnu İmar Planı Açıklama Raporu 1987). (Bkz. Levha 140, 173-174.)

4.4.1.2: Kentin Kısa Tarihçesi ve Tarihi Dokuları

Antik dönemde Bitinya adıyla anılan Mudurnu çevresi, Hitit, Frig, Lidya, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı egemenliğinin izlerini taşımaktadır. Bölgenin önemli ticaret ve askeri yollarının birleştiği yerde kurulan Mudurnu'nun ilk kuruluş yeri, kasabanın doğusunda bulunan Hisar tepesidir. Bizanslıların Bursa tekfurunun kızı Moderna adına yaptırılan kale aynı zamanda ilçenin belirlenen ilk ismidir. Daha sonra bu isim Motarni, Comopolis, Modrenas, Mudurlu ve Mudurnu şeklinde değişikliklere uğramıştır. Selçuklular ve Osmanlıların ilk yurtlarından biri olan Mudurnu'da ilk Türk yerleşimi 1078 yılında Süleyman Şah zamanında olmuş, 1176 yılında Kılıçarslan'ın Bizans ordusunu yenmesinden sonra Türk boyları bölgeye yerleşmeye başlamış ve bölge 1307 yılında Samsa Çavuş tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. İpek Yolunun bölgeden geçmesine de bağlı olarak, Mudurnu el sanatlarında çevre pazarlarına hakim olarak Osmanlıların önemli ticari merkezlerinden biri haline gelmiştir. Mudurnu Kurtuluş Savaşı'nda da Kuva-yı Milliyenin güçlü bir kalesi olmuş, Atatürk'ün 24 Ekim 1920 tarihinde, Belediye binası önünde Mudurnulular'a destek ve kahramanlıkları için teşekkür edişi Mudurnu halkının gurur kaynaklarından biri olmuştur. 1960'lı yılların sonunda gelişmeye başlayan tavukçuluk sektörü 1980'li ve 90'lı yıllarda altın çağlarını yaşamış, ancak Mudurnu ekonomisinin cirosunun %90'ını sağlayan bu sektör 2001

ekonomik krizin etkisiyle çöktüğünde Mudurnu'nun büyük oranda göç vermesine sebep olmuştur (Arkitera Haber Portalı 2004; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003; T.C. Mudurnu Kaymakamlığı, tb.). (Bkz. Levha 142-143.)

Mudurnu yerleşimi zengin Osmanlı mirasını yansıtan yoğun bir tarihi dokuya sahiptir. Mudurnu Belediyesinin bu mirasın tanıtımını övünerek yapan bir yayınında, Bulgaristan- Varna Belediye Başkanının şu sözlerine yer verilmiştir : "Kentlerin büyüklüğü nüfusuyla değil, barındırdığı ve koruduğu kültür varlıklarıyla ölçülmelidir; bu nedenle Mudurnu çok büyük bir kenttir" (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003). Mudurnu'nun tarihi dokusunun en önemli değerleri, geleneksel ahşap konut mimarisi örneklerinin bir arada oluşturduğu bütünlük ile kayalık nehir vadisindeki doğal konumunun yarattığı sessiz ortam olarak tanımlanmaktadır. Mudurnu'nun geleneksel konutlarındaki belirgin özellikler, Batı Karadeniz'deki diğer örneklerle benzer biçimde, ahşap malzemenin ağırlıklı kullanımı, dingin pencere düzeni, blok etkili kararlı çıkmalar, topoğrafyanın gerektirdiği yerlerde sokağın oluşumuna göre gönye çıkmalar, alaturka kiremitli kırma çatılar, üçgen alınlıklar ve cepheye görsel zenginlik katan ahşap oyma tekniğiyle yapılmış süslemelerden oluşmaktadır. Yerleşimin önde gelen bazı sivil mimari örnekleri arasında Armutçular, Haytalar, Keyvanlar ve Yarışkaşı Konakları sayılabilir. Yerleşimin anıtsal yapıları arasında ise, beldeye adını veren Bizans döneminden kalma Kale ('Hisar Tepesi'), Osmanlı mimarisinin özgün örneklerinden sayılan ve çeşitli depremlerden sonra onarımlar görmüş, 1374 tarihli Yıldırım Beyazıt Camii; kitabesinde mimarının Ömer Bin İbrahim olduğu, ilim yolunda ilerleyenlere vakfedildiği yazılı, 1382 tarihli Yıldırım Beyazıt Hamamı; kitabesi kaybolmuş olup yapım tarihi bilinmeyen Kanuni Sultan Süleyman Camii ve 1890 tarihli saat kulesi; ve aralarında her yıl adına bayram düzenlenen Şeyh-ül İmranın ('Şehriman') da aralarında bulunduğu yaklaşık otuz adet evliya için yapılmış türbeler bulunmaktadır (Barlas 1997; Öztürk 2009b; Şeyh-ül İmran Kültür ve Tanıtma Vakfı 2006; T.C. Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2006; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003). (Bkz. Levha 145-146.)

Mudurnu'ya özgün karakterini veren bir diğer özelliği, eskiye göre azalmış da olsa yaşamaya devam eden güçlü ticaret mirasıdır. İpek Yolu üzerinde bulunan ve demircilik, süpürgecilik, bakırcılık, ayakkabıcılık, terzilik, sobacılık, semercilik vb. birçok zanaatin geliştiği bu tarihi ticaret merkezi, 1970'li yıllarda bile bölgedeki diğer beldelerde Mudurnu esnafı gitmeden pazar açılamayacak kadar hakim konumda olmaya devam etmiştir. Osmanlı döneminde el sanatları arasında özellikle iğnecilik ve oyacılık çok gelişmiş, 1640'ta ilçeye gelen Evliya Çelebi sıra sıra iğneci dükkanlarının dizildiği Mudurnu çarşısını ve iğnelerini övgüyle anlatmıştır. Sokaklarının zanaatlara göre uzmanlaştığı, 288 dükkanlık tarihi Arasta, 1900'lerin başında, endüstriyel dönem teknolojisinden etkilenerek ızgara planı ile yapılmış olmasıyla farklı bir niteliğe sahiptir. Mudurnu'nun ticaret mirasının temelinde, geçmişi 13. yüzyıla kadar giden ve hala devam etmesi Mudurnu'ya özel bir olgu olan Ahilik geleneğidir. Bu geleneğin bir parçası olarak, her Cuma Mudurnu çarşısında esnaf tarafından beraberce bereket duası edilmektedir (bkz. Levha 144). Mudurnu halkının hala sahip olduğu vurgulanan samimiyet ve yabancıya açıklık, yine ahilik kültürüne bağlanmaktadır. Mudurnu'nun kentsel mirasının Cumhuriyet dönemindeki yansımaları arasında ise, 1934 yılında Atatürk Bolu'ya geldiği zaman Mudurnu bando takımının gidip kendisini karşılaması olayından, ve Cumhuriyet döneminden kalma, su depolayan havuzlardan oluşan sağlam itfaiye altyapısından söz edilmektedir (Akçadağ 2009; Barlas 1997; Cantürk 2009; Öztürk 2009a; Soygür 2009; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003).

Mudurnu ilçesinin kentsel mirasını tamamlayan doğal değerleri arasında, Kapankaya Vadisi'nden giderek ulaşılan, 40 derece sıcaklıktaki suyunun bazı hastalıklara iyi geldiğ□i söylenen Babas kaplıcaları, Ilıca köyünde bulunan, 66 derece sülfatlı suyu ile bilinen Sarot kaplıcası, turna balığ□ıyla bilinen Karamurat Gölü, milli park statüsündeki Sülüklü Göl, Sünnetgöl, Yedigöller, ve en iyi bilinen turizm destinasyonu olan, Mudurnu'ya 13 kilometre uzaklıktaki Abant Gölü bulunmaktadır (Arkitera Haber Portalı 2004).

4.4.1.3: Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi Alanı

Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi, adını Tarihi Kentler Birliği'nin 2003 proje yarışmasına sunulmuş olan projenin adından almakta, burada tanımlanan kapsama giren çalışmalar, Mudurnu'nun bütününe yönelik olarak anlaşılmaktadır. Bu nedenle, tüm Mudurnu yerleşimini kapsayan kentsel sit proje alanı kabul edilmiştir. Proje kapsamında, tek yapı ölçeğinde restorasyon çalışmalarına konu olan konutlar kentsel sitin çeşitli bölümlerinde, sokak sağlıklaştırmasına konu olan sokaklar ve yapılar Hızırfakı Mahallesinde, yine onarım ve canlandırmaya konu olan tarihi Arasta kentsel sitin merkezinde yer almaktadır.

4.4.1.4: Proje Alanına Etki Eden Dinamikler ve Proje Öncesi Durumu

Cumhuriyet döneminde nüfusu 20,000'lerde olan Mudurnu, daha sonraki yıllarda Ankara- İstanbul yolunun taşınmasıyla içine kapanmış, önemli bir nüfus baskısı yaşamayarak geleneksel yapıları korunabilmiştir. Eski dokusunu turizm ağırlıklı kullanıma bırakan Safranbolu'dan farklı olarak, Mudurnu'da nüfus kasabanın tarihi dokusunda yaşamaya devam etmiştir. 1986'dan itibaren, tavukçuluk sektörünün yükselişte olduğu 1990'lar boyunca kent nüfus artmış, 2001 krizi ve 2007-08 kuş gribi salgınının etkisiyle tavukçuluk sektörünün durgunlaşmasıyla, yaklaşık 1,000 aile Mudurnu'yu terketmiş ve 6-7 bin olan nüfus 4 bin'lere düşmüştür. Bu durum Mudurnu'da ciddi bir psikolojik ve maddi sıkıntı oluşturmuştur (Öztürk 2009a; Öztürk 2009b; Soygür 2009).

Ekonomik kriz, ilçe ekonomisinin sadece tek bir sektöre kanalize oluşunun sakıncalarını ortaya koymuştur. Mudurnu tavukçuluğun iflas etmesiyle, o güne kadar imkansızlıklar, yaşam koşulları ve alışkanlıklarından dolayı korunagelmiş olan tarihi konut dokusunun turizm amacıyla değerlendirilmesiyle ekonomiyi canlandırma fikri doğmuştur. 1992 yılından itibaren sit alanı ilanı, yapı tescilleri ve koruma amaçlı imar planı yapımı ile gerçekleşen koruma çalışmaları, resmi planlar olarak kalmış, uygulamada harekete

geçilememiş ve 1990'lardan itibaren yaratılmaya çalışılan ekonomik dönüşüm gerçekleşmemiştir. Bunun temel nedeni olarak Mudurnu'nun gerekli ekonomik hinterlanddan yoksun kalışı gösterilmektedir. Koruma planı yapım aşamasında, ekonomik canlandırmak için düşünülen olası araçlar arasında, tarihi evlerdeki nüfusun yaşlı, yapıların çok yıpranmış olması nedeniyle turizmin uygun olmadığı düşünülmüş, bunun yerine ticaret önerilerek kent merkezinde pazar yeri kurulması ve üretilen yerel ürünlerin buradan daha büyük merkeze taşınması gibi yöntemler öngörülmüştür. Ancak 2001 krizi sonrası, ilçe yönetimi tarafından ekonomik gelişim için tarihi evlerin restorasyonu ve turizmde kullanılması açık birer hedef olarak saptanmıştır. Bu kapsamda Haytalar Konağı'nın restorasyonu, Babas Kaplıca yolunun bakım ve onarımı, esnafı azalmış olan tarihi Arastanın canlandırılması gibi çalışmaların gereğine dikkat çekilmiştir (Öztürk 2009a; Soygür 2009; T.C. Mudurnu Kaymakamlığı 2009).

Mudurnu'nun bu aşamada turizmdeki durumu, Türkiye'nin turizm aksları üzerinde yer almadığını, 2023 Turizm Stratejisi'nde adının geçmediğini, bölgenin çok sayıdaki ekoturizm faaliyeti için sahip olduğu büyük potansiyelin yetersiz alt ve üst yapı sorunlarından dolayı değerlendirilemediğini göstermektedir. Buna karşın, kentin 18 km mesafedeki Abant'a yakınlığının büyük bir avantaj olduğu, günübirlik turlar düzenlenerek Eskişehir'e ve Akyazı üzerinde E5 karayoluna uzanan bir güzergahın canlandırılabileceği, küçük işletmeler tarafından ev pansiyonculuğunun yapılabileceği, yörenin doğal ve kültürel çekiciliklerinin bu olumsuzlukları azaltabilecek potansiyele sahip olduğu da belirtilmektedir (Barlas 1997; Hoşcan 2008: 130-32; Öztürk 2009a).

Mudurnu'nun yaşadığı bu tür sosyo-ekonomik gelişmelerin fiziksel dokuya etkilerine bakıldığında, mevcut dokudaki kullanımların da belirli bir baskısı olduğu, 1980'lerde çatılara kiremit yerine ucuz olması nedeniyle çinko kaplamanın yaygınlaşarak dokuda genleşme ve çürüme gibi sorunlar yarattığı, aynı şekilde ıslak mekanların da yapı malzemelerinde çürüme ve yapısal sistemde bozulmalar yarattığı görülmüştür. (Bkz. Levha 167-169.) Mudurnu'nun işsizlik nedeniyle diğer il ve ilçelere göç vermesi, veya yapı parsellerindeki çok hisselilik gibi nedenlerle terkedilen yapıların boş kalması

yıpranmayı hızlandırmıştır. Bunun yanısıra, 1984 yılında hazırlanan imar planında istihdam için konut çalışması yapılmaması ve daha sonraki koruma planında da bu kararın sürdürülmesi nedeniyle mevcut dokunun içinde betonarme ek yapılar yapılmıştır. Mevcut dokudaki bu tür kullanım sorunları, doku dışında da yerleşim alanlarının oluşmasına yönelik bir baskı yaratmıştır. Tavukçuluğun canlı olduğu döneme denk gelen 1987 tarihli Mudurnu İmar Planı Açıklama Raporu'nda, Mudurnu kasabasının gelişmesini, kuzeye doğru dereye paralel bir güzergah izleyen Bolu yolunun yönlendirmekte olduğu, konut ve konut dışı kullanımların bu yol boyunca konumlanarak yerleşiminin kuzeyinde kopuk yeni gelişme alanları oluşturduğu belirtilmiştir. 2001 krizi sonrası çöküş döneminin atlatılmaya başladığı 2008 yılı gibi daha yakın bir tarihte ise, Mudurnu'ya çevreden çalışmaya gelen nüfusun 20,000'i bulması ile, bu kişilerin şehirde kalmaları için çözüm olarak Belediye tarafından yerleşimin güneybatı kısmında TOKİ konutları yapmaya başlamıştır. Bu yeni konutların, eski yapılarının 5-6 bin TL'ye varan bakım masraflarını karşılamaktan bıkmış vatandaşlar tarafından da olumlu görüldüğü belirtilmiştir (Akçadağ 2009; Öztürk 2009a).

4.4.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları

Mudurnu için yapılan planlama çalışmaları arasında, 1987 yılında İller Bankası'nca onaylanan Mudurnu İmar Planı ile 2002 tarihinde tamamlanan Bolu İl Gelişme Planı bulunmaktadır. 2020 yılına göre hazırlanan il gelişme planı kapsamında, UTTA Planlama tarafından hazırlanan 1999 tarihli araştırma raporunda, ilin güneyindeki Göynük ve Mudurnu'nun oluşturduğu bölgede tarım, tarıma dayalı imalat ve turizm sektörü ağırlıklı bir gelişme öngörülmüştür. Aile işletmeciliği biçiminde tarım faaliyeti ve özellikle kümes hayvancılığı ve ormancılığın yarattığı ekonomik yapının güçlenerek süreceği tahmin edilmiş, bölgenin bir diğer önemli özelliği ve gelişme alanı olarak tarihsel, kültürel ve kentsel dokuları olarak belirlenmiştir (Kılıç Benzer 2006: 241-46).

Mudurnu'da kültür varlığı tescilleri 1970'lerin sonunda 180 kadar yapı ile başlamış, 1991 yılında başlayan koruma planı çalışmaları eşliğinde buna 30 kadar yapı daha

eklenmiştir. Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunun 20.10.1992 tarih ve 2691 sayılı ve 16.10.1995 tarih ve 4219 sayılı kararları sonucunda, Mudurnu'da 215 adet tescilli sivil mimarlık örneği yapı, beş adet cephesi korunacak yapı, 138 adet planla korunması gereken yapı, ve ilçe girişindeki Müftülük binasından itibaren ilçe merkezinin hemen hemen tüm yüzeyini kaplayan kentsel sit alanı mevcuttur (Barlas 1997; Öztürk 2009a). Müellifi şehir plancısı Turan Barlas olan, 26.12.1995 tarih ve 4421 sayılı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunun kararıyla onanan Mudurnu Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulama Esasları ve hükümlerine göre imar uygulamaları yapılmaktadır (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003). Plan 1/1,000 ölçeğinde, planla ayrılmaz bir bütün olarak kullanılmak üzere bir Ek Yönetmelik ile birlikte hazırlanmıştır, ancak doğrudan 1/500 ölçekte yapılsaydı daha başarılı olacağı müellif Barlas tarafından ifade edilmiştir. Koruma planının ana kararlarından biri, iskan talebininin mevcut dokunun içinden karşılanmasını zorunlu bırakmak amacıyla yeni gelişme bölgesi verilmemesi olmuştur. Şehre ekonomik canlılık getirilmesine yönelik olarak, yapıların her birine işlev vermekten ziyade, şehre genel olarak işlev vererek ekonomik bütünlük oluşturmak amaçlanmış, bu doğrultuda önce merkeze yoğunlaşılarak özel proje alanı tanımlanmış ve uygulama mekanizması olarak bir vakıf kurulması önerilmiştir. Kentsel sit çevresinde geçiş alanı nitelikli 'özel koşullu bölge' tanımlanmış, ayrıca çevrenin sessizlik özelliğini korumak için ses bariyeri kararı getirilmiştir. Yapılarda tescilli olanlara ek olarak 'planla korunacak' ve 'cephesi korunacak' yapılar tanımlanmış, bu üç koruma kategorisindeki yapılarda farklı projelendirme ve uygulama koşulları belirlenmiştir. Bu kapsamda tescilli yapılarda da, plan şemasını bozmayacak ve yola cephe vermeyecek şekilde servis amaçlı ve ıslak mekan çözümlerine izin verilmiştir. Boş parsellerde yeni yapılaşma için de birkaç kategoride ayrıntılı mimari koşullar tanımlanmış, tip kamu yapıları yasaklanmış, korunacak sokaklar ve meydanlar tanımlanmış ve altyapının yaya yollarında yer altında alınması öngörülmüştür (Barlas 1995; Barlas 1997) (Bkz. Levha 141.)

Belediye Fen İşleri görevlileri, koruma planının iyi bir plan olduğu, fakat uygulamasının zor olduğunu belirtmiştir. İtfaiye araçlarının geçmesi için yol genişletilemiyor olmasını

zorlayıcı bir koşul olarak nitelemektedirler. Plan müellifi ile görüşmeler yapılarak işlevler ve yol çalışmalarına bağlı tahribatlar, yıkımlar vb. konularda plan tadilatları yapılmaktadır (Akçadağ 2009; Öztürk 2009a).

Mudurnu Belediyesi'nde koruma çalışmalarından sorumlu olan birim Fen İşleri Müdürlüğüdür. 2005 yılı faaliyet raporlarında belirtildiğine göre, Belediyenin belirli kadrolarında doldurulması gereken boşluklar bulunmaktadır; örneğin, dört kişilik itfaiye eri kadrosunun sadece iki yerinin dolu olduğu, ilçede 400 adet ahşap tescilli kültür varlığının oluşuna da bağlı olarak acilen diğer iki kadronun da doldurulması istenmekte, iki adet fen memuru kadrosunun da boş olup fen işlerinin mevsimlik işçi ile yürütüldüğü, turizm faaliyetleri dolayısıyla bakım ve onarımların başlatıldığı için kadrolardan birinin fakülte mezunu harita mühendisi veya mimar ile ve diğer kadronun iki yıllık inşaat teknikeri ile doldurulması istenmektedir (T.C. Mudurnu Belediyesi 2006b). 2009 yılı itibariyle, Fen İşleri'ndeki iki kadro tekniker Ahmet Öztürk ve Aydemir Okur ile doldurulmuş bulunmaktadır.

Mudurnu'da turizme yönelik gerçekleştirilmekte olan çalışmalar arasında, İpek Yolu Kültür ve Turizm Festivali, Taşkesti Yayla Şenliği, Ahilik Kültür Haftası, 2001 yılında Kaymakamlık ile birlikte düzenlenmeye başlayan Ahilik Kültürü ve Ekoturizm Festivali gibi yıllık etkinlikler, tanıtıcı broşürler hazırlanması, rehberlik hizmetleri verilmesi, Mudurnu Belediyesi'nde ait El Sanatları ve Turizm Bürosunun işletilmesi, grup halinde gelen konuklar için dinlenme ve yemek organizasyonunda yardımcı olunması sayılmaktadır (Hoşcan 2008: 102; T.C. Mudurnu Belediyesi 2006b; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003).

Mudurnu Belediyesinin dere ıslahı, duvar örme, sokak döşeme gibi fiziksel çevredeki genel bakım- onarım işlerinin yanısıra, koruma ve turizme yönelik olarak son yıllarda yaptığı bazı çalışmalar, 2009 seçimleri arifesinde yayınlanan faaliyet bilançosunda mahalle bazında şu şekilde sıralanmıştır: Hızırfakı Mahallesi'nde sokak sağlıklaştırma projesinin gerçekleştirilmesi; Musalla Mahallesi'nde tarihi çınar ağacının (bkz. Levha

175) koruma altına alınması, Şeyh-ül İmran tepesi yol güzergahının asfaltlanması, Kösepınarı mevkiinde yeni TOKİ evlerinin yaptırılması (bkz. Levha 176); Büyükcami Mahallesi'nde Demirciler Çarşısı Arasta projesinin çizdirilmesi, Tekkeliler Konağını satın alarak otel olarak değerlendirilmek üzere restorasyon çalışmalarının başlatılması, Yıldırım Beyazıt Hamamının Vakıflar restorasyon işinin ihale edilmesi, Demirciler Çarşısı düzenlemesi sırasında tesadüfen bulunan tarihi kuyunun etrafının Ahi Evran Parkı olarak düzenlenmesi; Seyrancık Mahallesi'nde Hacı Abdullahlar Konağı önündeki tehlike arz eden harabe ahşap samanlığın Koruma Kurulundan izin çıkartılarak yıkılması ve park haline getirilmesi, Pazaryeri Meydan Kahvesi altındaki boş arazinin düzenlenerek köylü pazarı haline getirilmesi, Pazaryerinin asfaltlanıp yeniden düzenlenmesi; Kaygana Mahallesi'nde, Armutçular Konağı restorasyonu ve 30 adet kültür varlığının restorasyon projelerinin hibe olarak çizilmesinde yardımcı olunması (Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin çekirdeğini oluşturan çalışma budur); Yıldırım Beyazıt Mahallesi'nde tekstil atölyesi açılarak 35 genç için istihdam yaratılması (T.C. Mudurnu Belediyesi 2008).

Belediyenin yapılan bu tür çalışmaların ötesinde, Mudurnu ilçesinde turizmin geliştirilmesi ve sürekliliği için Yazı İşleri Müdürlüğü'nün 2005 faaliyet raporunda çeşitli ek çalışmalar önerilmiştir (T.C. Mudurnu Belediyesi 2008). Bu çalışmalar aşağıdaki gibi gruplandırılabilir:

- Fiziksel- mekansal düzenlemeler: Çarşı içerisindeki iş yerlerinin dış cephe ile çatı onarımların yapılması; ilçedeki çeşmelerin ve mezarlıkların bakım ve onarımlarının yapılması (mahalle halkından yardım talep edilmesi); tarihe mal olmuş kişilerin kabristanlarının, Şeyh-ül İmran tepesinin ve Kale kalıntılarının korunmaları ve peyzaj düzenlemeleri ile görünürlüğünün artırılması; Kaplıca yolundaki Gavur evleri, Saat kulesi ile Hıdırlık Kayasına giden yolların yapılarak, rekreasyon amaçlı düzenlemeler yapılması; Abant yolunun tekrar projelendirilerek iyileştirilmesi; ilçe girişinin ağaçlandırılması
- Fiziksel çevre standartlarının yükseltilmesi: İş yerleri tabelaları için ölçütler tespit edilmesi; sokakların daha temiz tutulması (çocukların bilinçlendirilmesinde okul

müdürlüklerinden yardım istenmesi); sağlık ile ilgili çalışanların iş önlüğü giymeleri; tuvaletlerin niteliğinin yükseltilmesi; ilçede başı boş gezen kedi ve köpek sorununun çözülmesi ve sahipli köpeklerin ruhsatlandırılması

- Turizm amaçlı el sanatları ve tanıtım malzemeleri üretimi: Esnafın hediyelik eşya üretmeleri; çevre il ve ilçelerdeki etkinliklerde Mudurnu tanıtımı yapan malzeme dağıtılması (Büyükşehirlerdeki Mudurnulu iş adamlarından yardım talep edilmesi, Valilik Makamından izin alınması); dokuma tezgahlarının canlandırılması (Halk Eğitim ile işbirliği yapılması); ahşap işi geleneksel araç ve gereçlerin üretiminin geliştirilmesi; ilçede yetişen kekik, dağ sarmaşığı gibi bitkilerinin kokusunun Mudurnu markasıyla pazarlanması
- Konaklama ve etkinlikler: İşyerlerinin ve Köylü pazarının Cumartesi ve Pazar günleri açılması (esnaf ile görüşülerek ikna edilmesi); gelen misafirlerin karşılanması, araçlara park yeri gösterilerek bilgilendirme yapılması (ilçedeki yüksekokul öğrencilerinden destek alınması); pansiyonculuğun teşvik edilmesi, bir-iki örnek pansiyon açılması; mevcut konakların en az 45 kişilik yatak ve yemek kapasitesine ulaşmaları için çalışma yapılması ve bu kapasitenin tur operatörlerine ulaştırılması; konakların daha dolu olduğu tatil ve bayram günlerinde müşterek yerlerde sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlenmesi
- Örgütlenme: Konak sahipleri ve turizme gönül veren kişilerden oluşacak bir dernek kurulması; bu işlere gönül vermiş vatandaşları teşvik edilmesi.

Raporda, yukarıda belirtilen işler için İlçe Kaymakamı, Belediye Başkanı, ilçedeki Bakanlığa bağlı Şube Müdürleri, Siyasi Parti İlçe Başkanları, sivil toplum örgütleri, oda başkanlıkları, milletvekilleri, İl Genel Meclisi üyelerinin katılımı ile, her kuruluşun Bakanlığı bünyesindeki ödeneklerinin ilçeye aktarılması için çalışması suretiyle gerekli kaynakların toplanabileceği, ayrıca büyük firmalardan sponsorluk talep edileceği belirtilmiştir. Yine rapora göre, ilçenin gelişmesinde istihdam yaratılmasının sadece yerli halk ile mümkün değildir, belirli bir başarıyı elde eden yerlerde daima yabancı sermaye mevcuttur, ve ileride bu yabancı sermayenin ilçede yaratabileceği olası sorunların

çözümünü zamanı geldiğinde mevcut yöneticiler bulacaklardır (T.C. Mudurnu Belediyesi 2006b).

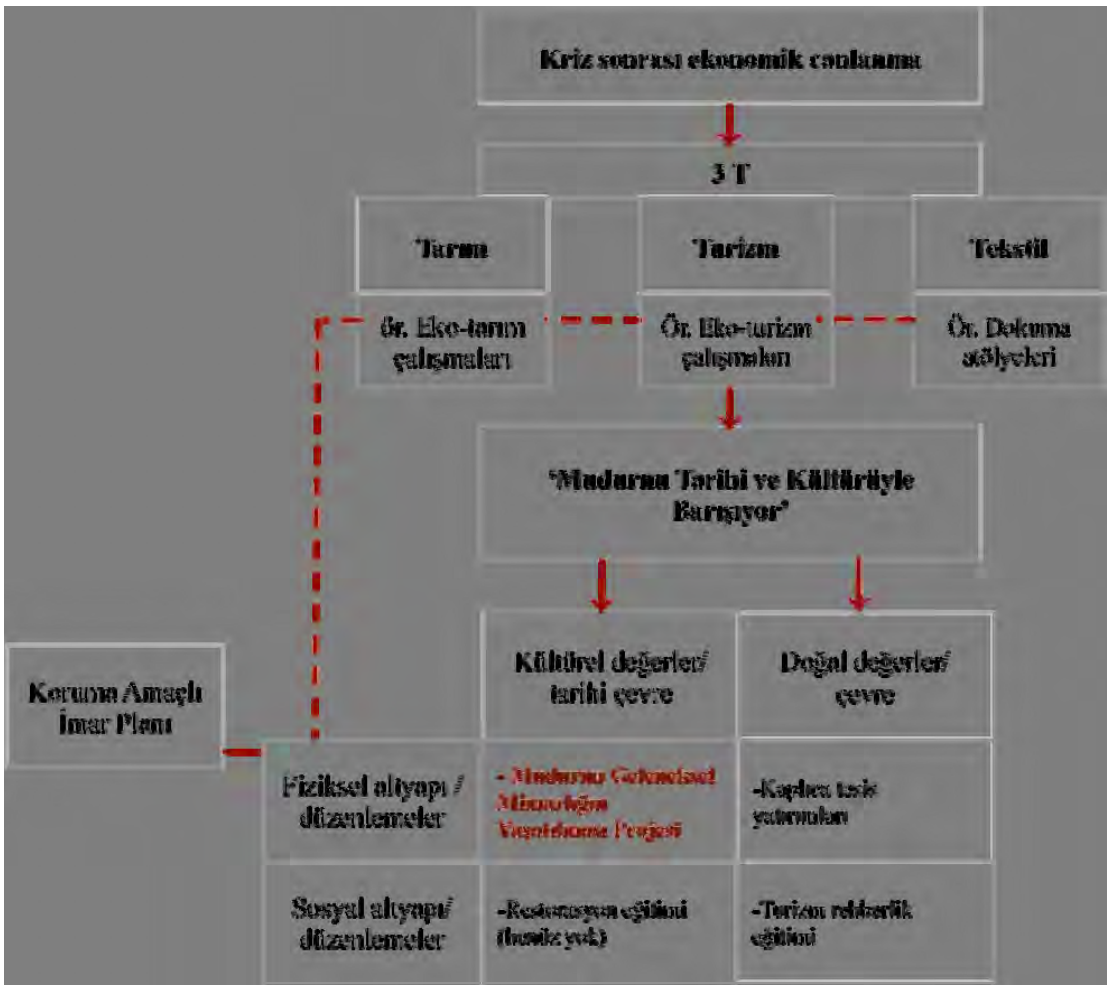
4.4.2: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Kapsamı

4.4.2.1: Proje Özeti

Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi (kısaca Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi), Mudurnu'da yeni ekonomik canlılık yaratma amacını taşımaktadır. Proje kapsamında, tescilli kültür varlığı yapılarda basit ve esaslı onarımlar ile turizm amaçlı işlevlendirmeler, sokak sağlıklaştırma çalışmaları ve tescilli olmayan çeşitli kamusal yapı elemanlarında görsel iyileştirmeler yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında özellikle öne çıkan, yaklaşık 30 adet konutun restorasyon projesi hazırlanması ve uygulaması için Kültür Bakanlığı'nın para yardımlarından yararlanılması olmuştur.

4.4.2.2: Projenin Stratejik Konumu ve Projenin Bütününe Ait Strateji

Belediye Başkanı Mehmet Karakaşoğlu döneminde, Mudurnu Belediyesi tarihi dokuyu turizme kazandırmayı ekonomik darboğazdan çıkış yolu olarak benimsemiş, bu doğrultuda giriştiği çeşitli çalışmaları 2003 yılında Tarihi Kentler Birliği'ne yarışma dosyası olarak sunduğunda 'Mudurnu Tarihi ve Kültürüyle Barışıyor' sloganını kullanmıştır (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003). Ekonomik canlanmaya dayalı bu temel 'lokomotif' fikir, Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi kapsamındaki çalışmalara bir ortak payda sağlamakla birlikte, projeye özgü bütünlüklü bir program bulunmamaktadır. Yapılması gerekli işlere belediyenin yönetici kadrolarında yılların birikimine dayalı fikirlerin ve hayallerin mevcut olduğu, ancak bu tür bütünlüklü, stratejik bir belgeyi hazırlamak için gerekli eğitime sahip, teknik olarak ilgili bilgileri toparlayacak bir kişiye ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir (Akçadağ 2009; İnegöl 2009).

Şekil 8. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Stratejik Konumu ve İlişkileri

4.4.2.3: Projenin Kentin Planlaması ve Koruma Planı ile İlişkisi

Mudurnu Belediyesi, yürürlükteki Mudurnu Koruma Amaçlı İmar Planı ve ekli yönetmeliği çerçevesinde imar uygulamalarını gerçekleştirmekte, Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi kapsamındaki çalışmalar da aynı yapılaşma koşullarının kıstasları içinde yapılmaktadır. Koruma planında, yerleşimin çeşitli kısımlarında korunması gerekli sokak kesimleri tanımlanmış olup, bunlardan biri Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi kapsamında 2005 yılında uygulanan

Hızırfakı Mahallesi Sokak Sağlıklaştırması Projesi alanını oluşturan kesimdir. Planda ayrıca ticari merkez özel proje alanı olarak belirlenmiş ve plan notları arasında küçük el sanatlarının geliştirilmesine ilişkin notlar düşülmüştür. Tarihi Arasta, özel proje alanının içinde olmamakla birlikte hemen doğu bitişiğinde yer almakta ve geleneksel ticaret merkezinin çekirdeğini oluşturmaktadır; bu açıdan Arasta için hazırlanan restorasyon projesi de koruma planının öncelikleriyle bağdaşmaktadır. Bununla birlikte, bugüne kadar yapılan bazı yol düzenleme çalışmalarında Belediyenin dar ve sık tarihi dokunun kıstasları nedeniyle zorlanması ve plan tadilatı isteminde bulunması, ileride yapılabilecek sokak ölçekli projelendirmelerde plana sadakatten ödün verilmesi olasılığını düşündürmektedir (Öztürk 2009b).

4.4.2.4: Etkinlik Türleri

Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi kapsamında yapılan çalışma türlerinin dökümü aşağıdaki tabloda sıralanmıştır. Yapılan çalışmalar, sürecin aşamaları ile ilgili Bölüm 4.4.3'te daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Tablo 29. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi- Etkinlik Türleri

Etkinlik türü	**Mevcut**	**Açıklama**
Çevre ölçeğinde mekansal müdahaleler		
Kentsel tasarım projesi hazırlanması		Hızırfakı Mahallesi Sokak Sağlıklaştırmaları; kamusal yapı elemanlarının (köprü, büfe, vb.) cephe iyileştirmesi; Arasta Sağlıklaştırma Projesi
Kentsel tasarım projesi uygulaması		
Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması	√	
Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması	√	
Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	√	
Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	√	

Etkinlik türü	**Mevcut**	**Açıklama**
Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	√	
Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	√	
Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması	√	
Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulaması	√	
Yapı ölçeğinde mekansal müdahaleler		
Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması	√	Geleneksel yapılarda basit onarımlar ('Tarihi Mudurnu Evlerini Onarım ve Güzelleştirme Projesi'); yerel kaynaklarla yapılan yapı restorasyonları ve turizm amaçlı işlevlendirmeler; Bakanlık destekli yapı restorasyonları
Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması	√	
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması	√	
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve yeniden işlevlendirme uygulaması	√	
Sosyal/ destekleyici etkinlikler		
Koruma ve ilgili konularda eğitim	√	Turizmi destekleyici eğitim ve gezi etkinlikleri
Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular)	√	
Diğer (açıklayınız)		

4.4.3: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi Süreci ve Ana Aşamalar

Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi, 2001 krizi sonrasında başlayan arayışların çeşitli etkinlik ve aşamalarla evrildiği, bütünsel bir vizyon sıkı sıkıya izlenmese de, aynı temel ekonomik hedefe yönelik çabalarda doğal bir sürekliliğin gözlenebildiği bir süreç izlemiştir. Proje aşamaları, Mudurnu genelindeki daha geniş sürecin önemli aşamaları ve bu geniş sürecin içinde yer alan diğer projelere ilişkin aşamalar ile bir arada gösterilerek sıralanmıştır. (Ayrıca bkz. Ek 5: Odak Örnekler için Proje Süreçlerinin Aşamalarının Ayrıntılı Dökümü.)

Tablo 30. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi ve İlgili Süreçlerin Aşamaları (Aktörlere ait kısaltmaların açılımı için bkz. 4.4.4: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nde Örgütlenme, Tablo 31; özel kısaltmalar: EKP: Emlak Katkı Payları)

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
1	1997-2001			Hızırfakı Mahallesi Sokak Sağlıklaştırması - 1. Etap (Projelendirme) (bkz. Levha 147-148)	KTB, BV	ANKBK	KTB, BV	ÖMPB
2	1999	Mehmet Karakaşoğlu'nun 3. kez belediye başkanlığına			MH	-	-	-

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
		seçilmesi						
3	2000	Mudurnu Belediyesi'nin Tarihi Kentler Birliği'ne kurucu üyeliği			MUB	TKB	-	-
4	2001			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
5	2001	Ekonomik kriz, tavukçuluk sektörünün çöküşü			DĞR	-	-	-
6	2002			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
7	2002-[03]	Kriz sonrası kalkınma arayışları ve 3T Projesi			MUB, MUK	AİBÜ, BİGM, YSTK, MH, DSTK	-	-
8	2002-04		'Tarihi Mudurnu Evlerini Onarım ve Güzelleştirme Projesi'		MUB, MUK, BV	ANKBK, BİÖİ	BV, ÖG, AKMS	MUB
9	2002-04		Geleneksel konut restorasyonları ve turizm amaçlı işlevlendirmeler (bkz. Levha 159-164)		MUB, MUK	ANKBK, KTB	BV, ÖG, AKMS	ÖMPB
10	[2002]-			Kaplıca termal tesisi	MUB	ÖG	[MUB]	[ÖMPB]

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
	…							
11	2002-04	Mudurnu'yu tanıtım çalışmaları			MUB, MUK	ÜNİ, DSTK	-	-
12	[2002]-…		Proje tanıtım çalışmaları		MUB	TKB, BY	-	-
13	2003			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
14	2003		TKB 2003 Başarı Ödülü (Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi) (bkz. Levha 184)		TKB	KUB	-	-
15	2004			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
16	2004	Metin Soygür'ün Mudurnu Belediye Başkanlığına seçilmesi			MH	-	-	-
17	2004-09		Turizme yönelik çeşitli çevre düzenlemeleri (bkz. Levha 155-156)		MUB	[ÖİF]	MUB	[ÖMPB]
18	[2004]-10		Demirciler Çarşısı Sağlıklaştırma Projesi		MUB	ANKBK, KTB,	TKB	ÖMPB

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
						AKÇE, ÖİF		
19	2005-06		Hızırfakı Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi- 2. Etap (uygulama) (bkz. Levha 149-154)		MUB	ANKBK, ÖİF	KTB	[ÖMPB]
20	2005			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
21	2005-…		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- Genel (bkz. Levha 170-172)		MUB, AKMS	ANKBK, BMO	KTB, BKTM	ÖMPB
22	2005		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2005 (projelendirme): 19 yapı		MUB, AKMS	ANKBK, BMO	KTB, BKTM	ÖMPB
23	2005-06		Yıldırım Beyazıt Hamamı restorasyonu		MUB, VGM	ANKBK, ÖİF	VGM	ÖMPB
24	2006			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
25	2006		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2006 (projelendirme): 10 yapı		MUB, AKMS	ANKBK, BMO	KTB, BKTM	ÖMPB
26	2006		Bakanlık destekli yapı		MUB,	ANKBK,	KTB,	-

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
			restorasyonları- 2006 (uygulama): 1 yapı (bkz. Levha 161-162)		AKMS	ÖİF, ÖMPB	BKTM	
27	2006-10		Haytalar Konağı restorasyonu (bkz. Levha 157-158)		MUK, AİBÜ	AKMS	AİBÜ	[ÖMPB]
28	2007			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
29	2007		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2007 (projelendirme): 2 yapı		MUB, AKMS	ANKBK, BMO	KTB, BKTM	ÖMPB
30	2007		Tekkeliler Konağı restorasyonu (projelendirme)		MUB	ANKBK	TKB, BİÖİ (EKP)	ÖMPB
31	2007		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2007 (uygulama): 3 yapı		MUB, AKMS	ANKBK, ÖİF, ÖMPB	KTB, BKTM	-
32	2007-08		Vakıf eser restorasyonları		VGM	ANKBK, ÖİF, ÖMPB	VGM	ÖMPB
33	2008			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
34	2008		Bakanlık destekli yapı		MUB,	ANKBK,	KTB,	ÖMPB

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
			restorasyonları- 2008 (projelendirme): 5 yapı		AKMS	BMO	BKTM	
35	2008		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2008 (uygulama): 4 yapı		MUB, AKMS	ANKBK, ÖİF, ÖMPB	KTB, BKTM	-
36	2009			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
37	2009		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2009 (projelendirme): 7 yapı		MUB, AKMS	ANKBK, BMO	KTB, BKTM	ÖMPB
38	2009		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2009 (uygulama): 2 yapı		MUB, AKMS	ANKBK, ÖİF, ÖMPB	KTB, BKTM	-
39			Belediyenin 2009 yılındaki diğer çalışmaları		MUB	ANKBK, ÖİF, ÖMPB	MUB, BV	[ÖMPB]
40	2009	AİBÜ Mudurnu ziyareti (bkz. Levha 182-183)			AİBÜ	MUB, MUK	-	-
41	2009	Mehmet İnegöl'ün Mudurnu Belediye Başkanlığına seçilmesi			MH	-	-	-
42	2009	Turizmi destekleyici eğitim ve gezi			MUB, MUK	MH, TURF,	-	-

Sıra no.	Tarih	Genel sürece ait aşamalar	Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesine ait aşamalar	İlgili diğer çalışmalara ait aşamalar	Aktörler			
					Proje sahibi	Yardımcı	Finansör	Projele müellifi
		etkinlikleri				MHEM		
43	2009		Diğer bireysel yapı restorasyonları		AKMS	ANKBK, ÖİF	TOKİ	ÖMPB
44	2010			Yıllık Festivaller	MUB, YSTK	MH, [MUK]	MUB	-
45	2010		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2010 (projelendirme)		MUB, AKMS	ANKBK, BMO	KTB, BKTM	ÖMPB
46	2010		Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2010 (uygulama): 6 yapı		MUB, AKMS	ANKBK, ÖİF, ÖMPB	KTB, BKTM	-
47	2010	Mudurnu Kültür Kenti Çalıştayı			AİBÜ, ODTÜ	MUB, MUK, YSTK, BUZK	-	-
48	2010			Mudurnu Kültürü ve Tarihi Envanter çalışması	MUB, BMM	-	[MUB], [BMM]	-

4.4.4: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nde Örgütlenme

4.4.4.1. Genel Örgütlenme Durumu

Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nde geçerli olan örgütlenme durumu, tezin hipotezlerinde önerilen ölçütlere ve aktör tipolojisine göre aşağıdaki gibi incelenmeye çalışılmıştır.

İyi Yönetim 1 (Liderlik ve Vizyon): Proje Sahibi

Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Proje Sahibi, Mudurnu'nun kültür ve doğa turizmi yoluyla yeniden ekonomik olarak canlanmasına yönelik vizyonu oluşturmak doğrultusunda diğer yerel ilgili tarafları toplayan ve vizyonu gerçekleştirmek için girişilen çalışmaların büyük kısmını yürüten Mudurnu Belediyesi'dir. Bolu Valiliği ve Mudurnu Kaymakamlığı da projenin çeşitli aşamalarında Belediye ile birlikte sürece öncülük eden yerel idarelerdir.

İyi Yönetim 2 (Eşgüdüm): Proje Sahibi

Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi oldukça çok-ortaklı bir süreçte yürütülmüştür. Projenin ilk başından Belediye, Kaymakamlık, Valilik, yerel STK'lar ve ilgili vatandaşların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış olması, tarafların katılımını ve işbirliği ilişkisini olumlu etkilemiş, ayrıca ekonomik darboğazdan çıkış yolu olarak kültür turizminin bellenmesi tarafların buluşabildiği çok güçlü ve net bir ortak payda olmuştur. Belediye ekibi de proje için sivil toplum örgütlerinin ve meslek odalarının mutlaka desteği olması gerektiğinin bilincindedir (Öztürk 2009b). Başkan İnegöl, Belediye olarak buldukları her kişi ve kurumu değerlendirmek zorunda olduklarını, Mudurnu'da iş yapmak isteyen bir müteahhit veya iş adamının önce bir yapı onarmak gibi koruma çalışmalarına katkı sözü vermesi ve 'elini taşın altına koymasını' beklediğini, katkı yapanların da bunun karşılığında bu katkılarını anmak üzere şehirde 'büyük harflerle ismini yazacaklarını' söylemektedir. Bu doğrultuda birçok firmaya

yazarak çağrıda bulunmuştur (İnegöl 2009). Bununla birlikte, Mudurnu bağlamında ağırlığı olan iki tane kurumsal yapı olarak belediye ve kaymakamlığın, her ne kadar vazgeçilmez temel kurumlar olsalar da bu kurumların birkaç yılda bir seçim ve atama ile değişen yöneticilerine bağlı kalmayan, daha fazla sürekliliğe sahip bir örgütlülüğün eksikliğini duyan taraflar da vardır (Cantürk 2009). Bu tür kaygılardan hareketle, Mudurnu Çalıştayı'nın önerdiği 'Mudurnu Kültür Kenti Araştırma ve Geliştirme Projesi Yürütme Kurulu' benzeri yeni yapılanmalar üzerinde durulmaktadır.

Yasal Geçerlilik: Yetkili

Kamu yararına ve yasalara dayanan yetkisi ile projeye yasal geçerlilik sağlayan aktörler Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nde kapsamlı olarak yer almıştır.[46] Hazırlanan planlara çevre ve yapı ölçekli restorasyon ve tasarım projelerine ve bu projelerin uygulamasına, yasa ile onay ve karar yetkisi verilmiş olan kurumlar olarak Mudurnu Belediyesi'nin ve Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayları alınmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ise parasal yardımda bulunduğu yapı restorasyonlarında kendi raportörleri yoluyla gerekli denetimleri yapmış ve Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü aracılığıyla ödeneğin kullanım işlemlerini yürütmüştür. Bu ödenek imkanının bulunmasını sağlayan yasal düzenleme de yine Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından oluşturulmuştur. Yasa ile plan ve projelerde müelliflik görevi verilmiş kamu kurumları projede fazla yer almamış (Belediye Fen İşleri Müdürlüğü, teknik kapasiteleri çerçevesinde, basit onarımlar için rapor hazırlamakla yetinmiştir), bu rolü ihale ile hizmet alınan özel mimari proje büroları ve gönüllü projelendirme hizmeti yapan mimarlar oynamıştır. Restorasyon ve sağlıklaştırma projelerinin uygulamasında ise, yüklenici olarak çeşitli inşaat firmalarına ihale edildiği ve uygulama denetiminde Belediye Fen İşleri'nin çalıştığı görülmektedir.

[46] Bu tür aktörler, tüm aktörlerin dökümünün verildiği Tablo 30'da 'Yetkili (1°)' olarak işaretlenmiştir. 'Yetkili (2°)' olarak işaretlenen aktörler ise, yatırımcı rolü ile, projenin gerçekleşmesi için gerekli kaynakların kullanımını onaylamaları ve Kültür Yolu Projesi'nde aktif bir yetki kullanmasalar da yasalarca başka konularda veya genel olarak yetkilendirilmiş olmaları bakımından bu kategoride sıralanmıştır.

Bu yetkilerinin yanısıra, bir diğer yasal hak olan mülkiyet ve alan kullanımı haklarına sahip aktörler olarak geleneksel konut sahipleri projede aktif olarak yer almıştır. Kasabadaki çeşitli cami ve hamam yapılarının maliki olan Vakıflar Bölge Müdürlüğü de bu eserlerin onarımını gerçekleştirmiştir. Özel şahıs mülkiyeti olan bazı konaklar için ise Belediye tarafından yapılan kamulaştırmalar, veya Kaymakamlıkla yapılan protokoller ile devredilen kullanım hakları söz konusu olmuştur. Demirciler Çarşısı uygulamasında da Belediye çarşıdaki dükkan sahipleri ile birlikte çalışmıştır.

Parasal Kaynak: Yatırımcı

Projesi çalışmalarının maliyet sorununu çözmekte Mudurnu Belediyesi Valilik ve Kaymakamlığın da desteğiyle, başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere birçok farklı kaynağı harekete geçirmekte büyük bir çaba harcamıştır. Bakanlık yardımı, sokak sağlıklaştırması projesi ile yaklaşık 60 adet yapının kapsamlı onarımı için projelendirme veya uygulaması bedelini kısmen veya tamamen karşılayarak, Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin en önemli mali bileşenini oluşturmuştur. Bunun yanısıra, çeşitli basit onarımlar ve birkaç kapsamlı onarımın yanısıra turizmin sosyal altyapısını oluşturmaya ve sosyal etkinliklere yönelik harcamalar yapan Mudurnu Belediyesi, yapılarının basit ve kapsamlı onarımını karşılayabilecek durumda olan ev sahibi vatandaşlar, sokak sağlıklaştırma projelendirmesinden Bakanlık fonunu kullandıran ve çeşitli yapıların basit ve kapsamlı onarımına katkı koyan Valilik, bir yapı restorasyonunda emlak katkı payı fonundan katkı sağlayan İl Özel İdaresi, bir başka yapının restorasyonuna kredi veren Toplu Konut İdaresi, çeşitli vakıf eserlerinin onarımını finanse eden Vakıflar Müdürlüğü, Demirciler Çarşısı için hibe yapan Tarihi Kentler Birliği, yine Çarşı için sosyal fonlarından yararlanılan Kaymakamlık, ve bir konağın onarımını üstlenen Abant İzzet Baysal Üniversitesi de diğer mali destek kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu çeşitli kaynaklar, birçok durumda yapı onarım maliyetlerinin tamamını karşılayamayan (örneğin 100 bin TL'lik bir keşifin ancak 30 bin TL'sini karşılayan) Bakanlık yardımlarını tamamlayabilecek ek kaynaklar olarak da görülmektedir (Karakaşoğlu 2009). Belediyenin, kaplıca termal tesisi gibi kendi turistik

işletmelerinden elde edeceği geliri de onarım çalışmalarına geri aktarmak, yeni sponsorlar bulmak ve gönüllü mimarlardan proje çizim katkısı almak gibi yollarla, bu kaynak yelpazesini daha da genişletme düşüncesi bulunmaktadır (İnegöl 2009).

Başkan Soygür döneminde, Belediyenin hükümet ile aynı partiden oluşu, Başbakanın ve Turizm Müsteşarının Mudurnu'ya gelerek çalışmalara ilgi göstermesine de bağlı olarak, merkezi yönetimden proje yardımları almakta zorlanılmadığı, Belediyenin kaynak anlamında önünün açık olduğu izlenimi oluşmuştur. Başkan İnegöl döneminde ise hükümetin desteğine bakmadan, daha bireysel çabalara bağlı çalışıldığı, ancak şu anda Bakanlığın bütçesinin de kısıtlı olduğu için bunun doğal karşılandığı ve çalışmaların böyle de başarılabileceği düşünülmektedir (Öztürk 2009b; Soygür 2009).

Toplumsal Destek (Katılım): Kullanıcı

Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin temel unsurlarından birinin, yerel halkın turizmde aktif ve girişimci hale gelmesinin olması, onarım seferberlikleri ve eğitim çalışmaları gibi proje sürecinin birçok aşamasının katılımcı bir nitelikte olmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca, ekonomik kriz sonrası arayışlarda, ortak sıkıntıyı beraber aşma psikolojisi ve Ahilik geleneğinden gelen sıkı toplumsal ilişkilere de bağlı olarak proje vizyonunun oluşması tüm halkın ve yerel sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla gerçekleşmiştir. Belediye ve bazı önde gelen Mudurnulu turizm işletmecilerinin kanısına göre turizme yönelik sosyal altyapı henüz yeterince yerine oturmamış olsa bile, yerel halkta kültür ve turizm yoluyla kalkınma fikri benimsenmiş durumdadır (Cantürk 2009; Hoşcan 2008).

Bilimsel Nitelik: Uzman

Projede bilimsel uzmanlık unsurunu sağlayan aktörlerin süreçte yeterli düzeyde yer almış olduğu gözlenmektedir. 2002-04 dönemindeki basit onarımlarda ve yapıların kapsamlı onarımlarında Koruma Kurulu onayının alınmış olması, ve Bakanlık destekli yapı onarımlarında Bakanlık raportörlerinin denetimde yer alması, bilimsel niteliğin temel güvenceleri sayılır. Mudurnu Belediyesi de uygulamaların denetlenmesinde rol

oynamıştır; Belediye Fen İşleri ekibinin koruma konusundaki yeterliği sınırlıdır, ancak bunun telafisini Koruma Kurulu ve ÇEKÜL Ankara temsilciliği ile diyaloglarla ve Tarihi Kentler Birliği etkinliklerine katılarak sağlama çabasındadırlar. Bu aktörlerin yanısıra, Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin gerek restorasyon bölümünü açmayı öngörmesi ve gerekse bu üniversitenin düzenlediği çalıştaylarla Mudurnu'ya gösterdiği yakın ilgi, Safranbolu'da çalışmış mimar ve müteahhitlerin Mudurnu projelerine katılması, ve ayrıca restorasyonların teknik standardının yükseltilmesi konusunda duyarlı olan Mudurnulu restorasyon uzmanı mimar Yetkin Karakaşoğlu gibi bir profesyonelin, birçok yapının hem projelendirme ve uygulama safhalarında yer alması, çalışmaların bilimsel niteliğini destekleyecek önemli unsurlardır.

4.4.4.2. Aktörlerin Özellikleri

Tablo 31. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi- Aktörler

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*
1	Mudurnu Belediyesi- Genel (MUB)	Kamu-yerel	Proje vizyonunun geliştirilmesi, proje sürecinin yönetilmesi	Proje Sahibi, Yetkili (1°), Yatırımcı, Kullanıcı, Uzman	**5**
1a	Mudurnu Belediyesi- Başkan (MUBB, MUBB1, MUBB2, MUBB3)	Kamu-yerel	MUBB1: Proje vizyonunun oluşturulması ve sürecin başlatılması; MUBB 2, 3: Projenin sürdürülmesi	Proje Sahibi, Yetkili (1°)	**5**
1b	Mudurnu Belediyesi- Fen İşleri Müdürlüğü (MUBF)	Kamu-yerel	Projenin teknik yönetimi, eşgüdümü	Yetkili (1°)	**4**
1c	Mudurnu Belediyesi- Yazı	Kamu-yerel	MUBB ve MUBF'ne destek	Yetkili (1°), Uzman	**3**

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
	İşleri Müdürlüğü (MUBY)				
1d	Mudurnu Belediyesi- Kent Konseyi (MBKK)	Kamu-yerel/ sivil	Çok fazla üzerinde durulmamıştır, ancak yerel halkın yönetime katılmasını destekleme potansiyeli vardır	Yetkili (2°), Kullanıcı	**1**
2a	Komşu belediyeler (KOB)	Kamu-yerel	Benzer durum ve özellikleri ile daha fazla ortaklık potansiyeli vardır	Yetkili (2°)	**1.5**
3	Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB)	Kamu-merkez	Sokak sağlıklaştırmasının yaptırılması, yapı restorasyonlarına parasal yardım (ve ilgili mevzuatın çıkarılması)	Yetkili (2°), Yatırımcı	**5**
4	Ankara Koruma Bölge Kurulu (ANKBK)	Kamu-merkez	Projelerin onaylanması	Yetkili (1°)	**4.5**
5	Bolu Valiliği (BV)	Kamu-merkez	Basit onarımlarda proje ortağı ve sponsor, BİÖİ'nin kaynak kullandırma yetkisini yönetmek, tanıtım desteği, KTB adına kaynak kullanmak, yapı restorasyonunda sponsor	Yetkili (2°), Yatırımcı	**4**
5a	Bolu Valisi (BVK)	Kamu-merkez	Proje vizyonu oluşturulmasına ve proje sürecinin başlatılmasına katkı	Yetkili (2°), Yatırımcı	**4**
6	Bolu İl Özel İdaresi (BİÖİ)	Kamu-yerel	Basit onarımlarda destek, Tekkeliler Konağı restorasyonunda	Yetkili (2°), Yatırımcı	**3**

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
			Emlak katkı paylarını projede kullandırmak		
7	Bolu İl Genel Meclisi (BİGM)	Kamu-yerel	Maddi kaynak yaratmada destek potansiyeli	Yetkili (2°)	**1**
8	Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (BKTM)	Kamu-merkez	KTB para yardımlarının dağıtımında aracılık	Yetkili (2°)	**4**
9	Bolu İl Bayındırlık Müdürlüğü (BİBM)		KUDEB kurulması girişimi	Yetkili (2°)	**1.5**
10	Bolu Müzesi Müdürlüğü (BMM)	Kamu-merkez	Destek	Yetkili (1°), Uzman	**1**
11	Mudurnu Kaymakamlığı (MUK)	Kamu-merkez	Proje vizyonu oluşturulmasına ve projenin geliştirilmesine ve tanıtımına katkı, çeşitli yapı onarımlarında ve 3T projesinde ortak	Yetkili (2°), Yatırımcı, Kullanıcı	**4**
11a	Mudurnu Kaymakamı (MKK)	Kamu-merkez	Proje vizyonu oluşturulmasına ve projenin geliştirilmesine katkı	Yetkili (2°)	**4**
12	Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM)	Kamu-merkez	Vakıf eserlerinin restorasyonunun yaptırılması	Yetkili (2°), Yatırımcı, Kullanıcı	**2.5**
13	Toplu Konut İdaresi (TOKİ)	Kamu-merkez	Yapı restorasyonlarında kredi verici	Yetkili (2°)	**2**
14	Altyapı kurumları (AYK)	Kamu-yerel	Sokak sağlıklaştırma uygulamalarının altyapı bileşeni	Yetkili (1°)	**1.5**
15	Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları: Mudurnu Halk Eğitim Merkezi, Antalya Koruma Kurulu (DĞRK,	Kamu-merkez	Turizm eğitim desteği	Yetkili (2°)	**1.5**

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
	MHEM, ATKBK)				
16	Mudurnu halkı-Genel (MH)	Sivil	Mal sahibi, ev sakini, potansiyle turizm işletmecisi/ esnafı olarak projenin doğrudan faydalanıcısı	Kullanıcı	**4**
17	Alan kullanıcıları-Genel (AK)	Sivil	Tüm yerel halk doğrudan alan kullanıcısıdır	Kullanıcı	**4**
17a	Alan kullanıcıları-Çarşı esnafı (AKÇE)	Sivil/ özel	Çarşı düzenlemelerinin doğrudan, tüm projenin dolaylı faydalanıcısı	Yetkili (2°), Kullanıcı	**3.5**
17b	Alan kullanıcıları-Mal sahipleri (AKMS)	Sivil/ özel	Yapı onarımlarının yaptıran, KTB para yardımı için başvuran	Yetkili (1°), Kullanıcı, Yatırımcı	**4.5**
17c	Alan kullanıcıları - Kiracılar (AKKİ)	Sivil/ özel	Projeye destek	Kullanıcı	**1.5**
17d	Alan kullanıcıları-Müşteri, ziyaretçi (AKMZ)	Sivil	Turizm ve çarşı esnafına gelir kaynağı	Kullanıcı	**3**
18	Özel şahıs/ girişimciler ve yerel turizm işletmecileri (ÖG)	Özel	Konak satın alıp işletme açmak	Yatırımcı, Kullanıcı	**2.5**
19	Yerel sivil toplum kuruluşları- Genel (YSTK)	Sivil	Proje vizyonunun geliştirilmesine katkı, tanıtım desteği	Kullanıcı	**3**
20	ÇEKÜL Vakfı-Genel/ Merkez (ÇKV)	Sivil	Proje vizyonunun gelişiminde destek	Uzman	**2**
20a	ÇEKÜL Vakfı-Başkan (ÇKVB)	Sivil	Proje vizyonunun gelişiminde destek	Uzman	**2**
20b	ÇEKÜL Vakfı Temsilcilikleri: Bolu, Ankara	Sivil	Proje vizyonunun gelişiminde destek	Kullanıcı, Uzman	**2**

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz, 5: Çok önemli*
	(ÇKVT, ÇKVB, ÇKVA)				
21	Bolu Mimarlar Odası (BMO)	Sivil	Bakanlık destekli yapı restorasyonlarında proje müellifi bulunmasına katkı	Kullanıcı, Uzman	**3.5**
22	TMMOB'a bağlı diğer odalar (DĞO)	Sivil	Genel destek vermiş olabilir	Uzman	**1**
23	Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları (DSTK)	Sivil	Projenin vizyonunun gelişimine, özellikle 3T Projesi Eko-Tarım bileşeninde katkı	Kullanıcı	**2**
24	Tarihi Kentler Birliği (TKB)	Kamu/ sivil	Ödül ve toplantılar yoluyla teşvik, yapı restorasyonu ve çarşı düzenlemesinde sponsor	Yatırımcı, Uzman	**3**
25	Havza Birliği (HVB)	Kamu/ sivil	Birliğin oluşma potansiyeli vardır	Yetkili (2°)	**1**
26	Üniversite: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ÜNİ, AİBÜ, ODTÜ)	Kamu/ özel	Haytalar Konağı'nda Restorasyon Bölümü açma girişimi, tanıtım ve proje vizyonunun gelişimine destek	Uzman	**2.5**
27	Bağımsız uzman kişi ve kuruluşlar (BUZK)	Sivil	Yapı restorasyon pro-jelerine, Mudurnu Çalıştayına potansiyel bilimsel katkı	Uzman	**1.5**
28	Özel planlama bürosu (ÖPLB)	Özel	Koruma Planı müellifi	Uzman	**2**
29	Özel mimari proje büroları (ÖMPB)	Özel	Sokak sağlıklaştırma, çarşı düzenleme ve ya-pı restorasyonlarında	Uzman	**3.5**

No.	Aktör Adı	Sektör	Projedeki Rolü	Hipoteze göre aktör tipi	Önemi (0-5) *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*
			proje müellifi		
30	Özel inşaat firmaları (ÖİF)	Özel	Sokak sağlıklaştırma, çarşı düzenleme ve yapı onarımlarında yüklenici	Uzman	**3**
31	Turizm firmaları/ operatörleri (TURF)	Özel	Tanıtım desteği	Kullanıcı	**2**
32	Avrupa Birliği (AB)	Kamu	Projede yer almamıştır ancak potansiyel sponsordur	Yetkili (2°), Yatırımcı	**0.5**
33	Basın- yayın kuruluşları (BY)	Özel	Tanıtım desteği	Kullanıcı	**2**

Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'ne katkıda bulunan en önemli aktörlerin kimler olduğuna ilişkin olarak, görüşme yapılan Mudurnu Belediyesi yetkililerinin değerlendirmesine bakıldığında, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Koruma Bölge Kurulu, Belediyenin önünü açan ve bu işi seven mimarlar anılmaktadır (Akçadağ 2009; İnegöl 2009). Bu görüşmelerden ve yazılı kaynaklanan çıkarsanan sonuçlara göre puanlanmasına çalışılan yukarıdaki tabloya bakıldığında, ön plandaki aktörlerin (5 puan alan) Mudurnu Belediyesi (hem genel kurum olarak, hem de on yıla yayılan üç farklı seçim döneminde görev yapan Mehmet Karakaşoğlu, Metin Soygür ve Mehmet İnegöl olarak) ve Kültür ve Turizm Bakanlığı olduğu görülmektedir. Yine önemli derecede aktif olan aktörler (4 ve 4.5 puan alan), Mudurnu Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Bolu Valiliği (hem kurum hem kişisel olarak Vali), Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Mudurnu Kaymakamlığı (hem kurum hem kişisel olarak Kaymakam), Mudurnu halkı ve alan kullanıcıları (mal sahibi olarak) olmuştur[47]. Gaziantep ve Kuşadası örneklerine benzer şekilde, Mudurnu

[47] Proje ile ilgili anket gönderilen aktörlerden yanıt alınamamıştır.

örneğinde de, Belediye, Valilik ve Kaymakamlık için, kurumsal olduğu kadar bireysel aktörler de öne çıkabilmektedir.

Aşağıda, süreçte rol alan bazı aktörlere ilişkin daha önce değinilmemiş ek bilgiler verilmektedir.

1a: Mudurnu Belediyesi- Başkan (MUBB, MUBB1, MUBB2, MUBB3):

Başkan Karakaşoğlu, Mudurnu'nun kültür ve turizmle tekrar kalkınması fikrinin öncülüğünü yapan başkan olarak önemli bir rol oynamıştır. Sonraki başkan Soygür döneminde de çalışmalar hızlı bir şekilde devam etmiş, Soygür'ün belediye başkanı olmadan önce de proje sürecinin içinde olması çalışmalara yardımcı olmuştur (Soygür 2009). Şimdiki başkan İnegöl ise, 20 senelik belediyeci ve Belediye yazı işleri müdürlüğünden emekli olup, Mudurnu çevresinde kendisinden buna yönelik talep geldiği için aday olmuştur. İnegöl de hızlı bir çalışmaya girmiş gibi görünmekte, uzun belediyecilik yılları boyunca hayal ettiği çalışmaları da gerçekleştirme fırsatını değerlendirmeye çalışmaktadır. İkinci dönem belediye başkanlığı düşünmediğini, görev aşkı ile elinden geldiğince tüm taraflardan yararlanarak ve süreçte kimsenin engel olmamasını dileyerek çalışmalarına devam etmektedir (İnegöl 2009).

1b: Mudurnu Belediyesi- Fen İşleri Müdürlüğü (MUBF):

Mudurnu Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü, Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin çeşitli aşamalarındaki fiziksel koruma müdahalelerinin eşgüdümünde, Koruma Kurulu'na gitmeyecek basit onarımların projelerinin hazırlanmasında ve basit onarım yapan şahısların yönlendirilmesinde ve denetlenmesinde aktif görev almaktadır (Soygür 2009). Birimde Ahmet Öztürk ve Aydemir Okur adlı teknikerler tüm işlere bakmakta, özellikle Öztürk'ün yedi senelik belediye deneyimine dayanan birçok fikri bulunmaktadır. Birimde ve Belediye genelinde, personel, ekipman ve organizasyon sıkıntısı olduğu, personelin henüz koruma işlerine yabancı ve bu konudaki gezmiş-görmüşlüklerinin kısıtlı olduğu düşünülmektedir. Öztürk, yaklaşık her ay Ankara'ya Kurul toplantılarına gitmesinden,

diğer şehirleri gezmekten ve Tarihi Kentler Birliği'nin düzenlediği buluşmalara katılmaktan çok kazanımı olduğunu belirtmiştir (Öztürk 2009a; Öztürk 2009b). Karakaşoğlu döneminde TKB buluşmalarına katılabilmiş, Soygür döneminde katılamamıştır; başkanın yanına teknik adamlarını alarak gitmesinin Fen İşleri personeli için eğitici bir katkısı olduğu anlaşılmaktadır.

1c: Mudurnu Belediyesi- Yazı İşleri Müdürlüğü (MUBY):

Mudurnu Belediyesi'ndeki Yazı İşleri Müdürlüğü de Fen İşleri ile birlikte koruma çalışmalarında aktif rol oynayan teknik bir birimdir. Bölgede düzenlenen teknik eğitim faaliyetlerine ve Tarihi Kentler Birliği'nin düzenlemiş olduğu toplantılara katılarak projelerin uygulanmasında bilgilerini artırmaktadırlar (Akçadağ 2009). Başkan İnegöl örneğine bakılara, yazı işleri tecrübesinin, Belediyede yönetim becerilerini geliştirmekte faydası olduğu izlenimi edinilmiştir.

3: Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB):

Süreçte önemli bir rol oynamış, bu rol önceki bölümlerde açıklanmıştır (bkz. Bölümler 4.4.1.5, 4.4.3 ve 4.4.4.1).

4: Ankara Koruma Bölge Kurulu (ANKBK):

Mudurnu ve Bolu, Ankara Koruma Bölge Kurulu'na bağlıdır, ancak Düzce- Bolu bölgesinden sorumlu olacak yeni bir Kurulun Bolu'da kurulması düşünüldüğü ve iki sene içinde gerçekleşmesinin muhtemel olduğu öğrenilmiştir. Kurul kurulursa, Belediyenin projelerinin daha çabuk değerlendirileceği, raportörlerinin gelip gitme sorunlarının azalacağı, Kültür ve Turizm Bakanlığı gözünde Mudurnu'nun farklı bir konum kazanacağı düşünülmektedir (Öztürk 2009a).

5: Bolu Valiliği (BV):

Süreçte önemli bir rol oynamış, bu rol önceki bölümlerde açıklanmıştır (bkz. Bölümler 4.4.1.5, 4.4.3 ve 4.4.4.1).

6: Bolu İl Özel İdaresi (BİÖİ):

İl Özel İdaresi'nin yönettiği emlak vergisi katkı payı ilk defa 2009'da dağıtılmış, üç yılda birikmiş olan 110,000 TL'lik miktardan, Göynük ve Mudurnu için 50'şer bin TL, Gerede için 10 bin TL dağıtılmıştır ; Mudurnu'ya gelen pay, Tekkeliler Konağı'nın çatı onarımı uygulamasında kullanılmıştır (Öztürk 2009a).

8: Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (BKTM):

Bakanlık destekli yapı restorasyonlarında mal sahibi şahıslar ve onlar adına hareket eden Belediye ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasındaki dilekçe gönderimleri ve diğer yazışmaları aktaran İl Kültür Müdürlüğünün önemli bir rolü olmuş, bu rol önceki bölümlerde açıklanmıştır (bkz. Bölümler 4.4.1.5, 4.4.3 ve 4.4.4.1).

9: Bolu İl Bayındırlık Müdürlüğü (BİBM):

KUDEB'in İl Özel İdarelerindeki dengi olan Proje Bürolarından birinin, Bolu Merkezde, Bolu İl Bayındırlık Müdürlüğü nezdinde kurulması düşünülmüş, ancak yeterli personel bulunamadığından dolayı gerçekleşememiştir (Öztürk 2009a).

11: Mudurnu Kaymakamlığı (MUK):

Süreçte önemli bir rol oynamış, bu rol önceki bölümlerde açıklanmıştır (bkz. Bölümler 4.4.1.5, 4.4.3 ve 4.4.4.1).

11a: Mudurnu Kaymakamı (MKK):

2002 yılında Muduru Kaymakamı görevine gelen Ünal Coşkun'un proje sürecinin başlatılmasına öncülük eden yöneticilerden olduğu, 2000'li yıllarda iyi çalışmalarda bulunduğu belirtilmiştir (Cantürk 2009; Öztürk 2009a).

16: Mudurnu halkı- Genel (MH):

Mudurnu'nun yerel halkının, büyük metropollerde yaşanan kültürel yozlaşmayı yaşamadığı, ancak genç kesimin yerel tarihini ve kültürünü yeterince bilmeden yetiştiği belirtilmiştir. Ayrıca, küçük kasabalara özgü bir eğilim olarak, vatandaşların farklı bir

siyasal partiden, öne çıkan farklı becerilere sahip ve camiye gitme alışkanlığı olmayan kimselere soğuk bakma özelliği olduğuna, bunun örgütlenme açısından zorluk yaratması açısından dikkat çekilmiştir (Cantürk 2009). Yöre halkının eko-turizme ilişkin görüşlerini araştıran bir çalışmaya göre ise, genel olarak geleneksel yapılarını korudukları, ancak yaylaya çıkma alışkanlıklarının azalma eğiliminde olduğu, gelişen teknoloji ve iletişim imkanlarının artması ve göç olgusu ile yaşam kültürlerinin değişmeye başladığı, eko-turizme katılmak üzere evlerini pansiyon olarak kullanmak, el sanatlarını turistik ürün olarak satmak ve ilçenin tanıtımına yönelik organizasyonlara destek olmak konularında istekli oldukları, istemeyenlerin ise maddi olanaksızlıkları gerekçe gösterdiği, yörede öncelikle eğitim, alt ve üst yapı eksikliklerinin giderilmesini istedikleri görülmüştür (Hoşcan 2008: 119-20). Halkın turizm etkinliklerine katılımı henüz yeni oluşmaktadır (Soygür 2009). Vatandaşlar ilk başta buna iyi bir gözle bakmamış, evlerinde proje çizdirip onarım yapmaya ekonomik güçlerinin yetmeyeceği görüşü hakim olmuştur; ancak evler onarıldıkça, birçok diğer vatandaşa da şevk ve çalışma hırsı gelmiştir (Akçadağ 2009).

17: Alan kullanıcıları- Genel (AK):

Tümü kentsel sit olan Mudurnu'da, Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi alanının kullanıcıları, tüm Mudurnu halkını ve ayrıca dışarıdan gelen kullanıcıları kapsamaktadır.

17a: Alan kullanıcıları- Çarşı esnafı (AKÇE):

Mudurnu'nun zengin ticaret mirasının yansıması olan Arasta'nın yanısıra, Pazar günleri merkezdeki meydanda köy ürünlerinin satışı için tezgah açtırılmaktadır. Önceleri bir kişi tezgah açarken, 2009 itibariyle 5-6 vatandaş büyük tezgahlar açmaya başlamıştır. Cumartesi günleri ise köylerden 20-30 vatandaş gelerek aynı yerde köy ürünlerini satmaktadır. Turistlerin buradan alışveriş yaptığını gördükçe, bu işin verimliliğine inanmaya ve daha fazla köy ürünlerini yapmaya başlamışlardır. Zamanla bu ürünlerin daha organize, daha hijyenik şartlarda ve daha denetli bir şekilde paketlenmesine ve pazarlamanmasına geçileceği beklenmektedir (Soygür 2009).

Mudurnu'nun kendine özgü yaşantısını turizm ve ranta çevirmenin eğitim ve ilgi istediğini, bu anlamda Belediye'nin esnafla eğitim çalışmaları yaptığı, son beş ila yedi yıl içinde insanların yavaş yavaş turizm olgusunu kabullenmeye ve bu işten gelir elde edeceklerine inanmaya başladığı belirtilmiştir (Soygür 2009). Bu noktada, tüm Mudurnu halkının turizme angaje edilmesi, bir anlamda turizm esnafına dönüşmesi konusunda dikkatli olunması gereği akla gelmektedir. Turizmde yol almış ve ticarileşmiş birçok yerde görülen, turizmin 'normal yaşantı'yı tümüyle işgal etmesi, hatta yerine geçmesi olasılığı da göz önüne alınmalı ve dengeli bir yaklaşım izlenmelidir.

17b: Alan kullanıcıları- Mal sahipleri (AKMS):

Mudurnu'da geleneksel yapıların sahibi olan Mudurnulu vatandaşlar, Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nde gerek Belediye ve Kaymakamlığın onarım seferberliklerine katılımları, gerekse güçlerinin yettiği oranda kendileri onarım yaptırmaları ile, son derece önemli bir rol oynamaktadır. Çoğu vatandaşın onarım gören evlerde hala yaşamaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Örneğin sokak sağlıklaştırması yapılan Hızırfakı evlerinin sahiplerinin tümü, İstanbul'da olan iki ev sahibi dışında, evlerinde yaşantılarını eskisi gibi devam ettirmektedir (Soygür 2009).

Alan araştırması sırasında, Bakanlık desteğiyle evi onarım görmekte olan yaşlı bir hanım, yapı bu kadar eskiyken neden sadece çatısının yapıldığını sorgulamış, alt kısmı tamir olmadan üst kısmının yapılmasını hoş karşılamamıştır. Bu gibi görüşler yaygın ise, ev sahiplerine onarım düzeninin teknik gerekçelerinin daha iyi anlatılmasının yararlı olacağı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yapı restorasyon süreçlerinde, yapı sahiplerinin Mudurnu dışında yaşaması, yapıların uzun süre ihmal edilmesinin yanısıra, evlerde genellikle çok hisselilik durumunun söz konusu olması ve onarımlar konusunda ortakların birlikte karara varıp hareket etmesi gerekmesi açısından sorun yaratmaktadır. Mudurnu Belediyesi ev sahibi vatandaşların basın-yayın araçlarında bu konuda biraz daha çaba göstermesi çağrısı yapmaktadır (Bolu Gündem 2008).

18: Özel şahıs/ girişimciler (ÖG):

Mudurnu'da faal durumda olan konak-oteller, İstanbullu ve Ankaralı işadamlarının konakları satın alarak otel işletmeciliğine girişmeleriyle açılmıştır. Bunlar arasında Hacı Abdullahlar Konağı, Yarışkaşı Konağı, Mudurnu Şeyh-ül İmran Vakfı'nın İstanbul'da ticaret yapan Mudurnulu bir vatandaş ile birlikte açtığı Keyvanlar Konağı ve ekoloji temalı küçük bir otel olarak işletilen, İstanbullu sosyal sorumluluk sahibi bir işadamının satın aldığı ve Mudurnulu Mehmet Cantürk'ün işlettiği Hacı Şakirler Konağı (bkz. Levha 177-178) bulunmaktadır. Cantürk, ortaokul çağındaki ilgili çocuklara Mudurnu'ya ilişkin kendi bilgilerini aktararak çocukların ziyaretçileri gezdirmesi ve rehberlik yapmasını amaçlamaktadır. Hızırfakı evlerinde henüz turistik bir işletme bulunmamakta, ancak bir ev sahibinden bir işletmeciye verme teklifi gelmiştir. Yaklaşık 15 kişinin eski evlere yatırım yaptığı Hüsamettindere gibi çevredeki köylerde de bazı özel girişimler bulunmaktadır (Akçadağ 2009; Cantürk 2009; Öztürk 2009a; Soygür 2009). Belediye yetkilileri, bu faaliyet düzeyinin potansiyelin altında olduğu, parası olan kişilerin, 'sıcak para' gelmeyeceğini düşünerek yatırım yapmadığı kanısındadır. Hali vakti yerinde olan vatandaşlara, tarihi bir evi onardıkları zaman hem ecdadının mirasını yaşatmış, hem de vergiden düşmüş olacağını anlatmak gerektiği vurgulanmaktadır (İnegöl 2009; Öztürk 2009a).

19: Yerel sivil toplum kuruluşları- Genel (YSTK):

Mudurnu'daki çalışmalarla ilgilenen çeşitli yerel sivil örgütler bulunmakta, yenileri de kurulmaya devam etmektedir. Bunlardan bazıları, Bolu'daki Mudurnulular Derneği, Şeyh-ül İmran Kültür ve Tanıtma Vakfı ve Mesela Esnaf ve Sanatkarlar Odasıdır. (Cantürk 2009; Şeyh-ül İmran Kültür ve Tanıtma Vakfı 2006).

20: ÇEKÜL Vakfı- Genel/ Merkez (ÇKV):

Mudurnu Belediyesi, Karakaşoğlu döneminin ilk yıllarında ÇEKÜL vakfıyla Mudurnu-Göynük Evleri panelinde tanışmış, bu dönemde ÇEKÜL'ün 'kamu-yerel-sivil-özel ortaklığıyla kültürel ve doğal değerlerini koruma' söylemi benimsenmiştir (T.C.

Mudurnu Belediyesi 2003). Halen İstanbul'daki merkez ile zaman zaman iletişim halinde olan Belediye, Vakfın Ankara temsilciliği ile daha yakın ilişkidedir.

20b: ÇEKÜL Vakfı Temsilcilikleri/ Koordinatörlükleri: (ÇKVT):

ÇEKÜL'un Mudurnu'da temsilcisi bulunmayıp, en yakın temsilcilik, Prof. Dr. Mehmet Tunçer'in başında bulunduğu Bolu temsilciliğidir.

21: Bolu Mimarlar Odası (BMO):

Mimarlar Odası Bolu Şubesi, 2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı parası ile başlayan yapı restorasyon projelerinin hazırlanmasında Belediyeye organizasyon desteği sağlamıştır (Öztürk 2009a).

24: Tarihi Kentler Birliği (TKB):

Mudurnu Belediyesi'nin ÇEKÜL ile olduğu gibi Tarihi Kentler Birliği ile de Karakaşoğlu döneminde başlayan iyi ilişkileri sürmekte, 200 Ortak 200 Eser programı kapsamında Mudurnu'ya maddi proje yardımı sağlamaktadır. TKB'nin yerel ölçekte korumaya özendirici ve cesaret verici ortamı Belediye yönetimini derinden etkilemiştir (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003). Karakaşoğlu döneminde, TKB toplantılarına sürekli katılınmış ve Mudurnu gündemde tutulmuştur. 2003'teki yarışma dosyasını Başkan Karakaşoğlu kendisi yazmış, bu sırada tecrübesiz bir memur olan Öztürk, başkanın yanında bu işi öğrenmiş ve bugün dosya hazırlayabilecek kapasiteye ulaşmıştır. Mudurnu isminin tavukçuluk dışında turizmle de duyurulmasını sağlayan 2003 Başarı Ödülü'nden bu yana, bir sefer daha proje yarışmasına başvurulmuş ancak sonuç elde edilememiştir. Belediye ekibinin şimdiki tutumu, Mudurnu'yu iyi temsil edecek, akıllıca planlanmış ve hazırlanmış bir proje ile başarılı olunabileceğidir; Fen İşleri Teknikeri Öztürk'e göre, Arasta (Demirciler Çarşısı) Projesi'nin, oluşturduğu yeni siluet ve esnafa kazandırdığı gelir ile bu nitelikte bir projedir. Başkan İnegöl'ün, birlikte çalıştığı restoratörler ile yeni bir TKB yarışma dosyası üzerinde çalıştığı bilinmekte, ancak işlerinin yoğunluğundan dolayı bu çalışmaya dahil olamayan Fen İşleri ekibi ayrıntıları bilmemektedir (İnegöl 2009; Öztürk 2009b).

25: Havza Birliği (HVB):

ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği'nin diğer bazı bölgeler için başlattığı, havza çalışması Mudurnu çevresinde henüz bulunmamaktadır, ancak ÇEKÜL Bolu Temsilciliğinin bu konuya ilgi gösterme potansiyeli bulunmaktadır. Mudurnu'ya teknik ve tanıtım desteği veren Batı Karadeniz Kalkınma Birliği, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı gibi çeşitli bölgesel oluşumlar mevcuttur ancak kültürel ve doğal değerlerin korunması konusuna özel bir oluşum görülmemektedir. Tarihi İpek Yolu ve ticaret yollarına da dayanarak, Adapazarı'dan başlayan, Geyve, Taraklı- Göynük- Mudurnu, Nallıhan- Çayırhan- Beypazarı- Ayaş sırasını izleyerek Ankara'ya ulaşan bir güzergahın oluşturulabileceği düşünülmektedir. Bu sıra Bolu'dan görece kopuk kalmakla birlikte daha genişletilerek Bolu da dahil edilebilir. 2006 sıralarında, İstanbul'daki bir restorasyon fuarı vesilesi ile, ustaları ile birlikte fuara katılan bölgenin belediye ekipleri arasında kaynaşma olmuş, ancak bu buluşma daha somut bir yapıya kavuşturulmamış ve zamanla etkisini yitirmiştir (Öztürk 2009a; Yazıcı Business Portal 2010).

26: Üniversite: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ÜNİ, AİBÜ, ODTÜ):

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, merkezi Bolu'da bulunan ve Mudurnu çevresiyle ilgilenen bir kuruluş olarak değerli bir kaynak sunmaktadır. Üniversite yönetim kurulunun 2009 yılında kurulmasını kararlaştırdığı Restorasyon Bölümü için aldıkları konakta eğitim faaliyetlerinin başlaması için, yapının onarımı ve bölüm kadrosunun tamamlanması beklenmektedir. Belediye, üniversitenin ilçeye gösterdiği ilgiyi önemsemekte, bu diyaloğun artmasını istemektedir (Öztürk 2009a). Mudurnu yurtdışından üniversite ilgisi de görmekte, Japonya'dan sürekli gelen ekipler Mudurnu'nun kentsel dokusunu ve coğrafyasını incelemektedir (Cantürk 2009).

29: Özel mimari proje büroları (ÖMPB):

Yapıların restorasyon projelerinin hazırlanmasında, aktif çalışmalar yapan Göynük hariç, Bolu bölgesindeki mimarların koruma projeleri ile ilgilenmediği, Mudurnu'da

Bakanlığın hibe imkanından yararlanma fırsatı ortaya çıktıktan sonra ilgilenmeye başladıkları belirtilmiştir. Mudurnu Belediyesi, bedelsiz proje çizecek mimarlara gereksinim duymakta, bu konuda bölge dışından ilgilenen gruplarla çeşitli anlaşmalar yapmaktadır (Öztürk 2009b).

Daha önce değinilen Mudurnulu mimar (ve eski belediye başkanının oğlu) Yetkin Karakaşoğlu'nun, kasabadaki projelendirme işlerinde en aktif çalışan kişilerden biri olduğu anlaşılmaktadır. İki meslektaşı ile birlikte kurdukları şirketler vasıtasıyla, Bakanlığın hibe fonları için dosya hazırlayan ve onarılacak yapıların hem projelendirme hem uygulama işiyle ilgilenen Karakaşoğlu, Çarşı projesi dahil olmak üzere Mudurnu'daki projelerin yaklaşık %80'ini çizmiştir (Karakaşoğlu 2009). Karakaşoğlu'nun ekibi gibi başka ekipler de Mudurnu'da çalışmakta, bu seçenek imkanının hızla bir çıta yükseltme yarışına döneceği, bu rekabet Mudurnu'daki projelerin kalitesinin ilerlemesi için yararlı olacağı düşünülmektedir (Karakaşoğlu 2009). Karakaşoğlu'nun uygulama tecrübesine dayanarak gözlemlediği bir durum, çizilen bazı projelerin sorunlar içerdiği, ve uygulama esnasında düzeltilmesi gerektiği olmuştur. Proje kalitesinin yükseltilmesi ile ilgili olarak, Karakaşoğlu aynı zamanda restorasyon projelerindeki imza yetkisinin sadece restorasyon uzmanı yüksek mimarlarda olması gerektiğine inanmaktadır ve bu konuda arkadaşları ile birlikte Bakanlığa dilekçe vermiştir (Karakaşoğlu 2009).

30: Özel inşaat firmaları (ÖİF):

Restorasyon uygulamalarında yüklenici olarak çalışan çeşitli taraflar arasında, Hızırfakı Sokak Sağlıklaştıması için Safranbolu'dan gelen bir firma, yine Karakaşoğlu ve ekibi, ve diğer mimarlar ve ekipleri yer almaktadır. İlk başlarda sadece projelendirmede çalışmaya niyetli olan Karakaşoğlu, yapılan uygulamalarda çıkan sıkıntıları gözlemledikçe, kendisi de uygulama işine girmeye karar vermiştir. Genellikle on kişinin altında kalan uygulama ekibi içinde, sıva ve duvar işleri gibi kaba inşaat işlerini yapan ustalar ile taş, çatı ve ahşap işleri gibi ince işçilik ustaları ve bu ustaların kendi elemanları bulunmaktadır (Karakaşoğlu 2009).

4.4.5: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Sonuçları

Tablo 32. Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi- Proje Sonucunda Dokuda Değişim

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*
Alanın kimliğinde değişim	***3.5***
Dokunun genel görünümünde iyileşme	**3.5**
Dokunun fiziksel durumunda değişim	***3.2***
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	**3.5**
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	**2.5**
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	**3.5**
Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim	***2.6***
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş	**3**
Dokudaki genel doluluk oranında artış	**2.5**
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	**3**
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma')	**2.5**
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç)	**2.5**
Dokudaki mal sahiplilik oranında artış	**2.5**
Dokudaki kiracılık oranında artış	**1**
Dokudaki özgün işlevlere dönüş	**2.5**
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	**3.5**
Koruma kültürünün gelişimi	***3.5***
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim	**3.5**
Ortalama değişim	**3.2**

Alanın kimliğinde değişim:

Mudurnu yerleşiminin tümünü kaplayan kentsel sit alanı içinde 2001 yılında bu yana yapılan fiziksel koruma müdahaleleri ile turizmin sosyal altyapısını kurmaya yönelik pazarlama ve eğitim çalışmaları sonucunda, Mudurnu, tavukçuluk kimliğinin ötesine

geçip yeni bir 'kültür turizmi kenti' kimliği kazanmayı genel olarak başarmıştır. 'Mudurnu evleri', 'Safranbolu evleri' veya 'Beypazarı evleri' gibi mimari özellikleri ile tanınmaya başlamıştır. Ancak bu kimlik değişimi henüz tam olarak potansiyelini gerçekleştirmemiş gibi görünmektedir.

Dokunun fiziksel durumunda değişim:

Mudurnu'nun görünümünde 2001-02 çalışmasının öncesi ve sonrası arasında çok büyük fark gözlenmektedir (Öztürk 2009a). 400'e yakın geleneksel yapıdan 150 adedinin basit onarımlarla görünümleri, 50 adet yapının kapsamlı onarımlarla görsel niteliği ve özgünlük durumu iyileştirilmiştir; bu rakamlar, konut stoğunun yarısının biraz altında bir oranının fiziksel olarak korunduğuna işaret etmektedir. Yapı ötesinde çevre ölçeğine bakıldığında ise, sokak bazındaki çalışmaların Hızırfakı'daki tek sokak sağlıklaştırması ve diğer yerlerde arnavut kaldırımı ve kilit parke döşemesi şeklinde sınırlı müdahalelerden oluştuğu görülmektedir. 2002-03 döneminde bazı ahşap giydirmeli sokak mobilyalarının yapılması da çevre düzenlemeleri içinde sayılabilir. Ancak bu çalışmaların genel kentsel görünüme etkileri sınırlı olmuştur.

İşlevsel değişim açısından, konak- otel olarak işletmeye açılmış üç-beş yapı dışında konut dokusunda fazla bir değişim olmamıştır. Kasaba merkezinin ticari işlevi, Arasta'daki Demirciler Çarşısı projesi, Pazar yeri düzenlemeleri ve Köy Ürünleri Satış Ofisi çalışmaları yoluyla güçlendirilmiştir (Öztürk 2009a).

Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim:

Mudurnu'da yaşayan halkın sosyal ve ekonomik durumunda önemli bir değişim olduğuna ilişkin veriler bulunmamıştır. Birkaç konakta, konakların Mudurnu dışından gelen girişimcilere satılmalarıyla özgün sahiplilik durumunda değişiklik olmuştur. Ancak kayda değer sayıda yapıda sahiplerince yapılan onarımların, ev sahiplerini Mudurnu'da yaşamaya devam etmeye, ve birkaç örnekte ilçe dışından Mudurnu'ya dönerek evlerine yeniden sahip çıkmaya teşvik etmiş olabilir. Mudurnu'da turizm sektörünün ekonomi içindeki yerine bakıldığında ise, halk arasında turistik ürün satışı,

rehberlik ve konaklama hizmetlerinde yer alan kişi sayısı artmaktadır, ancak bunun yeterli düzeye henüz erişmediği de görülmektedir.

Koruma kültürünün gelişimi:

Tavukçuluk sektörünün çöküşünden önce koruma amaçlı projeler Mudurnu halkı arasında fazla rağbet görmemekte iken, 2001 yılı miladından sonra, önce yapıların basit onarımları kapsamındaki cephe boyamaları ile değişen görünümden etkilenerek insanlar koruma ile ilgilenmeye başlamıştır. Hızırfakı sokak sağlıklaştırmasında toplu olarak evlerin restore edildiğini gören insanların bazıları kendi evlerini de onarmaya başlamıştır (Soygür 2009). İkinci bir milat kabul edilebilecek olan 2005 yılından itibaren ise, Kültür Bakanlığı'ndan gelen proje ve uygulama yardımlarının sonuçları ortaya çıktıkça halkın ilgisi ve evlerini onarma eğilimi bir derece daha artmıştır (Akçadağ 2009). Bu restorasyon çalışmalarının içinde olan uygulamacıların gözlemine göre ise, 2005 yılından 2009 yılına kadar geçen dört yıl gibi kısa bir sürede projelerin mimari niteliğinde büyük bir ilerleme katedilmiştir (Karakaşoğlu 2009).

4.4.6: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin Genel Değerlendirmesi

4.4.6.1: Proje Başarısı ve Başarıyı Etkileyen Unsurlar

İlçede turizmin gelişmesi için yoğun bir istek ve çaba içinde olan Mudurnu Belediyesi için, Mudurnu Geleneksel Mimarinin Yaşatılması Projesi'nin başarısı, turizmin gelişimi ile ölçülüyor, tarihi dokunun korunması kendi başına bir amaç olarak algılanmıyor gibi görünmektedir. Alandaki kültürel ve doğal değerler pazarlanmaz, satışı yapılmaz ve 'ekmeğe' dönüşmezse devamında dokunun yaşamasının da sağlanamayacağı belirtilmiştir (Öztürk 2009b; Soygür 2009). Koruma- kullanma, veya koruma- turizm denkleminin ülkemiz ve dünya literatürde içerdiği birçok kaygı ve tartışma, Mudurnu için henüz gündemde değildir. Burada ekonomik kalkınma halen bir sorun alanı olarak

ele alınmakta, henüz turizm etkinliklerinin doku üzerinde olumsuz baskısı söz konusu değildir. Bu kaygıların hangi noktada ortaya çıkacağı veya çıkması gerektiği, zamanla belirginleşecektir. Konak-otel işletmeciliği ile uğraşan kişilerden Mehmet Cantürk'ün, 'kültür- tarih turizmi yapacağım diyen kasabalar bu işin çok farkında değil, farkında olan yerler de çok fazla ticarileşmiş' şeklindeki görüşü, Mudurnu'da bu kaygıların şimdiden sezinlendiğine dair olumlu bir işarettir (Cantürk 2009).

Belediye görevlilerinin turizmin gidişatı hakkında 2009 Şubat ve Eylül ayındaki görüşmelerde farklı görüşler belirtmesi ilginç bir noktadır. 2009 Şubat ayında, turizmin başlamış ve devam etmekte olduğu, ancak insanların yeterince umduklarını bulamadıkları, gezi güzergahlarının ve rehberlerin olmadığı, tur operatörlerinin geldiklerinde bir bakıp gidiyor oldukları, kısacası turizm sektörünün parasal kazanca dönüşemediği belirtilmiştir (Öztürk 2009a). Eylül ayında ise, Arasta'daki dükkanların onarılması ve yapılardaki restorasyon uygulamaları ile turizmde iyi bir noktaya gelmekte olduğu, önümüzdeki senelerde turizmde hedeflerinin daha büyük olduğu, ve Mudurnu'nun asıl gelir kaynağının turizm olacağı belirtilmiştir (Öztürk 2009b). Burada, yeni seçim döneminin yeni bir umutla başlamış olmasının, rehberlik kurslarının gibi eğitim çalışmalarına başlanmasının yeni başkanın sosyal altyapı çalışmalarına ağırlık vereceğinin sinyali olarak umutla karşılanmasının, ve çarşı projesinin umut vaat edici bulunmasının etkileri olabilir.

Projenin finansmanı konusunda, 2004-09 döneminde hükümetin desteğinin alınması, Mudurnu gibi fazla öz kaynağı olmayan, küçük bir belediye için çok önemli bulunmaktadır. Kendini geçindirebilen Safranbolu, veya Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nde bağlı olup kendi uygulama ekibini kurabilmiş olan Taraklı gibi daha avantajlı olduğu düşünülen yerlerle karşılaştırma yapılmaktadır (Öztürk 2009a). Havza birliği gibi bir oluşum, bölgedeki farklı durumdaki bu tür beldelerin birbirine destek olmasını da sağlayabilecek olması açısından üzerinde düşünmeye değerdir.

Proje ile ilgili, fiziksel koruma çalışmalarına daha çok yoğunlaşan çeşitli eleştiri ve

sıkıntılar da dile getirilmiştir. Bakanlık yardımlarının sadece tescilli yapılar için yapılmasına getirilen eleştiriye göre, Mudurnu'nun 400 tarihi yapısının önemli bir bölümünü oluşturan 'planla korunacak yapı' statülü yapıların, hibe başvurusuna uygun olmayışı bunların Belediye için önem taşımamasına neden olmakta, ayrıca tarihi çevrenin bütün olarak ele alınmasını engellemektedir. Yardımların miktarının cüzi ve onarım işi kapsamına göre parçalı kalması, vatandaşların maddi durumunun zayıf olmasından dolayı destek sağlayamaması ile birleşince, onarımların tam anlamda gerçekleşmesini engellemesi açısından eleştirilmektedir (Akçadağ 2009).

Yatırımcılar için eski yapı restorasyonunun yeni yapı yapmaya göre dezavantajları da bir diğer engel olarak belirtilmiştir. Evlerin satış fiyatı olarak en az 80-90 bin TL ve restorasyon maliyetleri olarak en az 50-60 bin TL, evin iç dekorasyonu da eklenince toplam 200 bin TL'lik bir maliyet ortaya çıkarmakta, bunun yanında yapının özgün malzemesinin ve işçiliğin bulunması zor olmakta ve birkaç sene sonra sürekli bakım onarım gereği başlamaktadır. Bunun yerine, boş bir arsa satın alıp günün teknolojisine göre ahşaptan yeni bir bina yapmak, tasarımında daha fazla özgürlüğe sahip olmak, ve daha sağlıklı ve bakımı kolay olması birçok kişi için daha çekici bir seçenektir (Okur 2009). Bakanlık destekli restorasyonlara bir başka eleştiri, Mudurnu'ya bir yılda çıkan 90-100 bin TL'lik ortalama ödeneği iki- üç yapıya yaymak yerine, tek bir binanın 'A'dan Z'ye' yapımına kullanmanın daha iyi olacağıdır. Yapıların turizme açılması için binaların gerçekten sağlıklı bir şekilde ayağa kaldırılabilmesinin, bunun için de yeterli ödenek bulunmasının önemi vurgulanmaktadır (Karakaşoğlu 2009). Burada, olabildiğince çok sayıda yapının başta çatı olmak üzere acil ihtiyaçlarını karşılmanın daha önemli olduğu karşı tezi öne sürülebilir. İki tez arasında bir denge bulunması belki de en doğru yaklaşım olacaktır. Bu konu, korumanın ülkemizdeki temel ve yapısal sorunlarından biri olan kısıtlı kaynağın doğru kullanımı meselesini yansıtmaktadır.

Değinilmeye değer bulunan bir diğer 'eski sorun alanı', yapılara 'müteahhit mantığıyla' yaklaşan kişilerin dokunarak, dışarıda beton sıva kullanımı gibi temel yanlışlar yapılarak, 'dokunulmasaydı kendisini daha uzun süre koruyacak olan yapılara' zarar

vermesidir (Karakaşoğlu 2009). Bu tip hatalı uygulamaların daha erken dönemde yapıldığı, gittikçe uygulamaların düzeldiği, bu sorunun zamanla çözülebileceğine işaret etmektedir.

Görüşülen kişilerce öne sürülen bazı başka eleştiriler, örgütlülük eksikliği, yerel değerlere ilişkin bilgi eksikliği ve eğitim düzeyinin yetersizliği, devlette devamlılık ilkesinin her seçilen başkanın kendi projesini getirmesiyle zorlandığı, ve proje hazırlama işinde yeterli seviyeye çıkılmamış olduğu yönündedir (Cantürk 2009; Öztürk 2009a; Öztürk 2009b).

4.4.6.2: Projenin Geleceği ve Sürdürülebilirliği

Mudurnu'nun turizm ile kalkınması için genel öngörüler:

Mudurnu'nun birkaç sene içinde turizmde iyi bir noktaya geleceği kestirilmektedir. Hedef, ilk önce restorasyonların yapılması, sonra sosyal altyapının oluşması için kalifiye eleman yetiştirilmesi olarak gösterilmektedir (Öztürk 2009b).

Mudurnu'nun turizminin gelişiminde, doğal değerlerin sunduğu büyük potansiyelin değerlendirilmesi gereğine dikkat çekilmiştir. Mudurnu'nun Safranbolu, Odunpazarı, Beypazarı gibi bölgedeki diğer yerlerden farkı, kültür turizminin yanında, kampçılık, dalgıçlık, kayak, yamaç paraşütü vb. her türlü doğa sporu imkanının da bulunmasıdır; bu alternatiflerin daha fazla kullanılması gerekmektedir (Cantürk 2009; Karakaşoğlu 2009).

Mudurnu'nun doğal ve kültürel değerlerini ele alan bir ekoturizm araştırmasına göre, ilçe için bir ekoturizm master planının yapılması, geniş katılımlı yerel bir yönetim modelinin geliştirilmesi (örn. Bölgesel Ekoturizm Geliştirme Kooperatifinin kurulması), doğal çevrenin ve kültürel dokunun korunması, yolların ve diğer altyapının iyileştirilmesi, ekoturizm ürünlerinin geliştirilmesi, turist çekim merkezleri yakınlarında nitelikli yiyecek-içecek işletmeleri yapılması, pansiyonculuk için fiziksel açıdan uygun

evlere sahip yöre halkının teşvik edilmesi, değişik medyayı kullanan tanıtım ve pazarlama yapılması, toplumsal gelişmenin desteklenmesi (yerel halkın gelişme sürecine dahil edilmesi ve bundan doğrudan fayda sağlaması), insan kaynakları yönetimi (eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları), devlet desteği alınması (altyapı, yasal düzenlemeler, politikalar, fon desteği vb.) yapılması gereken çalışmalardır (Hoşcan 2008: 139-41).

Mudurnu'da turizmin gelişmesinde, Bolu yolundan Abant'a gelen turist hacminden Mudurnu'nun daha fazla yararlanmasına yönelik olarak, 13 km.lik Abant yolunun ıslah edilmesi çabaları bulunmakta, başkan İnegöl konuyu Bolu valisine sunmuştur. Abant ziyaretçilerinin %10'u Mudurnu'ya çekilebilirse bunun yeterli olacağı düşünülmektedir (İnegöl 2009). Abant ile Mudurnu arasında rekabetten ziyade birbirini tamamlayıcı bir ilişki olduğu belirtilmiştir; Abant'a iki-üç günlük bir ziyaretten sonra sıkılacak olan ziyaretçinin en yakın yer olan Mudurnu'ya gelmesi doğal bir eğilim olacaktır. Abant mülki olarak Mudurnu coğrafi sınırları içerisindedir, ancak Bolu Belediye Başkanlığı beldeyi kendi mücavir sınırları içerisine almış, kendisine sorulmadığı ve ilçenin gelir kaynağının etkileneceği için buna itiraz eden Mudurnu Belediyesi ile Bolu arasında yazışmalar olmuştur (İnegöl 2009).

Turizmin sosyal altyapısını oluşturmaya yönelik eğitim çalışmalarına vurgu yapılmıştır; buna göre, belediye, kaymakamlık, ticaret erbabı, köyden pazara eşya getiren köylü vatandaş vb. çeşitli kesimlerin belediyenin organizasyonunda düzenli seminerler ve etkinliklerle eğitim almaları, halkın Mudurnu'nun doğal yaşantısını ve misafir ağırlama kültürünü olduğu gibi turizme uyarlamayı öğrenmesi gerekmektedir (Cantürk 2009). Açılmakta olan kursların çoğaltılması, Halk Eğitim Merkezi'nin biraz daha faal çalışması, yüksekokulda açılan restorasyon dahil üç yeni bölümün önümüzdeki senelerde olumlu etkileri olması beklenmektedir (Öztürk 2009b). Üniversitenin Mudurnu'ya ilgisinin devam etmesi ve Mudurnu Çalıştayı'nda önerilen Mudurnu Kültür Kenti Araştırma ve Geliştirme Projesi gibi girişimlerin gerçekleşmesi de bu süreci destekleyecek olası gelişmelerdir.

Turizm çalışmalarının daha iyi örgütlenmesi gereği de sık sık vurgulanan bir nokta olmuştur. Bu örgütlenmeyi yürütecek, kasabanın tarihini ve kültürünü bilen, vasıflı, uzman insanların tayin edilmesi, vakıf, dernek, birlik vb. her ne yöntemle olursa olsun bir oluşumun kurulması önerilmektedir. Bu oluşumun, seçilecek belediye başkanı ve tayinle gelen kaymakama göre değişmeyen, kurumsal bir sürekliliği olması, çeşitli kurumlar arasında eşgüdüm sağlaması, belediye başkanı ve kaymakamla sürekli irtibat halinde kalarak kasabanın turizm hedefini çizecek nitelikte olması beklenmektedir. Bu tip yapılanmaların denemeleri yapılmış ve yapılmakta, ancak henüz istenen nitelikte bir yapılanmaya ulaşılamamıştır. Mevcut sivil örgütlerden Şeyh-ül İmran Vakfının, böyle bir oluşum için temel veya örnek oluşturabileceği belirtilmiştir (Cantürk 2009; T.C. Mudurnu Belediyesi 2010).

Bu sürecin başlangıcında tasavvur edilen 3T projesinin fikirleri de hala gündemde kalmıştır. Tavukçuluk sektörünün tekrar canlanması, teksil sektöründe çalışmalar yapılması da istihdamı destekleyici yollar olarak düşünülmektedir. Başkan İnegöl, gündemdeki farklı projelerde yer alabilecek yatırımcılara ulaşma çabasında olup görüşmeler sırasında da tanıdık yatırımcı adaylarına haber verilmesi için çağrıda bulunmuştur (İnegöl 2009).

Turizmin gelişiminde bölgesel girişimlerin de ele alınmasında fayda olacaktır. Mevcut Batı Karadeniz Kalkınma Birliği, ÇEKÜL- TKB yöntemi ile oluşturulabilecek 'Batı Karadeniz Havzası', veya Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın İpek Yolu Turizm Projesi kapsamında yapılanmalar düşünülebilir (bkz. Bölüm 4.4.4.2: Aktörlerin Özellikleri: Havza Birliği) (Öztürk 2009a).

<u>Fiziksel dokuda müdahaleler ile ilgili öngörüler:</u>

Mudurnu'da tarihi dokunun onarım çalışmalarının sürmesi ve Mudurnu'nun gündemden düşürülmemesi konusunda kararlılık bulunmaktadır. Yapı restorasyonlarının için yardım miktarlarının büyümesi, vatandaşların ekonomik güçleri artarak onarımlara daha fazla kendi ceplerinden katkı sağlamaları umulmaktadır. Demirciler Çarşısı Projesi'nin

Kuruldan onayı beklendiği 2009 Eylül ayındaki alan araştırması zamanında, Belediye Çarşı Projesi'nden çok ümitli olup, bu projeden sonra zaten insanların daha fazla koruma projesi için Belediye yönetimini kamçılayacağını beklemektedir (Akçadağ 2009; İnegöl 2009) Kasaba içinde doku ölçeğinde daha fazla çevre düzenlemeleri yapılması da beklenmekte, yayalaştırmaları, meydan düzenlemeleri, Mudurnu dokusunu yansıtan sokakların cephe sağlıklaştırma ötesinde ele alınarak belirli bir bölgede yapı öbeklerinin kapsamlı onarımlarının topluca yapılması önerilmektedir (Karakaşoğlu 2009). Başkan İnegöl, kasabanın güneyinde yapılan TOKİ konut alanının yanında bir ikincisinin daha yapılmasını, böylece hem vatandaşların konforlu evlerde oturma şansı olacağını hem de ilçedeki ahşap evlere dokunmamış olacaklarını, yapıların açık müze olarak kalmasını sağlayacaklarını belirtmiştir (İnegöl 2009). Bu yaklaşım, geleneksel konut dokusunun bugün için artık geçerli bir konut seçeği olarak değil, turizme hizmet edecek bir doku olarak görüldüğünü göstermektedir; burada bir yandan korumada işlevsel özgünlüğün gözetilmesi ilkesinin gözardı edilmektedir, diğer yandan da Mudurnu'nun idarecilerini bu eksiklikten dolayı yargılamadan önce yerel halkın maddi ihtiyaçlarına kabul gören çözümler getirmek gerektiği hatırlanmalıdır.

Belediye ekibi, mimari dokunun korunması için yerel kapasitenin geliştirilmesi konusunun da farkındadır. Önümüzdeki senelerde restorasyon bölümünün açılmasıyla 'restorasyonda profesyonelleşilmesi', üniversite destekli bir uygulama atölyesi olması, gerek projelendirme, gerek taş, ahşap vb. işçilik konularında eğitim verilerek usta yetiştirilmesi ve işsiz gençlere meslek edindirilmesi umulmaktadır (Öztürk 2009a; Öztürk 2009b).

Mudurnu'nun turizm yoluyla kalkınma projesinin, bu kapsamda Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin önemli bir aşama kaydettiği, ancak hedeflenen nihai sonuca henüz ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, belki de başarı yolunda en önemli unsur olarak, Mudurnu'yu seven ve değerlerini korumak isteyen aktörler tarafından bir sahiplenme düşüncesinin mevcut olduğu da görülmektedir. Her kurum

desteğini gösterirse, yaşamaktan memnun oldukları Mudurnu, Başkan İnegöl'ün deyişiyle, 'gerçek bir cennet olur' (İnegöl 2009).

5: ÖRNEKLERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

5.1: Giriş

Bu bölümde, tezin odaklandığı ana konuların incelenen örneklere somut olarak nasıl yansıdığına ve hipotezlerin ne ölçüde doğrulandığına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Kentsel koruma ve örgütlenme konularının karmaşıklığı göz önüne alınırsa, konuya ilişkin gerçek tablonun tüm genişliğinin ve derinliğinin tek bir araştırmada yakalanabileceği beklenmemiştir. Bununla birlikte, bu hedefe yaklaşma yolunda, Genel Örnekler araştırmasında 'yüzey araştırması' yaklaşımıyla konunun genişliğini, Odak Örnekler araştırmasında ise 'sondaj' yaklaşımıyla konunun derinliğini ele almak amaçlanmıştır.. Bununla birlikte, tüm örneklerden ilginç ve aydınlatıcı çeşitli bilgiler elde edilmiş, bunlar bu bölümde olabildiğince tezin çerçevesi içine oturtularak sağlıklı ve dengeli bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

5.2: Proje Süreç ve Sonuçlarına ilişkin Gözlemler

Örnek projelerin süreç ve sonuçlarına ilişkin eğilimleri değerlendirmeye, **plan- proje sıra-düzeni** açısından projelerin konumuna bakılarak başlanabilir. Örneklerin hemen hepsinde, mevcut olan **koruma amaçlı imar planının** proje ile farklı düzeylerde de olsa bir ilişkisi bulunmaktadır. Birçok örnekte, proje çalışmaları plan kararlarının uygulanmasını (Antalya, Afyon, Nevşehir- Ürgüp), bazı örneklerde planda tanımlı özel proje alanlarının ele alınmasını (Ankara-Altındağ, İzmir Bakımlı Cepheler, Kuşadası) içermektedir. Projelerin planlardan sapma gösterdiği durumlar, Kuşadası'nda olduğu gibi, planda tanımlanmış öncelikli proje alanının konut alanı olması dolayısıyla ekonomik fizibilitesinin görece düşük olması, onun yerine canlandırmanın öncelikle

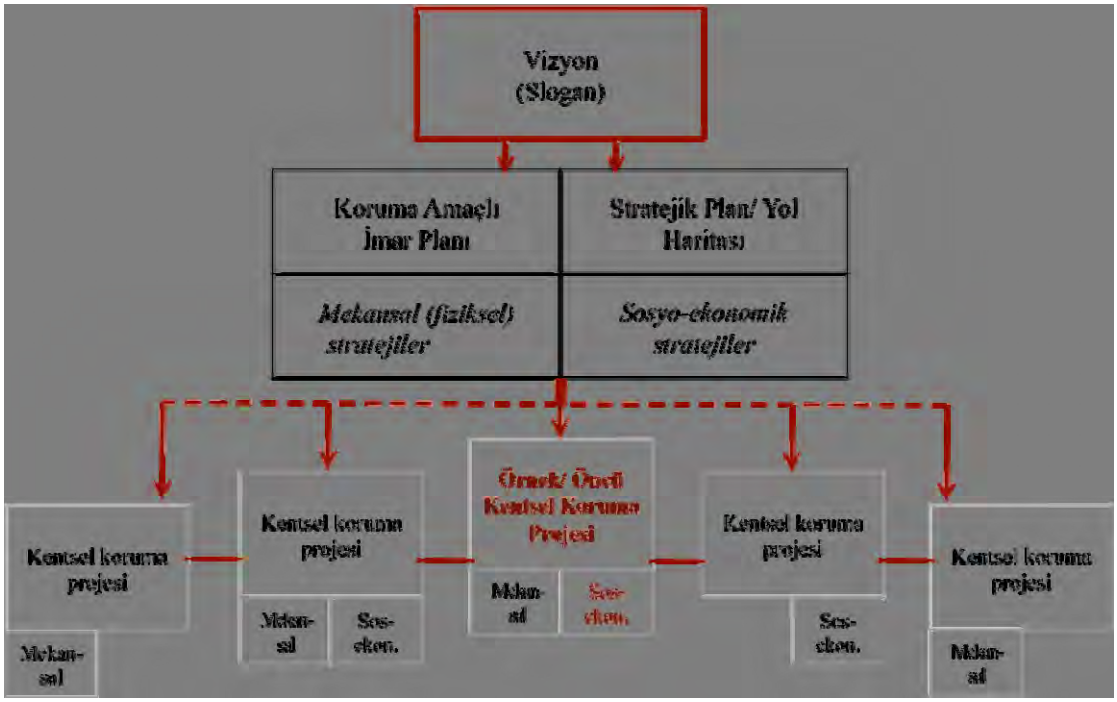
ticari merkezde yapılması gibi, **uygulama kolaylığına**, veya Gaziantep'te olduğu gibi plan kararlarının alanın değerlerini yeterince korumaması nedeniyle **daha doğru kararlar getiren uygulamalara** ve bu uygulamalarla eşgüdümlü **plan revizyonları**/ yeniden elde edimlerine gereksinim olmasıdır. Bu **'dokuya bağlı kalmak'** (Kavak 2009) esası, koruma planının yenilenmesine kadar ileri götürülebilmiş, 2. bölümde sözü edilen, 'projeye [veya bu durumda plana] bağlı planlama'dan **'alana bağlı planlama'** ilkesine de uygun olmuştur.

Projelerin kapsamları açısından, bazen örnek olarak alınan **projelerin sınırlarını** net olarak tanımlamak ve başka benzer projelerden ayrıştırmak zor olmuştur (Örneğin Gaziantep'te Kültür Yol ve Bey Mahallesi Projeleri'nin ilişkisi, Mudurnu'da sokak ve cephe sağlıklaştırma projelerini Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi kapsamına dahil olup olmadığı, İzmir Birgi'de ele alınan iki örnek projenin birbiriyle ilişkisi). Birçok kentte birden fazla, **birbiriyle ilgili etkinlik** olabilmekte, bunların alanları ve konuları da iç içe geçebilmektedir. Bu eğilim, **kent ölçeğine göre çok net bir ayrışma göstermemekte**, büyük, orta ve küçük ölçekli kentlerde etkinlik sayısı ve proje bileşenleri aynı derecede çeşitlilik göstermektedir. Ancak birçok ölçüte göre (proje bileşenleri, alan büyüklüğü, aktif rol oynayan aktör sayısı) yüksek karmaşıklık gösteren projelere bakıldığında, bunların çoğunun büyük şehirlerde olduğu gözlenmektedir (Antalya, Bursa Kültür Yolu, İstanbul-Fatih, İstanbul-Kadıköy, İzmir Bakımlı Cepheler, Eskişehir-Odunpazarı, Yalvaç, Gaziantep, Mudurnu).

Stratejik planlama olgusunun projelere ne kadar yansıdığına bakıldığında, yasa gereği kurumsal stratejik plan yapan (Gaziantep) ve projeyi kapsayan stratejik nitelikli bir belgeye sahip olan (Antalya'da Tarihi Kültürel Merkez raporu, İstanbul-Fatih'te UNESCO fizibilite raporu, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin koruma planına bağlı tasarım rehberi), özellikle büyük kent belediyelerinin mevcut olduğu görülmektedir. Birçok orta ölçekli ve küçük belediyede ise projelerin bütününe ait belgelerin de mevcut olduğu belirtilmekte, ancak uygulamaların stratejik planları ne kadar yakından takip ettiğine dair kesin bir veri görünmemektedir. Bununla birlikte, projelerin **etaplar** halinde

ele alındığı, sonra gelen etapların önceki etapların deneyimlerinden yararlanarak revize edildiği (İzmir Bakımlı Cepheler, Çanakkale, Kayseri- Talas, Kuşadası), süreç boyunca düzenli veya kritik noktalarda **yerel halkın katılımının** sağlandığı birçok örnek bulunmaktadır. Yine birçok örnekte, sürecin başında çeşitli ortakların paylaştığı bir heyecan, misyon duygusu ve çeşitli derecelerde **şekillenen vizyon etrafında buluşulduğu** görülmekte, bu ve daha önce sayılan özellikler stratejik planlamanın çeşitli yönlerini yansıtmaktadır.

Koruma eylemlerinin tek celsede yapılan kapsamlı ve **topyekun** girişimler mi, yoksa daha uzun sürelere yayılıp küçük adımlarla ilerleyen, **artımlı** etkinlikler mi olduğuna bakıldığında, her iki türlü eğilim de görülmektedir. Örnek olarak tanımlanan projelerin çoğunda, 'sokak sağlıklaştırma' veya 'han restorasyonu' gibi sınırlı bir alanda belirli bir fiziksel bir müdahaleye odaklanılmaktadır, ancak bu projeler de başlangıçta veya zaman içinde, diğer alanlardaki benzer mekansal (fiziksel) koruma projeleriyle ve mekansal olmayan (eğitim, tanıtım, araştırma, somut olmayan kültür mirasını geliştirme, istihdam, kredi, vb.) sosyo-ekonomik nitelikli ve destekleyici etkinliklerle bağlanmaktadır (Bursa Kültür Yolu, Eskişehir- Odunpazarı, Afyon, İzmir- Ödemiş, Isparta- Yalvaç, İzmir- Birgi, Sakarya- Taraklı). Doğal karşılanabilecek bu süreç, stratejik planlama ile de ilişkilendirilerek, aşağıdaki gibi şemalaştırılmıştır. Bu şema, kent ölçeği tipolojisine göre proje sayısı açısından sadeleşebilir veya zenginleşebilir. Ancak örneklerde tipolojiye göre proje yapılanmasında önemli bir ayrışma gözlemlenmemesi, ayrıca her kentte 'vizyon', 'koruma amaçlı imar planı' ve 'fiziksel-sosyal stratejiler' birlikteliğinin daha odaklı projelere temel oluşturan öğeler olarak bulunmasının önemli olması açısından, aynı şemayı genel-geçer kabul etmek mümkündür.

Şekil 9. Projelerin Stratejik ve Mekansal Koruma Planlaması ile İlişkisine ilişkin Model Denemesi

Proje süreçlerinde hemen her örnekte belirtilen ortak bir eğilim, **öncü örneklerin** (örneğin sokak sağlıklaştırmasının ilk cephe uygulamaları, veya toplu yapı restorasyonlarındaki ilk yapı uygulamaları) ortaya çıkmaya başlamasıyla sürecin **ivmelenmesidir**. Burada, öncü projelerin stratejik tetikleyici olarak işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Gerek örnek olarak tanımlanmış bir kentsel koruma projesinin içerisindeki etaplar arasında, gerekse projenin tümünün bir öncü etap olarak işlediği durumlarda, örnekleri gören diğer taraflar da benzer bir etkinliğin içinde olmaya özenmektedir (Ankara- Altındağ, Afyon, Çanakkale, İzmir- Ödemiş, Kayseri- Talas, Kütahya, Şanlıurfa). Fiziksel müdahaleler arasında bu tür bir çarpan etkisinin yanısıra, tarihi dokudaki fiziksel değişimin, çevresine ve şehrin geri kalanına da ekonomik olarak etkisi olmakta, daha önce çöküntü olmuş bir alan tekrar değerini kazandıkça, daha çok kullanıcı çekmeye, ve çevresinde rant oluşturmaya başlamaktadır. Gaziantep örneği

kapsamında değinilen bu sürecin, ülke genelinde çoğalmasının önünün açıldığı tahmin edilmiştir (Kavak 2009).

Projelerin **sonuçlarına** gelince, proje çalışmalarının, alanın fiziksel durumunun iyileşmesine, alanın ve bazen tüm kentin kimliğine, ve yerel koruma kültürünün gelişimine olumlu katkıda bulunma açısından belirgin sonuçlar yarattığı anlaşılmaktadır. Sosyo-ekonomik değişimin ise buna göre daha az belirgin olduğu, ancak birçok projenin alandaki kullanım oranını artırdığı, bunun dolaylı olarak ve daha uzun vadede sosyal profilde ve ekonomik refah düzeyinde değişime yansıyacağı düşünülmektedir (Bkz. Tablo 17).

Süreç ve sonuçların **başarısı** değerlendirilmeye çalışıldığında, bir projenin topyekun başarılı veya başarısız olduğunu söylemek zor olmaktadır, ancak projelerde saptanan başarılı yönler, başarısız yönlerden daha fazla öne çıkmaktadır. Daha önce Genel Örnekler için açıklandığı ve Odak Örnekler için de söylenebileceği gibi, projelerin yaklaşık yarısı tamamlanmış, diğer kısmı ise belirli etapları tamamlamış ve yeni etaplarla sürmektedir (bkz. Tablo 18). Bu durum oldukça **sağlıklı** sayılmalıdır. **İlerleme durumunun** çok başarılı olarak nitelenmediği örneklerde, proje yatırımcısının iflası ile beklenmedik bir ekonomik düşüş, veya daha önceki ekonomik krizin etkilerinden kurtulmak için gerekli görülen proje ivmesinin henüz yakalanmamış olması etken olmuştur.

Projelerin en belirgin **başarıları**, alanda kullanım ve hareketliliğin (ekonomik dinamiğin) artması, dokudaki fiziksel iyileşme ve kullanıcılar ile halkın korumaya ilgisinin gelişmesi, ve projelerin diğer projelere örnek olup ivme kazandırmasıdır. Başarıları sağlayan temel etkenler, belediyenin korumadaki kararlılığı, tüm aktörlerin birlikte projeyi sahiplenmeleri, maddi imkanların bulunması ve alanda sürekli çalışan uzmanların plan-proje-uygulama devamlılığına katkıda bulunması olarak sayılabilir. Projelerin **başarısız yönleri** ise, daha çok fiziksel müdahalelerin teknik ve bilimsel niteliği ile ilgili olup, çalışmaların çatı ve cephe ile sınırlı kalınıp yapıların bütün birer

sistem olarak çözülmemesi ve uygulamaların detaylarındaki hataları içermektedir. Birçok projede, sürecin daha erken aşamalarında yapılan hatalardan öğrenilerek daha sonraki aşamada uygulamaların düzeyi geliştirilmektedir. Bu olumlu özellik, **sürecin sağlıklı işleyerek** çalışmaları sürekli **iyileşme çizgisinde** tutmasını göstermektedir, ve alınabilecek olumsuz bazı sonuçların, projenin **erken aşamalarda** ve kentsel koruma sürecinin genelinde ciddi ve kalıcı bir hasara neden olmayacak derecede **sınırlı** olduğu sürece, sağlıklı işleyen bir süreç kadar önemli olmadığını göstermektedir. Ancak konu kültür varlıkları olduğu sürece, 'kalıcı hasar' vermeyen sonuçların sınırlarının, başka deyişle, kabul edilebilecek **'hata paylarının' dar** olduğu hatırlanmalıdır. Sürecin hem iyileşme çizgisinde ivmesini koruması, hem de koruma biliminin kabul edilebilir sınırları içinde kalması için, **etaplamanın** olabildiğince küçük adımlardan oluşması ve **sık denetim aralıklarına** sahip olması önerilebilir. Böylece, proje sürecinin 'ince elenip sık dokunması' ve daha kısa sürede, daha az emek ve zaman harcanarak daha fazla dersin çıkarılması ve iyileşme hızının katlanması da mümkün olacaktır. Benzer şekilde, iyileşme çizgisini desteklemek için, başta **Uzman aktörler** olmak üzere, olumlu katkıda bulunabilecek **olabildiğince fazla aktörün izleme, değerlendirme ve denetim pratiğinde yer alması** yararlı olacaktır.

5.3: Örgütlenme Biçimlerinin Proje Süreç ve Sonuçları ile İlişkisi

Tezin, örgütlenme biçimlerinin proje süreç ve sonuçları ile ilişkisinin ele alan, 1 no.lu hipotezinin, örneklem araştırmasına göre ne derece geçerli olduğu burada değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Hipotez 1: '*Bir kentsel koruma projesinin başarılı olması için projenin yasal, parasal, toplumsal, bilimsel ve yönetsel niteliklerini karşılayacak, Yetkili, Yatırımcı, Kullanıcı, Uzman ve Proje Sahibi aktörlerin tümünün etkin rol aldığı bir örgütlenme yapısı bulunmalıdır.'*

Hipotezin vurguladığı, 'gerekli tür ve nitelikteki aktörlerin yeterli temsili' konusunun, örneklemde nasıl ortaya çıktığını değerlendirmek için, öncelikle projelerde öne çıkan, **en önemli rolü oynayan aktörlere** bakılabilir. Örneklemin belirlenmesinde seçilen yaklaşımın bir bakıma belirleyici olduğu, ancak literatürdeki örneklerin de yönelttiği durum olarak, Türkiye'deki yerelleşmekte olan güncel pratiğe göre, kentsel koruma proje süreçlerindeki baş aktör, tartışmasız olarak **yerel yönetimlerdir**. Vizyon belirleyen, belirli bir proje vizyonunun etrafında kaynakları harekete geçiren ve diğer aktörleri bir araya getiren, yasal ve idari süreçleri takip ederek onama mercileriyle daha yakın ilişkiler kurarak proje gerekliliklerinin yerine getirme sürecini hızlandıran, böylelikle Proje Sahibi rolünü yerine getirmeye en yatkın aktörler, belediyelerdir. Bu rolü en etkili oynayan Belediyeler, bu rolde yasalarda tanımlı yetki ve görev kapsamının ötesinde bir çaba göstermekte, 2.3.3.2: Aktörler, Sektörler ve Roller bölümünde 'gönüllülüğe' göre tanımlı tipolojiden **'görevli- ilgili'** sınıfına girmektedir. Konunun kuramsal temeline ilişkin önceki bölümlerde yerelleşme ile ilgili söylenenlerin yanısıra, örneklem araştırmasında da **yerel ölçeğin avantajları** tekrar vurgulanmıştr. Yereldeki dinamikler daha hızlı hareket edebilmekte, belirli bir kentteki yöneticilerin ve proje ortaklarının hepsi bir anda bir araya gelip herhangi bir konu hakkında karar verme ve hemen uygulamaya geçebilme şansına sahiptir (Cihan 2009a). Örneklemin sunduğu verilere göre, en önemli rolü oynayan aktörler, gerek kurum, gerek **Belediye Başkanının** kişiliği açısından ilk sırayı alan **Belediyenin** yanısıra belirli bir gruplama içinde şöyle sıralanabilir: **Kültür ve Turizm Bakanlığı** ve **Koruma Bölge Kurulu**, merkezi yönetimin yetkili ve uzman rolünü; **Valilik, Vali ve İl Özel İdaresi**, merkezi yönetimin yerel yönetim ile buluştuğu bir yetki düzeyinde, yetkili ve yatırımcı rolünü; **alan kullanıcıları, yerel halk ve özel girişimciler**, yerel düzeyde birey düzeyinde sivil toplumu ve kullanıcı rolünü; **üniversite, Tarihi Kentler Birliği, ÇEKÜL Vakfı ve yerel sivil toplum kuruluşları**, ulusal ve yerel örgütlü düzeyde sivil toplum ve uzman rolünü oynamaktadır.

Hipotezde belirtilen 'aktör türlerine' ayrı ayrı bakılacak olursa, örneklemdeki aktörler durumu aşağıdaki gibi değerlendirilebilir:

İyi Yönetim 1 (Liderlik ve Vizyon): Proje Sahibi:

Araştırma esnasında, 'İyi Yönetim' ölçütünün, iki ayrı önemli boyutu olduğu kanısına varılmıştır. 1. boyut olan, 'liderlik ve vizyon sağlama' konusunun, daha sonra ele alınan 'eşgüdüm' boyutundan farklı ele alınması uygun bulunmuştur. Projelerin başarılı süreç ve sonuçlara sahip olmasında, hemen hemen tüm örneklerde Proje Sahibi rolünü oynayan büyükşehir, il veya ilçe belediyesinin sağlam bir **proje vizyonu** oluşmasına öncülük ederek bu vizyonu **kararlılıkla ve sürekli olarak sahiplenmesinin** yaşamsal önemi bulunmaktadır. Kentsel ölçekteki koruma uygulamaları, yukarıda değinildiği gibi daha çok **belediyelerin** sahiplendiği projelerdir. Avrupa Birliği'nin (örneğin İstanbul-Fatih) proje sponsoru olarak, Kültür Bakanlığı'nın da sokak sağlıklaştırma projeleri hazırlanmasında işveren (örneğin Altındağ) ve tek yapı onarımlarında sponsor (örneğin Kütahya) olarak proje sahibi rolünü oynadıkları görülebilmektedir, ancak bu rolün tek başına bir 'vizyon' yaratmak ve sürdürmek için yeterli olmayacağı, vizyonun yaşaması için yerel düzeyde güçlü olan aktörlere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

İyi Yönetim 2 (Eşgüdüm): Proje Sahibi:

Proje başarısında 'İyi Yönetim' ölçütünün diğer temel boyutu olarak, örgütlenme kurgusu içinde yer alan tüm aktörlerin eşgüdümünün sağlanmasına, bunu yapacak en uygun aktör olarak da Proje Sahibinin rolüne örneklem içinde bakıldığında, projelerin çoğunda, çeşitli biçim ve derecelerde **aktörleri buluşturan bir yapılanma** görülmektedir. Bu yapılanma, bazı durumlarda kurul, komisyon, platform, vb. tanımlı bir çerçeve içinde gerçekleşerek, o projeye özgü çok-aktörlü bir 'üst-aktör' yaratabilmektedir (Antalya, Kadıköy ve Konak örneklerinde olduğu gibi). Örneklerin daha büyük kısmında ise, belediye projeyi yöneten aktör olarak daha ağırlıklı rol almakta, diğer aktörlerle eşgüdümü ayrı ayrı yürütülen ilişkilerle tek başına sağlar görünmektedir. Proje Sahibi rolünün **uygulama ve projelendirme aşamaları** arasında

bölündüğü Ankara- Altındağ örneğinde, bazı proje kararlarının uygulama sürecine yansıyamaması sorunu yaşanmış, eşgüdüm aksaklığının doğrudan sonucu görülmüştür.

Eşgüdümün etkili bir şekilde yürütülmesinde, **ilişki ağının** başlangıçtan itibaren doğru şekilde kurulması; farklı aktörlerin süreçteki rollerini oynamasında **zamanlamanın** doğru hesaplanarak gerekli hazırlıkların önceden yapılması (örneğin Gaziantep'te ve Kuşadası'nda olduğu gibi, Vakıflar Müdürlüğü'nün yatırım programının kentsel koruma projesine göre ayarlanması), aktörler arasındaki siyasal farklılıkların gözardı edilerek, **'siyaset üstü'** bir ortak proje vizyonu, ve paylaşılan kent ve tarihi dokunun ihtiyaçlarını gözeten ortak çıkarlar çevresinde buluşulabilmesi, vurgulanan noktalar arasındadır (Cihan 2009b; Okuducu 2009). Etkili bir eşgüdüm, rollerin ve ilişkilerin sağlıklı işleyecek şekilde tanımlanması ve korunması ile ilgilidir. Aktörlerin, yasa ile görevlendirilmiş ve yetkilendirilmiş oldukları **rolleri tam kapasitede oynamaları** (örneğin Ödemiş, Muğla ve Yalvaç için vurgulandığı üzere Valilerin emlak katkı paylarını kullandırmaları), kendi inisiyatifleri ile yasal zorunluluk ötesinde gönüllü rolleri de üstlenmeleri (örneğin Muğla, Sivas ve Birgi için Koruma Kurullarının danışmanlık da sağlaması), projelerin başarısına katkıda bulunmaktadır. Düzenli görev tanımları, sadece kurumlararası ilişkilerde değil, **kurum içi yapılanmada** da önemli olmakta, Gaziantep deneyiminde belirtildiği gibi, müdürlük, birim, şeflik veya personele doğrudan kendi alanına girmeyen görevlerin verilmesi performansı etkilemekte ve bu tür sıkıntıları en az düzeye indirmek için belediyede ek çabalar gösterilmektedir (Cihan 2009b).

Rol tanımlarında çakışmaları ve boşlukları önlemek gibi düzenleyici yaklaşımlar önemli iken, ilişkilerin geliştirilmesi konusunda **iletişim** imkanlarının desteklenerek **olabildiğince fazla sayıda ve yoğunlukta ilişkiler** kurulması, genel bir ilke olarak benimsenebilir. Süreçlerdeki birçok aksaklık, yanlış anlamalar, empati ve işbirliği eksikliği, karşılıklı olarak aktörlerin yeterince iletişim kurmamasından ve birbirlerini tanımamasından ileri gelmektedir. Tanışıklık geliştikçe, çıkar çatışmalarının çözümlenmesi ve **olumsuz ilişkilerin onarılması** kolaylaşacak ve **fikir alışverişleri** ile

yeni olumlu katkılar sağlanacaktır. İlişkilerin kent ölçeğinde yoğunlaşmasının yanısıra, kent ölçeği ötesinde, **şehirlerarası işbirlikleri** ve fikir aktarımlarının da faydalarına tanık olunmaktadır. Örneklem içinden bunun bazı örnekleri, Gaziantep- Halep Belediyeleri, Yalvaç Belediyesi- Antalya Mimarlar Odası veya Kuşadası Belediyesi-ÇEKÜL Ege Bölge temsilciliği arasında olduğu gibi ortaklıklar kurulması, veya daha önce Gaziantep'te görev yapmış olup sonra Kuşadasına atanan Kaymakam Mustafa Esen'in, Gaziantep Kültür Envanterinin bir benzerini Kuşadası için yapılması talimatını vermesidir (Özlü 2010).

Projelerde iyi yönetim konusunda, uzun vadede karşılaşılan **kurumsal süreklilik** sorununa, örneklem arasında da değinen çeşitli taraflar olmuştur. Buradaki en belirgin etken, **iktidar değişikliklerinin** proje sürekliliğine etkisidir. Kamu idarelerinde olması gereken hizmet sürekliliğinin, belediye başkanı değişikliklerinde genellikle aksadığı, yeni dönemde mevcut ekibin değiştirilmek istendiği, bunun bilgi birikimine sahip ve üretken kadroların kaybına yol açtığı belirtilmiştir (Cihan 2009a). İncelenen Odak Örneklerde, Gaziantep'teki başkan Güzelbey'in kadro değişikliklerinde mevcut birikime saygılı davrandığı ifade edilmiş, Kuşadası ve Mudurnu'da ise yeni gelen başkanların kendi stratejilerini de sürece eklemeleriyle birlikte önceden yürümekte olan süreci geliştirmek yönünde yapıcı tavır sergilemiştir. Bu şanslı örneklerdeki **olumlu tavırlar**, kentsel koruma projelerinin başarılarını destekleyen bir etken olmuştur. Ancak iktidar değişikliklerinin olası olumsuz etkilerine karşı, **kente ve dokuya özgü daha kalıcı yapılanmaların** gereğine değinilmiştir. Mudurnu örneğinde, kültür ve tarih turizminin, birkaç yılda seçimle değişen belediye ve atamayla değişen kaymakam gibi iki kuruma bırakılmayacak kadar önemli olduğu vurgulanmıştır (Cantürk 2009). Burada, **sivil toplum temsilcilerinin** de yer aldığı çok-aktörlü ve sürekli yapılanmalar uygun bir seçenek gibi görünmektedir. Birçok kentte kurulmuş olan **Kent Konseyleri**, belediye temsilcilerinin yanısıra kentteki başka grupların da temsilcilerini içermeleri açısından düşünmeye değerdir. Çanakkale örneğindeki **Tarihi Kent Komisyonu**, ve Antalya örneğindeki **Proje Kurulu**, diğer olumlu örnekler olarak ele alınabilir. Bazı projeler için oluşturulan, geçici ve gayrıresmi nitelikteki çok-aktörlü oluşumları (örneğin

Gaziantep'teki 'ortak akıl platfromu') **yasal bir zemine oturtma** ve kurumsallaştırma düşüncesi de dile getirilmiştir (Okuducu 2009). ÇEKÜL'ün ve Tarihi Kentler Birliği'nin bu yönde önemli çalışmaları olmuştur; TKB tarafından seçimlerde yerel siyasi kadroların değişmesinin sunduğu tehlikeyi bertaraf etmeye yönelik vurgulanan yaklaşım, **koruma bilincinin yaygınlaştırılması ve kurumsallaştırılmasıdır** (Kırayoğlu 2008)

Kurumsal süreklilik konusunda, **'kişi'ye bağlı** yapılanmalardan 'kurumsal' yapılanmalara geçiş de gerekecektir. Birçok örnek projede (örneğin Odunpazarı ve Yalvaç), Belediye Başkanının koruma konusuna gösterdiği özel ilginin öneminden bahsedilmiştir. Birçok aktörler-arası ilişkide daha samimi diyaloglara fırsat veren **insan faktörü** rol oynamakta ve yöneticilerin kişilikleri pek çok kez aktörleri buluşturan bir cazibe noktası olabilmektedir. Bu açıdan değerli olan kişisel etkiler, kısa vadede ve stratejik ve tetikleyici öncü projelerde daha önemli olmakla birlikte, daha **orta ve uzun vadelerde** kurumsal yapılara dönüştürülmesi de tarihi dokulardaki koruma çalışmalarının sürdürülebilirliği için önemli olacaktır. Belediyelerin, kişisel eğilim ve kararlara bağlı kalmadan, tutarlı ve uzun vadeli bir kurumsal yapıya kavuşmasıyla gerçek anlamda **'kurumsallaşma'** başarılabilecektir.

Yerel düzeyde kurumsallaşmayı ve güçlü bir proje vizyonun yaşamasının sağlanması konularında değinilmesi gereken bir başka önemli bir nokta da, yerel yönetimlerin **siyasi yönüdür**. Yukarıda değinilen iktidar değişiklikleri ve bireysel kişiliklerin etkileri gibi, yerel yönetimlerin kendilerini tamamen soyutlayamayacağı, yönetimlerin gerek kendilerini seçen seçmen kesimlerine gerekse siyasi parti yapılanmalarına karşı bazı **sorumlulukları ve bağımlılıkları** olacağı doğal karşılanmalıdır. Bu bağlar, aktörler arasında **uzlaştırılması gereken çıkar ilişkilerinin** önemli bir parçasıdır ve koruma sürecini de etkilemektedir. Yerel siyasetin korumaya etkilerinin olumsuz sonuçlarından korunabilmek, daha önce belirtildiği gibi yine diğer aktörlerin, özellikle **kalıcı, çok-aktörlü, sivil ağırlıklı yerel oluşumların** bir **denge** unsuru sağlaması ile mümkün görünmektedir. Araştırmadaki örneklerde, olumlu ve ender sayılacak bir durum, Gaziantep'de korumaya verilen önemin, çok gelişerek seçim kampanyalarında ifade

edilen pazarlama unsurlarından biri haline gelmesi, böylece yerel siyaseti etkiler hale gelmesi olmuştur. Kültür mirasının korunması, bir yandan geleneksel ekonomik düzende zayıf bir konumdayken, diğer yandan da pek çok tarafça benimsenebilecek, kolayca evrensel bir ortak payda yaratabilecek etik bir yöne sahiptir, ve siyasetin karmaşasına takılmadan, **'siyaset üstü' bir düzleme** çıkarılabilmesi mümkün olmaktadır. Tarihi Kentler Birliği buluşmalarında, birbirlerinden çok farklı siyasi duruşlara sahip belediyelerin bir araya gelerek, 'teknik konularda' dayanışmaya açık oldukları, veya korumanın bu 'etik' çatısı altında birleşebildikleri gözlenmektedir.

Yasal Geçerlilik: Yetkili:

Örneklemdeki projelerin tümünde, kentsel sit statüsüne bağlı olarak, en önemli yetkili aktör olan **Koruma Kurulunun** proje onayı vermesi söz konusudur, ve uygulamalar bu onay aşamasını takip etmiştir. Kurulun, onay mercii olarak oynadığı temel rolün ötesinde, projelerin bir kısmında danışmanlık veren ve sürekli diyalog içinde çalışılan destekleyici ve eğitici bir rolü de vardır (örneğin Muğla, Sivas ve Birgi). Plan ve proje onaylarında yetkili ve görüş bildiren, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Çevre ve Orman Bakanlığı gibi merkezi kamu kurumları da Koruma Kuruluna göre daha arka planda da olsa önemli bir yer tutmaktadır. Diğer yetki türlerini oluşturan, maddi kaynak sağlayan ve mülkiyet sahibi olan aktörler de proje süreçlerinde ön planda olmuştur. Mal sahiplerinin tümünden proje uygulaması veya mülkiyet aktarımı için izin almakta zorlanılan, Ürgüp- Kayakapı veya Gaziantep'teki Hışva Han gibi parçalı mülkiyet durumlarında, proje sürecinin uzaması kaçınılmaz olmaktadır.

Parasal Kaynak: Yatırımcı:

Maddi kaynak sorunu, birçok kişi ve yetkili tarafından, yerel yönetimlerde ve tarihi çevre koruma çalışmalarında aşılması gerekli en önemli sorunlardan biri olarak öne sürülmeye devam etmektedir. Belediyeler, gerçekleştirmek istedikleri projeler için gerek projelendirme gerekse uygulama aşamalarında kaynak arayışında yoğun çaba sarfetmek durumundadır. Sorunun ağırlığı ve önemi, yararlanılabilecek **kaynaklarda süreklilik ve çeşitliliğin** sağlanmasını gerekli kılmaktadır. En başarılı örneklerden biri olan

Gaziantep'te, finansman için olabildiğince çok çeşitli kaynaktan yararlanılmıştır ve tüm başarılarından sonra bile halen kaynak arayışının bir mesele olmaya devam ettiğini bildirmektedir. Ancak, son yıllardaki yeni yasal düzenlemelerin yarattığı, İl Özel İdaresi aracılığıyla kullanılan **emlak katkı payları** ve **Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın** proje ve uygulama **yardımları**, bu konuda önemli bir fark yaratmıştır. Emlak katkı paylarının, her yıl vergilerle kendiliğinden beslenerek yenilenebilir, ayrıca sadece koruma amacıyla kullanılabilir oluşu, onu belediyeler için çok iyi bir kaynak haline getirmektedir (Cihan 2009a; Şerifoğlu 2009). Ancak kaynağın kullandırılmasını **yetkilendiren Vali** burada kilit rolü oynamakta, Valinin projeleri destekleme inisiyatifini kullanmadığı yerlerde, koruma çalışalarında hiç başarı sağlanamadığı bildirilmektedir (Güzelbey 2009a).

Kamu finansmanının yanısıra, yine yeni yasal düzenlemelerle[48] teşvik edilen özel sektör finansmanı ise, geleceğe yönelik önemli potansiyel barındıran bir mali kaynak seçeneğidir. Özel girişimcilerin kar sağlamak amacıyla kentsel ölçekteki korumaya ve bu bağlamda oluşturulacak alt ölçekli projelere sağlayabildiği önemli katkılar, Antalya Kaleiçi'nde önemli turizm işletmeleri kuran veya İstanbul'da tarihi yapı onarma işine yatırım yapan özel girişimcilerde izlenebilmektedir. Kültür mirasının kentsel ekonomi ile ilişkisinin daha iyi anlaşılmış olduğu bu gibi büyük kentsel merkezlerin yanısıra, diğer kentlerde de benzer bir süreç daha geriden gelmekle birlikte mevcuttur. Gaziantep örneğinde, özel sektör finansmanının, proje süreçlerinin daha ileri aşamalarında, çalışmalar belirli bir ivme düzeyine ulaştığında önem kazandığı ifade edilmiştir. Buna göre, özel girişimciler önce biraz 'olanları seyreder', ancak gerçek bir şeyler olacağını hissetikleri zaman 'ellerini taşın altına koyarlar' (Güzelbey 2009a). Bu da özel sektörün yatırım öncesi **karlılık analizi** yapma, yatırımın geri dönüşü olacağına ilişkin güvence arama, yönteminin bir parçası olarak olağan karşılanmalıdır. Burada kamu yöneticilerinin rolü, sadece kaynak sağlamak değildir; **projenin inandırıcılığını taahhüt etmek** gibi başka önemli görevleri de bulunmaktadır. Bu bizi yine İyi Yönetimin 1. boyutu olan 'vizyonun bekçiliği' konusuna getirmektedir.

[48] 5035 sayılı yasa ile kültür varlığı harcamalarının gelirden düşülmesi ve gidere eklenmesinin sağlanması, 5225 sayılı Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu, vb.

Maddi kaynak meselesinin bir başka yönü, projelendirme aşamasında, 'nakdi' değil 'ayni' nitelikli yardım denebilecek, **gönüllü insan kaynakları** konusudur. Bedelsiz proje hazırlayacak meslek üyesi talebi, birçok belediyede dile getirilmiştir. Burada, sivil toplumun gönüllülük ilkesinin faydası görülmekte, aynı zamanda belediyelerin üniversite gruplarına üzerinde çalışacak örnek sunarak eğitime katkıda bulunmaları (Kuşadası'nda gerçekleştirildiği ve Mudurnu'da hedeflendiği gibi), ve kurumsal imkanlardan (örneğin belediye konaklama tesisleri) yararlandırarak bu gönüllü gruplara bir karşılık sunması mümkündür. Gönüllülük, daha geniş ölçekte, büyük şirketlerden sponsorlar bulunarak 'sosyal sorumluluk' ilkesi biçiminde de devreye girebilir. İncelenen projelerde, bu sponsorluk imkanından kısıtlı oranda söz edilmiştir.

Toplumsal Destek (Katılım): Kullanıcı:

Proje başarısı için önemi literatürde yaygınca ele alınmış olan, katılım ve toplumsal destek konusunun örnek projelerde nasıl gerçekleştiğine bakıldığında, araştırmaya katılan tüm kişi ve kurumlarca bu aktör grubunun önemi teyit edilmektedir ve de **alan kullanıcıları ile yapılan toplantılara** vurgu yapılmaktadır. Örneklerdeki deneyimlerin (Kuşadası, Afyon, Çanakkale ve Kütahya'da olduğu gibi) gösterdiği tutarlı sonuç, katılımın yerel halkı **'ikna'** etmekten ve 'proje ve koruma mantığını anlatmaktan' geçtiği, bunun için belirli bir süre geçmesi ve sabredilmesi gerektiği yönündedir. Proje başlangıcında, vatandaşların isteksiz ve inançsız olması, uygulamalar ortaya çıktıkça ilgi, istek ve desteklerinin gelişmesi, doğal bir durum olarak algılanmaktadır. Halka yönelik bilgilendirme ve danışma etkinliklerine karşın, proje ile ilgisiz ve isteksiz kalan kesimler de örnek projelerde görülmüş ve proje başarısını olumsuz etkileyen bir etken olarak belirtilmiştir.

Bilimsel Nitelik: Uzman:

Tarihi çevre koruma çalışmalarının bilimsel ölçütlere uygunluğunu sağlamakla görevli temel aktörler olan, **Koruma Bölge Kurulları** ile yeni yasal düzenlemelerle bu konuda yetki verilmiş olan **belediyeler**, örnek projelerde projelendirme ve uygulama

aşamalarındaki onay mercii, işveren, müellif ve denetçi rollerini yasal görevleri oranında ve bunun ötesinde de çeşitli derecelerde oynamaktadır. Projelendirme aşamasının diğer temel bir aktörü olan, ihale ile hizmet veren özel proje büroları (serbest meslek üyeleri dail), halen projelerin çoğunda müelliflik yapmaktadır, ancak belediyelerin artan denetleme görevleri, aynı zamanda birçok belediyenin ekonomik nedenlerle projelendirme hizmetlerini kurum içinden temin etmeyi tercih etmesi, **belediyelerde projelendirme kapasitesinin** geliştirilmesinin önemini artırmaktadır. Belediyelerde KUDEB kurulması, gerekli teknik kapasiteye sahip elemanların görevlendirilmesi, veya mevcut elemanların teknik eğitim imkanlarından yararlanması bu yoldaki araçlardır. Örnek projelerde (Altındağ, Kadıköy ve Ödemiş'te olduğu gibi), **uygulamalardaki teknik hataların**, başarıyı olumsuz etkileyen başlıca etkenlerden biri olarak belirtilmesi, bilimsel standartların geliştirilmesi için daha fazla önlem alınmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Burada **üniversitelerin** gerek kurumsal düzeyde uzmanlık eğitiminin ve kapasite geliştirme çalışmalarının etkinliğini artırarak, gerekse bireysel düzeyde öğretim üyelerinin danışmanlık ve benzeri kanallarla projelerin karar süreçlerini yönlendirerek bilimsel standartların yükseltilmesine katkıda bulunma potansiyeli gerçekleştirilmelidir. Kapasite geliştirme çalışmaları bağlamında, özellikle koruma projelerinde karar verici aktör durumundaki kamu kurumlarında (belediyeler, il özel idareleri, Vakıflar Müdürlükleri) çalışan görevlilerin teknik eğitimi öne çıkmakta, bunun nitelikli kadroları istihdam politikaları ile desteklenmesi gerekecektir.

<u>Bilimsel nitelik ile proje ivmesinin dengelenmesi:</u>

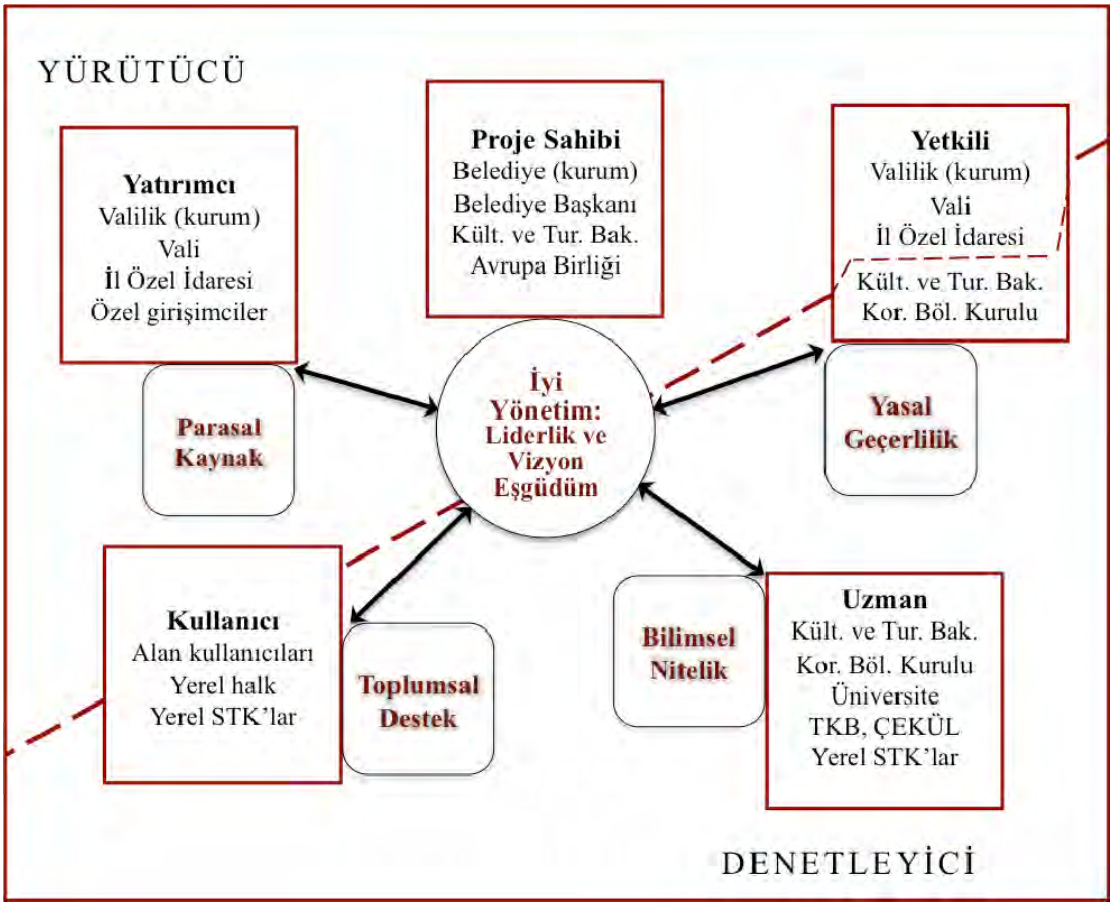
Seçim dönemlerinin başlangıcında, belediyelerde işlere 'hızlı başlamak' ve çalışmalarda bir **ivme yakalamak** isteği olduğu gözlenmektedir. Karmaşık koruma süreçlerinin sık sık yaşadığı bürokrasiye bağlı ağırlık sorununa karşı, bu anlaşılabilir tutumun karşısında, proje süreçleri ilerledikçe, yapılan işlerin niceliğinden çok **niteliğine dikkat etme** gereği ivme yakalama gereğinden daha çok öne çıkmaya başlamaktadır (örneğin Gaziantep, Kuşadası). Gaziantep örneğinde, ilk baştaki kadar 'hızlı iş yapmanın' en iyi çözüm olmayacağı, hata yapmamanın önem kazandığı kritik aşamalarda çok daha **dikkatli kararlar** verilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Tartışmanın diğer yanına dönülecek

olursa, koruma çalışmalarının belirli bir hata payı içinde ilerlemesine izin vermek konusu üzerinde de durmaya değerdir. **Korumacılıkta hoşgörünün dozunun** çok önemli olduğu, bazen Koruma Kurullarında gösterilen aşırı katı tutumun gerçekçi olmayıp vatandaşları süreçten soğuttuğu, o nedenle projelerdeki esneklik ve toleransı dengeli kullanarak vatandaşı korumanın 'bir ucundan tutmaya' sevk etmenin daha fazla başarı getireceği belir tilmiştir (Özkan 2009). Bu noktada **Tarihi Kentler Birliği ödül ve teşviki** önemli bir rol oynamaktadır. Birlik, belediyelerin koruma çevrelerinde eleştirilen bazı uygulamalarına tolerans gösterip, belediyeleri teşvik etmeye devam etmiş, 'hiçbir şey yapmamaktansa' korumaya yönelik basit de olsa bir çaba gösterilmesini takdir etmeyi önemsemiştir. Son yıllarda ödül sergilerinde izlenebildiği kadarıyla, ve TKB jürisinin de teyit ettiği üzere (Görgülü 2010) projelerin **nitelik düzeyi her yıl yükselmekte**, gittikçe daha fazla ayrıntıya bakılarak standartları yukarı çekmek mümkün olmaktadır. Bu sayede, bilimsel niteliğin, proje ivmesinin ve proje ortaklarının olumlu bir sinerji içinde projeye katılımının hepsini bir arada desteklemek kolaylaşmaktadır.

Tezin 1. Hipotezinde dile getirilen, projelerde olması gerekli niteliklerin belirli aktörlerce karşılandığı düşüncesinden hareketle, yukarıda anlatılan **denge sorununun aktörler çerçevesine yansımasına** bakılmalıdır. Bu sorunu kavramsallaştırmak amacıyla, aktörler 'proje ivmesi'ni destekleyen **'yürütücü aktörler'** ile 'bilimsel niteliği' destekleyen **'denetleyici aktörler'** olarak genel bir sınıflamaya konmuş ve Şekil 10'da görselleştirilmiştir.

- 'Parasal kaynak' sağlayan 'Yatırımcı', 'yürütücü' tarafta yer almaktadır
- 'Uzman' aktörler (akademikler, bilim insanları, danışmanlar, kültür varlıklarını korumakta uzmanlaşan sivil toplum kuruluşları) ise 'denetleyici' tarafta yer almaktadır.
- 'İyi yönetim'den sorumlu Proje Sahibi, 'yasal geçerlilik' sağlayan 'Yetkili' ve 'toplumsal destek' sağlayan 'Kullanıcı' ise, iki gerekliliği de destekleyen aktörlerdir. Bu aktörler içinde, projenin 'toplam başarısından' birinci derecede sorumlu olan Proje Sahibinin iki gerekliliği de eşit olarak sağlaması beklenmelidir. Yetkili

kurumlar arasında, kültür varlıklarını korumaktan sorumlu olanlar bilimsel nitelik açısından denetleyici konumundadır. Kullanıcılar arasında, bir yandan projenin sonuçlanarak kültürel varlıklardan yararlanabilmeyi, diğer yandan demokratik haklarının ve ihtiyaçlarının da karşılanması için projenin katılımcı olmasını bekleyen, alanda yaşayan ve çalışan yerel halk ve onları temsil eden sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır.

Şekil 10. Aktör Tipolojisi ve En Önemli 10 Aktör ile Örgütlenme Modeli Denemesi

Örneklemde sergilenen başarılı proje süreç ve sonuçlarında, yukarıda anlatılan aktör ve rol çeşitlerinin bulunmasının etken olduğu anlaşılmaktadır. Bu değerlendirmelerden çıkarılabilecek sonuç, araştırma sonuçlarının Hipotez 1'i genel anlamda desteklediğine ilişkindir.

5.4: Kentsel Dinamiklerin ve Kentsel Ölçeğin Etkileri

Tezin, kentsel dinamiklerden biri olan imar hareketliliğinin ve kentsel ölçeğin örgütlenme biçimlerine etkisini ele alan, 2 no.lu hipotezinin, örneklem araştırmasına göre ne derece geçerli olduğu aşağıda değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Hipotez 2: ***'Kentsel koruma projelerinin örgütlenme biçimleri, projelerin yer aldığı kentsel ortamdaki imar hareketliliğine ve kent ölçeğine göre farklılaşmaktadır.'***

Kentlerdeki **imar hareketliliğine** bakıldığında, yüksek hareketliliğe büyük ve orta ölçekli kentlerde rastlandığı, küçük kentlerde rastlanmadığı, düşük hareketliliğe ise orta ölçekli ve küçük kentlerde rastlandığı, büyük kentlerde rastlanmadığı görülmektedir. Bu eğilim, ölçek ve imar dinamikleri arasında genel bir korelasyon olduğuna işaret etmektedir.

Proje alanının işlevinin ekonomik dinamiklerle doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Tüm kent ölçeklerinde, ticari işlevli dokular konut mahallelerine göre daha dinamiktir. Küçük kentlerde proje konusu olan daha fazla konut dokusuna rastlanmıştır (bkz. Tablo 9). Bu eğilim, küçük kentlerde ekonomik dinamiklerin daha kısıtlı olduğu fikrini bir derece desteklemektedir. **Proje alanlarının boyutları** konusunda, büyük proje alanları daha çok büyük ölçekli kentlerde görülmektedir, ancak tüm yerleşim ölçeğinde koruma çalışmaları başlatan küçük kentlere de (örneğin Yalvaç, Mudurnu) rastlanmaktadır. Büyük kentlerin yarısında (Antalya, İstanbul ve İzmir), kentsel sit alanında yenileme alanları da belirlenmiştir. **Proje etkinliklerine** bakıldığında, orta ölçekli kentlerde yayalaştırma ve altyapı iyileştirme etkinliğinin daha fazla ön planda olduğu görülmektedir.

Projelerdeki **aktörlerin özelliklerine** bakıldığında, aktör çeşitliliğinin küçük kentlerde de büyük kentler kadar yüksek olduğu görünmektedir. Büyük kentlerde büyükşehir- ilçe belediyeleri ilişkileri de söz konusu olmaktadır. Küçük kentlerde belediyenin doğrudan projelendirme yapması daha az oranda görülmektedir. Projelerde en önemli rolü oynayan aktörler, Genel ve Odak Örnek sonuçlarına birlikte bakıldığında, tüm kent ölçeklerinde Belediye, Belediye Başkanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Koruma Bölge Kurulu, Valilik, İl Özel İdaresi, alan kullanıcıları, yerel halk, Tarihi Kentler Birliği ve ÇEKÜL Vakfı olarak belirtilmiştir. Kent ölçeklerine göre değişkenliği açısından, büyük ve orta ölçekli kentlerde, üniversite ve yerel sivil toplum kuruluşları da önemli iken, küçük kentlerdek özel şahıslar ve Vali (kişi) de önemli olmaktadır (bz. Tablo 14). **Ölçeklere göre aktörlerdeki değişkenliğin çok belirgin olmadığı** kanısına varılmıştır.

Kentsel ölçeğin getirdiği en belirgin farkın, **ekonomik güç** konusunda olduğu söylenebilir. Gaziantep, Antalya, Bursa gibi büyük kentlerde gerek belediye öz kaynakları, gerek İl Özel İdaresi fonları açısından daha fazla maddi imkanı olması ve bu kaynağın koruma çalışmalarında harekete geçirilmesi doğal bulunmaktadır. İzmir gibi il bazında emlak gelirlerinin güçlü olduğu örneklerde, orta ölçekli ve küçük kentler de emlak katkı paylarından yararlanmak için iyi fırsatlar bulmaktadır. Orta ölçekli ve küçük kentlerde, Kültür ve Turizm Bakanlığı proje ve uygulama yardımlarının, çarşı esnafının, üniversite veya serbest mimarların gönüllü projelendirme katkısının (Bursa Tuz Hanı, Çanakkale, Kütahya, Kuşadası, Mudurnu) da finansmanda önem kazandığı görülmektedir.

Sosyo-ekonomik dinamikler ve kentsel ölçeğin proje süreç ve sonuçları ile ilişkisi ile ilgili olarak, **orta ölçekli kentlerde örnek projelerin en fazla, daha sonra küçük ve en son büyük kentlerde sonuç verdiği** izlenimi edinilmiştir. Projelerde görülen, alanda kullanım ve hareketliliğin artması, dokudaki fiziksel iyileşme ve kullanıcılar ile halkın korumaya ilgisinin gelişmesi konularındaki kazanımlar, özellikle orta ölçekli kentlerde gözlenmektedir (bkz. Tablo 18). Mudurnu koruma planı müellifi Turan Barlas'ın (1995; 1997) ölçek ve dinamizm konusundaki izlenimleri kayda değerdir: Barlas, Mudurnu'yu

örnek vererek, bu tür baskısız yerlerde, temel ortak sorunun yapılara rant ve ekonomik canlılık kazandırma olduğunu, büyükşehirlerde korumanın daha sık olarak kaybedilmiş bir savaş olduğunu, Mudurnu gibi kırsal, korunmuş kasabalara konsantre olmanın bürokrasiden uzak, ve küçük tedbirlerde yerel ölçekteki bilinç ve ilgi uyandırmanın mümkün olması nedenleriyle daha mantıklı olduğunu düşünmektedir. Bu görüşler, 2000'li yıllarda başlayan, ÇEKÜL ve TKB çalışmaları ile yeni yasal düzenlemelerin etkisindeki yeni dönemin öncesine aittir. Bugün değerlendirilecek olduğunda, bu görüşlerden ayrılan nokta olarak, Ankara ve İstanbul olmasa da, koruma konusuna yoğunlaşmış ve ekonomik güçlerini kültür mirasını korumak için de kullanmayı bir politika edinmiş olan, Gaziantep, İzmir, Bursa ve Antalya gibi büyük şehirlerin de öne çıktığı öne sürülebilir. **Ekonomik ve teknik imkanlar** açısından, büyük ve orta ölçekli kentlerde belediyenin projelendirme ve proje finansman kapasitesinin küçük kentlere göre yüksek olduğu, alan araştırmasında doğrulanan bir eğilimdir. **Küçük kentlerde**, Tarihi Kentler Birliği ve Avrupa Birliği gibi kuruluşların hibeleri, üniversite öğretim üyeleri ve öğrencilerinin ve gönüllülük esasıyla çalışan mimar gruplarının teknik katkıları ve diğer kent ve belediyelerdeki ilgili aktörlerle dayanışma ilişkileri önem kazanmaktadır. Bu bakımdan, kentsel ölçeğe göre farklı bir yaklaşım gerektiği doğrulanır görünmektedir.

Tüm bu değerlendirmelerden çıkarılabilecek sonuç, araştırma sonuçlarının çok kuvvetli eğilimlere rastlanmamakla birlikte, Hipotez 2'yi bazı noktalarda desteklediğine ilişkindir.

5.5: Sürece ve Örgütlenmeye İlişkin Genel Sonuç ve Öneriler

Kentsel koruma projelerinin, gerek proje bazında gerekse daha geniş kentsel koruma ve planlama süreçleri içinde aşamalarıyla ve aşamalarda yer alan aktörleriyle kavramsallaştırılması, bu tezin ana inceleme alanlarından biri olmuştur. Tezin ilk

başında önerilen süreç tablosunu (Tablo 2. Proje Sürecindeki Rollere Göre Aktörler (1)) yeniden ele alıp, örneklem araştırmasının katkılarına göre geliştirmek için, aşağıdaki yeni süreç dizgesi önerilmiştir. Bu süreç, herhangi bir kent örneği ve daha çok belediyeler için temel bir 'şablon' olarak düşünülebilir ve her kentin özel durumuna göre çeşitlenebilir:

Tablo 33. Proje Sürecindeki Rollere Göre Aktörler (2): Bir Kentin Kentsel Koruma Kapasitesinin Gelişim Süreci- Model Denemesi

Aşama/ etkinlik (örneklem araştırması sonuçları ile geliştirilmiş)	**Kişi/ kurum (ana aktör, *yardımcı aktör*)**	**Hipoteze göre aktör (YEtkili, YAtırımcı, KUllanıcı, UZman, Proje Sahibi)**
1. Projenin arka planı		
1.1. Olaylar geçmişi	Tüm aktörler	YE,YA,KU,UZ
1.2. Yasal çerçeve	Merkezi yönetim (Kültür ve Turizm Bakanlığı, diğer kamu kuruluşları)	YE,UZ
1.3. Koruma ve planlama çerçevesi: - Daha önce yapılmış kentsel sit, tescil ve koruma amaçlı imar planı, ve kentsel tasarım/ mimar ölçeğindeki proje çalışmaları	Merkezi ve yerel yönetim (planı ve projeleri yaptıran kurum) *Plan ve proje müellif(ler)i*	YE *UZ*
2. Proje girişimi		
2.1. Proje Sahibi kurum/ Belediye bünyesinde teknik ekibin kurulması: - Teknik eğitim (KUDEB eğitimi, uzman kadro desteği, vb.) - Küçük kentlerin destek ağlarından kapasite geliştirmede destek alması (il bazında ve diğer kent yönetimleri, birlikler, STK'lar, vb.)	Proje sahibi *Danışmanlar*	PS *UZ*

Aşama/ etkinlik (örneklem araştırması sonuçları ile geliştirilmiş)	**Kişi/ kurum (ana aktör, *yardımcı aktör*)**	**Hipoteze göre aktör (YEtkili, YAtırımcı, KUllanıcı, UZman, Proje Sahibi)**
2.2. Çok aktörlü proje ortaklığının kurulması: - Stratejik/ kurumsal proje ortaklarıyla temaslar, danışmalar - Zorunlu ve gönüllü rollerin tanımlanması ve eşgüdümü	Proje sahibi kurum *Diğer ana aktörler (ör. diğer kamu kurumları, finansör adayları, mal sahipleri, proje müellif/ müşavirleri, danışmanlar)*	PS *YE, YA, KU, UZ*
2.3. Alan haklarının edinilmesi (proje sahibi mal sahibi değilse) *(daha sonra da olabilir)*	Proje sahibi kurum *Mal sahipleri*	PS *YE*
2.4. Finansmanın kesinleşmesi *(daha sonra da olabilir)*	Yatırımcı/ finansör kurum (ör. merkezi/ yerel yönetim, özel kurum, mal sahipleri, STK) *Proje sahibi kurum*	YA *PS*
3. Bütünsel vizyon düzeyinde proje tasarımı		

Aşama/ etkinlik (örneklem araştırması sonuçları ile geliştirilmiş)	**Kişi/ kurum (ana aktör, *yardımcı aktör*)**	**Hipoteze göre aktör (YEtkili, YAtırımcı, KUllanıcı, UZman, Proje Sahibi)**
3.1. Stratejik, bütünsel, ortak vizyon oluşturulması, slogan bulunması: - Olabildiğince bütünsel ve kapsayıcı vizyon - Uygulaması aşama aşama, uzun sürece yayılabilir - Proje ortaklarıyla danışma ve eşgüdüm içinde. Yerel halk ve alan kullanıcıları ile danışmalar dahil - Ülke çapındaki stratejilerin, kentteki tüm kültürel ve doğal değerlerin, kentin imar, stratejik vb. planlarının, tüm paydaşların göz önüne alınması. Hem 'yukarıdan' (karar verici resmi merciler) hem 'aşağıdan' (alan kullanıcıları ve yerel halk ile tanıtım, bilgilendirme ve danışma toplantıları) gelen verilere göre - Araçların kullanılması, vizyon doğrultusunda değişebilir, çeşitlenebilir. Bilimsel standartları izlerken, maliyeti ve zamanı en aza indirmek esastır. Birçok koldan birden işe başlamak, birçok aktörü harekete geçirmek - Mekansal olarak çeşitli ölçekleri, kentin çeşitli işlevlerini ve bölgelerini birlikte değerlendirmek	Proje sahibi kurum *Diğer ana aktörler (ör. diğer kamu kurumları, finansörler, mal sahipleri, halk ve STK'lar, proje müellif/ müşavirleri, danışmanlar)*	PS *YE, YA, KU, UZ*

Aşama/ etkinlik (örneklem araştırması sonuçları ile geliştirilmiş)	**Kişi/ kurum (ana aktör, *yardımcı aktör*)**	**Hipoteze göre aktör (YEtkili, YAtırıncı, KUllanıcı, UZman, Proje Sahibi)**
3.2. Programlama ve etaplama: - Vizyon doğrultusunda - Yerel seçim dönemlerine göre 5 yıllık programlar - Genel ilke, basitten karmaşığa doğru gidilmesi (örneğin önce cephe ve çatı boyama/ iyileştirme, sonra sokak sağlıklaştırma, sonra tek yapıda rölöv-restitüsyon- restorasyon. Önce fiziksel, sonra sosyal altyapı. Önce projelendirme, sonra uygulama. Önce ticaret, sonra konut alanları.)	Proje sahibi kurum *Diğer ana aktörler (ör. diğer kamu kurumları, finansörler, proje müellif/ müşavirleri, danışmanlar)*	PS *YE, YA, UZ*
3.3. Kent/ tüm doku ölçekte belgeleme, analizler - Mevcut kentsel sit, tescil ve koruma amaçlı imar planı çalışmalarının güncelliğinin kontrol edilmesi ve gerekli güncellemelerin yapılması - Envanter hazırlanması.	Proje sahibi kurum *Proje müellif/ müşavirleri, danışmanlar*	PS *UZ*
3.4. Bilinçlendirme kampanyaları, proje tanıtımı	Proje sahibi kurum *Proje müellifi, basın-yayın kuruluşları*	PS *KU, UZ*
3.5. Stratejik, öncü projeler belirlenmesi: - Geniş çapta tetikleyici/ katalizör etkisi olması esas - Koruma planlarındaki öneriler göz önünde bulundurularak - Fizibilitesi yüksek sektör, bölge ve yöntemleri belirlemek (örneğin turizm, ticaret)	Proje sahibi kurum *Diğer ana aktörler (ör. diğer kamu kurumları, finansörler, mal sahipleri, proje müellif/ müşavirleri, danışmanlar)*	PS *YE, YA, UZ*
4. 'Öncü proje' (fiziksel koruma müdahalesi) bazında proje tasarımı		
4.1. Öncü projeler için alan haklarının edinilmesi (proje sahibi mal sahibi değilse)	Proje sahibi kurum *Mal sahipleri*	PS *YE*

Aşama/ etkinlik (örneklem araştırması sonuçları ile geliştirilmiş)	**Kişi/ kurum (ana aktör, *yardımcı aktör*)**	**Hipoteze göre aktör (YEtkili, YAtırımcı, KUllanıcı, UZman, Proje Sahibi)**
4.2. Öncü projeler için kaynak bulunması (projelendirme veya projelendirme+ uygulama): - Devlet (İl Özel İdaresi emlak katkı payları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, vb.) - uluslararası fon kaynakları (ör. AB) ve özel/ sivil sponsorlar - Hem maddi, hem insan kaynaklarında çeşitli kaynakları araştırmak, mevcut imkanları yakalamak - Gönüllü katkı (üniversiteler, serbest mimarlar, vb.) - Ticaret (esnafın katkısı) vs. konut işlevli alanlarda belediye öncülüğü	Yatırımcı/ finansör kurum (ör. merkezi/ yerel yönetim, özel kurum, mal sahipleri, STK) *Proje sahibi kurum*	YA *PS*
4.3. Öncü proje ölçeğinde belgeleme, analizler, projelendirme - Rölöve- restitüsyon projelerinin hazırlanması - Basit onarım/ kapsamlı onarım önerilerinin geliştirilmesi	Proje müellifi (proje sahibi kamu kurumundaki teknik kadrolar, veya ihale ile işi alan özel şirketler) *Proje sahibi kurum*	UZ *PS*
4.4. Öncü proje ölçeğinde kamusal katılım ve danışma	Yerel halk, alan kullanıcıları ve mal sahipleri *Proje sahibi kurum, proje müellifi, danışmanlar*	KU *PS, UZ*
4.5. Öncü proje ölçeğinde proje onayları	Onay mercii (ör. Koruma Kurulu, Belediye) kurumlar *Alanın koruma/teşvik statüsüne göre görüş bildiren (ör. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre Bakanlığı) kurumlar*	YE *YE, UZ*
4.6. Öncü proje ölçeğinde tanıtım	Proje sahibi kurum *Proje müellifi, basın-yayın kuruluşları*	PS *KU, UZ*

Aşama/ etkinlik (örneklem araştırması sonuçları ile geliştirilmiş)	**Kişi/ kurum (ana aktör, *yardımcı aktör*)**	**Hipoteze göre aktör (YEtkili, YAtırımcı, KUllanıcı, UZman, Proje Sahibi)**
5. Öncü proje ölçeğinde uygulama		
5.1. Uygulama kaynağı bulunması (daha önce bulunmadıysa)	Yatırımcı/ finansör kurum (ör. Merkezi/ yerel yönetim, özel kurum, mal sahipleri, STK) *Proje Sahibi Kurum*	YA *PS*
5.2. Alt ölçek (tek yapı) uygulama projelendirmesi (detaya göre, gerekliyse)	Alt ölçek proje müellif(ler)i *Proje sahibi kurum, danışmanlar*	UZ *PS, UZ*
5.3. Alt ölçek (tek yapı) uygulama proje onayları (detaya göre, gerekliyse)	Onay mercii kurumlar *Görüş bildiren kurumlar*	YE *YE, UZ*
5.4. Altyapı, inşaat/ koruma ve çevre düzenleme uygulamaları	Proje yüklenicisi *Proje sahibi, proje müellifi, görüş bildiren kurumlar danışmanlar*	UZ *PS, YE, UZ*
5.5. Kullanım izinleri/ onayları	Belediye	YE
6. Öncü projeyi izleyen diğer projelerin tasarımı ve uygulaması		
Öncü proje ölçeğinde proje tasarımı ve uygulamasına ilişkin adımların tekrarlanması	Öncü proje ölçeğinde proje tasarımı ve uygulamasının aktörleri	PS *YE, YA, KU, UZ*
7. Proje stratejilerinin, programlama ve etaplamanın şimdiye kadarki proje çalışmalarına göre değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve revizyonu		
Müdahale edilen odak noktalarını birleştiren alan ölçeğinde projelerin geliştirilmesi (örneğin önemli yapıları bağlayan sokak aksları, onarılan yapıların oluşturduğu sokak/ meydan/ çarşı öbekleri)	Proje sahibi kurum *Diğer ana aktörler (ör. diğer kamu kurumları, finansörler, mal sahipleri, halk, proje müellif/ müşavirleri, danışmanlar)*	PS *YE, YA,*
8. Fiziksel uygulamalara koşut ve sonrasındaki aşamalar		

Aşama/ etkinlik (örneklem araştırması sonuçları ile geliştirilmiş)	**Kişi/ kurum (ana aktör, *yardımcı aktör*)**	**Hipoteze göre aktör (YEtkili, YAtırımcı, KUllanıcı, UZman, Proje Sahibi)**
8.1. Sosyal altyapının oluşturulması: - Turizm/ otelcilik için eğitim, tanıtım, gezi düzenlemeleri vb. - Yerel tarih araştırmaları, seminerler, çalışma grupları, vb.	Proje sahibi kurum *Diğer ana aktörler (ör. diğer kamu kurumları, finansörler, yerel halk, STK'lar, danışmanlar)*	PS *YE, YA, KU, UZ*
8.2. Turizm için ve operasyonel altyapının oluşturulması: Tur operatörleri ile anlaşılması	Proje sahibi kurum *Turizm operatörleri, danışmanlar*	PS *KU, UZ*
8.3. Yapılarda işletme modeli, işletim/ kullanımın başlaması	İşletmeci (mal sahibi, kiracı kişi/ kurumlar) *Proje sahibi kurum*	KU *PS*
8.4. Kentsel görünümdeki iyileşmeler ve çarpan etkisi: - Halkın benimsemesi, Proje Sahibi ve diğer aktörlerin teşvik olması. - Öncü projelerle beliren işlevlerin 'kritik eşiğe' ulaşılması ve daha geniş ölçekte etkilerinin görülmesi - Özel sektörün sponsorluğunun ve özel girişimciliğin teşviki - Koruma uygulamalarındaki bilimsel niteliğin artması - Kent yönetimi ve aktörlerinde koruma kültürünün ve kapasitesinin artması	Proje sahibi kurum *Yatırımcı, yerel halk ve alan kullanıcıları, proje müellifi, danışmanlar*	PS *YA, KU, UZ*
8.5. Öncü projelerin yarattığı ivme ile yeni projelerin tetiklenmesi	Yeni proje sahipleri (ör. merkezi ve yerel yönetim kurumları, özel kişi ve kurumlar, STK'lar)	PS

Aşama/ etkinlik (örneklem araştırması sonuçları ile geliştirilmiş)	**Kişi/ kurum (ana aktör, *yardımcı aktör*)**	**Hipoteze göre aktör (YEtkili, YAtırımcı, KUllanıcı, UZman, Proje Sahibi)**
8.6. Ekonomik gelişme: - Turizm sektörünün gelişmesi, ziyaretçi oranları ve gelirde artış, genel ekonomik canlanma. - Kent genelinde tarihi yapı bakım- onarımına ayrılan **kaynak artışı**, kendini yenileyen, sürekli yerel kaynakların gelişmesi (emlak katkı payları, özel ve kamu kurumlarının gelirleri)	Proje Sahibi *Yetkili kuruluşlar, yatırımcılar, yerel halk ve alan kullanıcıları, proje ortakları, danışmanlar*	PS *YE, YA, KU, UZ*
8.7. Kurumsal süreklilik: - Stratejik/ yönetici düzeyinde kurumsal süreklilik - Teknik ekipte süreklilik. Plan-proje-uygulama devamlılığı	Proje Sahibi *Yetkili kuruluşlar, yatırımcılar, yerel halk ve alan kullanıcıları, proje ortakları, danışmanlar*	PS *YE, YA, KU, UZ*
8.8. Bölge ölçeği: - TKB havza çalışmaları, kardeş kentlerle teknik işbirliği, komşu yerleşimlerle turistik tanıtım işbirlikleri	Proje Sahibi *TKB, proje ortakları, diğer belediyeler*	PS *YE, UZ*

Yukarıdaki tablo ile önerilmeye çalışılan 'süreç modeli' ile, tez araştırması bulgularından öz bir sonuç çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın değerlendirme ve sonuç bölümünü tamamlamadan önce, birkaç noktaya daha vurgu yapılmasında yarar vardır.

2000'li yıllardaki değişim döneminin arifesinde, yine Turan Barlas'ın (1997) belirttiği gibi, 'Türkiye'de az bütçeyle yapılabilecek işlerin en iyisi zaten yapılmaktadır; **plan ve projeler uygulanamıyor** olabilir, ama mevcut çalışmalar uygulanabilecekleri güne hazırlık ve bir tür yatırım niteliğindedir'. Bugünkü tabloya baktığımızda ise, bu **'uygulama fırsatının'** belirmiş olduğu ve bu fırsattan **büyük bir ilgi ve destek** ile, 'eğrisiyle doğrusuyla' yararlanılmaya başladığı görülmektedir.

Araştırmada incelenen örnek projelerde, proje sonrası ve geleceğe ilişkin **iyimser öngörüler ve kararlı tavırlar** görülmektedir (bazı öne çıkan örnekler olarak Gaziantep, İzmir- Bakımlı Cepheler, İstanbul- Kadıköy, Eskişehir- Odunpazarı, Isparta- Yalvaç). Daha önce de belirtildiği gibi, **kentin kimliğinin** gelişmesi, proje alanlarının birer **'cazibe merkezine'** dönüşmesi, yerel yönetimin ve halkın projelerden **sosyal ve ekonomik beklentilerinin** oluşması, **bilimsel niteliğin iyileşme çizgisinde** ilerlemesi ve **koruma kültürünün** gelişmesi, kentsel koruma projelerinin başarıları olarak sayılmalıdır. Proje deneyimleri arttıkça, kent genelinde koruma kültürünün yerleştiği de görülmekte, artık bir belediye bir kültür varlığını kolay kolay yıkamamakta, çevreden itirazlar gelmekte, plancı, mimar, peyzaj mimarı, arkeolog vb. farklı meslekler arasında daha fazla birlikte çalışılmakta, yeni bir 'meslektaşlık' kavramı gelişmektedir (Görgülü 2010).

Gözlenen olumlu gelişmelerin yanında, ortaya çıkan tabloda gelecek için risk içeren ve denetlenmesi gereken noktalar da görülmektedir. Tezin daha önceki bölümlerinde belirtilen, koruma amaçlı proje ve uygulamalardaki niceliksel artışa eşlik eden niteliksel düşüşe ilişkin gözlemler, araştırma sonuçları ortaya çıktıktan sonra da geçerliliklerini korumaktadır. Bu iki eğilim arasında bir **dengenin kurulması**, koruma konusundaki üretkenliğin bilimsel nitelikten ödün vermeden sürdürülmesi için, olabildiğince çok sayıda tarafın **olumlu ilişkiler** kurması ve **iletişim kanallarının** geliştirilmesi, böylece **verimli ve etkili bir eşgüdüm ve işbirliği düzeninin** yaratılması önemini korumaktadır. Bu nokta, özellikle 'Uzman' aktörler ve 'Kullanıcı' rolündeki yerel sivil toplum gibi, bilimsel nitelik ve toplumsal katılım gibi konularda proje süreçlerini **'Denetleyici' aktörler**, 'Yatırımcı' ve 'Yetkili' rolündeki belediye ve mal sahipleri gibi projelerin gerçekleşmesi için gereken ivmeyi sağlayan **'Yürütücü' aktörler** arasındaki iletişim, denge ve eşgüdüme odaklanmaktadır. Bu sayede **bilimsel bilginin ve toplumsal ihtiyaçların karar süreçlerine aktarımı** ve **her açıdan 'başarılı' sayılabilecek süreç ve sonuçlara yaklaşılabilecek**, korumayı kentsel gelişim süreçleri ile sağlıklı ve dengeli biçimde bütünleştirecek bir örgütlenme kültürünün yerleşmesi mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Yapılan Kişisel Görüşmeler ve Gönderilen Anket Yanıtları

1. AĞAR, Pınar (Gaziantep BŞB KUDEB Üyesi), 2009, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep.
2. AKÇADAĞ, Yılmaz (Mudurnu Belediyesi Yazı İşleri Müdürü), 2009, **Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2009, Mudurnu.
3. AKDOĞAN, Fuat, 2011 (Kuşadası Belediye Başkanı 1999-2009), **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Kuşadası.
4. AKI, Şahin (İnşaat Tekniker, Taraklı Belediyesi Fen İşleri), 2011, **Taraklı Tarihi ahşap evlerin restorasyonu ve Orhangazi ve Yunuspaşa Çarşıları Sokak Sağlıklaştırması Projesi**, Ocak 2011, Taraklı.
5. AKKAYA, Zeynep (Gaziantep BŞB KUDEB Üyesi), 2009, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep.
6. AL, Ahmet (Belediye Başkan Yardımcısı), 2011, **Şanlıurfa Hanlar Bölgesi Sağlıklaştırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Şanlıurfa.
7. ALTUNGÜN, Esat (Kuşadası Belediye Başkanı), 2010, **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2010, Kuşadası.
8. ARZAY, Emin (Memur, Aydın Koruma Bölge Kurulu), 2011, **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Şubat 2011, Aydın.
9. AVRAMI, Erica (Pratt Enstitüsü öğretim üyesi), 2007, **Kişisel Görüşme**, Mart 2007, New York.

10. BAHÇIVAN, Memnune (Konak Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü- Planlama Şubesi Müdür Yardımcısı), 2009, **İzmir Konak Oteller Sokağı 1296 Sokak Kentsel Yenileme Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, İzmir.
11. BATIROLUK, Bülent (Sağlık Caddesi'nde esnaf), 2009, **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Kuşadası.
12. BAYRAK, Müge (Kuşadası Belediyesi Fen İşleri Müdürü), 2009, **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2010, Kuşadası.
13. BAYRAM, Tekin (Yalvaç Belediye Başkanı), 2010, **Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Aralık 2010, Yalvaç.
14. CANTÜRK, Mehmet (Hacı Şakirler Konağı butik otel işletmecisi), 2009, **Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2009, Mudurnu.
15. CİHAN, Sezer (Gaziantep BŞB İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanı), 2009a, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep.
16. CİHAN, Sezer (Gaziantep BŞB İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanı), 2009b, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2009, Gaziantep.
17. COŞKUN, Mevlüt (Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü), 2011, **Ürgüp Kayakapı Mahallesi Koruma ve Canlandırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Şubat 2011, Ürgüp.
18. ÇAMLIBEL, Nurgül (Harita Teknikeri, Ödemiş Belediyesi), 2010, **İzmir, Ödemiş, Tarihi Arasta Bölgesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi hakkında Anket Yanıtları,** Aralık 2010, Ödemiş.
19. DARICI, A. Lale (Antalya BŞB KUDEB Teknik Raportörü), 2011, **Antalya Merkez Tarihi Kültürel Merkez Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Antalya.

20. DEMİR, Erol, 2010, **Kişisel Yazışma**, Ocak 2010, Ankara.
21. DEMİR, Serap & Malike TORUN (Şehir Plancıları, Sivas Belediyesi), 2011, **Sivas Selçuk Parkı ve Kent Meydanı Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Sivas.
22. DUYMAZ, Kerem (Gaziantep Bakırcılar Çarşısı esnafı), 2009, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep.
23. DÜZGÜN, Nihat (Gaziantep Ticaret Odası Araştırma Yayın ve Halkla İlişkiler Uzmanı), 2009, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009.
24. EGERCİOĞLU, Yakup (Yüksek Şehir Plancısı, İzmir BŞB), 2011, **İzmir Konak Bakımlı Cepheler Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011.
25. EROĞLU, Özcan (Sanat Tarihçisi, Talas Belediyesi), 2011, **Talas Kiçiköy Ali Saib Paşa Sokak Sağlıklaştırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Talas.
26. GENÇTÜRK GÜMÜŞ, Esin (Sanat Tarihçi, Muğla Belediyesi), 2010, **Muğla Arastası Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Aralık 2010, Muğla.
27. GÖKÇEN, Tankut (Şehir Plancısı, Aydın İl Özel İdaresi), 2011, **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Şubat 2011, Aydın.
28. GÖRGÜLÜ, Zekai (Tarihi Kentler Birliği Danışma Kurulu Üyesi), 2010, **Kişisel Görüşme**, Aralık 2010, İstanbul.
29. GÜLŞAH, Numan (ÇEKÜL Kocaeli Temsilcisi), 2009, **Kocaeli İzmit Seka Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, İzmit.
30. GÜNGÖR, Eyüp (Afyon Belediyesi Meclis Üyesi- Eski İmar Müdürü), 2010, **Afyon Ulu Cami Çevresi ve Afyonkarahisar Kalesi Giriş Mekanı Kentsel Tasarım Projesi hakkında Anket Yanıtları** Aralık 2010, Afyon.
31. GÜRSEL, Serdar Murat (Gaziantep BŞB KUDEB Üyesi), 2009, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep.
32. GÜZELBEY, Asım (Gaziantep BŞB Başkanı), 2009a, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep.

33. GÜZELBEY, Asım (Gaziantep BŞB Başkanı), 2009b, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2009, Gaziantep.
34. HARPUT, Meral (Mimar, Çanakkale Belediyesi), 2011, **Çanakkale Çarşı Caddesi ve Yakın Çevresi Cephe İyileştirme ve Sağlıklaştırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Çanakkale.
35. IRGAT ERGİN, Burcu (Mimar, Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu), 2012, **Muğla Arastası Projesi hakkında Anket Yanıtları,** Şubat 2011, Muğla.
36. İNEGÖL, Mehmet (Mudurnu Belediye Başkanı), 2009, **Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2009, Mudurnu.
37. KADIOĞLU, Senem & EREN, Fatma (İnşaat Yüksek Mühendisleri, Fatih Belediyesi), **İstanbul Fatih Fener Balat Kentsel Rehabilitasyon Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, İstanbul.
38. KADIOĞLU, Sümeyya (Şehir Plancısı, Tokat Belediyesi), **Tokat Sulu Sokak Kentsel Tasarım Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Tokat.
39. KALAYCI, Süreyya (Mimar, Kütahya Belediyesi KUDEB), Kütahya Merkez Büyük Bedesten Restorasyonu ile Sarachane ve Kavaflar Sokak Cephe İyileştirme Projesi **hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Kütahya.
40. KARAKAŞOĞLU, Yetkin (Mudurnu'da restorasyon projesi hazırlayan ve uygulayan restorasyon uzmanı mimar), 2009, **Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2009, Mudurnu.
41. KARATAŞ, Bekir Sıtkı (İzmir İl Özel İdaresi, Etüt Proje Müdürü), 2011, **Ödemiş Tarihi Arasta Bölgesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Ödemiş.
42. KAVAK, Ökkeş (Gaziantep BŞB KUDEB Üyesi), **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep .
43. KULELİ, Ayşe Esin (Gaziantep BŞB Danışmanı), **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Ankara.

44. MORALI, Yonca (ÇEKÜL Vakfı Proje Koordinatörü), 2009, **Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, İstanbul.
45. OKUDUCU, Zafer (Gaziantep ÇEKÜL Vakfi temsilcisi), 2009, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep.
46. OKUR, Aydemir (Mudurnu Belediyesi Fen İşleri Teknikeri), 2009, **Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Eylül 2009, Mudurnu.
47. ONUR, Şule (Kadıköy Belediyesi Plan ve Proje Müdürü), 2011, **İstanbul Kadıköy Tarihi Çarşı Canlandırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Mart 2011.
48. ÖNEN, Gün (Şehir Plancısı, Önen Mimarlık), 2011, **Ankara Altındağ İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklaştırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Ankara.
49. ÖZÇÖREKÇİ, Fuat (Gaziantep BŞB Genel Sekreteri), 2009, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Gaziantep.
50. ÖZGÜLER, Murat (Gaziantep Şehitkamil İlçe Belediyesi Başkan Yardımcısı), 2011, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Gaziantep.
51. ÖZKAN, Ümit, 2009, **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Kişisel Görüşme** (Kuşadası Belediyesi Danışmanı), Eylül 2009, Kuşadası.
52. ÖZLÜ, Özden, 2010, **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Kişisel Görüşme** (Kuşadası Belediyesi Danışmanı Ümit Özkan'ın yardımcısı), Eylül 2010, Kuşadası.
53. ÖZTÜRK, Ahmet, 2009a, **Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi hakkında Kişisel Görüşme** (Mudurnu Belediyesi Fen İşleri Teknikeri), Şubat 2009, Mudurnu.
54. ÖZTÜRK, Ahmet, 2009b, **Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi hakkında Kişisel Görüşme** (Mudurnu Belediyesi Fen İşleri Teknikeri), Eylül 2009, Mudurnu.
55. ÖZZENGİN, Nihan (Şehir Plancısı, Eskişehir İl Özel İdaresi), 2011, **Eskişehir Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi hakkında Bilgi Notu**, Ocak 2011, Eskişehir.

56. SAVCI, Selda (Restoratör, Bursa Osmangazi Belediyesi) & Eser ÇALIKUŞU (Sanat Tarihçisi, Bursa Osmangazi Belediyesi), 2010a, **Bursa Osmangazi Kültür Yolu Canlandırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Aralık 2010, Bursa.
57. SAVCI, Selda (Restoratör, Bursa Osmangazi Belediyesi) & Eser ÇALIKUŞU (Sanat Tarihçisi, Bursa Osmangazi Belediyesi), 2010b, **Bursa Osmangazi Tuz Hanı Restorasyon Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Aralık 2010, Bursa.
58. SOYGÜR, Metin, 2009, **Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi hakkında Kişisel Görüşme** (Mudurnu Belediye Başkanı), Şubat 2009, Mudurnu.
59. ŞENEL, Volkan (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Tarihi Mekanlar ve Kent Estetiği Şube Müdürü), 2009, **Kocaeli İzmit Seka Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, İzmit.
60. ŞERİFOĞLU, Ayşe (Kuşadası Belediyesi KUŞ-ATAK Müdürü), 2009, **Kuşadası Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi hakkında Kişisel Görüşme**, Şubat 2009, Kuşadası.
61. ÜNVER, Hasan (Yüksek Mimar, Proje ve Yatırımlardan Sorumlu Başkan Danışmanı, Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi Koordinatörü, Odunpazarı Belediyesi), 2011, **Eskişehir Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Eskişehir.
62. UYAR, Necati, 2009, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Kişisel Görüşme** (Gaziantep Koruma Planı müellifi), Mayıs 2009, Ankara.
63. SARI, Cabir, 2011, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Anket Yanıtları** (Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Şube Müdürü), Ocak 2011, Gaziantep.
64. TOPALOĞLU, Çağla, 2011, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Anket Yanıtları** (Gaziantep Koruma Bölge Kurulu Müdür Vekili) dürü), Ocak 2011, Gaziantep.
65. YILDIZ, Ebru (Şehir Plancısı, Bartın Belediyesi), 2010, **Bartın Hükümet Caddesi Revitalizasyon Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Aralık 2010, Bartın.
66. YILDIZ, Fahri (Ürgüp Belediye Başkanı), 2010, **Ürgüp Kayakapı Mahallesi Koruma ve Canlandırma Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Aralık 2010, Ürgüp.

67. YILMAZ, Cafer (Gaziantep İl Özel İdaresi Genel Sekreteri), 2011, **Gaziantep Kültür Yolu Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Ocak 2011, Gaziantep.
68. ZEYBEK, Hasan (Birgi Belediyesi Fen Memuru), 2011, **Birgi Sokak ve Meydan Cephe Sağlıklaştırmaları hakkında Anket Yanıtları**, Şubat 2011, Birgi.
69. ZEYBEK, Hasan (Birgi Belediyesi Fen Memuru), 2011, **Birgi Şehit Gürol Madan Caddesi Sokak Sağlıklaştırma ve Cephe Restorasyonu hakkında Anket Yanıtları**, Şubat 2011, Birgi.
70. ZORLU, Murat (Şehir Plancısı, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu), 2011, **Afyon Ulu Cami Çevresi ve Afyonkarahisar Kalesi Giriş Mekanı Kentsel Tasarım Projesi hakkında Anket Yanıtları**, Şubat 2011, Eskişehir.

Yararlanılan Kitap, Makale, Rapor ve Sunuşlar

71. ABACILAR, Pınar, 2008, **Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi: Boğaziçi – Arnavutköy Örneği**, İstanbul Teknik Üniversitesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
72. ABU DHABI ENVIRONMENT AGENCY, 2011, **Abu Dhabi Environment Vision 2030: Introduction to Env2030 and Key Questions to Stakeholders**, Ocak 2011, Abu Dhabi (sunum).
73. AHUNBAY, Zeynep, 1996, **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, YEM Yayınları, İstanbul.
74. AKDOĞAN, Fuat, Ayşe ŞERİFOĞLU ve Ümit ÖZKAN, 2008, 'Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar: Kuşadası Örneği', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu II**, bildiri özetleri kitapçığı, Kuşadası Belediyesi, Kuşadası, s. 29-31.

75. AKINCITÜRK, Nilüfer & Sevgen PERKER, 2008, 'Korumada Çok Ortaklı Çalışmalara bir Örnek: Kuşadası'nda Sokak Sağlıklaştırma Projesi', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 54.
76. ALTINÖRS ÇIRAK, Ayşegül, Neriman YÖRÜR, Şebnem Gökçen DÜNDAR & Tolga ÇİLİNGİR, 2008, 'Kuşadası Mekansal Değişme ve Planlama Öyküsü ve Gelecek Öngörüleri', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 88.
77. ALATAN, Haluk, 1985, **The Role of Community Participation in Human Settlements Work**, konuşma notları.
78. ALLISON, Eric, Erica AVRAMI & Vicki WEINER, 2006-07, **Historic Preservation** (Tarihi Çevre Koruma), Pratt Institute, New York City (master programı ders notları).
79. ALTAY, Deniz vd., 2006, 'Kentsel Dönüşümün Temsiline ilişkin bir Önerme', **Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni**, Sayı 40, Mayıs/ Haziran 2006, Ankara, s. 45-47.
80. ANTOMARCHI, Catherine & ARDEMAGNI, Monica, 2006, **Travel Operators: New Partners in Protecting Cultural Heritage**, ICCROM Newsletter 32, June 2006, p.11.
81. APPLEYARD, Donald (der.), 1977, **Urban Conservation in Europe and America: Planning, Conflict and Participation in the Inner City**, Commission for Educational and Cultural ExchangebetweenItaly and the United States of America, Roma.
82. ARU, Kemal Ahmet, 1998, **Türk Kenti**, Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul.
83. ASATEKİN, Gül & Emre MADRAN, 1988, 'Kuşadası-Kaleiçi Sağlıklaştırma-Yenileme Projesi', **Mimarlık**, 1988/2, Mimarlar Odası, Ankara, s. 52-56.
84. AVRAMI, Erica, Randall MASON & Marta de la TORRE, 2000, **Values and Heritage Conservation**, The Getty Conservation Institute, Los Angeles.
85. Avrupa Komisyonu Türk Delegasyonu, 2007, **European Commission organises visit to EU-funded project in Gaziantep**, Basın Bildirisi, 26 Eylül 2007.

86. AYRANCI, İrem, 2007, **Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi**, İstanbul Teknik Üniversitesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
87. BADEMLİ, Raci, 1997, **Ulusal Çevre Eylem Planı: Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması**, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara. www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/2231/cevre_eylemplani.pdf
88. BADEMLİ, Raci, 2006, **Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara.
89. BAHTİYAR KARATOSUN, Müjgan, 2008, 'XIX. Yüzyılda Kuşadası Limanının Ticari İşlevi ve Kıyı Ölçeğindeki Temsili Yapıları', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 46.
90. BAHTİYAR KARATOSUN, Müjgan & Eti AKYÜZ LEVİ, 2008, 'Kuşadası Kent Kimliğine Sokak Çeşmeleri', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 49.
91. BARLAS, Turan, 1995, **Mudurnu Koruma Amaçlı İmar Planı**.
92. BARLAS, Turan, 1997, **Kentsel korumada Mudurnu örneği**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Yan Dal Programı, 'ARCH497-Selected Topics in Conservation' (ders notları).
93. BIANCHINI, Franco & Michael PARKINSON (der.), 2000, **Cultural Policy and Urban Regeneration: The Western European Experience**, Manchester University, Manchester.
94. BİRLEŞMIŞ MİLLETLER DÜNYA ÇEVRE VE KALKINMA KOMİSYONU, Çev. Belkıs Çorakçı, 1987, **Ortak Geleceğimiz**, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, Ankara.
95. BOZ, İbrahim, 2008, 'Türkiye'de Turizm Politikaları ve Sürdürülebilirlik', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 75.
96. BRANDES GRATZ, 1994, **The Living City: How America's Cities Are Being Revitalized by Thinking Small in a Big Way**, John Wiley & Sons, New York.
97. BRANDES GRATZ, Roberta & Norman MINTZ. 1998. **Cities Back From the Edge: New Life for Downtown**, John Wiley & Sons, New York.

98. BURMAN, Peter (der.), 2002, **Celebrating Conservation: 30 Years of Conservation at the University of York**, University of York, York.
99. COHEN, Rick, 1978, **Partnerships for Neighborhood Preservation: A Citizen's Handbook**, Pennsylvania Department of Community Affairs, HUD.
100. COLQUHOUN, Ian, 1995, **Urban Regeneration: An International Perspective**, Batsford.
101. CORNER HOUSE, THE, 2003, BTC pipeline (Turkey section) - EIA REVIEW, October 2003: Cultural Heritage and the BTC project (Turkey section) http://www.thecornerhouse.org.uk/sites/thecornerhouse.org.uk/files/Chapter%205%20-%20CULTURAL%20HERITAGE.pdf (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)
102. ÇALIŞKAN, Uğur, 2008, 'Kuşadası Halkının Turizme Bakış Açısı', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 81.
103. ÇEKÜL Vakfı, 2008, **Kültürel Korumada Öncü- Havza Ölçeğinde Koruma Projesi**, ÇEKÜL Vakfı (tanıtım broşürü).
104. ÇEKÜL Vakfı, 2008, **Geleneğin Usta Elleri- Kent Atölyeleri Projesi**, ÇEKÜL Vakfı (tanıtım broşürü).
105. ÇEKÜL Vakfı, 2008, **Kentler Çocuklarındır**, ÇEKÜL Vakfı (tanıtım broşürü).
106. DELAFONS, John, 1997, **Politics and Preservation: A Policy History of the Built Heritage, 1882-1996**, E & FN Spon, Londra.
107. DİLEK, Aylin, 2006, **Türkiye'de Özelleştirme ve Özelleştirme Çalışmaları Sonucu Nazilli Sümerbank İşletmesinin Durumu ile Karlılık ve Verimlilik Analizi**, Adnan Menderes Üniversitesi (yüksek lisans tezi).
108. DO, Min Huyen, 2009, 'An Environmental Economic Analysis for Addressing the Dilemma Between Urban Conservation and Redevelopment: A Case Study of the Ancient Quarter of Hanoi – Vietnam', **12th International Seminar Forum UNESCO: University and Heritage**, Hanoi, 4-9 April 2009 (yayınlanmamış bildiri)
109. DUANY, Andres & Elizabeth PLATER-ZYBERK. 2003. 'The Neighborhood, the District and the Corridor', iç. LeGATES, Richard T. & Frederic STOUT (der.), **The City Reader**, Routledge, New York, s. 207-12.

110. EGE, Zehra, 2008, 'Kuşadası'nın Turistik Ürün Çeşitlendirme Potansiyeli', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 83.

111. EMEK, Semra, 2008, 'Kuşadası Sokak Sağlıklaştırma Uygulamaları', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 62.

112. ERSOY, Melih, 2000, 'İmar Planlarının Kademelenmesi ve Farklı Ölçeklerdeki Planlar Arasındaki İlişki', iç. ERSOY, Melih & Çağatay KESKİNOK (der.), 2000, **Mekan Planlama ve Yargı Denetimi**, Yargı Yayınevi, Ankara, s. 36-43.

113. ERSOY, Melih & Çağatay KESKİNOK (der.), 2000, **Mekan Planlama ve Yargı Denetimi**, Yargı Yayınevi, Ankara.

114. EUROPEAN ASSOCIATION OF HISTORIC TOWNS, COMMUNE DI VERONA, 2007, **Verona Declaration 2007: Heritage Led Regeneration - Producing Good Practice**, European Symposium, 1-2 March 2007 (Avrupa Birliği'nin Interreg IIIC programınca desteklenen INHERIT Projesi kapsamında).

115. FEILDEN, Bernard & Jukka JOKILEHTO, 1993, **Management Guidelines for World Heritage Sites**, ICCROM, Roma.

116. GAP Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010, **Avrupa Birliği İle İlişkiler: AB-GAP Bölgesel Kalkınma Programı, Kültürel Mirasın Geliştirilmesi (KMG) Projesi.** http://www.gap.gov.tr/proje-ve-faaliyetler/uluslararasi-iliskiler-genel-koordinatorlugu/avrupa-birligi-ile-iliskiler (22 Ocak 2011 tarihinde erişilmiştir)

117. GAZİANTEP TİCARET ODASI, 2007, **Güneydoğu Anadolu Rehberi**, Gaziantep Ticaret Odası, Gaziantep.

118. GEDİKLİ, Bahar, 2007, 'Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada Yeni Arayışlar, Yöntemler ve Teknikler', Melih Ersoy (der.), **Kentsel Planlama Kuramları,** İmge Kitabevi, Ankara.

119. GÜNEŞ, F. Neval, Hüseyin ÖZGÜR & Gökçen KILINÇ, 2008, 'Kentsel Sitlerin Yönetimi ve Yaşatılmasında Karşılaşılan Sorunlar: Kuşadası Örneği', T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 97-99.

120. GENÇ, Fatma Neval, Abdullah YILMAZ & Hüseyin ÖZGÜR, 2008, **Dönüşen Kentler ve Değişen Yerel Yönetimler**, Gazi Kitabevi, Ankara.

121. GERAY, Cevat, 2002, 'Koruma ve İmar Plancılığı Açısından Tarihsel Kentlerde Belediyeleşme', **Yerel Kimlik**, Ocak-Şubat-Mart 2002, Tarihi Kentler Birliği, s.23.

122. GÖKSU, Emel, 2006, 'Yeni Yasal Düzenlemelerin Koruma Eylemleri Açısından Taşıdığı Riskler ve Fırsatlar', **Koruma Sempozyumu 1: Diyarbakır**, TMMOB Şehir Plancıları Odası, s. 94-98.

123. GÖKSU, Faruk, 2006a 'İmar Hakları Transferi Kavramı ve Yeni Yasada Taşınmaz Hak Aktarımı Uygulama Aracının Değerlendirilmesi', **Koruma Sempozyumu 1: Diyarbakır**, TMMOB Şehir Plancıları Odası, s. 99-105.

124. GÖKSU, Faruk, 2006b, 'Kentsel Dönüşüm Süreci ve Proje Ortaklıkları', **Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni**, Sayı 40, Mayıs/ Haziran 2006, Ankara, s. 40-44.

125. GÖKSU, Faruk, 2008, 'Görüşler', Tarihi Kentler Birliği, 2008a, **Çeşitli Tarihi Kentler Birliği üyelerinin görüşlerini içeren notlar**, 4 Kasım 2008 (notlar).

126. GÖRGÜLÜ, Zekai & Handan DEDEHAYIR, 2008, **Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2007**, ÇEKÜL Vakfı ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, İstanbul.

127. GÜLBAHAR, Zafer & Leyla BAŞBOĞA ÇİÇEK, 2010, 'Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Mu□zesi', **Vakıflar Dergisi**, Sayı 34, Aralık 2010, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 189-95. http://www.vgm.gov.tr/08_KulturelFaaliyetler/003_Yayinlar/VakifDergi/34/12-Gaziantep%20Mevlevihanesi%20Vakıf%20Müzesi.pdf (22 Şubat 2011 tarihinde erişilmiştir)

128. GÜLER, Birgül Ayman, 2009, **Türkiye'nin Yönetimi: Yapı**, İmge Kitabevi, Ankara.

129. GÜNDAY, Metin, 2004 (9. baskı), **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, Ankara.

130. GÜNEŞ, Müslime & Günver GÜNEŞ, 2008, 'Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kuşadası'nda Ekonomik ve Ticari Yaşam: 1923-33', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 52.

131. GÜNTEKİN, Reşat Nuri, 1939, **Çalıkuşu**, İstanbul.

132. GÜZELBEY, Asım, 2008, 'Ortak Aklın Yarattığı Kent Kimliği', iç. GÖRGÜLÜ, Zekai & Handan DEDEHAYIR, 2008, **Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2007**, ÇEKÜL Vakfı ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, s. 12.

133. HABİTAT II TÜRKİYE ULUSAL KOMİTESİ, 1995, Habitat II – Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planı (taslak).

134. HARVEY, David, 1997, 'Contested Cities: Social Process and Spatial Form', iç. LeGATES, Richard T. & Frederic STOUT (der.), 2003, **a.g.e**.

135. HARVEY, David, çev. Mehmet Moralı, 2003, **Sosyal Adalet ve Şehir**, Metis, İstanbul.

136. HOŞCAN, Nail, 2008, **Orman Köylerinde Doğal ve Kültürel Değerlerin Ekoturizm Etkinliklerinde Kullanılması: Bolu İli, Mudurnu İlçesinde Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yüksek lisans tezi).

137. HUNTER, M. (der.), 1996, **Preserving the Past: The Rise of Heritage in Modern Britain**, Alan Sutton Publishing Ltd., Gloucestershire.

138. İPEKOĞLU, Başak, N. Funda YAKA, Kerem ŞEREFAKİ & Ümit ÖZKAN, 2008, 'Kuşadası, Tarihi 'Çalıkuşu Evi'nin Tanıtılması ve Koruma Uygulamaları', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 13.

139. İSTANBUL SİT ALANLARI ALAN YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI, 2010, Dünya Mirası ve İstanbul (sunum).

140. JACOBS, Jane, 1961, **The Death and Life of Great American Cities**, Random House, New York.

141. KABAOĞLU, Cengiz & Ege YILDIRIM, 2006, 'Kayakapı Projesi ve Ürgüp'te Kentsel Dönüşüm', **Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni**, 2006/5-6, s. 60-65, Ankara.

142. KAPLAN MENGİ, Ayşegül & Nesrin ALGAN, 2003, **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: AB ve Türkiye Örneği**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

143. KAPLAN MENGİ, Ayşegül & Ruşen KELEŞ, 2003, **İmar Hukukuna Giriş**, İmge Yayınları, Ankara.

144. KARA, Barış & Bülent DENİZ, 2008, 'Kuşadası Kent Merkezi Kıyı Bölgesi Mekan Kalitesinin Değerlendirilmesi', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 90.

145. KARAKAN CİNGÖZ, Banu & Işık AKSULU, 2009, 'Koruma Amaçlı İmar Planlarına Eleştirel bir Yaklaşım; Afyonkarahisar Örneği', **Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni – Dosya 14.2**, Haziran 2009, Ankara., s. 6-13.

146. KAUFMAN, Ned, 2004, 'Conclusion: Moving Forward: Futures for a Preservation Movement'. Max PAGE & Randall MASON (der.), **Giving Preservation a History: Histories of Historic Preservation in the United States**, Routledge, New York.

147. KELEŞ, Ruşen, 2000, 'Sunuş', ERSOY, Melih & Çağatay KESKİNOK (der.), 2000, **Mekan Planlama ve Yargı Denetimi**, Yargı Yayınevi, Ankara, s. i-ii.

148. KELEŞ, Ruşen, 2004 (8. baskı), **Kentleşme Politikası**, İmge Yayınları, Ankara.

149. KELEŞ, Ruşen & Can HAMAMCI, 2005, **Çevrebilim**, İmge Yayınları, Ankara.

150. KELEŞ, Ruşen, 2008, **Kentsel Dönüşüm Projelerinin Hukuki Çerçevesi,** Ankara Barosu, Uluslararası Hukuk Kurultayı, 8-11 Ocak 2008, Ankara.

151. KILIÇ BENZER, Nüket, 2006, **Bolu-Göynük ve Yakın Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara (doktora tezi).

152. KIRAYOĞLU, Mithat, 2008, 'Görüşler', Tarihi Kentler Birliği, 2008a, **a.g.e.**

153. KİPER, Perihan, 2004, **Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel- Kültürel Değerlerinin Korunması- Türkiye-Bodrum Örneği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (doktora tezi).

154. KUDDE, Esra & Pınar AKSOY, 2008, **KUDEB Yönetmeliği ve Evrensel Koruma İlkeleri Çerçevesinde Bakım- Onarım İzinleri**, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı Yayınları, İstanbul.

155. KURUL, Esra, 1997, **Urban Regeneration via Conservation: A Proposal for Action Guidelines**, York Üniversitesi, York (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

156. KURT, Yalçın, 2008, 'Görüşler', Tarihi Kentler Birliği, 2008a, **a.g.e.**

157. KÜRÜM, Mükerrem, 2008, 'Kuşadası'ndaki Tarihi Eserlerin Turizm Hizmetinde Kullanımı', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 44.

158. LEA, D., 2003, 'America's Preservation Ethos: A Tribute to Enduring Ideals'. iç. Stipe, R.E. (der.), **A Richer Heritage**, The University of Carolina Press, Chapel Hill, s. 1-20.

159. LINSTONE, Harold A. & Murray TUROFF, 1975 (sayısal baskı 2002), **The Delphi Method: Techniques and Applications,** Addison-Wesley, Reading. http://www.is.njit.edu/pubs/delphibook/delphibook.pdf (24 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

160. LYNCH, Kevin, 1960, **The Image of the City**, MIT Press, Massachusetts.

161. MADRAN, Emre, 2000, 'Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Mevzuatının Gelişimi ve Yargısal Denetim', iç. ERSOY, Melih & Çağatay KESKİNOK (der.), 2000, **a.g.e.**, s.156-99.

162. MADRAN, Emre, 2004, **2863 sayılı yasada öngörülen değişiklikler hakkında görüş yazısı.**

163. MADRAN, Emre & Nimet ÖZGÖNÜL (der.), 1999, **International Documents Regarding the Preservation of Cultural and Natural Heritage**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

164. MADRAN, Emre & Nimet ÖZGÖNÜL, 2005a, **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

165. MADRAN, Emre & Nimet ÖZGÖNÜL, 2005b, **Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı**, T.C. Kültür Bakanlığı – TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara.

166. Maricopa Center for Learning and Instruction, Research Methods: The Laboratory. http://www.mcli.dist.maricopa.edu/proj/res_meth/login.html (11 Ocak 2009 tarihinde erişilmiştir)

167. MASON, Randall, 2004, 'Historic Preservation, Public Memory and the Making of New York City', **Giving Preservation a History: Histories of Historic Preservation in the United States (**Der. PAGE, Max & Randall MASON**)**, Routledge, New York.

168. MORALI, Yonca, 2009, 'Yerel yönetimler ve kültür mirasının korunmasında temel ilkeler', **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik,** Sayı 17, Nisan- Mayıs, Haziran 2009, Tarihi Kentler Birliği, İstanbul, s. 19-28.

169. MUDURNU ŞEYH-ÜL İMRAN KÜLTÜR VE TANITMA VAKFI, 2006, **Mudurnu'da Gezi, Ahilik, Evliyalar, Turizm ve Seyahat Rehberi**, Kültür Yayınları Serisi no. 1, Mudurnu.

170. MYRICK, Phil, 2007, **Project for Public Spaces**, Pratt Institute, New York (sunuş notları).

171. OKYAY, İsmet, 2001, **Fransa'da Kentsel Sit Alanlarının Korunması: Malraux Yasası**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

172. ÖZGEN, Hasan, 2008, 'Görüşler', iç. Tarihi Kentler Birliği, 2008a, **a.g.e.**

173. ÖZGÖNÜL, Nimet, 1997, **Kentsel korumada Kuşadası örneği**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Yan Dal Programı, 'ARCH497-Selected Topics in Conservation' (ders notları).

174. ÖZKAN, Ümit & Ayşe G. ŞERİFOĞLU, 2008, 'Kuşadası'nda Sokak Sağlıklaştırma Çalışmaları ve Kamu-Yerel-Özel Sektör Birlikteliği', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 67.

175. PAGE, Max & Randall MASON, 2004, **Giving Preservation a History: Histories of Historic Preservation in the United States**, Routledge, New York.

176. PARTICIPATION IN THE GLOBAL COMMUNITY PANEL, 2006, **Participating in the Global Preservation Community**, Panel Raporu, 'Preserve America' Zirve Toplantısı, 31 Ekim 2006, Advisory Council on Historic Preservation, Washington D.C.

177. PICKARD, Robert (der.), 2001, **Policy and Law in Heritage Conservation**, Spon Press, New York.

178. RYPKEMA, Donovan D., 2005, **The Economics of Historic Preservation: A Community Leader's Guide**, National Trust for Historic Preservation, Washington, D.C.

179. SCHUSTER, J. M., J. de MONCHAUX, & C. A. RILEY (der.), 1997, **Preserving the Built Heritage: Tools for Implementation**, University Press of New England, Hannover.

180. STERNBERG, David, 1981, **How to Complete and Survive a Doctoral Dissertation**, St. Martin's Griffin.

181. STIPE, Robert E., 2003, **A Richer Heritage: Historic Preservation in the Twenty-First Century**, The University of Carolina Press, Chapel Hill.

182. ŞAHİN, Sinan, 2004, **Kültür Varlıklarının korunmasına ilişkin yasal ve kurumsal yapılanma ile ilgili İngiltere'de Yapılan İnceleme ve Araştırma Çalışması Raporu**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Müfettişliği, Ankara. http://teftis.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-231850/h/sinan.pdf (4 Şubat 2011 tarihinde erişilmiştir)

183. ŞAHİN GÜÇHAN, Neriman & Esra KURUL, 2009, 'A History of the Development of Conservation Measures in Turkey: From the Mid 19th Century until 2004', **METU JFA,** 2009/2, Ankara.

184. ŞERİFOĞLU, Ayşe G., Şükran ALBAYRAK & Can CEVAHİR, 2008, 'KUŞ-ATAK Belediyeler Birliği ve Kuşadası Bölgesel Katı Atık Yönetimi Projesi', iç. T.C. Kuşadası Belediyesi, **a.g.e.**, s. 86.

185. ŞERİFOĞLU, Ayşe G., Recep ESENGİL & Ümit ÖZKAN, 2006, **Kuşadası Kimliğini Yeniden Kazanıyor**, Kuşadası Belediyesi, Kuşadası.

186. TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ, 2003a, **Tarihi Kentler Birliği'nin 2863 sayılı Koruma Yasasında Değişiklik için Bakanlık Çalışması Hakkındaki Görüş ve Öneriler**. http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftaninYazisi.asp?ID=23 (28 Mart 2009 tarihinde erişilmiştir)

187. TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ, 2003b, **Yerel Kimlik**, Sayı: 10, Ekim, Kasım, Aralık 2003, İstanbul.

188. TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ, 2005, **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik**, Sayı: 3, Temmuz, Ağustos, Eylül 2005, İstanbul.

189. TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ, 2007a, **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik**, Sayı: 9, Ocak, Şubat, Mart 2007, İstanbul.

190. TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ, 2008b, **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik**, Sayı: 15, Haziran, Temmuz, Ağustos 2008, İstanbul.

191. TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ, 2008c, **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik**, Sayı: 16, Ekim, Kasım, Aralık 2008, İstanbul.

192. TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ, 2008a, **Çeşitli Tarihi Kentler Birliği üyelerinin görüşlerini içeren notlar**, 4 Kasım 2008 (notlar).

193. TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ, 2009a, **Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik**, Sayı: 18, Nisan, Mayıs, Haziran 2009, İstanbul.

194. T.C. ALTINDAĞ BELEDİYESİ, 2006, **İnci ve Dutlu Sokaklar Sağlıklaştırma Projesi**, Ankara (Tarihi Kentler Birliği 2007 yılı Tarih ve Kültür Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'na sunulan poster).

195. T.C. BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI, 2009a, **Kentleşme Şurası 2009: Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları Raporu**, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara. http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap3.pdf (8 Kasım 2009 tarihinde erişilmiştir)

196. T.C. BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI, 2009b, **Kentleşme Şurası 2009: Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım Raporu**, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara. http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap5.pdf (8 Kasım 2009 tarihinde erişilmiştir)

197. T.C. BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI, 2009c, **Kentleşme Şurası 2009: Sonuç Bildirgesi**, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara. http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/7-5-09_kentlesme_surasi_sonuc_bildirgesi.pdf (8 Kasım 2009 tarihinde erişilmiştir)

198. T.C. BOLU İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ, 2006, **Bolu Turizm Rehberi**, Bolu.

199. T.C. ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI, 2004, **Yönetişim**. http://www.cevreorman.gov.tr/ekitap/04.pdf (1 Mayıs 2010 tarihinde erişilmiştir)

200. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2006, **Gaziantep Stratejik Planı 2007-2011**, Gaziantep.

201. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008a, **Belediye Açıklama Raporları**, Gaziantep.

202. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008b, **Belediye Bülteni**, Ocak 2008, Gaziantep.

203. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008c, **Belediye Bülteni**, Şubat 2008, Gaziantep.

204. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008d, **Belediye Bülteni**, Mart 2008, Gaziantep.

205. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008e, **Belediye Bülteni**, Nisan 2008, Gaziantep.

206. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008f, **Belediye Bülteni**, Mayıs 2008, Gaziantep.

207. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008g, **Belediye Bülteni**, Temmuz 2008, Gaziantep.

208. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008h, **Belediye Bülteni**, Ağustos 2008, Gaziantep.

209. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008i, **Belediye Bülteni**, Eylül 2008, Gaziantep.

210. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2008j, **Belediye Bülteni**, Kasım 2008, Gaziantep.

211. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2009a, **Gaziantep-Halep Kültür Turizm Zenginliklerinin Tanıtımı Projesi** (proje ile ilgili sayısal dosyalar).

212. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2009b, **Varlığını Berekete Dönüştüren Kent Gaziantep** (tanıtım CD'si).

213. T.C. GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, 2009c, **Ömer Ersoy Kültür Merkezi** (tanıtım broşürü).

214. T.C. GAZİANTEP İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ, 2009, **Gaziantep**, Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gaziantep (tanıtım rehber kitapçığı).

215. T.C. GAZİANTEP VALİLİĞİ, 2005, **Gaziantep İli Merkez Kültür Envanteri**, Gaziantep Valiliği, Gaziantep.

216. T.C. KUŞADASI BELEDİYESİ, 2008, **Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu II**, bildiri özetleri kitapçığı, Kuşadası Belediyesi, Kuşadası.

217. T.C. KUŞADASI BELEDİYESİ, 2009, **Kuşadası Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı**, Kuşadası Belediyesi, Kuşadası.

218. T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, 1999, **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu Ilke Kararları**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.

219. T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, 2007, **Turizm Stratejisi 2023-Eylem Planı 2007-13**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara. http://www.kultur.gov.tr/TR/Tempdosyalar/189566__TTStratejisi2023.pdf (22 Şubat 2009 tarihinde erişilmiştir)

220. T.C. MUDURNU BELEDİYESİ, 2003, '**Mudurnu Tarihi ve Kültürüyle Barışıyor'** (yarışma dosyası).

221. T.C. MUDURNU BELEDİYESİ, 2005, **Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü 2005 Yılı Faaliyet Raporu.**

222. T.C. MUDURNU BELEDİYESİ, 2006a, **Mudurnu Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü 2005 Yılı Faaliyet Raporu.**

223. T.C. MUDURNU BELEDİYESİ, 2006b, **Mudurnu Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü 2005 Yılı Faaliyet Raporu**.

224. T.C. MUDURNU BELEDİYESİ, 2006c, **Mudurnu Korunması Gerekli Sokak Sağlıklaştırma Projesi Raporu**.

225. T.C. MUDURNU BELEDİYESİ, 2010, **Mudurnu Kültür Kenti Çalıştayı Basın Açıklaması.**

226. T.C. MUDURNU KAYMAKAMLIĞI, tb., **Tarih, Kültür ve Doğa Kenti Mudurnu** (tanıtım broşürü).

227. T.C. MUDURNU KAYMAKAMLIĞI, 2009, **'Brifing Özeti'** (rapor).

228. T.C. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 2010a, **2009 Faaliyet Raporu.** http://www.vgm.gov.tr/_WordExcellPdf/2009_faaliyet_raporu.pdf (21 Ağustos 2010 tarihinde erişilmiştir)

229. T.C. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 2010b, **İhale Sonuçları.** http://www.vgm.gov.tr/10_Ihaleler/sonuclananihaleler.cfm (21 Ağustos 2010 tarihinde erişilmiştir)

230. TEKELİ, İlhan (der.), 1994, **Kent, Planlama, Politika, Sanat**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara.

231. TEKELİ, İlhan, 1996, **Habitat II Konferansı Yazıları**, Toplu Konut İdaresi, Ankara.

232. TEKELI, İlhan, 2004, **Katılımcı Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları**, Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları.

233. THROSBY, D. 2002. 'Cultural Capital and Sustainability Concepts in the Economics of Cultural Heritage', iç. DE LA TORRE, Marta (der.), **Assessing the Values of Cultural Heritage**, J. Paul Getty Trust, Los Angeles.

234. TIESDELL, Steven & OC, Taner, 1996, **Revitalizing Historic Urban Quarters**, Architectural Press.

235. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI, 2003, **Kentsel Dönüşüm Sempozyumu**, 13-14 Haziran 2003, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

236. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI, 2004, **Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge: 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu, 8-9-10 Kasım 2004 Ankara- Bildiri Özetleri**, Şehir Plancıları Odası, Ankara.

237. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI, 2004, **Planlama**, Sayı 30 (2004/4, Koruma özel sayısı 1), Ankara.

238. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI, 2005, **Planlama**, Sayı 31 (2005/1, Koruma özel sayısı 2), Ankara.

239. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI, 2006, **Kent Gündemi**, Sayı 7 (Stratejik Plan Özel Sayısı), Ocak 2006, Şehir Plancıları Odası, İstanbul.

240. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI, 2006, **Koruma Sempozyumu 1: Diyarbakır**, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.

241. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI, 2006, **Planlama**, Sayı 36 (2006/2, Kentsel Dönüşüm sayısı), TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.

242. TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI, 2007, **Planlama**, Sayı 40 (2007/2, Kentsel Dönüşüm sayısı), TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.

243. TOKCAN, Selma, 1992, **Alternative Policies for Conservation Planning**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (yüksek lisans tezi).

244. TOMLAN, Michael, 2000, **Preservation: Of What, For Whom? A Critical Look at Historical Significance**, National Council for Preservation Education, Ithaca.

245. TUNÇER, Mehmet, 2006, **Tarihsel Çevre Koruma Politikaları: Konya**, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya.

246. TUNÇER, Mehmet, 2007, 'Kentsel Tasarımın Tarihsel Çevre Korunmasında Etkin olarak Kullanımı: 'Böl ve Yönet Modeli': Ankara, Konya, Antalya Tarihi Kent Merkezleri', **Mimarlık- Şehir Planlama- Tarihsel ve Doğal Çevre Koruma.** http://mehmet-urbanplanning.blogspot.com/2007/01/kentseltasarmntarihsel-evre.html (17 Temmuz 2011 tarihinde erişilmiştir)

247. TUNG, Anthony Max, 2001, **Preserving the World's Great Cities: The Destruction and Renewal of the Historic Metropolis**, Three Rivers Press, New York.

248. TÜRK DİL KURUMU, 1988, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu, Ankara.

249. TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, 2009, **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Nüfus Sayım Sonuçları**, Türkiye İstatistik Kurumu. http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul (Ocak 2009-Mayıs 2010 arasında çeşitli tarihlerde erişilmiştir)

250. UÇKAN, Erkan, 2008, 'Görüşler', iç. Tarihi Kentler Birliği, 2008a, **a.g.e.**

251. UÇKAN, Yelda, 2008, 'Görüşler', iç. Tarihi Kentler Birliği, 2008a, **a.g.e.**

252. ULAŞ, Taciser (der.), 1997, **Merhaba Sivil Toplum**, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul.

253. ULUSLARARASI YEREL ÇEVRE GİRİŞİMLERİ KONSEYİ (ICLEI), 1994, **Avrupa Kentsel Şartı (Aalborg Şartı)**, Aalborg.

254. UNESCO WORLD HERITAGE CENTRE, 2003, **World Heritage 2002: Shared Legacy, Common Responsibility**, Venice, 14-16 November 2002, UNESCO/WHC (program özeti). http://whc.unesco.org/archive/websites/venice2002/plenary/pdf/final_programme.pdf (17 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

255. UNESCO WORLD HERITAGE CENTRE, 2005, **Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention.**

256. UNITED NATIONS CENTRE FOR HUMAN SETTLEMENTS (UN-HABITAT), 1993, **The Management of Human Settlements**, United Nations Centre for Human Settlements.

257. UNITED NATIONS CENTRE FOR HUMAN SETTLEMENTS (UN-HABITAT), 2002, **Award Winning Best Practices 2002 Fourth Cycle of the Dubai International Award for Best Practices**, United Nations Centre for Human Settlements. http://www.bestpractices.at/main.php?page=programme/award/winning_projects/2002&lang=en (17 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

258. UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAM- WORLD CONSERVATION MONITORING CENTRE, 2005, **Protected Areas and World Heritage: Hierapolis- Pamukkale, Turkey.** http://www.unep-wcmc-apps.org/sites/wh/pdf/Hierapolis.pdf (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

259. URRY, John, çev. Rahmi Öğdül, 1999, **Mekânları Tüketmek**, Ayrıntı, İstanbul.

260. UZUN, Cemile Nil, 2001, **Gentrification in Istanbul: A Diagnostic Study**, Netherlands Geographic Institute, Utrecht.

261. ÜNAL, Y., 2003, **Türk Şehir Planlama Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara.

262. Value Based Management, 2009, **RACI Model.** http://www.valuebasedmanagement.net/methods_raci.html (4 Ekim 2009 tarihinde erişilmiştir)

263. VAN DEN BERG, Max, 1995, 'Introductory Report by the General Rapporteur', iç. **Expanding Demands on Planning: In What Way Can Cooperation Between**

Experts, Politicians, Entrepreneurs and Citizens Lead to Effective Planning Action?, ISoCaRP.

264. WALLACE, M. 1986. 'Reflections on the History of Historic Preservation', iç. BENSON, S.P., S. BRIER & R. ROSENZWEIG (der.), **Presenting The Past: Essays On History and the Public**, Temple University Press, Philadelphia, S. 165-199.

265. WEINER, Vicki & Randall MASON, 2006, **Fulton Street Mall: New Strategies for Preservation and Planning**, Pratt Center for Community Development, New York City.

266. WHEELER, Stephen. 2003. 'Planning Sustainable and Livable Cities', iç. LeGATES, Richard T. & Frederic STOUT (der.), **a.g.e**., s. 486-96.

267. YILDIRIM, Ege. 1998. **'What Are the Likely Ingredients of a Successful Policy for the Preservation and Use of the Built Heritage?'**, York Üniversitesi, York (yayınlanmamış makale).

268. YILDIRIM, Ege, 1999, **Motivating the Masses: The Role of Community Groups in Historic Conservation**, York Üniversitesi, York (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

269. YILDIRIM, Ege, 2006, 'Güncel bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm', **Planlama**, Şehir Plancıları Odası, Sayı 35 (2006/1), Ankara, s. 7-24.

270. YILDIRIM, Ege, 2007, **Historic Preservation Strategies and Regional Dynamics in the New York Metropolitan Area**, Assocation of Collegiate Schools of Planning (ACSP) Yıllık Konferansı, 17-21 Ekim 2007, Milwaukee (yayınlanmamış bildiri).

271. YILDIRIM, Ege, 2009a, 'New York ve Amerikan Kentlerinde Tarihi Çevre Koruma', **Mimarist**, Sayı 32, Yaz 2009, İstanbul.

272. YILDIRIM, Ege, 2009b, 'Demokratikleşen Koruma ve Planlama' Üzerine Düşünceler', **Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni – Dosya 14.1**, Haziran 2009, Ankara.

273. YIN, Robert K., 2002, **Case Study Research: Design and Methods,** Third Edition (Applied Social Research Methods), Sage, Thousand Oaks.

274. YÜCEL, Ceyhan, 2005, 'Korunacak Kentsel Alanların Planlanmasında Güncel Yaklaşımlar', **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı 18, 2005/1, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, s. 223-235. http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_18/14_yucel.pdf (13 Şubat 2010 tarihinde erişilmiştir)

275. YÜCEL, Ceyhan, 2007, 'Türkiye'de Kentsel Alanların Korunmasında Rollerin Dağılımına Yönelik Politikalar Üzerine Bir Değerlendirme', **Planlama, Siyaset, Siyasalar, 6. Türkiye Şehircilik Kongresi, 30. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu** (6-8.11.2006, DEÜ, İzmir) Bildiri Kitabı, Şehir Plancıları Odası, Ankara, s. 209-219.

276. YÜCEL, Ceyhan & Nuran ZEREN GÜLERSOY, 2006, 'Türkiye'de Kentsel Sit Alanlarının Korunması için bir Sistem Önerisi', **İTÜ Dergisi: Mimarlık, Planlama, Tasarım**, Cilt 5, Sayı 1, Mart 2006, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, s. 3-14.

277. ZEREN, Nuran, 1981, **Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği: Türkiye'de Tarihsel Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan Bir Araştırma**, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul (doktora tezi).

Yararlanılan Gazete Haberleri, Internet Siteleri ve Broşürler

278. **1Turk.Net Haber Portalı**, 2009, 'Tarihi Mudurnu Yıldırım Beyazıt 'Hamamı ücretsiz oldu', 30 Nisan 2009 tarihli haber. http://www.1turk.net/haberler/h/3421 (28 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

279. **Aga Khan Historic Cities Programme**, 2009, Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/HCSP (19 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

280. AĞANOĞLU, Betül Kulaklı, 2009, 'Dersimiz Gaziantep', **Kobiden Haber Portalı**, 3 Temmuz 2009 tarihli haber.

http://www.kobiden.com/haber.asp?id=2397 (1 Ağustos 2009 tarihinde erişilmiştir)

281. **Anadolu Ajansı**, 2011a, 'Kuşadası'nda Yol ve Kaldırım Çalıs□maları', 9 Şubat 2011 tarihli haber. http://www.haberler.com/kusadasi-nda-yol-ve-kaldirim-calismalari-2526998-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

282. **Anadolu Ajansı**, 2011b, 'Kuşadası'nda Yol ve Kaldırım Çalıs□maları', 3 Mart 2011 tarihli haber. http://www.haberler.com/kusadasi-nda-kentsel-donusum-icin-estetik-kurul-2570910-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

283. **Arkitera Haber Portalı**, 2004, 'Tavuğunu kaybeden Mudurnu, tarihini keşfetti'. http://www.arkitera.com/v1/haberler/2004/05/01/mudurnu.htm (23 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir)

284. **Arkitera Haber Portalı**, 2007, 'Haydarpaşa özelleştirmesine yargıdan 'dur''. http://v3.arkitera.com/h14788-haydarpasa-ozellestirmesine-yargidan-dur.html (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

285. **Avrupa Birliği INTERREG IIIC programı web sitesi.** http://www.interreg3c.net/sixcms/detail.php?id=10968 (19 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

286. Banger, Gürcan, 2006, 'Eskişehir Şeker Fabrikası Nereye?'. http://www.gurcanbanger.com/yaz/esk0262.htm (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

287. **Bolu Gündem**, 2007, 'Mudurnu'ya Bakanlık desteği devam ediyor', 14 Ağustos 2007 tarihli haber. http://www.bolugundem.com/shownews.php?opt=haber&id=22303 (30 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

288. **Bolu Gündem**, 2009, 'Mudurnu Evlerine Bakanlık Dopingi', 22 Ağustos 2008 tarihli haber. http://www.bolugundem.com/shownews.php?opt=haber&id=28996 (30 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

289. **Bolu Oteller Rehberi**, 2008, '4 Tarihi Ev Daha Kurtuluyor'.

http://www.boluoteller.com/haberler/15-4-tarihi-ev-daha-kurtuluyor.html (30 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

290. **Cihan Haber Ajansı**, 2009, 'Gaziantep`te tarihi yapılar, KUDEB`in eliyle gün yüzüne çıkıyor', 5 Ocak 2009 tarihli haber. http://www.tumgazeteler.com/?a=4504701 (31 Ocak 2009 tarihinde erişilmiştir)

291. **ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı**, 2009a, 'Gaziantep Teknik Destek Ekibi Urfa'da Tecrübelerini Paylaştı', 18 Eylül 2009 tarihli haber. http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haberDetay.asp?ID=818 (1 Şubat 2010 tarihinde erişilmiştir)

292. **ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı**, 2009b, 'Metin Sözen Eğitim ve Kültür Evi'nin Restorasyonu Bitmek Üzere', 21 Ağustos 2009 tarihli haber. http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haberDetay.asp?ID=806 (1 Şubat 2010 tarihinde erişilmiştir)

293. **ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı**, 2009c, 'Kuşadası Kültür Elçileri 600 Öğrenciye Ulaştı', 4 Haziran 2009 tarihli haber. http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haberDetay.asp?ID=771 (6 Haziran 2009 tarihinde erişilmiştir)

294. **ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı**, 2010a, 'Gaziantep Çalışıyor', 22 Temmuz 2010 tarihli haber. http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haberDetay.asp?ID=945 (23 Temmuz 2010 tarihinde erişilmiştir)

295. **ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı**, 2010b, 'Kuşadası'na Gönül Vermi□ş bir Çekül'lü: Ayşe Günbey Şerifoğlu', 22 Ocak 2010 tarihli haber. http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haberDetay.asp?ID=862 (20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

296. DANIŞTAY, 2009, 13. Daire 2007/11836 E.N , 2009/10667 K.N. sayılı kararı (Bursa … Otelinin Özelleştirilmesi). http://www.kararara.com/danistay/13d/danistay6216.htm (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

297. EKİNCİ, Oktay, 2009, 'Gaziantep'te 'Tasarımdan Uygulamaya', **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Temmuz 2009 tarihli haber.

298. **Emlak Haberleri**, 2010, 'Haydarpaşa Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na Devrediliyor', 16 Ekim 2010 tarihli haber. http://www.emlakhaberleri.com/sektorel-haberleri/haydarpasa-ozellestirme-idaresi-baskanligi-na-devrediliyor.html (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

299. ENM ENDÜSTRI MÜHENDİSLİĞİ, 2011 (sitenin yaratıldığı tarih belirtilmemiştir; erişilen tarih kullanılmıştır), **Süreç Yönetimi** http://enm.blogcu.com/surec-yonetimi-nedir-1/8976601 (24 Ocak 2011 tarihinde erişilmiştir)

300. **Gaziantep Butik Otelleri**, 2010. http://www.butikotel.com.tr/sehir/gaziantep.html (1 Ağustos 2010 tarihinde erişilmiştir)

301. **Global Heritage Fund (Küresel Miras Fonu) İnternet Sitesi**, 2011. http://www.globalheritagefund.org (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

302. **Haberler.com Haber Portalı**, 2008a, 'Kuşadası Kültür Buluşması', 23 Şubat 2008 tarihli haber. http://www.haberler.com/kusadasi-kultur-bulusmasi-23-subat-ta-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

303. **Haberler.com Haber Portalı**, 2008b, 'Kuşadası'nda Sezon Hazırlığı Sürüyor', 4 Mart 2008 tarihli haber. http://www.haberler.com/kusadasi-sokaklari-isil-isil-oldu-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

304. **Haberler.com Haber Portalı**, 2008c, 'Kuşadası Kültür Buluşması', 7 Mayıs 2008 tarihli haber. http://www.haberler.com/kusadasi-sokaklari-isil-isil-oldu-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

305. **Haberler.com Haber Portalı**, 2008d, 'Kuşadası'ndaki Tarihi Evler Tehlike Saçıyor', 12 Şubat 2008 tarihli haber.

http://www.haberler.com/kusadasi-ndaki-tarihi-evler-tehlike-saciyor-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

306. **Haberler.com Haber Portalı**, 2008e, 'Kuşadası'nın Tarihi Evlerinde Yangın', 12 Şubat 2008 tarihli haber. http://www.haberler.com/kusadasi-nin-tarihi-evlerinde-yangin-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

307. **Haberler.com Haber Portalı**, 2008f, 'Kuşadası'nın Tarihi Evlerinde Yangın (2)', 12 Şubat 2008 tarihli haber. http://www.haberler.com/kusadasi-nin-tarihi-evlerinde-yangin-2-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

308. **Haberler.com Haber Portalı**, 2008g, 'Kuşadası'nın Tarihi Evleri Yandı', 12 Şubat 2008 tarihli haber. http://www.haberler.com/kusadasi-nin-tarihi-evleri-yandi-haberi/ (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

309. **Historic Cities Support Programme**, 2009, Archnet Digital Library. https://archnet.org/library/parties/one-party.jsp?party_id=545 (19 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

310. İNAN, Derin (der.), 2007, 'Mimarlık ve Kent Buluşmaları'nın Beşincisi Gaziantep'te Gerçekleşti: "Kültürel Değişim ve Mimarlık"', **Mimarlık Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2007, Mimarlar Odası Genel Merkezi, Ankara.

311. **INHERIT Gateway Methodology / Stages of Heritage-Led Regeneration**, Avrupa Birliği INTERREG IIIC programı. http://www.interreg3c.net/sixcms/media.php/5/%27Gateway%27+Methodology+-+Stages+of+heritage-led+regeneration+%28INHERIT%29.pdf (4 Şubat 2009 tarihinde erişilmiştir)

312. **INHERIT Project, The: Heritage Led Regeneration in Göteborg.** http://www5.goteborg.se/prod/stadsbyggnad/dalis2.nsf/vyFilArkiv/Notes_on_Gamlestaden.pdf/$file/Notes_on_Gamlestaden.pdf (19 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

313. **Kent ve Demiryolu**, 2010, 'Danıştay 6. Dairesi Haydarpaşa SİT Kararını Onadı', 27 Aralık 2010 tarihli haber.

http://kentvedemiryolu.com/icerik.php?id=803 (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

314. **KPSS Haber Portalı**, 2010, 'Müze ve Ören Yerlerinde Gişeler Özelleştiriliyor', 6 Ağustos 2010 tarihli haber. http://www.kpss.com.tr/news-tr/27136.cgi (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

315. **Kuşadası Benim Haber Portalı**, 2010, 'Kuşadası Kültür Varlıkları ve Çevre Birimi tarafından Yapılan Çalışma Sonucunda Kuşadası'nda Yemek Müzesi yapılıyor', 8 Ekim 2010 tarihli haber. http://www.kusadasibenim.com/2010/10/kusadasi-belediyesi-kultur-varliklari.html (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

316. Kuşadası Turizm Geliştirme Vakfı (KUTAV), tb., **Kuşadası Mini Rehber ve Şehir Haritası**, KUTAV, Kuşadası.

317. Kuşadası Yerel Tarih Araştırmalar Grubu (KUYETA), 2003-08, **Kuşadası Yerel Tarih Bülteni**, Sayı 1-11, Kuşadası.

318. **Medusa Cam Eserler Müzesi**, 2011. http://www.arkantik.com.tr/turk.html (25 Şubat 2011 tarihinde erişilmiştir)

319. **Net Habercilik Haber Portali**, 2010, 'Müjgan Şavkay, Kuşadası Turizminin İlk Yıllarını Anlattı', 20 Ağustos 2010 tarihli haber. http://www.nethabercilik.com/haber/mujgan-savkay,-kusadasi-turizminin-ilk-yillarini-anlatti.htm (20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

320. **Open Library**, 2009, 'Geçmişten Geleceğe Kuşadası 23-26 Şubat 2000 sempozyum yayını'. http://openlibrary.org/books/OL3644398M/Geçmişten_geleceğe_Kuşadası (20 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

321. Otamış Haber Portalı, 2008, **Ödemiş Tarihi Arasta Çarşısı Fotoğrafları.** http://www.otamis.com/haber-odemis-tarihi-arasta-carsisi-fotograflari.html (16 Nisan 2010 tarihinde erişilmiştir)

322. **Tarihi Kentler Birliği Haber Portalı**, 2003, 'Tarihi Kentler Birliği İzmir'de Toplanıyor', 25 Eylül 2003 tarihli haber.

http://www.tarihikentlerbirligi.org/icerik/tkbBulusmalariDetay.asp?newsID=1 (23 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

323. **Tarihi Kentler Birliği Haber Portalı**, 2004, 'Gaziantep Buluşması Açılış Konuşmaları', , 4 Aralık 2004 tarihli haber. http://www.tarihikentlerbirligi.org/icerik/haberDetay.asp?newsID=72 (24 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir)

324. **Tarihi Kentler Birliği Haber Portalı**, 2007b, '200 Ortak 200 Eser - 2007 Projeye Katılanlar'. http://www.tarihikentlerbirligi.org/icerik/icerik.asp?ID=72 (31 Ocak 2009 tarihinde erişilmiştir)

325. **Tarihi Kentler Birliği Haber Portalı**, 2009, 'Tarihi Kentler Birliği Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2008', 16 Mayıs 2009 tarihli haber. http://www.tarihikentlerbirligi.org/icerik/haberDetay.asp?newsID=7190 (16 Mayıs 2009 tarihinde erişilmiştir)

326. **TAY Projesi Haber Portalı**, 2006a, 'Tarihi Konak Butik Otel Olarak Düzenlenecek'**,** 16 Haziran 2006 tarihli haber. http://www.tayproject.org/haberarsiv20066.html (1 Ağustos 2010 tarihinde erişilmiştir)

327. **TAY Projesi Haber Portalı**, 2006b, 'Bakırcılar Çarşısı Aslına Uygun Düzenleniyor'**,** 20 Temmuz 2006 tarihli haber. http://www.tayproject.org/haberarsiv20067.html (21 Ağustos 2010 tarihinde erişilmiştir)

328. **TAY Projesi Haber Portalı**, 2007, 'Kuşadası Sakızdede Türbesi İlgi Bekliyor'**,** 3 Şubat 2007 tarihli haber. http://www.tayproject.org/haberarsiv20071.html (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

329. **TAY Projesi Haber Portalı**, 2009, 'Her Konak Haytalar Kadar Şanslı Değil', 3 Şubat 2007 tarihli haber.

http://www.tayproject.org/haberarsiv200912.html (30 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

330. **TAY Projesi Haber Portalı**, 2010, 'Tarihi Eserlerin Envanteri Çıkarılacak'.

331. **T.C. BOLU VALİLİĞİ**, 2010, '2010 Yılında Kültür ve Turizm Alanında Yapılan Çalışmalar', 3 Aralık 2010 tarihli haber. http://www.bolu.gov.tr/xnewsdetails.aspx?id=1767 (30 2011 tarihinde erişilmiştir)

332. **T.C. ÇANAKKALE BELEDİYESİ**, 2008, 'IV.Etap Çarşı Caddesi Cephe İyileştirme Projesi'. http://www.canakkale.bel.tr/bpi.asp?caid=199&cid=3038 (13 Kasım 2008 tarihinde erişilmiştir)

333. T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, 2010a, **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurullarının Görev Alanları.** http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-42851/kultur-ve-tabiat-varliklarini-koruma-yuksek-kurulu-ve-b-.html (21 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

334. T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, 2010b, **Yatırımla ilgili Faaliyetler**, Planlama Faaliyetleri ve Proje Faaliyetleri linkleri. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/belge/1-42830/eski2yeni.html (13 Şubat 2010 tarihinde erişilmiştir)

335. T.C. KÜTAHYA VALİLİĞİ, 2010, **Ekonomik Yapı.** http://www.kutahya.gov.tr/index.asp# (27 Mayıs 2011 tarihinde erişilmiştir)

336. T.C. MUDURNU BELEDİYESİ, 2008, **Hizmetlerimiz.** http://www.mudurnu.bel.tr/hizmetlerimiz.php (9 Ocak 2009 tarihinde erişilmiştir)

337. **World Monuments Fund (Dünya Anıtlar Fonu) İnternet Sitesi**, 2011. http://www.wmf.org (12 Ağustos 2011 tarihinde erişilmiştir)

338. T.C. SİVAS BELEDİYESİ, 2009, **Kent Meydanı Projesi.** http://www.sivas.bel.tr/bpi.asp?caid=409&cid=2736 (17 Ocak 2009 tarihinde erişilmiştir)

339. T.C. TOKAT BELEDİYESİ, 2009a, **'Sulu Sokak Kentsel Tasarım Projesi Kapsamında Hafriyat Çalışmaları Yapılıyor'.**

http://www.tokat.bel.tr/HaberDetay.asp?haber_id=1420 (1 Mayıs 2010 tarihinde erişilmiştir)

340. T.C. TOKAT BELEDİYESİ, 2009b, **'Tarihi Kentler Birliği'nden Tokat Belediyesi'ne Proje Ödülü'.** http://www.tokat.bel.tr/yazdir.asp?haber_id=1900 (1 Mayıs 2010 tarihinde erişilmiştir)

341. **Yazıcı Business Portal**, 2010, 'Doğu Marmara Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Teknik Destek Programı Proje Hazırlama Eğitimi Katılımcı Listesi'. http://www.marka.org.tr/sayfayazdir.asp?sid=60 (27 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

342. **Yeni Asır**, 2010, 'Kuşadası'nda Tarih Yeniden Canlanıyor', 31 Ağustos 2010 tarihli haber. http://www.yeniasir.com.tr/Sarmasik/2010/08/31/kusadasinda_tarih_yeniden_canlaniyor (19 Mart 2011 tarihinde erişilmiştir)

343. **Yeni Mimar**, 2007, Fener Balat Birikimi (Burçin Altınsay'la söyleşi), Aralık 2007, s. 6.

344. **Yeni Şafak Gazetesi**, 2007, 'Gaziantep kültürel mirasa sahip çıkıyor', 15 Ocak 2007 tarihli haber.

345. **Yeni Şafak Gazetesi**, 2008, 'Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi 2. Etap'ta sona yaklaşıldı', 6 Temmuz 2008 tarihli haber. http://www.tumgazeteler.com/?a=3854049 (4 Ekim 2010 tarihinde erişilmiştir)

346. YILMAZ, Adem, 2007, '44 yıllık müze savaşını kazandı', **Zaman Gazetesi** http://sektoreel.zaman.com.tr/sektoreell/detaylar.do?load=detay&link=565 (10 Nisan 2010 tarihinde erişilmiştir)

Konu ile ilgili Ek Kaynaklar

347. AGA KHAN DEVELOPMENT NETWORK, 2005, **Supporting heritage conservation in Syria.**

http://www.akdn.org/publications/2005_syria_culture.pdf (19 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

348. ALPÖGE, Atilla, 1993, **Halka Dönük Yerel Yönetim**, Toplu Konut İdaresi ve IULA – EMME, İstanbul.

349. ARINAT, Mahmoud, 2006, **Towards A Sustainable Cultural Heritage Management: a planning model for the Jordanian context**, Second University of Naples (doktora tezi).

350. ASHWORTH, Gregory & Peter HOWARD, 1999, **European Heritage, Planning and Management**, Intellect Books, Exeter.

351. BAYRAMOĞLU YILDIRIM, Ferzan, 1993, **Çevre ve Yerel Yönetim**, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ve IULA-EMME, Ankara.

352. BIANCA, Stefano, 2004, **Urban Conservation in the Islamic World**, Archnet Digital Library. https://archnet.org/library/documents/one-document.jsp?document_id=9393 (24 Temmuz 2009 tarihinde erişilmiştir)

353. BERTCHER, Harvey J., 1994, **Group Participation: Techniques for Leaders and Members**, Sage - University of Michigan.

354. BORRUP, Tom, 2006, **The Creative Community Builder's Handbook: How to Transform Communities Using Local Assets, Arts and Culture**, Fieldstone Alliance.

355. CARS, Goran vd., 2002, **Urban Governance, Institutional Capacity and Social Milieux**, Ashgate, Aldershot.

356. COCCOSSIS, Harry & NIJKAMP, Peter (eds.), 1995, **Planning for Our Cultural Heritage**, Aldershot [England]; Brookfield, VT:.

357. COŞKUN, Nihal & Selcen YALÇIN, 2007, **Gentrification in a Globalising World, Case Study: Istanbul**, ENHR International Conference, 25-28 June 2007, Rotterdam http://www.enhr2007rotterdam.nl/documents/W11_paper_Coskun_yalcin.pdf (6 Ocak 2010'da erişilmiştir)

358. COUNCIL OF EUROPE, 2003, **European Heritage Network**

http://www.european-heritage.net

359. DIGAETANO, Alan & John S. KLEMANSKI, 1999, **Power and City Governance: Comparative Perspectives on Urban Development**, University of Minnesota Press; Globalization and Community Series 4

360. DUBEN, Alan & Sadun EMREALP (der.), 1992 (2. baskı), **Effective Urban Management in the Eastern Mediterranean and Middle Eastern Region**, IULA-EMME, İstanbul.

361. EL DIN RASHED, Ahmed Yehia Mohamed Gamal, 1994, **Public Participation in the Conservation of Historic Environments: A Case Study of Luxor City, Egypt**, York Üniversitesi, York (doktora tezi)

362. ERDEN ERBEY, Dilek, 2004, 'Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri – Eyüp Rehabilitasyon Projeleri', **Planlama**, Sayı 2004/4 http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/b4066554730ddfa_ek.pdf (28 Ocak 2011 tarihinde erişilmiştir)

363. FISHER-OLSON, Pat, 2007, **Project Management for Historic Preservation Projects - Case Study**, Pratt Institute paper

364. GETTY TRUST, 1999, **Economics and heritage conservation: a meeting organized by the Getty Conservation Institute**, December 1998, Los Angeles: Getty Center

365. GILDER, Cornelia Brooke, 1980, **Preservation for profit: ten case studies in commercial rehabilitation**, Preservation League of New York State, Albany

366. GÜNCE, Emre, 2003, **Public Participation in the Planning Process: with special reference to Nicosia master plan**, Eastern Mediterranean University

367. HALL, Colin Michael & Simon McARTHUR, 1998, **Integrated heritage management: principles and practice**, London: Stationery Office

368. HEALEY, Patsy, 1995, **Managing Cities: The New Urban Context**, J. Wiley, New York.

369. JUDD, Dennis R. & FAINSTEIN, Susan S., 1999, **The Tourist City**, Yale University Press

370. KAMENSKY, John M. & Thomas J. BURLIN, 2004, **Collaboration: Using Networks and Partnerships**, Rowman & Littlefield

371. KEATING, W. Dennis, KRUMHOLZ, Norman and Philip STAR, 1996, **Revitalizing Urban Neighborhoods** (Studies in Government and Public Policy)

372. KEMP, Roger L. (der.), 2000, **Main street renewal: a handbook for citizens and public officials**, Jefferson, N.C.: McFarland, 2000.

373. KRUECKEBERG, Donald A., Mike ROBINSON, Manuel VARELA-MICHEL, 1998, **Political economy of culture and heritage**, Berkeley, CA: Center for Environmental Design Research, International Association for the Study of Traditional Environments, University of California at Berkeley Traditional dwellings and settlements working paper series; v. 105.

374. LEIMENSTOLL, Jo Ramsay, 1989, Volume IV: Turkey in STIPE, Robert E. (der.), **Historic Preservation in Other Countries**, Washington, D.C.: US ICOMOS

375. OXFORD BROOKES UNIVERSITY, 2008, **Townscape Heritage Initiative Schemes Evaluation, Five Year Review Report, Final Report**, Townscape Heritage Research Unit, Department of Planning, Oxford Brookes University

376. PICKARD, Robert, 2001, **Management of Historic Centres** (Conservation of the European Built Heritage Series)

377. ROBIN, Peggy, 1990, **Saving the neighborhood: you can fight developers and win**, Rockville, MD: Woodbine House

378. TEKELİ, İlhan, 1983, 'Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyelerin Gelişimi', **Amme İdaresi Dergisi,** cilt 16, sayı 2, TODAİE, Ankara, s.3-22.

379. TUNÇER, Mehmet, 2006, 'From Kreuzberg to Fener-Balat', **42nd ISoCARP Congress**, İstanbul.

380. TÜRK BELEDİYECİLİK DERNEĞİ ve KONRAD ADENAUER VAKFI, 1995, **Yerel Özerklik, Demokrasi ve Halkın Katılımı**, Ankara

381. ZEREN, Nuran., 1990. **Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım Süreci, İlkeler, Yöntemler, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı**, Kültür Bakanlığı, Ankara.

382. ZEREN, Nuran., 1991. **Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım ve Uygulama Sorunları**, İ.T.Ü. Çevre ve Şehircilik Uygulama-Araştırma Merkezi, Proje No: 71/20, İstanbul.

383. ZEREN GÜLERSOY, Nuran, 2000, 'Conservation Problems of Historic Houses in the Central Area of İstanbul', **Housing and Urban Policies for Low-Income People In the Central Areas of İstanbul and Sao Paulo** (der. MARİTANO Comoglio Nuccia & Letitzia VİTALE), Torino Politeknik Üniversitesi, Torino, s. 45-60.

ÖZET/ ABSTRACT

Özet

KENTSEL KORUMA PROJELERİNDE AKTÖRLERİN ÖRGÜTLENMESİ: Gaziantep, Kuşadası ve Mudurnu Örnekleri Üzerinden Türkiye'nin Tarihi Kent Dokularında Uygulanabilir Örgütlenme Modellerine Yönelik bir Araştırma

Türkiye'de son dönemde yaşanan yasal ve toplumsal gelişmeler ışığında, kentsel koruma projelerinde yer alan aktörlerin süreç içinde oynadıkları roller ve aktörler arası ilişkiler irdenelerek ne tür rol dağılımlarının korumada olumlu sonuçlar vereceği araştırılmıştır. Bu doğrultuda, kentsel gelişme dinamikleri ve ölçek bakımından çeşitlilik gösteren tarihi kent dokularında başlatılan kentsel koruma projeleri incelenmiş, proje sürecinde yer alan aktörlerin rolleri ve örgütlenme biçimlerinin proje başarısı ve kentsel dinamiklerle ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tezin başlıca hipotezleri şöyledir:

1. Bir kentsel koruma projesinin başarılı olması için projenin yasal, mali, toplumsal, bilimsel ve yönetsel niteliklerini karşılayacak, yetkili, yatırımcı, kullanıcı, uzman ve proje sahibi aktörlerin tümünün etkin rol aldığı bir örgütlenme yapısı bulunmalıdır.
2. Kentsel koruma projelerinin örgütlenme biçimleri, projenin yer aldığı kentsel ortamdaki imar hareketliliğine ve kentsel ölçeğe göre farklılaşmaktadır.

Tezin 1. Bölümünde, araştırmanın arka planı ve araştırma yöntemleri açıklanmıştır. 2. Bölümde, dünyada ve Türkiye'deki kentsel koruma süreçlerinin gelişimi, kuramsal temeli ve güncel durumu incelenmiştir. 3. Bölümde, yapılan alan araştırmasında belirlenen Örneklemin ilk kısmı olan, 40 adet Genel Örnek için, anket soruları temel

yöntem olarak kullanılarak projelere ilişkin çeşitli veriler toplanmış, bunlar özellikle büyük- orta ölçekli- küçük kent kategorilerine göre karşılaştırılarak genel eğilimler aranmıştır. 4. Bölümde, belirlenen Örneklemin ikinci ve en önemli kısmı olan, 3 adet Odak Örnek (Gaziantep, Kuşadası ve Mudurnu) için, kişisel görüşmeler temel yöntem olarak kullanılarak, bu kentlerdeki kentsel koruma projeleri 'örnek olay' şeklinde derinlemesine incelenmiştir. 5. Bölümde ise alan araştırmasının verileri, kuramsal temel ile bağlantıları kurularak değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmelerden çıkarılan başlıca sonuçlar, araştırma sonuçlarının Hipotez 1'i genel anlamda desteklediği, Hipotez 2'yi ise bazı noktalarda desteklediği yönündedir. İncelenen örnek projelerde, geleceğe ilişkin iyimser öngörüler ve çalşmaların devamına ilişkin kararlı tavırlar görülmektedir. Kentin kimliğinin gelişmesi, proje alanlarının birer 'cazibe merkezine' dönüşmesi, yerel yönetimin ve halkın projelerden sosyal ve ekonomik beklentilerinin oluşması, bilimsel niteliğin iyileşme çizgisinde ilerlemesi ve koruma kültürünün gelişmesi, kentsel koruma projelerinin başarıları olarak sayılmalıdır.

Ortaya çıkan tabloda gelecek için risk içeren ve denetlenmesi gereken noktalar da görülmektedir. Koruma konusundaki üretkenliğin bilimsel nitelikten ödün vermeden sürdürülmesi için, olabildiğince çok sayıda tarafın olumlu ilişkiler kurması ve iletişim kanallarının geliştirilmesi, böylece verimli ve etkili bir eşgüdüm ve işbirliği düzeninin yaratılması önemini korumaktadır. Bu nokta, özellikle 'Uzman' ve 'Kullanıcı' rolündeki yerel sivil toplum gibi, bilimsel nitelik ve toplumsal katılım gibi konularda proje süreçlerini 'Denetleyici' aktörler, 'Yatırımcı' ve 'Yetkili' rolündeki belediye ve mal sahipleri gibi projelerin gerçekleşmesi için gereken ivmeyi sağlayan 'Yürütücü' aktörler arasındaki iletişim, denge ve eşgüdüme odaklanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kentsel koruma, kentsel tasarım, kentsel politika, plan- proje ilişkisi, aktörler, örgütlenme, rol dağılımı, uzlaşma, stratejik planlama, çok aktörlülük

Abstract

URBAN CONSERVATION PROJECTS AND GOVERNANCE: An Investigation toward Developing Applicable Organizational Models for Turkey's Historic Towns through the cases of Gaziantep, Kuşadası and Mudurnu.

This dissertation explores current and possible approaches for the organizational framework of actors in the urban conservation process, based on recent legislative and social developments that have taken place in Turkey, and seeks to propose guiding principles toward applicable models for Turkish towns. Within this context, urban conservation projects initiated for historic quarters in cities of varying urban dynamics and scale have been examined, with a view to understanding the relationship between the organizational framework of the actors that play a role in the project process, the rate of success of the projects, and the level of urban dynamism.

Two hypotheses have been proposed for this study :

1. For an urban conservation project to be successful, the organizational framework must include the active participation of all four types of actors, i.e. statutory authorities, sponsors, users and experts, to fulfill the respective requirements of legal, financial, social and scientific credibility of projects.
2. The organizational frameworks of urban conservation projects are influenced by the development pressures of the urban context and the scale of the cities in which the projects are located.

Chapter 1 of the dissertation sets forth the background and research methodology. Chapter 2 includes historical and theoretical background relating to urban conservation in the world and in Turkey, and the current practice in Turkey. Chapter 3 presents the first part of the field research, i.e. 39 General Project Examples, for which questionnaires have been the main tool for gathering data on the projects, which were

then analyzed to seek emerging trends, comparatively among large, medium and small-scale cities. Chapter 4 presents the bulk of the field research, i.e. 3 Case Studies (Gaziantep, Kuşadası and Mudurnu), for which personal interviews have been the main data gathering tool, supported by questionnaires and literature review. Chapter 5 presents the conclusions of the field research, where the findings have been appraised in relation to the theoretical assumptions of the study.

The major conclusions indicate that the research findings largely support Hypothesis 1, while Hypothesis 2 is supported only in some aspects. In the examined project cases, an optimistic outlook and a firm resolution to continue the current efforts can be observed. Some successful outcomes of the projects include the enhancement of the city's identity, the transformation of the project area into an attractive destination in the city, the emergence of social and economic expectations from the local government and the community, an improving trajectory for the scientific standards of the project works and the development of a local culture of preserving the urban cultural heritage.

Some points of concern also emerge from the research results. For the productive momentum of conservation projects to continue without compromising on scientific standards, positive relations must be built among as many actors as possible, and an effective system of coordination and collaboration must be created. This depends not least upon communication, balance and coordination between the 'Regulating' role of the 'Expert' and 'User' actors and the 'Executive' role of the 'Investor' and 'Statutory Authority' actors.

Keywords: Urban conservation, urban design, urban policy, plan- project relationship, actors, governance, role division, mediation, strategic planning, multi-actor settings

EKLER

Ek 1: Koruma, Planlama ve Kentsel Korumaya İlişkin Tanımlar

1. **Koruma:** Tüm bir disiplini tanımlayan bu genel terimi tez açısından betimlemek gerekirse, tarihi ve kültürel değerlerin süreklilik içinde geçmişten geleceğe aktarılması amacıyla, bu değerleri içeren yapı ve mekanların (5226 sayılı yasayla değişik 2863 sayılı yasa/ madde 3.a.4'te tanımlandığı üzere) muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemlerini de içeren eylemler bütünüdür.
2. **Kent planlama:** Yine son derece geniş kapsamlı olan bu kavram, tez açısından betimlendiğinde, kentsel çevrenin gelecekteki fiziksel ve sosyal durumunu şekillendirmek, sağlıklı ve düzenli şekilde gelişmesini sağlamak amacıyla, kentsel mekanın ve etkinliklerin tasarımı ve örgütlenmesi için yürütülen eylemler bütünüdür.[49]
3. **Kentsel politika:** Kentsel çevrenin iyileştirilmesine ve belirli sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşılmasına yönelik olarak, ilgili kararları ve eylemleri etkilemek üzere, hükümet veya çeşitli gruplarca (siyasal parti, şirket, vb.) izlenen eylem planları ve eşgüdümlü programlar bütünüdür. Politika araştırmaları kapsamına, sorun tanımı, sorunu çözmenin yolları/ yöntemleri (teşvik edici ve caydırıcı önlemler), politika uygulaması ve politika etkileri girmektedir.[50]
4. **Stratejik mekansal planlama:** Yalnızca planın içeriğini değil, Planlama sürecini de tanımlayan, uygulama ve izleme-değerlendirme mekanizmalarını tanımlayan ve tüm paydaşlarca birlikte gerçekleştirilmesini öngörüen, esnek planlama yaklaşımı. (Gedikli 2007)
5. **Tarihi doku:** Bu tez açısından tanımlandığında, tarihi ve kültürel değerler içeren kentsel dokudur; bu doku, bu değerleri içeren ve korunması gerektiği belirlenen

---

[49] Tanımın oluşturulmasında yararlanılan kaynak: www.thefreedictionary.com (2 Ekim 2008 tarihinde ulaşıldı).

[50] Tanımın oluşturulmasında yararlanılan kaynaklar: Keleş 2004, 52; www.thefreedictionary.com; polisci.cofc.edu/PDF/Sylabi06/VeningaPOLS306.001.067.pdf; www.answers.com (2 Ekim 2008 tarihinde ulaşıldı).

birden çok sayıda kentsel yapı öğesinin bir arada oluşturduğu bir çevredir. Yasal açıdan tanımlanmış 'kentsel sit alanı'[51] ve bu alanlarla birlikte değerlendirilmesi gereken 'etkileşim geçiş sahası'[52], coğrafya, kent tarihi ve mimarlık disiplinleri açısından tanımlanmış 'tarihi kent merkezi', 'tarihi mahalle', 'kentsel peyzaj' ve 'kentsel yapı toplulukları' gibi terimler de tarihi dokunun kapsamı içinde sayılabilir.

6. **Kentsel koruma:** Tarihi ve kültürel değerler içeren yapılı çevrenin (tarihi dokuların), kentsel ölçekte ve kentsel gelişim süreci içinde korunmasına yönelik eylemler bütünüdür. 5226 sayılı yasayla değişik 2863 sayılı yasa/ madde 3.a.8'de tanımlanan 'koruma amaçlı imar planı' ve ilgili yönetmelikte[53] tanımlanan plan süreci, Türkiye'de yasal açıdan geçerli başlıca kentsel koruma eylem türü sayılır; buna ek olarak, adı geçen yasada tanımlanan 'yönetim alanı' (madde 3.a.10) içinde gerçekleşmesi beklenen etkinlikler ve 'yönetim planı' (madde 3.a.11) altında tanımlanan etkinlikler de kentsel korumanın yasal çerçevesini genişleten tanımlardır.
7. **Kentsel dönüşüm, yenileme ve canlandırma:** Kentsel koruma ile benzerlikleri ve örtüşme alanları bulunan, ancak birbiriyle karıştırılmamasının daha doğru olacağı bu kavramlar, burada herhangi birine fazla ağırlık verilmemesi ve kentsel koruma ile aralarında topluca bir mesafe konması amacıyla birlikte verilmiştir. Kentsel dönüşümü 'deği□ime uğrayan kentsel bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel sorunlarına kalıcı bir çözüm sağlayamaya çalı□an kapsamlı bir bakı□ (vizyon) ve eylem' olarak tanımlayabiliriz. Kentsel dönüşümün alt-sınışarı kapsamında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle ABD ve Avrupa'daki uygulamalar ışığında, en eski ve radikal müdahale yöntemi olan kentsel yenileme,

[51] 4 Ekim 2006 tarih ve 720 sayılı İlke Kararı'na göre 'mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlar'

[52] Aynı ilke kararına göre 'kentsel sit alanın[ın] bulunduğu çevre içinde korunmasında, geliştirilmesinde etkinlik taşıyan ve kentle bütünleşmesine olanak sağlayacak kararlara konu alanlar'

[53] 26 Temmuz 2005 tarih ve 26887 sayılı 'Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'

mevcut dokuların yıkımını ve yeniden imar edilmesini içermekte; kentsel canlandırma ise, daha yakın dönemde, giri imci ve rekabetçi yerel yönetimlerin kent imajını yükseltme hedefleri doğrultusunda eski dokulara özellikle kültür ve turizm yoluyla ekonomik ve işlevsel hareketlilik getirme amaçlı eylemleri belirtmektedir. (Yıldırım 2006: 8-9) Kentsel koruma bir anlamda kentsel dönüşümün bir alt-türü olarak kabul edilebilir; ancak koruma disiplininin kendine özgü kuramsal/ felsefi kökleri ve yöntemleri, bu eylem türünün sadece tarihi doku olarak tespit edilmiş alanlara özgü olduğu düşünüldüğünde, geleneksel kent planlama yöntemlerinin ötesinde uzman bir yaklaşım gerektirmesiyle diğer dönüşüm eylemlerinden ayrıştığı görülebilir.

8. **Bütünleşik koruma:** Tarihi çevrenin korunmasını kentsel gelişim dinamikleri ile birlikte ele alan, koruma ile kent planlama/ kentsel politika disiplinlerinin kesişiminde bulunan, bütünsel ve çokboyutlu bir kentsel koruma yaklaşımıdır. Bu kavram 1970'lerden sonra gelişmeye başlamış, Türkiye'de de 1970'lerin sonunda 'salt koruma' yerine 'koruma- değerlendirme- geliştirme', 'işlev vererek yaşatma', toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinmelerini de karşılayacak, yaşam koşullarını sağlıklılaştıracak biçimde yürütülmesi ilkesi ağırlık kazanmıştır (Zeren 1981: 40-41). Daha güncel olarak, toplumun değişen değer anlayışlarını göz önüne alarak koruma amaçlarını tanımlayan değer-temelli korumaya da bütünleşik korumayla İlişkili olarak önem kazanmaya başlayan bir kavramdır.
9. **Proje:**
    - ***Genel anlamda:*** 'Proje' sözcüğü, Türk Dil Kurumu'nca (1988) 'tasarlanmış şey, tasarı' olarak, Vikipedi'de ise 'bir probleme çözüm bulma ya da beliren bir fırsatı değerlendirmeye yönelik, bir ekibin, başlangıcı ve bitişi belirli bir süre ve sınırlı bir finansman dahilinde, birtakım kaynaklar kullanarak, müşteri memnuniyetini ve kaliteyi gözönünde bulundururken olası riskleri yönetmek şartıyla, tanımlanmış bir kapsama uygun amaç ve hedefler doğrultusunda özgün bir planı başlatma, yürütme, kontrol etme ve sonuca bağlama süreci' olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, işletme ve bilim alanında, 'belirli bir amacı gerçekleştirmek amacıyla dikkatle planlanmış, genellikle

araştırma ve tasarım içeren, ekip çalışması olarak yapılan girişim' olarak da tanımlanmıştır (Oxford English Dictionary). Üniversite araştırma projeleri, mühendislik projeleri ve proje yönetimi alanlarında çeşitlenen kullanımları vardır.

- ***Mekansal tasarım (mimarlık, şehir planlama ve ilgili disiplinler) ve mühendislik alanında:*** Türk Dil Kurumuna (1988) göre 'proje', 'mal sahibinin isteğine göre yapılacak bir yapıyı, belli bir programa göre inşa edilecek bir yapı bütününü, bir makine veya bir kuruluşu plan durumunda gösteren çizim'dir. Benzer şekilde, Wikipedia, 'mühendislik projesi' adı altında 'özel bir teknolojik sistem türünü' ve 'birçok ülkede tescilli mühendisler/ mühendislik firmaları tarafından yapılmasının mevzuat ile şart koşulduğu, yapı, enerji santralı, sanayi tesisleri, elektrik ağları, ulaşım ve diğer altyapı tesislerine ilişkin projeleri' tanımlamakta, bu projelerin kapsamlarıın mal sahibi ve mühendis/ inşaatçı taraf ile sözleşme ile belirlendiğini' ve 'kural olarak tasarım ve inşaat safhalarına bölünen projelerin tasarım safhası çıktılarının çizim, hesap ve bir sonraki safhayı gerçekleştirmek için gerekli diğer belgeleri içerdiğini' belirtmektedir. Mekansal tasarım alanında, 'projeyi' planlama- projelendirme dizgesi içinde konumlandırmak da gerekir. Genel pratikte, yaklaşık olarak, 1:250,000-1:25,000 ölçeklerindeki bölgesel/ metropoliten/ yapısal planlar- 1:5,000-1:1,000 ölçeklerindeki nazım/ uygulama imar planları- 1:1,000-1:500 ölçeklerindeki koruma amaçlı imar planları- 1:500-1:100 ölçeklerindeki koruma amaçlı imar planları ve kentsel tasarım/ çevre düzenleme/ sokak sağlıklaştırma projeleri (kentsel koruma projeleri dahil, bkz. bir sonraki madde)- 1:50-1:20 ölçeklerindeki mimari (rölöve- restitüsyon- restorasyon projeleri dahil) ve iç mimari projeler (teşhir- tanzim projeleri dahil) gibi bir dizgeye rastlanmaktadır. Burada 1:500 ölçeğinin, planlamanın koruma söz konusu olduğunda indiği en alt ölçek, ve 'proje' teriminin kullanılmaya başlandığı en üst ölçek olduğu görülmektedir. Koruma alanının, planlama ve

mimar projelendirme arasındaki noktada oturduğunu da burada izlemek mümkündür (Ayrıca bkz. Bölüm 2.3.1)

10. **Kentsel Koruma Projesi:** Önceki maddede, mekansal tasarım anlamında tanımlanan 'projelerin', tarihi çevre ile ilgili ve yine yukarıda tanımlanan 'kentsel koruma' amacına yönelik olanları, bu tezde 'kentsel koruma projesi' olarak kabul edilmiştir. Belirli ölçeklerde, mekanı gösteren planlar üzerine çizilen mimari ve kentsel tasarım projelerinin yanısıra, daha kuramsal ve felsefi düzlemde de bir 'Koruma Projesi' kavramından bahsetmek mümkündür. Burada, genel sözlük anlamına daha yakın biçimde, tarihi çevremizde belirli bir korunmuşluk düzeyinin, etkin koruma sistemlerinin ve uygulamalarının başarılmış olması, bu 'Proje' ile ulaşılmak istenen nihai amaç olarak düşünülebilir. Ancak bu, çok bileşenli, çok değişkenli, çok düzeyli ve nicelendirilmesi çok zor kavram pratik geçerliliğe sahip değildir; daha ziyade, meslek ve ilgi gruplarının paylaştığı, bir 'koruma davası' ve ideali olarak anlaşılmalıdır. (Ayrıca bkz. Bölüm 2.3.1)
11. **Uygulama süreci:** Tarihi kentsel alanlar için hazırlanmış olan, gerek koruma ve imar planlarının, gerekse daha alt ölçeklerdeki kentsel koruma projelerinin onanmasını izleyen, plan ve projelerin hayata geçmesini sağlayacak eylemlerin oluşturduğu süreçtir. Yine günümüzde önemli bir kavram olarak beliren stratejik planlamanın da benimsediği üzere, uygulama süreçleri, onama öncesi 'plan hazırlama' ve onama sonrası 'plan uygulama' olarak keskin bir ayrım yapmak yerine, planlama sürecinin daha sürekli, açık uçlu ve aşamalar arasında geri besleme İlişkilerine sahip olarak algılanmasıyla yeni bir anlam kazanmıştır. Bu durumda planların yapımı, onaması, uygulaması, uygulama sürecinden gelen yeni verilerle geri beslenerek revize edilmesi biçiminde ilerleyen bir süreçten söz etmek mümkündür. Bu yaklaşım kendini 'alan yönetimi' ve 'proje yönetimi' alanlarında da göstermektedir.[54] Uygulama süreçleri, planlar için olduğu gibi projeler için de

[54] Kentsel politika ve planlama alanında sıkça rastlanan güncel bir kavram, İngilizce 'management' sözcüğüyle ifade edilmekte, bunun Türkçe karşılığı bazen 'işletme', bazen 'yönetim' olarak kullanılmaktadır. Kamu yararını kar amaçlı yaklaşımlara karşı savunan görüşler, 'management 'ı 'işletme' olarak kabul edip, bunun yerine 'yönetim', ve dengi olarak 'administration' kavramını desteklemektedir.

düşünülebilir, ve kentsel koruma projelerinin bu 'sürekli ve açık uçlu' düzen içinde uygulama süreçlerini nasıl yaşadığı incelenmek istenmektedir.

12. **Sektör:** Sözlük tanımı 'toplumun sosyolojik, ekonomik veya politik açıdan ayrışan bir kesimi' olan bu kavramı kentsel koruma ve tez açısından ele aldığımızda, maddi kaynakları, tarihi doku ile İlişkileri, amaçları ve çıkarları, bağlı oldukları hukuksal çerçeve ve çalışma tarzları bakımından kentsel koruma süreci içinde farklılaşan kişi ve kuruluş grupları olarak tanımlanıp, kamu, özel, sivil, akademik sektör olarak sınışandırılabilir. (Her bir sektörün korumadaki rolüne, 6.3.3.1. Aktörler kısmında daha ayrıntılı olarak değinilmektedir).[55]
13. **Aktör:** Kentsel politika ve tarihi çevre koruma alanında etkin olan, kentsel koruma proje süreçlerindeki rol ve işlevleriyle farklılaşan kişi ve kuruluşlardan oluşan taraflardır. Aktörler aynı zamanda yukarıda belirtilen sektörlere göre de ayrıştırılabilir, ancak proje süreçlerinde üstlendikleri daha karmaşık ve özgül kimliklere göre ele alınmalıdır.
14. **Yerel yönetim:** Kentsel koruma proje süreçlerinde genellikle en önemli rolü oynayan, özellikle (5226 sayılı yasayla değişik 2863 sayılı yasa, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası ve 5393 sayılı Belediye Yasasının verdiği) kamusal yetkileri ve söz konusu projelere yerel yakınlıklarıyla diğer aktörler arasında merkezi bir konumda bulunan aktördür.
15. **Örgütlenme:** Kentsel koruma proje süreçlerinde yer alan farklı aktörlerin, oynadıkları farklı rol ve işlevleri ile ortak bir süreci verimli biçimde paylaşmaları ve ortak amaçlara ulaşmaları için gerekli olan, iletişim, eşgüdüm, işbirliği, uzlaşma, ortaklık gibi İlişkiler içeren ve üzerinde belirli bir anlaşma sağlanmış olan düzendir. Örgütlenme düzeneklerinin niteliği, aktörler arasındaki politik güç dağılımı, karşılıklı çıkar anlayışları, ülkenin genel siyasal rejim özellikleri, finansal ve diğer kaynaklara erişim ve mülkiyet, aktörlerin genel tutumu ve söz konusu projeye yaklaşımları, örgütsel davranış özellikleri gibi unsurlara bağlı olarak şekillenir. Türk Dil Kurumu 1988: Örgütlenme: örgüt durumuna girmek (s 1141); örgüt: ortak bir

[55] Tanımın oluşturulmasında yararlanılan kaynaklar: Türk Dili Kurumu 1988: 1275; www.merriam-webster.com/dictionary/sector.

amaç veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik, teşekkül, teşkilat; bir kuruluşa bağlı alt bölümlerin bütünü.

16. **Yönetim:** Temel sözcük anlamı ile, 'yasalara, kurallara veya belli şartlara uygun biçimde çalışmayı sağlama işi' olan bu kavram, kamu yönetimi (*public administration*) açısından tanımlandığında, 'işlevsel anlamda kamu politikaları belirleme ve uygulama', 'yapısal anlamda devletin örgütsel yapısı' ve 'kamusal ve ulusal meselelerde yürütme görevlerinin yerine getirilmesi ve yasaların uygulanması' şeklinde tanımlanabilmektedir. Kent ve çevre yönetimi açısından yaklaştığımızda ise, 'tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşaması, doğal ve kültürel kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla gerek kamusal, gerekse özel kesimde elverişli bir iletişim, planlama, eşgüdüm ve denetim sisteminin oluşturulması ve bu sistemi çalıştıracak bir örgütün kurulması'[56] yönetim için uygun bir tanım sayılabilir.
17. **Yönetişim**: Geleneksel olarak tek bir aktörün (yetkili kamu kurumu, örneğin yerel yönetim veya bakanlık) diğer aktörler üzerinde yönetim hakkını elinde bulundurması ve kullanması yerine, son yıllarda benimsenmiş olan, aktörler arasında birbirini yönetme ve denetleme hakkını daha eşit bir şekilde dağıtan bir örgütlenme yaklaşımıdır. Yönetişim, siyasal sistemin yönetiminde hükümet ile toplum arasında karşılıklı etkileşim, ortak çalışma ve karar almada paydaş (*stakeholder*) olma koşullarına dayanır (Çevre ve Orman Bakanlığı 2004). Aktörler arası güç dengesi eşitlikçi bir nitelik kazandıkça, birbiriyle yarışan çıkarları bir arada sürecin içinde değerlendirmek için 'çatışma yönetimi' (*conşict management*) ve 'çok-parametreli karar verme' (*poly-parametric decision-making*) gibi teknikler önem kazanmaktadır.
18. **Kentsel gelişim dinamikleri:** Bir kentin zaman içinde sağlıklı ve dengeli gelişimini etkileyen, nüfus artışı, demografik özelliklerin gelişimi, ekonomik sektörlerdeki büyüme ve değişimler, gayrımenkul pazarının canlılık derecesi ve tüm bu göstergelerin mekana nicel ve nitel yansımalarıdır. Nüfus ve finansal sermayenin

[56] Tanımın oluşturulmasında yararlanılan kaynaklar: Türk Dil Kurumu 1988: 1643; tr.wikipedia.org/wiki/kamu_yönetimi; Cevat Geray, Çevre Yönetimine Giriş Ders Notları, 1998; www.merriam-webster.com/dictionary/administration; www.merriam-webster.com/dictionary/executive.

kentlere akması veya kentlerde üretilmesi, bu dinamikler arasında daha tetikleyici bir rol oynamaktadır; özellikle sanayileşmiş Batı ülkelerinde sanayileşme-sonrası ekonomik değişimler birçok kenti çöküş sürecine itmiş, bu sorunu aşmakta ve yeniden kentsel büyüme trendlerine dönmekte bilgi teknolojileri ve 'yaratıcı sınıf etkinlikleri' gibi hizmet sektörlerinin gelişmesine yönelik nüfus ve yatırım akışına ağırlık verilmiştir.

19. **Dinamik kent/ güçlü pazar kenti:** Bu tez açısından tanımlandığında, kentsel gelişim dinamikleri yüksek düzeyde olan kent türüdür; dinamik bir kentte, nüfusun, ekonominin ve fiziksel mekanın büyümekte; gayrımenkul piyasasının canlı; tarihi dokuları üzerinde imar baskısı potansiyelinin yüksek olması ölçütlerinin ortalama olarak yerine getirilmesi gerekir (ayrıca bkz. 7.1. Araştırma Evreni ve Örneklem).
20. **Durgun kent/ zayıf pazar kenti:** Bu tez açısından tanımlandığında, kentsel gelişim dinamikleri düşük düzeyde olan kent türüdür; durgun bir kentte, nüfusun sabit veya azalmakta, ekonominin ve fiziksel mekanın büyümemekte; gayrımenkul piyasasının durgun; tarihi dokuları üzerinde imar baskısı potansiyelinin düşük olması ölçütlerinin ortalama olarak yerine getirilmesi gerekir (ayrıca bkz. 7.1. Araştırma Evreni ve Örneklem).
21. **Büyük kent (tez kapsamında büyükşehir/ ana kent/ metropol ile eşanlamlı ele alınmıştır):** Sözcük anlamı 'bir ülkenin veya bölgenin çevresindeki yerleşim yerlerine ekonomik ve toplumsal yönden egemen olan (...) en önemli kenti; bir ülkedeki büyük kentlerden herhangi biri' olarak tanımlanan (Türk Dil Kurumu 1988: 67) büyük kent, aynı zamanda 5216 sayılı Büyükşehir Yasası uyarınca büyükşehir belediyesine dönüştürülebilen il belediyelerinin kapsadığı, toplam nüfusu 750,000 kişiyi aşan yerleşim alanıdır.[57] Büyükşehir nüfusları incelenirken, 5216 sayılı

[57] Madde 4: Belediye sınırları içindeki ve bu sınırlara en fazla 10.000 metre uzaklıktaki yerleşim birimlerinin son nüfus sayımına göre toplam nüfusu 750.000'den fazla olan il belediyeleri, fizikî yerleşim durumları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri de dikkate alınarak, kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir. Madde 3.a: Büyükşehir belediyesi, en az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine

yasanın sınırlar ile ilgili getirdiği 20, 30 ve 50 km.lik mesafe ölçütleri, kent nüfuslarını önemli ölçüde artırmış, bu şehirlerin 'çekirdek alanlarını' ayırt etmeyi ve büyükşehir nüfusu kapsamına alınan bazı ilçelerde bulunan tarihi dokuların etkileşim içinde bulundukları kentsel çevreyi tanımlamayı zorlaştırmıştır.

22. **Orta ölçekli kent:** Bu tez kapsamında, nüfusu 750,000'den küçük, 50,000'den büyük kentler olarak tanımlanmıştır. Büyükşehir olmayan il ve ilçe belediyeleri, ve özellikle turizm sektörü gelişmiş belde ve ilçe belediyeleri bu tanıma girmektedir.
23. **Küçük kent:** Bu tez kapsamında tanımlandığında, küçük kentler, aynı zamanda hem 'şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezi' (Türk Dil Kurumu 1988: 806) olarak tanımlanan 'kasaba'ları; hem 5393 sayılı Belediye Yasası uyarınca nüfusu 5.000 ve üzerinde olup belediye kurulabilen yerleşim birimlerini, başka deyişle 'belediyesi bulunan yerleşim yeri' anlamındaki 'belde'leri, il ve ilçe merkezlerini kapsamaktadır. Kısacası, tez kapsamında kabul edilen 'büyük kent' tanımına girecek kadar büyük olmayıp, belediyesi bulunan yerleşimler, 'küçük kent' kabul edilmektedir. Büyükşehir olmayan il merkezlerinin bu sınıfa girmesi, tanımda sorun yaratma olasılığına sahip görünmektedir; tezdeki örnek kentlerin kararlaştırılması sürecinde, bu sorunun belirginleşmesi durumunda, 'orta ölçekli kent' ve 'küçük kent' şeklinde bir alt-sınışama yapılması söz konusu olabilir. Ancak şu aşamada sınışamanın daha basit tutulması tercih edilmiştir.

---

getiren, yetkileri kullanan; idarî ve malî özerkliğe sahip ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisidir.

Ek 2: İngilizce Terimler Kılavuzu

Aşağıdaki terimler, tez metninde yer aldığı sıra ile verilmiştir.

Bölüm	**Türkçe terim/ açıklama**	***İngilizce terim***
1.3.1.2	alt-merkez nitelikli bölge	*district*
1.3.2	örnek olay araştırması	*case study research*
2.1.1	17. ve 18. yüzyıllarda İngiliz eski eser meraklılarını anlatan akım	*Antiquarianism*
2.1.1	tabandan yukarıya doğru gelişim	*grassroots*
2.1.1	bütünleşik koruma	*integrated conservation*
2.1.1	müzeci, küratoryal	*curatorial*
2.1.1	kentbilimsel	*urbanistic*
2.1.1	değer-temelli koruma	*values-based preservation*
2.1.2.1	kentsel yenileme	*urban renewal*
2.1.2.2	alan yönetimi	*site management*
2.1.2.2	yönetim planları	*management plan*
2.1.2.2	UNESCO Dünya Mirası Merkezi	*UNESCO World Heritage Center*
2.1.2.2	kentsel dönüşüm	*urban regeneration*
2.1.2.2	kentsel iyileştirme	*urban improvement*
2.1.2.2	kentsel sağlıklaştırma	*urban rehabilitation*
2.1.2.2	kentsel yeniden yapılandırma/ geliştirme	*urban redevelopment*
2.1.2.2	kentsel canlandırma	*urban revitalization*
2.1.2.2	soylulaştırma / mutenalaştırma	*gentrification*
2.1.2.2	kentsel sit alanı	*conservation area*, *historic district*

Bölüm	**Türkçe terim/ açıklama**	***İngilizce terim***
2.1.2.3	kapsayıcı	*inclusive*
2.1.2.3	insan eylemleri	*people's agency*
2.1.2.3	kullanım değeri/ kullanım-dışı değer	*use value/ non-use value*
2.3.2.2	değişim yönetimi	*change management*
2.3.2.2	mekan yaratma	*Placemaking*
2.3.2.2	mantıksal çerçeve	*logframe*
2.3.2.2	anahtar performans göstergesi	*key performance indicator/ KPI*
2.3.2.2	çıktı	*output, deliverable*
2.3.2.2	Proje-güdümlü Planlama	*Project-driven Planning*
2.3.2.2	Süreç-/ Alan-güdümlü Planlama	*Process/ Site-driven Planning*
2.3.2.2	Proje Planlaması	*Project Planning*
2.3.2.2	Kentsel Rehberlik	*Urban Husbandry*
2.3.2.2	sürekli, dereceli olarak ilerleyen	*incremental*
2.3.2.2	sosyal inşa	*social construct*
2.3.3.2	kar amacı gütmeyen	*non-profit*
2.3.3.2	paydaş	*stakeholder*
2.3.3.2	çıkar grubu	*interest group*
2.3.3.3	toplum temelli	*community-based*
2.3.3.3	***Beş aşamalı araçlar yelpazesi***	
	mülkiyet ve işletme	*ownership and operation*
	denetim	*regulation*
	teşvikler	*incentives*
	mülkiyet haklarının kullanımı	*property rights*
	bilgilendirme	*information*
2.3.3.3	***Serbest piyasa süreçleri ile uyumlu yeni finansal araçlar***	
	vergi indirimi sendikaları	*tax syndicates*

Bölüm	**Türkçe terim/ açıklama**	***İngilizce terim***
	müstakbel vergiler karşılığında belediyelerin aldığı hisse senetleri	*tax increment financing*
	cephe irtifak haklarının kullanımı	*façade easements*
	imar hakkı transferi	*transfer of development rights*
2.3.3.4	birleşik/ üst-örgüt	*meta-organization*
5.3, Şekil 10	danışman	*advisory*
5.3, Şekil 10	yürütücü/ yönetici	*executive*
Ek 1, Tanım 5	kentsel peyzaj	*urban landscape, cityscape*
Ek 1, Tanım 5	kentsel yapı toplulukları	*urban ensembles*

Ek 3: Anket Formları

'KENTSEL KORUMA PROJELERİNDE AKTÖRLERİN ÖRGÜTLENMESİ' DOKTORA TEZİ

Ege Yıldırım, Y. Şehir Plancısı, Koruma Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı

A N K E T F O R M U
Tip: 1A: Bilgi- Belediye
Mayıs 2010

Kent adı: ……
Proje adı: ……
Anketi yanıtlayan kişinin adı: ……
Anketi yanıtlayan kişinin görevi: ……
Tarih: ……

A) Kent, Belediye ve Tarihi Doku Bilgileri

1. Kentinizdeki başlıca ekonomik faaliyet sektörleri nelerdir?

……

2. Kentiniz genelindeki imar hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Lütfen aşağıdakilerden seçiniz:)
   Aşırı hareketli (imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli (hafif imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli değil (çöküntü/terkedilme baskısı var): ___

3. Belediyenizde hangi birimler tarihi çevre korumadan sorumludur?

……

4. Koruma konusunda Belediyenizin [Büyükşehir Belediyesi/ Büyükşehir kapsamındaki ilçe belediyeleri] ile ne tür İlişkileri vardır?

……

5. Kentinizdeki tarihi alanlar
   5.1. Kentiniz belediye sınırları içindeki tarihi dokuların adları nedir?

……

Kentinizdeki sit alanlarının adı ve türü nedir?

……

6. '... Projesinin' kapsadığı alan

6.1. Alanın adı nedir?

……

6.2. Sit alanı statüsü var mıdır, varsa sit türü nedir?

……

6.3. Alan yüzölçümü nedir?

……

6.4. Alandaki tescilli anıtsal ve sivil kültür varlığı sayısı nedir?

……

7. '… Projesi' alanının imar hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Lütfen aşağıdakilerden seçiniz:)
Aşırı hareketli (imar baskısı var): ___
Yeterince hareketli (hafif imar baskısı var): ___
Yeterince hareketli değil (çöküntü/ terkedilme baskısı var): ___

8. Koruma planı bilgileri
8.1. '... Projesi' alanı için yapılmış (veya alanı kapsayan) için koruma planı var mıdır, varsa onama tarih(ler)i nedir?

……

8.2. Koruma planı müellif(ler)i kimdir?

……

9. Kentiniz hangi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Bölge) Kuruluna bağlıdır (geçmişte ve bugün)?

……

B) Kentsel Koruma Projesi ('... Projesi') bilgileri

10. Projenin kapsamı
10.1. Projenin bütününe yönelik, genel amaç ve kapsamını açıklayan bir plan/ strateji/ belge var mıdır?

……

10.2. Projenin (varsa) koruma planı İlişkisi nasıldır?

……

10.3. Projenin (varsa) kentteki diğer hangi projelerle İlişkisi vardır?

……

10.4. Proje kapsamında yapılan çalışmalar özetle nelerdir?

……

10.5. Aşağıdakilerden hangileri proje kapsamındaki etkinlikler arasında yer almaktadır? (Lütfen geçerli olanları işaretleyiniz)
Kentsel tasarım projesi hazırlanması ___
Kentsel tasarım projesi uygulaması ___
Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması ___
Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması ___

Altyapı iyileştirme/ sağlıklılaştırma projesi hazırlanması ___
Altyapı iyileştirme/ sağlıklılaştırma uygulaması ___
Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklılaştırma projesi hazırlanması ___
Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklılaştırma uygulaması ___
Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması ___
Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulaması ___
Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması ___
Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması ___
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması ___
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve yeniden işlevlendirme uygulaması ___
Koruma, kültür ve turizm ile ilgili konularda eğitim ___
Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular) ___
Diğer (açıklaynız) ___

11. Proje süreci

11.1. Proje hangi tarihte başladı?

……

11.2. Proje nasıl (hangi koşullar altında, hangi olaylar sonucunda) başladı?

……

11.3. Projeyi oluşturan ana aşamalar nedir?

……

11.4. Proje bügün hangi aşamadadır?

……

11.5. Projenin sonuçlanacağı hedef tarihler nedir?

……

12. Proje aktörleri

12.1. Belediyenin projedeki rolü/ projeyle ilişkisi nedir?

……

12.2. Projeyi başlatan kişi ve kuruluşlar kimdir?

……

12.3. Projeyi yöneten ekip hangi kişi ve kuruluşlardan oluşmaktadır?

……

12.4. Projede yer alan onay makamları kimlerdir?

……

12.5. Projenin finansmanı hangi kişi ve kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır?

……

12.6. Proje müellif(ler)i kimdir?

……

12.7. Projeye alandaki kullanıcıların ve kent halkının katılımı nasıl olmuştur?

……

12.8. Projeye sivil toplum kuruluşlarının katılımı nasıl olmuştur?

……

12.9. Proje danışmanları kimlerdir?

……

12.10. Projeye özgü, proje yöneticileri dışındaki kişi ve kurumları içeren bir danışma kurulu veya benzeri örgüt var mıdır?

……

12.11. Aşağıdaki kişi ve kurumların varsa projedeki rollerini nasıl tanımlar ve önemini nasıl değerlendirirsiniz? (0: Önemsiz- 5: Çok önemli)

KİŞİ/ KURUM	*ROL*	*ÖNEM*
Belediye		
Belediye Başkanı (kişi)		
Kültür ve Turizm Bakanlığı:		
Koruma Kurulu:		
Valilik:		
Vali (kişi):		
İl Özel İdaresi:		
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:		
Kaymakamlık:		
Kaymakam (kişi):		
Vakıflar Müdürlüğü:		
Toplu Konut İdaresi:		
Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:		
İlçe Belediyeleri:		
Komşu belediyeler:		
Özel şahıslar (girişimci):		
Alan kullanıcıları:		
Yerel halk:		
Yerel sivil toplum kuruluşları:		
ÇEKÜL Vakfı (merkez):		
ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):		
Tarihi Kentler Birliği:		
Mimarlar Odası:		
TMMOB'a bağlı diğer odalar:		
Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:		
Üniversite:		
Uzman kuruluşlar:		
Avrupa Birliği:		
Diğer:		

12.12. Belediyenizin proje sürecinde en olumlu ilişki yürüttüğü kişi ve kurumlar hangileridir?

……

12.13. Projede Belediyenizin ve diğer kurumların içinde bulunduğu işbirliği/ortaklık biçimleri nelerdir?

……

13. Projenin genel değerlendirmesi

13.1. Proje alanının proje sonrasındaki (bugünkü) genel durumu nasıldır?

……

13.2. Proje sonucunda tarihi dokuda aşağıdaki konularda ne derece değişim olduğunu düşünüyorsunuz? (0: Değişiklik olmadı- 5: Büyük değişiklik oldu)

DEĞİŞİM TÜRÜ	*ÖNEM*
Alanın kent içindeki kimliğinde/ konumunda değişme	
Alanın kent içindeki kimliğinde/ konumunda değişme	
Dokunun genel görünümünde iyileşme	
Dokunun genel fiziksel durumunda iyileşme	
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	
Dokudaki genel doluluk oranında artış	
Dokudaki özgün işlevlere dönüş	
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	
Dokudaki ev sahiplilik oranında artış	
Dokudaki kiracılık oranında artış	
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma')	
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş	
Alandaki ekonomik/ ticari faaliyette artış	
Dokudaki mülklerin değerinde artış	
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim	

13.3. Proje sonucunun güçlü/ başarılı yönlerinin ve bundaki etkenlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

……

13.4. Proje sonucunun zayıf/ başarısız yönlerinin ve bundaki etkenlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

……

13.5. Projenin geleceği ile ilgili düşünceleriniz nedir?

……

‘KENTSEL KORUMA PROJELERİNDE AKTÖRLERİN ÖRGÜTLENMESİ’ DOKTORA TEZİ

Ege Yıldırım, Y. Şehir Plancısı, Koruma Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı

A N K E T F O R M U
Tip: 1B: Bilgi- Diğer Kurum
Ocak 2011

Kent adı: ……
Proje adı: ……
Kurum: ……
Anketi yanıtlayan kişinin adı: ……
Anketi yanıtlayan kişinin görevi: ……
Tarih: ……

A) Kent ve Tarihi Doku Bilgileri

1. Kentinizdeki başlıca ekonomik faaliyet sektörleri nelerdir?

……

2. Kentiniz genelindeki imar hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Lütfen aşağıdakilerden seçiniz:)
   Aşırı hareketli (imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli (hafif imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli değil (çöküntü/terkedilme baskısı var): ___

3. Koruma konusunda kurumunuzun [Büyükşehir Belediyesi/ Büyükşehir kapsamındaki ilçe belediyeleri] ile ne tür İlişkileri vardır?

……

4. Kentinizdeki tarihi alanlar
   4.1. Kentiniz belediye sınırları içindeki tarihi dokuların adları nedir?

……

   4.2. Kentinizdeki sit alanlarının adı ve türü nedir?

……

5. ‘... Projesinin’ kapsadığı alan
   5.1. Alanın adı nedir?

……

   5.2. Sit alanı statüsü var mıdır, varsa sit türü nedir?

……

   5.3. Alan yüzölçümü nedir?

……

   5.4. Alandaki tescilli anıtsal ve sivil kültür varlığı sayısı nedir?

……

6. '… Projesi' alanının imar hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Lütfen aşağıdakilerden seçiniz:)
   Aşırı hareketli (imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli (hafif imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli değil (çöküntü/ terkedilme baskısı var): ___

7. Koruma planı bilgileri
   7.1. '... Projesi' alanı için yapılmış (veya alanı kapsayan) için koruma planı var mıdır, varsa onama tarih(ler)i nedir?

……

   7.2. Koruma planı müellif(ler)i kimdir?

……

8. Kentiniz hangi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma (Bölge) Kuruluna bağlıdır (geçmişte ve bugün)?

……

B) Kentsel Koruma Projesi ('… Projesi') bilgileri

9. Projenin kapsamı
   9.1. Projenin bütününe yönelik, genel amaç ve kapsamını açıklayan bir plan/ strateji/ belge var mıdır?

……

   9.2. Projenin (varsa) koruma planı İlişkisi nasıldır?

……

   9.3. Projenin (varsa) kentteki diğer hangi projelerle İlişkisi vardır?

……

   9.4. Proje kapsamında yapılan çalışmalar özetle nelerdir?

……

   9.5. Aşağıdakilerden hangileri proje kapsamındaki etkinlikler arasında yer almaktadır? (Lütfen geçerli olanları işaretleyiniz)
   Kentsel tasarım projesi hazırlanması ___
   Kentsel tasarım projesi uygulaması ___
   Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması ___
   Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması ___
   Altyapı iyileştirme/ sağlıklılaştırma projesi hazırlanması ___
   Altyapı iyileştirme/ sağlıklılaştırma uygulaması ___
   Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklılaştırma projesi hazırlanması ___
   Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklılaştırma uygulaması ___
   Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması ___
   Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulaması ___
   Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması ___

Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması ___
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması ___
Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve yeniden işlevlendirme uygulaması ___
Koruma, kültür ve turizm ile ilgili konularda eğitim ___
Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular) ___
Diğer (açıklaynız) ___

10. Proje süreci

10.1. Proje hangi tarihte başladı?

……

10.2. Proje nasıl (hangi koşullar altında, hangi olaylar sonucunda) başladı?

……

10.3. Projeyi oluşturan ana aşamalar nedir?

……

10.4. Proje bügün hangi aşamadadır?

……

10.5. Projenin sonuçlanacağı hedef tarihler nedir?

……

11. Proje aktörleri

11.1. Kurumunuzun projedeki rolü/ projeyle İlişkisi nedir?

……

11.2. Belediyenin projedeki rolü/ projeyle İlişkisi nedir?

……

11.3. Projeyi başlatan kişi ve kuruluşlar kimdir?

……

11.4. Projeyi yöneten ekip hangi kişi ve kuruluşlardan oluşmaktadır?

……

11.5. Projede yer alan onay makamları kimlerdir?

……

11.6. Projenin finansmanı hangi kişi ve kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır?

……

11.7. Proje müellif(ler)i kimdir?

……

11.8. Projeye alandaki kullanıcıların ve kent halkının katılımı nasıl olmuştur?

……

11.9. Projeye sivil toplum kuruluşlarının katılımı nasıl olmuştur?

……

11.10. Proje danışmanları kimlerdir?

……

11.11. Projeye özgü, proje yöneticileri dışındaki kişi ve kurumları içeren bir danışma kurulu veya benzeri örgüt var mıdır?

……

11.12. Aşağıdaki kişi ve kurumların varsa projedeki rollerini nasıl tanımlar ve önemini nasıl değerlendirirsiniz? (0: Önemsiz- 5: Çok önemli)

KİŞİ/ KURUM	*ROL*	*ÖNEM*
Belediye		
Belediye Başkanı (kişi)		
Kültür ve Turizm Bakanlığı:		
Koruma Kurulu:		
Valilik:		
Vali (kişi):		
İl Özel İdaresi:		
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:		
Kaymakamlık:		
Kaymakam (kişi):		
Vakıflar Müdürlüğü:		
Toplu Konut İdaresi:		
Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:		
İlçe Belediyeleri:		
Komşu belediyeler:		
Özel şahıslar (girişimci):		
Alan kullanıcıları:		
Yerel halk:		
Yerel sivil toplum kuruluşları:		
ÇEKÜL Vakfı (merkez):		
ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):		
Tarihi Kentler Birliği:		
Mimarlar Odası:		
TMMOB'a bağlı diğer odalar:		
Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:		
Üniversite:		
Uzman kuruluşlar:		
Avrupa Birliği:		
Diğer:		

11.13. Kurumunuzun proje sürecinde en olumlu İlişki yürüttüğü kişi ve kurumlar hangileridir?

……

11.14. Projede sizin ve diğer kurumların içinde bulunduğu işbirliği/ortaklık biçimleri nelerdir?

……

12. Projenin genel değerlendirmesi

12.1. Proje alanının proje sonrasındaki (bugünkü) genel durumu nasıldır?

……

12.2. Proje sonucunda tarihi dokuda aşağıdaki konularda ne derece değişim olduğunu düşünüyorsunuz? (0: Değişiklik olmadı- 5: Büyük değişiklik oldu)

DEĞİŞİM TÜRÜ	*ÖNEM*
Alanın kent içindeki kimliğinde/ konumunda değişme	
Alanın kent içindeki kimliğinde/ konumunda değişme	
Dokunun genel görünümünde iyileşme	
Dokunun genel fiziksel durumunda iyileşme	
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	
Dokudaki genel doluluk oranında artış	
Dokudaki özgün işlevlere dönüş	
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	
Dokudaki ev sahiplilik oranında artış	
Dokudaki kiracılık oranında artış	
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma')	
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş	
Alandaki ekonomik/ ticari faaliyette artış	
Dokudaki mülklerin değerinde artış	
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim	

12.3. Proje sonucunun güçlü/ başarılı yönlerinin ve bundaki etkenlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

……

12.4. Proje sonucunun zayıf/ başarısız yönlerinin ve bundaki etkenlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

……

12.5. Projenin geleceği ile ilgili düşünceleriniz nedir?

……

‘KENTSEL KORUMA PROJELERİNDE AKTÖRLERİN ÖRGÜTLENMESİ’ DOKTORA TEZİ

Ege Yıldırım, Y. Şehir Plancısı, Koruma Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı

A N K E T F O R M U
Tip: 2A: Tutum- Belediye
Ocak 2011

Kent adı: ……
Proje adı: ……
Kurum: ……
Anketi yanıtlayan kişinin adı: ……
Anketi yanıtlayan kişinin görevi: ……
Tarih: ……

A) Kent ve Belediye bilgileri

1. Kentiniz genelindeki imar hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Lütfen aşağıdakilerden seçiniz:)
   Aşırı hareketli (imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli (hafif imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli değil (çöküntü/ terkedilme baskısı var): ___

2. Kentinizin tarihi dokularındaki imar hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Lütfen aşağıdakilerden seçiniz:)
   Aşırı hareketli (imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli (hafif imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli değil (çöküntü/ terkedilme baskısı var): ___

3. Belediyenizde hangi birimler tarihi çevre korumadan sorumludur?

……

4. Koruma konusunda Belediyenizin [Büyükşehir Belediyesi/ Büyükşehir kapsamındaki ilçe belediyeleri] ile ne tür İlişkileri vardır?

……

B) Kentsel Koruma Projesi (‘… Projesi’) bilgileri

5. Proje aktörleri
   5.1. Kurumunuzun projedeki rolü/ projeyle İlişkisi nedir?

……

5.2. Aşağıdaki kişi ve kurumların varsa projedeki rollerini nasıl tanımlar ve önemini nasıl değerlendirirsiniz? (0: Önemsiz- 5: Çok önemli)

KİŞİ/ KURUM	*ROL*	*ÖNEM*
Belediye		
Belediye Başkanı (kişi)		
Kültür ve Turizm Bakanlığı:		
Koruma Kurulu:		
Valilik:		
Vali (kişi):		
İl Özel İdaresi:		
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:		
Kaymakamlık:		
Kaymakam (kişi):		
Vakıflar Müdürlüğü:		
Toplu Konut İdaresi:		
Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:		
İlçe Belediyeleri:		
Komşu belediyeler:		
Özel şahıslar (girişimci):		
Alan kullanıcıları:		
Yerel halk:		
Yerel sivil toplum kuruluşları:		
ÇEKÜL Vakfı (merkez):		
ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):		
Tarihi Kentler Birliği:		
Mimarlar Odası:		
TMMOB'a bağlı diğer odalar:		
Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:		
Üniversite:		
Uzman kuruluşlar:		
Avrupa Birliği:		
Diğer:		

5.3. Kurumunuzun proje sürecinde en olumlu İlişki yürüttüğü kişi ve kurumlar hangileridir?

……

5.4. Projede sizin ve diğer kurumların içinde bulunduğu işbirliği/ortaklık biçimleri nelerdir?

……

6. Projenin genel değerlendirmesi

6.1. Proje sonucunda tarihi dokuda aşağıdaki konularda ne derece değişim olduğunu düşünüyorsunuz? (0: Değişiklik olmadı- 5: Büyük değişiklik oldu)

Dokunun genel görünümünde iyileşme ___
Dokunun genel fiziksel durumunda iyileşme ___
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme ___
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme ___
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme ___
Dokudaki genel doluluk oranında artış ___
Dokudaki özgün işlevlere dönüş ___
Dokuda yeni işlevlerin oluşması ___
Dokudaki ev sahiplilik oranında artış ___
Dokudaki kiracılık oranında artış ___
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik ___
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma') ___
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik ___
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş ___
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç) ___
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim ___

6.2. Proje sonucunun ne derece başarılı olduğunu düşünüyorsunuz?

……

6.3. Proje sonucunun güçlü/ başarılı yönlerinin ve bundaki etkenlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

……

6.4. Proje sonucunun zayıf/ başarısız yönlerinin ve bundaki etkenlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

……

6.5. Projenin geleceği ile ilgili düşünceleriniz nedir?

……

‘KENTSEL KORUMA PROJELERİNDE AKTÖRLERİN ÖRGÜTLENMESİ’ DOKTORA TEZİ

Ege Yıldırım, Y. Şehir Plancısı, Koruma Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı

A N K E T F O R M U
Tip: 2B: Tutum- Diğer kurum
Ocak 2011

Kent adı: ……
Proje adı: ……
Kurum: ……
Anketi yanıtlayan kişinin adı: ……
Anketi yanıtlayan kişinin görevi: ……
Tarih: ……

A) Kent ve Belediye bilgileri

1. Kentiniz genelindeki imar hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Lütfen aşağıdakilerden seçiniz:)
   Aşırı hareketli (imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli (hafif imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli değil (çöküntü/ terkedilme baskısı var): ___

2. Kentinizin tarihi dokularındaki imar hareketliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Lütfen aşağıdakilerden seçiniz:)
   Aşırı hareketli (imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli (hafif imar baskısı var): ___
   Yeterince hareketli değil (çöküntü/ terkedilme baskısı var): ___

3. Koruma konusunda kurumunuzun Belediye(ler) [Büyükşehir/ ilçe belediyeleri] ile ne tür İlişkileri vardır?

……

B) Kentsel Koruma Projesi (‘… Projesi’) bilgileri

4. Proje aktörleri
   4.1. Kurumunuzun projedeki rolü/ projeyle İlişkisi nedir?

……

   4.2. Aşağıdaki kişi ve kurumların varsa projedeki rollerini nasıl tanımlar ve önemini nasıl değerlendirirsiniz? (0: Önemsiz- 5: Çok önemli)

KİŞİ/ KURUM	*ROL*	*ÖNEM*

Belediye		
Belediye Başkanı (kişi)		
Kültür ve Turizm Bakanlığı:		
Koruma Kurulu:		
Valilik:		
Vali (kişi):		
İl Özel İdaresi:		
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:		
Kaymakamlık:		
Kaymakam (kişi):		
Vakıflar Müdürlüğü:		
Toplu Konut İdaresi:		
Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:		
İlçe Belediyeleri:		
Komşu belediyeler:		
Özel şahıslar (girişimci):		
Alan kullanıcıları:		
Yerel halk:		
Yerel sivil toplum kuruluşları:		
ÇEKÜL Vakfı (merkez):		
ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):		
Tarihi Kentler Birliği:		
Mimarlar Odası:		
TMMOB'a bağlı diğer odalar:		
Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:		
Üniversite:		
Uzman kuruluşlar:		
Avrupa Birliği:		
Diğer:		

4.3. Kurumunuzun proje sürecinde en olumlu İlişki yürüttüğü kişi ve kurumlar hangileridir?

……

4.4. Projede sizin ve diğer kurumların içinde bulunduğu işbirliği/ortaklık biçimleri nelerdir?

……

5. Projenin genel değerlendirmesi

5.1. Proje sonucunda tarihi dokuda aşağıdaki konularda ne derece değişim olduğunu düşünüyorsunuz? (0: Değişiklik olmadı- 5: Büyük değişiklik oldu)

Dokunun genel görünümünde iyileşme ___
Dokunun genel fiziksel durumunda iyileşme ___
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme ___
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme ___
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme ___
Dokudaki genel doluluk oranında artış ___
Dokudaki özgün işlevlere dönüş ___
Dokuda yeni işlevlerin oluşması ___
Dokudaki ev sahiplilik oranında artış ___
Dokudaki kiracılık oranında artış ___
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik ___
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma') ___
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik ___
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş ___
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç) ___
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim ___

5.2. Proje sonucunun ne derece başarılı olduğunu düşünüyorsunuz?

……

5.3. Proje sonucunun güçlü/ başarılı yönlerinin ve bundaki etkenlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

……

5.4. Proje sonucunun zayıf/ başarısız yönlerinin ve bundaki etkenlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

……

5.5. Projenin geleceği ile ilgili düşünceleriniz nedir?

……

Ek 4: Örneklem Belirleme ve Veri Toplama Çalışmaları Özet Tablosu

Tablo 34. Örneklem Belirleme ve Veri Toplama Çalışmaları Özet Tablosu (bu tablo, örneklemin belirlenmesi ve incelenmesinde kullanılan Proje Veritabanının özetlenmiş bir halidir).

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
	Odak Örnekler														
1	Gaziantep- Gaziantep (Merkez)	Kültür Yolu Projesi	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	4	4	0.5	2	1	5	16.5	-	B2 (1/2), KR (1/1), VM (1/1), İÖ (1/1)	**4**	B1 (6), DA (2), ES (1), MÜ (1)	**10**
2	Aydın- Kuşadası (Kuşadası)	Kaleiçi Mevkii Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi	Kuşadası Belediyesi	3	4	0.5	0	1	4	12.5	B1 (1/1)	KR (1/1), İÖ (1/1)	**3**	B1 (5), ES (1)	**6**
3	Bolu- Mudurnu (Mudurnu)	Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi	Mudurnu Belediyesi	3	3	1	2	1	4	14.0	-	ÜN (0/2), KR (0/1)	**0**	B1 (6), ES (1), MÜ (1)	**8**

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
	Odak Örnekler Toplam										1	**6**	7	24	**24**
	Genel Örnekler *(Büyük Kent)*														
1	Ankara- Ankara (Altındağ)	İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklaştırma Projesi	Altındağ Belediyesi	4	3	0.5	2	2	4	15.5	B1 (0/1)	KR (0/1), MÜ (1/1)	**1**	-	-
2	Antalya- Antalya (Merkez)	Tarihi Kültürel Merkez Projesi	Antalya Büyükşehir Belediyesi	4	4	1	2	1	3	15.0	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
3	Bursa- Bursa (Osmangazi)	Bursa Kültür Yolu Canlandırma Projesi	Osmangazi Belediyesi	5	4	0.5	2	2	4	17.5	B1 (1/1)	KR (0/1)	**1**	-	-
4	Bursa- Bursa (Osmangazi)	Tuz Hanı Restorasyon Projesi	Osmangazi Belediyesi	3	3	0.5	2	2	4	14.5	B1 (1/1)	KR (0/1)	**1**	-	-
5	Diyarbakır- Diyarbakır (Merkez)	Surlar Projesi	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	3	3	1	2	0	3	12.0	B1 (0/1)	-	**0**	-	-
6	İstanbul- İstanbul	Eyüp Sultan Camii	Eyüp	4	3	0.5	2	1	5	15.5	B1	-	**0**	-	-

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
	(Eyüp)	Meydanı ve Çevre Düzenleme Projesi	Belediyesi								(0/1)				
7	İstanbul- İstanbul (Fatih)	Fener Balat Kentsel Rehabilitasyon Projesi	Eyüp Belediyesi	4	4	0.5	0	0	4	12.5	B1 (1/1)	MÜ (0/1)	**1**	-	-
8	İstanbul- İstanbul (Kadıköy)	Kadıköy Tarihi Çarşı Canlandırma Projesi	Kadıköy Belediyesi	3.5	3.5	0.5	1	1	4	13.5	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
9	İzmir- İzmir (Konak)	Bakımlı Cepheler Projesi	İzmir Büyükşehir Belediyesi	3	3	1	2	0	4	13.0	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
10	İzmir- İzmir (Konak)	Kemeraltı Anafartalar Caddesi Cephe Düzenleme Projesi 1.-2. Etap Uygulamaları	İzmir Büyükşehir Belediyesi	4.5	3	1	2	2	3.5	16.0	B1 (0/1)	-	**0**	-	-
11	İzmir- İzmir (Konak)	Oteller Sokağı 1296 Sokak Kentsel Yenileme Projesi	Konak Belediyesi	3	4	1	2	2	3	15.0	-	-	**0**	B1 (1)	**1**
12	Kocaeli- İzmit (İzmit)	SEKA Projesi	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	3	3	1	0	1	2.5	10.5	-	-	**0**	B1 (1), ST (1)	**2**

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
	Genel Örnekler ***(Orta Ölçekli Kent)***														
13	Afyon- Afyon (Merkez)	Ulu Cami Çevresi ve Afyonkarahisar Kalesi Giriş Mekanı Kentsel Tasarım Projesi	Afyon Belediyesi	3	3	0.5	1	2	4	13.5	B1 (1/1)	KR (1/1)	**2**	-	-
14	Antalya- Alanya (Merkez)	Çarşı Merkezi Projesi	Alanya Belediyesi	2.5	3	1	1	1	3	11.5	B1 (0/1)	-	**0**	-	-
15	Burdur- Burdur (Merkez)	Ulucami Çevresi Sokak Sağlıklaştırma Projesi	Burdur Belediyesi	4	3	0.5	1	1	4	13.5	-	-	**0**	-	-
16	Çanakkale- Çanakkale (Merkez)	Çarşı Caddesi ve Yakın Çevresi Cephe İyileştirme ve Sağlıklaştırma Projesi	Çanakkale Belediyesi	4	4	1	2	1	4	16.0	B1 (1/1)	KR (0/1)	**1**	-	-
17	Eskişehir- Eskişehir (Odunpazarı)	Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi	Odunpazarı Belediyesi	3	3	0.5	2	1	3	12.5	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
18	İzmir- Ödemiş (Ödemiş)	Tarihi Arasta Bölgesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi	Ödemiş Belediyesi	3	3	1	1	1	3	12	B1 (1/1)	KR (1/1)	**2**	-	-

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
19	Kayseri- Talas (Talas)	Kiçiköy Ali Saib Paşa Sokak Sağlıklaştırma Projesi	Talas Belediyesi	3	3.5	1	0	1	3	11.5	B1 (1/1)	KR (0/1)	**1**	-	-
20	Kütahya- Kütahya (Merkez)	Kütahya Sokak Sağlıklaştırma ve Kütahya Evlerini Yaşatma Projesi	Kütahya İl Kültür Müdürlüğü	3	3	1	1	1	3	12.0	İK (0/1)	-	**0**	-	-
21	Kütahya- Kütahya (Merkez)	Bu□yu□k Bedesten Restorasyonu ile Sarac□hane ve Kavaflar Sokak Cephe I□yiles□tirmesi Projesi	Kütahya Belediyesi	4	4	1	2	1	4	16.0	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
22	Mersin/ İçel- Tarsus (Merkez)	Tarsus Kentsel Sit Alanında Koruma Onarım ve Düzenleme Projesi (GGYK'daki adıyla) / 37. ve 42. Sokak Cephe Sağlıklaştırma ve St. Paulus Kuyusu Çevre Düzenleme Projesi	Tarsus Belediyesi	3	4	1	2	?	4	14.0	B1 (0/1)	-	**0**	-	-

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
23	Muğla- Muğla (Merkez)	Muğla Arastası Projesi	Muğla Belediyesi	4	4	1	1	2	4	16.0	B1 (1/1)	KR (1/1)	**2**	-	-
24	Sivas- Sivas (Merkez)	Selçuk Parkı ve Kent Meydanı Projesi	Sivas Belediyesi	3	3.5	1	2	0	3.5	13.0	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
25	Şanlıurfa- Şanlıurfa (Merkez)	Hanlar Bölgesi Sağlıklaştırma Projesi	Şanlıurfa Belediyesi	5	3	2	2		4	16	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
26	Tokat- Tokat (Merkez)		Tokat Belediyesi	3.5	3.5	0.5	2	1	3	13.5	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
	Genel Örnekler *(Küçük Kent)*														
27	Ankara- Ayaş (Ayaş)	Tarihi Dokunun Korunması ve Yaşatılması Projesi	Ayaş Kaymakam -lığı	4	3	0	0	0	3	10.00	B1 (0/1)	-	**0**	-	-
28	Ankara- Beypazarı- (Beypazarı)	'Beypazarı'nda Tarih Korunacak' Çalışmaları	Beypazarı Belediyesi	4	3	1	1	1	3	13.00	B1 (0/1)	-	**0**	-	-
29	Bartın- Bartın (Merkez)	Hükümet Caddesi Revitalizasyon Projesi ('Kültürel Peyzaj')	Bartın Belediyesi	3	3	1	1	2	4	14.00	B1 (1/1)	-	**1**	-	-

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
30	Bolu- Göynük (Göynük)	Bolu-Göynu□k Sokak Sağlıklaştırma Projesi	Bolu İl Kültür Müdürlüğü	3	2.5	0.5	1	1	2.5	10.50	İK (0/1)	-	**0**	-	-
31	Isparta- Yalvaç (Yalvaç)	Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi	Yalvaç Belediyesi	4	4	1	2	?	4	15.00	B1 (1/1)	DA (0/1)	**1**	-	-
32	İzmir- Birgi (Ödemiş)	Sokak ve Meydan Cephe Sağlıklaştırmaları	Birgi Belediyesi	4	3	2	1	1	4	15.00	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
33	İzmir- Birgi (Ödemiş)	S□ehit Gürol Madan Caddesi Sokak Sağlıklas□tırma ve Cephe Restorasyonu Projesi	Birgi Belediyesi	3	3	2	1	1	4	14.00	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
34	İzmir- Tire (Tire)	Sarıca Yusuf (ve Çıra Pazarı) Kentsel Tasarım ve Sokak Sağlıklaştırma	Tire Belediyesi	3.5	3.5	1	0	1	3.5	12.50	B1 (0/1)	-	**0**	-	-

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
		Projeleri													
35	Kastamonu- Taşköprü (Taşköprü)	Emanetimiz Olan Tarihî Mirasımızı Gelecek Nesillere Aktarmak Projesi	Taşköprü Belediyesi	3.5	3.5	1	2	0	3	13.00	B1 (0/1)	-	**0**	-	-
36	Muş- Malazgirt (Malazgirt)	Malazgirt Kale Parkı Düzenleme Projesi	Malazgirt Belediyesi	2.5	3	0.5	2	1	3	12.00	B1 (0/1)	-	**0**	-	-
37	Nevşehir- Ürgüp (Ürgüp)	Kayakapı Mahallesi Kültürel ve Doğal Çevre Koruma ve Canlandırma Projesi	Ürgüp Belediyesi	3	4	1	1	2	4	15.00	B1 (1/1)	KR (1/1)	**2**	-	-
38	Sakarya- Taraklı (Taraklı)	Tarihî Ahşap Evlerin Restorasyonu ve Orhangazi ve Yunuspaşa Çarşıları Sokak Sağlıklaştırma Projesi	Taraklı Belediyesi	3	3	1	0	1	3	11.00	B1 (1/1)	-	**1**	-	-
39	Tokat- Niksar (Niksar)	Niksar Arasta Çarşısı ve Yılanlı Köprü Restorasyon Projesi	Niksar Belediyesi	4	2	1	1	1	3	12.00	B1 (0/1)	-	**0**	-	-

No.	İl, Kent (İlçe)	Proje	Proje Sahibi Kurum	Örnek Proje Seçim Puanlaması							Dönüş Alınan Anketler ve Yapılan Görüşmeler				
	Kısaltmalar: B1: Proje Sahibi Belediye; B2: Diğer Belediye; İK: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; KA: Kaymakamlık; KR: KTVK Bölge Kurulu; VM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü; İÖ: İl Özel İdaresi; ES: Esnaf; DA: Danışman; MÜ: Proje müellifi; ST: Sivil toplum kuruluşu; ÜN: Üniversite. '(x/y)': gönderilen y adet anketin x adedinden yanıt geldi. '-': anket gönderilmedi.			Doku yoğunluğu/niteliği/ 5	Aktör çeşitliliği/ 5	TKB kurucu üye/1, üye:/0.5	TKB ödülü/ 1; başarı/büyük 2	Koruma planı var/ 1; bağlantı/2	Çalışmaların genel niteliği/ 5	**Toplam Puan**	Bilgi Anketi (1A, 2A)	Tutum Anketi (2B)	**Toplam Anket Sayısı**	Görüşme	**Toplam Görüşme Sayısı**
40	Tokat- Niksar (Niksar)	Niksar Kalesi Restorasyon Proesi	Niksar Belediyesi	4	3	1	1	1	3	13.00	B1 (0/1)	-	**0**	-	-
	Genel Örnekler Toplam										22	5	**27**	3	**3**
	TOPLAM										22	10	**34**	27	**27**

Ek 5: Genel Örnekler için Anket Sonuçlarının Diğer Döküm Tabloları

Tablo 35. Genel Örnekler- Büyük Kentler- Etkinlik Türleri

Etkinlik türü	Ankara- Altındağ (Önen Mimarlık)	Antalya Merkz (Büyükşehir Bel.)	Bursa Osmangazi- TH (Osmangazi Bel.)	Bursa Osmangazi- KY (Osmangazi Bel.)	İstanbul Fatih (Fatih Bel.)	İstanbul Kadıköy (Kadıköy Bel.)	Izmir Konak- BC (Büyükşehir Bel.)	İzmir Konak- OS (Konak Bel)	Kocaeli izmit (Kocaeli Büyükşehir Bel.)	**Toplam**
1. Kentsel tasarım projesi hazırlanması	-	1	0	1	0	1	1	-	1*	**5**
2. Kentsel tasarım projesi uygulaması	-	1	0	1	0	1	1	-	1*	**5**
3. Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması	-	1	0	1	0	1	0	-	1*	**4**
4. Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması	-	1	0	1	0	1	0	-	1*	**4**
5. Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	-	1	0	0	1	1	0	1*	-	**4**
6. Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	-	1	0	0	0	1	0	1*	-	**3**
7. Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	-	1	0	1	1	1	1	1	-	**6**

Etkinlik türü	Ankara- Altındağ (Önen Mimarlık)	Antalya Merkz (Büyükşehir Bel.)	Bursa Osmangazi- TH (Osmangazi Bel.)	Bursa Osmangazi- KY (Osmangazi Bel.)	İstanbul Fatih (Fatih Bel.)	İstanbul Kadıköy (Kadıköy Bel.)	Izmir Konak- BC (Büyükşehir Bel.)	İzmir Konak- OS (Konak Bel)	Kocaeli izmit (Kocaeli Büyükşehir Bel.)	**Toplam**
8. Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	-	0	0	1	0	1	1	1	-	**4**
9. Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması	-	1	0	1	0	1	0	-	-	**3**
10. Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulanması	-	1	0	1	0	1	0	-	-	**3**
11. Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması	-	1	1	1	1	0	0	-	-	**4**
12. Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması	-	0	1	1	1	0	0	-	-	**3**
13. Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması	-	0	0	1	0	0	0	-	1	**2**
14. Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi uygulaması	-	0	0	1	0	0	0	-	-	**1**
15. Koruma, kültür ve turizm ile ilgili konularda eğitim	-	0	0	1	0	0	0	-	-	**1**
16. Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular)	-	1	1	1	0	1	1	1	1	**7**
17. Diğer: Katı atık stratejisinin geliştirilmesi	-	-	-	-	1	-	-	-	-	**1**

Etkinlik türü	Ankara- Altındağ (Önen Mimarlık)	Antalya Merkz (Büyükşehir Bel.)	Bursa Osmangazi- TH (Osmangazi Bel.)	Bursa Osmangazi- KY (Osmangazi Bel.)	İstanbul Fatih (Fatih Bel.)	İstanbul Kadıköy (Kadıköy Bel.)	Izmir Konak- BC (Büyükşehir Bel.)	İzmir Konak- OS (Konak Bel)	Kocaeli izmit (Kocaeli Büyükşehir Bel.)	**Toplam**
Toplam	**0**	**11**	**3**	**14**	**5**	**11**	**5**	**5**	**6**	***60***

Tablo 36. Genel Örnekler- Orta Ölçekli Kentler- Etkinlik Türleri

Etkinlik türü	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Toplam**
1. Kentsel tasarım projesi hazırlanması	1	0	1	1	1	0	0	1	0	1	**6**
2. Kentsel tasarım projesi uygulaması	1	0	1	1	0	0	0	1	0	0	**4**
3. Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması	1	0	1	1	1	1	0	1	0	1	**7**
4. Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması	1	0	1	1	1	1	0	1	0	0	**6**

Etkinlik türü	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Toplam**
5. Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	1	0	1	1	1	0	0	1	1	0	**6**
6. Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	1	0	1	1	1	1	0	1	1	0	**7**
7. Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	**8**
8. Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	**8**
9. Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	**7**
10. Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulanması	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	**8**
11. Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	**9**
12. Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması	1	1	1	1	0	1	0	1	0	0	**6**
13. Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	**4**
14. Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi uygulaması	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	**4**

Etkinlik türü	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Toplam**
15. Koruma, kültür ve turizm ile ilgili konularda eğitim	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	**3**
16. Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular)	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	**8**
17. Diğer: anıt ağaçların tespiti, turizm ofisi açılması, kadınların ekonomik hayata katılmaları, el sanatlarının ve geleneklerin canlandırılması, sokaklardaki ticari faaliyet oranının özgün işlevlerin %20'sini aşmaması kuralı, vatandaşa yönelik teknik geziler, arama konferansları, beyin fırtınaları (EODE)	1	-	1	1	-	0	-	-	-	-	**3**
Toplam	**17**	**9**	**17**	**17**	**9**	**8**	**4**	**12**	**7**	**4**	***104***

Tablo 37. Genel Örnekler- Küçük Kentler- Etkinlik Türleri

Etkinlik türü	Bartın Merkez (Bartın Bel)	Isparta Yalvaç (Yalvaç Bel)	İzmir Birgi SCMSP (Birgi Bel)	İzmir Birgi ŞGMSSP (Birgi Bel)	Nevşehir Ürgüp (Ürgüp Bel)	Sakarya Taraklı (Taraklı Bel)	**Toplam**
1. Kentsel tasarım projesi hazırlanması	1	1	1	1	1	1	**6**
2. Kentsel tasarım projesi uygulaması	1	1	1	1	1	1	**6**
3. Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi hazırlanması	0	1	1	1	1	1	**5**
4. Çevre (meydan, çarşı vb.) düzenleme projesi uygulaması	0	1	1	1	1	1	**5**
5. Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	0	1	1	1	1	1	**5**
6. Altyapı iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	0	1	1	1	1	1	**5**
7. Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma projesi hazırlanması	1	1	1	1	1	1	**6**
8. Çatı ve cephe iyileştirme/ sağlıklaştırma uygulaması	1	1	1	1	1	1	**6**
9. Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme projesi hazırlanması	1	1	1	1	0	1	**5**
10. Yayalaştırma/ sokak döşemesi yenileme uygulanması	1	1	1	1	0	1	**5**

Etkinlik türü	Bartın Merkez (Bartın Bel)	Isparta Yalvaç (Yalvaç Bel)	İzmir Birgi SCMSP (Birgi Bel)	İzmir Birgi ŞGMSSP (Birgi Bel)	Nevşehir Ürgüp (Ürgüp Bel)	Sakarya Taraklı (Taraklı Bel)	**Toplam**
11. Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi hazırlanması	0	1	1	1	1*	1	**4**
12. Tek yapı ölçeğinde restorasyon projesi uygulaması	0	1	1	1	1*	1	**4**
13. Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi hazırlanması	0	1	1	1	0	1	**4**
14. Tek yapı ölçeğinde restorasyon ve işlevlendirme projesi uygulaması	0	1	1	1	0	1	**4**
15. Koruma, kültür ve turizm ile ilgili konularda eğitim	0	1	1	1	0	1	**4**
16. Tanıtım (basın-yayın, internet, vb.kamuoyuna duyurular)	0	1	1	1	0	1	**4**
17. Diğer	-	-	-	-	-	-	**0**
Toplam	**6**	**16**	**16**	**16**	**8**	**16**	***78***

Tablo 38. Genel Örnekler- Büyük Kentler- Aktörlerin Projedeki Önemi

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*

	Ankara Altındağ (Önen Mimarlık)	Antalya Merkz (Büyükşehir Bel.)	Bursa Osmangazi0 TH (Osmangazi Bel.)	Bursa Osmangazi0 KY (Osmangazi Bel.)	İstanbul Fatih (Fatih Bel.)	İstanbul Kadıköy (Kadıköy Bel.)	Izmir Konak BC (Büyükşehir Bel.)	İzmir Konak OS (Konak Bel)	Kocaeli izmit (Kocaeli Büyükşehir Bel.)	**Ortalama**
1. Belediye[58]	4	5	5	5	5*	5*	5	5*	5*	**4.9**
2. Belediye Başkanı (kişi)	4*	5	5	5	5*	5	5	5*	5*	**4.9**
3. Kültür ve Turizm Bakanlığı:	4	5	5	5	0	0	0	0	0	**2.1**
4. Koruma Kurulu:	4	5	5	5	5*	5	5	4*	5*	**4.8**
5. Valilik:	0	4	5	5	0	5	4	0	4*	**3.0**
6. Vali (kişi):	0	4	5	5	0	0	4	0	4*	**2.4**
7. İl Özel İdaresi:	1	4	0	0	0	5	4	0	4*	**2.0**
8. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:	0	4	0	0	0	0	0	0	0	**0.4**
9. Kaymakamlık:	0	2	0	0	0	5	0	0	0	**0.8**
10. Kaymakam (kişi):	0	2	0	0	0	0	0	0	0	**0.2**
11. Vakıflar Müdürlüğü:	0	3	0	5	0	5	0	0	0	**1.4**
12. Toplu Konut İdaresi:	0	4	0	0	0	0	0	0	0	**0.4**
13. Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:	0	4	0	0	0	0	0	0	0	**0.4**

[58] Proje alanının yetki alanı içinde olduğu, ve Proje Sahibi rolünü oynayan Belediye kastedilmiştir. Diğer belediyeler daha aşağıda ayrıca verilmiştir.

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*									
	Ankara Altındağ (Önen Mimarlık)	Antalya Merkz (Büyükşehir Bel.)	Bursa Osmangazi0 TH (Osmangazi Bel.)	Bursa Osmangazi0 KY (Osmangazi Bel.)	İstanbul Fatih (Fatih Bel.)	İstanbul Kadıköy (Kadıköy Bel.)	İzmir Konak BC (Büyükşehir Bel.)	İzmir Konak OS (Konak Bel)	Kocaeli izmit (Kocaeli Büyükşehir Bel.)	**Ortalama**
14. Diğer belediyeler: Büyükşehir	0	0	0	0	5*	0	0	3*	0	**0.9**
15. Diğer belediyeler: İlçe belediyeleri	0	4	0	0	0	0	0	0	2*	**0.7**
16. Diğer belediyeler: Komşu belediyeler	0	0	0	0	0	5	0	0	0	**0.6**
17. Özel şahıslar (girişimci):	3	4	0	0	0	5	0	0	0	**1.3**
18. Alan kullanıcıları:	1	5	5	0	0	5	5	4*	0	**2.8**
19. Yerel halk:	1	5	0	5	5*	5	4	4	0	**3.2**
20. Yerel sivil toplum kuruluşları:	1	4	0	5	5*	5	3	0	0	**2.6**
21. ÇEKÜL Vakfı (merkez):	0	4	0	5	5*	5	0	2.5*	4*	**2.8**
22. ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):	0	4	0	5	5*	0	0	2.5*	3*	**2.2**
23. Tarihi Kentler Birliği:	1	4	0	5	5*	0	3	4*	4*	**2.9**
24. Mimarlar Odası:	0	5	0	5	5*	0	0	0	0	**1.7**
25. Şehir Plancıları Odası	0	0	0	0	0	5	0	0	0	**0.6**
26. TMMOB'a bağlı diğer odalar:	0	4	0	0	0	5	0	0	0	**1.0**

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*									
	Ankara Altındağ (Önen Mimarlık)	Antalya Merkz (Büyükşehir Bel.)	Bursa Osmangazi0 TH (Osmangazi Bel.)	Bursa Osmangazi0 KY (Osmangazi Bel.)	İstanbul Fatih (Fatih Bel.)	İstanbul Kadıköy (Kadıköy Bel.)	İzmir Konak BC (Büyükşehir Bel.)	İzmir Konak OS (Konak Bel)	Kocaeli izmit (Kocaeli Büyükşehir Bel.)	**Ortalama**
27. Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:	0	0	0	0	3*	0	0	0	0	**0.3**
28. Üniversite:	0	3	5	5	5*	5	0	3*	4*	**3.3**
29. Uzman kuruluşlar: ör. TÜBİTAK	0	3	5	5	0	0	0	0	4*	**1.9**
30. Avrupa Birliği/ Komisyonu:	0	0	5	5	5	1*	0	0	0	**1.8**
31. Diğer:	0	0	5	5	0	0	0	0	0	**1.4**

Tablo 39. Genel Örnekler- Orta Ölçekli Kentler- Aktörlerin Projedeki Önemi

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*

	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Afyon Merkez (Eskişehir Kurul)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	İzmir Ödemiş (İzmir İÖİ)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Kurul)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Ortalama**
1. Belediye	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	**5.0**
2. Belediye Başkanı (kişi)	5	5	5	5	5	4	5	5	5	0	5*	5	5	**4.5**
3. Kültür ve Turizm Bakanlığı:	4*	5	0	4	3	5	5	5	0	0	0	0	0	**2.4**
4. Koruma Kurulu:	5	5	5	5	3	5	5	5	4	5	5	0	5	**4.4**
5. Valilik:	4*	0	0	5	5	5	0	0	5	5	5	0	0	**2.6**
6. Vali (kişi):	4*	0	0	5	5	5	0	0	5	0	5*	0	0	**2.2**
7. İl Özel İdaresi:	4*	0	0	5	5	5	0	0	5	0	0	0	0	**1.8**
8. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:	4*	0	5	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	**1.2**
9. Kaymakamlık:	0	0	0	3	3	2	0	0	0	0	0	0	0	**0.6**
10. Kaymakam (kişi):	0	0	0	3	3	2	0	0	0	0	0	0	0	**0.6**
11. Vakıflar Müdürlüğü:	4*	0	0	4	0	0	0	5	0	0	5	0	5	**1.8**

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*													
	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Afyon Merkez (Eskişehir Kurul)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	İzmir Ödemiş (İzmir İÖİ)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Kurul)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Ortalama**
12. Toplu Konut İdaresi:	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0.3**
13. Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:	0	0	0	4	0	2	0	0	0	0	0	0	0	**0.5**
14. Diğer belediyeler: İlçe belediyeleri	4*	0	0	3	0	5	0	0	0	0	0	0	0	**0.9**
15. Diğer belediyeler: Komşu belediyeler	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	**0.4**
16. Özel şahıslar (girişimci):	4*	0	5	5	0	1	3	0	0	0	0	0	0	**1.4**
17. Alan kullanıcıları:	4*	0	5	5	0	2	5	5	5	0	5	5	0	**3.2**
18. Yerel halk:	4*	0	3	5	2	2	0	5	5	0	5	5	0	**2.8**
19. Yerel sivil toplum kuruluşları:	4*	0	5	5	2	0	0	0	0	0	5	5	0	**2.0**
20. ÇEKÜL Vakfı (merkez):	4*	0	5	5	3	0	0	0	5	0	0	5	0	**2.1**
21. ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):	4*	0	5	0	4	0	0	0	0	0	0	5	0	**1.4**

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*													
	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Afyon Merkez (Eskişehir Kurul)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	İzmir Ödemiş (İzmir İÖİ)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Kurul)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Ortalama**
22. Tarihi Kentler Birliği:	4*	0	5	5	5	2	0	5	0	0	5	5	0	**2.8**
23. Mimarlar Odası:	4*	0	3	2	3	0	0	5	0	0	5	5	0	**2.1**
24. TMMOB'a bağlı diğer odalar:	4*	0	3	0	2	0	0	0	0	0	5	0	0	**1.1**
25. Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0.3**
26. Üniversite:	4*	0	3	5	0	3	0	0	0	0	0	0	0	**1.2**
27. Uzman kuruluşlar:	4*	0	0	5	0	2	0	0	0	0	0	0	0	**0.8**
28. Avrupa Birliği:	4*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0.3**
29. Rölöve Anıtlar Müdürlüğü	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	**0.2**
30. Diğer: 'Katkı sağlayabileceği düşünülen tüm kuruluş, kişi, sivil toplum örgütü çok önemlidir' (Afyon Belediyesi).	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0.0**

Tablo 40. Genel Örnekler- Küçük Kentler- Aktörlerin Projedeki Önemi

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*							
	Bartın Merkez (Bartın Bel)	Isparta Yalvaç (Yalvaç Bel)	İzmir Birgi SCMSP (Birgi Bel)	İzmir Birgi ŞGMSSP (Birgi Bel)	Nevşehir Ürgüp (Ürgüp Bel)	Nevşehir Ürgüp (Kurul)	Sakarya Taraklı (Taraklı Bel)	**Ortalama**
1. Belediye	0	5	5	5	5	5	5	**4.3**
2. Belediye Başkanı (kişi)	0	5	5	5	5	5	5	**4.3**
3. Kültür ve Turizm Bakanlığı:	0	3	5	5	5	5	5	**4.0**
4. Koruma Kurulu:	0	4	5	5	5	5	5	**4.1**
5. Valilik:	0	3	5	5	0	0	5	**2.6**
6. Vali (kişi):	0	3	5	5	0	0	5	**2.6**
7. İl Özel İdaresi:	0	1	5	5	0	0	5	**2.3**
8. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü:	0	1	0	0	3	0	5	**1.3**
9. Kaymakamlık:	0	1	0	0	3	2*	4	**1.4**
10. Kaymakam (kişi):	0	1	0	0	0	2*	5	**1.1**
11. Vakıflar Müdürlüğü:	0	1	0	0	3	0.5*	3	**1.1**
12. Toplu Konut İdaresi:	0	0	0	0	0	0	5	**0.7**

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*							
	Bartın Merkez (Bartın Bel)	Isparta Yalvaç (Yalvaç Bel)	İzmir Birgi SCMSP (Birgi Bel)	İzmir Birgi ŞGMSSP (Birgi Bel)	Nevşehir Ürgüp (Ürgüp Bel)	Nevşehir Ürgüp (Kurul)	Sakarya Taraklı (Taraklı Bel)	**Ortalama**
13. Diğer bakanlıklar/ kamu kuruluşları:	0	3	0	0	0	2*	4	**1.3**
14. Diğer belediyeler: İlçe belediyeleri	0	0	0	0	0	0	2	**0.3**
15. Diğer belediyeler: Komşu belediyeler	0	0	0	0	0	0	2	**0.3**
16. Özel şahıslar (girişimci):	0	3	0	0	0	5	4	**1.7**
17. Alan kullanıcıları:	0	4	4	4	0	0	4	**2.3**
18. Yerel halk:	0	4	3	3	0	0	4	**2.0**
19. Yerel sivil toplum kuruluşları:	0	2	0	0	0	0	3	**0.7**
20. ÇEKÜL Vakfı (merkez):	0	5	0	0	0	0	5	**1.4**
21. ÇEKÜL Vakfı (varsa temsilcilik):	0	5	0	0	0	3*	0	**1.1**
22. Tarihi Kentler Birliği:	0	5	0	0	0	0	0	**0.7**
23. Mimarlar Odası:	0	5	0	0	0	0	5	**1.4**
24. TMMOB'a bağlı diğer odalar:	0	2	0	0	0	0	4	**0.9**

Kişi/ kurum	**Projedeki önem derecesi (0-5)** *0: Önemsiz. 5: Çok önemli*							
	Bartın Merkez (Bartın Bel)	Isparta Yalvaç (Yalvaç Bel)	İzmir Birgi SCMSP (Birgi Bel)	İzmir Birgi ŞGMSSP (Birgi Bel)	Nevşehir Ürgüp (Ürgüp Bel)	Nevşehir Ürgüp (Kurul)	Sakarya Taraklı (Taraklı Bel)	**Ortalama**
25.Ülke genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları:	0	2	0	0	0	0	4	**0.9**
26.Üniversite:	0	4	0	0	3	1*	3	**1.6**
27.Uzman kuruluşlar:	0	2	0	0	0	1*	2	**0.7**
28.Avrupa Birliği:	0	0	0	0	5	0	2	**1.0**
29.UNESCO:	0	0	0	0	0	4*	0	**0.6**
30.Diğer:	0	0	0	0	0	0	0	**0.0**

Tablo 41. Genel Örnekler- Büyük Kentler- Projeler Sonucunda Dokularda Değişim

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*

	Ankara- Altındağ (Önen Mimarlık)	Antalya Merkz (Büyükşehir Bel.)	Bursa Osmangazi- TH (Osmangazi Bel.)	Bursa Osmangazi- KY (Osmangazi Bel.)	İstanbul Fatih (Fatih Bel.)	İstanbul Kadıköy (Kadıköy Bel.)	Izmir Konak- BC (Büyükşehir Bel.)	İzmir Konak- OS (Konak Bel)	Kocaeli izmit (Kocaeli Büyükşehir Bel.)	**Ortalama**
Alanın kimliğinde değişim	***4***	***5***	***5***	***5***	-	***5***	***4***	***3***	***3***	***4.25***
Dokunun genel görünümünde iyileşme	4	5	5	5	-	5	4	3*	3*	4.25
Dokunun fiziksel durumunda değişim	***3***	***5***	***3***	***5***	***5***	***4***	***3***	***3***	***3***	***3.87***
Dokunun fiziksel durumunda iyileşme	4	5	5	5	5*	4	5	4*	3*	4.44
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	2	4.5	5	5	5*	4	4	3*	-	4.06
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	1	5	0	5	-	5	0	3*	3*	2.75
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	5	5	5	5	-	5	-	4*	3*	4.57
Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel değişim	***3***	***3***	***3***	***5***	-	***5***	***2***	***1***	***4***	***3.23***
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş	5	3*	0	5	-	5	3	2*	-	3.29
Dokudaki genel doluluk oranında artış	4	-	0	5	-	5	3	1*	-	3.00

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*									
	Ankara- Altındağ (Önen Mimarlık)	Antalya Merkz (Büyükşehir Bel.)	Bursa Osmangazi- TH (Osmangazi Bel.)	Bursa Osmangazi- KY (Osmangazi Bel.)	İstanbul Fatih (Fatih Bel.)	İstanbul Kadıköy (Kadıköy Bel.)	Izmir Konak- BC (Büyükşehir Bel.)	İzmir Konak- OS (Konak Bel)	Kocaeli izmit (Kocaeli Büyükşehir Bel.)	**Ortalama**
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	3	-	0	5	-	5	1	1*	-	2.50
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma')	3	-	0	5	-	4	1	1*	-	2.33
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç)	4	3*	5	5	-	4	3	1*	-	3.57
Dokudaki mal sahiplilik oranında artış	3	-	5	5	-	5	1	1*	-	3.33
Dokudaki kiracılık oranında artış	2	-	5	5	-	5	-	1*	-	3.60
Dokudaki özgün işlevlerin geri getirilmesi veya korunması	0	4*	5	5	-	3	0	3*	-	2.86
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	4	-	5	5	-	5	-	1*	4*	4.00
Koruma kültürünün gelişimi	***4***	***3***	***5***	***5***	***5***	***5***	***3***	***3***	***3***	***3.94***
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim	4	3	5	5	5*	5	3	3*	2.5*	3.94
Ortalama değişim	**3.5**	**4.0**	**4.0**	**5.0**	**5.0**	**4.7**	**2.9**	**2.7**	**3.1**	**3.89**

Tablo 42. Genel Örnekler- Orta Ölçekli Kentler- Projeler Sonucunda Dokularda Değişim

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*												
	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	İzmir Ödemiş (İzmir İÖİ)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Kurul)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Ortalama**
Alanın kimliğinde değişim	***3***	***5***	***5***	***4***	***3***	***5***	***5***	***-***	***2***	***5***	***5***	***4***	***4.14***
Dokunun genel görünümünde iyileşme	3*	5	5	4	3	5	5	-	1.5	5	5	4	4.14
Dokunun fiziksel durumunda değişim	***4***	***5***	***4***	***4***	***3***	***5***	***5***	***-***	***3***	***5***	***5***	***5***	***4.23***
Dokunun fiziksel durumunda iyileşme	3*	5	5	5	0	5	5	-	4	5	5	5	4.27
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	3*	-	5	5	5	5	5	-	3	5	-	4	4.44
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	5*	5	2	3	2	3	5	-	0	5	-	4	3.40
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	5*	5	5	3	4	5	5	-	3	5	-	5	4.50
Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim	***3***	***5***	***5***	***4***	***1***	***4***	***4***	***-***	***0***	***4***	***5***	***2***	***3.27***
Alana gelen ziyaretçi/ turist	3*	5	5	5	3	5	5	-	0	-	5	3	3.90

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*												
	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	İzmir Ödemiş (İzmir İÖİ)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Kurul)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Ortalama**
oranında yükseliş													
Dokudaki genel doluluk oranında artış	0*	3	5	3	0	3	5	-	0	5	-	3	2.70
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	-	5	5	4	1	5	0	-	0	0	-	3	2.56
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış ('soylulaşma')	3*	5	5	3	1	3	5	-	0	-	-	0	2.78
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç)	3*	5	5	4	2	5	5	-	-	5	5	2	4.10
Dokudaki mal sahiplilik oranında artış	-	-	4	4	0	2	5	-	-	5	-	0	2.86
Dokudaki kiracılık oranında artış	3*	5	5	4	0	5	5	-	-	5	-	0	3.56
Dokudaki özgün işlevlerin geri getirilmesi veya korunması	3*	5	3	3	0	3	5	-	0	5	-	0	2.70
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	3*	5	5	5	0	5	5	-	0	5	-	3	3.60
Koruma kültürünün gelişimi	***3***	***5***	***5***	***4***	***3***	***5***	***5***	***-***	***1***	***5***	***5***	***5***	***4.18***
Koruma faaliyetinde ve korumaya	3*	5	5	4	3	5	5	-	1	5	5	5	4.18

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*												
	Afyon Merkez (Afyon Bel.)	Çanakkale Merkez (Çanakkale Bel.)	Eskişehir Odunpazarı (Odunpazarı Bel.)	İzmir Ödemiş (Ödemiş Bel)	İzmir Ödemiş (İzmir İÖİ)	Kayseri Talas (Talas Bel)	Kütahya Merkez (Kütahya Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Bel.)	Muğla Merkez (Muğla Kurul)	Sivas Merkez (Sivas Bel.)	Şanlıurfa Merkez (Şanlıurfa Bel.)	Tokat Merkez (Tokat Bel.)	**Ortalama**
karşı tavırlarda değişim													
Ortalama değişim	**3.1**	**4.9**	**4.7**	**4.0**	**2.4**	**4.6**	**4.9**	-	**1.1**	**4.8**	**5.0**	**4.0**	**3.96**

Tablo 43. Genel Örnekler- Küçük Kentler- Projeler Sonucunda Dokularda Değişim

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*							
	Bartın Merkez (Bartın Bel)	Isparta Yalvaç (Yalvaç Bel)	İzmir Birgi SCMSP (Birgi Bel)	İzmir Birgi ŞGMSSP (Birgi Bel)	Nevşehir Ürgüp (Ürgüp Bel)	Nevşehir Ürgüp (Kurul)	Sakarya Taraklı (Taraklı Bel)	**Ortalama**
Alanın kimliğinde değişim	-	***5***	***5***	***5***	-	***0***	***5***	***4.00***
Dokunun genel görünümünde iyileşme	-	5	5	5	-	0	5	4.00

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*							
	Bartın Merkez (Bartın Bel)	Isparta Yalvaç (Yalvaç Bel)	İzmir Birgi SCMSP (Birgi Bel)	İzmir Birgi ŞGMSSP (Birgi Bel)	Nevşehir Ürgüp (Ürgüp Bel)	Nevşehir Ürgüp (Kurul)	Sakarya Taraklı (Taraklı Bel)	**Ortalama**
Dokunun fiziksel durumunda değişim	***4***	***4***	***4***	***-***	***0***	***5***	***3.47***	***3.47***
Dokunun fiziksel durumunda iyileşme	-	4	4	4	-	0	5	3.40
Dokunun fiziksel özgünlük durumunda iyileşme	-	3	5	5	-	0	5	3.60
Dokunun erişilebilirlik (ulaşım) durumunda iyileşme	-	4	4	4	-	0	5	3.40
Dokunun erişilebilirlik (algılanma) durumunda iyileşme	-	4	5	5	-	0	5	3.80
Dokunun sosyal, ekonomik ve işlevsel durumunda değişim	***4***	***2***	***2***	***-***	***0***	***5***	***4***	***2.47***
Alana gelen ziyaretçi/ turist oranında yükseliş	-	5	5	5	-	0	5	4.00
Dokudaki genel doluluk oranında artış	-	4	0	0	-	0	5	1.80
Dokudaki kullanıcı profilinde genel değişiklik	-	3	0	0	-	0	5	1.60
Dokudaki kullanıcı profilinin sosyo-ekonomik düzeyinde artış	-	0	1	1	-	0	5	1.40

Dokudaki değişim türü	**Değişim derecesi (0-5)** *0: Değişiklik olmadı. 5: Büyük değişiklik oldu*							
	Bartın Merkez (Bartın Bel)	Isparta Yalvaç (Yalvaç Bel)	İzmir Birgi SCMSP (Birgi Bel)	İzmir Birgi ŞGMSSP (Birgi Bel)	Nevşehir Ürgüp (Ürgüp Bel)	Nevşehir Ürgüp (Kurul)	Sakarya Taraklı (Taraklı Bel)	**Ortalama**
('soylulaşma')								
Dokudaki mülklerden elde edilen gelirde yükseliş (ekonomik kazanç)	-	4	5	5	-	0	5	3.80
Dokudaki mal sahiplilik oranında artış	-	4	3	3	-	0	5	3.00
Dokudaki kiracılık oranında artış	-	3	0	0	-	0	5	1.60
Dokudaki özgün işlevlerin geri getirilmesi veya korunması	-	5	2	2	-	0	5	2.80
Dokuda yeni işlevlerin oluşması	-	4	1	1	-	0	5	2.20
Koruma kültürünün gelişimi	-	***4***	***5***	***5***	-	***0***	***5***	***3.80***
Koruma faaliyetinde ve korumaya karşı tavırlarda değişim	-	4	5	5	-	0	5	3.80
Ortalama değişim	-	**4.3**	**4.8**	**4.8**	-	**0.0**	**5.0**	**3.75**

Ek 6: Odak Örnekler için Proje Süreçlerinin Aşamalarının Ayrıntılı Dökümü

Ek 6.1: Gaziantep Kültür Yolu Projesi Süreç Aşamaları

1: 2002-04: Proje öncesi görüşmeler:

Geçmiş yıllardan beri Kaleyle başlayıp koruma imar planındaki bütün bölgeleri ele almak fikri Gaziantep'teki ilgili meslek çevrelerinde mevcut olmakla birlikte, bu doğrultuda somut çalışmalar 2002'den sonra başlamıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Mimarlar Odası ve ÇEKÜL Vakfı, tarihi ve kültürel dokuda çalışacak kurumların bir araya gelerek, tüm kurumların programını bir havuz içerisinde birlikte oluşturup ana hatlarını çıkartmaya girişmiştir. Sadece belediyenin değil, Vakıflar Müdürlüğü, İl Özel İdaresi gibi diğer kurumların da çalışacağı yerler olacağı bilinciyle, bu kurumların yetkili kişileriyle görüşülmüştür. Önceki dönemlerde, tarihi ve kültürel dokuda yapılan çalışmalar, gerek siyasi gerek ekonomik yönden engellerle karşılaşmış, örneğin pazar yerinden pazarcıları çıkartmanın sorun olduğu, ekonomik olarak da belediyelerin bunlara hazır olmadığı söylenmiştir (Okuducu 2009). Bu zorluklar göz önüne alınarak, çalışmalara girişilmiştir.

2: 2003-05: Gaziantep İli Merkez Kültür Envanteri:

Gaziantep Valiliği tarafından yayınlanan envanter, Vali Lütfullah Bilgin'in göreve başladığı 2003 yılında başlattığı, ilin tarihini, arkeolojisini, sivil mimarlık örnekleri ile doğal ve kültürel dokusunu belirleyen bir kültür envanterinin oluşması çalışmalarının sonucudur. Hazırlanmasında, İl Özel İdare Müdürlüğü, Şahinbey Kaymakamlığı, Şahinbey Belediyesi, Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Gaziantep Mimarlar Odası, Gaziantep Müze Müdürlüğü, Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Adana Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Gaziantep Tapu ve Kadastro XIII. Bölge Müdürlüğü, Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve ilgili konularda tez yapmış araştırmacılar

yüksek mimarlar Gamze Yazgan ve Emine Dağtekin'in yer aldığı geniş bir ekip çalışmıştır. Envanter kapsamında, Gaziantep ilindeki 4 adet arkeolojik sit alanı, 99 adet tescilli anıtsal yapı ve 523 adet sivil mimarlık örneğine ait bilgi toplanmıştır (T.C. Gaziantep Valiliği 2005). Bu kapsamda ilginç bir eksiklik olarak, kentsel sitlerden bahsedilmemiştir. Sonuç itibariyle envanter, koruma çalışmalarına katkıda bulunacak ciddi ve değerli bir çalışmadır, ve Valiliğin Gaziantep'teki koruma hareketindeki aktif konumunu ortaya koymuştur.

3: 2004: Asım Güzelbey'in Büyükşehir Belediye Başkanlığına seçilmesi:

2004 yerel seçimlerinde Gaziantep Büyükşehir Belediye başkanlığına Adalet ve Kalkınma Partisi adayı olan Asım Güzelbey seçilmiştir. 2002 yılında yoğunlaşan tartışmaların ardından, 2004 yılında Antep'i ziyaret eden ÇEKÜL Vakfı başkanı Metin Sözen, Vali Lütfullah Bilgin, Başkan Asım Güzelbey ve Mimarlar Odası/ Gaziantep ÇEKÜL temsilcisi Zafer Okuducu arasında görüşmeler olmuş, bu esnada Büyükşehir Belediyesi üzerine düşeni yapacağını taahhüt etmiştir (Okuducu 2009). İki ilçe belediyesiyle de görüşülerek belediyelerden söz alındıktan sonra, Asım Güzelbey ve İmar Dairesi Sezer Cihan önderliğinde, diğer kamu kurumlarıyla ve Mimarlar Odasıyla birlikte çalışmaya başlanmıştır (Okuducu 2009). Bu bağlamda, Büyükşehir Belediyesinin Gaziantep'in tarihi ve turistik yönünün ortaya çıkarılmasını, tarihi alanlarının bakımsız durumlarından kurtarılması ve Zeugma gibi değerlerin görünürlüğünü yükseltmeyi bir seçim dönemi hedefi olarak saptamış olması da oluşan sinerjiyi desteklemiştir (Güzelbey 2009b).

4: 2004-05: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Tarihi Çevre Koruma Şube Müdürlüğü'nün ve Koruma Uygulama ve Denetleme Bürosu'nun (KUDEB) kurulması

2004 yılında, tarihi dokuda başlayan çalışmalara yönelik olarak, Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi altında Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü kurulmuş ve burada çalışacak bir ekip oluşturulmuştur (Tarihi Kentler Birliği 2004). Aynı dönemde, 2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın KUDEB yönetmeliği çıkmış, bu doğrultuda KUDEB kurulmuş, yönetmelik gereği ekip üyeleri Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Koruma Bölge Kurulu'nda üç aylık eğitime gönderilmiş ve daha sonra KUDEB resmi olarak yürürlüğe girmiştir (Cihan 2009a).

5: 2004-05: 'Varlığını Berekete Dönüştüren Kent' hedefinin programlanması:

Büyükşehir Belediyesi, kentsel sit alanları ve koruma amaçlı imar planı ile ilgili olarak, 2005-2008 yılları için her yıl ne çalışmalar yapılacağının programını, hedeflerinin planlamasını yapmıştır. Verilen kararlar arasında, 2005 yılının projelendirme yılı olması, 2006 yılı içerisinde Bakırcılar Çarşısının restorasyonunun bitirilmesi, ve Avrupa Birliği destekli restorasyon projelerinin uygulamasına başlanması bulunmaktadır. Daha sonra, oluşturulan program, 'Ortak Akıl Platformu' ile paylaşılmıştır. Bu paylaşıma önem verilmesinin temel bir nedeni, proje programlamasının eşgüdümü ve finansman konularında diğer kurumların katkısına ihtiyaç duyulması olmuştur. Örneğin, Kültür Yolu üzerinde mülkiyeti Vakıflara ait han, cami gibi birçok kültür varlığı bulunmakta, dolayısıyla Vakıflar Müdürlüğü'nden alanın bütünlüğünü desteklemek amacıyla buradaki restorasyonların öne alınmasının istenmiş ve kabul edilmiş, Kale etrafındaki çevre düzenleme projesinin uygulaması için İl Özel İdaresinin kendisine Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan Kale için gelen kaynaktan kullanması sağlanmıştır. Bu platformda, sadece Büyükşehir Belediyesinin değil, İl Özel İdaresinin, Vakıfların, İl Kültür Müdürlüğünün neler yaptığı ve yapacağı da görüşülmüş, bu kurumların yaptığı restorasyonlarda Belediyenin belirlemiş olduğu amaca hizmet edilmesi için fonksiyonların neler olabileceği de tartışılmıştır (Cihan 2009a).

Programlama çalışması sırasında, tüm çalışmaların bir slogan altında birleştirilmesi gereği duyulmuş, Metin Sözen başkanlığında ÇEKÜL Vakfı'nda bir toplantı yapılarak, önerilen yirmiye yakın slogan içinde "Varlığını Berekete Dönüştüren Gaziantep" sloganı seçilmiştir (Cihan 2009a). Bu slogan, üretilen CD vb. tanıtım malzemelerinde de kullanılmıştır.

Yapılan programlamaya göre atılması gereken ilk adım olarak, Büyükşehir Belediyesi 2005 yılı içerisinde öncelikle kendi mülkiyetinde olan yapılara yönelmiş, mülkiyetinde

olmayıp da İl Özel İdaresi tarafından tahsisi alınan veya vatandaş tarafından hibe edilmiş yapıları bu kapsamda ele almış ve yine aynı yıl içinde bunların tamamına yakınının projeleri yapılarak Kurul onayı alınmıştır (Cihan 2009a).

6: 2004-05: 'Tarihi Evleri Koruyalım, Yaşatalım' kampanyası:

Büyükşehir Belediyesi, 15 Mayıs 2004 tarihinde başlattığı 'Tarihi Evleri Koruyalım, Yaşatalım' kampanyası ile, Gaziantep halkının tarihi dokuya duyarlılığını arttırmayı ve bu yapılarda görülen vandalizmin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Tarihi dokudaki birçok yapının çatısının kötü durumda olduğu saptamış, ve yapıları kurtarmak için ilk müdahalenin su alan ve yapının geri kalanının çürümesinin yolunu açan çatılardan olması gereğinden hareket edilmiştir. Kampanya kapsamında tarihi ev sahiplerine yapılarının Belediye tarafından onarımı için başvurmaları çağrısında bulunulmuş, 350 adet yapı sahibine bilgi formları dağıtılmış ve 120 ev sahibi ile görüşülmüştür. Yapılan çağrılar sonucunda 40 civarında müracaat yapılmış, bunlar Büyükşehir KUDEB bürosunca incelenmiştir. Basit onarım kapsamındaki müdahale önerilerine ilişkin raporlar Koruma Kuruluna sunulmuş ve denetiminin KUDEB tarafından yapılması kaydıyla izin alınmıştır. Kampanya kapsamında sekiz adet yapının çatı tamiratı, vatandaştan herhangi bir bedel almadan, Büyükşehir Belediyesi bütçesinden karşılanarak yapılmıştır (Cihan 2009a; Tarihi Kentler Birliği 2004; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2009b).

7: 2004-06: Bakırcılar Çarşısı Sokak Sağlıklaştırması:

Kültür Yolu Projesinin ilk uygulaması olan Bakırcılar Çarşısı Sokak Sağlıklaştırması Projesi, çarşıyı canlandırmak, sosyal yönden insanların gelir düzeyini yükseltmek ve Gaziantep'e gelen, tarihi dokuda alışveriş yapmak isteyen insanları yöneltecek bir alan yaratmak amacıyla başlatılmıştır. Aynı zamanda, çarşı esnafının güveni ve desteğinin kazanılması ile, Gaziantep'te korumanın toplumsal destek almasına ivme veren tetikleyici proje olarak kabul edilebilir. Proje alanı, toplam sekiz sokak (Eskici, Attar, Haphapçı, Kendirci, Külekçi, Pirsefa, Köşker ve Hasırcı Çarşıları) ve 280 dükkanı kapsayan toplam 600 metrelik bir akstır. ÇEKÜL Vakfı ile Büyükşehir Belediyesinin

ortak hazırladığı proje ile altyapı yeraltına alınmış, yol döşemeleri yöreye uygun, özgünündeki taş ile uyumlu bazalt taş ile yenilenmiş, aydınlatma armatürleri yenilenmiş ve dükkanların yola bakan cephelerinde geleneksel dükkan tipolojisi örnek alınarak yeni düzenlemeler yapılmıştır. Proje Koruma Kurulunca onaylandıktan sonra 'sosyalleşen bir proje' olması adına, Belediye vatandaşları ve esnafı proje ile ilgili bilgilendirmeye ve görüşlerini almaya, onları sıkıntıya düşürmeden bu işin nasıl yapılabileceğini göstermeye girişmiştir. Bilgilendirme toplantıları yapılmış ve vatandaşların önerilerini de dikkate alarak uygulamaya başlanmıştır. Belediye, esnafın böyle bir şeyin yapılabileceğine inanmadığı sürece hangi idare olursa olsun orada çalışmanın çok zor olacağının bilinciyle davranmıştır. 'Siyasetin dışında' bir proje söz konusu olması nedeniyle önceleri vatandaş inanmak istememiş, rölöve ölçümleri alan ekiplerin daha önce pek çok defa gördükleri, uygulamaya varmamış ölçüm çalışmalarından farksız olduğunu düşünmüştür. Diğer yandan esnaf, çarşıyı daha cazip hale getireceği beklentisiyle çalışmaların doğurduğu sıkıntıya katlanmayı kabul etmiştir. 20 kişilik ekip ile altı ay gibi bir süre içerisinde tamamlanan çalışmalar sonucunda, uygulamadan sonra oluşan değişikliği gördüklerinde çarşıda bir hareketlenme, çarşıya ve Belediye dair bir inanç ve sinerji de oluşmaya başlamıştır (Cihan 2009a; Okuducu 2009; TAY Projesi Haber portali 2006b; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a).

8: 2004-07: AB Destekli Üç Yapı Restorasyon Projesi: 'Naib(oğlu) Hamamı- Tarihi Kır Kahvesi- Geleneksel Bina (Butik Otel)'

2004 yılında, Avrupa Birliği tarafından 12 milyon Euroluk GAP Bölgesinde Kültürel Mirasın Korunması Hibe Programı başlatılmış, bölgenin dokuz ilini kapsayan programa toplam 121 başvuru yapılmış ve 32 proje hibe almaya hak kazanmıştır. Bunlar içinde Gaziantep ilinden dokuz projeye destek verilmiş, Büyükşehir Belediyesinin ise hazırladığı üç projenin tümü hibe almaya hak kazanmıştır. Kale'nin merkezi önemi düşünülerek Kale çevresindeki yıpranmış yapılardan seçilen bu üç proje Naip Hamamı Restorasyonu, Tarihi Kır Kahvesi (Kumandan Kahvehanesi) Restorasyonu ve Kale Duvarına Bitişik Geleneksel Binanın Butik Otel olarak Renovasyonu'dur. Bu amaçla AB ile Belediye arasında imzalanan sözleşme ile, üç projenin 1,301,790 Euroluk toplam

maliyetinin yaklaşık 1,100,000 Eurosu AB tarafından, yaklaşık 200,000 Eurosu da Belediye öz kaynaklarından karşılanmıştır (Akkaya 2009; Gürsel 2009; Avrupa Komisyonu Türk Delegasyonu 2007).

Yapılara esaslı onarım ve işlevlendirme öngören projelerde, Hamam ve Kahvehane'nin asli fonksiyonları ile Gaziantep halkının kullanımına açılması, konut yapısının ise butik olarak kullanılması kararlaştırılmış, bu kullanımlarla Gaziantep'in turizm hareketliliğini arttırmak ve yeni istihdam alanları oluşturmak amaçlanmıştır. Projeler aynı zamanda koruma uygulamalarına önemli birer örnek olmuştur. 1947 tarihli Kır Kahvesi, toplam 170 kişilik kapasitesi ile yerli ve yabancı turistlerin yerel kahve kültürünü tatma imkanı bulabilecekleri bir mekan haline gelmiş; 1640 tarihli, Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde bahsedilen Naib Hamamı, hem geleneksel hamam kültürünü yaşatan bir mekan hem de modern bir sağlık tesisi olmuş; günümüzdeki halini 1948 yılından sonra alan iki konut yapısı ise sekiz oda, seyir terası ve 120 kişilik yemek salonuna sahip bir otel olarak hizmet vermeye başlamıştır. Üç tarihi yapının da restorasyon uygulaması Temmuz 2006- Ocak 2007 arasında yapılarak işletmecilerine teslim edilmiş ve faaliyete geçmiştir. Yapıların açılışı, dönemin Kültür ve Turizm Bakanı, Vali, Büyükşehir Belediye Başkanı, diğer bürokratlar ve halkın katılımıyla Ocak 2007 tarihinde törenle gerçekleştirilmiştir. Avrupa Komisyonu da ayrıca 2007 Eylül ayında bir basın heyeti ile birlikte alanı ziyaret etmiştir (Avrupa Komisyonu Türk Delegasyonu 2007; Güzelbey 2009b; Okuducu 2009; Tarihi Kentler Birliği 2004; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008c).

Büyükşehir Belediyesi görevlilerinin ifade ettiği üzere, AB projeleri mesainin %50'sini alan zahmetli bir süreç içermiştir; istenen evrakların hazırlanması, mimari restorasyon projelerinin gerektirdiği esnekliğe pay vermeyi reddeden AB teknik yardım ekibinin isteklerine uyulmak zorunda kalınsa da, uygulama sırasında Belediyenin haklı olduğu ortaya çıkan teknik noktalarda projenin tekrar değiştirilmesi gerekmiştir (Cihan 2009a). Hibe programına dahil olan ve farklı teknik sıkıntılar yaşayan bölgedeki ekipler arasında, sponsorun koyduğu koşullara göre projelerin belli bir standarda getirilmesi

üzerinde uzun bir süre çalışılmıştır. Bu süreç aynı zamanda teknik koordinatörlerin ve ekiplerin arasında görüş alışverişi ve yardımlaşma içeren bir dayanışma da yaratmıştır (Ağar 2009).

9: 2004-…: Proje tanıtım çalışmaları:

Kültür Yolu Projesinin başından itibaren proje ile ilgili kapsamlı tanıtım çalışmaları sürdürülmüştür. Kültür Yolu'ndaki yapılarla ilgili bilgi içeren kitap, broşür ve CD çalışmaları olmuş, 2008 yılı boyunca İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı tarafından her ay Kültür Yolu Projesi'nin tanıtımının yanısıra, geleneksel el sanatlarını tanıtan bültenler yayınlanmıştır. Bültende Belediyenin çalışmaları ile ilgili bilgi edinmek için web sitesi ve e-posta adresi verilmiş, bültenler e-posta ile de dağıtılmıştır. Avrupa Birliği destekli projelerin, AB web sitesi kanalıyla internette yayınlanması da, Türkiye ve uluslararası çapta tanıtımlarına yardımcı olmuştur (Akkaya 2009; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008b). Projelerin tanıtımı Tarihi Kentler Birliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün il tanıtım rehberleri ve genel basında çıkan çok sayıda haber aracılığıyla da yıllara yayılan bir süreçte devam etmiştir.

10: 2004?-…: Gaziantep Mozaik Müzesi ve Kongre ve Kültür Merkezi:

Son yıllarda, özellikle Zeugma kurtarma kazıları sonrasında gündemde kalan, dünyanın en zengin koleksiyonlardan birini oluşturan ve sergilenmeye hazırlanmış, toplam 1,500 m^2 yüzölçümüne sahip mozaikler için açılması planlanan Gaziantep Mozaik Müzesi projesi halen yapım aşamasındadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Gaziantep'teki yerel yetkililer arasında bu doğrultuda ortak çalışmalar ve görüşmeler sürdürülmüştür (Güzelbey 2009b; Tarihi Kentler Birliği 2004). Kültür Yolu Projesi'nden ayrı yürüyen bir iş olmakla birlikte, 'Varlığını Berekete Dönüştüren Kent Gaziantep' çatısı altında aynı kültür ve turizm stratejisine yönelik hedefler paylaşmaktadırlar.

11: 2005?-06?: 14 Şehit Anıtı ve Meydan Düzenlemesi:

Antep savunmasında çetelere erzak götürürken Dokurcum Değirmeninde şehit edilen 14 gencin anısına yapılan anıt, Kalenin kuzeydoğusunda, eski balık pazarının bulunduğu

alanda inşa edilmiştir. Kale çevresinde bir meydan kazanılması ve tarihi dokunun ön plana çıkarılmasına yardımcı olunması amaçlanmıştır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a).

12: 2005?-06: Şahinbey Belediyesi Koruma Projeleri:

Şahinbey Belediyesinin Tarihi Kentler Birliği proje yarışmasına sunduğu, Şehitler Parkı Çevre Düzenleme Projesi ve Nakiboğlu Evi, Gümrük Hanı, Kolejtepe Tarihi Okul Binası ve Düveroğlu Evi Restorasyon Projeleri, 2006 Özendirme Ödülünü almıştır (Tarihi Kentler Birliği 2007a: 55)

13: 2005-07: Gaziantep Kalesi Çevre Düzenlemesi Projesi:

Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı tarafından hazırlanarak Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan Kale Çevre Düzenleme Projesi kapsamında, peyzaj düzenlemeleri (bitkilendirme, oturma alanları, sokak mobilyaları, yürüyüş yolları, aydınlatma, vb.) yapılarak ve kafeterya, danışma bürosu ve otopark ile bir sosyal donatı alanı oluşturularak, Kale ve çevresinin şehrin cazibe merkezi haline gelmesi amaçlanmıştır. Ayrıca kalenin giriş meydanının düzenlenmesi, gişe, giriş-çıkış turnikeleri, turizm bilgilendirme ofisi, hediyelik eşya üniteleri, seyir mekanları ve bilgilendirme panoları yer alması da planlanmıştır. Proje ile ayrıca Kale yakınındaki Kale altı, Şirvani Cami, Köprübaşı ve Naip Hamamı Sokak ile Mezbaha Caddesinin de yeni bir çehreye kavuşması amaçlanmıştır. Aralık 2006 tarihinde, Kültür ve Turizm Bakanlığının sağladığı kaynağa istinaden Gaziantep İl Özel İdaresi tarafından ihalesi yapılan Kale Çevre Düzenlemesi işi, Pekerler Ltd tarafından 1,218,000 TL bedelle alınmış, Şubat 2007 tarihinde çalışmalara başlanmış ve Aralık 2007 tarihinde tamamlanmıştır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a).

14: 2005?-07: Buğday Arastası Çevre Düzenlemesi:

Bakırcılar Çarşısı ile mekansal bağları bulunan Buğday Arastası[59], Almacı Pazarı ve Eski Saray Caddesinde de, bu mekanların daha çağdaş bir görünüme kavuşması ve halkın kullanımı için cazip hale getirilmesine yönelik müdahaler yapılması kaçınılmaz olarak görülmüştür. Hem Bakırcılar Çarşısı girişine bir meydan, hem de Almacı Pazarı'na bir geçiş istikameti sağlamak üzere, Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan Buğday Arastası Çevre Düzenleme Projesinin uygulaması Nisan 2007- Haziran 2007 arasında yapılmıştır. Proje kapsamında alanda bir yeşil alan oluşturulmuş, Anadolu'nun 'sebil' kültürünü yaşatmak adına bir çeşme ile büfe ve oturma alanları yapılmıştır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008d; Uyar 2009).

15: 2005?-07: Almacı Pazarı Düzenlemesi:

Kültür Yolu'nun Kaleden başlayarak ve güneye doğru kıvrılarak inen ana aksının batı istikametinde kırıldığı noktada yer alan Almacı Pazarı, Kültür Yolu'nun güneybatı ucundaki Şıra (Şire) Han ve Yemiş Han'a doğru uzanan kolu için önemli bir geçiş noktasıdır. Bu geçiş noktasının da düzenlenerek canlandırılması amacıyla, üst örtü yapımını, aydınlatma elemanları yerleştirilmesini ve döşemelerin yenilenmesini kapsayan proje, Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış, ihalesi 16.03.2007 tarihinde yapılarak uygulaması tamamlanmıştır. (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008d).

16: 2005?-07: Eski Saray Caddesi Cephe Sağlıklaştırma Projesi:

Almacı Pazarına bağlanan Eski Saray Caddesinin Cephe Sağlıklaştırma Projesi, Kültür Yolu Projesinin diğer cephe düzenlemeleriyle uyumlu olacak ve bu çalışmaları tamamlayacak şekilde, İmar ve Şehircilik Dairesi tarafından hazırlanmış ve Ağustos 2007 tarihinde başlayan uygulamalar aynı yıl tamamlanmıştır. Alanda öncelikle tüm alt yapı elemanları yer altına alınmış, aks üzerindeki dükkanlarda geleneksel dükkan

[59] Arasası olarak da geçmektedir.

geleneğine uygun olarak ahşap doğrama vitrin, metal kepenk sistemi ve saçaklar yapılmış, aydınlatma armatürleri yerleştirilmiş, yol ve kaldırımlar kesme bazalt taş ile döşenmiştir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008d).

17: 2005?-09?: Kültür Yolu içinde diğer kurumlarca yapılan yapı restorasyonları

Vakıflar Müdürlüğü'nün yanısıra, ilçe belediyeleri de Kültür Yolu aksı içerisinde kendi bütçelerini kullanarak bazı restorasyonlar yapmış, bunlara Kültür Yolu Projesi İlişki ağı içerisinde hız vermişlerdir (Cihan 2009a).

18: 2005?-09?: Kültür Yolu yakınında diğer kurumlarca yapılan yapı restorasyonları

Gaziantep'in tarihi dokusunda, Kültür Yolu Projesi alanı dışında da bazı yapı restorasyonları yaptıran kurumlar olmuş, örneğin İl Özel İdaresi 2006 yılında Dayı Ahmet Ağa Konağı'nı onararak butik otel olarak kullanıma açmıştır (TAY Projesi Haber Portalı 2006a).

19: 2005?-08?: Kültür Yolu Yol ve Cephe Düzenlemesi:

Büyükşehir Belediyesi, kentsel koruma çalışmalarını, kalbi ve odak noktası Kale olan, Kale ve çevresini Bakırcılar Çarşısına bağlayan bir aks belirleyerek sürdürmeyi kararlaştırmış, böylece ortaya çıkan aksı 'Kültür Yolu' olarak isimlendirmiş ve böylece Kültür Yolu Yol ve Cephe Düzenleme Projesi hazırlanmıştır. Proje alanı, Köprübaşı, Şirvani Cami, Pazar Sokaklar, Lala Paşa ve Keçehane Caddeleri, Uzun Çarşı, Hamdi Kutlar ve Gümrük Caddeleri, Alaüddevle Sokağı kapsamakta ve Yemiş Han'a kadar uzanmaktadır. Bu aks üzerinde ondört han (Millet, Hışva, Yüzükçü, Yeni, Gümrük, Emir Ali, Tütün, Ataş, Kürkçü, Tuz, Yemiş, Şire, Anadol ve Budeyri Hanlar), iki bedesten (Eski Et Hali/ Zincirli Bedesten ve Kemikli Bedesten), dört çarşı (Büyük Buğday Pazarı, Küçük Buğday Pazarı, Bakırcılar Çarşısı, Almacı Pazarı), on cami (Handaniye, Şirvani, Alaüdevle, Karagöz, Boyacı, Tekke, Hacı Nasr, Karatarla, Hacı Veli, Tahtani Camileri), dört hamam (Paşa, Göymen, Dudlu ve Naib Hamamları), Mevlevihane, 14 Şehit Anıtı, Tahmis Kahvesi ve Tarihi Kır Kahvesi dahil olmak üzere toplam 41 tescilli anıtsal eser ve aralarında Butik Otel ve Göğüş Konağının da

bulunduğu birçok tescilli sivil mimari örneği mevcuttur (Okuducu 2009; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a).

Yol ve cephe düzenleme çalışmaları, toplam 5.5 km. uzunluğunda bir eksen boyunca cephe düzenlemelerini ile 3.5 km.lik bir eksende altyapı, yol ve peyzaj düzenlemelerini içermiştir. Cephe düzenlemeleri kapsamında, dükkan vitrinleri belirli bir disiplin altına alarak aks boyunca görsel bütünlüğün sağlanmasına çalışılmıştır. Dükkan cephelerinde yer yer ahşap, yer yer demir doğramalar, mafsallı tenteler, ahşap ve metal kepenk sistemleri yerleştirilmiştir. Taş binaların cephelerinde kimyasal ve mekanik temizlik yapılmıştır. Altyapı çalışmaları kapsamında, elektrik, gaz, telefon, su ve atık su dahil tüm altyapı hatları yer altına alınmıştır. Kaldırımlar genişletilmiş, yol ve kaldırımlar kesme bazalt taş ile döşenmiş, motorlu araçlar için park yerleri ve cepleri ile yaya ve araç trafiğini birbirinden ayıran babalar ve özürlü izi eklenmiştir. Bu müdahaleler sonucunda asfalttan çıkıp bazalt taşa girildiğinde tarihi doku ve koruma imar planı sınırına varıldığını hissettiren bir etki sağlanmıştır. Peyzaj düzelemeleri kapsamında, tek tip reklam ve bilgilendirme panoları, oturma üniteleri, sokak lambaları, çöp kovaları gibi sokak mobilyaları yerleştirilmiştir. Gümrük, Yüzükçü ve Yeni Hanlar önündeki bazı niteliksiz yapıların kamulaştırılarak yıkılması suretiyle hanlar ortaya çıkartılmış, aks üzerinde belirli noktalarda tarihi dokuyu daha iyi algılayabilmek amacıyla başka kamulaştırmalar da yapılmıştır (Akkaya 2009; Cihan 2009a; Okuducu 2009; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008g).

20: 2005-09: Bayaz Han Restorasyonu (Gaziantep Kent Müzesi):

Bayaz Ahmet Efendi tarafından 1909 yılında yaptırılmış olan Bayaz Han 2005 yılında Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırılmış ve rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmış, projeler Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. Hanın öncelikle çatısı 2006 yılı içerisinde onarılmıştır. Belediyenin, Toplu Konut İdaresiyle (TOKİ) görüşmeleri neticesinde Bayaz Han'ın ihalesi TOKİ tarafından yapılmış ve Şubat 2007 tarihinde restorasyon çalışmalarına başlanılmıştır. Müze teşhir ve tanzim işine ise Şubat 2008'de başlanılmıştır. Gaziantep

Kent Müzesi olarak işlevlendirilen handa, protokol kabul salonu, uzun ve kısa dönem sergileme mekanları, araştırma laboratuvarı, restoran, kafe, el sanatları atölye ve satış mağazaları, toplantı-kokteyl-sergi salonu, turizm bilgilendirme ofisi ve derslik birimleri kurulmuştur. Müze, Haziran 2009'da, Tarihi Kentler Birliği Gaziantep semineri sırasında törenle açılmıştır (Belediye Bülteni Haziran 2008; Cihan Haber Ajansı 2009; Tarihi Kentler Birliği).

21: 2005-09: Göğüş Konağı restorasyonu (Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi):
1905 yılında yapıldığı bilinen Kethüaczzade Göğüş İbrahim Efendi Konağı (Göğüş Konağı), Gaziantep Kalesinin güneyinde Hışva Hanın hemen arkasında yer almaktadır. Türkiye'nin ilk Turizm Bakanı olan ve 13 yıl bakanlık ve milletvekilliği yapan Gaziantep'in önemli şahsiyetlerinden Ali İhsan Göğüş tarafından, müze amaçlı kullanılması şartıyla 2005 yılında Büyükşehir Belediyesine tahsis edilmiştir. Zengin bir mutfak kültürüne sahip olan Gaziantep'in bu özelliğini ortaya çıkarmak ve hala yaşatılan bu kültürü genç nesillere ve şehir ziyaretçilerine tanıtmak amacıyla Göğüş Konağı'nın 'Gaziantep Mutfağı Müzesi' olarak düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Gaziantep'in Mezopotamya ve Akdenizi birbirine bağlayan coğrafyada yer alması, mutfak kültürüne de yansımış, zengin çeşitliliği, onu Türk mutfak geleneğine önemli katkıda bulunan 'özgün' bir mutfak yapmıştır (Göğüş Konağı Müzesinde yer alan bilgi panoları; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008e).

Büyükşehir Belediyesi KUDEB Müdürlüğü tarafından hazırlanan rölöve ve restorasyon projeleri, 29 Haziran 2005 tarihinde Koruma Kurulunca onaylanmış, projenin uygulama ihalesi 25 Eylül 2006 tarihinde yapılmıştır. Restorasyon çalışmalarına 2007 başında başlanarak 10 ayda tamamlanmıştır. 367,494.91 TL bedel ile ihale edilen Göğüş Konağı için İl Özel İdaresi tarafından katkı paylarından 175,000,00 TL aktarılmıştır. Konağın teşhir ve tanzim işi Şubat 2008'de ihale edilmiş ve işin yapımında Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan katkı alınmıştır. Müze 2008 yılı sonunda hizmete açılmıştır. Gaziantep'e kazandırılan bu yeni müze ile, Gaziantep'e gelen turistlerin şehirde daha çok vakit geçirmelerine katkıda bulunulması, etrafında çoğunluğu bakır imalatı yapan küçük

esnafın turistik eşya üretim potansiyelinin artması ve ekonomik gelirlerine katkı sağlaması, projenin çarpan etkileri olarak hedeflenmiştir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008e; Cihan Haber Ajansı 2009; Göğüş Müzesi'nin avlusundaki plaket). Mutfak müzesinin devamının yapılması, müzenin yanında yemeklerin birlikte yapılıp birlikte yeneceği, atölye gibi bir ek tesis yapılma düşüncesi de mevcuttur (Okuducu 2009).

Göğüş Konağı müze avlusunda, projede yer alan çeşitli kişi ve kurumların anıldığı bir teşekkür plaketi asılıdır (bkz. Levha 75). Bu plaketten edinilen bilgiler, Kültür Yolu Projesi'nin yapı ölçeğindeki alt-projelerinin sürece dahil olan aktörleri açısından iyi bir örneğini sergilemektedir. Buna göre, kurumsal ve onursal katkı sağlayan Ali İhsan Göğüş, Gaziantep Valiliği, Asım Güzelbey, Gaziantep İl Özel İdaresi, Metin Sözen, Zeynep Göğüş, Rıdvan Fadıloğlu ve Zafer Okuducu'ya; destekleyen kurumlar olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, ÇEKÜL Vakfı, Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı, Kültür Müdürlüğü, Tarihi Eserler Şube Müdürlüğü, KUDEB, Gaziantep bakırcı esnafına ve Rena İnşaat Ltd'e; Danışma Kurulunda yer alan Ragıp Güzelbey, Bilge Kazaz, Rıfat Ergeç, Tahir Tekin Öztan, Ahmet Kutlar, Esin Kuleli, bakırcı İsmail Duymaz ve bakırcı Mehmet Üzümcü'ye; Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanları olarak mimar Ayla Vasfi, arkeolog Sema Dayan, teşhir uzmanı Kadir Öztoprak, mimar Oya Hazinedaroğlu'na; Büyükşehir Belediyesi teknik ekibi (KUDEB) olarak restorasyon uzmanı mimar Pınar Ağar, inşaat mühendisi Serdar Murat Gürsel, Ali Barlas'a; yüklenici olarak İpek Bilgisayar Endüstri ve Ofis Otomasyon Ltd, Mustafa Çelik, Ö. Faruk Karakaş, Medya Maus Reklamcılık, Doku Film, Mutlular Mobilya, Sertaç Tanıtım, Heykeltraş Tülay Aktaş ve araştırmacı Filiz Hösükoğlu'na teşekkür edilmiştir. Diğer benzer projelerde de bu tür bir aktörler grubu yer aldığı varsayılabilir, ancak her proje için bu derecede ayrıntılı bilgiye tez araştırmasında ulaşılamadığı için aynı ayrıntıda verilmemiştir.

22: 2005?-09?: Kale Restorasyonu (ve Kahramanlık Panorama Müzesi):

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından müellif Tuba İnşaat Ltd'ye yaptırılan Gaziantep Kalesi restorasyon projesinin uygulaması, 2008 yılında Gaziantep Valiliği İl Özel İdaresi aracılığıyla yüklenici Pekerler İnşaat'a 1,471,886 TL'ya ihale edilmiş olup, uygulama denetimi Adana-Gaziantep Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nca yapılmıştır. Gaziantep Kalesi içerisinde yer alan galeri, İstiklal Savaşında verilen mücadelenin anlatıldığı Kahramanlık Panoraması olarak düzenlenmiştir. Gaziantep savunması ve kurtuluşu, yapılan tarihi kaynak araştırması ışığında resim, heykel, maket, büst vb.tekniklerle, bilgi panoları ile ve belgesel bir film ile anlatılmaktadır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008h).

23: 2005?-09: Bey Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi:

Gaziantep'in en eski mahallelerinden olan Bey Mahallesi, aynı zamanda Atatürk'ün kütüğünün de kayıtlı olduğu yerdir (Gaziantep Kent Müzesi 2009). Mahallede toplam 89 geleneksel Antep evi örneği ve bunlarla kaynaşmış yakın dönem yapılar bulunmaktadır. Şehrin merkez noktasına yakın olmasına rağmen bunun olumlu etkisini yaşamamış, sakinlerinin gelir seviyesi orta veya düşük düzeyde olan bir mahalledir. Evlerde daha fazla nüfusun barınabilmesi için özgün plan tipolojisini bozan parçalanmalar yaşasa da, yapılar statik olarak sağlam kalmıştır (Cihan 2009a).

Büyükşehir Belediyesinin, ÇEKÜL Vakfı rehberliğinde, geleneksel kentin yaşam sistemini oluşturan Kale- Çarşı- Mahalle üçlüsünü tamamlamak amacıyla özellikle yoğunlaştığı Bey Mahallesinde, kapsamlı bir sokak sağlıklaştırma projesi hazırlanmış ve uygulanmıştır. Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan projenin ihalesi Kasım 2006 tarihinde İl Özel İdaresi tarafından yapılmıştır. Proje Hanifioğlu, Noter, Eski Sinema ve Kıssa Sokakları, Kayacık Ara Sokak ve Özışık Çıkmazı olmak üzere özgünlüğü korunmuş altı sokağı kapsamaktadır. Sokak sağlıklaştırma çalışmalarının yanısıra mahalledeki ondört ev için de Kültür ve Turizm Bakanlığından rölöve- restorasyon projesi yardımı alınmıştır (Okuducu 2009; Uyar

2009). Sokak sağlıklaştırma müdahaleleri kapsamında, sokaktaki mevcut asfalt kaldırılıp tüm altyapı yenilenmiş, elektrik ve telefon hatları yer altına alınmış, sokaklar geleneksel kesme bazalt taş ile döşenmiş ve kaldırılan asfaltın altında bulunan özgün bazalt taş döşemeleri ortaya çıkarılmıştır. Sokaklarda bulunan bütün evlerin sokağa bakan cephelerinde hasarlı olan duvarlarda, taş duvar yüzeylerinde kimyasal ve mekanik temizlik yapılmış, çürümüş taşlar değiştirilerek yüzeyde raspa yapılmıştır. Gerekli görülen yerlerde çatı yapımı, hasarlı çatı onarımı, yeni baca imalatı, yeni pencere ve kapı yapımı ve tamiratı yapılmıştır. Çalışmalarda 120 adet çatı müdahale görmüş, onsekiz adet dokuyla uyumsuz bina yıkılmıştır (Cihan 2009a; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008f).

Proje ile, yeni kent merkezine yakın olan bu bölgenin dokusunun bütünlük içinde korunarak canlandırılması ve bir turizm merkezi haline gelmesi amaçlanmıştır. Alanda kafeler, restoranlar, oteller, Gaziantep yöresine has geleneksel el sanatlarını satın alabileceği mekanlar olması da bu kapsamda hedeflenmiştir (Cihan 2009a; Güzelbey 2009b). Proje, eski koruma amaçlı imar planına göre çok daha koruma yanlısı kararlara sahiptir. Koruma Planı ile önerilmiş olan kimi kararların yaratacağı tahribatın algılanması ve bu tür kararlardan vazgeçilmesi açısından başlatılan çalışmanın katkısı önemlidir (Uyar 2009). Projenin uygulanması, alandaki vatandaşın güveninin ve işbirliğinin kazanılması bakımından da önemli bir süreç arzetmiştir. Dokuyu bozan eklentilerin yıkılmasında vatandaşlar yapılarının bu şekilde daha fazla değer kazanacağınına ve bir dönüşümün başlayacağına ikna edilmiş, bu sayede projeye destek olmaya başlamışlardır. Onarımlar başladıktan sonra bazı yapılarda bağımsız olarak dönüşümlerin başladığı, birkaç vatandaşın yapılarını kafeterya ve butik otel olarak düzenlediği görülmüştür, ve bunların artarak devam edeceği beklenmektedir (Cihan 2009a).

<u>24: 2005-10: Kültür Yolu içindeki Vakıf Eser Restorasyonları:</u>

Kültür Yolu Projesi planlaması kapsamında, önemli bir mülk sahibi konumundaki Vakıflar Müdürlüğü de mülkiyetindeki birçok yapının projelendirme ve onarım işini

gerçekleştirerek projeye katkıda bulunmuştur. Vakıflar Genel Müdürlüğünün ihale kayıtlarına bakıldığında, 2005 yılından önceki birkaç yılda Gaziantep'te ihale kaydına rastlanmazken, 2005'ten itibaren düzenli olarak proje ve yapım ihaleleri olduğu gözlenmektedir. Onyedi adet ihale kaydına rastlanmış olup, bunlar Tütün Han, Zincirli Bedesten, Buğday Han[60]; Şirvani, Karagöz, Boyacı, Tekke, Karatarla, Hacı Veli ve Tahtani Camileri ve Mevlevihane için, rölöve- restorasyon, tesisat veya çevre düzenleme projelerinden bazılarının hazırlanması ve/veya uygulanmasını kapsamaktadır. Kültür Yolu içindeki ihalelerin dökümü aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 44. Gaziantep Kültür Yolu İçindeki Vakıf Eser Restorasyon İhaleleri

Yıl	Projelendirme	Uygulama
2005	Buğday ve Tütün Hanları; Boyacı, Kozanlı ve Kozluca Camileri; Pişirici Mescidi ve Kasteli; Hüseyin Paşa Mektebi Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Projeleri	
2006	Zincirli Bedesten ve Tahtani Camii Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon, Çevre Düzenleme, Makine ve Elektrik Tesisat Projeleri; Hacı Veli Camii Rölöve- Restitüsyon-Restorasyon, Çevre Düzenleme, Makine ve Tesisat Projeleri	Mevlevihane Dergahı ve Tütün Hanı Restorasyon İşleri
2007		Buğday Hanı, Zincirli Bedesten, Boyacı ve Karagöz Camileri Hüseyin Paşa Mektebi Restorasyon İşleri; Şirvani Camii Çevre Düzenleme İşi
2008	Karatarla Camii Rölöve-Restitüsyon- Restorasyon Projeleri	Haci Veli Camii Restorasyon İşi; Boyacı ve Karagöz Camileri Çevre Düzenleme İşleri
2010	Mevlevihane Tekke Camii Rölöve-Restitüsyon- Restorasyon ve Elektrik Projeleri	Tahtani Camii Restorasyon İşi

Kaynak: T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2010b

[60] Küçük ve Büyük Buğday Pazarı olduğu varsayılmıştır.

Gaziantep Mevlevihanesi, restorasyonunun ardından 2007 yılında Mevlevihane Vakıf Müzesi olarak hizmete açılmıştır (Gülbahar & Başboğa Çiçek 2010).

25: 2005-10: Kültür Yolu yakınındaki Vakıf eserleri restorasyonları:

Vakıflar Müdürlüğü, sadece Kültür Yolu Projesi alanıyla sınırlı kalmayıp, Gaziantep'in tarihi dokusundaki diğer Vakıf eserlerinde de restorasyon faaliyetini yoğunlaştırmıştır.

Tablo 45. Gaziantep Kültür Yolu Yakınındaki Vakıf Eser Restorasyon İhaleleri

Yıl	Projelendirme	Uygulama
2005	Alinacar Camii Minaresinin Rölöve- Restitüsyon- Restorasyon, Statik ve Güçlendirme, Elektrik Tesisat Projeleri ile Sondaj ve Zemin Etüt Raporları	Ağa Camii, İhsanbey Camii ve Kasteli Restorasyon İşleri; Nuri Mehmet Paşa Camii Kurşun Çatı Örtüsünün Yenilenmesi İşi
2006		Kozluca ve Ömeriye Camileri, Pişirici Mescidi ve Kasteli Restorasyon İşleri
2007		Kozanlı, Nuri Mehmet Paşa ve Şıh Fetullah Camileri Restorasyon İşleri; Ömeriye Camii Çevre Düzenleme İşi
2008		Ağa Camii Çevre Düzenleme İşi; Alinacar Camii Minare Rekonstrüksiyonu ve Çevre Düzenleme İşi
2010		Ahmet Çelebi Camii ve Kasteli; Şıh Fetullah Hamamı Restorasyon İşleri

Kaynak: T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2010b

26: 2006: Gaziantep 2007-11 Stratejik Planı:

Bkz. daha önceki ilgili bölüm (4.2.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları).

27: 2006?-07: Türkiye Turizm Stratejisi 2023- 2007-13 Eylem Planı:

Gaziantep, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye çapında yaptığı **2007-13 Turizm Strateji Planı'nda** 'marka kent' olarak belirlenmiştir. Bu karar, kentin turizmden pay almasını kolaylaştırmaktadır (Kuleli 2009). Strateji belgesinden, turizm sektörünün güçlendirilmesine yönelik tanımlanan onaltı stratejiden 10 numaralı, Kentsel Ölçekte Markalaşma stratejisi, 'zengin kültürel ve doğal değerlere sahip kentlerimizin markalaştırılarak, turistler için bir çekim noktası haline getirilmesi' olarak açıklanmıştır. 2023 yılı hedeflerinden biri, 'Adıyaman, Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hatay, Konya, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Kars, Mardin, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde kültür turizmi canlandırılarak marka kültür kentlerinin oluşturulması'dır. Hedeflere doğru, mimari, ulaşım sistemi ile ilgili, kültürel akslarla ilgili, fiziksel-sosyal düzenlemeler belirlenmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007: 21). Türkiye Turizm Stratejisinin uygulanması için öngörülen kurumsal yapılanma ve yönetişim kurgusu, Turizm Konseyleri (Ulusal, İl ve Noktasal düzeyde); Kültür ve Turizm Bakanlığı (ve çeşitli ilgili müdürlük, başkanlık ve birimler); ve sektör kuruluşlarını kapsamaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007: 35-36). Belgenin Eylem Planı kısmında ise, Kentsel Ölçekte Markalaşma stratejisi altındaki 66. Eylem: Kültür Kentleri için 'kültür temalı marka kentlerde; kültürel varlıklarının restore edilmesi ve işlevlendirilmesi, özel bütçeleme çalışmaları yapılması, altyapı ve üstyapı eksiklikleri giderilmesi ve konaklama kapasiteleri geliştirilmesi' öngörülmüştür. 'Sorumlu ve İlgili Kuruluşlar' olarak, Çevre ve Orman Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), TUROFED (S), TYD (İ), TURSAB (İ), Hizmet Birlikleri (İ), Üniversiteler İlgili Bölümleri (İ) ve Sivil Toplum Kuruluşları (İ) olarak tanımlanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007: 62-64). Bu strateji ve eylem planının Gaziantep ve Kültür Yolu Projesi ile İlişkisinin, İl Turizm Konseyi aracılığıyla kurulacağı varsayılabilir, ancak Gaziantep Büyükşehir Belediyesi yetkilileri görüşmelerde bu stratejiye göndermede bulunmamışlardır; Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yakından İlişkili olan danışman Esin Kuleli tarafından stratejiye dikkat çekilmiştir.

28: 2006?- 08: Medusa Cam Eserleri Müzesi:

Türkiye'nin ilk özel cam eserler müzesi, Kalenin aşağısında ve Batı tarafında, eski bir Antep evini restore ederek uzun yıllardır geliştirdiği kolleksiyonun sergileneceği bir müze olarak işlevlendiren Gaziantepli cam kolleksiyoneri Füsun İşsever ve eşi tarafından, 21 Haziran 2008 tarihinde açılmıştır. Müzede ağırlıkla Roma ve İslam dönemine ait altın ve bronz sikkeler, altın takılar, cam kaplar, şişeler ile Eski Tunç çağına ait bronz savaş aletleri ve pişmiş toprak eserler sergilenmektedir. Müze bahçesinde yer alan cam ocağında cam üfleme gösterisi yapılarak müzedeki eserlerin benzerleri üretilmekte, ayrıca müzede cam boncuk ve telkari tekniğiyle takılar üretilerek satışa sunulmaktadır (Gürsel 2009; Okuducu 2009; Medusa Cam Eserler Müzesi 2011; T.C. Gaziantep Belediyesi 2009; T.C. Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2009).

29: 2006-08: KUDEB Binası restorasyonu:

19. yy. sonlarında Ermeni Kız Koleji olarak inşaa edilmiş olup daha sonra Kayacık İlkokulu ve en son Fatih Sultan Mehmet İlköğretim Okulu olarak hizmet veren yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış ve Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. 2006 yılı içerisinde ihale edilen yapının restorasyonuna Ocak 2007'de başlanılmıştır. Tarihi yapının restorasyonu planlandığı üzere onbir ayda tamamlanmıştır. Bey Mahallesinde bulunan yapıda, Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB) ve Tarihi Çevre Koruma Şube Müdürlüğü 21 Eylül 2008 tarihinde itibariyle hizmet vermeye başlamıştır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008i; 2008j). Yapı, tarihi yapılar için proje hazırlayan KUDEB personelinin çalışma mekanı olmanın yanısıra, aynı zamanda ziyaretçilere de açıktır (Cihan Haber Ajansı 2009).

30: 2006-09: Belediye Ortaklık Ağları Projesi:

Türkiye Belediyeler Birliği ve İsveç Bölgeler ve Yerel Yönetimler Birliği; Türk ve İsveç belediyeleri arasında kardeş şehir İlişkilerinin kurulmasında ve ortak projeler yürütülmesinde destekleyici bir rol üstlenmesi amacıyla bir girişim başlatmıştır. Bu kapsamda, Gaziantep ve Karlstad Belediyeleri arasında kent planlama, arazi kullanımı

ve risk yönetimi konularında teknik işbirliği amacıyla, Ekim 2006-Aralık 2009 arasında sürdürülen Belediye Ortaklık Ağları Projesi, İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı (SIDA[61]) tarafından finanse edilmiştir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008d).

31: 2006?-09: Şıra Han ve Yemiş Han restorasyonu:

Hışva Han'da olduğu gibi, Şıra ve Yemiş Hanlarda da önceden hazırlanmış olan projenin revizyonuna gidilmiş, İstanbul kökenli Rönesans Alışveriş Merkezleri A.Ş.'nin hanları satın alması ve 18 bin TL'lik bir yatırım yaparak projenin finansmanını üstlenmesi ile turizm amaçlı işlevlendirilmelerinin yolu açılmıştır. Şıra Han bölümünün 80 odalı 5 yıldızlı bir butik otel, yanındaki Yemiş Hanın ise lokanta olarak değerlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Lokanta, 2009 yılı ortalarında hizmete girmiş, otel ise kısa süre sonra takip etmiştir (Cihan 2009a; Okuducu 2009; Yeni Şafak gazetesi 2007).

32: 2006?-…: Hışva Han restorasyonu:

Şam Beylerbeyi Lala Mustafa Paşa tarafından 1563-1577 yılları arasında yaptırılmış olduğu sanılan, ve halk arasında Hışva[62] Han olarak bilinen Lala Mustafa Paşa Hanı, kalenin güneyinde yer almaktadır. Gaziantep'in en eski ve en büyük hanıdır. Çok hisseli, şahıs malı olan hanın mülkiyeti miras yoluyla parçalanmıştır. Uzun süre dış etkilere açık olmasından dolayı yapıda ciddi boyutlarda hasarlar oluşmuştur (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008e). Hışva Hanın restorasyonunun gerçekleşmesi amacıyla başlatılan çalışmalar kapsamında, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun izni ile, uzman kişiler denetiminde handa üç aylık bir araştırma kazısı yapılmıştır. Hafriyat çalışmalarının tamamlanmasının ardından İmar ve Şehircilik Dairesi tarafından, daha önce hazırlanmış olan ancak doğru işlevlendirilmediği düşünülen projenin revizyonuna gidilmesi suretiyle, yeni rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Bu çalışmalar, Bakırcılar Çarşısı'nın cephe düzenlemesinin devam ettiği sıralarda yapılmıştır. Bir yandan da Büyükşehir Belediyesi,

[61] *Swedish International Development Cooperation Agency*

[62] Hışva, 'pamuk kozası' anlamına gelmektedir.

Hışva Han'ın hisselerini satın almaya başlamış ve işlemler 2008 yılında tamamlanmıştır. Revize proje doğrultusunda, Hışva Hanın 80 odalı bir butik otel olarak hizmet vermesi için bir işletmeci ile anlaşılmıştır (Akkaya 2009; (Cihan 2009a; Okuducu 2009; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a; 2008e). Hışva Han, Kültür Yolu Projesi'nin 2004-09 seçim döneminde tamamlanmayan az sayıdaki öğesinden biri olup, bir sonraki dönemde ilk yapılacak işlerden biri olması ve kısa zamanda tamamlanması beklenmektedir (Okuducu 2009).

33: 2007: TKB 2006 Başarı Ödülü (Bakırcılar Çarşısı):

Tarihi Kentler Birliği, Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'nın 2006 yılı ödülleri arasında, bir Başarı Ödülü'nü de 'Bakırcılar Çarşısı Sokak Sağlıklaştırma Projesi ve Uygulaması' için Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne uygun görmüştür. Ödülün gerekçesinde, Gaziantep'in özgün miraslarından olan bakırcılığın ve bu bağlamda 'çarşı' anlayışının sürdürülmesi adına önemli bir örnek olması, mimari ve doku anlamında belirli bir bütünlüğü ve sürekliliği elde etmesi gösterilmiştir. Tarihi Kentler Birliği Encümeni ve Danışma Kurulu bu dönemde yarışmaya katılan çalışmaların ciddi bir niteliksel yükselişi ifade ettiğini vurgulayarak, tüm eserlerin gezici sergiler halinde kamuoyuna sunulmasını da kararlaştırmıştır. Bu anlamda ilk sergi ve ödül dağıtım töreni Tarihi Kentler Birliği'nin 2007 yılındaki ilk buluşması olan, 25-27 Mayıs 2007 tarihleri arasında yapılacak Tarihi Kentler Birliği Kadıköy Buluşması'nda gerçekleştirilmiştir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008a). Bu ödül, Kültür Yolu Projesi çalışmalarının biraz daha hızlanmasının da yolunu açmıştır (Okuducu 2009).

34: 2007: TKB 2006 Özendirme Ödülü (Şahinbey Belediyesi Projeleri)

Tarihi Kentler Birliği, Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'nın 2006 yılı ödülleri arasında, bir Özendirme Ödülü'nü de 'Bakırcılar Şehitler Parkı Çevre Düzenleme Projesi, Nakiboğlu Evi, Gümrük Hanı, Kolejtepe Tarihi Okul Binası, Düveroğlu Evi Restorasyon Projeleri' için Şahinbey Belediyesi'ne uygun görmüştür (Tarihi Kentler Birliği 2007a: 55).

35: 2007?-09?: Gaziantep Sokak Sağlıklaştırma ve Çevre Düzenleme Projesi:

Şahinbey ilçesi sınırları dahilindeki 27 tescilli yapı ile on sokağı (Tahtani, Millet, Eskitelgraf, Seyisoğlu, Simitçi, Güllü, Güllüoğlu, Güceeğilioğlu, Şekeroğlu ve Kocaoğlan Sokaklar) kapsayan projede, yapıların ait oldukları sokağa bakı veren cepheleri ve avlu duvarları, müştemilatları vb. sokak dokusunu tanımlayan öğelerle birlikte doku bütünlüğünün korunarak yaşatılması amaçlanmıştır. Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yönetiminde yürütülen projenin uygulamaları 2009 yılında devam etmiştir (Uyar 2009).

36: 2007-10?: Yeni Koruma Planı yapımı

Bkz. daha önceki ilgili bölümler (4.2.1.5: Korumadan Sorumlu Birimler ve Planlama ve Koruma Çalışmaları, 4.2.2.3: Projenin Kentin Mekansal Planlaması ve Koruma Planı ile İlişkisi).

37: 2008: TKB 2007 Büyük Ödülü:

Tarihi Kentler Birliği'nin Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması, 2006 yılından sonra 2007'de de Gaziantep Büyükşehir Belediyesini ödüllendirmiştir. Jürinin değerlendirmesine göre, 'kentsel mekanın kültürel mirasla birlikte bütünc[ü] bir yaklaşımla değerlendirilmesi, geçmişten gelen kültürel birikimin geleceğe aktarılması açısından önemli ve örnek bir yaklaşım taşımaktadır. Çok sayıda anıtsal yapının yanısra sivil mimarlık örneklerini de içeren taşınmaz kültür varlıklarını, meydan düzenleme, çarşı ve sokak sağlıklaştırma ve cephe düzenleme uygulamalarıyla algılanabilir hale getiren, aynı zamanda geleneksel el sanatları gibi somut olmayan kültürel miras birikiminin geleceğe aktarılmasına yönelik çalışmaları da gözeten çok başarılı yaklaşımıyla Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü'ne uygun görülmüştür' (Görgülü ve Dedehayır 2008: 20).

38: 2008: ‘Bana Kentimi Tanıt’ Eğitim Etkinliği:

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, ÇEKÜL Vakfı ve Gaziantep Mimarlar Odası işbirliği ile düzenlenen ‘Bana Kentimi Tanıt’ konulu eğitim çalışması 27 Mart 2008 tarihinde başlamış ve dört gün sürmüştür. Gaziantep'te 6 ilköğretim okulunda okuyan 25 öğrencinin katıldığı etkinlik, çocuklara kentlilik bilincinin kazandırılması ve yaşadıkları kentin doğal, kültürel zenginliğini fark etmeleri amacıyla yürütülen ‘Kentler Çocuklarındır Kültürel Eğitim Programı’ kapsamında gerçekleşmiştir (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008e).

39: 2008: TKB 2008 Gaziantep Buluşması:

Tarihi Kentler Birliği’nin düzenli aralıklarla organize ettiği Tarihi Kentler Buluşmalarından, 28-29 Ekim 2008 tarihinde yapılan buluşma Gaziantep’te yapılmıştır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008j). TKB danışma kurulu üyelerinden Mithat Kırayoğlu’nun, ‘Gaziantep ziyaretinden büyük bir mutlulukla dönerken, Antepli dostlarla birlikte sıcağı sıcağına bir beyin fırtınası yapmanın tam zamanıdır’ sözlerinden, bu buluşmaların ev sahibi belediye ile TKB arasındaki İlişkilere katkısı izlenebilmektedir (Kırayoğlu 2008).

40: 2008?-09: Gaziantep Halep Kültür Turizm Zenginliklerinin Tanıtımı Projesi:

Antep-Halep Tanıtım Projesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından kardeş ve komşu kentler arasında işbirliğinin canlandırılması, bölgenin ekonomik ve turistik değerinin artırılması için tanıtıma ve işbirliğine yönelik üretilen projelerden birisi olup, Büyükşehir Belediyesi ile Halep Belediyesinin ortaklığında yürütülmüştür. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından finanse edilen, Halep Başkonsolosluğu tarafından da desteklenen ‘Türkiye- Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı’ kapsamında yürütülmektedir. Proje çalışmaları arasında, Kasım ve Aralık 2008’de yapılan eğitim toplantıları ve Türkçe, Arapça ve İngilizce dillerinde hazırlanan kapsamlı içeriğe sahip bir internet sitesi bulunmaktadır (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2009a).

41: 2008?-09?: Aziz Petros (Bedros) Kilisesi restorasyonu (Ömer Ersoy Kültür Merkezi):

Kültür Yolu Projesi alanının batısındaki Hürriyet Caddesi'nin batı tarafında yer alan, ve yeni açılan yol çalışmaları sırasında ortaya çıkarılan Aziz Petros Kilisesi, restore edilerek Ömer Ersoy Kültür Merkezi olarak işlevlendirilmiş, 2009 ayı yaz döneminde hizmete açılarak, binada küçük dinletiler ve konserler verilmeye başlanmıştır (Cihan 2009b; T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2009c).

42: 2008?-09?: Öğrenen Organizasyon- Menengiç Takımı Tanıtım Çalışmaları:

Gaziantep'teki değerlerin tanıtımı konusunda, Büyükşehir Belediyesinin uyguladığı, belediyenin farklı kademelerinden insanların bir araya getirilerek, genellikle kendi ilgi mesleki alanlarının dışında bir konuda görev almalarını sağlayan, 'Öğrenen Organizasyon' adlı bir sisteme dayalı yapılanma kapsamında bazı çalışmalar yürütülmüştür. Oluşturulan takımlar arasında, görevi Antep genelinde turizm değerlerinin bir envanterinin çıkarılması olan 'Menengiç[63] Takımı'nda, KUDEB ekibinden Pınar Ağar da altı ay süreyle görev almıştır. Daha sonra buna dayanarak broşür, katalog vb. malzemeler içeren tanıtım paketleri hazırlanmış ve büyük GAP turu yapan turizm firmalarının yurtiçi operasyon müdürleri ile görüşülerek firmalara gönderilmiştir. Çalışmadan çok olumlu sonuçlar alınmış, artık turizm firmalarına Gaziantep'e turistleri yarım gün değil tam gün, konaklamalı getirme talebine gerekçe olarak, yeni açılan müze ve tarihi mekanlar sıralanarak yeterince gezdirilecek yerin olduğu kanıtlabilmektedir. Örneğin, birinci gün müzeler, ikinci gün Naip Hamamı'ndan başlayıp Hışva Han'da biten bir Kültür Yolu turu, üçüncü gün Bey Mahallesi gibi turlar sunulabilmektedir. Pınar Ağar'la görüşmenin yapıldığı 2009 Şubat ayı itibariyle de, şehirde yaşayan insanların turizmde bir yoğunluk artışını hissedildiği, ancak esas beklentinin 23 Nisanda başlayıp Eylül başına kadar süren turizm sezonunda, GAP turları ile beraber anlaşılacağı, yapılan koruma projelerinin tamamlanmasından sonraki ilk sezonun heyecanlı beklentisi olduğu anlaşılmaktadır (Ağar 2009).

[63] Menengiç, Antep fıstığının aşılanmamış halindeki meyvesi anlamına gelmektedir.

43: 2009: Asım Güzelbey'in 2. kez Büyükşehir Belediye Başkanlığına seçilmesi

29 Mart 2009 yerel seçimleri sonucunda, Asım Güzelbey ikinci bir dönem Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı olmaya hak kazanmıştır. Bu sonuç, Kültür Yolu Projesi ve Varlığını Berekete Dönüştüren Kent Gaziantep çalışmalarının sürekliliği açısından olumlu olmuştur.

44: 2009: TKB 2008 Süreklilik Ödülü:

Tarihi Kentler Birliği'nin Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 2008 yılı ödüllerine, yeni eklenen 'Süreklilik Ödülü' dalında, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 'Bey Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi' ve 'Bayaz Han Restorasyonu ve Kent Müzesi Tanzimi' projeleri ile uygun görülmüştür. Bey Mahallesi ödülü gerekçesi, 'modern kent alanı içinde yer alan geleneksel mimari dokunun yaşatılması amacıyla; koruma amaçlı imar planına aykırı binaların temizlenmesi, cephelerin iyileştirilmesi, sokakların geleneksel kesme bazalt taşla döşenmesi, mahallenin bir çekim merkezi haline getirilerek turizm potansiyelinin artırılmasını hedeflemekte, kentin kültürel kimliğini bir kalkınma zenginliği olarak değerlendirmekte' olması olarak belirtilmiştir (Tarihi Kentler Birliği 2009b).

45: 2009: TKB 2009 Gaziantep Semineri:

Tarihi Kentler Birliğinin buluşmaların yanısıra düzenli olarak organize ettiği seminerlerden, 19-21 Haziran 2009 tarihinde 'Tasarımdan Uygulamaya Koruma Süreci' başlığı altında yapılan seminere Gaziantep ev sahipliği yapmıştır (Tarihi Kentler Birliği 2009a). Seminere çok talep olacağı tahmin edildiği için katılımın sınırlı tutulması için önlemler alınmasına karşın 400 katılımcı olmuştur. Alışılmamış bir şekilde, seminer için özel bir organizasyon firması kiralanmamış, konuklara dokuyu ve bu dokuda yapılan çalışmayı en iyi bu işin içinde olan ekibin anlatacağı düşüncesiyle Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ekibi seminerin tüm organizasyon işlerini yüklenmiştir. Bu samimi yaklaşım oldukça etkili olmuş, birçok katılımcı belediyelerden teşekkür yazıları gönderilmiştir. Bu şekilde organizasyon için masraf yapılması gerekmemiş, TURSAB bölge başkanının,

ÇEKÜL temsilcisi Zafer Okuducunun, belediyenin diğer dairelerinin de gönüllü desteği ile olumlu sonuçlar alınmıştır (Cihan 2009b).

Güncel durum:

Tez araştırması alan çalışmalarının en son yoğun olarak yapıldığı 2009 Eylül ayı itibariyle, Kültür Yolu üzerinde yapılacakların çoğu tamamlanmış, uygulama safhası hemen hemen bitmiştir. Tamamlanmayan iki yer kalmış, ilki mülkiyet problemi çözülmediği için uygulamalara başlanamadığı Hışva Han, ikincisi ise Valiliğın yaptıracağı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün finanse edeceği havradır (Güzelbey 2009a; Okuducu 2009). Dört-beş yıllık hızlı bir yatırımdan sonra, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi **yeni beş yıllık dönemde** neler yapacağının planlamasını yapmıştır. Başta Kültür Yolu ve Bey Mahallesi olmak üzere yapılmış olan çalışmaları destekleyecek, bu projelerin alanı olan sokaklara **paralel veya dik sokaklarda** çalışmalar planlanmış, bu bağlamda yaklaşık **30 yeni proje** saptanmıştır. Bunlardan en önemlileri, başlamış olan Metin Sözen Kültür Evi restorasyonunun tamamlanıp, işlevinin ÇEKÜL ile birlikte hayata geçirilmesi, ve yine ÇEKÜL desteği ile hazırlanan, Gaziantep'in bugüne gelmesinin hikayesini anlatan ve bu modelin diğer belediyelere de örnek olmasını sağlayacak bir kitap hazırlığıdır. Tüm bu projeleri iki yılda bitirecek altyapının mevcut olduğu, ancak kaynak sıkıntısının buna engel olduğu belirtilmiştir (Cihan 2009b).

Belediyenin kurumsal gelişimi açısından, aynı başkan ve kadrolar ile, aynı düşünce ile ve hızda devam edilmekle birlikte, hizmetlerin daha hızlı, sağlıklı ve kaliteli yapılabilmesi adına **yeni bir yapılanma** da sürmektedir. Bu kapsamda, görev tanımlarının daha iyi yapılması, daireler arasında sıkça görülen görev çakışmalarının düzeltilmesi, Avrupa Mükemmellik Modelini (EFQM) hedef alarak, sonucu kontrol edebilen bir **toplam kalite sisteminin** kurulması ile ilgili eğitim ve bu ilkelerin yönetim üzerinde uygulama çalışmaları sürmektedir (Cihan 2009b).

Ek 6.2: Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi Süreç Aşamaları

1: 1999: Fuat Akdoğan'ın belediye başkanlığına seçilmesi

1999 yerel seçimlerinde Kuşadası Belediye Başkanlığına Anavatan Partisi adayı olan Fuat Akdoğan seçilmiştir.

2: 2000: Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu (I)

23-26 Şubat 2000 tarihlerinde, Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, Kuşadası'nın tarihi ve kültürel potansiyelinin nasıl değerlendirileceğini sorgulayan bir bilimsel toplantı olarak gerçekleştirilmiştir. Kuşadası Belediyesi'nin organize ettiği sempozyumda, kültürel mirasın sağlıklı ve doğru saptanması, korunması, tanıtılması ve turizm amaçlı kullanılması konuları tartışılmıştır (T.C. Kuşadası Belediyesi 2008: 1). Bu sempozyum, Kuşadası Belediyesi için koruma çalışmalarının içeriğinin şekillenmesi için güçlü bir temel hazırlamıştır. (Ayrıca bkz. Bölüm 4.3.2.2: Projenin stratejik konumu ve projenin bütününe ait strateji.)

3: 2000-..: Proje tanıtım çalışmaları

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi ve Kuşadası'ndaki diğer ilgili çalışmaların tanıtımı, Belediyenin 2000 ve 2008 'Geçmişten Geleceğe Kuşadası' sempozyum kitapları ve 'Kuşadası Doğal ve Kültürel Kimliğini Yeniden Kazanıyor' gibi yayınlar, ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği'nin yayınları ve proje alanına yerleştirilen, proje tanıtım levhaları aracılığıyla yapılmıştır. Sokak sağlıklaştırmalarında çalışan üniversite öğretim üyeleri de konu ile ilgili akademik yayın yapmaktadır.

4: 2001: Kuşadası Belediyesi'nin Tarihi Kentler Birliği'ne üyeliği

Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumundan sonra, ÇEKÜL Vakfı'nın desteği ile Kuşadası Belediyesi Tarihi Kentler Birliği'nin 5 Mayıs 2001 tarihli kararıyla 74 no.lu üye olarak birliğe katılmıştır (T.C. Kuşadası Belediyesi 2008: 1).

5: 2001: 'Kuşadası Doğal ve Kültürel Kimliğini Yeniden Kazanıyor' sloganı

Resmi bir karara bağlı olmamakla birlikte, hem yayınlanan kitaba uygun başlık vermek, hem de yapılan uygulamaları bir ad altında birleştirmek amacıyla, 'Kuşadası Doğal ve Kültürel Kimliğini Yeniden Kazanıyor' sloganı Belediye tarafından kullanılmaya başlamıştır (Bayrak 2009; Özkan 2009; Şerifoğlu 2009). (Ayrıca bkz. Bölüm 4.3.2.2: Projenin stratejik konumu ve projenin bütününe ait strateji.)

6: 2000-… Güvercinada düzenlemeleri

Güvercinada sur duvarları içinde zamanla oluşan izinsiz kullanımlar, 2000 yılında Belediye tarafından kaldırılmış, bahçe düzenleme çalışmaları yapılmış ve ada kültür-sanat etkinliklerine açılmıştır. Surların onarılması amacıyla Eskişehir Anadolu Üniversitesi Mimarlık Fakültesinin hazırladığı 'fotoğraf üzerinde onarım çalışması', 2003 yılında Koruma Kurulu'nca uygun bulunmuş, harç örnekleri İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarına gönderilmiştir. 2007 yılında surların onarım çalışmalarına yeniden hız verilerek, Tarihi Kentler 200 Ortak 200 Eser hibe programından ve İl Özel İdaresi'nden (%49'luk) para yardımı alınmıştır. Hazırlanan rölöveler için 2008 yılında Koruma Kurulu onayı alınmış, restitüsyon ve restorasyon projelerinin ihalesi 2009 yılında yapılmıştır (Özkan 2009; Şerifoğlu vd. 2006: 67, 78; Şerifoğlu 2009; Tarihi Kentler Birliği 2007b).

7: 2001-…: Kadıkalesi kazıları

Kısıtlı miktarda literatür bulunması nedeniyle tarihi iyi bilinmeyen, ancak Bizans imparatorluğunun son yıllarında Latinler ile siyasal İlişkilerde önemli rol oynadığı bilinen ve bölgede stratejik bir konumda bulunan Kadıkalesi, 1970'li yıllarda çevresindeki yapılaşma istemleri ile gündeme gelerek tescil edilmiştir. 2000'lerin başında, bölgede çalışan arkeologların yüreklendirdiği belediye başkanı Akdoğan'ın ve Ayşe Şerifoğlu'nun destekleri ile, 2001 yılında kazı çalışmaları arkeolog Zeynep Mercangöz başkanlığında başlatılmıştır. Sunduğu bulgularla bölgenin resmi tarihinin yeniden yazılmasına katkıda bulunacağı tahmin edilen kazı, kalenin restorasyonuna yönelik uzun soluklu bir projenin ilk aşaması olarak ele alınmıştır. Halen devam eden

kazı çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ege Üniversitesi ve Kuşadası Belediyesi tarafından desteklenmektedir (Şerifoğlu 2009; Şerifoğlu vd. 2006: 61).

8: 2002: ÇEKÜL Vakfı Ege Bölgesi Koruma Toplantısı

6-7 Nisan 2002 tarihlerinde büyük bir katılımla gerçekleşen toplantı, belediye çalışmalarının ivme kazanmasını sağlamıştır (Şerifoğlu vd. 2006: 5).

9: 2002-…: 'Yerel Tarih, Çevre, Kültür Etkinlikleri'

Konferans ve seminerlerle Kuşadalıların bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır (Şerifoğlu vd. 2006: 5). Kuşadası Yerel Tarih Araştırmaları Grubu (KUYETA) oluşturulmuş, grup 2003 yılında çıkan ilk iki sayıdan sonra 2008 yılında tekrar düzenli olarak Kuşadası Yerel Tarih bültenini çıkarmaya başlamıştır.

10: 2002: Kahramanlar Caddesi Sağlıklaştırması (projelendirme ve uygulama)

Kaleiçi Bölgesi Sokak Sağlıklaştırmaları Projesi'nin uygulamaya konan ilk parçası, kentsel sit alanının güneydoğu kenarındaki tescilli Hanım Camii'nin önünden geçen, ve sit alanını doğu ve batı kısımlarına ayıran Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarının güneye doğru devamını oluşturan Kahramanlar Caddesi olmuştur. Caddedeki çalışmanın uygulama koordinatörü Nedret Salbaş, proje yöneticisi Ümit Özkan olmuş, çalışma grubunu Semra Emek ve Seher Mehdioğlu oluşturmuş ve kontrol mimarlık hizmetlerini Emek üstlenmiştir. 2002 yılında cephe ve zemin uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Emek 2008; Şerifoğlu vd. 2006: 18). Sağlık Caddesi'nden farklı olarak, Kahramanlar Sokak'ta zemin döşemelerinin de uygulaması ilk etapta yapılmış olup, uygulama Kahramanlar Caddesi'nin kentsel sit alanı dışındaki kısmında, caddenin İsmet İnönü Caddesi ile kesişiminde yer alan mezarlığa kadar devam etmektedir.

11: 2002: Sağlık Caddesi Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)

Kaleiçi bölgesinin ve kentsel sit alanının doğu tarafındaki sınırlarından birini oluşturan, canlı bir alışveriş arteri olan Sağlık Caddesi de, Kahramanlar Caddesi ile birlikte ilk proje uygulamalarının yapıldığı sokaklardandır. Caddedeki çalışma Belediye ve

Kuşadası Mimarlar Odası'nın ortaklığında yapılmıştır. Cephe ve zemin düzenlemelerini kapsayan projelendirme çalışmasının ve esnafla yapılan toplantıların ardından, 2002 yılında cephelerdeki uygulama yapılmıştır. Uygulama koordinatörleri Belediyeden Nedret Salbaş ve Ümit Özkan olmuş; çalışma grubunu Seher Mehdioğlu, Zühre Ofluoğlu ve Belediyeden Cumhur Ulusoy oluşturmuştur (Şerifoğlu vd. 2006: 14).

12: 2002: Yedi Eylül İlkokulu restorasyonu

Yazar Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu romanının bir kısmı Kuşadası'nda geçmektedir, ve romanın kahramanı Feride'nin Kuşadası'nda yaşadığı ve çalıştığına inanılan mekanlar, yerel halkın gözünde simgesel bir önem kazanmıştır. Bunlardan biri, Feride öğretmenin görev yaptığı, Aslanlar Caddesi üzerinde yer alan tescilli yapıdır. 2002 yılında Koruma Kurulu izni alınarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yapılan restorasyonun ardından, yapı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü hizmet binası olarak kullanılmaya başlamıştır (Şerifoğlu vd. 2006: 27).

13: 2003: TKB 2002 Teşekkür Belgesi (Sağlık Caddesi İyileştirme Projesi):

Kuşadası Belediyesi, sokak sağlıklaştırma çalışmalarına başladığından ve Tarihi Kentler Birliği üyesi olduğundan bu yana düzenli olarak Birliğin proje yarışmalarında yer almış, zamanla daha büyük ödüller kazanmaya başlamıştır. Sağlık Caddesi'ndeki çalışmalarla yapılan ilk, mütevazı katılım, 2002 yılı ödüllerinde aldıkları katılım ve teşekkür belgesi ile sonuçlanmıştır.

13: 2003: Tarihi Kentler Birliği 2003 Kuşadası Buluşması:

Tarihi Kentler Birliği'nin düzenli aralıklarla organize ettiği Tarihi Kentler Buluşmalarından, 25-28 Eylül 2003 tarihinde yapılan İzmir Buluşmasının bir bölümü Kuşadası'nda gerçekleşmiştir (ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı 2010b; Tarihi Kentler Birliği Haber Portalı 2003).

14: 2004: TKB 2003 Özendirme Ödülü (Kentsel tahribatın aşılması ve eski sokakların kurtarılması)

2003 yılı ödüllerinde ise, kapsamı genişleyen çalışmalar, 'kimlik kaybının onarılması, yerel değerlere yeniden sahip çıkılarak kentsel tahribatın aşılabilmesi çabaları' olarak daha büyük bir takdir kazanmış, 'kentin elde kalabilen son tarihi doku ve eski sokakların kurtarılması projeleri' 2003 Yılı Özendirme Ödülüne layık görülmüştür (Şerifoğlu vd. 2006:3).

15: 2003?-04: 'Orient Grand Bazaar' Çarşısı Sağlıklaştırması (projelendirme ve üst örtü-cephe uygulaması)

Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı'nın batısından başlayarak, kentsel sit alanının kuzeybatı kenarı boyunca batıya doğru yükselerek uzanan 'Orient Grand Bazaar' çarşısı da bir diğer önemli alışveriş mekanıdır. Alto Mimarlık ve Seher Mehdioğlu tarafından projelendirilen çalışmada, uygulamalar çarşı esnafının da katılımı ile yapılan cephe iyileştirmelerini ve zamanla eskiyen çelik sistemli üst örtüsünün yerine hareketli gölgelikler yerleştirilmesini kapsamış, zemin çalışmaları yapılmamıştır (Şerifoğlu vd. 2006: 22).

16: 2003?-04: Yıldırım Caddesi Sağlıklaştırması (projelendirme):

Kentsel sitin doğu kısmından, daha yukarı kotlardaki ve halen konut mahallesi niteliğindeki batı kısmına geçilirken, Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarına dik olarak batıya doğru uzanan Yıldırım Caddesi, bu bölgenin ana arteri niteliğindedir. Konut kullanımının devam ettiği, özgün silüeti korunmuş fakat yıpranmış durumda olan sokağın üzerinde Belediye Hamamı, Hacı İbrahim Camii ve beş adet tescilli sivil yapı bulunmaktadır; bunlardan biri sokağın Uğurlu Sokak ile köşesindeki Çalıkuşu Evi'dir. Daha önce Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi tarafından rölöveleri ve Kurul onayı alınmış olan projeler yeniden ele alınarak yapılan çalışma Kuşadası Mimarlar Odası ile Belediye ortaklığında yapılmıştır. Proje koordinatörü Ayşe Şerifoğlu, proje yöneticisi Ümit Özkan olmuş, çalışma grubunu Ali Genç, Yıldız Yavuz ve Adil Geçim oluşturmuştur (Şerifoğlu vd. 2006: 26). Projenin cephe uygulamalası, diğer sokaklardan farklı olarak bu sokakta finansmanı sağlayacak esnafın bulunmayışı nedeniyle ilk etapta gerçekleştirilmemiştir.

17: 2003?-04: Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sağlıklaştırması (projelendirme ve uygulama)

Kuşadası Limanı'na dik konumda uzanan, kentsel sit alanı içinde Camiikebir ve Dağ Mahallelerini ayıran geniş bir yaya yolu arteri olan Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarının kuzeybatı köşesinde Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı, doğu tarafında Türk dönemine ait en eski dini mimarlık örneği olan Kaleiçi Camii ve güney ucunda burç ve kale surları yer almaktadır. Kuşadası'na deniz yolu ile gelen turistleri karşılayan bu yol üzerinde, kent kimliğine önemli katkı sağlayan tarihi yapıların çevresi zamanla görsel kirlilikten etkilenmiş ve algılanabilirlikleri azalmıştır. Sağlıklaştırma çalışmasına katılan kurumlar, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ), Mimarlık FakültesiAntalya Mimarlar Odası, ÇEKÜL Vakfı Akdeniz Bölge Koordinatörlüğü ve ÇEKÜL Vakfı Kuşadası Temsilciliği olmuştur. Proje koordinatörü ÇEKÜL Akdeniz'den Recep Esengil ve Ayşe Şerifoğlu, proje yöneticisi Akdeniz Üniversitesi (AAÜ) eski öğretim üyesi Nuran Esengil, proje danışmanları Osman Aydın ve Ümit Özkan olmuştur. Çalışma grubunu, altı mimar ile SDÜ Mimarlık ve AAÜ İç Mimarlık bölümlerinden yedi öğrenci oluşturmuştur (Şerifoğlu vd. 2006: 28). 2004 yılında gerçekleştirilen uygulamalar, bina cephelerindeki düzenlemeleri ve yol kaplamalarının yenilenmesini kapsamıştır. Proje, Aydın Doğan Vakfı (ADV) 'Kent Mimarisi-Kent Dokusu' konulu 2005 yılı ödülünün seçiciler kurulunca Temmuz 2005'te İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Mimarlar Birliği Kongresi'nde sergilemeye değer görülmüştür. Proje önerileri arasında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kamulaştırılması sonrasında, Kaleiçi Camii çevresinde park önerilmesi şeklinde revize edilen bir kısım da görülmektedir (Şerifoğlu vd. 2006: 30).

18: 2004: Fuat Akdoğan'ın 2. kez Kuşadası Belediye Başkanlığına seçilmesi

2004 yerel seçimleri sonucunda, bu sefer Adalet ve Kalkınma Partisi'nden adaylığını koyan Fuat Akdoğan, ikinci bir dönem Kuşadası Belediye Başkanı olmaya hak kazanmıştır. Bu sonuç, Kuşadası'ndaki koruma çalışmalarının sürekliliği açısından olumlu olmuştur.

19: 2005: TKB 2004 Övgüye Değer Ödülü (Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sokak Sağlıklaştırma Projesi)

Kuşadası Belediyesi, Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sokak Sağlıklaştırma Projesi ile Tarihi Kentler Birliği'nin 2004 yılı Övgüye Değer Ödülünü almıştır. Ödül açıklama metninde, 'kenti simgeleyen değerlerin bütün olarak çevresi ile birlikte algılanmasını sağlamak, kentin yaşamsal kalitesinin artırılması, turistler için olumlu bir imaj yaratarak ekonomik girdi sağlamak amaçlandığı' vurgulanmıştır. Uygulamalar ile Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı, Kahramanlar, Sağlık Caddeleri ve 'Orient Grand Bazaar' Çarşısının yeni bir görünüme kavuştuğunun da belirtilmesi, ödülün sadece Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı ile sınırlanmadığına, farklı sokaklarda yapılan çalışmaların birikiminin de bu kapsamda göze alındığına işaret etmektedir (Şerifoğlu vd. 2006: 28; Tarihi Kentler Birliği 2005: 14).

20: 2004-05: Bozkurt Sokak Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)

Bozkurt Sokak, Camiikebir Mahallesi'nde, Sağlık Caddesinin kısa bir aralıkla kuzey paralelinde yer almakta, sokak üzerinde dört adet tescilli yapı bulunmaktadır; zemin katlarda ticari kullanımlar nedeniyle geleneksel konut mimarisinin cephe ve sokak dokusu büyük ölçüde zarar görmüştür. Hazırlanan projenin ardından cephelerdeki uygulamalar 2004-05 kış aylarında tamamlanmıştır. Çalışma İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE) ortaklığında yapılmış, proje koordinatörleri Ümit Özkan ve Ayşe Şerifoğlu, proje yöneticisi İYTE'den Başak İpekoğlu olmuş, çalışma grubu İYTE'de araştırma görevlisi ve yüksek lisans öğrencisi üç mimardan oluşmuştur (Şerifoğlu vd. 2006: 34).

21: 2004-05: Cephane Sokak Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)

Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı ile Kışla Sokak arasında, doğu- batı yönünde uzanan Cephane Sokak üzerinde, aralarında Mahmut Esat Bozkurt İlkokulu'nun da olduğu, sekiz adet tescilli yapı bulunmaktadır. Sokak, Bozkurt Sokak'takine benzer bozulmalar görmüştür, ancak bunlar Kışla ve Bozkurt Sokaklara kıyasla daha azdır (bunda sokağın bir parça daha Kaleiçi'nin içlerinde yer alması etkili olmuş olabilir). Projesinde bu sokak

için de Bozkurt Sokak'ta kullanılan gölgelikler önerilmiş, cephelerdeki uygulamalar 2004-05 kış aylarında gerçekleşmiştir. Eskişehir Anadolu Üniversitesi (EAÜ) Mimarlık Fakültesi ve Kuşadası Mimarlar Odasının katılımıyla gerçekleşen çalışmada, proje yöneticisi Ümit Özkan olmuş, çalışma grubu bir mimar ve EAÜ'den iki mimarlık öğrencisinden oluşmuştur (Şerifoğlu vd. 2006: 36).

22: 2004-05: Kışla Sokak Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)

Kentsel sit alanının kuzeydoğu sınırına yakın, kuzey-güney yönünde uzanan Kışla Sokak da Cephane ve Bozkurt Sokaklara benzer durumdadır. Cephe uygulamaları 2004-05 kış aylarında yapılan çalışmaya Eskişehir Anadolu Üniversitesi (EAÜ) Mimarlık Fakültesi ve Kuşadası Mimarlar Odası katılmış, çalışma grubunda ikisi öğretim üyesi ve biri araştırma görevlisi olan dört mimar yer almıştır (Şerifoğlu vd. 2006: 40).

23: 2004-05: Bahar, Şafak ve Tuna Sokakların Sağlıklaştırması (projelendirme ve cephe uygulama)

Kaleiçinin ortalarında yer alan bu üç sokak için aynı ekip tarafından hazırlanan projelerin cephe uygulamaları 2004-05 kış aylarında yapılmıştır. Çalışmaya katılan kurumlar, Bursa Uludağ Üniversitesi (BUÜ) Mimarlık Bölümü, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı ve ÇEKÜL Vakfı Bursa Temsilciliği, proje danışmanları BUÜ'den Nilüfer Akıncıtürk, İTÜ'den Kutgün Eyüpgiller ve Ümit Özkan, proje koordinatörleri Ayşe Şerifoğlu, Ümit Özkan, ÇEKÜL Bursa'dan Şaziye Sezginer, proje yöneticisi BUÜ'den Sevgen Perker olmuş, çalışma grubunu BUÜ'den oniki mimarlık öğrencisi oluşturmuştur (Akıncıtürk & Perker 2008; Şerifoğlu vd. 2006: 42-47).

24: 2006-07?: Aslanlar Sokak Girişi Sağlıklaştırması (cephe projelendirmesi ve uygulaması)

Kahramanlar ve Sağlık Caddeleri ile kesişerek meydan oluşturan alandaki çalışmaya katılan kurumlar, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) Mimarlık Fakültesi, Antalya Mimarlar Odası ve ÇEKÜL Vakfı Akdeniz Bölge Koordinatörlüğü olmuştur.

Proje koordinatörü ÇEKÜL Akdeniz'den Recep Esengil ve Ayşe Şerifoğlu, proje yöneticisi Akdeniz Üniversitesi (AAÜ) eski öğretim üyesi Nuran Esengil, proje danışmanları Osman Aydın ve Ümit Özkan olmuştur. Çalışma grubunu, altı mimar, SDÜ Mimarlık ve AAÜ İç Mimarlık bölümlerinden yedi öğrenci oluşturmuştur. Projelendirme ve uygulamalar öncelikle cepheler için yapılmış, uygulamalar 2006 yılında başlamıştır (Şerifoğlu vd. 2006: 32).

25: 2006: Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı çevresi düzenlemesi

Kervansaraya görsel zarar veren 26 adet baraka kaldırılarak alan yeşillendirilmiş ve çiçeklendirilmiştir (Şerifoğlu vd. 2006: 82).

26: 2006-08: Çalıkuşu Evi restorasyonu (ÇEKÜL İletişim Merkezi):

Sokak sağlıklaştırmalarında ilerleme kaydedildikçe, Kuşadası Belediyesi'nin dikkati, çalışma örneğinin bulunmadığı tek yapı ölçeğine yoğunlaşmış, misafirlerin ağırlanabileceği bir eski Kuşadası evi örneği hazırlama gereği duyulmuştur. Bu bağlamda, yöre için önem taşıyan, Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu romanı için esinlendiği düşünülen, Feride kahramanın Kuşadası'nda oturduğu ev gündeme gelmiştir. Yıldırım Caddesi ile Uğurlu Sokak'ın kesiştiği köşede yer alan, Kuşadası geleneksel konut mimarisinin özelliklerini yansıtan yapı, sahipleri tarafından 1970'li yıllarda terkedildiğinden bu yana yıpranmasına karşın özgün niteliklerini korumuş, 1987 yılında tescillenmiştir. Eski bir belediye meclis üyesinin sahibi olduğu yapı Kuşadası Belediyesi tarafından 2006 yılında kamulaştırılmış, kamulaştırmada İl Özel İdaresi'nin emlak vergisi paylarından yararlanılmıştır. Yapının parseli, plan değişikliği ile 'sosyal ve kültürel tesisi alanı' içine alınmış, Belediye'nin isteği üzerine İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE) Mimarlık Fakültesi Mimari Restorasyon Bölümünce rölöve-restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmış ve Kurulca onaylanmıştır. 2007 yılında restorasyon uygulamasının ihalesi yapılmış, 250,000 TL'lik işin finansmanında %60 oranında Özel İdare emlak vergisi payları, %40 oranında da Belediye öz kaynakları kullanılmıştır (İpekoğlu vd. 2008; Özkan 2009; Şerifoğlu 2009; Şerifoğlu vd. 2006: 77). 2008 yılında uygulamaların tamamlanması ile, yapı Çalıkuşu Kültür Evi ve ÇEKÜL

İletişim Merkezi olarak açılmış, böylece ÇEKÜL Vakfı'nın bölgede Birgi, Didim/ Güllübahçe (Meandros) ve Kuşadası olmak üzere üç iletişim ofisi, havza boyutunda koruma bilincini geliştirmek üzere hizmet vermeye başlamıştır (Şerifoğlu 2009; Tarihi Kentler Birliği 2008c: 78).

Restorasyon sürecinde, yapının içerdiği ciddi yapısal sorunlardan kaynaklanan tartışmalar yaşanmış, çeşitli aktörler arasındaki yaklaşım farklarının çözümlenmesi gerekmiştir. İhaleyi alan firma, yapının yıkılma taraftarı olmuş, buna göre Antalya Mimarlar Odası'ndan rapor getirmiş, ancak binanın kurtarılabileceğine inanan Belediye ekibi, proje müellifi olan ve proje uygulama danışmanlığı yapan İYTE ekibinin vasıtasıyla yeni bir uzman mühendis raporu, ayrıca Kuşadası Mimarlar, İnşaat Mühendisleri ve Jeoloji Mühendisleri Odalarından raporlar almıştır. Böylelikle müteahhit ikna edilmiş, yapının yıkılmayıp güçlendirilmesine karar verilmiş, ahşap üst katın alttan takviyelerle askıya alınması, bina askıdayken zemin kat taş duvarlarının yıkılarak yeniden taş duvar örülmesi ve üst katın bunun üstüne tekrar oturtulmasını içeren riskli bir çalışma olmakla birlikte başarıyla tamamlanmıştır. Ayrıca müteahhit firmanın mühendislik yönünün zayıf olduğunun anlaşılması ile işin başına Belediye isteğiyle, ekibe konuya hakim bir mimar katılmıştır (Özkan 2009).

27: 2006-09?: Efe Suphi Evi restorasyonu:

Çalkuşu Evi'nin bitişiğinde yer alan, Efe Suphi Evi diye adlandırılan yapı da Kuşadası Belediyesi tarafından 2006 yılında kamulaştırılmış, restore edilerek Çalıkuşu Evi ile İlişkili olarak Belediye Konuk Evi olarak işlevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Tescilli olmayıp imar planında cephe korumalı olan yapının proje hazırlanması işi yaklaşık 4,000 TL'ye ihale edilmiştir. Projenin Kurulca onaylanmasının ardından yapılan uygulama ihalesinde ise, yaklaşık 170,000 TL'lik maliyetin %60'ı Özel İdare'den sağlanmış, inşaatı 2009 yılında başlamıştır (Özkan 2009; Şerifoğlu 2009).

28: 2006-10: Kaleiçi Bölgesi- Cami-i Kebir Mahallesi'nde Sokak Sağlıklaştırmaları (zemin ve peyzaj uygulamaları)

Sokak sağlıklaştırma çalışmaları, yoğun turistik ticaret alanlarında yapılmalarına bağlı olarak, turizm sezonuna göre zamanlanma kıstasına tabi olmuştur. Bu nedenle uygulamalar sezon içinde tamamlanabilecek parçalar halinde ele alınmış, daha öncelikli olan cephe çalışmaları ilk sırada yapılmıştır. Proje kapsamında programlanan tüm sokakların cephe uygulamaları 2005 yılında tamamlandıktan sonra, 2006 yılından itibaren zemin çalışmalarına yönelinmiştir. Görüşme yapılan kişilerin (Baturoluk 2009; Bayrak 2009; Şerifoğlu 2009) bildirdiğine göre Sağlık, Yıldırım ve Aslanlar Sokaklarda zemin uygulaması tamamlanmıştır. Ayrıca 2002-2005 döneminde projelendirildiği söylenen oniki sokak dışında da bazı sokaklarda zemin kaplaması yenilendiği ve aydınlatma armatürleri yerleştirildiği basında bildirilmiş, buna göre 2008 bahar döneminde aynı bölgedeki Sabucalı ve Çağdaş Sokaklarda hem zemin hem aydınlatma, Bülent Çağatay ve Öğe Sokaklarda sadece aydınlatma elemanları çalışmaları yapılmıştır. Aynı habere göre, Sabucalı Sokak Esnafı çarşıya astığı pankartla Belediye Bas□kanı Fuat Akdoğan'a teşekkür etmiştir (Haberler.com Haber Portalı 2008c).

Alan araştırması sırasında, zemin çalışmalarının esnafın beklediğinden daha uzun sürmesinden kaynaklanan hafif bir sabırsızlık gözlenmiş, gecikmelerin bir kısmının altyapı hatlarının yer altına alınması ile İlişkili olduğuna ilişkin bildirimler alınmıştır. Öte yandan, Belediye ilk esnaf toplantısını Nisan 2007'de yaptığında, esnafın çoğunun çalışmaların 2008 kışına kalmasını tercih etmesi ile, 2008 Ocak- Mart ayları arasında tamamlanan Sağlık Caddesi zemin ve peyzaj uygulamasında olduğu gibi, Belediyenin çalışmaları 'ölü sezonda' bitirerek turist sezonunun açılışına yetiştirmesi de takdir edilmiştir (Baturoluk 2009).

29: 2007: Sakızdede Türbesi Restorasyon Projesi

Hacı Feyzullah Mahallesi'nde yer alan, mülkiyeti Kuşadası Belediyesi'ne ait ve büyük oranda harap olmuş Sakızdede Türbesi, 2007 yılında, bazı hayırsever Kuşadalıların çabaları ile ayakta kaldığı ancak bakım ve ilgi beklediği haberi ile basında yer almıştır

(TAY Projesi Haber Portalı 2007). Aynı yıl, türbe için benzer örneklerin araştırılmasına dayanarak restitüsyon ve restorasyon önerileri geliştirilmiş, rölövesi 2007'de Aydın Koruma Bölge Kurulu'nca onaylanmış, Aydın Müze Müdürlüğü denetiminde kazı araştırması yapıldıktan sonra ortaya çıkarılan yeni kotlar restorasyon projesine işlenmiştir (Acar & Kocasoy 2008).

30: 2007?-09: Akşam Kız Sanat Okulu restorasyonu:

Sahilde, Kışla Sokak ve Hükümet Caddesi köşesinde yer alan, yıkılıncaya kadar Pratik (veya Akşam) Kız Sanat Okulu olarak kullanılmış olan yapıdan günümüzde sadece iki yönlü taş merdiven ve altındaki çeşme ulaşmıştır. Daha öncesinde mülkiyeti Belediye'ye bağışlanmış olan Akşam Kız Sanat Okulunun, mimar Oğuz Başöz tarafından çizilmiş projeleri, belediyenin kendi imkanları ile eskiye daha uygun hale gelecek şekilde tadil edilmiş ve Koruma Kurulunca onaylanmıştır. Uygulama için İl Özel İdaresi'nden %90 oranında destek alarak, 270,000 TL'lik uygulama bedeli ile ihale edilmiştir. Uygulaması 2009 yılında tamamlanan yapı, Sağlık Merkezi ve Sergi Salonu olarak hizmete açılmıştır (Net Habercilik Haber Portalı 2010; Özkan 2009; Şerifoğlu vd. 2006: 79).

31: 2008: ÇEKÜL Kültür Elçileri Kuşadası Etkinliği

ÇEKÜL Vakfı'nın, 2003 yılından bu yana sürdürdüğü ve 2007 yılından bu yana Tarihi Kentler Birliği üyesi belediyelerin desteğini aldığı, 12 yaş çocuklarına yönelik kültürel eğitim programı kapsamında, 2008 yılı eğitimleri yapılan onbir kent arasında Kuşadası da bulunmuştur (Tarihi Kentler Birliği 2008: 66). Kültür elçisi olan çocuklar, çalışmalarını etkinlikten sonra da sürdürmüş, bu kapsamda okullarda ve Kuşadası İlçe Öğrenci Meclisi'nde sunumlar yapmış, Belediye Başkanı'na Kuşadası'nda yapılması planlanan 'Kent Müzesi'nin yeri ile ilgili öneriler içeren bir dilekçe hazırlamıştır (ÇEKÜL Vakfı Haber Portalı 2009c).

2008: Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu (II)

4-9 Kasım 2008 tarihlerinde Kus□adası'nda ikincisi düzenlenen 'Geçmis□ten Geleceg□e Kus□adası Sempozyumu', çok sayıda bilim insanı, uygulamacı, yerel

yönetim temsilcisi, sivil toplum kurulus□u ve sivil davetlinin katılımıyla gerçekles□miştir. 2000 yılındaki ilk sempozyumun devamı niteliğindeki etkinlik, ilki ile benzer şekilde Kuşadası'na doğal ve kültürel kimliğini yeniden kazandırmak ve koruyarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacını taşımıştır. Sunulan bildirilerin büyük bölümü, 2000 yılından bu yana yapılan çeşitli koruma çalışmalarını belgelemektedir. Sempozyum programı kapsamındaki kent gezisi sırasında, Çalıkuşu Kültür Evi ve ÇEKÜL İletişim Merkezi'nin açılışı da yapılmış, törene Aydın Valisi Mustafa Malay, Kaymakam Mustafa Esen, Belediye Başkanı Fuat Akdoğan, ÇEKÜL Vakfı Başkanı Metin Sözen'in yanı sıra, yerel yönetim temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, sanatçılar ve vatandaşlar da katılmıştır (Tarihi Kentler Birliği 2008c: 78).

34: 2008?-…: Değirmendere Suyolu

Kuşadası Kirazlı köyü Başdeğirmen Mevkii'nden Efes antik kentine su ileten antik su yolu, Kuşadası Belediyesi tarafından 1/25,000, 1/5,000 ve 1/1,000 ölçekli haritalara işlenerek Koruma Bölge Kurulu'nca onaylanmış, koruma alanı sınırları belirlenmiştir. Restitüsyon ve rökonstrüksiyon projeleri de Kurulca onaylanmıştır (Şerifoğlu vd. 2006: 69).

35: 2008?-… Su Kemerleri ve Çeşme restorasyonları

Belediye tarafından yürütülen anıtsal yapı ölçeğindeki koruma projeleri arasında, Su Kemerleri Koruma ve Yenileme Projesi, ve kent dokusu içinde yer alan on adet sokak çeşmesi için, bedeli %49 oranında İl Özel İdaresi'nden karşılanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesi hazırlanması da bulunmaktadır. Çeşmelerin projeleri, Aydın Koruma Bölge Kurulunun 21 Mayıs 2010 tarihli toplantısında onaylanmıştır (Yeni Asır 2010).

36: 2008?-…: Dağ Mahallesi yapı restorasyonları

Sivil mimari örneklerine yönelik planlanan koruma projeleri kapsamında, Dağ Mahallesi'ndeki yapıların rölövelerinin alınması ve eski dokuya uygun projelendirilmesi çalışmaları başlamıştır (Şerifoğlu 2009).

37: 2008?-…: Görsel Kirlilikle Mücadele çalışmaları

Kuşadası Belediyesi, ilçedeki izinsiz tabelalardan ve çekme mesafelerinin kapatılmasından kaynaklanan görsel kirlilikle mücadele etmek amacıyla, Görüntü Kirliliği Yönetmeliği hazırlamış ve Belediye Meclisince onaylatmıştır. Bu doğrultuda işgal edilen yerlerdeki eklentilerin yıkımı ve tabela düzenlenmesi yapılarak 190'dan fazla ticari mekan yasaya uygun hale getirilmiş, şehir girişlerindeki 123 tabela kaldırılmış, şehir merkezinde işyerlerine ait 2000'i aşkın tabela söktürülmüştür. Aktif turistik ticaret kullanımına bağlı olarak her sezon başında sürekli kontrol gerektiren, Belediyeyi bu konuda bir hayli uğraştıran izinsiz kullanımlar, Belediyenin zabıta ve çevre sağlığı ile ilgili birimleri vasıtasıyla sokak sokak tespit edilmekte, Belediyeden resmi yazı gönderilmekte, yazıya karşılık verip izinsiz kullanımları düzeltenlerin ardından düzeltmeyenler için Belediye bizzat yapılara müdahale edip masrafını esnaftan kesmektedir (Şerifoğlu vd. 2006: 85; Şerifoğlu 2009).

38 : 2009-… : Sanat Sokağı ve çevresindeki düzenlemeler:

Kuşadası Belediyesi, son iki-üç yılda sokak ölçekli çalışmalarını ticari merkezden kentsel sit alanının daha batı kısımlarında yer alan ve daha özgün kalmış konut bölgesine doğru genişletme aşamasına gelmiştir (ayrıca bkz. Bölüm 4.3.2.3: Projenin Kentin Mekansal Planlaması ve Koruma Planı ile İlişkisi). Pilot bölge olarak, koruma planında 'özel düzenleme gerektiren sokak' olarak gösterilen alanla da çakışan, Çalıkuşu Evi'nin bulunduğu ve mevcutta 'Sanat Sokağı' olarak belirlenmiş olan Yıldırım Caddesi, Çalıkuşu Evi'nin karşısındaki Gümüş Sokak, Anıt Sokak ve çevredeki birkaç diğer sokak düşünülmektedir. Cami-i Atik ve Hacı Feyzullah Mahallelerine giren bu sokaklar, hem özgün dokusunu en güzel koruyan sokaklar arasında, hem de merkeze çok yakın konumdadırlar. Bölgedeki Yıldız ve Gümüş Sokaklar için Belediye ayrıca sağlıklaştırma projesi hazırlamış ve Kurul onayı almıştır. Ancak elektrik direkleri yer altına alınmadan uygulamaya girmek mümkün olmadığından dolayı, 2009 yılı programına yaklaşık 600 milyon TL'lik bir yatırım olarak dahil edilerek, bütün sokak direklerinin yer altına alınması için Belediye ile TEDAŞ arasında anlaşma yapılmıştır. Bu çalışma yapıldıktan sonra sokak sağlıklaştırma projeleri gündeme alınarak, işlevsel olarak da bir bütün

halinde planlaması düşünülmektedir. Buna göre, 'restoranlar sokağı', 'pansiyonlar sokağı', 'kültür-sanat sokağı' gibi sokak bazında ağırlıklı işlevler verilerek ve toplu bir güzergah olarak tasarlanması gibi seçenekler üzerinde durulmaktadır (Özkan 2009).

'Sanat Sokağı' çevresindeki konut alanı, ülkemizde sık görülen bir durumun örneği olarak birçok boş ve yıpranmış tarihi yapı içermekte ve zaman gittikçe tehlike arzeden yapıların sayısı çoğalmaktadır. 11 Şubat 2008 tarihinde Cami-i Atik Mahallesi Anıt Sokak'ta meydana gelen bir yangında bu yapılardan üçü yanmıştır. Basında oldukça geniş yer alan bu olay, mahalle sakinlerinin yakınmaları, Ticaret Odası Başkanının 'göreve çağrı' içeren açıklamaları, Belediye Başkanı Akdoğan'ın mevcut koruma çabalarını hatırlatarak çalışmaların daha hızlı olamayışında Koruma Kurulu'ndan izin alınması gereğini gerekçe göstermesi gibi yine beklenen türden tepkilerin sergilenmesine vesile olmuştur (Haberler.com Haber Portalı 2008d; 2008e; 2008f; 2008g).

39: 2009: Esat Altungün'un seçilmesi

29 Mart 2009 yerel seçimleri sonucunda, Cumhuriyet Halk Partisi adayı Esat Altungün Kuşadası Belediye Başkanlığına seçilmiştir. Altungün, yeni seçim döneminde kendi stratejisiyle çalışacağını belirtmekle birlikte, tarihi çevre koruma alanında başlamış olan birçok çalışmanın da devam etmesine önem verdiği, Belediyede mevcut ekiplerin daha önceden üzerinde çalışmaya başlamış olduğu projeleri benimsediği izlenimini vermiştir (Altungün 2010).

40: 2009: TKB 2008 Uygulama Ödülü (Kaleiçi Bölgesi ve Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sokak Sağlıklaştırması ve Çalıkuşu Evi Restorasyonu)

Tarihi Kentler Birliği'nin yıllık proje yarışmasına katılmaya devam eden Kuşadası Belediyesi, 'Kaleiçi Bölgesi ve Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı Sokak Sağlıklaştırması' ve 'Çalıkuşu Evi Restorasyon' çalışmaları ile 2008 yılı ödüllerinden Uygulama Ödülüne layık görülmüştür. Ödül gerekçesinde, sokak sağlıklaştırması için kent kimliğine olduğu kadar turizmin gelişmesine ve halkın ve esnafın ekonomik düzeyine katkı sağlamayı da hedeflemesi, projelendirme aşamasında üniversite öğretim üyeleri, sivil toplum

kuruluşları ve öğrencilerle işbirliği yapılmasının katılımcı arayışlar açısından başarılı bir örnek olması; Çalıkuşu Evi için ise, Kuşadası'nın geleneksel mimarisini yansıtan bir Osmanlı Dönemi yapısının İl Özel İdaresi desteğiyle restore edilerek, kültürel ve sosyal etkinlikler için hizmet verecek şekilde düzenlenmesinin kent belleğine katkısı bakımından önemsenmesi gerektiği, kentin elde kalan tarihi doku ve eski sokakların kurtarılması projelerine öncelik vermesi ve bu çalışmalarını yıllardır devam ettirerek sürekliliği sağladığı belirtilmiştir (Tarihi Kentler Haber Portalı 2009).

Güncel durum:

Tez araştırmasının (2010'a kadar alan araştırması ve 2011'de basın yayın kaynaklarından) takip edebildiği kadarıyla, Kuşadası'nda sokak sağlıklaştırma uygulamaları ve yukarıda anılan diğer birçok koruma çalışması halen sürmektedir. Yeni başkan Altungün'ün de vurguladığı üzere, Güvercinada, çeşmeler, su kemeri, Kaleiçi sınırındaki sur duvarları projelendirilmiş olup onay aşamasında olup, devam eden sokak sağlıklaştırma uygulamalarının 2010 Ocak sonuna kadar tamamlanması hedeflenmiştir (Altungün 2010; Bayrak 2009). Kuşadası Belediyesi'nin önceki yıllardaki performansına bakarak, yine 2010 yılında da turist sezonuna kadar uygulamaların yetiştirilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Ekim 2010 tarihli bir habere göre, Gümüş ve Yıldırım Caddesi kesişiminide bulunan bir geleneksel yapı daha Belediye tarafından kamulaştırılarak Kuşadası Yemek Müzesi olarak işlevlendirilmek üzere restorasyon projeleri hazırlanmıştır (Kuşadası Benim Haber Portalı 2010). Şubat 2011 tarihli bir habere göre ise, Kuşadası Kaymakamlığı ve Mahmut Esat Bozkurt İlköğretim Okulu arasında kalan sokaktaki (Cephane Sokak ile kıyı boyundaki Atatürk Bulvarı arasında kalan Öz Sokak) eski zemin değiştirilerek yenilenmiş, yola 170 metrekare tuğla ve Bergama taşı döşenmiştir (Anadolu Ajansı 2011a).

Ek 6.3: Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi Süreç Aşamaları

1: 1997-2001: Hızırfakı Mahallesi Sokak Sağlıklaştırması- 1. Etap (Projelendirme):

1997 yılında Kültür Bakanlığı adına hareket eden Bolu Valiliği tarafından, Hızırfakı Mahallesi'nde onaltı konutu ve beş sokağı (Taş Mektep, Kayayol, Akçalarkapı ve Değirmen Sokaklar ile Ankara Caddesi) kapsayan Mudurnu Korunması Gerekli Sokakları Sağlıklaştırma Projesi ihaleye çıkartılmıştır. Proje müellifi yüksek mimar restorasyon uzmanları Ebubekir Özmert/ ÇE-MİM Mimarlık Ltd. tarafından geliştirilen öneriler, sokağı oluşturan öğelerin sorunlarının iyileştirilmesini ve niteliklerinin zenginleştirilmesini hedeflemekte, bu kapsamda meydan düzenlemelerini, yapı ve avlu duvarları ile sokak cephelerinin onarımlarını, seçilen yapıların restorasyonlarını[64], sokak döşemesi ve peyzaj düzenlemelerini içermektedir. Koruma Kurulunun 12.01.2001 gün ve 7107 sayılı kararı ile 1/100 ölçeğinde onaylanan projeler, Bakanlığın o dönemde ödenek ayırmamasından uygulamaya geçememiştir (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003; T.C. Mudurnu Belediyesi 2006c).

2: 1999: Mehmet Karakaşoğlu'nun 3. kez belediye başkanlığına seçilmesi:

1989 yılında Cumhuriyet Halk Partisi adayı olarak Mudurnu Belediye Başkanlığına seçilen Mehmet Karakaşoğlu, 1994 seçimlerinde ikinci kez ve 1999 seçimlerinde bir üçüncü kez seçilmiştir. Mudurnu'nun gelişimine damgasını vuran bu uzun dönem, aynı zamanda kültür ve turizm odaklı ekonomik gelişme girişimlerinin de filizlendiği zamandır (Cantürk 2009).

[64] Sokak sağlıklaştırma kapsamında yapıların esas onarımları yapılmasının sık görülen bir uygulama olmadığı, bu nedenle Belediye kaynaklı bu belgede 'yapı restorasyonları' ile yapıların çatı ve cephe onarımları kastediliyor olabileceği düşünülmektedir.

3: 2000: Mudurnu Belediyesi'nin Tarihi Kentler Birliği'ne kurucu üyeliği:

Mudurnu Belediyesi, 22 Temmuz 2000 tarihinde Tarihi Kentler Birliği Kuruluş Bildirgesini kabul eden 52 belediyeden biri ve 35 no.lu kurucu üyedir.

4: 2001: Yıllık Festivaller:

Mudurnu ilçesinde kutlanan, Haziran ayındaki İpek Yolu Kültür ve Turizm Festivali, Temmuz ayındaki Şeyh-Ül Ümran Günü, Taşkesti Yayla Şenliği ve Abant Yamaç Paraşütü Yarışması ve Ekim ayındaki Ahilik Kültür Haftası gibi yıllık kutlama etkinliklerine, 2001 yılında Mudurnu Ahilik Kültürü ve Eko-turizm Festivali eklenmiştir. Festivalin kutlanışında eko-turizmden ziyade ahilik kültürüne daha fazla yoğunlaşılmıştır (Hoşcan 2008: 130).

5: 2001: Ekonomik kriz, tavukçuluk sektörünün çöküşü:

Türkiye çapında yaşanan 2001 ekonomik krizi, Mudurnu'nun en büyük ekonomik sektörü olan tavukçuluk sektörüne darbe vurarak kasabada kültür ve turizm sektörlerine yönelinmesinin yolunu hazırlamıştır. (Ayrıca bkz. Bölüm 4.1 ve 4.2.)

6: 2002: Yıllık Festivaller:

Bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

7: 2002-03?: Kriz sonrası kalkınma arayışları ve 3T Projesi:

Mudurnu Tavukçuluk'un 2001 ekonomik krizi sonucunda faaliyetlerini durdurmasından sonra, Mudurnu'yu tekrar canlandırmak için sermaye olarak elde ne olduğuna ve ne yapılabileceğine ilişkin toplu bir arayışa girilmiştir. Kaymakamlık, Belediye, İl Genel Meclisi, sivil toplum örgütleri ve halk sürekli bir araya gelerek krizden çıkış yollarını bulmak için toplantılar yapmış, bölgedeki yakın yerler gezilerek örnekler tespit edilmiş, bunların sonucunda çözümün kültürel ve doğal değerlerin harekete geçirilmesinden geçtiği kanısına varılmıştır. Bir yazarın deyişiyle 'tavuklar gitmiş, evler kurtulmaya başlamıştır' (Cantürk 2009; Öztürk 2009a ; Soygür 2009; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003).

Bu bağlamda ortaya çıkan 3T (Turizm, Tarım ve Tekstil) Projesi, Mudurnu Kaymakamlığı ve Mudurnu Belediye Başkanlığının ortak çalışması ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin katkılarıyla geliştirilmiş, merkezi Ankara'da bulunan Sürdürülebilir Tarım ve Çiftçilik Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı ile Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı işbirliğinde yürütülmeye başlamıştır. Proje Bolu'nun organik tarıma geçmesini sağlamayı hedeflemiş, ekotarım çalışmalarına başlanılmıştır. Proje bu bölgede başarılı olursa Bolu çapında uygulamaya konulmak üzere, Mudurnu çevresindeki beş köyde uygulamaya geçilmiştir (Hoşcan 2008: 70; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003). 3T Projesi, en fazla turizm kolunda atak yapmış, tarım kolunda vasat düzeyde gelişme olmuş, tekstil işi ise fazla atak yapamamıştır (Akçadağ 2009).

8: 2002-04: 'Tarihi Mudurnu Evlerini Onarım ve Güzelleştirme Projesi' (basit onarımlar):

Kriz sonrası kültür turizmine yönelme fikri Mudurnu'nun yöneticileri ve halkında yerleştikten sonra, bunu görsel çevreye yansıtmanın ilk adımı olarak geleneksel yapılarda cephe ve çatıların boyanmasını kapsayan basit onarımlara başlanmıştır. Bolu Valiliği, Mudurnu Kaymakamlığı ve Mudurnu Belediyesinin ortak olarak yürüttüğü seferberlikte, öncelikle Belediye tarafından hazırlanan, 26 kültür varlığının onarımına ilişkin evraklar Ankara Koruma Bölge Kurulu'nun 02.08.2002 tarih ve 8104 sayılı kararı ile, daha sonra 55 adet kültür varlığının onarımına ilişkin evraklar ise Kurulun 16.05.2003 tarih ve 8571 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Onarımların uygulama sahfasında, işçilikleri mülk sahiplerince karşılanmak üzere, Belediye ve Kaymakamlık tarafından İstanbul'daki boya imalatçısı firmalardan piyasadan %60 ucuza boya temin edilmiş, mülk sahiplerine ücretsiz boya ve iskele verilmiş, kiremitler ise Bolu Valiliğinin bulunacak sponsorlarla eşleştirilmek üzere gönderdiği 120 bin TL'lik kaynaktan temin edilerek taksitle mülk sahiplerine Özel İdarece satılmıştır. Sponsorluk için, koruma konusunda duyarlı ve ekonomik durumu iyi yerli vatandaş ve şirketlere talepte bulunulmuş, Nevzat Anlıtan, A. Rıza Çelik, Cahit Çingi, Remzi Kuşdili, Atilla Özbek, Zafer Türk, Naci Yörük, Ak Piliç (2 adet), CP Tavukçuluk, Gürcanlar Nakliyat ve Mass-

taştan sponsorluk alınmıştır. Çalışmalar, 2004 yılında seçilen yeni belediye başkanı Metin Soygür döneminde de sürdürülmüştür. Başkan Soygür'ün ifadesiyle, uygulamaların belirginleştirdiği 'kahverengi- beyaz çizgiler', her zaman baktıkları fakat göremedikleri mimari dokuyu ortaya çıkarmış, Mudurnulula ra ellerindeki varlığın ne olduğunu hissettirmiş, bu işin olabilirliğine ilişkin bir gösterge olmuştur. Belediye görevlilerinin altını çizdiği bir başka nokta, Mudurnu'nun bunu Beypazarı'ndan önce yapmış olmasıdır (Arkitera Haber Portalı 2004; Soygür 2009; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003).

Tarihi yapıların basit onarımının yanısıra, beton binaların dış cephelerine ahşap giydirmeler yapılmış. Belediyenin 'betonun soğukluğunu örtmesi' açısından benimsediği bu yaklaşım, diğer belediyelerle toplantılarda örnek olarak dikkat çekmiştir. Benzer şekilde, ahşap malzeme ve geleneksel Mudurnu mimari motifleri kullanılarak, kamusal alanda otobüs bekleme durağı, ahşap oturma grupları, cadde üstü tak gibi sokak mobilyaları yapılmış, Mudurnu evine benzetilen bir kulübede Turizm Bürosu ve El Sanatları Satış Merkezi açılmıştır (Öztürk 2009b; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003).

9: 2002-04: Geleneksel konut restorasyonları ve turizm amaçlı işlevlendirmeler:

Mudurnu'da başlatılan basit onarım çalışmalarına koşut olarak, geleneksel Mudurnu evlerinin kapsamlı onarımına ve turizm amaçlı işlevlendirilerek yatak kapasitesi yaratmaya yönelik çalışmalar da çeşitli tarafların katkılarıyla yürütülmüştür. Öncelikle, mülkiyeti Mudurnu Kültür ve Tanıtım Vakfına ait Keyvanlar Konağı'nın restorasyon projesi, Valiliğin parasal, Ankara Koruma Bölge Kurulu'nun teknik desteği ile hazırlanmış, işleticisi onarımı tamamlayıp 24 yatak kapasiteli bir otel olarak hizmete açmıştır. Basit onarım çalışmalarında duyarlı vatandaşlar sponsorluk çağrısına yanıt verdikçe, kültür varlığı sahibi bazı duyarlı vatandaşlar mülklerinin esaslı onarımını da yüklenmiş, böylece sekiz yapı sahiplerince restore edilmiştir. Armutçular Konag□ı'nın onarımı Kültür ve Turizm Bakanlığ□ı'na rapor olarak sunulmuştur. Kaymakamlık birkaç konağı sahiplerinden, restore etmek ve turizm is□letmecilerine ihale etmek üzere yirmi senelig□ine devralmıştır. Bu tür onarım çalışmaları, 'kültürel öncelikleri

gözeterek halkın turizmle buluşturulması' ilkesi temel alınarak yöredeki sivil mimarlık örneği yapıların pansiyon olarak kullanılması girişimi ile tamamlanmıştır. Merkezdeki ikisi kültür varlığı nitelikli olan üç yapının otele dönüşümü ve bir köyde inşa edilen altı adet dag evi ile, 2003 yılında hiç konaklama tesisi olmayan Mudurnu ilçesi, 2004 yılında 100 yatak kapasitesine ulaşmıştır. Hafta sonları ve özellikle ulusal ve dini bayramlarda doluluk oranı ilçe ekonomisine de önemli katkı sağlamaya başlamıştır (Arkitera Haber Portalı 2004; Hoşcan 2008: 130-32; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003).

10: 2002?-…: Kaplıca termal tesisi:

İlçe merkezinden 4 km ötede bulunan kaplıcalarda termal tesis kurulması için ihale yapılmıştır; inşaatı bittiğinde ilçenin yatak kapasitesinin 300'e çıkacağı, sağlık turizmine önemli bir katkı sağlayacağı kestirilmiştir (Arkitera Haber Portalı 2004; T.C. Mudurnu Belediyesi 2003). Daha sonra, Belediye ile yüklenici arasında bir anlaşmazlık olmuş, açılan dava bittikten sonra kaplıca için 2009 yılında tekrar ihaleye çıkılmasına karar verilmiştir. Kaplıca alanının devamında yapılabilecek tesisler için mücavir alan sınırlarını genişletmeye yönelik yeni bir plan çalışması içine girilmiştir. Kaplıca turizmi, tarihi evlerin korunarak turizme kazandırılmasını tamamlayan, gelecek vaat eden bir sektör olarak önemsenmekte, tarihi kentsel doku ve hamam kültürü, Osmanlı mirası bütününün birer parçası olarak görülmektedir (Öztürk 2009b).

11: 2002-04: Mudurnu'yu tanıtım çalışmaları:

Kriz sonrası dönemdeki kültür turizmi geliştirme çalışmaları kapsamında çeşitli kollardan tanıtım faaliyetine de girişilmiştir. Açılan yeni konak-oteller için tur operatörlerine tanıtım çalıs□maları yapılmıştır. Kasabada turizm bürosu kurulmus□, Kaymakamlık Sosyal Yardımlas□ma ve Dayanıs□ma Vakfının üzerinde çalıs□tıg□ı Mudurnu Bebeğini pazarlama yolları araştırılmıştır. Bilkent Üniversitesi ile birlikte Mudurnu üzerine kentsel tasarım yarıs□ması düzenlenmesi, Kent ve Toplum Derneg□i ile birlikte Görünen Kent Mudurnu Projesi gibi gişirimler de olmuştur (Arkitera Haber Portalı 2004).

12: 2002?-…: Proje tanıtım çalışmaları:

Tarihi Kentler Birliği proje yarışması kanalıyla Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi'nin ülke çapında daha fazla duyulması sağlanmış, basında da konu ile ilgili haberler çıkmıştır. Ancak Mudurnu ile ilgili yerel kurumlarca çıkarılan tanıtım broşürlerinde proje ile ilgili turistik tanıtım malzemesine rastlanmamıştır.

13: 2003: Yıllık Festivaller:

Bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

14: 2003: TKB 2003 Başarı Ödülü (Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi) :

Tarihi Kentler Birliği, Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'nın 2003 yılı ödülleri arasında, bir Başarı Ödülü'nü de Mudurnu Belediyesi'ne vermiştir. Ödülün gerekçesinde, 'geleneksel mimarlık örneklerini koruyarak turizm işleviyle yaşatma çabasında hızla olumlu sonuçlar' alındığı gösterilmiştir (Tarihi Kentler Birliği 2003b: 98-99).

15: 2004: Yıllık Festivaller:

Bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

16: 2004: Metin Soygür'ün Mudurnu Belediye Başkanlığına seçilmesi:

2004 yerel seçimlerinde Mudurnu Belediye başkanlığına Adalet ve Kalkınma Partisi adayı olan Metin Soygür seçilmiştir.

17: 2004-09: Turizme yönelik çeşitli çevre düzenlemeleri:

Kasabadaki turizm amaçlı işlevleri desteklemek üzere, merkezi pazarın üst tarafında yer alan, atıl durumda olan bir arsa Belediye tarafından sahibi olan vatandaştan kiralanarak, kiremit çatılı, ahşaptan bir 'Köy Ürünleri Satış Yeri' yapılmıştır. Mudurnu'nun Cumartesi günleri yapılan haftalık pazarı Pazar günü de açtırılmaya başlamıştır. Ayrıca kasabanın üç ayrı noktasında hediyelik eşya satış yerleri açılmıştır. (Soygür 2009)

18: 2004?-10: Demirciler Çarşısı Sağlıklaştırma Projesi:

Mudurnu'nun 234 dükkanlı tarihi Arastasının, 'Demirciler Çarşısı' olarak da bilinen ikinci çarşısında, işyerlerinin %60'ı boş veya depo olarak kullanılır ve özgün niteliği bozulmamış halde kalmıştır. Çarşının onarımı için, daha önce Kültür ve Turizm Bakanlığına sunulan raporun ardından (Arkitera Haber Portalı 2004), projenin çizdirilmesi için Tarihi Kentler Birliği 200 Ortak 200 Eser programının 2005 döneminde 40 bin TL hibe alınmıştır (T.C. Mudurnu Belediyesi 2008). Dört sokakta, 238 dükkanın dış cephe ve çatılarının basit onarımlarını kapsayan proje için önce hazırlanan rölöve Koruma Kurulunca onaylanmış, onarım projeleri ise Kurulca istenen bazı revizyonlara bağlı olarak daha sonra onaylanmıştır (İnegöl 2009; Soygür 2009).

Belediye, uygulamanın finansmanı için bazı kaynaklardan söz almış, ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Tarihi Kentler Birliği'ne başvurmayı, tek bir celsede yapılması için gücü yetmediği için etaplar halinde, kaynak geldikçe yapmayı planlamıştır (Akçadağ 2009; Öztürk 2009b). Başkan İnegöl, çarşı uygulamasının finansmanı için Kaymakamlığın sosyal güvenlik fonlarında yararlanılması yöntemini izlemeye karar vermiştir. Kaymakam ile görüşerek, devletin sosyal güvenliği olmayan vatandaşlara 'iş bulma hacminden' verdiği 15'er bin TL'yi bu durmdaki 30 kişi için talep etmiştir. Başkan, esnaf ile görüşülmüş, bu ödeneği, çarşı onarımında kullanarak esnafın Belediyeye ödenecek 100 TL'lik kirasından düşmeyi teklif etmiş ve kabul almıştır. Bu 30 kişiye, bakırcılık, gümüşçülük, dokumacılık vb. el sanatlarında meslek edindirilecektir. Ödenekten arta kalan miktar ise bu kişilerin eline sermaye olarak verilecektir (İnegöl 2009).

Çarşının Mudurnu'nun önü açacağı, merkeze çok yakın olması itibariyle kasabaya gelen turistleri kolayca çekebileceği, kapalı olan dükkanların açılacağı, hediyelik eşya satılmasıyla ilgili Belediyenin vatandaşlara yönlendirmeleri olacağı öngörülmüştür. Mevcut konaklama kapasitesine, konak ve lokantalarda sunulan yöresel yemeklere, 25-

30 tane değişik ürün içerecek hediyelik eşya unsuru da eklendiğinde, turizmin biraz daha hızlandırılmış olacağı kestirilmiştir (İnegöl 2009; Soygür 2009).

19: 2005-06: Hızırfakı Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi- 2. Etap (uygulama):

Yerleşimin merkezine 500 m uzaklıktaki Hızırfakı Mahallesinde 1997-2001 döneminde projesi hazırlanan, 'Mudurnu Korunması Gerekli Sokak Sağlıklaştırma Projesi'nin uygulaması için Belediyenin takibi sonucunda 2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığından çıkarılan 950,000 TL ödenek ayrılmıştır. Proje ihalesi 2006 yılında Belediye tarafından yapılmış, Safranbolu'da restorasyon tecrübesi olan Ünal Mühendislik ihaleyi kazanmıştır. Daha önce 1/100 ölçekte çizilmiş olan projenin 1/50'ye çevrilmesi suretiyle, Hızır Fakı evleri olarak nitelendirilen onaltı ev, meydan, Hastane bahçesi havuzu ve dört sokağı kapsayan dokuda sokak kaplamaları ve çevre düzenlemesi ile ve yapıların restorasyon[65] uygulaması yapılmıştır. Uygulama sonrasında yapılarda ev sahipleri oturmaya devam etmektedir; sokağın hem Mudurnulular hem de gelen turistlerce beğenildiği ifade edilmiştir (Akçadağ 2009; Öztürk 2009a; Soygür 2009; T.C. Mudurnu Belediyesi 2006c; T.C. Mudurnu Belediyesi 2008).

20: 2005: Yıllık Festivaller:

Bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

21: 2005: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- Genel:

2002-04 yıllarında yapılan basit onarım çalışmaları ile Mudurnu'nun mimari dokusunun görünürlüğünün artmasının ve koruma çalışmalarına motivasyon vermesinin ardından, Soygür'ün seçim döneminde yapı ve doku korumaya yönelik daha kapsamlı olarak projelendirilmiş çalışmalara yönelinmiştir. Bu projelerin uygulanmasında Mudurnu Belediyesi Kültür Turizm Bakanlığı'ndan maddi kaynak ve yönlendirme anlamında

[65] Sokak sağlıklaştırma kapsamında yapıların esas onarımları yapılmasının sık görülen bir uygulama olmadığı, bu nedenle Belediye kaynaklı bu belgede 'yapı restorasyonları' ile yapıların çatı ve cephe onarımları kastediliyor olabileceği düşünülmektedir.

büyük destek görmüştür (Soygür 2009). 2004'ten sonraki çalışmaların 'daha profesyonel' yapılmaya, örneğin uygulamalarda kıtıklı sıva kullanılmaya başlandığı ifade edilmiştir. Belediyenin verdiği bilgiye göre, 2009 itibariyle, yaklaşık 150 yapının önceki dönemdeki basit onarımlarla, yaklaşık 50 yapı ise 'profesyonel' müdahalelerle korunmuştur (Öztürk 2009a). Bu 50 yapı içinde, uygulama yapılan yapıların sayıldığı ve diğer yerel kişi ve kurumlarca restorasyonları yapılanların da dahil edildiği varsayılmaktadır. Bunların arasından yaklaşık 45 yapının projelendirilmesi ve yaklaşık 15 yapının uygulaması ise, 2005'ten itibaren etap etap yıllara yayılarak gerçekleştirilen, Kültür ve Turizm Bakanlığı destekli tescilli konut restorasyonları sürecini oluşturmakta, Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi kapsamındaki çalışmalar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmalar, 15 Temmuz 2005 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Yönetmeliği'nin sağladığı hibe olanaklarından yararlanılarak yapılmıştır. Projelerin tümü yönetmelik uyarınca tescilli kültür varlığı konutlar için yapılmış, yapı başına ortalama yaklaşık 30,000 TL ödenek verilmiştir. Her yıl 4-5 yapının uygulamasını yapılmak suretiyle uygulamalar devam etmektedir. Proje uygulama ödenekleri, 1980'lerden bu yana çatı kaplamalarında yaygınca kullanılan çinkodan kaynaklanan bozulmaların acilen onarılması amacıyla, ve çatıyı kurtarılmadan evin kurtarılamayacağı düşüncesiyle, öncelikle çatılarda kullanılmaktadır. Projeler, Bolu bölgesinde çalışan on mimar tarafından, Mudurnu Belediyesi'nin aracılığıyla mimarlar ve mal sahipleri arasında imzalanan protokollere göre, Bakanlık tarafından belirlenen fiyatlarda çizilmektedir. Proje yardımları vatandaş adına yapılmakta, bu nedenle yazılı kararlar Bolu İl Kültür Turizm Müdürlüğü saymanlık bölümü üzerinden vatandaşlara iletilmektedir. Ödenek kararını takiben, projelendirmede Bakanlık, mal sahibi ve mimar, uygulamalarda Bakanlık, mal sahibi ve müteahhit arasında sözleşmeler imzalanmakta, daha sonra Bakanlıkça görevlendirilmiş raportörler tarafından bina teslimi yapılmaktadır (Okur 2009; Öztürk 2009a; Soygür 2009).

Yapılara yapılan müdahaleler, sözleşmelerde belirli bir sıraya göre maddeler halinde belirtilmekte, öncelikli olarak çatının yapımı, sonra zemin katların güçlendirilmesi, gerekirse pencerelerin değişerek yalıtım sağlanması istenmektedir. Alan araştırması

sırasında incelenen bir uygulama örneğinde, eskiden ahır olan zemin katta ıslak mekanlar yaratılarak, oldukça yaşlı olan ve üst kata çıkıp inmek istemeyen ev sahipleri için kullanışlı bir yaşam alanı oluşturulması istenmiştir. Böylelikle yapı içinde yapılan kısmi işlevsel değişikliği, yapının kullanımında sağladığı süreklilik açısından kabul edilmiştir. Buna göre, içeride gerekli sağlamlaştırmalar normal çimento kullanılarak yapılmış, görüntü açısından daha fazla önemsenen dış cephede ise geleneksel Mudurnu çamur sıvası kullanılmıştır (Karakaşoğlu 2009).

Kültür Bakanlığı hibe fonları çıktığında, bu fonların aynı yıl içerisinde kullanılması gerekmektedir. Bazı binalarda çıkarılan ödenek yetmemekte, iş yarım kalmakta, ancak vatandaş gereken miktarı kendi cebinden koyamamaktadır. Bakanlığın Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün raportörleri gelerek binayı yarım olarak teslim almaktadır (Okur 2009). Bu noktada ertesi yıl işin devamı için ödenek çıkması, veya alternatif fon kaynaklarının arayışı söz konusu olmaktadır.

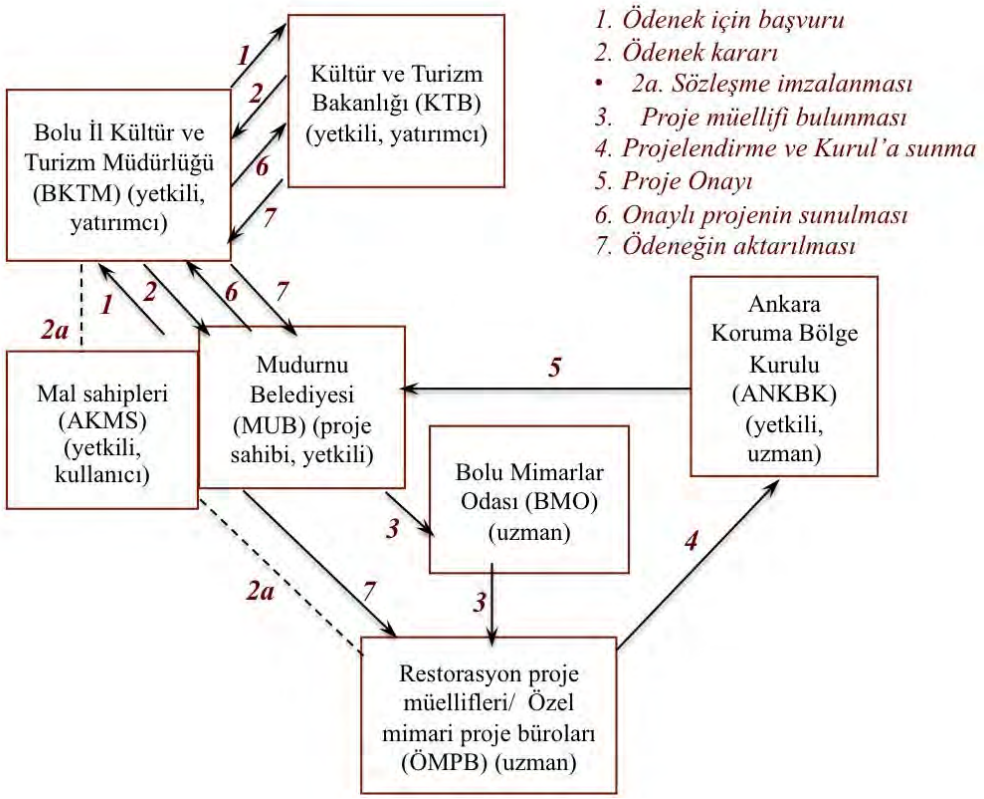
Tablo 46. Mudurnu'da Bakanlık 'Yardım Yönetmeliği' Destekli Yapı Restorasyonları

Yıl	**Projelendirme**	**Uygulama**	**Toplam**
2005	19	0	**19**
2006	10	1	**11**
2007	2	3	**5**
2008	5	4	**9**
2009	7	2	**9**
2010	?	6	**6**
Toplam	***43***	***16***	**59**

22: 2005: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2005 (projelendirme): 19 yapı:

Fazla büyük bir miktar içermemekle beraber, 2005 yılındaki ilk uygulama Mudurnu Belediyesi için çok önemli bir adım teşkil etmiş, bir bakıma yönetmeliğin uygulaması için örgütlenmede bir sınav olmuş, ve Belediye bu sınavı başarıyla geçmiştir (Öztürk 2009a). 2005 yılında yaklaşık Mudurnu'ya 268 bin TL'lık bir yardım paketi gelmiş, bu para karşılığında 19 ev için bir ay içerisinde proje hazırlanması ve Kuruldan

onaylanması gerekmiştir. Bu işin altından kalkabilmek için Mudurnu Belediyesi Mimarlar Odası Bolu Şubesi ile işbirliği yapmıştır. Yönetmeliğe göre şahıs kendisi başvurmakta ve para vatandaş adına gelmektedir. Ancak Belediye olarak, özellikle de ilk sene olduğu için, bir ekip kurarak şahısların başvurularını toplamış, İl Kültür Müdürlüğüne doğrudan başvuran şahıslarının dosyalarını da takip etmiştir. Şahıslar adına yazılan dilekçeler toplanarak İl Kültür Müdürlüğüne sunulmuş, İl Kültür Müdürlüğünden Kültür Bakanlığına iletilmiş, Bakanlıkta değerlendirmeye girerek ödenek verilmesine ilişkin olumlu karar verilmiştir. Bundan sonra proje aşamasına girilerek, Belediye Mimarlar Odası ile görüşerek projelendirme işini Bolu çevresindeki mimarlara dağıtmalarını sağlamış, bir ay içinde restitüsyon, restorasyon projeleri çizilmiş, onaylanmış ve mimarlar ücretlerini almıştır (Öztürk 2009a).

Şekil 11. Bakanlık Destekli Yapı Restorasyonları (Projelendirme) - Aktörler Arası İlişkiler Şeması

23: 2005-06: Yıldırım Beyazıt Hamamı restorasyonu:

Yıldırım Beyazıt Hamamı'nın restorasyonunun projelendirmesi, 2005 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, Göynük Yaylabaşı Camii ve Ankara Kızılcahamam Kise Köyü Camii projeleri ile birlikte 44,000 TL'ye ihale edilmiştir. Uygulaması ise 2006 yılında Mudurnu Belediyesi'nin Vakıflar Genel Müdürlüğü ile yürüttüğü diyaloglar sonucunda, 731 bin TL'ye ihale edilmiş olup, Belediye tarafından işletilmektedir (T.C. Mudurnu Belediyesi 2008; T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2010).

24: 2006: Yıllık Festivaller:

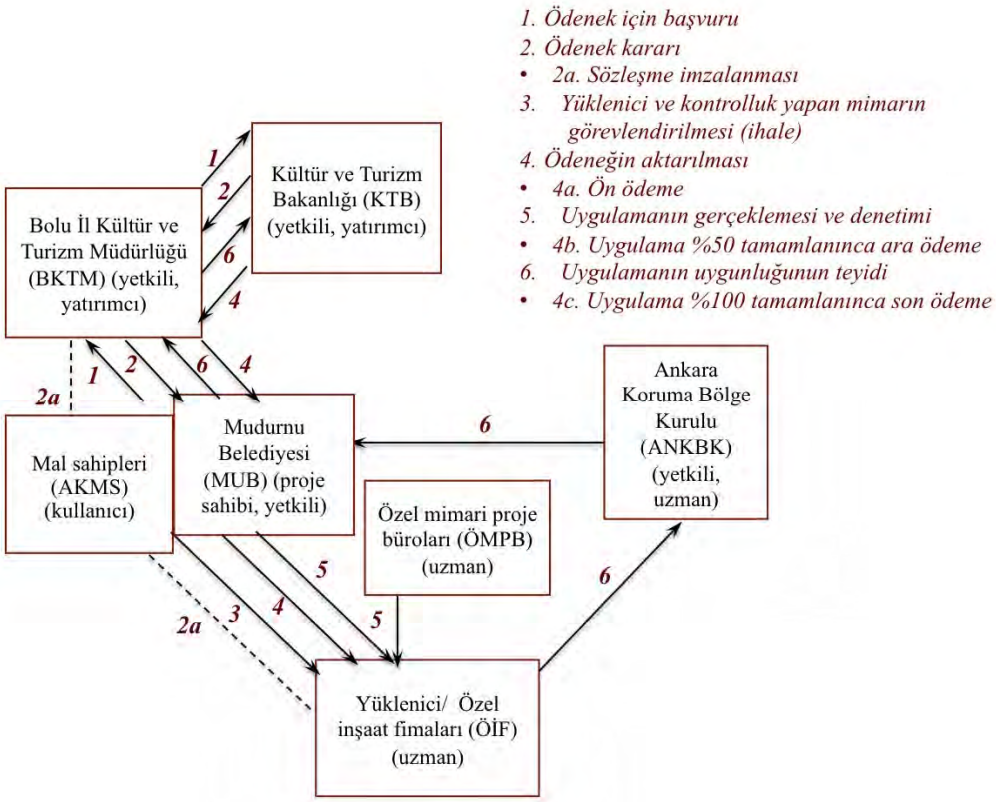
Bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

25: 2006: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2006 (projelendirme): 10 yapı:

2005 yılında başlayan, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan para yardımı alarak geleneksel Mudurnu evlerinin rölöve- restorasyon projelerinin hazırlanması çalışmalarına aynı yöntemle devam edilmiştir (bkz. 'Bakanlık destekli yapı restorasyonları- Genel' ve 'Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2005 (projelendirme)').

26: 2006: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2006 (uygulama): 1 yapı:

2006'da Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan 60,000 TL ödenek ile bir evin (Armutçular Konağı) restorasyon uygulaması yapılmıştır (Öztürk 2009a) (Bkz. Levha 161-162). Belediye uygulama işini Safranbolu kökenli Ünal Mühendislik'e ihale ile vermiştir.

Şekil 12. Bakanlık Destekli Yapı Restorasyonları (Uygulama) - Aktörler Arası İlişkiler Şeması

27: 2006-10: Haytalar Konağı restorasyonu:

Mudurnu'nun en önemli sivil mimari örneklerinden Haytalar Konağı için 2006 yılında konak sahipleri ile bir protokol yapmış olan Mudurnu Kaymakamlığı, konağı 2009 yılında İzzet Baysal Üniversitesi'ne devretmiştir. Konağın 2010 yılında onarılması ve Mudurnu Süreyya Astarcı Meslek Yüksekokulu bünyesinde Restorasyon Bölümü olarak öğrencilere hizmet vermesi planlanmıştır (TAY Projesi Haber Portalı 2009).

28: 2007: Yıllık Festivaller:

Bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

29: 2007: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2007 (projelendirme): 2 yapı:

2006 yılında Mudurnu Belediyesi organizasyonu ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 2007 yılı için yapılan 27 başvurudan iki adedine 20 bin TL'lık proje yardımı alınmıştır (Bolu Gündem 2007).

30: 2007: Tekkeliler Konağı restorasyonu (projelendirme):

Daha önce Belediye tarafından otel olarak değerlendirilmek üzere kamulaştırılan Tekkeliler Konağı için Tarihi Kentler Birliği'nin 200 Ortak 200 Eser programının 2007 hibeleri kapsamında 20,000 YTL proje yardımı yapılmıştır. Ayrıca konağın çatı onarımı uygulaması İl Özel İdaresi fonu kullanılarak yapılmıştır (Öztürk 2009a).

31: 2007: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2007 (uygulama): 3 yapı:

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 2007 yılı için yapılan 27 başvurudan üç adedine 85 bin TL'lık onarım yardımı alınmıştır (Bolu Gündem 2007).

32: 2007-08: Vakıf eser restorasyonları:

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, 2007 yılında Kanuni Sultan Süleyman ve Asil Bey Camileri'nin restorasyon projelerinin hazırlanması, 52,500 TL'ye, 2008 yılında ise Asil Bey Camii'nin uygulama işi 139,000 TL'ye ihale edilmiştir (T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2010).

33: 2008: Yıllık Festivaller:

Bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

34: 2008: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2008 (projelendirme): 5 yapı:

2008 Ocak ayında Mudurnu Belediyesi organizasyonu ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 20 Mudurnu evinin restorasyonu için müracaat edilmiş, beş eve toplam 40,000 TL'lık proje yardımı yapılmıştır (Bolu Oteller Rehberi 2008).

35: 2008: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2008 (uygulama): 4 yapı:

2008 Ocak ayında yapılan müracaatlar sonucunda, uygulama yardımı çerçevesinde Mudurnu'da Bülent Özarslan ve Hayrettin Ulu, İhsan Demirkol, Neriman Atalay ve Hatice Kaya'ya 30'ar bin TL hibe verilmiştir. Mudurnu Belediyesi'nin kontrollüğünde Mudurnulu Mimar Aytaç Eskicioğlu tarihi Mudurnu evlerinin restorasyon işlerini üstlenmiştir (Bolu Oteller Rehberi 2008).

36: 2009: Yıllık Festivaller:

2009 yılının Haziran ayında kutlanan festival, Abant İzzet Baysal Üniversitesi ile birlikte, geniş bir katılımla ve dolu, canlı bir programla gerçekleşmiştir. Belediyeye doğrudan getirisi olmamakla birlikte, hem ilçe tanıtımı, hem de vatandaşların önceki dönemlerdeki sıkıntılarından sonra biraz moral bulması açısından sıcak karşılanmıştır (Öztürk 2009b; Karakaşoğlu 2009). Ayrıca bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

37: 2009: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2009 (projelendirme): 7 yapı:

2009 yılında yedi yapıya proje yardımı yapılmıştır (Akçadağ 2009). 2009 yılı başı itibariyle, Mudurnu Belediyesi'nin elinde 30 civarında projesi yapılmış ve onaylanmış, uygulama yardımı bekleyen tarihi yapı bulunmaktadır (Soygür 2009).

38: 2009: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2009 (uygulama): 2 yapı:

2009 yılı için iki adet uygulama yapılmıştır. Bunlardan biri, Hızırfakı Mahallesi'nde, bir önceki sene uygulamasına başlanmış olup yarım kalan ve 2009 yılında uygulaması tamamlanan bir yapıdır (Okur 2009).

39: 2009: Belediyenin 2009 yılındaki diğer çalışmaları:

2009 yılında Mudurnu Belediyesi Bolu Valiliğinden 50,000 TL'lik ödenek almış, bu önceki Valinin dönemine göre az bulunmuştur. (Öztürk 2009a). Belediye bir konak satın almış ve restoran olarak hizmet vermek üzere onarımına başlamıştır (Soygür 2009). Belediye ayrıca eskiden Hükümet Konağı olan yapıyı, restoran kısmı ekleyerek, Moderna Otel olarak hizmete açmıştır (Öztürk 2009b).

40: 2009: AİBÜ Mudurnu ziyareti:

2009 yılı Şubat ayında, Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin yönetimini temsilen bir heyet, Mudurnu'yu ziyaret etmiş, Mudurnu Belediyesi ve Mudurnu Kaymakamlığı tarafından ağırlanmıştır. Ziyaretin ana konusu, Süreyya Astarcı Meslek Yüksekokulu bünyesinde Restorasyon Bölümü kurulması planlarının kesinleştirilmesi olmuş, bu amaçla kullanılması düşünülen Haytalar Konağı da ziyaret programında gezilmiştir.

41: 2009: Mehmet İnegöl'ün Mudurnu Belediye Başkanlığına seçilmesi:

2009 yerel seçimlerinde, Cumhuriyet Halk Partisi adayı ve eski Mudurnu Belediyesi Yazı İşleri Müdürü olan Mehmet İnegöl, Mudurnu Belediye Başkanlığına seçilmiştir.

42: 2009: Turizmi destekleyici eğitim ve gezi etkinlikleri:

Mudurnu'da faaliyette olan dört kadar konak oteldeki dolum oranının, haftasonu ve bayram tatilleri dışında henüz istenen düzeyin çok altında olması, ve yerel yöneticilerin kanısına göre turizm Mudurnu halkına tam manasıyla anlatılmamamış olması sorunlarına çözüm getirmek için çeşitli girişimler olmuştur.

Seçimlerden sonra yeni başkan İnegöl'ün girişimlerinden biri olarak rehberlik kursu açılmış, kursa yüksek katılım olmuş ve birçok vatandaş diplomalarını almıştır. Hediyelik eşya üretimi üzerine Halk Eğitim Merkezi'nde toplantı yapılmış, aynı Merkez'de halkın turizm ile ilgili başka kursların açılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu girişimler, çoğalmakta olan eğitim çalışmalarını önemseyen belediye görevlileri tarafından çok olumlu karşılanmaktadır. İlk önce restorasyonların yapılarak fiziksel altyapının hazırlanması, sonra rehberlik ve diğer kursları açarak ve kalifiye eleman yetiştirerek sosyal altyapının hazırlanması, bu görevliler tarafından izlenmesi gerekli yol olarak görülmektedir (İnegöl 2009; Öztürk 2009b).

Turizmden nasıl gelir elde edileceği konusunda bilgilerini artırmak amacıyla, Belediye halktan çeşitli kesimleri Safranbolu'ya ve Beypazarı'na götürmüştür. Ayrıca 2009 yılı

ortalarında Kaymakam ve Belediye Başkanı Türkiye'nin tur operatörlerini Mudurnu'da misafir ederek, özeleştirel bir tartışma ortamı yaratılmasına çalışılmıştır. Yirmiye yakın tur operatörü gelmiş, Mudurnu'nun bölgedeki en etkileyici mimari dokulardan birine sahip olduğunu teyit ettikleri, ancak konakların ve konakları işleten ve hizmetinde çalışan ekiplerin eksikliklerinden bahsettikleri verimli bir ağırlama olmuştur (Akçadağ 2009).

43: 2010: Diğer bireysel yapı restorasyonları:

Mudurnulu bir vatandaş şahsen TOKİ'nin eski eserlere verdiği kredi imkanına başvurmuş, tahsis edilen ödenek ile, evini otel olarak işletmek üzere onarmıştır (İnegöl 2009). Bir başka vatandaş, daha önceden onaylanmış olan restorasyon projesi, kendi bütçesi ile uygulamış, burası da Urgancılar Evi olarak açılmıştır (Öztürk 2009b).

44: 2010: Yıllık Festivaller:

Bkz. '2001: Yıllık Festivaller'.

45: 2010: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2010 (projelendirme):

2010 yılındaki proje yardımı miktarlarına ilişkin sayısal bilgiye ulaşılamamıştır.

46: 2010: Bakanlık destekli yapı restorasyonları- 2010 (uygulama): 6 yapı

2010 yılı için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca altı yapı için onarım yardımı yapılmıştır; bunlar Mehmet Karakaşoğlu evine 25,000 TL, Mehmet Mete Doruk evine 30,000 TL, Haydar Akyol evine 20,000 TL, Muzaffer Yalçın evine 20,000 TL, Mehmet Çelik evine 25,000, Vehbi Yılmaz evine 20,000 TL olmak üzere toplam 140 bin TL tutarındadır (T.C. Bolu Valiliği 2010).

47: 2010: Mudurnu Kültür Kenti Çalıştayı:

Mudurnu Kültür Kenti Çalıştayı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mudurnu Kaymakamlığı, Mudurnu Belediye Başkanlığı ve sivil toplum

örgütlerinin katılımı ile 3 Nisan 2010 tarihinde Mudurnu'da gerçekleştirilmiştir. Yapılan panel ve çalıştay sonucunda, 'Mudurnu Kültür Kenti Araştırma ve Geliştirme Projesi'nin başlatılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda, Mudurnu'nun özgün kültürel ve doğal değerlerinin, bilimsel yaklaşımlarla araştırılmasına ve tespit edilmesine (Mudurnu Kültür Araştırmaları Projesi); proje önerileri hazırlanarak Bolu Valiliği, ilgili Bakanlıklara ve TÜBİTAK'A sunulmasına; Mudurnu'da bir Ar-Ge merkezi kurulmasına; projenin bilimsel çalışmalarının ODTÜ ve AİBÜ tarafından oluşturulan bir proje ekibi tarafından yürütülmesine; ar-ge ve planlama çalışmaları için bir fon kurulmasına yönelik çalışmaları yürütmek üzere, ODTÜ, AİBÜ, Kaymakamlık, Belediye, sivil toplum kuruluslari temsilcilerinden bir yürütme kurulu oluşturulmuştur (T.C. Mudurnu Belediyesi 2010).

48: 2010: Mudurnu Kültürü ve Tarihi Envanter çalışması:

Bolu Müze Müdürlüğü ve Mudurnu Belediye Başkanlığı tarafından yapılan ortak bir çalışma ile Mudurnu'da bulunan tarihi eserler ve Mudurnu kültürü ile ilgili olarak envanter çalışması başlatılmış, bilgi ve belgeler bir kitapta toplanarak yayınlanması planlanmıştır (TAY Projesi Haber Portalı 2010).

Güncel durum

Tez araştırması alan çalışmalarının en son yoğun olarak yapıldığı 2009 Eylül ayı itibariyle, başkan İnegöl ile başlamış olan yeni dönemin öncelikleri belirlenmekte, buna göre devralınan belediye borçlarının ödenmesi ve personel maaşına öncelik verilmektedir. Borçlar ödenene kadar, mahalle fırınları, köprü yapımı, temizlik ve boya işleri gibi görece küçük yatırımlarla yetinilmiştir. İnegöl'ün Belediyenin eski yazı işleri müdürü olmasından kaynaklanan becerileri ile, Belediye tahsilatı hızlanmış ve borçlar düzenli şekilde kapatılmaya başlamıştır (Öztürk 2009b).

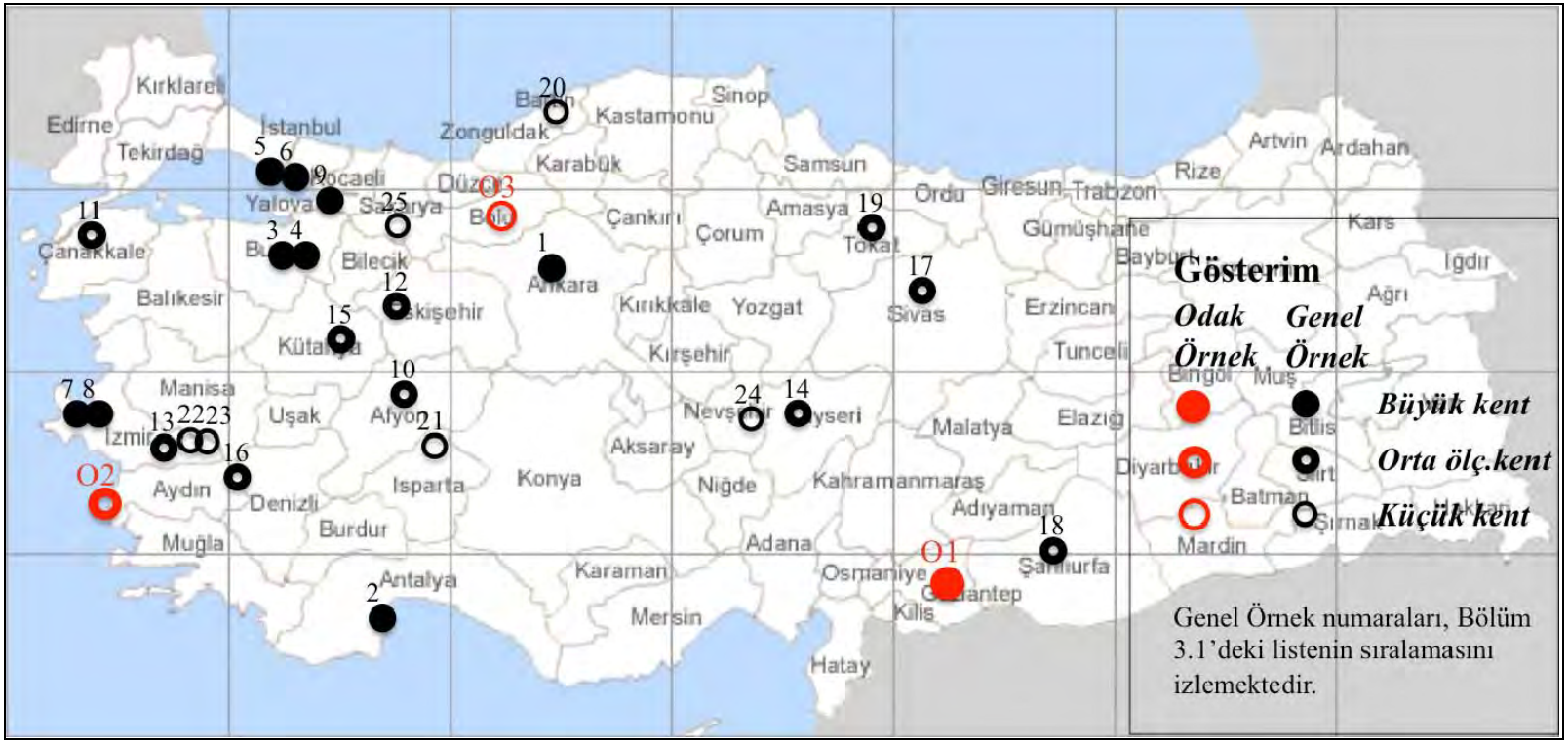
Bu dönemde turizmdeki tabloya bakıldığında, 2009 Eylül ayı itibariyle, Mudurnu 220 yatak kapasitesine ulaşmıştır (İnegöl 2009). Belediyenin planları arasında, bölgeye turizm master planı yapılması ile mevcut imar ve koruma amaçlı imar planlarının

revizyonu da bulunmaktadır (Öztürk 2009b). Tarihi dokunun korunması ve onarımı ile ilgili olarak, Kültür Bakanlığı'ndan senede iki eve yardım etmesiyle bu işin başarılı olmasının mümkün olmayacağı düşüncesiyle, restorasyon projelerinin daha hızlı ve etkili şekilde hazırlanabilmesi için yeni arayışlar başlamıştır (İnegöl 2009). Bu kapsamda, İzmir'den ve Denizli'den gönüllü mimarlar gruplarının Mudurnu'ya gelerek doku için sokak ve mahalle bazında projelendirme yapmaları için anlaşılmış; projelendirmeden sonra Avrupa Birliği fonlarından yararlanılması düşünülmüştür. Ayrıca İnegöl'ün Tarihi Kentler Birliği toplantılarından birinde görüştüğü Antalya Koruma Kurulu Müdürü'nün aracılığıyla, bir başka Denizlili mimar, Afyon'dan bir mimar ekibi ve Eskişehir'den Belediye Başkan Yardımcısının da bu yeni projelendirme girişimine katılmaları için anlaşılmıştır. (İnegöl 2009).

Yeni dönemde planlanan çeşitli diğer projeler arasında, inanç turizmine yönelik kabristanlarla ilgili bir çalışma; trekking sporu ile ilgili bir çalışma; çok harap durumdaki tarihi Mudurnu Kalesinin kurtarılması ile ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, İçişleri Bakanlığı'na, Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğüne, İzzet Baysal Üniversitesine ve Müze Müdürlüğüne gönderilen yazılardan dönüş yapılan kurumlarla işbirliği yapılmasına yönelik hazırlıklar; 2010 yılındaki Kadir gecesinin Mudurnu'daki Yıldırım Beyazıt Camii'nden okunması ile ilgili TRT ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na gönderilen dosyalar (bkz. Levha 185); ve Şeyh-ül İmran adına kır gazinosu yapılması ile ilgili Orman Bakanlığı'na gönderilen bir dosya bulunmaktadır (İnegöl 2009). Eski yazı işleri başkanın adına yakışır derecedeki bu yazışma yoğunluğu, işbirliği yapılması mümkün olan her kurum ile görüşmeye açık ve hazır bir Belediye tablosu sunmaktadır.

Ek 7: Görseller

Ek 7.1: Tüm Örneklere İlişkin Genel Görseller

Levha 1. Genel ve Odak Örnekler haritası (yalnızca alan araştırmasında veri toplanabilenler dahil) (Baz pafta için kaynak: www.nerdennereye.com)

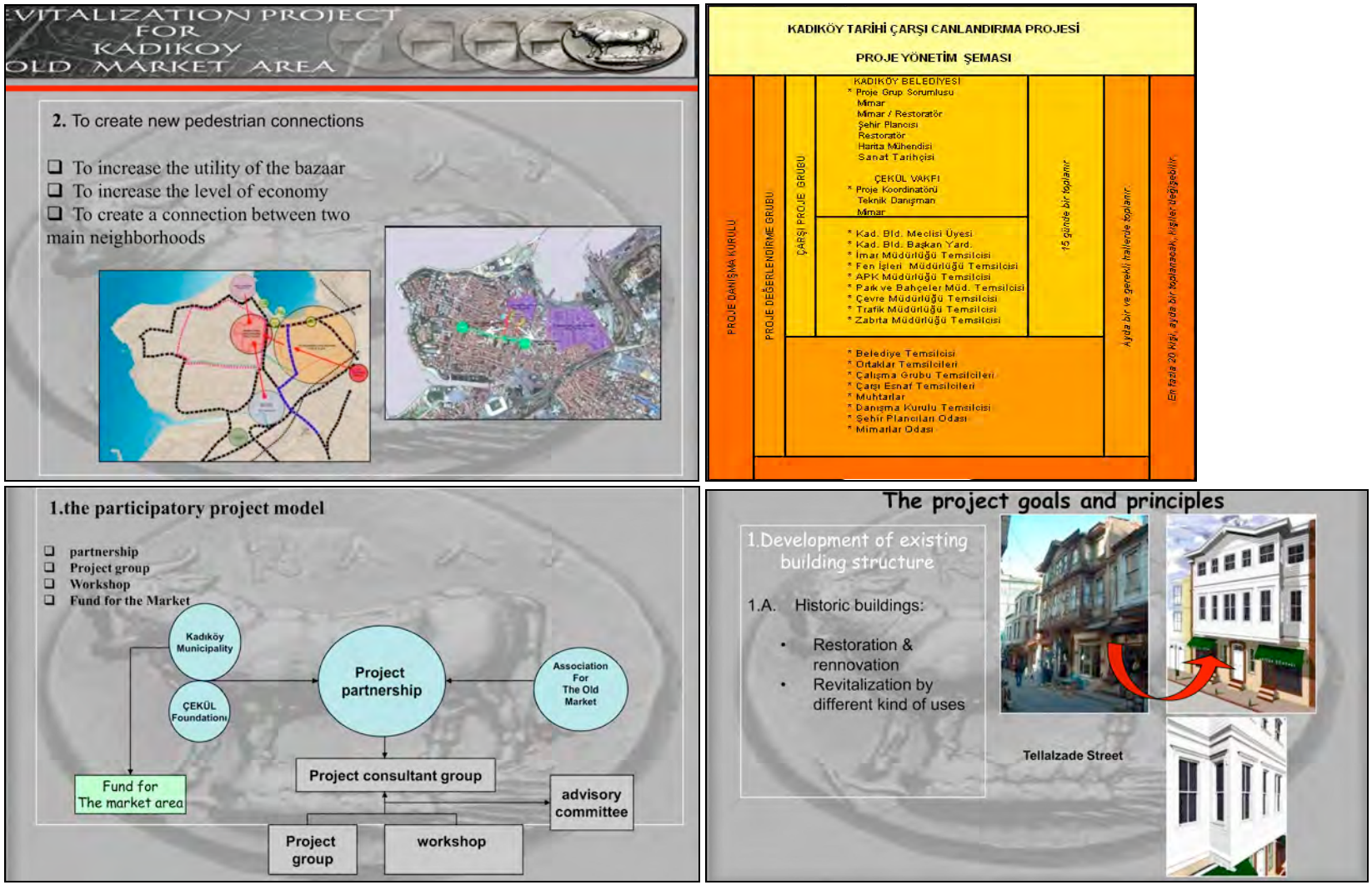
Levha 2: Proje kentlerinin belediye logoları

Ek 7.2: Genel Örneklere Görseller

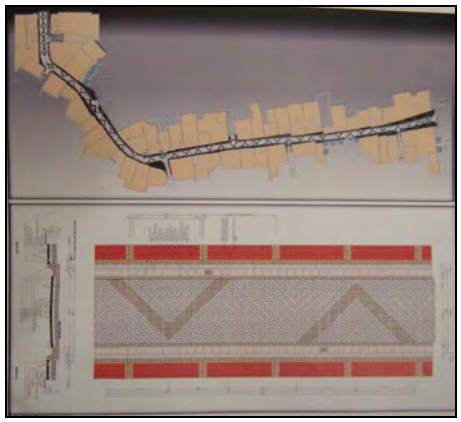
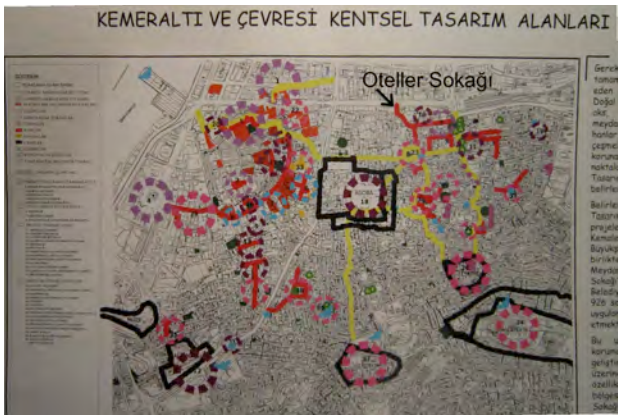

Levha 3. Ankara, Altındağ, İnci ve Dutlu Sokakları Sağlıklaştırma Projesi (ANKA) (T.C. Altındağ Belediyesi)
Levha 4. İstanbul, Fatih, Fener Balat Kentsel Rehabilitasyon Projesi (İSFA) (T.C. Fatih Belediyesi)

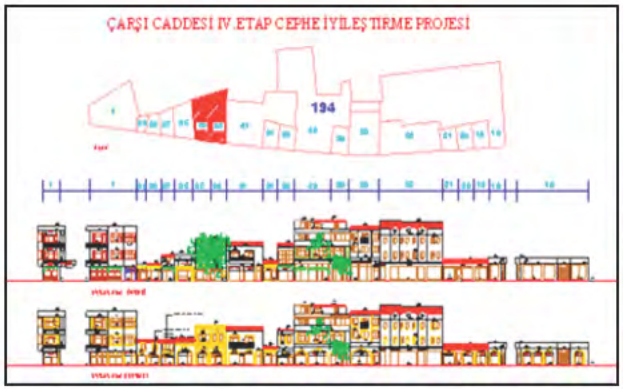
Levha 5-8: İstanbul, Kadıköy, Kadıköy Tarihi Çarşı Canlandırma Projesi (İSKA): Proje tanıtım dosyası ve yönetim şeması (T.C. Kadıköy Belediyesi)

Levha 9-11: İzmir, Konak, Oteller Sokağı (1296 Sokak) Kentsel Yenileme Projesi (İZKS): Proje sonrası alandan görünüm (E. Yıldırım); Proje çizimleri ve Kemeraltı ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamındaki Kentsel Tasarım Alanları arasında projenin yeri (T.C. Konak Belediyesi)

Levha 12-13: Afyon, Merkez, Ulu Cami Çevresi ve Afyonkarahisar Kalesi Giriş Mekanı Kentsel Tasarım Projesi (AFYC) (Karakan Cingöz & Aksulu 2009)

Levha 14-15. Çanakkale, Merkez, Çarşı Caddesi ve Yakın Çevresi Cephe İyileştirme ve Sağlıklaştırma Projesi (ÇANÇ) (T.C. Çanakkale Belediyesi 2008)

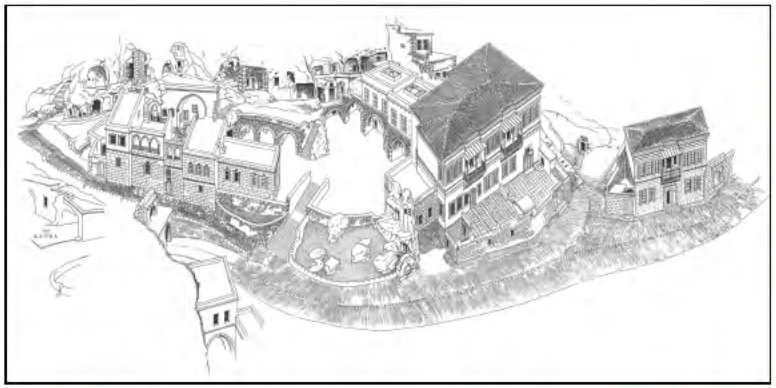
Levha 16. Eskişehir, Odunpazarı, Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi (EODE) (Yeni Şafak Gazetesi 2008)
Levha 17. İzmir, Ödemiş, Tarihi Arasta Bölgesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi (İÖDA) (Otamış Haber Portalı 2008)

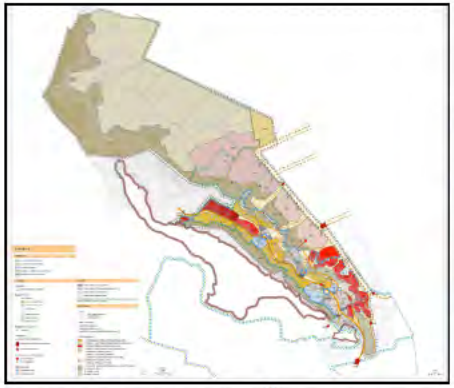
Levha 18-22. Sivas, Merkez, Selçuk Parkı ve Kent Meydanı Projesi (SİVS) (T.C. Sivas Belediyesi 2009)

Levha 23-25. Tokat, Merkez, Sulu Sokak Kentsel Tasarım Projesi (TOKS) (T.C. Tokat Belediyesi 2009a, 2009b)

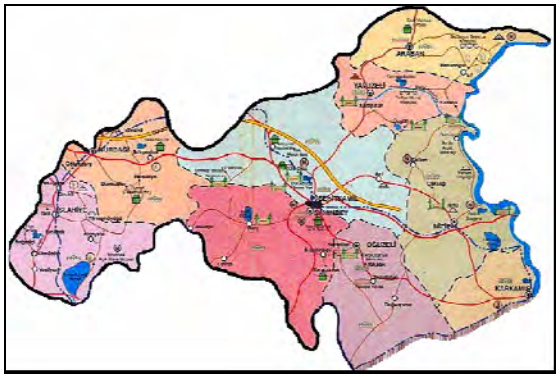

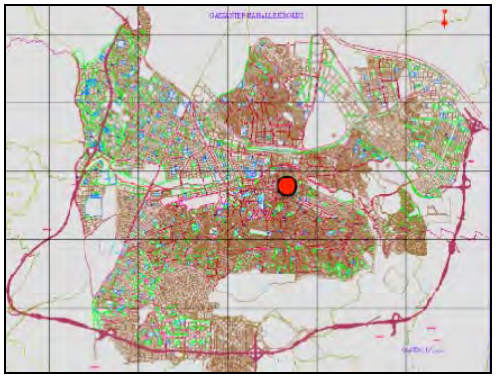

Levha 26-29. Nevşehir, Ürgüp, Kayakapı Mahallesi Kültürel ve Doğal Çevre Koruma ve Canlandırma Projesi (NÜRK) (KA.BA Arşivi)

Ek 7.3: Odak Örneklerden Gaziantep ile ilgili Görseller

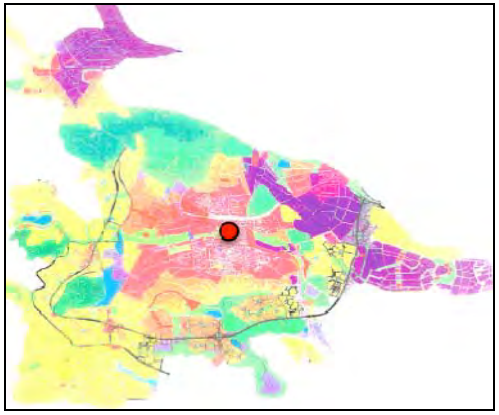

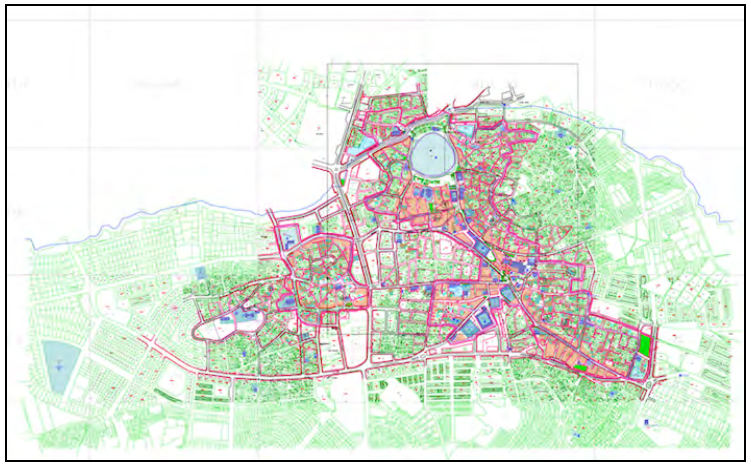

Levha 30-31: Gaziantep ili çevresi (www.turkcebilgi.com) ve il haritası (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006)
Levha 32: Gaziantep kenti sokak haritası (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006)

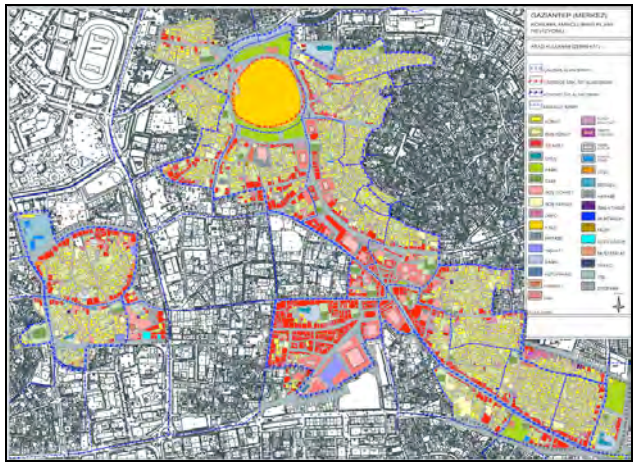

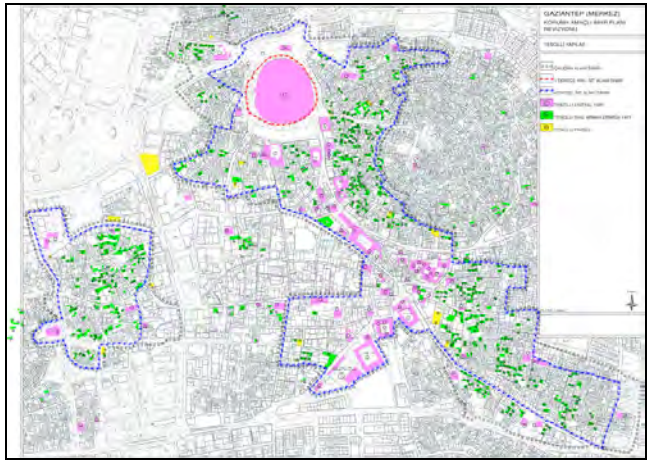
Levha 33: Jansen ve Aru- Söylemezoğlu planlarından birer örnek (Kale kırmızı nokta ile işaretli) (Gaziantep Kent Müzesi)
Levha 34: Gaziantep Nazım İmar Planı (Kale kırmızı nokta ile işaretli) (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006)

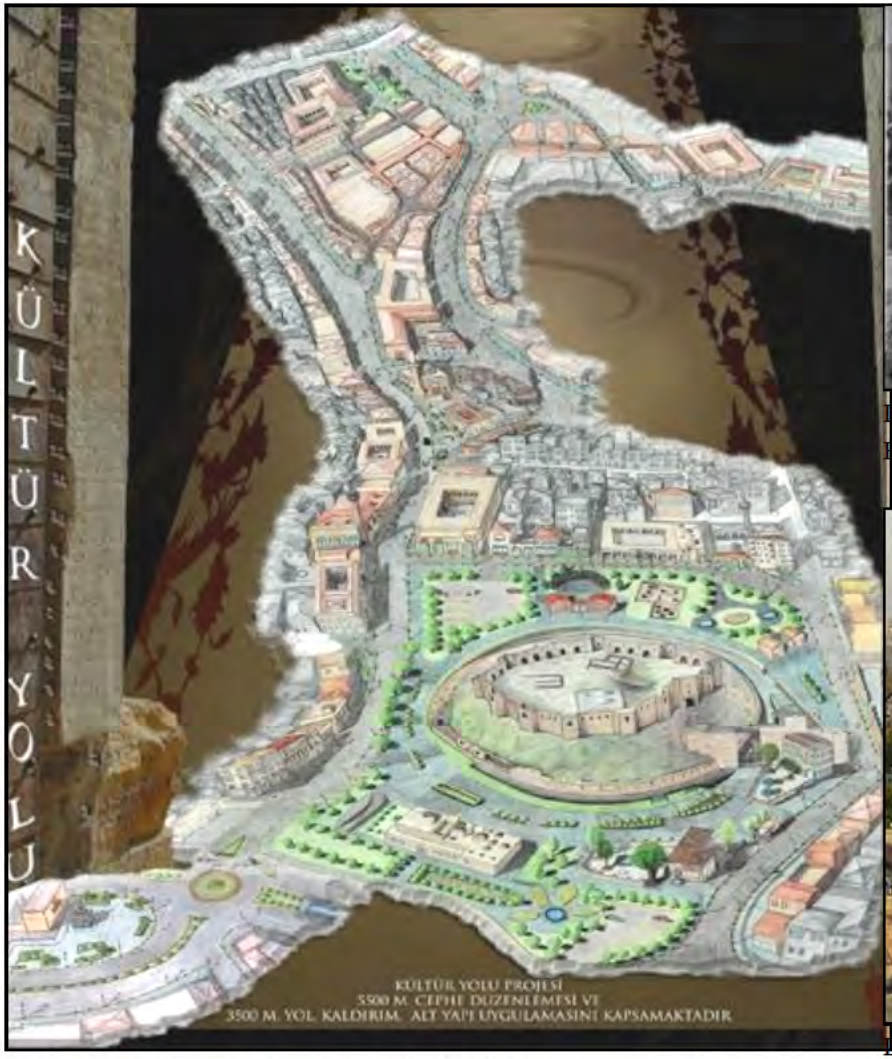

Levha 35. 1997 tarihinde onaylanan Gaziantep Koruma Amaçlı İmar Planı (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi)
Levha 36. Gaziantep Kültür Yolu Projesine ilişkin tanıtım planı (x)

Levha 37. 2008 tarihinde yapımına başlanan yeni Gaziantep Koruma Amaçlı İmar Planı, arazi kullanımı analiz paftası (EgePlan)
Levha 38. 2008 tarihinde yapımına başlanan yeni Gaziantep Koruma Amaçlı İmar Planı, tescilli yapılar analiz paftası (EgePlan)

Levha 39. Gaziantep Kültür Yolu Projesine ilişkin tanıtım planı (2) (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi)

Levha 40: Gaziantep'ten eski bir görünüm (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2006)

Levha 41: Gaziantep Kalesi ve çevresinden bir görünüm (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi açıklama raporu)

Levha 42-43. Gaziantep Kalesi'nde restorasyon çalışmaları (E. Yıldırım)
Levha 44. Gaziantep Kalesi Kahramanlık Panoraması Müzesi (E. Yıldırım)

Levha 45-47. Gaziantep Kalesi çevresinde yol ve çevre düzenlemeleri (E. Yıldırım)

Levha 48-50. Naiboğlu Hamamı, Butik Otel ve Tarihi Kır Kahvesi, restorasyondan önce görünüm (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008c).

Levha 51-53. Naiboğlu Hamamı, Butik Otel ve Tarihi Kır Kahvesi, restorasyondan sonra görünüm (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008c).

Levha 54-55. Eski Saray Caddesi, uygulamadan önce ve sonra görünüm (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008d).

Levha 56-57. Kale çevresinde yol düzenlemesi yapılmış ve yapılmamış kesimler (E. Yıldırım)
Levha 58. Hışva Hanı, uygulama sırasında (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi açıklama raporu)

Levha 59-61. Kültür Yolu çevre ve yol düzenlemeleri sonrası görünümler (E. Yıldırım)

Levha 62. Bakırcılar Çarşısı, çevre ve yol düzenlemesi sonrası görünüm (E. Yıldırım)

Levha 63-64. Kültür Yolu çevre ve yol düzenlemeleri sonrası görünümler (E. Yıldırım)

Levha 65-67. Şire Han'ın restorasyon ve lokanta olarak işlevlendirme uygulamalarının son aşamalarından görünümler (E. Yıldırım)

Levha 68-71. Kültür Yolu üzerindeki vakıf eserlerinin restorasyon uygulamaları ve sonrası görünümler (E. Yıldırım)

Levha 72-73. Göğüş Konağı'nın restorasyon öncesi ve sonrası görünümler (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008e)
Levha 74. Emine Göğüş Mutfak Müzesi avlusunda açıklama panoları (E. Yıldırım)

Levha 75. Emine Göğüş Mutfak Müzesi avlusunda projeye katkıda bulunan tüm aktörlere teşekkür edilen pano (E. Yıldırım)
Levha 76-77. Emine Göğüş Mutfak Müzesi'nde sergilenen canlandırma sahnelerinden örnek, ve müzenin ön cephesi (E. Yıldırım)

Levha 78-80. Bayaz Han Kent Müzesi'nden görünümler (giriş, sergilenen Gaziantep Kalesi maketi ve koruma çalışmalarını anlatan pano) (E. Yıldırım)

Levha 81-85. Bayaz Han Kent Müzesi'nde sergilenen panolardan örnekler (yönetim, sivil toplum ve Atatürk ile ilişkili yerel tarih) (E. Yıldırım)

Levha 86-87. Medusa Cam Eserleri Müzesi (E. Yıldırım)
Levha 88. Bey Mahallesi'nde bulunan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi KUDEB (E. Yıldırım)

Levha 89-90. Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde Zeugma mozaikleri (E. Yıldırım)

Levha 91-92. Gaziantep'te kütürel miras ile ilgili tanıtım- yayın çalışmalarından örnekler
Levha 93-94. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin koruma kampanyaları ile ilgili posterler
Levha 95. Naib(oğlu) Hamamı'nın bir toplutaşım durağı olarak kent yaşamına katılması (E. Yıldırım)

Levha 96. İlçe belediyelerinin de koruma ile ilgili kamusal tanıtım çalışmalarından bir örnek (E. Yıldırım)
Levha 97-98. TKB Gaziantep Buluşması (T.C. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2008j)

Ek 7.4: Odak Örneklerden Kuşadası ile ilgili Görseller

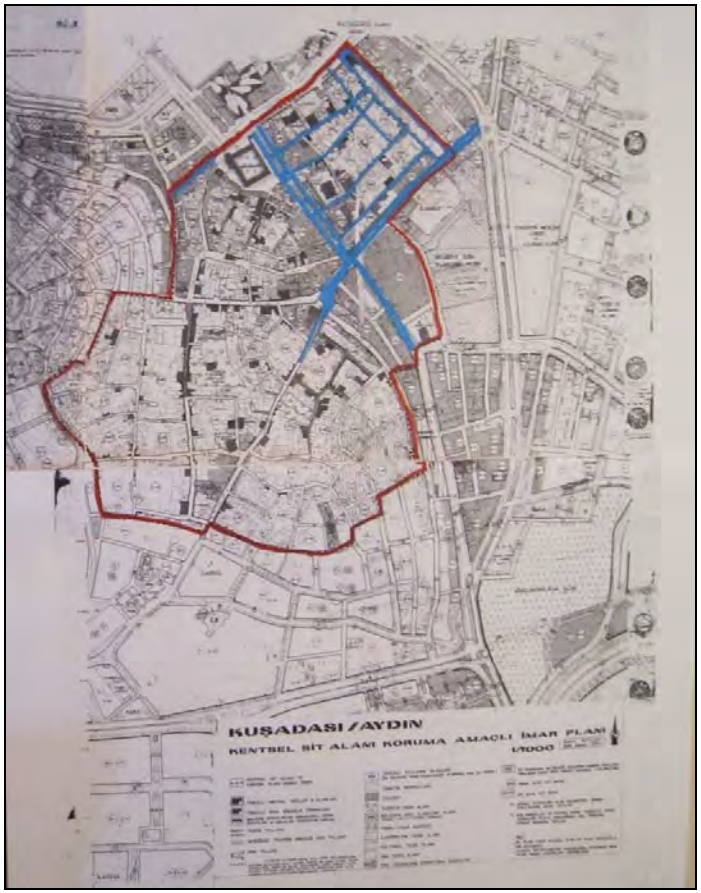

Levha 99-100: Aydın ili çevresi ve ilçeler haritaları (www.turkcebilgi.com)

Levha 101. Kuşadası Turistik Şehir Haritası (KUTAV)

Levha 102. Kuşadası Koruma Amaçlı İmar Planı, kentsel sit alanı sınırı ve sağlıklaştırma yapılan sokaklar (mavi) (T.C. Kuşadası Belediyesi)

Levha 103. Kuşadası limanını gösteren 18. yüzyıla ait bir gravür (T.C. Kuşadası Belediyesi 2009)
Levha 104-105. Kuşadası'nın önemli anıtsal eserlerinden Güvercinada (T.C. Kuşadası Belediyesi 2009) ve Kaleiçi Camii (E. Yıldırım)

Levha 106-108. Kuşadası kentsel sit alanından sokak sağlıklaştırma sonrası bir görünümler

Levha 109-111. Kuşadası kentsel sit alanı, Kahramanlar Caddesi'nde sokak sağlıklaştırma sonrası bir görünümler (E. Yıldırım)

Levha 112. Kuşadası kentsel sit alanından sokak sağlıklaştırma sonrası bir görünüm (Şerifoğlu v.d. 2006)
Levha 113-114 Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı ve Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı'nda çevre düzenleme çalışmaları (E. Yıldırım)

Levha 115-116. Kuşadası Kaleiçi Mahallesinin sahile bakan cephesinde (Atatürk Bulvarı- Cephane Sokak arası) anıtsal yapılar: Hükümet Konağı ve restorasyon uygulaması sırasında Kız Akşam Sanat Okulu (E. Yıldırım)

Levha 117. Kuşadası Camiatik Mahallesindeki anıtsal yapılardan 2002 yılında restorasyonu yapılan Yedi Eylül İlkokulu (Şerifoğlu v.d. 2006)

Levha 118. Kuşadası Kaleiçi Mahallesinde sokak sağlıklaştırma projesi tanıtım levhası (E. Yıldırım)

Levha 119-121. Kuşadası Kaleiçi Mahallesinde devam eden sokak sağlıklaştırma çalışmaları ve çalışması tamamlanmış bir sokak (E. Yıldırım)

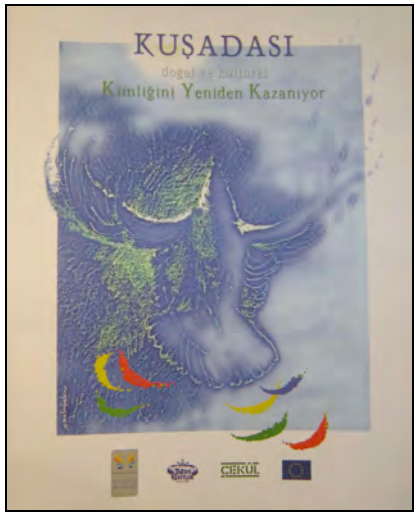
Levha 122-124. Kuşadası kentsel sit alanı, Yıldırım Caddesi üzerinde ‘Sanat Sokağı’ olarak düzenlenmesi düşünülen bölgeden görünümler (E. Yıldırım)

Levha 125-127. Kuşadası kentsel sit alanında Yıldırım Caddesi üzerinde, ‘Sanat Sokağı’ olarak düzenlenmesi düşünülen bölgede, Efe Suphi Evi’nin restorasyon uygulamasından ve uygulaması tamamlanmış olan Çalıkuşu Evi’in dış cephesinden ve avlusundan görünümler (E. Yıldırım)

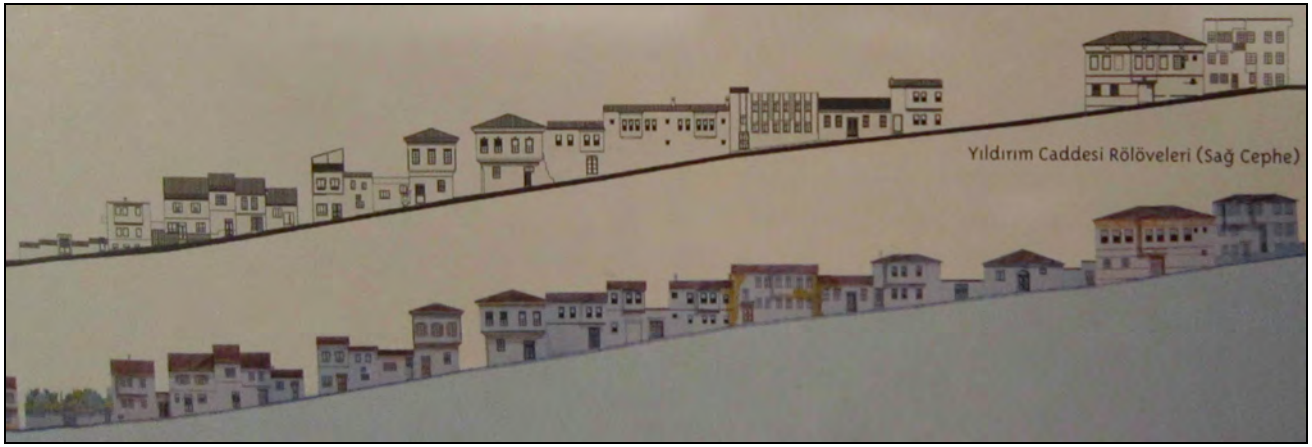
Levha 128-129. Kuşadası Çalıkuşu Evi'nde kampanya ve tanıtım panoları (E. Yıldırım)
Levha 130. Kuşadası Belediyesi'nin 2000'li yıllardaki çalışmalarını özetleyen 'Kuşadası Doğal ve Kültürel Kimliğini Yeniden Kazanıyor' başlıklı yayını

Levha 131. 2003 yılında Kuşadası'nda yapılan Tarihi Kentler Birliği buluşması (Şerifoğlu v.d. 2006)
Levha 132. Kuşadası Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı'nda çalışan bazı esnaf ve görevlileri (E. Yıldırım)

Levha 133-134. Kuşadası kentsel sit alanındaki sokak sağlıklaştırma çalışmalarına ilişkin proje alanını gösteren plan ve Yıldırım Caddesi'nin bir cephesini gösteren proje çizimleri (Şerifoğlu v.d. 2006)

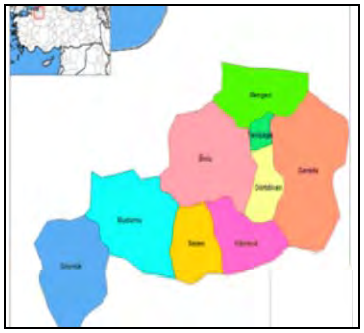

Levha 135. Kuşadası Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı üzerinde Kaleiçi Camii (E. Yıldırım)
Levha 136. Kuşadası Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı için sokak sağlıklaştırma projesi çiziminden bir kesit (Şerifoğlu v.d. 2006)

Ek 7.5: Odak Örneklerden Mudurnu ile ilgili Görseller

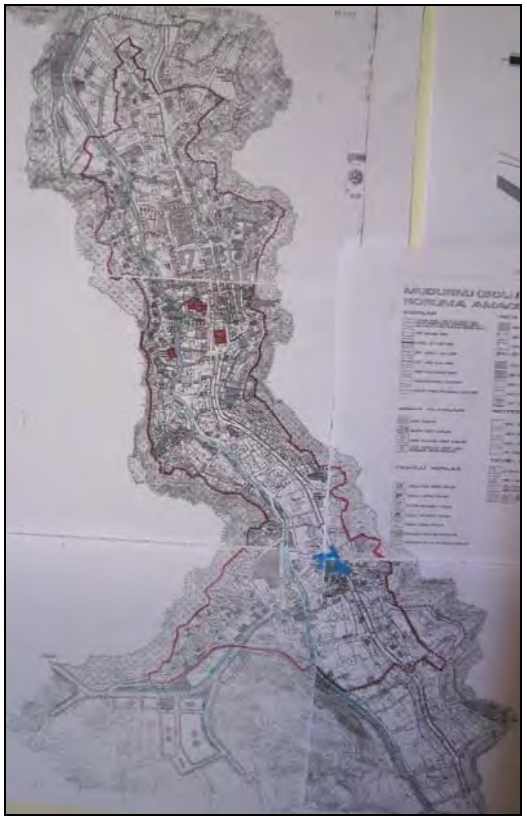

Levha 137-138: Bolu ili çevresi (Düzce ili ile birlikte) ve ilçeler haritaları (www.turkcebilgi.com)
Levha 139.Mudurnu ilçe haritası (Mudurnu Kaymakamlığı)

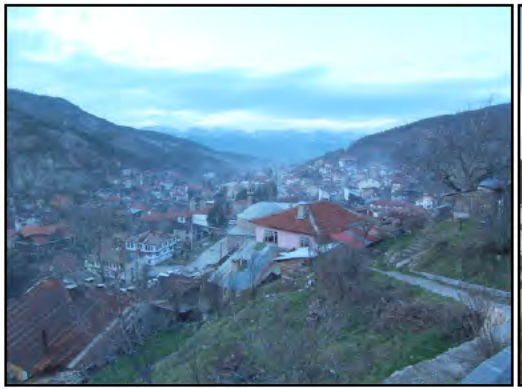

Levha 140. Mudurnu turistik planı (T.C. Mudurnu Belediyesi)
Levha 141. Mudurnu Koruma Amaçlı Imar Planı, kentsel sit alanı sınırı, merkezdeki anıtlar ve sokak sağlıklaştırma yapılan Hızırfakı bölgesi (mavi) (T.C. Mudurnu Belediyesi)

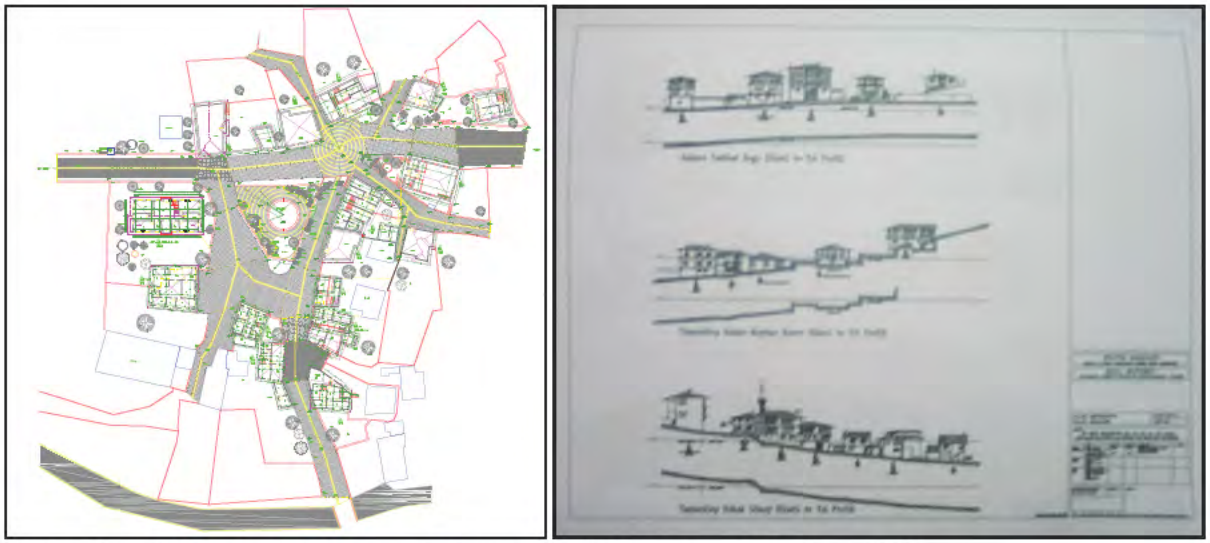

Levha 142-144. 1928'de Mudurnu, Cumhuriyetin 10. yıl Kutlaması 1933, Mudurnu çarşısında Esnaf Duası (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003)

Levha 145-146. Mudurnu'dan genel görünümler (E. Yıldırım)

Levha 147-148: Sokak sağlıklaştırma proje çizimleri (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003)

Levha 149-150. Mudurnu Hızırfakı Mahallesi'nde sokak sağlıklaştırma projesi uygulama önce ve sonrası görünümler (T.C. Mudurnu Belediyesi 2006c)
Levha 151. Mudurnu Hızırfakı Mahallesi'nde sokak sağlıklaştırma sonrası görünüm (E. Yıldırım)

Levha 152-154. Mudurnu Hızırfakı Mahallesi'nde sokak sağlıklaştırma sonrası görünümler (E. Yıldırım)

Levha 155-156. Turizm Bürosu ve El sanatları Satış Merkezi, büfelerin Mudurnu sivil mimarisine uygun hale getirilmesi çalışması (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003)

Levha 157-158. Restore edilmeyi bekleyen Mudurnu konaklarından Haytalar Konağı (E. Yıldırım)

Levha 159-162. Restore edilmiş olan Mudurnu konaklarından Kazanlar Konağı ve Armutçular Konağı (E. Yıldırım)

Levha 163-164. Baltacılar Evi'nin onarım öncesi ve sonrası görünümleri (T.C. Mudurnu Belediyesi 2003)
Levha 165-166. Mudurnu'da onarım bekleyen konaklar (E. Yıldırım)

Levha 167-169. Çinko/ metal örtü ve beton müştemilat gibi niteliksiz eklentilere sahip, onarım bekleyen çeşitli konaklar (E. Yıldırım)

Levha 170: Mudurnu konaklarından birinin (Ferihan Göçmenoğlu Evi) rölöve- restorasyon raporundan bir çizim (T.C. Mudurnu Belediyesi)
Levha 171-172: Mudurnu'da onarım görmekte olan bir konak; restoratör- mimar Y. Karakaşoğlu ile onarılmayı bekleyen bir konakta (E. Yıldırım)

Levha 173-175: Mudurnu'dan çeşitli çevre manzaraları: dere, sokak ve anıt ağaç (E. Yıldırım)

Levha 176-178. Mudurnu'dan çeşitli görünümler: Tabelalar, Hacı Şakirler Konağı/ 'Eko Yaşam Konutları' (E. Yıldırım)

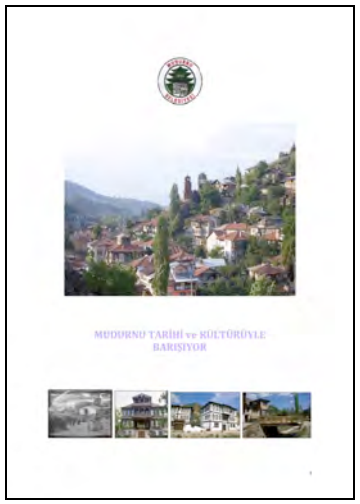

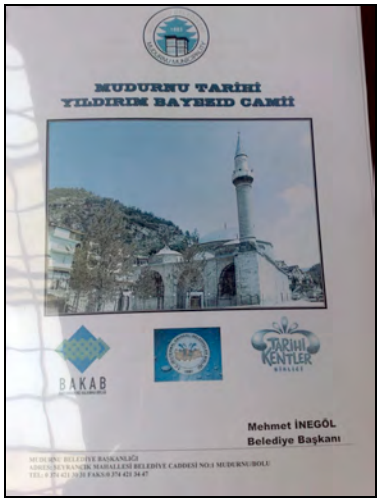
Levha 179-181. Mudurnu Belediyesi'nden çeşitli görünümler: Dış cephe, 'Tarihi Kentler Birliği' köşesi ve Başkan odasında maketler (E. Yıldırım)

Levha 182-183. Abant İzzet Baysal Üniversitesi heyetinin Şubat 2009 tarihli Mudurnu ziyareti, Kazanlar Konağı'nda, Belediye Başkanı Metin Soygür makamında ve Kaymakam makamında (E. Yıldırım)

Levha 184. Mudurnu Belediyesi'nin 2003 tarihli 'Mudurnu Tarihi ve Kültürüyle Barışıyor' başlıklı TKB Proje Yarışması Dosyası
Levha 185-186. Mart 2009'da göreve gelen Belediye Başkanı Mehmet İnegöl ve Yıldırım Bayezit Camii için hazırladığı bir proje dosyası (E. Yıldırım)